ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΕΤΟΣ Ε′ ΤΟΜΟΣ 5.

Acc. 57,635

Biblioth. Academ. Dorpat.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ,
Παρὰ τὴν ὁδὸν Μουσῶν, ἀριθ. 2.

1876.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Ε' ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΤΟΜΟΝ.

Τὸ Ἀθήναιον, εἰσερχόμενον διὰ τούτου τοῦ τεύχους εἰς τὸ ε' τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτος, νομίζει ὅτι ὀφείλει νὰ δώσῃ λόγον τῶν καθ' ἑαυτὸ ἐπὶ τῆς τετραετίας ταύτης. Καὶ πρῶτον ἐκφράζει χάριτας πολλὰς τῇ τοῦ Πανεπιστημίου Συγκλήτῳ δι' ἣν παρέσχεν αὐτῷ συνδρομήν, ἧς ἄνευ ἀδύνατον ἦτο νὰ συντηρηθῇ. Ἐκδίδονται μὲν αὐτοῦ ἑξακόσια ἀντίτυπα, ὧν ἑκατὸν πέμπονται ἀδείᾳ τῆς Συγκλήτου παρὰ τῆς ἐφορίας τῆς ἐθν. ἡμῶν βιβλιοθήκης εἰς τὰς τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς δημοσίας βιβλιοθήκας ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπὸ τούτων αὐτῇ δωρουμένων βιβλίων, ἄλλα δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα διανέμονται δωρεὰν ἐπὶ διαφόροις λόγοις εἰς λογίους Ἕλληνας καὶ ξένους ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἄλλα περὶ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα μόνον δίδονται εἰς συνδρομητάς, καταβάλλοντας χρηματικὴν συνδρομήν, ἐπαρκοῦσαν εἰς τὸ τρίτον τῆς ὅλης τοῦ περιοδικοῦ δαπάνης. Τὸ τυχὸν πλεονάζον μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δαπανῶν, αἵτινες ὑπερβαίνουσι τὰς τρισχιλίας δραχμάς, ποτὲ μὲν δίδεται ἀμοιβὴ εἴς τινας τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τακτικῶς ἐργαζομένων ἐπὶ λόγοις δικαίοις, ἄλλοτε δὲ καταβάλλεται εἰς ἔκδοσιν σπουδαίου τινὸς ἀνεκδότου συγγράμματος, οἷον ἐθεωρήθη ἡ τῶν ἀνεκδότων σχολίων τοῦ Πινδάρου συλλογή, ἣν ἀντιγράψας ἐκ τῆς ἐν Πάτμῳ βιβλιοθήκης ὁ φιλόπονος συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ τούτου κ. Ἰω. Σακκε-

λίων, προετίμησεν, ἐξ ἁγνοῦ αἰσθήματος φιλοπατρίας ἀγόμενος, νὰ πέμψῃ πρὸς ἔκδοσιν εἰς τὸ Ἀθήναιον ἢ νὰ παραχωρήσῃ τοῖς ἐν Γαλλίᾳ ἑλληνισταῖς, προθύμως ἀναδεχομένοις τὴν πρὸς ἔκδοσιν αὐτῶν δαπάνην· οἱ δὲ διευθύνοντες τὸ Ἀθήναιον, ἐκτιμήσαντες προσηκόντως τὸ τοῦ κ. Σακκελίωνος αἴσθημα, ἀνέλαβον εὐχαρίστως τὴν τῆς ἐκδόσεως δαπάνην, εἰ καὶ προεγίνωσκον ὅτι τοιαῦτα ἔργα, ἐν Ἑλλάδι μάλιστα ἐκδιδόμενα, ὀλίγους ἔχουσι τοὺς ἀναγνώστας καὶ ἔτι ὀλιγωτέρους τοὺς ἀγοραστάς. Τοῦτο δὲ καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ῥηθέντων σχολίων ἐβεβαιώθη, ἑνὸς μόνου ἐν Ἀθήναις ἀγοράσαντος μέχρι σήμερον τὰ σχόλια ταῦτα, καὶ τριάκοντα ἀντιτύπων ἀποσταλέντων πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Γερμανίαν. Τοῦτο γνωστοποιοῦσι μετὰ λύπης οἱ τὸ Ἀθήναιον διευθύνοντες οὐχὶ διότι ἐψεύσθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἃς οὐδέποτε εἶχον περὶ πωλήσεως τῶν ἐκδοθέντων σχολίων ἐλπίδες αὐτῶν, ἀλλ' ἵνα δείξωσιν ὅτι δυσκόλως παρ' ἡμῖν ἀμείβονται, καὶ οὐδὲ μετρίως τοὐλάχιστον, οἱ πόνοι παντὸς ἐργάτου τῶν γραμμάτων· διότι οἱ μὲν περὶ αὐτὰ ἀσχολούμενοι, συνήθως ἄποροι ὄντες καὶ ὀλίγοι, δὲν δύνανται νὰ δαπανῶσιν εἰς προμήθειαν βιβλίων, οἱ δὲ πλούσιοι ἡμῶν, ἄμοιροι οἱ πλείονες παιδείας, οὔτε αὐτοὶ ἀναγινώσκουσι βιβλία, οὔτε συνδρομὴν χρηματικὴν ἀρέσκονται νὰ δίδωσιν εἰς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότας βιβλίων, ὅπως ἐμψυχώσωσι τοὺς εἰς τὰ γράμματα διατρίβοντας λογίους, καὶ οὕτω προκαλέσωσι τὴν εἰς αὐτὰ ἅμιλλαν, ἐξ ἧς ἐλπίζεται ἡ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας ἀνάπτυξις.

Ἡ τοιαύτη περὶ τὰ γράμματα ἀκηδία, προερχομένη ἐκ τῆς σμικρότητος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ

ἐκ τῆς ῥοπῆς αὐτοῦ πρὸς τὰ καθ' ἡμέραν χρήσιμα, δὲν ἦτο, ὡς εἴρηται, ἀπόκρυφος τοῖς ἀναλαβοῦσι τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἀθηναίου· διὸ ἐφρόντισαν νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἐκ τῶν ἐνόντων τὴν τύχην αὐτοῦ, συνάμα δὲ ἤλπισαν πρῶτον μὲν εἰς τὴν σύμπραξιν πάντων τῶν ἡμετέρων λογίων, ὅσοι, ἀναγνωρίζοντες τὴν ἀνάγκην σπουδαιοτέρου τινὸς περιοδικοῦ, δυναμένου ν' ἀνταποκριθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν σημερινὴν τοῦ ἔθνους διανοητικὴν πρόοδον, ἤθελον παρέχει συμβολὴν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ῥηθέντος σκοποῦ· δεύτερον δὲ ὅτι καὶ τῶν ἡμετέρων τινὲς ἤθελον αὐτόκλητοι προσέλθει εἰς χρηματικὴν τοῦ περιοδικοῦ ὑποστήριξιν, ὅπως οὕτως ἔχῃ τοῦτο τὰ μέσα ν' ἀμείβῃ προσηκόντως τοὺς κόπους τῶν συνεργατῶν, καὶ τελειότερον μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου καθιστάμενον παρέχῃ συχνότερον εἰς τοὺς ἀναγνώστας του καὶ πλείονα ὕλην καὶ ποικιλωτέραν.

Αἱ προσδοκίαι αὗται δὲν ἀπέβησαν μάταιαι. Ναὶ μὲν δὲν ἠδυνήθη τὸ Ἀθήναιον νὰ ἐκδίδηται συχνότερον, ὡς πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ποθοῦσιν, ἐξεδόθη ὅμως μέχρι τοῦδε τακτικῶς καὶ ποικίλην ὕλην παρέσχεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ· διότι οὐκ ὀλίγοι τῶν ἡμετέρων λογίων, ὧν τὰ ὀνόματα γνωστοποιοῦμεν κατωτέρω, εἰς διαφόρους ἐπιστήμας ἀσχολούμενοι, ἐδημοσίευσαν δι' αὐτοῦ πρωτοτύπους διατριβάς, ἐν αἷς ὑπερέχουσι κατ' ἀριθμὸν αἱ φιλολογικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι πλείονες ἐργάται τῶν ἐπιστημῶν τούτων κατῆλθον μέχρι τοῦδε εἰς τὸ στάδιον τῆς διανοητικῆς ταύτης ἁμίλλης.

Εἰς πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε φιλοτίμως συμπράξαντας εἰς παγίωσιν τοῦ Ἀθηναίου λογίους ἐκφρά-

ζει τοῦτο χάριτας, διότι οὐ μόνον συνεμερίσθησαν τὸ φρόνημα τῶν προκαλεσάντων τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἐδήλωσαν τὴν ὁμοφροσύνην των ταύτην.

Χάριτας πολλὰς ἔχει τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τοὺς σοφοὺς Γάλλους, τοὺς συγκροτοῦντας τὸν ἐν Παρισίοις σύλλογον πρὸς ἐνθάῤῥυνσιν τῶν ἑλλ. γραμμάτων, οἵτινες ἐπιεικῶς πάντοτε κρίνοντες τὰ τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας προϊόντα, ἠξίωσαν βραβείου καὶ τὸ Ἀθήναιον, εἰς τὴν προθυμίαν τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ μᾶλλον ἀποβλέψαντες ἢ εἰς τὴν ἀρετὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν γραφομένων, καὶ διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας των ταύτης θέλοντες νὰ ἑδραιωθῇ ἐν Ἀθήναις ἄξιον λόγου περιοδικὸν, δι' οὗ οἱ τῆς Ἑλλάδος λόγιοι νὰ ἔρχωνται εἰς νοερὰν κοινωνίαν πρὸς τοὺς τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης.

Τοιοῦτον ὅμως περιοδικὸν, ὁποῖον οἱ ἐν Γαλλίᾳ σοφοὶ ποθοῦσιν, ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ Ἀθήναιον δὲν εἶναι, οὐδὲ δυνατὸν νὰ καταστῇ ἀμέσως νῦν, ἀλλὰ τότε ὅταν τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων πολλοὶ ἐπιχειρήσωσι νὰ ἀσχοληθῶσιν ἰδίως καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς ἕνα τινὰ κλάδον τῆς ἐπιστήμης ἕκαστος ἢ πολλοὶ ὁμοῦ. Διὰ τοιαύτης εἰδικῆς ἐργασίας ἔσται δυνατὸν νὰ προσφέρωμεν καὶ ἡμεῖς τι νέον εἰς κοινὴν ἀπόλαυσιν καὶ εἰς προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης, καὶ εἰς δικαίαν ἐκτίμησιν ἡμῶν παρὰ τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁμολογοῦμεν ὅτι οἱ πρεσβύτεροι τῶν ἡμετέρων λογίων, ὅσοι εἰργάσθησαν καὶ ἔτι ἐργάζονται ἵνα μεταβιβάσωσιν ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἐπιστήμας, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκύψωσιν εἰς τὴν μελέτην κλάδων τινῶν μόνον τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἀποκρύφων καὶ ἀγνώστων ἔτι ταύτης, ἀλλ' εἰς τὴν

γνῶσιν καὶ μετάδοσιν τοῦ συνόλου αὐτῆς διὰ γραφῆς καὶ διὰ διδασκαλίας εἰς τοὺς ἡμετέρους φιλομαθεῖς. Τοῦτο δὲ ἀπήτει ἥ τε σπάνις τῶν ἐπιςημόνων καὶ ἡ μεθοδικὴ καὶ λελογισμένη ἐνάσκησις τοῦ ἔθνους εἰς τὰς ἐπιστήμας. Νῦν ὅμως ὅτε ἀνεδείχθησαν παρ' ἡμῖν πλείονες λειτουργοὶ τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς ἐπὶ 40 ἔτη ὑπάρξεως τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου καὶ διὰ τῆς εἰς τὰ τῆς Εὐρώπης Πανεπιστήμια φοιτήσεως πολλῶν νέων, δὲν εἶναι μακρὰν, νομίζομεν, ὁ καιρὸς καθ' ὃν δέον νὰ ἐγκύψωσιν οἱ νεώτεροι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς ἐπιστήμης, ἐν οἷς δύνανται καὶ αὐτοὶ νὰ ἀνεύρωσί τι νέον καὶ νὰ γνωστοποιήσωσιν αὐτὸ καὶ ἄλλοις πρὸς τιμὴν ἑαυτῶν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἔσται δυνατὴ καὶ καρποφόρος ἔκδοσις περιοδικοῦ ἀληθῶς ἐπιστημονικοῦ συγγράμματος. Ἀλλὰ μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς οὗτος, ἀνάγκη νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν οἱ λόγοι, οὓς μακρὰ τῶν καθ' ἡμᾶς πεῖρα ὑπηγόρευσε τῷ κ. Π. Καλλιγᾷ νὰ ἐκφράσῃ [1]) περὶ συγκεντρώσεως εἰς ἓν περιοδικὸν πάντων

---

[1]) «Εἶναι καιρὸς ἐπὶ τέλους νὰ ἐννοήσωσιν ὅλοι οἱ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμονες ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσωσιν ὑπάρχοντα πολλὰ περιοδικὰ συγγράμματα περὶ ἰδίας ἕκαστον ἐπιστήμης, ἢ εὐαρίθμων τινῶν ἀποκλειστικὸν κτῆμα. Ἂν δὲν ἑνωθῶσιν ὅσα ἐκδίδονται θεολογικὰ, ἀρχαιολογικὰ, φιλολογικὰ, νομικὰ, ἰατρικὰ, οἰκονομολογικὰ καὶ περὶ πάσης ἐπιστήμης καὶ τέχνης εἰς ἓν περιοδικὸν σύγγραμμα, διαιρούμενον εἰς τμήματα, οὐδέποτε θέλουσιν εὑρεθῆ τοσοῦτοι ἀναγνῶσται, ὅσοι ἀπαιτοῦνται πρὸς συντήρησιν τοιούτου πολυδαπάνου ἔργου, οὔτε θέλει ἐπεκταθῆ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ πρὸς μόρφωσιν τοῦ κοινοῦ πνεύματος, ἀλλὰ θέλει μένει ὅπλον εἰς χεῖρας μονομαχούντων ὑπὲρ ἀποκλειστικῶν θεωριῶν. Ὁ διαμφισβητῶν ὅτι ἅπασαι αἱ ἐπιστῆμαι δύνανται ἐν εἰρήνῃ νὰ συμβιώσωσιν ἄνευ διαπληκτισμῶν, εἰς ἀνωτέραν ὑψούμεναι περιωπὴν, ἐπὶ τέλους πρέπει ν' ἀρνηθῇ ὅτι ὑπάρχει κοινὸς δεσμὸς ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, καὶ ὅτι ὅλαι ὁμοῦ χωροῦσι πρὸς τὰ πρόσω». Ταῦτα εὑρίσκον-

τῶν ἐνδιαφερομένων λογίων εἰς παγίωσιν τούτου. Ἀληθῶς πολλὰ μέχρι τοῦδε περιοδικὰ εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος· ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐκδόται αὐτῶν εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτῶν δυνάμεις μόνας καὶ εἰς ἐλπίδας πολλῶν συνδρομητῶν ἐρειδόμενοι, ἐπελήφθησαν τοῦ ἔργου, ταχέως ἀπέτυχον, διότι οὔτε οἱ ἐκδόται ἐπήρκεσαν εἰς τὴν τακτικὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ των, οὔτε συνδρομητὰς ἱκανοὺς πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἠδυνήθησαν νὰ προσελκύσωσι μεθ' ὅλας τὰς προτροπὰς καὶ παρακλήσεις.

Ταῦτα λέγοντες οὐδόλως προτιθέμεθα νὰ προσβάλωμεν τὸν προκαλοῦντα τοιαῦτα περιοδικὰ ζῆλον καὶ νὰ παραγνωρίσωμεν εὐγενεῖς προθέσεις· ἀναγνωρίζομεν τοὐναντίον ὅτι καὶ φιλοτιμία καὶ ἔρως πρὸς τὴν ἐπιστήμην εἰσὶ τὰ ὠθοῦντα πρὸς ἔκδοσιν τοιούτων περιοδικῶν αἴτια. Τοῦτο δὲ καλῶς γινώσκοντες καὶ οἱ τὸ Ἀθήναιον διευθύνοντες δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐμφανισθῶσιν αὐτοὶ μόνοι ὡς συντηρηταὶ καὶ ἐκδόται αὐτοῦ, ἀλλ' ἄφησαν νὰ φαίνωνται ὡς τοιοῦτοι πάντες οἱ συμπράττοντες εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, προστιθεμένου τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως εἰς πᾶσαν διατριβὴν δημοσιευομένην ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, ὅπως οὕτως ἡ τιμὴ τῆς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας ἀναφέρηται εἰς τὸν συγγραφέα· παρεκάλεσαν μάλιστα ἐπὶ τὸ ἔργον ἅπαξ

ται ἐν τῷ πρυτανικῷ του λόγῳ σελ. 30, ἔνθα δικαιολογεῖ ὁ κ. Καλλιγᾶς τὴν ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου, ἀρνηθείσης νὰ δώσῃ συνδρομὴν τοῖς καθηγηταῖς Κουμανούδῃ καὶ Κασόρχῃ, θέλουσι νὰ ἐκδώσωσι περιοδικὸν τῆς φιλολογίας, ὑποσχεθείσης δὲ τὴν συνδρομήν της εἰς περιοδικὸν τῶν γενικῶν ἐπιστημῶν, ὅπως καὶ αὐτὴ μὴ ἀναγκάζηται νὰ δίδῃ εἰς πολλὰ περιοδικὰ βοήθειαν ἐπὶ ματαίῳ καὶ, τὸ κυριώτερον, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ συντήρησις ἑνὸς μόνου διὰ τῆς συμπράξεως πολλῶν λογίων καὶ συνδρομητῶν. Βλέπε περὶ τούτου πρόλογον τοῦ ά τόμου τοῦ Ἀθηναίου.

καὶ πολλάκις πολλοὺς τῶν ἐν Ἀθήναις λογίους, ὅσους ἐνόμιζον ὅτι ἠδύναντο, ἂν ἤθελον, νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ περιοδικοῦ· πλὴν τούτων ὑπεσχέθησαν καὶ ἀμοιβὴν τοῖς τακτικῶς ἐργαζομένοις ἀνάλογον τῶν ἑκάστοτε προσόδων, καὶ τὰς ὑποσχέσεις αὐτὰς ἐξεπλήρωσαν πρὸς ἐκείνους ὅσοι τακτικῶς ἠθέλησαν νὰ ἐργασθῶσι καὶ πράγματι εἰργάσθησαν· τὸ αὐτὸ διανοούμενοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις νὰ πράξωσι καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ἔχον λοιπὸν λόγους νὰ εὐγνωμονῇ τὸ Ἀθήναιον πρὸς πολλοὺς τῶν ἡμετέρων, οἵτινες εἴτε λόγοις εἴτε ἔργοις συνέπραξαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔχει ὡσαύτως καὶ παράπονα νὰ ἐκφράσῃ κατὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων, ὅσοι μὴ θέλοντες νὰ διίδωσι τὴν ἡμετέραν κοινὴν ἀσθένειαν ἐν τοῖς τῆς διανοίας καὶ ἐπιστήμης ἔργοις, ἀποδίδουσιν αὐτὴν ἄλλοις, νομίζοντες ὅτι αὐτοί εἰσι ταύτης ἀπηλλαγμένοι· καὶ δὴ ἀποφαίνονται ὅτι τὸ Ἀθήναιον δὲν ἐκπληροῖ πάντων τοὺς πόθους. Τοῦτο ὅμως ὅσον εἶναι γενικῶς ἀληθές, τοσοῦτον ἄδικον, λεγόμενον κατὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐργασθέντων ἐν τῷ Ἀθηναίῳ μόνων· διότι οὗτοι οὐδέποτε ὑπεσχέθησαν ὅτι θέλουσιν ἢ ὅτι δύνανται νὰ ἐκπληρώσωσι πάντων τοὺς πόθους· οὐδέποτε ἔκλεισαν τὸ στάδιον τοῖς δοκιμωτέροις ἑαυτῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον εἶπον πολλοῖς, καὶ νῦν λέγουσιν αὖθις πᾶσι, νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα ἵν' ἀξιωθῶσι τοῦ τῆς νίκης στεφάνου. Αὐτοί, ἀποπειραθέντες νὰ πράξωσιν ὅ,τι δυνατόν, καὶ συναίσθησιν τῆς ἀδυναμίας των ἔχοντες, οὔτε πολλὰ οὔτε μεγάλα ἐπηγγέλθησαν ἐξ ἀρχῆς· διὸ οὔτε εἰς τὸ περιοδικόν των ἔδωκαν τὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἢ ἄλλην ἐπίσημον ἐπωνυμίαν διὰ τὴν

ὑπὸ τῆς Συγκλήτου χορηγουμένην συνδρομήν, ἀλλ' ἠρκέσθησαν νὰ παρουσιάσωσι αὐτὸ ὡς ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν, ὥστε αἱ ἐν αὐτῷ ἀπαντώμεναι τυχὸν ἐλλείψεις ν' ἀναφέρωνται μόνον εἰς τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ.

Τούτου ἕνεκα νομίζομεν ὅτι οἱ ἐπικρίσεις καὶ μομφὰς κατὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐπιφέροντες ἀδικοῦσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὸ ἔθνος. Δικαιότερα ἤθελον πράξει, ἂν, κατερχόμενοι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ στάδιον, ὅπερ ἐν τῇ ὁμολογουμένῃ ἀδυναμίᾳ του παρέχει αὐτοῖς ἀνοικτὸν τὸ 'Αθήναιον, καὶ συνεργάται αὐτοῦ γινόμενοι, ἤθελον ἀποπειραθῆ καὶ αὐτοὶ διὰ τῆς συμπράξεώς των νὰ καταστήσωσι τοῦτο τελειότερον, καὶ τὸ ἔθνος νὰ δείξωσιν εἰς τοὺς ξένους ἐπιστημονικώτερον. Τοῦτο προσδοκᾷ ἡ τιμὴ τῆς πατρίδος παρὰ τῶν ἀληθῶς φιλεπιστημόνων αὐτῆς τέκνων.

'Εν 'Αθήναις τῇ 30 'Ιουνίου 1876.

Οἱ τὸ 'Αθήναιον διευθύνοντες

Στ. Α. Κουμανουδης, Ευθ. Καστορχης.

Ἀναγραφὴ τῶν μέχρι τοῦδε συμπραξάντων λογίων εἰς ἔκδοσιν τοῦ Ἀθηναίου καθ' ἣν χρονολογικὴν σειρὰν ἐνεφανίσθησαν ἐν τῷ Ἀθηναίῳ.

Στέφανος Α. Κουμανούδης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Εὐθύμιος Καστόρχης, ὡσαύτως.
Νικόλαος Ι. Σαρίπολος, ὡσαύτως.
Παῦλος Λάμπρος, νομισματογνώμων.
Δημήτριος Κοκκίδης, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἡρακλῆς Μητσόπουλος, καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ.
Κυριακὸς Δ. Μυλωνᾶς, καθηγητὴς τοῦ ά Γυμνασίου Ἀθηνῶν.
Ζῆκος Ῥώσης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Παναγιώτης Παυλίδης, ὡσαύτως.
Τάσος Δ. Νεροῦτσος, ἰατρὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.
Θεοδόσιος Βενιζέλος, καθηγητὴς τῆς ἐκκλ. Ῥιζαρείου Σχολῆς.
Ἀριστείδης Σπαθάκης, ὡσαύτως.
Νικόλαος Πετρῆς, πρώην γυμνασιάρχης.
Σταμάτιος Κρῖνος, πρώην καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Χρῆστος Βάφας, πρώην γυμνασιάρχης.
Π. Α. Κομνηνὸς, καθηγητὴς τοῦ ἐν Καλάμαις Γυμνασίου.
Ἰωάνης Σακκελίων, ἐν Πάτμῳ.
Βασίλειος Λάκων, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἰωάννης Πανταζίδης, ὡσαύτως.
Ἀναστάσιος Δ. Κυριακὸς, ὡσαύτως.
Σπυρίδων Παπᾶ Γεωργίου, θεολόγος ἐν Κερκύρᾳ.
Χ. Λαίλιος, γυμνασιάρχης ἐν Μιτυλήνῃ.
Φραγκ. Ζαμβάλδης, καθηγητὴς τῶν ἑλλ. γραμμάτων ἐν Ῥώμῃ.
Δημήτριος Δ. Στροῦμπος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Μιχαὴλ Δέφνερος, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἀθανάσιος Ῥουσσόπουλος, καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ.
Θεόδ. Παπαδημητρακόπουλος, καθηγ. τοῦ β' Γυμνασίου Ἀθηνῶν.
Νικηφόρος Καλογερᾶς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Γ. Νικολαΐδης ἐν Ἀθήναις.

Τιμολέων Βάσσος, διαγγελεὺς τοῦ Βασιλέως.
Γεώργιος Κωνσταντινίδης, γυμνασιάρχης ἐν Φιλιππουπόλει.
Γεώργιος Γεράκης, πρώην γυμνασιάρχης.
Σπυρίδων Μωραΐτης, διευθυντὴς παιδαγωγείου ἐν Ἀθήναις.
Δόκτωρ Ἐρρίκος Σλίεμανν ἐν Ἀθήναις.
Κλὼν Στέφανος, φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς.
Γεώργιος Ἐμμ. Ἀντωνιάδης, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας.
Δημήτριος Σεμιτέλος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἐπαμεινώνδας Δημολούλιας, ἐν Λαμίᾳ.
Λύσανδρος Καυτατζόγλος, ἀρχιτέκτων.
Σπυρίδων Π. Λάμπρος, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας.
Λουδοβίκος Θήρσιος, καλλιτέχνης ἐν Μονάχῳ.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΠΑΡΙΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ.

«Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο
καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.»

(Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι 361—63).

Πρὸς τὸν κύριον Εὐθύμιον Καστόρχην, καθηγητὴν ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐκδότην τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος «Ἀθήναιον».

Ἐκπληρῶν τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτόθι βραχεῖαν διατριβήν μου ἔδωκα ὑμῖν, σπεύδω σήμερον διὰ τῆς παρούσης μου ἐκθέσεως νὰ ἀνακοινώσω τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιγραφικῶν μου ἐρευνῶν ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ καὶ παρακαλέσω ὑμᾶς, ὅπως φροντίσητε περὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι «Ἀθήναιον».

Τὸ μὲν ὅλον τῶν Παρίων ἐπιγραφῶν εἶναι 71 τὸν ἀριθμὸν, πλὴν μιᾶς τῆς ὑπ' ἀριθ. 43, πασῶν ἀνεκδότων οὐσῶν, ἣν ἐξέδωκα διὰ τὸν μόνον λόγον ὅτι ἄλλως παρὰ τοῖς προηγουμένοις ἐκδόταις ἀναγινώσκεται· ἀγνοῶ δὲ τελείως ἂν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν τινες ἐξεδόθησαν παρ' ἄλλων· προσέθηκα δὲ καὶ ἐν τέλει 6 Σιφνίας ἐπίσης ἀνεκδότους ἐπιγραφὰς, ὥστε ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς ἀπετελέσθη 77. Διήρεσα δὲ ταύτας μικρᾶς τινος εὐταξίας χάριν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν παλιλλογίας, ὅτι αὕτη ἐστὶν ἐπιτύμβιος καὶ ἐκείνη ἀναθηματικὴ, εἰς τρεῖς τάξεις·

Α'.) *Ἀναθηματικὰς θεοῖς ἢ ἥρωσι* (1—34.). Ἐκ τούτων σπουδαιόταται μὲν διὰ τὴν ἐπιγραφικὴν εἰσὶν αἱ ὑπ' ἀριθ. 1. καὶ 2, ἐξ ὧν μανθάνομεν ὅτι μεταξὺ τῶν λατρευομένων θεοτήτων ἐν Πάρῳ ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι· *Ἄρτεμις* (3), *Ἥρα* (5), *Δήμητρα θεσμοφόρος καὶ Κόρη* (5), *Ζεὺς Εὐβουλεὺς* (5), *Βαβὼ* (5), *Ἰλείθυια* (6), *Δορποφόροι νύμφαι* (7), *Ἀσκληπιὸς καὶ Ὑγεία* (11, 22, 21, 23, 24, 34), *Ἀπόλλων Ἀγυιεὺς* (12, 29), *Τύχη* (13), *Μήτηρ θεῶν* (19), *Μέλισσα Ἡρώϊσσα* (20), *Διόσκουροι* (30), *Ἀφροδίτη* (31). Πλουτίζεται δὲ τὸ

λεξικὸν τῶν κυρίων ὀνομάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τῶν ἑπομένων ὀνομάτων· *Ἄσων* (1. 2), *Μυλαΐς* (2. 44), *Τελεστοδίκη* (3), *Ἐρασίππη* (5), *Οἰμαῖος* (6), *Ἀρχέφιλος* (9), *Εὔβαιος* (9), *Εὐφρίαλος* (9), *Μεταφῶν* (9), *Πραξίδικος* (9), *Ἰσάντιος* (9), *Εὐήνεμος* (9), *Μνησίων* (9), *Κτάσισος* (15), *Κισσιὰς* (21), *Αὐωνία* (23), *Διφάνης* (24), *Ὤσκυνθις* (; 23), *Δημυνᾶς* (34).

Β'. *Εἰς τεμάχια ψηφισμάτων* (35—43). Ἐκ τούτων καὶ τῶν προηγουμένων ἐξάγεται ὅσον ἀφορᾷ τὰς πολιτικὰς ἀρχαιότητας, ὅτι ἐκ τῶν δημοσίων ἀρχῶν ἀναλόγως πρὸς ἄλλα Ἰωνικὰ κράτη καὶ ἰδίως τὴν Ἀττικὴν ἦσαν καὶ ἐν Πάρῳ αἱ ἀκόλουθοι, *ἡ Βουλὴ καὶ ὁ δῆμος* (12. 37. 38), *Ἄρχων* (ἐπώνυμος) (11. 13. 17), *Λαμπάδαρχος* (11), *νεοποιὸς* (11), *πολέμαρχος* (13), *στεφανηφόρος πολέμαρχος* (43), *γυμνασίαρχος* (17), *ἀγορανόμος* (35).

Γ'. *Εἰς ἐπιτυμβίους* (44—76), ἐξ ὧν ὡς νέα κύρια ὀνόματα ἔχομεν νὰ καταδείξωμεν τάδε· *Ἀκεστία* (49), *Ἀσίδικος* (51), *Νίλυτος* (59), *Νικοκράτεια* (69), *Κτησιφῶσα* (72).

Ἐν Πάρῳ τῇ 11 Ἀπριλίου 1876.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Ι. ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Α'.

Ἀναθηματικαί.

1.

Ἄσων|τέσε	Ἄσων τέσε-
οδδὲ|ἰακ|αρ	ρα καὶ ἑβδο-
κοντούτης|ἐὼ	κοντούτης ἐώ-
ἐ|ςαἰκἰο|ςὰτ|ν	ν τὰς οἰκίας ἐ-
χσεποίησεν.	ξεποίησεν.

Ἡ παλαιὰ αὕτη Ἰωνικὴ βουστροφηδὸν ἐπιγραφὴ εὑρίσκεται ἐπὶ πώρου μήκους 0,40′ καὶ πλάτους 0,30′, ἀνεστραμμένως ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ δεξιᾷ παραστάδι τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας ἅγιοι Ἀνάργυροι ἐν Παροικίᾳ. Ἀντέγραψα δ' αὐτὴν ἀπαραλλάκτως καὶ πιστότατα ὡς ἔχει ἐν αὐτῷ τῷ λίθῳ. Ἐκ σημειώσεώς τινος ἐν σελίδι 57 τοῦ συγγράμματος A. Kirchhoff «Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets. Berlin 1867» ἔμαθον ὅτι αὕτη τὸ μὲν πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς «Annali dell' inst. arch. 1862, σελ. 53», τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ Lenormant ἐν τοῖς «Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et belles-Lettres». Τὰς ἐκδόσεις ταύτας ἀμφοτέρας δὲν ηὐτύχησα ἰδίοις ὄμμασι νὰ ἀναγνώσω, καταφαίνεται ὅμως ἐκ τῆς Κιρχοφείου ταύτης σημειώσεως, ὅτι τόσῳ κακῶς ἦν ἐν αὐταῖς ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐκδεδομένη, ὥστε καθίστατο ἀδύνατος ἡ ὁλοσχερὴς αὐτῆς ἀνάγνωσις· μόνον ἐν τῷ δ′. στίχῳ ὁ Kirchhoff ἀνέγνωσε τὴν λέξιν *οἰκίας* καὶ ἐν τῷ ἑ. τὴν λέξιν *ἐποίησεν*. Ὁ χαρακτὴρ τῶν γραμμάτων δεικνύει τὴν παλαιότητα τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἣν μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ μεταξὺ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος πρὸ Χριστοῦ. Καὶ τὸ μὲν *ο* ἢ *ου* παρίσταται διὰ τοῦ Ω· ἐνῷ τοὐναντίον τὸ Ο χρησιμεύει πρὸς παράστασιν τοῦ μακροῦ φωνήεντος *ω*· τὰ *α*, *β*, *ε* καὶ *σ* φέρουσι τὸν ἀρχαϊκὸν χαρακτῆρα ΑC Ε≶ τῆς προευκλειδείου ἐποχῆς, τὸ δὲ Ϙ εὕρηται πρὸ τοῦ Ω, τουτέστιν *ο* ἐν χρήσει, ἐνῷ σύναμα πρὸ ἑτέρων φωνηέντων *α* καὶ *ι* τὸ Κ. Φρονῶ δὲ ὅτι πλὴν τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑ. στίχου ἐλλειπόντων τριῶν γραμμάτων, ὧν τὸ ἄνω μόνον μέρος ἀμυδρῶς πως σώζεται +≶Ε ἢ Ι≶Ε, δηλονότι *ξε* ἢ *ισε*, τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ἀκέραιον οὐδενὸς γράμματος ἀπολεσθέντος. Καὶ ἡ μὲν πρώτη λέξις *Ἄσων* ὄνομα ἀνδρός, ὃ πρῶτον, ἐνταῦθα ἀπαντᾷ, εὕρηται καὶ ἐν τῇ ἑπομένῃ ἐπιτυμβίῳ ἀνεκδότῳ ἐπιγραφῇ, ὑπαρχούσῃ ἐν τῷ κήπῳ τῶν Χαρίτων τοῦ Κ. Δαμία [1]·

(1) Βλέπε πανομοιότυπον τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐν τῷ πίνακι τῷ προσηρτημένῳ ἐν τέλει τῆς πραγματείας ταύτης, ἐν ᾧ καὶ ἄλλας τινὰς ἐχούσας ἰδιάζοντας τύπους γραμμάτων. (Σημ. ἐκδ.)

2.

Νικησίδημος
Προσθένου
τὴν γυναῖκα
Μυλαΐδα Ἄσωνος.

ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 0,70′ καὶ ὕψους 0,44′. Τὸ ὄνομα *Ἄσων* ἐκ τοῦ *ἄση* (ἀνία, λύπη) ἐστι πεποιημένον κατ' ἀναλογίαν τῶν *Χάρων*, *Τίμων* (ἐκ τῶν *χαρά*, *τιμή*), δηλοῖ λοιπὸν τὸν πλήρη ἀνίας. Καὶ τοῦτο μὲν οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ, τὸ δὲ πατρωνυμικὸν αὐτοῦ *Ἀσωνίδης* παρ' Ἡροδότῳ 7, 181. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἐξέπεσε δῆθεν γράμμα τι ἐν ἀρχῇ, φέρ' εἰπεῖν Ι, καὶ ὅτι ἑπομένως ἦν *Ἰ]άσων*· ἀλλ' ἀφοῦ τὸ ὄνομα τοῦτο εὕρηται καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ, κατάδηλον ὅτι οὐδεμία συμπληρώσεως ἀνάγκη.

Ἐν δὲ τῷ ἰωνικῷ τύπῳ *τέσερα* παρατηρητέα ἡ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντῶσα χρῆσις τοῦ ἁπλοῦ *σ* κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν αἰολικὴν ὁμηρικὴν *πίσυρες* καὶ τὴν δωρικὴν τοῦ ἑνὸς *τ τέτορες*.

Ἑβδοκοντούτης δὲ εἴρηται ἐνταῦθα κατ' ἔκκρουσιν τῆς ἐν μέσῳ συλλαβῆς *μη* ἀντὶ *ἑβδομηκοντούτης*· τοιαύτας εἴτε ἐν ἀρχῇ εἴτε ἐν μέσῳ λέξεως φωνηέντων ἢ καὶ συλλαβῶν ἐκκρούσεις ἔχει ἡ Ἑλλ. γλῶσσα οὐκ ὀλίγας νὰ καταδείξῃ· φέρ' εἰπεῖν *τράπεζα* ἀντὶ *τετράπεζα*· *τέτραχμον* ἀντὶ *τετράδραχμον*· *ἀμφορεὺς* ἀντὶ *ἀμφιφορεύς*· *θάρσυνος* ἀντὶ *θαρσόσυνος*· *δεσποσύνη* ἀντὶ *δεσποτοσύνη*· *κελαινεφὴς* ἀντὶ *κελαινονεφής*· *μώνυξ* ἀντὶ *μονώνυξ*· *ποιμάνωρ* ἀντὶ *ποιμενάνωρ*· *αἰπόλος* ἀντὶ *αἰγιπόλος*· *γυναιμανὴς* ἀντὶ *γυναικομανής*· καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ἴδε L. Meyer I. σελ. 280. κ. ἑ. Lobeck Paralip. 43 καὶ ἐφεξῆς. Καὶ Ὅμηρος δὲ ἐν Ὀδυσ. Τ, 174. τὸ ἐν Ἰλιάδος Β, 602 ἀπαντῶν *ἐνενήκοντα* λέγει *ἐννήκοντα*· καὶ οἱ Δωριεῖς τὸ τεσσαράκοντα ἔλεγον κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *τετορήκοντα*, *τετρώκοντα*· τὸ δὲ *ὀγδοήκοντα* ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ἰωνικὴ διάλεκτος λέγει *ὀγδώκοντα* (ὃ ἡ καθ' ἡμᾶς συγκόψασα ἔτι μᾶλλον

τὴν λέξιν λέγει *ὀγδόντα*, τῆς ἐν μέσῳ *κο* συλλαβῆς τελείως ἐκκρουσθείσης), καὶ τὸ *χίλιοι* δ' ἐν συνθέσει παρ' Ὁμήρῳ εἰς *χίλοι* μεταβάλλεται ἐν τοῖς *ἐννεάχιλοι*, *δεκάχιλοι*. Ταῦτα πάντα πείθουσί με ὅπως ἀποδεχθῶ, ὅτι οὐδὲν γράμμα ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, δυνατὸν δ' ὁ μέλλων χρόνος νὰ ἐπικυρώσῃ ἔτι μᾶλλον τοῦτο διὰ τῆς ἀνερεύσεως ἄλλων ὁμοίων παραδειγμάτων ἐν παλαιαῖς ἐπιγραφαῖς. Ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη καὶ πάλιν νὰ ὑποθέσῃ τις (ὅπερ δυνατὸν νὰ συμβῇ) ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ β'. στίχου ἐξέπεσε τὸ *μ*, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ γ'. ἐξέπεσε τὸ *η*, ἀλλ' ὅτι ἀρχικῶς οὕτως ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ λίθου ὁ Ἄσων *ἐβδοκοντούτης*. Τὰ δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ ε'. στίχου ἐλλείποντα γράμματα δυνατόν, ὥσπερ ἔφθην εἰπών, νὰ ὦσιν +Σ, καὶ τότε ἔχομεν τὸ ῥῆμα *ἐξεποίησεν*· οὐδαμῶς δ' ἀντίκειται εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ χαρακτὴρ τῶν λοιπῶν γραμμάτων, ὅστις δικαίως δύναται πρὸ τῆς ἑξηκοστῆς Ὀλυμπιάδος νὰ χρονολογηθῇ, ἑπομένως πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἐκ τῆς Ἰωνίας εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα μεταβιβασθέντος γράμματος Ξ ἀντὶ τοῦ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου συνήθως διὰ +Σ παρισταμένου διπλοῦ συμφώνου. Ἀλλὰ δυνατὸν νὰ ὦσι καὶ ΙΣ, καὶ τότε ἔχομεν τὸ ἀριθμητικὸν ὄνομα *εἷς*, οἱονεὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς οἰκίας πολλὰς οὔσας εἷς ὧν αὐτὸς ὁ Ἄσων ἐποίησεν αὐτάς· ἡ ἐκλογὴ τῆς μιᾶς ἢ ἑτέρας τῶν ὑποθέσεων τούτων ἀφίεται κατὰ τὸ εἰκὸς εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν ἑκάστου.

Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ ἔστωσαν περί τε τοῦ χρόνου καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, δὲν δύναμαι δὲ νὰ ἐπικρύψω τὴν ἀμφιβολίαν μου ὡς πρὸς τὸν τόπον καὶ τὴν πατρίδα αὐτῆς· διότι, καθόσον ἐγὼ τοὐλάχιστον γινώσκω, οὐδαμοῦ τῆς νήσου Πάρου εὕρηται τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λίθου ὁ *πῶρος*, καίπερ δὲ πολλὰ ἐρευνήσας, ὅμως οὐδαμοῦ κατώρθωσα οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἴχνος αὐτοῦ νὰ ἀνακαλύψω. Ὁ μόνος ὑπάρχων ἐνταῦθα κοινὸς λίθος, πλὴν τοῦ φαιοῦ εὐθραύστου μαρμαρυγίου, ἐστὶ τὸ λευκὸν μάρμαρον· διὸ πολλάκις οὐ μόνον αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων, αἱ βαθμίδες καὶ οἱ ἐξῶσαι τῶν οἰκιῶν καὶ οἱ ναΐσκοι ἐκ λευκοτάτου μαρμάρου εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ τῶν ποι-

μνίων μάνδραι πολλάκις διὰ τοῦ τιμιωτάτου τούτου τῶν λίθων περιτετοιχισμέναι εἰσίν. Ἀκατάληπτον λοιπὸν φαίνεταί μοι πῶς ὁ γέρων Ἄσων τὴν ἑαυτοῦ φήμην ἠθέλησε νὰ διαιωνίσῃ ἐπὶ εἴδους λίθου ὅπερ οὐδαμοῦ τῆς νήσου ὑπάρχει· διὸ ἀναγκάζομαι νὰ ὑποθέσω ὅτι καὶ αὕτη ὡς καὶ ἡ ἑπομένη ὑπ' ἀριθ. 4 ἐξ Ἰωνικῆς τινος χώρας εἴτε τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἴτε τῆς Ἀττικῆς κατὰ τύχην τινὰ ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου Πάρου.

3.

Δημοκύδης τόδ' ἄγαλμα Τε-
λεστοδίκη τ' ἀπὸ κοινῶν
εὐξάμενοι στῆσαν παρ-
θένῳ Ἀρτέμιδι
σεμνῷ ἐνὶ ζαπέδῳ κό-
ρῃ Διὸς αἰγιόχοιο
τῶν γενεὴν βίοτόν τ' α-
ὔξεν ἀπημοσύνῃ.

Ἡ παλαιὰ ἑξάμετρος αὕτη Ἰωνικὴ ἐπιγραφὴ εὑρίσκεται έντετοιχισμένη κατὰ τὴν δεξιὰν παραστάδα τῆς θύρας τοῦ ἐν Σπηλαίῳ εὑρισκομένου ναΐσκου ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, σπηλαιώτου καλουμένου, τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς νήσου ἄκρου, ἐπὶ βάσεως βεβαίως αὐτοῦ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος, καθὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο μαρτυρεῖ, ἐχούσης πλάτος μὲν 0,30′, ὕψος δὲ 0,90′. Καὶ τὸ σπουδαιότατον δὲ τοῦτο μνημεῖον διὰ τὴν ἐπιγραφικὴν, ἐπικυροῦν τὴν ἀλήθειαν τῶν ὑπὸ A. Kirchhoff ἐν τῷ μνημονευθέντι συγγράμματι αὐτοῦ, σελ. 57, εἰρημένων, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καταδηλοῦται, καὶ τῆς τοῦ ΧΣ ἀντὶ Ξ χρήσεως, καὶ τοῦ μακροῦ φωνήεντος Ο ἀντὶ τοῦ ὕστερον Ω, καὶ τἀνάπαλιν τοῦ Ω ἀντὶ Ο καὶ ΟΥ, ἔτι δὲ τῶν V, A, Λ, Λ, D, I ἀντὶ τῶν ὕστερον Υ, Α, Γ, Λ, Ρ, Ζ, δύναται δικαίως νὰ χρονολογηθῇ πρὸ τῆς ἑξηκοστῆς Ὀλυμπιάδος ὡς καὶ τὸ προηγούμενον, διὰ δὲ τὸ ὁμαλώτερον καὶ κανονικώτερον τῆς γραφῆς καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μαρ-

μάρου ἀντὶ τοῦ πώρου ὡς ὀλίγα ἔτη νεώτερον αὐτοῦ. Ἄγνωστον δὲ μοὶ εἶναι ἄν που καὶ ὑπό τινος ἐξεδόθη.

Δημοκύδης. Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος τῆς λέξεως *κῦδος* ἔχει τὸ υ βραχὺ, καίπερ τοῦ ἁπλοῦ *κῦδος* καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παραγομένων πάντοτε μακρὸν αὐτὸ ἔχοντος· παραδείγματα τούτου ἔστωσαν ἐκ τῆς Ἰλιάδος τάδε· Ρ, 251· «ἐκ δὲ Διὸς τιμὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.» Ε, 33· «ὁπποτέροισι πατὴρ Ζεὺς κῦδος ὀρέξῃ». Α, 279· «ᾧ τε Ζεὺς *κῦδος* ἔδωκεν». Ν, 676· «τάχα δ' ἂν καὶ *κῦδος* Ἀχαιῶν.» Α, 405· «*κύδεϊ* γαίων». Ο, 491· «*κῦδος* ὑπέρτερον ἐγγυαλίξῃ». Ω, 110· «*κῦδος* Ἀχιλλῆϊ προτιάπτω». Χ, 393· «ἠράμεθα μέγα *κῦδος*, ἐπέφνομεν Ἕκτορα δῖον.» κ. λ. π. καὶ τὰ ἐκ τούτου δὲ παράγωγα· *κύδιμος*, *κυδάλιμος*, *κυδέστερος*, *κύδιστος*, *κυδίστατος*, *κυδήεις*, *κυδιάνειρα*, *ἐρικυδής*, *κυδάνω*, *κυδαίνω*, *κυδάζω*, καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ ἀπαντῶν *κυδάσσω*, πάντα ταῦτα ἔχουσι τὸ υ μακρόν. Τὸ δ' ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Φωτίῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ 151. 26. καὶ ἐν τῷ C. I. G. τοῦ Boeckh ἀριθ. 670.

ἀπὸ κοινῶν[χρημάτων]=κοινῇ[δαπάνῃ]ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἰδίᾳ*.

ἀπημοσύνη = ἀβλαβείᾳ, ὑγείᾳ. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Θεόγνιδι 758·

«Ζεὺς μὲν τῆςδε πόληος ὑπειρέχοι αἰθέρι ναίων,
αἰεὶ δεξιτερὴν χεῖρα ἐπ' ἀ π η μ ο σ ύ ν ῃ »

4.

Ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων Λεύκιον Καικέλιον
Κοίντου Μέτελλον στρατηγὸν ὕπατον
Ῥωμαίων Ἀπόλλωνι.
προνοηθέντος τῆς ἐπισκευῆς καὶ τῆς
ἀναθέσεως τοῦ ἐπιμελητοῦ Προτίμου
τοῦ Δωσιθέου ἐγ Μυρινούττης.

Αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,69′ καὶ πλάτους 0,19′ ἐντετοιχισμένου ἐν τῇ ἀριστερᾷ παραστάδι τῆς θύρας τοῦ γυναικείου Μοναστηρίου «Χριστὸς», μίαν ὥραν μακρὰν τῆς πό-

λεως ἀπέχοντος. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀττικῆς ταύτης ἐπιγραφῆς, ἐπειδὴ ὁ ἐνταῦθα μνημονευόμενος Λεύκιος Καικέλιος Κόϊντος Μέτελλος δὶς ὕπατος ἐγένετο, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἢ τὸ ἔτος 250 π. Χριστοῦ, ἤτοι 504 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, ὅτε ἡ πρώτη ὑπατεία αὐτοῦ συμπίπτει, καὶ καθ' ὃ ἔτος τὸν Ἀσδρούβαν παρὰ τὸ Πάνορμον τελείως κατέστρεψε, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ἡ Σικελία εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων περιέπεσεν, ἐξαιρέσει τοῦ Λιλυβαίου καὶ Δρεπάνου (ἴδε Πολύβιον I. 40. Ζωναρᾶν VIII. 14. Διόδωρον Σικελ. XXIII. 21. Mommsen Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας I. σελ. 525. Peter Römische Tafel σελ. 41.), ἢ τὸ ἔτος 206 π. Χριστ. ἤτοι 548 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, ὅτε ἡ δευτέρα ὑπατεία αὐτοῦ συμπίπτει (ἴδε Livius XXVIII. 10. 8· «tertio decimo anno Punici belli, L. Veturio Philone et Q. Caecilio Metello consulibus» καὶ Cicero Brutus 14. 57· «Et Q. Metellus is qui bello Punico secundo cun L. Veturio Philone consul fuit.». Περὶ τούτου τοῦ Λ. Κ. Κ. Μετέλλου πατρὸς τοῦ Q. C. Metellus Μακεδονικοῦ ὁ Πλίνιος ἐν Natur. Historia VII. 43. 45 πληροφορεῖ ἡμᾶς τάδε· «Quintus Metellus in ea oratione, quam habuit supremis laudibus patris sui *L. Metelli* Pontificis, *bis Consulis*, Dictatoris,Magistri equitum, Quindecimviri agris dandis, qui primus elephantos ex primo Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit, decem maximas res optimasque, in quibus quaerendis sapientes aetatem exigerent, consummasse eum; voluisse enim primarium bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimum imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse,summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo invenire, multos liberos relinquere et clarissimum in civitate esse ; *haec, contigisse ei nec ulli alii post Romam conditam.* Longum est refellere et supervacuum, abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam amissis incen-

dio, cum Palladium rapere ex aede Vestae, memorabili causa sed eventu misero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non possit. Tribuit ei populus Romanus, quod nunquam ulli alii ab condito aevo, ut quoties in senatum iret, curru veheretur ad Curiam. Magnum et sublime sed pro oculis datum.» Τὴν αὐτὴν δὲ πυρπόλησιν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑστίας καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοῦ Ἀρχαιολογίᾳ B. LXVI. 15. μνημονεύων ἀφηγεῖται τάδε· «Ἐμπρησθέντος γὰρ τοῦ τεμένους καὶ τῶν παρθένων φευγουσῶν ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν ἱεροφαντῶν τις *Λεύκιος Καικέλιος* ὁ καλούμενος *Μέτελλος*, ἀνὴρ ὑπατικός, ὁ τὸν ἀοίδιμον ἐκ Σικελίας ἀπὸ Καρχηδονίων καταγαγὼν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ἐλεφάντων θρίαμβον, ὑπεριδὼν τῆς ἰδίας ἀσφαλείας τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἕνεκα προεκινδύνευσεν εἰς τὰ καιόμενα βιάσασθαι καὶ τὰ καταλειφθέντα ὑπὸ τῶν παρθένων ἁρπάσας ἱερὰ διέσωσεν ἐκ τοῦ πυρός. Ἐφ᾽ ᾧ τιμὰς παρὰ τῆς πόλεως ἐξηνέγκατο μεγάλας, ὡς ἡ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ τῆς ἐν Καπετωλίῳ γενομένης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ.»

Ἐπιμελητοῦ. Τίνος εἴδους ἐπιμελητὴς ἦν οὗτος ὁ ἐκ Μυρινούττης Πρότιμος ὁ Δωσιθέου ἄδηλόν ἐστιν· ἐκαλοῦντο δ᾽ *ἐπιμεληταὶ* ἐν Ἀθήναις εἶδός τι ἐπιτρόπων (curatores), οἵτινες ἐπὶ ῥητὸν χρόνον ὡρισμένων ὑποθέσεων ἐπεμελοῦντο, χωρὶς νὰ ὦσι πραγματικοὶ ἄρχοντες, ἦν δηλ. τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους, ὅπερ κατεῖχε θέσιν μεταξὺ τῶν ἰδίως *ἀρχόντων*, ἤτοι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ τῶν *ὑπηρετῶν*, ἤτοι τῶν ὑποδεεστέρων ὑπαλλήλων καὶ ὀργάνων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Κατὰ δὲ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν καὶ τὸ εἶδος, οὗ αὐτοὶ ἐπεμελοῦντο, ἐκαλοῦντο ὡς ἐφεξῆς.

Α΄.) *Ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων* ἢ *οἱ ἄρχοντες ἐν τοῖς νεωρίοις*, ὡς καλοῦνται ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Boeckh δημοσιευθείσαις ἐπιγραφαῖς· οὗτοι, δέκα ὄντες τὸν ἀριθμόν, εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς, εἶχον τακτικὴν ἐνιαύσιον ἀρχήν, ἄδηλον δὲ ἂν διὰ ψήφου ἢ χειροτονίας ᾑροῦντο, καὶ ἐπετήρουν τὰς ἐν τοῖς νεωρίοις ναῦς· ἀπὸ τούτων παρελάμβανον οἱ τριήραρχοι τὰς ναῦς καὶ τὰ σκεύη τὰ

διδόμενα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ εἰς τούτους ὤφειλον αὐτὰ αὖθις νὰ ἀποδίδωσιν. Οὗτοι εἶχον τὸ δικαίωμα τῶν τριηράρχων τοὺς μὴ ἐκπληροῦντας τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα εἰς εὐθύνας νὰ καθιστῶσι, καὶ κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔριδας καὶ διαφορὰς νὰ ὑποβάλωσιν αὐτοὺς εἰς ἀνάκρισιν προδικαστικὴν, ἔχοντες καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν τούτων συγκροτουμένου δικαστηρίου. Ἔτι ἐξήταζον ἂν αἱ νῆες ἦσαν πλώϊμοι ἔχοντες πρὸς τοῦτο τοὺς λεγομένους *δοκιμαστάς*, ὄντας ἐμπείρους περὶ τὴν τοιαύτην τῶν τριήρων δοκιμασίαν, καὶ ἐφρόντιζον περὶ στρατιωτικῶν τινων σκευῶν μὴ ἀνηκόντων κυρίως εἰς τὰς ναῦς, ἅπερ ὅμως ὕστερον ἐνεπιστεύθησαν τοῖς στρατηγοῖς διὰ ψηφίσματος τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Δήμου. Κατέγραφον ἐν στήλῃ τοὺς ὅ,τι δήποτε ὀφείλοντας τοῖς νεωρίοις, φροντίζοντες καὶ περὶ τῆς παραλαβῆς ἢ εἰσπράξεως αὐτῶν, ἐπώλουν τὰ παλαιὰ σκεύη καὶ ἠγόραζον νέα κατ' ἐπιταγὴν τῆς Βουλῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπ' εὐθύνην ἰδίαν· ὡς βοηθὸν δὲ εἶχον καὶ *γραμματέα* καὶ δημόσιον ὑπηρέτην, *δημόσιον ἐν τοῖς νεωρίοις* καλούμενον.

(Παρβ. Δημοσθένη κατὰ Ἀνδροτ. σελ. 612. κ. Εὐεργ. καὶ Μνησιβ. σ. 1145 καὶ σελ. 1147. Boeckh Urkunden über das Seewesen des Attischen Staates. Berlin 1840, σελ. 48—64. Schömann grie. Alterthümer I. 452. W. Smith λεξ. τῆς Ἑλλ. Ἀρχαιολ. μετάφρ. Δ. Πανταζῆ, σελ. 357).

Β'.) *Ὁ ἐπιμελητὴς ἢ ταμίας τῆς κοινῆς προσόδου· ὁ ἐπὶ τῇ διοικήσει·* διὰ χειροτονίας ἐπὶ τετραετίαν αἱρούμενος, ἀντιστοιχῶν τῷ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργῷ. Τὸ κεντρικὸν τοῦ κράτους ταμεῖον ἦν ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ διεύθυνσιν, ὅπου πάντα τὰ ἀπὸ τῶν ἀποδεκτῶν παραλαμβανόμενα καὶ διὰ τὰς δαπάνας τοῦ κράτους ὡρισμένα χρήματα παρεδίδοντο, καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰ ταμεῖα τῶν κατὰ μέρος ἀρχῶν διὰ τὰς δαπάνας των διενέμοντο, ὅπου ὑπὸ τῶν ἰδιαιτέρων τούτων ταμιῶν κατελογίζοντο καὶ ἐφυλάσσοντο. Ὁ αὐτὸς ἐπλήρωνε πάσας τὰς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐψηφισμένας τακτικὰς ἢ ἐκτάκτους δαπάνας, καὶ ὤφειλε διὰ πάσας τὰς προσόδους καὶ δαπάνας τοῦ δημοσίου κεντρικοῦ ταμείου ἀκριβῆ λογαριασμὸν νὰ κατέχῃ· οὗτος εἶχε

τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν οὐ μόνον τῶν διαφόρων ταμιῶν τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν, διὸ ἀπέφαινε πολλάκις γνώμην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου περὶ τῶν οἰκονομολογικῶν ζητημάτων, οἷον αὐξήσεως προσόδων, οἰκονομίας, κολασμοῦ καταχρήσεων κ.λ.π. Πρὸς ἐξέλεγξιν δὲ αὐτοῦ ὑπῆρχεν ὁ καλούμενος *ἀντιγραφεὺς τῆς διοικήσεως*, ὅστις ἐν ἑκάστῃ πρυτανείᾳ ἐξήλεγχε τοὺς λογαριασμοὺς τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν.

(Πλουταρ. Ἀριστείδ. IV. 25. Boeck Staatsh. der Athe. σελ. 222 κέ. Meier, de vita Lycurgi p. X. Boeckh Seeurkund. σελ. 54. 58. 169. Schömann griechische Alterthümer I. 444.).

Γ'.) *Ἐπιμεληταὶ τοῦ ἐμπορίου.* Οὗτοι δέκα ὄντες ᾑροῦντο κλήρῳ τὴν ἐνιαύσιον ταύτην ἀρχὴν, περὶ ὧν ὁ παρ' Ἁρποκρατίωνι Ἀριστοτέλης λέγει τάδε: «ἐμπορίου δ' ἐπιμελητὰς ι' κληροῦσι, τούτοις δὲ προστέτακται τῶν τε ἐμπορίων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τοῦ σίτου τοῦ καταπλέοντος εἰς τὸ Ἀττικὸν ἐμπόριον τὰ β' μέρη τοὺς ἐμπόρους ἀναγκάζειν εἰς τὸ ἄστυ κομίζειν.» Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λέξει *ἐπιμεληταὶ ἐμπορίου*· «ἄρχοντές εἰσι κληρωτοὶ ι' ἑκάστου ἔτους καθιστάμενοι, οἷς προσετέτακτο ἐπιμελεῖσθαι τοῦ καταπλέοντος σίτου εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ Ἀττικὸν καὶ τοὺς ἐμπόρους ἀναγκάζειν εἰς τὸ ἄστυ κομίζειν.» Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους κατὰ Θεοκρίνου 1324 ἐξάγεται ὅτι οὗτοι εἶχον καὶ γραμματέα, ἐκ δὲ τοῦ Δεινάρχου ὅτι μετὰ τὴν κλήρωσιν ὑπεβάλλοντο οἱ τοῦ ἀξιώματος τούτου λαχόντες εἰς δοκιμασίαν ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἐπιτηρηταὶ δὲ ὄντες τοῦ καθόλου ἐμπορίου εἶχον δικαιοδοσίαν ἐφ' ἁπάντων τῶν παραβατῶν τῶν ἐμπορικῶν νόμων.

(πρβλ. Δημοσθένην πρὸς Λάκριτον 941. κατὰ Θεοκρίνου 1,324. Δείναρχον κατὰ Ἀριστογείτονος 10. Boeckh Staatshaushalt der Ath. σελ. 48. 81. Meier Att. proc. σελ. 86.)

Δ'.) *Ἐπιμεληταὶ τῶν μυστηρίων.* Οὗτοι ἦσαν τέσσαρες ὑπὸ τοῦ δήμου χειροτονούμενοι, δύο μὲν ἐξ Ἀθηναίων ἁπάντων, εἷς δὲ ἐξ Εὐμολπιδῶν καὶ εἷς ἐκ κηρύκων· καὶ οὗτοι μετὰ τοῦ ἄρχον-

τος βασιλέως ἐπεμελοῦντο τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων. (Ἴδε Ἁρποκρατ. ἐν λέξει *ἐπιμελητὴς τῶν μυστηρίων*, Σουΐδαν καὶ Δημοσθένην κατὰ Μειδίου σελ. 570).

Ε'.) *Ἐπιμεληταὶ τῶν μοριῶν* ἐλαιῶν ἦσαν ὡς ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Λυσίου περὶ τοῦ Σηκοῦ, § 25 καὶ § 27, ἐξάγεται, αὐτοὶ οἱ βουλευταὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐκλέγοντες ἐπὶ ἓν ἔτος πρὸς τοῦτο ἐπιτροπήν τινα εἰδικῶν ἀνδρῶν *γνώμονας* καλουμένους.

ϛ'.) *Ἐπιμεληταὶ τῶν φυλῶν*. Ὅτι τοιοῦτοι ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον ἐξάγεται ἐκ τοῦ Δημοσθένους κατὰ Μειδίου 13· «Λόγων καὶ λοιδορίας γιγνομένης καὶ κατηγοροῦντος τοῦ μὲν ἄρχοντος τῶν ἐπιμελητῶν τῆς φυλῆς, τῶν δὲ ἐπιμελητῶν τοῦ ἄρχοντος.»

Ζ'.) *Ἐπιμεληταὶ τῶν συμμοριῶν*. Ὅτι ἐν Ἀθήναις αἱ συμμορίαι ἐπιμελητὰς εἶχον μαρτυρεῖ Δημοσθένης ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ κατὰ Εὐέργου καὶ Μνησιβούλου § 21. § 22.

Η'.) «*Ἐπιμεληταὶ τῶν χορῶν* ἐχειροτονοῦντο ὡς μὴ ἀτακτεῖν τοὺ χορευτὰς ἐν τοῖς θεάτροις» κατὰ Σουΐδαν.

Θ'.) *Ἐπιμεληταὶ εἰς Διονύσια*. Ὅτι τοιοῦτοι ὑπῆρχον καταφαίνεται ἐκ τοῦ λόγου Δημοσθένους κατὰ Μειδίου 15.

Ι'.) *Ἐπιμεληταὶ τῶν ἐφήβων*. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ λόγου Δεινάρχου κατὰ Φιλοκλέους § 15, ὅστις ἐξεφωνήθη τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 114 Ὀλυμπ.=324 π. Χ., οὗτοι ἐπετήρουν τοὺς νέους ἐν Ἀθήναις.

Ἐγ. Οἱ παλαιοὶ τὴν πρόθεσιν *ἐκ* πρὸ τῶν συμφώνων *δ*, *β*, *γ*, *λ*, *μ*, φαίνεται ὅτι ὡς *γ* προὔφερον, καὶ διὰ τοῦτο εὕρηται συνήθως ὁ τύπος *ἐγ* πρὸ τῶν συμφώνων τούτων ἐπὶ ἐπιγραφῶν. π. χ. *ἐγ Διονυσίων*, *ἔγδοσις*, *ἐγ Μεγάρων*, *ἐγ λιμένος*, *ἐγλείπειν*. (Παράβαλε Boeckh C. I. Gr. ἀρ. 1570,α. 1625. 1732 α. 1845. κ.λ.π.) Ἐπὶ δωρικῶν ἐπιγραφῶν *ἐγδικάξασθαι*, *ἐγ Βακχιδᾶν*· ἔτι πρὸ F, ἐν τῷ τύπῳ *ἐγFηληθίωντι* =ἐξειληθῶσιν, ἀποκλεισθῶσι [tabul. Heracl. I. 104.]· ἔτι ἐπὶ κρητικῶν ἐπιγραφῶν εὕρηται πρὸ δασέων ὁ τύπος *ἐχ* ἀντὶ *ἐκ* π. χ. *ὑπέχθηται* ἀντὶ *ὑπέκθηται* N° 255. Cor. Inscrip. II. σελ. 402. ἔτι δὲ κατ' ἀφομοίωσιν προὔκυψε τὸ *ἔλλυσις* ἀντὶ *ἔκλυ-*

σις. (παραβλ. τὸ Corp. Inscrip. I. σελ. 720. b. II. σελ. 402. Giese Aeol. Dial. σελ. 88. Düntzer Zeitschrift für Alterthümswissen. 1847. σελ. 946. Ahrens Dial. II. σελ. 358. Kühner griech. Grammatik. I. σελ. 205.).

Μυρινούττης. Ἡ Μυρινοῦττα ἦν δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Αἰγηίδα ἢ Πανδιονίδα φυλὴν παρὰ τῷ νῦν κατεστραμμένῳ χωρίῳ Μερένδᾳ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τῆς Ἀττικῆς χώρας πλευράν· ἀπαντᾷ καὶ ἀρσενικῶς ὁ *Μυῤῥινοῦς-ντος*, ὁ δὲ κάτοικος *Μυῤῥινούσιος* παρὰ Στράβωνι Θ. 499. ἀναφέρεται μετὰ Προβαλίνθου καὶ Μαραθῶνος: «*Μυῤῥινοῦς*, *Προβάλινθος*, *Μαραθὼν*, ὅπου Μιλτιάδης τὰς μετὰ Δάτιος τοῦ Πέρσου δυνάμεις ἄρδην διέφθειρεν.», ὁ δὲ Παυσανίας I. XXXI. 4. ἀναφέρει «ὅτι ἐν Μυῤῥινοῦντι ξόανόν ἐστι Κολαινίδος».

(Ἴδε καὶ Σχολ. Ἀριστοφάνους ἐν Ὄρν. 873. Φώτιον, Στέφανον Βυζάντιον ἐν *Ἀγνοῦς* καὶ *Σχοινοῦς*, Εὐστάθιον εἰς Διονύσιον τὸν περιηγητὴν 453. Ross ἐν δήμοις τῆς Ἀττικῆς 115. 132. Urkunden über das Seewesen des attischen Staates von Boeckh. Berlin 1840. XIII. d. 169. 180. XIV. b. 41. E. 150. Εὐστάθιον εἰς Διον. τὸν Περιηγητὴν 453. Inscrip. I. 23. 24. 115. 181. 275. 297. 2. 2270. 38. 193. 199. 213. 275. 353).

5.

Ἐρασίππη Πράσωνος Ἥρη
Δήμητρι θεσμοφόρῳ καὶ Κό-
ρῃ καὶ Διὶ Εὐβουλεῖ καὶ Βαβοῖ.

Αὕτη εὕρηται ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,12′ καὶ πλάτους 0,65 ἔν τινι ἐρημοκκλησίῳ ἐνῳκοδομημένη. Τὸ ὄνομα *Ἐρασίππη* ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα, ἐνῷ τὸ ἀρσενικὸν τούτου Ἐράσιππος ἐπὶ νομισμάτων τῶν Ἐρυθρῶν καὶ τῆς Μαγνησίας (Mion. III. 130).

Δήμητρι θεσμοφόρῳ καὶ Κόρῃ καὶ ἄλλοθεν γινώσκομεν ὅτι ἡ λατρεία τῆς Δήμητρος ἐν Πάρῳ κατεῖχε σπουδαίαν θέσιν με-

ταξὺ τῶν ἄλλων τῶν λατρευομένων θεοτήτων· οὕτω φέρ' εἰπεῖν ἤδη ἐν τῷ ὁμηρικῷ ὕμνῳ εἰς Δήμητραν 489—492 μνημονεύεται·

«ἀλλ' ἄγ', Ἐλευσῖνος θυοέσσης δῆμον ἔχουσα,
καὶ Πάρον ἀμφιρύτην, Ἄντρωνά τε πετρήεντα,
πότνια, ἀγλαόδωρ' ὡρηφόρε, Δηοῖ ἄνασσα,
αὐτὴ καὶ κούρη, περικαλλὴς Περσεφόνεια.»

καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ ἐν Ἀνθολογίᾳ λυρικῇ Bergk ἀποσπάσματι 120·

«Δήμητρος ἁγνῆς καὶ Κόρης τὴν πανήγυριν σέβων.»

καὶ ἀποσπάσμ. 82· «Δήμητρί τε χεῖρας ἀνέξων»· καὶ παρ' Ἡροδότῳ Ζ. 134. 10· «τὸν δὲ (Μιλτιάδην) ἀπικόμενον ἐπὶ τὸν κολωνὸν τὸν πρὸ τῆς πόλιος ἐόντα ἕρκος θεσμοφόρου Δήμητρος ὑπερθορεῖν»· καὶ Ζ, 135. 10· «ἔπεμπον δὲ (οἱ Πάριοι) ἐπειρησομένους εἰ καταχρήσονται τὴν ὑποζάκορον τῶν θεῶν ὡς ἐξηγησαμένην τοῖσι ἐχθροῖσι τῆς πατρίδος ἅλωσιν καὶ τὰ ἐς ἔρσενα γόνον ἄρρητα ἱρὰ ἐκφήνασαν Μιλτιάδῃ». Ἡ δὲ Δήμητρα ὡς θεότης τῆς διὰ σπορᾶς κατασταθείσης γονίμου γῆς καὶ αὐτῶν τῶν σπαρτῶν ἀναφαίνεται παρ' Ὁμήρῳ, Ἰλιάδος Ν, 322· «ὃς θνητός τ' εἴη καὶ ἔδοι Δημήτερος ἀκτήν»· Ἰλιάδος Ε, 500· «ὅτε τε ξανθὴ Δημήτηρ κρίνῃ ἐπειγομένων ἀνέμων καρπόν τε καὶ ἄχνας». Ἰλιάδος Φ, 76· «παρὰ γὰρ σοὶ πρώτῳ πασάμην Δημήτερος ἀκτήν». Ὀδυσσείας Ε, 125· «ὡς δ' ὁπότ' Ἰασίωνι ἐϋπλόκαμος Δημήτηρ, ᾧ θυμῷ εἴξασα, μίγη φιλότητι καὶ εὐνῇ». Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ Ἡροδότου ἐν βιβλίῳ Β, 171, 5 ἡ τελετὴ τῶν θεσμοφορίων ἐξ Αἰγύπτου ἐλθοῦσα, ἣν πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Δωριέων καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον ἐξηπλωμένη· «καὶ τῆς Δήμητρος τελετῆς πέρι, τὴν οἱ Ἕλληνες θεσμοφόρια καλέουσι, καὶ ταύτης μοι πέρι εὔστομα κείσθω, πλὴν ὅσον αὐτῆς ὁσίη ἐστὶ λέγειν. Αἱ Δαναοῦ θυγατέρες ἦσαν αἱ τὴν τελετὴν ταύτην ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγοῦσαι καὶ διδάξασαι τὰς Πελασγιώτιδας γυναῖκας. Μετὰ δὲ ἐξαναστάσης Πελοποννήσου ὑπὸ Δωριέων ἐξαπώλετο ἡ τελετή· οἱ δὲ ὑπολειφθέντες Πελοποννησίων καὶ οὐκ ἐξαναστάντες Ἀρκάδες διέ-

σωζον αὐτὴν μόνοι»· καλεῖται δὲ ἡ Δήμητρα *Θεσμοφόρος* ὡς διδάξασα τοὺς ἀνθρώπους θεσμοὺς ἤτοι νόμους, εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος καθόλου καὶ ἰδίᾳ τὰς γυναῖκας καὶ τὸν ἔγγαμον βίον ἀναφερομένους. Τὰ *Θεσμοφόρια* δὲ, τὴν συμβολικὴν τῶν νόμων τούτων παράστασιν περιέχοντα, ἦσαν ἰδίως ἑορτὴ σπορᾶς, καὶ ὡς τοιαῦτα ἐτελοῦντο κατὰ τὸν μῆνα τῆς σπορᾶς, ἤτοι τὸν καθ' ἡμᾶς Ὀκτώβριον, ὅστις ἐν μὲν Κρήτῃ καὶ Σικελίᾳ *Θεσμοφόριος*, ἐν Βοιωτίᾳ *Δαμάτριος* καὶ ἐν Ἀττικῇ *Πυανεψιὼν* ἐκαλεῖτο. Εὑρίσκομεν δὲ τὴν ἑορτὴν ταύτην παρ' ἅπασι τοῖς Ἴωσιν ἐν Τροιζῆνι, Ἀττικῇ, Εὐβοίᾳ, ἐπὶ τῶν νήσων Δήλου, Πάρου, ἐν Μιλήτῳ, Ἐφέσῳ, μέχρι καὶ τῶν ἀπωτάτων ἀποικιῶν τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἔτι δὲ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν Σικελίᾳ. Ἐκ τῶν θεσμοφοριαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους γινώσκομεν ἱκανὰ περὶ τῶν Ἀττικῶν θεσμοφορίων, ἃ ἐτελοῦντο ἀπὸ τῆς ἐννάτης μέχρι τῆς δεκάτης τρίτης τοῦ Πυανεψιῶνος μόνον ὑπὸ ἐγγάμων γυναικῶν, μέρος μὲν ἐν τῷ παρὰ τὴν παρακειμένην ἀκτὴν δήμῳ Ἁλιμοῦντι, ὅπου τὴν πρώτην ἡμέραν ἐπορεύοντο ἐν πομπῇ, μέρος δὲ ἐν Ἀθήναις, ὅπου τὴν τρίτην ἡμέραν ὑπέστρεφον. Αἱ δύο θεσμοφόροι θεαὶ ἑωρτάζοντο ὑπὸ τῶν γυναικῶν μετὰ μυστηριωδῶν παραδόσεων αὐστηρᾶς ἐγκρατείας καὶ νυκτερινῶν ὀργίων, διακοπτομένων ὑπὸ παντὸς εἴδους δηκτικωτάτων σκωμμάτων, ἅτινα, οὐχ ἧττον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος ἢ τὴν τοῦ Διονύσου συνήθη ὄντα, ἐπέδρασαν πιθανώτατα οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν παλαιοτάτην ἰαμβικὴν ποίησιν. Τὸ χαρακτηριστικὸν δὲ γνώρισμα τῶν μυστηρίων τούτων καὶ ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τῶν Ἐλευσινίων συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι δηλ. ταῦτα εἰδικῶς εἰς τὸ θῆλυ γένος ἀνεφέροντο, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἡ ἑορτὴ τῆς Roma dea ἐν Ῥώμῃ καὶ ἡ τῆς Ἀφροδίτης ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Κωλιάδι, ἥτις πιθανὸν νὰ μετεῖχε καὶ αὕτη τῶν ἐν Ἁλιμοῦντι μυστηρίων εἰδικῶς εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ τοκετοῦ ἀναφερομένη. Ἐκ τοῦ συνόλου δὲ τῶν θεοτήτων τῶν ἐν ταῖς θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους μνημονευομένων ἐν στίχ. 295 μετὰ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, ἤτοι Πλούτου, Καλλιγενείας, κουροτρόφου Γῆς, Ἑρ-

μοῦ, Χαρίτων, ἀριδήλως καταφαίνεται ἡ διπλῆ ἀναφορὰ τῶν μυστηρίων τούτων τὸ μὲν εἰς τὰς φυσικὰς δυνάμεις τοῦ διὰ τῆς σπορᾶς καρποφόρου κατασταθέντος ἐδάφους τῆς γῆς, τὸ δὲ εἰς τὰς τῆς γῆς θεότητας ὡς συμβολικὰς παραστάσεις τῆς γυναικείας γονιμότητος, τοκετοῦ καὶ ἐπιμελείας τῶν τέκνων· τούτου ἕνεκα ἡ Δήμητρα συγχρόνως ἐθεωρεῖτο ὡς θεότης καὶ τοῦ ἐγγάμου βίου καὶ τῆς παιδοποιΐας, καὶ κατὰ τοῦτο ὡμοίαζε τῇ Ἀφροδίτῃ, καὶ μάλιστα τῇ Ἥρᾳ, καθ' ὅσον αὕτη ὡς παλαιὰ ἑλληνικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ ἐθεωρεῖτο σύναμα καὶ ὡς αὐστηρὰ ἠθικὴ γαμήλιος θεότης· πρὸς τοῦτο ἀνεφέροντο κατ' ἐξοχὴν καὶ οἱ *θεσμοὶ* τῆς Δήμητρος, ἧς ἡ ἱέρεια τούτου ἕνεκα κατὰ τοὺς γάμους παρῆν, ἵνα τούτους εὐλογήσῃ καὶ τοῖς νεογάμοις διδασκαλίας τινὰς δώσῃ (Ἴδε ἐν ἐκτάσει Preller griechische Mythologie I. σελ. 639—641.). Μυθολογικὸν δὲ πρόσωπον μετὰ τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος συνδεόμενον ἦν ἡ *Βαυβὼ* ἢ *Βαβὼ*, οὕτως ἐν τῇ Ὀρφικῇ ποιήσει καλουμένη, ἥτις ὁτὲ μὲν παρίσταται ὡς εὔθυμος παῖς, ἥτις διὰ τῶν παιδιῶν της τὴν Δήμητρα πάλιν ἐφαίδρυνε, καὶ πρὸς ἐδωδὴν καὶ πόσιν παρεκίνησε, καὶ ὡς τοιαύτη καλεῖται ἐν τῷ ὁμηρ. ὕμνῳ εἰς Δήμητραν σ. 195 *Ἰάμβη*· ὁτὲ δὲ παρίσταται ὡς γυνὴ τοῦ *Δυσαύλου*, ἥτις τὴν Δήμητραν ἀναζητοῦσαν τὴν ἑαυτῆς κόρην ὑπεδέξατο. Ἴδε Ἁρποκρατίωνα ἐν λ. «*Δυσαύλης*. Δείναρχος ἐν τῇ περὶ τῆς ἱερείας διαδικασίᾳ, εἰ γνήσιος. Ἀσκληπιάδης δὲ ἐν δ'. τραγῳδουμένων τὸν Δυσαύλην αὐτόχθονα εἶναί φησι, συνοικήσαντα δὲ *Βαυβοῖ* σχεῖν παῖδας Πρωτονόην καὶ Νίσαν. Παλαίφατος δ' ἐν θ'. Τρωϊκῶν σὺν τῇ γυναικί φησιν αὐτὸν ὑποδέξασθαι τὴν Δήμητραν»· καὶ Σουΐδαν ἐν λέξει «*Δυσαύλης*· οὗτος αὐτόχθων μὲν ἦν, συνῴκησε δὲ Βαυβοῖ καὶ ἔσχε παῖδας Πρωτονόην τε καὶ Νίσαν».

Διὶ εὐβουλεῖ. Τὸ ἐπίθετον *εὔβουλος* ἢ *εὐβουλεὺς* ἀποδίδοται α'.) τῷ Διῒ καὶ πατρὶ τοῦ Διονύσου· «*Εὐβουλεὺς* ὁ Πλούτων, παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς ὁ Ζεὺς ἐν Κυρήνῃ» (Ἡσύχ. ἐν λέξει)· καὶ παρὰ Διοδώρῳ 5, 72. ἀναγινώσκομεν τάδε· «διόπερ αὐτὸν (τὸν Δία) προσαγορευθῆναι.... *Εὐβουλέα* καὶ Μητιέτην διὰ τὴν ἐν τῷ βουλεύεσθαι καλῶς σύνεσιν»· καὶ παρὰ Κορνουτίῳ 35·

«ώς καλῶς περὶ τῶν ἀνθρώπων βουλευόμενον διὰ τὸ παύειν αὐτούς ποτε τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων». Ὡς ἐπίθετον τοῦ Διὸς ἀναφέρεται συνήθως εἰς τὰς Ἐλευσινιακὰς καὶ Ὀρφικὰς παραδόσεις (Ὀρφ. 42, 2. 72. 3.)· β'.) τῷ Διονύσῳ ἔσθ' ὅτε ἀπεδίδοτο τὸ ἐπίθετον τοῦτο (Ὀρφ. 298. 52. 4. Πλούταρχ. Συμπασιακῶν 7. 9. C. I. Gr. ἀρ. 1948)· γ'.) τῷ Πλούτωνι (Νικανδ. Ἀλεξιφ. 14. καὶ Σχολ. Ἡσύχιος ἀνωτέρω. C. I. Gr. 2. 2547. Ross Syl. III.)· δ'.) τῷ Ἀδώνιδι (Ὀρφ. Ὕμ. 56. 3.). Ὡς μυθολογικὸν δὲ ὄνομα ἀνδρὸς ἀπαντᾷ παρὰ Παυσανίᾳ I. XIV. «Εὐβουλεῖ καὶ Τριπτολέμῳ Δυσαύλην πατέρα εἶναι»· καὶ ἐν ἑνὶ σχολίῳ εἰς τοὺς Λουκιανοῦ ἑταιρικοὺς διαλόγους, ὅπερ ὁ Rohde in Rein. Museum 25. 548. κέ. ἐδημοσίευσεν· «ὅτε ἀνθολογοῦσα ἡρπάζετο ἡ κόρη ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, τότε κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον *Εὐβουλεύς* τις συβώτης ἔνεμεν ὗς καὶ συγκατεπόθησαν τῷ χάσματι· εἰς οὖν τιμὴν τοῦ Εὐβουλέως ῥιπτεῖσθαι τοὺς χοίρους εἰς τὰ χάσματα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης». (Ἴδε καὶ Preller grie. Mythologi. I. 659.) Ἔτι παρὰ Κικέρωνι ἐν τῷ de natura deorum III. 21. ὡς εἷς τῶν τριτοπατόρων υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Περσεφόνης· «Athenis ex rege Iove antiquissimo et Proserpina nati, *Tritopatores* Zagreus *Eubuleus*, Dionysus». Παρὰ δὲ Visconti in Museo Pio Clementino 6. σελ. 142 εὑρίσκομεν καὶ υἱὸν τοῦ Πραξιτέλους Εὐβουλέα καὶ ἐν τῷ C. I. Gr. 3, 6,148. τεχνίτην τινά.

6.

Γάϊος Ἰούλιος [Μνησικλείδης καὶ]
Ἑλικωνιὰς Οἰμαίου τὸν θρεπτὸν
Ἐπιάνακτα Δεξικράτους καθ' ὑο-
θεσίαν δὲ Γαΐου Ἰουλίου Μνησι-
κλείδου υἱοῦ Ἐπιάνακτος
Ἰλειθύῃ.

Καὶ αὕτη ἡ ἀνέκδοτος ἐπιγραφή, οὖσα ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,69' καὶ πλάτους 0,13', κεῖται ἐν τῇ ἐπαύλει Δημητρίου Πρωτοδίκου κατὰ τὴν τοποθεσίαν Ἔλιτας, ἡμίσειαν ὥραν μα-

κρὰν τῆς πόλεως ἀπεχούσῃ, χρησιμεύουσα ὡς κάθισμα. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν βροχῆς ῥαγδαίας ἐπελθούσης καὶ πλημμύρας γενομένης ἐξεχώσθη τὸ μάρμαρον τοῦτο ἔκ τινος παρακειμένου λόφου, καὶ κατηνέχθη εἰς τὴν κοιλάδα πλησίον τῆς ἐπαύλεως, ὅπου καὶ μέχρι τοῦδε φυλάσσεται. Τὸ κύριον ὄνομα *Οἰμαῖος*, ἀπαντῶν πρῶτον ἐνταῦθα, ἐςι πεποιημένον ἐκ τοῦ *οἴμη* κατ' ἀναλογίαν τῶν *Ἀρεταῖος*, *Δαφναῖος*, *Εἰρηναῖος*, *Θυραῖος*, *Νυμφαῖος* (ἐκ τῶν ἀρετὴ, δάφνη, εἰρήνη, θύρα, νύμφη.). *Θρεπτός*· ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν καὶ τοῦ ὀνομαστικοῦ Πολυδεύκους VII. 17 μανθάνομεν ὅτι ὁ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἔν τινι οἰκίᾳ δοῦλος ἐκαλεῖτο *θρεπτός*· «τὴν δὲ θεραπαινίδα καὶ θρεπτὴν ἐρεῖ ὅστις βούλοιτο ἕπεσθαι Φερεκράτει εἰπόντι ἐν Μυρμηκανθρώποις «Μανία θρεπτή»· ἔστι δὲ τοὔνομα καὶ ἐν τῷ Λυσίου πρὸς Πυθόδημον ὑπὲρ ἀποστασίου.»

7.

Βωμὸν δορποφό[ροις ταῖς
νύμφαισιν μ' ἀνέθ[ηκεν
Ἡ Νίκα Παπιανοῦ ἐκ τ[ῆς
Μυρσινέας.

Ἡ ῥωμαϊκῶν χρόνων αὕτη ἑξάμετρος δίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,62′ καὶ πλάτους 0,25′ εὕρηται ἐντετοιχισμένη κατὰ τὴν δεξιὰν παραστάδα τῆς θύρας τῆς οἰκίας τοῦ κηπουροῦ ἐν τῷ κήπῳ Ι. Μάτσα, ὄντι κατὰ τὴν τοποθεσίαν Ψιχοπιανὰ (ἐπισκοπιανὰ) μίαν ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως. Τὸ ἐπίθετον *δορποφόρος* κατὰ τὸ *σιτοφόρος* πεποιημένον ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα· ἡ χρῆσις τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *με* ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐγράφη, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς καὶ ἄκοντας τοὺς κλασικοὺς χρόνους τοῦ Φειδίου, καθ' οὓς ὁ μέγας ἀριστοτέχνης κάτωθεν τῶν προϊόντων τῆς Μούσης του ἔγραφε· «Φειδίας Χαρμίδου υἱὸς Ἀθηναῖος μ' ἐπόησεν». Ἡ *Νίκα* δωρικῶς ἀντὶ *Νίκη* ὡς ὄνομα γυναικὸς εἶναι ἡμῖν καὶ ἄλλοθεν γνωστή· ἡ *Μυρσινέα* φαίνεταί μοι ὄνομα δήμου τινὸς ἐν Πάρῳ ὅτι εἶναι, ὡς ἡ *Μυῤῥινοῦττη* ἐν τῇ Ἀτ-

τικῇ, περὶ ἧς ἴδε ἀνωτέρω ἀριθ. 4. Τὴν ὑπόθεσίν μου ταύτην ὑποστηρίζει ἡ ἔτι καὶ νῦν οὐ μακρὰν τοῦ κήπου τούτου ἀπέχοντος χωρίου τινὸς ὀνομασία *Μυρσίνη* καλουμένου. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι ἡ Μυρσινέα τῷ χρόνῳ *Μυρσίνη* ἐγένετο.

8.

Διφίλου οὗτος ὅδ' ἐστι
τύπος, τοῦ Διφίλου υἱοῦ,
ὃς καὶ ἐπὶ στρατιὴν δόξαν
ἔχεν μεγάλην.

Καὶ τὸ ἑξάμετρον τοῦτο δίστιχον εὕρηται ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,30′ καὶ ὕψους 0,35′ ἐντετοιχισμένου ἄνωθεν τοῦ ὑπερθύρου τῆς οἰκίας Κατερίνας Σάρδαινας· ὑπεράνω δ' αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ αὐτὸ τὸ ἔκτυπον ἀνάγλυφον τοῦ Διφίλου, ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ, τοῦ λοιποῦ σώματος ἀπολεσθέντος. Ἐνταῦθα ἀξία παρατηρήσεώς ἐστιν ἡ χρῆσις τῆς λέξεως *τύπος*, ἥτις τίθεται ἐπὶ παντὸς ὅπερ γίνεται διὰ σφυρηλασίας ἐκ μετάλλου ἢ διὰ γλυφῆς ἐπὶ μαρμάρου (hautrelief), ὃ ἡ καθ' ἡμᾶς *ἀνάγλυφον* λέγει, ἐνῷ *ἄγαλμά* ἐστι τὸ πάντοθεν εἰργασμένον καὶ ἐλευθέρως ἱστάμενον. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν ἐν ταῖς Φοινίσσαις τοῦ Εὐριπ. 1131 «σιδηρονώτοις δ' ἀσπίδος τύποις ἐπῆν γίγας». Ῥῆσ. 305 «πέλτη δ' ἐπ' ὤμων χρυσοκολλήτοις τύποις ἔλαμπε». Τρωαδ. 1081. «Χρυσέων τε ξοάνων τύποι». Ἡροδότου Β. 138. 7. «τὰ δὲ προπύλαια ὕψος μὲν δέκα ὀργυιέων ἐστὶ, τύποισι δὲ ἑξαπήχεσιν ἐσκευάδαται ἀξίοισι λόγου» 12. «περιθέει δὲ αὐτὸ (τὸ ἱρὸν) αἱμασιὴ ἐγγεγλυμμένη τύποισι». Β. 86. 27. «Ἐνθεῦτεν δὲ παραδεξάμενοί μιν οἱ προσήκοντες ποιοῦνται ξύλον τύπον ἀνθρωποειδέα». Γ. 88. 15. «πρῶτον μέν νυν τύπον ποιησάμενος λίθινον ἔστησε»· μεταφορικῶς δὲ παρ' Αἰσχύλῳ ἐν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 470 λέγεται τύπος καὶ ἡ μορφὴ τοῦ ἀνδρὸς «Ἱππομέδοντος σχῆμα καὶ μέγας τύπος»· οἱονεὶ εἰκών. Παυσανίου Β, XIX. 7. «ἔστι δὲ ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ βόθρος, πεποιημένα *ἐν τύπῳ* ταύρου μάχην ἔχων καὶ λύκου». IX. 19. 3. «Ἐνταῦθά εἰσιν *ἐπὶ τύπου* γυναικῶν εἰκόνες· ἀμυδρότερα ἤδη τὰ ἀγάλματα».

9.

Εὐθύφρων Θεοφάντου.
Λεοντὶς Ἀρχεφίλου.
Εὔδαιος Εὐφριάλου.
Φίλων Μεταφῶντος.
Μένυλλος Πραξιδίκου.
Ἰσάντιος Νικηράτου.
Εὐήνεμος Ἀντιγνώτου.
Θέρσανδρος Νικοδρόμου.
Ἀρχεστρατίδης Μνησίωνος.
. . . .

Τὰ γράμματα τῆς πρώτης καὶ τελευταίας σειρᾶς τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὡς ὄντα τελείως ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐξαληλιμμένα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω καὶ ἀντιγράψω· εὕρηται δὲ καὶ αὕτη ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν κοίλου κυβικοῦ μαρμάρου ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας Θεοδώρου Κυπραίου, χρησιμεύοντος ἅμα μὲν ὡς βάσις τετραγώνου κίονος, ἐφ' οὗ ἐπερείδεται ἡ στέγη τῆς οἰκίας ταύτης, ἅμα δὲ δι' ὀπῆς τινος οὔσης κατὰ τὰ πλάγια ὡς στόμιον φρέατος, ὄντος κάτωθεν τοῦ κίονος τούτου καὶ ἔχοντος ὡς στέγασμα μικρόν τι τετράγωνον ἀνάγλυφον κορυνοφόρον μετὰ γυναικὸς παριστῶν τὸν Ἡρακλέα πιθανῶς.

10.

Αὐρ[ήλιος] Τελεσφο[ρο]ς καὶ Εὐφροσύ-
νη ὑπὲρ τῶν υἱῶν Εὐφρο-
σύνου καὶ Ζωσίμου καὶ Διονύσου.

Αὕτη εὕρηται ἐν τῷ κήπῳ τῆς οἰκίας Μιχαὴλ Δελαγραμμάτη ἐπὶ τῆς μείζονος τῶν πλευρῶν τετραγώνου μαρμάρου μήκους 0,73′ καὶ πλάτους 0,14′, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἐλάσσονος τοῦ αὐτοῦ μήκους 0,40′ καὶ πλάτους 0,21′ ἡ ἑπομένη·

11.

Ἄρχοντος Ἀφθονήτου
τοῦ Συνφόρου νεοποιοῦ

'Αγαθῆ Αὐρ[ηλίου] Διδύμου τοῦ 'Ελευθέ- Τύχη.
ρου, Λαμπάδαρχος Αὐρ[ήλιος]
Νεικηφόρος Νεικηφόρου
'Ασκληπιῷ καὶ 'Υγεία.

Δηλονότι, ὅτε Ἄρχων μὲν ἦν 'Αφθόνητος ὁ υἱὸς τοῦ Συμφόρου, νεοποιὸς δὲ ὁ Αὐρήλιος Δίδυμος ὁ υἱὸς τοῦ 'Ελευθέρου, ὁ Λαμπάδαρχος Αὐρήλιος Νεικηφόρος ὁ υἱὸς τοῦ Νεικηφόρου ἀνέθηκε τοῦτο εἰς τὸν 'Ασκληπιὸν καὶ τὴν 'Υγείαν.

'Η λέξις *νεοποιὸς* ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἔχουσα τὴν ὀρθογραφίαν ταύτην ἀντὶ *νεωποιός*· σημαίνει δὲ τὸν ἀρχιτέκτονα τοῦ ναοῦ «οἱ δὲ κατασκευάζοντες τοὺς νεὼς καὶ τὰ ἀγάλματα τεχνῖται, τοὺς μὲν περὶ τὸν νεὼν λιθοξόους τε καὶ οἰκοδόμους καὶ τέκτονας εἴποις ἄν, φιλοτιμούμενος δὲ καὶ *νεωποιοὺς* καὶ ἱεροποιούς.» (Πολυδεύκους ὀνομαστικὸν Α. 12.)· ἄδηλον δὲ ἂν ἡ ὀνομαστικὴ τούτου ἐςὶ *νεωποιὸς* ἢ *νεωποίης*—*ου*, διότι ἐξ ἑτέρων ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι ἐν Θάσῳ ὑπῆρχεν ἀρχή τις ὁ *νεωποίης* τὴν κατασκευὴν καὶ διατήρησιν τῶν ναῶν φροντίζουσα. 'Ο δὲ *λαμπάδαρχος* ἢ *λαμπαδάρχης* (κατὰ τὸ γυμνασίαρχος καὶ γυμνασιάρχης) ἦν ὁ ἐπὶ τῆς λαμπαδηδρομίας ἄρχων καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους κατήντησε συνώνυμον τῷ *γυμνασίαρχος*. Κατὰ τὸν 'Αριστοτέλην ἐν Πολιτικῶν Ε. 8. ἡ λαμπαδαρχία μέρος οὖσα τῆς γυμνασιαρχίας τάσσεται παρὰ τῇ χορηγίᾳ καὶ ἀνάγεται εἰς τὰς «δαπανηρὰς μὲν μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας». Καλεῖται δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη *λαμπὰς* ('Ησύχιος ἐν λέξει. 'Ηροδοτ. 6. 106.), ἢ *λαμπαδηφορία* ('Ηροδ. 8. 98.), ἢ *λαμπαδηδρομία* (Βεκκέρου 'Ανέκδοτα I. 228. 11.), ἢ *λαμπαδοῦχος ἀγὼν* (Σχολιαςὴς τῶν Βατράχων 'Αριςοφάνους 131.), ἢ *λαμπαδοδρομικὸς ἀγὼν* (Σχολ. Πινδάρ. 'Ολυμ. 13, 56.), ἢ *λαμπαδουχία* (Λυκοφρ. 1179.), καὶ ἦν, ὡς φαίνεται, καὶ ἐν Πάρῳ καὶ καθόλου εἰπεῖν κοινὴ καθ' ἅπασαν τὴν 'Ελλάδα· «διότι, ἂν καὶ πᾶν ὅ,τι περὶ ἀρετῆς γιγνώσκομεν ἀνάγεται εἰς 'Αθήνας, ὅμως μνημονεύεται τοιαύτη καὶ ἐν Κορίνθῳ, Περγάμῳ, Ζηρίνθῃ, 'Αμφιπόλει κ.λ.π. (Boeckh Staatshaushalt. der Ath. σελ. 463.

Müller Minerva Polias σελ. 5.). Ἐτελοῦντο δ' ἐν Ἀθήναις πέντε τοιαῦται λαμπαδηφορίαι.

α.) Ἐν τοῖς *Προμηθείοις* (ἴδε Ἁρποκρατ. ἐν λέξει «*λαμπάς*· Λυσίας ἐν τῷ κατὰ Εὐφήμου τρεῖς ἄγουσιν Ἀθηναῖοι ἑορτὰς λαμπάδος, Παναθηναίοις, καὶ Ἡφαιστείοις, καὶ *Προμηθείοις*, ὡς Πολέμων φησὶν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τοῖς προπυλαίοις πινάκων. Ἴστρος δὲ ἐν α. τῶν Ἀτθίδων, εἰπὼν ὡς ἐν τῇ τῶν Ἀπατουρίων ἑορτῇ Ἀθηναίων οἱ καλλίστας στολὰς ἐνδεδυκότες, λαβόντες ἡμμένας λαμπάδας ἀπὸ τῆς ἑστίας, ὑμνοῦσι τὸν Ἥφαιστον θέοντες, ὑπόμνημα τοῦ κατανοήσαντα τὴν χρείαν τοῦ πυρὸς διδάξαι τοὺς ἄλλους»· καὶ Σουΐδαν ἐν λέξει *λαμπάδος*· ἔτι Βεκκέρου ἀνέκδοτα I. 277. «*λαμπὰς* καὶ *λαμπαδηφόροι*· Λαμπάδας ἄγουσιν Ἀθηναῖοι Παναθηναίοις, Ἡφαιστείοις, *Προμηθείοις*· εἰσὶ δὲ αὗται ἑορταί· λαμπαδηφόροι δὲ καλοῦνται ὅτι τὰς λαμπάδας ἔφερον»· καὶ Παυσανίου I. 30. 2. «ἐν Ἀκαδημίᾳ δ' ἔστι *Προμηθέως* βωμὸς, καὶ θέουσιν ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν ἔχοντες καιομένας λαμπάδας· τὸ δὲ ἀγώνισμα ὁμοῦ τῷ δρόμῳ φυλάξαι τὴν δᾷδα ἔτι καιομένην ἐςίν· ἀποσβεσθείσης δὲ οὐδὲν ἔτι τῆς νίκης τῷ πρώτῳ, δευτέρῳ δὲ ἀντ' αὐτοῦ μέτεστιν· εἰ δὲ μηδὲ τούτῳ καίοιτο, ὁ τρίτος ἐςὶν ὁ κρατῶν, εἰ δὲ καὶ πᾶσιν ἀποσβεσθείη οὐδείς ἐστιν ὅτῳ καταλείπεται ἡ νίκη».

β'.) Ἐν τοῖς *Παναθηναίοις* (ἴδε Ἁρποκρατ. Σουΐδαν. Βεκκέρου ἀνέκδοτα ἀνωτέρω. Boeckh Staatshau. d. Ath. σελ. 463.).

γ'.) Ἐν τοῖς *Ἡφαιστείοις* (Βεκκέρου ἀνέκδοτα σελ. 277. Ἁρποκρατ. ἀνωτέρω. Σουΐδαν. Ἡροδότου. Θ. 98. 10. «ὁ μὲν δὴ πρῶτος δραμὼν παραδιδοῖ τὰ ἐντεταλμένα τῷ δευτέρῳ, ὁ δὲ δεύτερος τῷ τρίτῳ· τὸ δὲ ἐνθεῦτεν ἤδη κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον διεξέρχεται παραδιδόμενα, κατάπερ Ἕλλησι ἡ *λαμπαδηφορίη* τὴν τῷ Ἡφαίστῳ ἐπιτελέουσι».

δ'.) Πρὸς τιμὴν τοῦ *Πανός*. Ἡροδότ. Ζ. 105 «καὶ αὐτὸν (τὸν Πᾶνα) ἀπὸ ταύτης τῆς ἀγγελίης θυσίῃσι ἐπετέοισι καὶ λαμπάδι ἱλάσκονται». Εἰσήχθη λοιπὸν αὕτη μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην.

ε'.) Πρὸς τιμὴν τῆς θρακικῆς *Ἀρτέμιδος* ἢ *Βένδιδος* ἐν τοῖς

Βενδιδείοις καλουμένοις. Πλάτων περὶ πολιτείας 328· «οὐδ᾽ ἴςε, ὅτι λαμπὰς ἔσται πρὸς ἑσπέραν ἀφ᾽ ἵππων τῇ θεῷ; Ἀφ᾽ ἵππων; ἦν δ᾽ ἐγώ· καινόν γε τοῦτο· λαμπάδια ἔχοντες διαδώσουσιν ἀλλήλοις ἁμιλλώμενοι τοῖς ἵπποις;». Ἐκ τοῦ αὐτοῦ 327 ἐξάγεται ὅτι αὕτη εἰσήχθη ἐκ τῆς Θράκης ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σωκράτους καὶ ἐτελεῖτο ἐν Πειραιεῖ· «κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος προσευξόμενός τε τῇ θεῷ καὶ ἅμα τὴν ἑορτὴν βουλόμενος θεάσασθαι τίνα τρόπον ποιήσουσιν, ἅτε νῦν πρῶτον ἄγοντες.» Ὅτι δὲ ὁ *λαμπάδαρχος* συνωνύμως τίθεται τῷ *γυμνασίαρχος*, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου ἐκ τῶν πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους 5. 8, μαρτυρεῖ καὶ Ἰσαῖος ἐν τῷ περὶ τοῦ Φιλοκτήμονος κλήρου 60, ὅστις κατατάσσει τὴν λειτουργίαν ταύτην ὡς μίαν τῶν σπουδαιοτάτων μετὰ τῆς χορηγίας καὶ τριηραρχίας. «Οὑτοσὶ δὲ Χαιρέστρατος τηλικοῦτος ὢν τετριηράρχηκε, κεχορήγηκε δὲ τραγῳδοῖς, *γεγυμνασιάρχηκε* δὲ *λαμπάδι*». Ξενοφῶν περὶ προσόδων Δ. 52. «ἐν ταῖς λαμπάσι *γυνασιαρχεῖσθαι*». Ἰσαῖος περὶ τοῦ Ἀπολλοδώρου κλήρου 36. «*γεγυμνασιάρχηκα γὰρ εἰς Προμήθεια* τοῦδε τοῦ ἐνιαυτοῦ». Λυσίας ἐν τῷ λόγῳ Ἀπολογία δωροδοκίας ἀπαράσημος. 3. «εὐθὺς ἐγυμνασιάρχουν εἰς Προμήθεια καὶ ἐνίκων ἀναλώσας δώδεκα μνᾶς». Ἐκ τῆς δαπάνης ταύτης τῶν 1200 παλαιῶν δραχμῶν διὰ τὴν εἰς Προμήθεια γυμνασιαρχίαν συμπεραίνεται ἡ σπουδαιότης καὶ τὸ πολυδάπανον αὐτῆς· παρ᾽ Ἀριστοφάνει δὲ ἐν Σφηξὶ 1203· τὸ *λαμπάδα τρέχειν* κατατάσσεται μεταξὺ τῶν νεανικωτάτων καὶ ἀνδρειοτάτων τοῦ Φιλοκλέωνος. Ἴδε καὶ Ἀνδοκίδην κατὰ Ἀλκιβιάδου 42. «τυγχάνω νενικηκὼς εὐανδρίᾳ καὶ *λαμπάδι* καὶ τραγῳδοῖς.». Ὅτι δὲ ὁ ἀγὼν οὗτος ἀπῄτει μεγάλην προγυμνασίαν καὶ ἄσκησιν ἐξάγεται ἐκ τῶν Βατράχων τοῦ αὐτοῦ 1086.

«λαμπάδα δ᾽ οὐδεὶς οἷός τε φέρειν
ὑπ᾽ ἀγυμνασίας ἔτι νυνί».

Ἐκτὸς δὲ τοῦ ὅτι ὁ γυμνασίαρχος ὤφειλε νὰ προγυμνάσῃ τοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον παρασκευαζομένους, ὤφειλε σύναμα νὰ

προμηθεύῃ αὐτοῖς καὶ τὴν λαμπάδα, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ παρὰ Mionett. pl. 49. 6. παρατεθειμένου νομίσματος τῶν Ἀμφιπολιτῶν ἦν λυχνοῦχος ἔχων κάτωθεν τοῦ τόρμου εἶδος ἀσπίδος εἰς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς φλογὸς τῆς λαμπά- 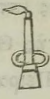 δος. Ὁ νικῶν γυμνασίαρχος προσέφερε τὴν λαμπάδα αὐτοῦ ὡς ἀνάθημα. (Ἴδε Boeck. C. I.Gr. 243. 245. 250)·

Λαμπάδα νεικήσας σὺν ἐφήβοις τήνδ' ἀνέθηκα
Εὐτυχίδης παῖς ὢν Εὐτυχίδους Ἀθμονεύς.

Ἐγίνετο δὲ ἡ λαμπαδηδρομία πρὸ τῆς νέας σελήνης περὶ λύχνων ἀφάς· καὶ ἡ μὲν ἐν τοῖς Παναθηναίοις, Ἡφαιστείοις, Προμηθείοις καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Πανὸς, ὑπὸ ἐκλελεγμένων ἐφήβων πεζῶν· ἡ δὲ ἐν τοῖς Βενδιδείοις κατὰ μίμησιν, φαίνεται, τῆς ἐν Θράκῃ τελετῆς ὑπὸ ἱππέων. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω δὲ μνημονευθέντος χωρίου τοῦ Παυσανίου I. 30. 2., συνδυαζομένου μετὰ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἡροδότου Θ. 98. 10 περὶ τοῦ *ἀγγαρήϊου* καὶ τοῦ Πλάτωνος περὶ Νόμων VI. σελ. 776. B «γεννῶντάς τε καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας, καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων». Ἔτι δὲ τοῦ Λουκρητίου lib. II. 78. «Inque brevi spatio mutantur secla animantum, et quasi cursores vitai lampada tradunt», ἐξάγεται ὅτι ὁ τρόπος τῆς λαμπαδηφορίας ἦν περίπου τοιοῦτος· Ἑκάστη φυλὴ ἐξέλεγεν ἕνα γυμνασίαρχον (ἑπομένως τὸ μὲν παλαιὸν 10, ὑστερώτερον δὲ 12)· τούτων δὲ ἕκαστος ἐξέλεγεν ὡρισμένον ἀριθμὸν νέων ἐφήβων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ βωμοῦ τοῦ Ἔρωτος ἀνάπτοντες τὰς ἑαυτῶν λαμπάδας κατὰ διαφόρους μοίρας, τὸ μεταξὺ τοῦ βωμοῦ τούτου καὶ τῆς ἀκροπόλεως διάστημα καταλαμβάνοντες, οἱ μὲν προεπορεύοντο μετὰ ἀνημμένων λαμπάδων, ἄλλοι δὲ ἄνευ λαμπάδων εἰς ἀπόστασίν τινα εἵποντο ὄπισθεν αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ τὴν λαμπάδα φέρων κατελαμβάνετο ὑπό τινος τῶν ὄπισθεν ἑπομένων, ὤφειλεν οὗτος τὴν λαμπάδα νὰ παραδώσῃ εἰς τοῦτον, ὅστις ἔπειτα μετ' αὐτῆς ἔτρεχε περαιτέρω. Ὅςις πρῶτος μετὰ ἀνημμένης λαμπάδος εἰς τὸ

τέρμα ἀφικνεῖτο ἦν νικητής. (Ἴδε πλείω περὶ τούτων Schömann Griech. Alterthümer II. σελ. 468. Meursius Panath. in Gronovii. Thes. Antiq. Gre. T. VII. σελ. 88. c. 8. Krause Gymnastik und Agonistik der Hellenen σελ. 370. W. Smith λεξικὸν τῆς Ἑλλ. Ἀρχ. μετάφ. Πανταζῆ. 1860.)

12.

Ὁ δῆμος ὁ....
οἱ τὴν νῆσον....
Ζήνωνα Παμ...
τὸν ἱερέα τοῦ....
ἐκ τοῦ γένους...
ἀρετῆς ἕνεκ....
Ἀπόλλωνι Ἀ...

Αὕτη εὕρηται ἐπί τινος μαρμάρου πλάτους 0,26′ καὶ ὕψους 0,75′, χρησιμεύοντος ὡς παραστὰς τῆς θύρας τοῦ ὄπισθεν τῆς οἰκίας Γεωργίου Σκούφου εὑρισκομένου ποιμνιοστασίου.

13.

Ἐπὶ ἄρχοντ[ος.....
ὁ πολέμαρχο[ς......
τῇ Τύχῃ παρ[ὰ τῶν πολεμίων
ἀνέθηκεν.

Αὕτη ἐπί τινος μικροῦ τετραγώνου μαρμάρου πλάτους 0,16′. καὶ ὕψους 0,14′ εὕρηται ἐντετοιχισμένη κατὰ τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας Α. Καμπάνη.

14.

Ἐν]διμένους
Γλαύκου.
Ἐ]πινείκου.
Φιλοχάρους.
Ἀχιλλέως.

Πρώτου.
Ἀθηνοδώρου.
Κάρπου.
Ἀγαπωμενοῦ.
Ἰσ]αδέλφου.
Ὁμ]οτέχνου.
Εὐ]ιτωνίκου.
Ἰάσ]ωνος.
Ποπ.λίου.
Κεκαιλίου.

Αὕτη εὕρηται ἐπί τινος μικροῦ κίονος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ναοῦ τῆς ἑκατονταπυλιανῆς, ὅστις εἶναι ὁ πέμπτος ἐν τῇ σειρᾷ τῷ εἰσίοντι πρὸς δεξιὰν ὕψους 0,93′ καὶ διαμέτρου 0,30′.

15.

Ἐπὶ Ἀπελλ....
τετρα....
.νδ.ε....
..ῳ ἐ....
χμ....
δ....
Ναυ....
δρα.....
Σωσθένης Προσθένους
δραχμὰς πεντακοσίας
Ἐπιάναξ Νικησιδήμου
Κτάσισος Προσθένου
κατὰ κοινὸν δραχμὰς
χιλίας
Πρότιμος Ἰάσονος δραχμὰς
χιλίας.

Καὶ ἡ ἀνέκδοτος αὕτη ἐπιγραφὴ εὕρηται ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,37′ καὶ ὕψους 1,06′ ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ κάτω μέρει τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας τοῦ κηπουροῦ Δημητρίου Μαρινᾶ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κήπῳ. Τὰ λοιπὰ γράμματα σῶα ὄντα εἰσὶ δυστυχῶς ἐσκεπασμένα ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος τοῦ αὐτοῦ παραθύρου.

Φαίνεται δὲ νὰ ᾖ κατάλογος ἀνδρῶν ἀπὸ κοινοῦ συνεισενεγκάντων χρήματα ὑπὲρ δημοσίου τινὸς ἔργου.

16.

	....καὶ [Χ]αίριος	
	Διοδώρου καὶ Θεοδώρου	
	Ἐπιμε]νίδου	
Ἀγα	καὶ	Φίλωνος
πωμεν]οῦ	Λευκίου	καὶ
κ]αὶ	καὶ	Καλλικράτους.
Ὁμ]οπα-	Πυθίππου	
τρου].	Ἱππίου καὶ	
	Μητροφάνου	
	Λευκίου καὶ	
	Σωκράτους	
	Νικίου καὶ Μητροφά[νου	
	Πολυχάρου καὶ Ξένωνος.	

Αὕτη εὕρηται ἐπὶ τετραγώνου σχεδὸν μαρμάρου μήκους 0,44 καὶ πλάτους 0,34′ ἐν τῇ οἰκίᾳ Κωστῇ Κρίσπη· φαίνεται δὲ καὶ αὕτη ὡς καὶ ἡ προηγουμένη ὑπ' ἀριθ. 16 νὰ ᾖ ἀναθηματικός τις πίναξ ἀνδρῶν, οἳ ἀπὸ κοινοῦ συνέπραξαν ἢ ἀνέθηκάν τι θεῷ τινι.

17.

....
... οντος....του...
... μνασιαρχοῦντος...
... ου τούς δε τοὺς α...
... ρατωνΑἴσχρωνος...
... ιο.η; ἄνδρας στ...
... σδόλιχον καὶ...
....

Αὕτη ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,16′. καὶ μήκους 0,30′ εὕρηται ἐν τῷ κήπῳ τῆς οἰκίας Ζουμῆ τινος χωρικοῦ.

18.

. . . .

. . . . Χωρίον

. . . . Δεστρεσ

Αὕτη εὕρηται έντετοιχισμένη ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τοῦ μοναστηρίου τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐπί τινος μικροῦ μαρμαρίσκου πλάτους 0,9′ καὶ μήκους 0,40′. Τῶν γραμμάτων τῆς πρώτης σειρᾶς μόνον τὸ κάτω μέρος σώζεται. Ἐὰν δέ τις ἐκ τῶν λειψάνων τούτων ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἐλλεῖπον αὐτῶν μέρος, θέλει ἔχει περίπου τάδε 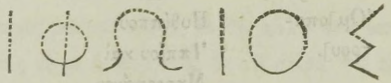 , ἅπερ ὅμως συνδυαζόμενα μετὰ τῶν ἑπομένων δύο στίχων οὐδὲν νόημα παρέχουσι. Φαίνεταί μοι λοιπὸν τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ μαρμάρου ὅτι ἦν μέρος μεγάλης τινὸς ἐπιγραφῆς συνισταμένης οὐχὶ ἐξ ἑνὸς λίθου, τούτου μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων, καθόσον μάλιστα τοῦτο καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ πλευρῶν εἶναι λίαν κανονικῶς λελαξευμένον· καὶ ἐν μὲν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἴσως ἀναγνωστέον *ἐγ*]*χώριον*, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ *δ' ἐς τρεῖς*. Ὁπωσδήποτε ὀρθότερον ἤθελεν εἶσθαι ἴσως νὰ ὁμολογήσω τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλ. περὶ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν ἐπαΐω.

19.

Γάϊο]ς Ἰούλιος Ῥοῦφος
Μητρὶ θεῶν.

Καὶ ἡ ῥωμαϊκῶν χρόνων αὕτη ἐπιγραφὴ εὕρηται ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,45′ καὶ ὕψους 0,14′ ἐντετοιχισμένου ἐν ἐρημοκκλησίῳ τινί, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντι τῆς πόλεως, κατὰ τὴν τοποθεσίαν Ἕλιτας.

20.

Εὐφροσύνη ἡ Μαῖα
Μελίσση
Ἡρωΐσση

Αὕτη εὑρίσκεται ἐν ἐρημοκκλησίῳ τινὶ ἅγιος Μάμας καλουμένῳ

1 ½ ὥραν ἀπέχοντι τῆς πόλεως ἐν τῷ ἀγρῷ Ν. Δελαγραμμάτη, ἐπὶ σπονδύλου τινὸς μετὰ κιονοκράνου, ὅπερ νῦν χρησιμεύει ὡς ἁγία τράπεζα. Κάτωθεν δὲ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει κεφαλὴ βοὸς ταινίαις περιδεδεμένη. Ὁ τύπος *Ἡρώϊσσα*=ἡρωΐνη ἀντὶ τοῦ συνήθους *ἡρωῒς—ίδος* ἀπαντᾷ ἐνταῦθα καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ῥοδίῳ 4. 1309 καὶ 1358. παρ' Ἡσυχίῳ δὲ ἀναγιγνώσκομεν ἐν λέξει «*Μέλισσαι* αἱ τῆς Δήμητρος μύστιδες.»

21.

Ζώσιμος Δω[σιθέου καὶ....
Κισσιὰς Σαβιω[δώρου .....
Ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Δ[ωσιθέου...
Ἀσκληπιῷ καὶ [Ὑγείᾳ.

Καὶ αὕτη ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,50′ καὶ ὕψους 0,1′3 εὕρηται ἐντετοιχισμένη ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ *ἅγιος Ἀρτέμιος*, μίαν ὥραν μακρὰν τῆς πόλεως ἀπέχοντι ἐν τῇ τοποθεσίᾳ *Ἁρμυρὸς* (ἀντὶ Ἁλμυρός).

22.

Πύρρα]κος Ἀριστο
κλέους Ἀ]σκληπιῷ Ὑπά
ταίῳ κ]αὶ Ὑγείᾳ Εὐχα-
ριστήρ]ιον.

Αὕτη οὖσα ἐπὶ μικρᾶς μαρμαρίνης πλακὸς πλάτους 0,26′ καὶ ὕψους 0,20′, ἔχουσα πρὸς δεξιὰν ἀνάγλυφον ἔκτυπον πόδα καλῆς τέχνης, εὕρηται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Κωστῆ Κρίσπη. Φαίνεται δὲ, ὡς καὶ ἡ ἐπομένη ὑπ' ἀριθ. 25, οὖσα ἀνάθημα τῷ Ἀσκληπιῷ ὑπό τινος ἀλγήσαντος τὸν πόδα καὶ ἰαθέντος. Ἡ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ συμπλήρωσις τοῦ κυρίου ὀνόματος *Πύρρα*]κος ἐγένετο κατὰ τὸ ἐν τῷ C. I. Gr. II. ἀριθ. 2391. φερόμενον ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἐν τῇ Παρίᾳ ἐκείνῃ ἐπιγραφῇ. Τὴν δὲ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ συμπλήρωσιν προσέθηκα κατ' εἰκασίαν, λαβὼν τὸ ἐνδόσιμον ἐκ τῆς ἐπομένης ὑπ' ἀριθ. 34 ἐπιγραφῆς, ἔνθα ὁ Ἀσκληπιὸς καλεῖται *ὑπάτεος*, πιθανῶς ἀντὶ *ὑπαταῖος*.

23.

Αὐωνία Ζωσίμη
Ἀσκληπιῷ
Εὐχήν.

Αὕτη εὕρηται ἐπὶ μικροῦ τεμαχίου μαρμάρου κάτωθεν ἀναγλύφου τινὸς ἐκτύπου ποδὸς ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ χωρικοῦ Ζουμῆ. Τὸ ὄνομα *Αὐωνία* ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα.

24.

Θεόφρ]ων Διφάνου καὶ Θεόδω-
ρος ....] ὑπὲρ τῶν υἱῶν Διφάνου
καὶ Θεοδώρ]ου Ἀσκληπιῷ καὶ
Ὑγείᾳ].

Αὕτη ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου μήκους 0,35′ καὶ πλάτους 0,20′ εὕρηται ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ κ. Ἰωάννου Μελαγαρδῆ, χρησιμεύουσα ὡς ὑπόβαθρον τῶν ἀγγείων τοῦ οἴνου (βουτσίων).

25.

Αὐτοκράτορι καίσαρι
θεῷ σεβαστῷ θεοῦ υἱῷ.

Αὕτη εὑρίσκεται ἐπί τινος ἰωνικοῦ ἐπιστυλίου μήκους 1,95′ καὶ πλάτους 0,23′, χρησιμεύοντος ὡς κάθισμα ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τῆς κυρίας *Φρόσω Τεμπερόνη*.

26.

.....οἱ Πά]ριοι
.....τὸ]ν σωτῆρα
.....κό]σμον τοῦ
.....θ]εοῦ σωτῆρος βοιέου.

Αὕτη εὕρηται ἐπί τινος μαρμάρου πλάτους 0,42′ καὶ ὕψους

0,19′, ἐντετοιχισμένη κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς ὀνομαζομένης *βορεινῆς πόρτας* ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς. Τὸ ὄνομα *βδίεος* ὡς προσηγορικὸν θεότητός τινος ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα· ἄγνωστον δὲ ἡμῖν τελέως τίς αὕτη ἡ θεότης ἡ οὕτω προσαγορευομένη.

27.

Η῞Ορος
τοῦ ἱεροῦ.

Αὕτη εὑρίσκεται κατὰ τὸ ἄκρον μακροῦ τινος μαρμάρου ὕψους 1,46′ καὶ πλάτους 0,43′, ὅπερ νῦν χρησιμεύει ὡς οὐδὸς τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας Παναγίας Σεπτεμβριανῆς ἐν τῷ χωρίῳ Μάρμαρα, τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ἀπέχοντι. Τὸ περιεργότατον δ' εἶναι ὅτι ὀλίγον τι πορρώτέρω τοῦ ναοῦ εὕρηται καὶ ἑτέρα στήλη ὀρθία ἱσταμένη ἐντὸς ἀγροῦ τινος τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν φέρουσα. Ἐνταῦθα παρατηρητέον τὴν χρῆσιν τοῦ φωνήεντος *Η* ὡς δασέος πνευματισμοῦ σημεῖον, ὅπερ διὰ τὴν νῆσον Πάρον ἐνταῦθα πρῶτον παρουσιάζεται. Ἴδε Kirchhoff Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets σ. 58.

28.

πολιτ]ῶν πόλεως τὸ τετρά[δραχμον.

Αὕτη εὑρίσκεται κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ Ἐνετικοῦ Πύργου ἐπί τινος ἐπιστυλίου, οὖσα ἐκ τῆς οἰκίας Α. Καμπάνη μόνον ὁρατή.

29.

Τὠπό[λλωνι
Ἄλκιμ[ος
καὶ Εὖρ[ος οἱ Λύ-
χνου.

Αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ μαρμάρου ὕψους 0,50′ καὶ πλάτους 0,26′, ἐν τῷ βουνῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἢ Τουρλομπερέτη.

30.

Διοσκούρων.

Αὕτη εὑρίσκεται ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ οἰκίᾳ Ζουμῆ τινος

ἔχουσα πλάτος 0,15′ καὶ μῆκος 0,35′. Ὁμοία ταύτης εὕρηται καὶ ἐν τῇ κατερειπωμένῃ οἰκίᾳ Α. Χαμάρτου.

31.

Ἀφρωδίτης

Αὕτη εὕρηται ἐντετοιχισμένη ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, οὔσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους *Κούναδος*· σημειωτέα δ' ἡ παλαιότης αὐτῆς διὰ τῆς ἀρχαϊκῆς γραφῆς τοῦ ω ἀντὶ ο.

32.

ἀν]έθηκεν.

Αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ στρογγύλης τινὸς μαρμαρίνης βάσεως ἐντετοιχισμένης ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τοῦ ναΐσκου τῆς ἁγίας Κυριακῆς κατὰ τὸν κῆπον τοῦ Μελαγαρδῆ.

33.

Ὄσκυνθις. (;)

Ἐπί τινος μικροῦ μαρμάρου ὄντος ἐν τῇ οἰκίᾳ Κωστῆ Μαυρογένους.

34.

Δ]ημή[τρ]ιος Λάτ[ι]
μος ὑπὲρ τοῦ πε[δ
ί]ου Δημυνᾶ Ἀσκλη-
π]ιῷ ὑπατέῳ
εὐ]χήν.

Αὕτη ἐπί τινος τετραγώνου μαρμαρίσκου μήκους 0,20 καὶ πλάτους 0,15′ εὕρηται ἐν τῇ οἰκίᾳ Ι. Βιτσαρᾶ· τὸ κύριον ὄνομα *Δημυνᾶς* ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα· ἡ ὀρθογραφία *πεδίου* ἀντὶ *παιδίου* δεικνύει τὸ σφόδρα μεταγενέστερον τῆς ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐποχῆς τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, τὸ δὲ ἐν τῷ δῳ. στίχῳ *ὑπατέῳ* φαίνεται ἢ κατὰ λάθος τοῦ λιθοξόου ὅτι παρενετέθη τὸ μεταξὺ ε ἀντὶ *ὑπάτῳ*, ὅπερ ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ *ὕπατος* ἀπεδίδοτο κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὡς ἐπίθετον καὶ τῷ Ἀσκληπιῷ· ἤ, ὃ καὶ πολὺ πιθανώτερον φαίνεταί μοι, τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἔχει τὴν τῶν μεταγε-

νεωτέρων χρόνων ὀρθογραφίαν διὰ τοῦ ε ἀντὶ αι, ἑπομένως ὅτι εἶναι ἀντὶ *ὑπαταίῳ*, τῷ ἐκ τῆς Ὑπάτης, καθὰ καὶ ἐν τῷ γ′ στίχῳ τῆς ὑπ' ἀριθ. 22 ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο.

Β′.

Τεμάχια ψηφισμάτων.

35.

ἀγορα]νομήσας.

Εὕρηται ἐπί τινος τεμαχίου μαρμάρου πλάτους 0,40′ καὶ ὕψους 0,15′ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Κωνσταντίνου Δαμία κειμένου.

36.

Ἀγαθῇ τύχῃ.

Αὕτη εὕρηται κάτωθεν ἀετώματος πλάτους 0,65′ καὶ ὕψους 0,7′ ἐν ναΐσκῳ τινὶ τοῦ *θόλου* ἐντετοιχισμένη.

37.

. . . .
ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτίμησεν
Ἐπίνικον Ἐπινίκου
χρυσῷ στεφάνῳ. . . . .

Αὕτη εὕρηται ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,55′ καὶ ὕψους 0,12′ ἐντετοιχισμένη ἐν τῷ ἐξώστῃ τῆς οἰκίας Δ. Μάτσα.

38.

ἡ βουλ]ὴ καὶ ὁ δῆ[μος
Θεοφ]ίλου. . . . .
. . . .

Αὕτη ἐπὶ μαρμαρίσκου πλάτους 0,15′ καὶ μήκους 0,35′ εὕρηται ἐντετοιχισμένη ὄπισθεν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

39.

Οἱ λι[θοξόοι. . . . .
στή]λ]ην νεο[κόρῳ. . . . . .
. . . .ε]ἰκόνι μα[ρμαρίνῃ. . . . .
. . . .το]ῖς ἀγῶσι. . . . .

Εὕρηται ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου πλάτους 0,20′ καὶ ὕψους 0,16′ ἐντετοιχισμένου κατὰ τὸ χεῖλος πλυντρίδος τινὸς ἐν τῷ κήπῳ Κ. Κονδύλη παρὰ τὸ φρέαρ.

40.

Πάτρωνα τῆς......
περιε]ργότατα καὶ......
....τ]ὸν ἀγ..........

Τὸ τεμάχιον τοῦτο τῆς ἐπιγραφῆς μήκους 0,23 καὶ πλάτους 0,11′ εὑρίσκεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ *Ὑπαπαντή*, ὅπερ ὑπάρχει κατὰ τὴν τοποθεσίαν Θαψανά, 2 ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως.

41.

πολιτευσά[μενον
καλ]ῶς καὶ φιλο[νόμως.

Ἐπὶ μαρμάρου τινὸς μήκους 0,30′ καὶ πλάτους 0,20, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀγροτικῇ οἰκίᾳ Δημ. Πρωτοδίκου κατὰ τὴν τοποθεσίαν Ἕλιτας.

42.

καὶ εἰσε[νεγκάμενον
ἀρε]τῆς ἕνεκ[α......

εἰκό]νι μαρμαρ[ίνῃ....

Ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου πλάτους 0,23′ καὶ ὕψους 0,14′ ἐντετοιχισμένου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ἀνεμομύλου τοῦ κ. Ἀντωνίου Καμπάνη.

43.

Ἄρξαντα τὴν στεφανηφόρον
τοῦ πολεμάρχου ἀρχὴν
καλῶς καὶ δικαίως καὶ κατὰ τοὺς νόμους
καὶ φιλαγάθως πρός τε τοὺς πολίτας....

Αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,65′ καὶ πλάτους 0,11′, ἀνεστραμμένως ἐνῳκοδομημένη κατὰ τὴν δεξιὰν παραστάδα τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας *Μαρουσιακῶς Κατσαουνοῦ*. Μετὰ ταῦτα ἀνεῦρον αὐτὴν ἐκδεδομένην καὶ παρὰ Thiersch über

Paros und parische inschriften ἐν τῷ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 3, καὶ παρὰ Boeckh C. I. Gr. II. ἀρ. 2379, ἔνθα ὅμως ἐν μὲν τῷ β' στίχῳ ἀναγινώσκεται κακῶς *πολειτάρχου* ἀντὶ *πολεμάρχου*, ἐν δὲ τῷ δ'. *καλοκαγάθως* ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ λίθῳ ὑπάρχοντος *καὶ φιλαγάθως*· ἔτι δὲ πάλιν in addendis et corrigendis τοῦ C. I. Gr. II. ὑπ'ἀριθ. 2378. b, ἔνθα πάλιν κακῶς ἐν τῷ δ' στίχῳ *καὶ φιλοτίμως* ἀναγινώσκεται· ἔτι δὲ καὶ παρὰ Lebas ὑπ' ἀριθ. 2101, ἔνθα πάλιν *φιλοτίμως* ἀναγινώσκεται.

Ἐκ ταύτης καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 13 ἀνωτέρω μνημονευθείσης μανθάνομεν, ὅτι καὶ ἐν Πάρῳ τὸ ἀξίωμα τοῦτο τοῦ *πολεμάρχου* ὑπῆρχεν, ὅπερ οὐ μόνον ἐν τῷ ἰωνικῷ, ἀλλὰ καὶ δωρικῷ καὶ αἰολικῷ φύλῳ ἀπαντᾷ. Καὶ πρῶτον μὲν *ἐν Σπάρτῃ* εὑρίσκομεν τοὺς *πολεμάρχους* ὡς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ βασιλέως διατελοῦντας, οἵτινες μετὰ τῶν τριῶν ἐπιτρόπων τῶν διδομένων αὐτῷ ἐκ τῶν *ὁμοίων*, πρὸς τὴν ἄμεσον θεραπείαν τοῦ βασιλέως καὶ ἄλλα κυβερνητικὰ ἔργα ἐμπεπιστευμένων, ὡς καὶ μετ' ἄλλων πιθανῶς ὑπαλλήλων, ἀπετέλουν τὴν ἐγγυτάτην ἀκολουθίαν του, τὴν λεγομένην *δαμοσίαν*, ἤτοι βασιλικὴν συνοδίαν (Ξενοφ. Ἑλλ. Ϛ'. 4. 14.) καὶ ἦσαν ὁμοτράπεζοι αὐτῷ· ἐν δὲ τῷ πολέμῳ διοικοῦντες τὰ στρατεύματα ἀπετέλουν τὸ πολεμικόν του συμβούλιον, καὶ ἦσαν καθόλου, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἡροδότου Η. 173, ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους· ἔτι προΐσταντο καὶ τῶν δημοσίων τραπεζῶν, ἤτοι συσσιτίων, καὶ εἶχον πολιτικήν τινα καὶ δικαστικὴν σύναμα ἐξουσίαν, ὁμοιάζοντες κατὰ τοῦτο τῷ Ἀθήνῃσι πολεμάρχῳ ἄρχοντι (Müller Dor. III, 78. 12. 4.)· Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τοῦ Ξενοφῶντος ὁ ἀριθμὸς τῶν πολεμάρχων ἦν 6, καθόσον ἑκάστη μόρα εἶχε τὸν ἑαυτῆς πολέμαρχον «ἑκάστη τῶν πολιτικῶν μορῶν ἔχει πολέμαρχον ἕνα» (Ξενοφ. Λακεδαιμ. πολιτεία II. 4. Müller Dor. III. 12. § 4.), ὅστις ἐν τῷ πολέμῳ ὡδήγει αὐτὴν καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἦν ὁ φρούραρχος τῶν ὑπὸ τῆς Σπάρτης κατεχομένων καὶ ἐξηρτημένων πόλεων· δύσκολον δὲ εἶναι νὰ ὁρισθῇ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἔργον τῶν ἅπαξ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν Ἑλληνικῶν VI. 4. 14. μνημονευομένων *συμφορεῖς τοῦ πολεμάρχου*. (Ἴδε καὶ Ξε-

νοφῶντος πολιτείαν Λακεδαιμονίων κεφ. 13. Haase 262. Schömann griech. Alterthümer I. 241. 261. Müller Dor. III. 12. 5.).

Ἐν δὲ Βοιωτίᾳ εὑρίσκομεν τοὺς *πολεμάρχους* ὡς ἄρχοντας ἑκάστης τῶν πόλεων καὶ στρατηγοὺς τῶν κατὰ μέρος τοπικῶν στρατευμάτων μιᾶς ἑκάστης βοιωτικῆς πόλεως, ὧν ἡ συνένωσις ἀπετέλει τὸν στρατὸν τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας, ἔχοντας παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἕνα γραμματέα. Ἦσαν δὲ οὗτοι κατὰ Πλούταρχον, ἐν βίῳ Ἀγησιλάου σελ. 600 β, «τῶν πραγμάτων καὶ τῆς πολιτείας κύριοι», ἐνῷ οἱ *Βοιωτάρχαι* ἦσαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἀντιπρόσωποι ὅλης τῆς χώρας καὶ στρατηγοὶ τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας· διὸ καὶ οἱ Θηβαῖοι πατριῶται τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ἀπὸ τοῦ σπαρτιατικοῦ ζυγοῦ *βοιωτάρχας* καὶ οὐχὶ *πολεμάρχους* ἐξελέξαντο (Ἴδε Ξενοφ. Ἑλλ. V. 4. 2. Müller Orchomen. 399. K. II. 710. E. Curtius griech. Geschichte III. σελ. 269.).

Τὴν ἀρχὴν ταύτην τοῦ πολεμάρχου εὑρίσκομεν ἔτι καὶ ἐν Θεσπιαῖς (Πλουτ. Δημήτρ. 39.)· ἔτι δὲ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀρκαδίᾳ· οὕτως ὁ Σουΐδας ἐν λέξει *πολέμαρχοι*, ἀντιγράφων τὸν Πολύβιον Δ. 18, λέγει τάδε· «ἀρχὴ ἣν συνέβαινε κλείειν τὰς πύλας καὶ τὸν μεταξὺ χρόνον κυριεύειν τῶν κλειδῶν καὶ ποιεῖσθαι τὸ καθ' ἡμέραν τὴν δίαιταν ἐπὶ τῶν πυλώνων παρ' Αἰτωλοῖς.»

Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις εὑρίσκομεν τὸν *πολέμαρχον* ὡς τὸν τρίτον τῶν 9 ἀρχόντων· καὶ τὸ μὲν παλαιὸν οὗτος ἦν (ὡς καὶ τὸ ὄνομα *πολέμαρχος* δεικνύει) ὁ πραγματικῶς τὴν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν διεύθυνσιν ἐν τῷ πολέμῳ ἔχων, ἀλλὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης εἶχε μόνον μίαν ψῆφον ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ τῶν στρατηγῶν (Ἡροδ. Ζ. 109.) καὶ τὴν τιμὴν νὰ ἔχῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ὅπου ἄλλοτε ἦν ἡ θέσις τοῦ βασιλέως (E. Curtius gr. Geschichte II. σελ. 21.), Ὁ Ἡρόδοτος, Ζ. 109, πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦν *κυαμευτή*· «ὡς δὲ δίχα τε ἐγίνοντο, καὶ ἐνίκα ἡ χείρων τῶν γνωμέων, ἐνθαῦτα ἦν γὰρ ἑνδέκατος ψηφιδοφόρος *ὁ τῷ κυάμῳ λαχὼν* Ἀθηναίων πολεμαρχέειν (τὸ παλαιὸν γὰρ Ἀθηναῖοι ὁμό-

ψῆφον τὸν πολέμαρχον ἐποιεῦντο τοῖς στρατηγοῖσι)»· καὶ ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἔπαυσεν ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ νὰ φέρῃ στρατιωτικὸν χαρακτῆρα. Ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων εἶχε καί τινας ὡρισμένας ἱερουργίας νὰ ἐκτελῇ, οὕτω φέρ' εἰπεῖν νὰ προσφέρῃ θυσίαν ἐκ μέρους τῆς πόλεως εἰς τὴν ἀγροτέραν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Ἐνυάλιον, νὰ διαθέτῃ τὸν ἐπιτάφιον ἀγῶνα τῶν ἐν πολέμῳ ἀποθανόντων καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν νεκρικὴν θυσίαν τῷ Ἁρμοδίῳ· οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ὀνομαστικῷ Ἰουλίῳ Πολυδεύκους, Η. 91, «ὁ δὲ πολέμαρχος θύει μὲν Ἀρτέμιδι ἀγροτέρᾳ καὶ τῷ Ἐνυαλίῳ, διατίθησι δὲ τὸν ἐπιτάφιον ἀγῶνα τῶν ἐν πολέμῳ ἀποθανόντων καὶ τοῖς περὶ Ἁρμόδιον ἐναγίζει»· καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ ἐν βίοις σοφιστῶν II. 123 ἔ. A. Kayser· «κεκτημένος δὲ Ἀθήνησι χωρίον οὐκ ἀηδὲς οὐκ ἐν αὐτῷ ἐτάφη, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, οὗ τίθησι τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τοῖς ἐκ τῶν πολέμων θαπτομένοις ὁ πολέμαρχος.» (Ἴδε καὶ Schömann gr. Alterthümer II. 414.). Ἐκ δὲ τοῦ παρ' Ἁρποκρατίωνι Ἀριστοτέλους, ὃν ἀντιγράφει καὶ ὁ Σουΐδας, μανθάνομεν ὅτι ὁ πολέμαρχος ἦν διὰ τοὺς μετοίκους καὶ ξένους ὅ,τι ὁ ἄρχων διὰ τοὺς ἀστούς· «*πολέμαρχος* ἀρχή τις ἦν παρ' Ἀθηναίοις οὕτω καλουμένη· ἔστι δὲ εἷς τῶν θ' ἀρχόντων. Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ διεξελθὼν ὅσα διοικεῖ ὁ πολέμαρχος· «πρὸς ταῦτα, φησὶν, αὐτός τε εἰσάγει δίκας τάς τε τοῦ ἀποστασίου καὶ κλήρων καὶ ἐπικλήρων τοῖς μετοίκοις καὶ ἄλλα ὅσα τοῖς πολίταις ὁ ἄρχων, ταῦτα τοῖς μετοίκοις ὁ πολέμαρχος»· πρβ. καὶ Ἰουλίου Πολυδεύκους ὀνομαστ. Η. 91· «δίκαι δὲ πρὸς αὐτὸν λαγχάνονται μετοίκων, ἰσοτελῶν, προξένων, καὶ διανέμει τὸ λαχὸν ἑκάστῃ φυλῇ τι μέρος, τὸ μὲν διαιτηταῖς παραδιδοὺς, εἰσάγων δὲ δίκας ἀποστασίου, ἀπροστασίου, κλήρων, μετοίκων»· καὶ Σουΐδαν· «*πολέμαρχος* ἄρχων, πρὸς ὃν κατηγγυῶντο τοὺς ξένους».—Ἐν ἄλλαις λέξεσι κατὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος ὁ πολέμαρχος, ἐκπεσὼν τῶν ςρατιωτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, κατέλαβε τοιαύτην θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, οἵαν καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις praetor εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων, καὶ ὡς βλέπομεν ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὰ ἔρ-

γα αὐτοῦ εἶχον μεγάλην ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὰ τοῦ praetor peregrinus ἐν Ῥώμῃ (παρβλ. καὶ Λυσίου κατὰ Παγκλέωνος 2. 5. 13. κατὰ Ἀλκιβιάδου ἀστρατείας 3.). Τὸ δὲ τοῦ πολεμάρχου οἴκημα ἐκαλεῖτο *πολεμάρχειον* (Ξενοφ. Ἑλλ. 5. 4. 5. καὶ Πολύβιος 5. 795.).

Ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Αἰσχίνου κατὰ Τιμάρχου 19. καταφαίνεται, ὅτι τὸ ἐπίθετον *στεφανηφόρος* ἀπεδίδετο κατηγορηματικῶς πᾶσι τοῖς 9 ἄρχουσι· «Ἄν τις Ἀθηναίων, φησὶν, εταιρήσῃ, μὴ ἐξέστω αὐτῷ τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι ὅτι, οἶμαι, *στεφανηφόρος* ἡ ἀρχὴ, μηδ' ἱερωσύνην ἱεράσασθαι ὡς οὐδὲ καθαρῷ διαλέγεται τῷ σώματι.» Ἐὰν καὶ ἐνταῦθα τὸ ἐπίθετον στεφανηφόρος ἀποδίδοται κατηγορηματικῶς ἢ ἀναφέρεται πραγματικῶς εἰς ἱεροτελεστικάς τινας λειτουργίας τοῦ πολεμάρχου, περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν, διότι βεβαίως οἱ τίτλοι *στεφανηφόρος*, *θεωρὸς*, *ἱερομνήμων*, οὓς εἰς πλείστας πολιτείας οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες ἔφερον, ὑποδηλοῦσι λειτουργίας ἱερατικὸν χαρακτῆρα φερούσας, δι' ἔλλειψιν ὅμως ἱκανῶν περὶ τούτου εἰδήσεων καθίσταται ἡμῖν λίαν δυςδιάκριτος ἡ χρῆσις τοῦ ἐπιθέτου τούτου. Ὡς δηλ. ἐν Σπάρτῃ οἱ βασιλεῖς ἐκτὸς τοῦ βασιλικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος εἶχον καὶ τὴν ἱερωσύνην ὁ μὲν εἷς τοῦ *Διὸς οὐρανίου*, ὁ δ' ἕτερος τοῦ *Διὸς Λακεδαίμονος*· οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις πολιτείαις ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἠδύνατο νὰ ᾖ συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἱερωσύνης τοῦ θεοῦ ἐκείνου, τῆς ἰδιαιτέρας προστασίας τοῦ ὁποίου ἀπήλαυεν ἡ πόλις. Οὕτω λοιπὸν ὁ *Ἱερομνήμων* ἐν Μεγάροις καὶ Βυζαντίῳ, ἤτοι ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων, ἀφ' οὗ ἐχρονολογοῦντο τὰ δημόσια ἔγγραφα, ἦν σύναμα καὶ ἱερεὺς τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ ὁ *στεφανηφόρος* ἐν Ταρσῷ ἦν ἱερεὺς τοῦ Ἡρακλέους καὶ εἶχε τόσην πολιτικὴν ἐξουσίαν, ὥστε ποτὲ στεφανηφόρος τις ἠδυνήθη ἐπωφεληθεὶς τῆς περιστάσεως νὰ καταστῇ τύραννος τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος· «καὶ Ταρσοῦ δὲ Ἐπικούριος φιλόσοφος ἐτυράννησε Λυσίας ὄνομα, ὃς ὑπὸ τῆς πατρίδος *στεφανηφόρος* αἱρεθεὶς, τοῦτ' ἔστιν ἱερεὺς Ἡρακλέους, οὐκ ἀπετίθετο τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐξ ἱματίου τύραννος ἦν.» (Ἀθήναιος V. 54.). Πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ στεφανηφόρου, ὅπερ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν τῇ παρὰ τὸν

Σίπυλον Μαγνησίᾳ περιεβλήθη, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου προσέφερε θυσίαν τῇ Ἀθηνᾷ, εἶχεν ἱερατικὸν χαρακτῆρα· «Πόσσις δ' ἐν τρίτῳ Μαγνητικῶν τὸν Θεμιστοκλέα φησὶν ἐν Μαγνησίᾳ τὴν *στεφανηφόρον ἀρχὴν* ἀναλαβόντα θῦσαι τῇ Ἀθηνᾷ καὶ τὴν ἑορτὴν Παναθήναια ὀνομάσαι.» (Ἀθήναιος XII. 45. Ἴδε καὶ Schömann griech. Alterthümer II. 415.).

Μέγα δὲ πλῆθος ἐπιγραφῶν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀναφέρει *ἄρχοντα στεφανηφόρον* ὡς ἐπώνυμον· οὕτω φέρ' εἰπεῖν καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῆς νήσου Σύρου ταῖς ὑπὸ Κλωνὸς Στεφάνου ἐκδοθείσαις βλέπομεν ἐν τοῖς ἀριθ. 1. 2. 4. 5. 6. 7. μνημονευόμενον *στεφανηφόρον ἄρχοντα ἐπώνυμον*, κατ' ἐξαιρετικὸν δὲ τρόπον ἐκ μιᾶς τούτων τῆς ὑπ' ἀριθ. 4. μανθάνομεν, ὅτι εἷς τοιοῦτος *κλήρῳ καὶ χειροτονίᾳ προὐγράφη*, ἤτοι ἐξελέχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Τὸ τοιοῦτον δύναται μόνον νὰ ἐξηγηθῇ ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, καθ' οὓς τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐγράφη, αἱ λέξεις ἀποβαλοῦσαι τὴν σημασίαν των ἐχρησίμευον πρὸς στόμφον μόνον καὶ ἐπίδειξιν καὶ κολακείας χάριν ἐκείνων, οἵτινες ἀνελάμβανον νὰ δημοθοινήσωσι τὴν πόλιν· διότι, ὅτι ὑπῆρχεν ἔλλειψις ἀνδρῶν δυναμένων νὰ πράξωσι τοῦτο, δεικνύει τὸ ὑπ' ἀριθ. 2. ψήφισμα, ἔνθα αὐτοχειροτόνητός τις *Λ. Μιλώνιος Σκύμνος, αὐθαίρετος στεφανηφόρος*, ἐκ γενναιοφροσύνης ἀνέλαβε νὰ δημοθοινήσῃ τὴν πόλιν.

Διονύσιος δὲ ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῇ Ῥωμ. ἀρχαιολογίᾳ αὐτοῦ Β. 14. παρομοιάζει τὸν στεφανηφόρον τῶν Ἑλλήνων τῷ ῥωμαϊκῷ Flamen· «ἀπέδωκε δὲ (ὁ Νομᾶς) μίαν μὲν ἱερουργῶν διάταξιν τοῖς τριάκοντα Κουρίωσιν, οὓς ἔφην τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τῶν φατριῶν ἱερά· τὴν δὲ δευτέραν τοῖς καλουμένοις ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων *στεφανηφόροις*, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων *Φλάμισιν*, οὓς ἀπὸ τῆς φορήσεως τῶν πίλων τε καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φοροῦσι, φλάμα καλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι.»

Γ'.

Ἐπιτύμβιοι.

45.

Μυλαῒς
Νικησιδήμου.

Ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,25' καὶ ὕψους 0,22' ἐντετοιχισμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Κωνσταντίνου Μαυρογένους κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς οἰκίας· τὸ ὄνομα *Μυλαῒς* ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ὑπ. ἀρ. 2.

45.

Μνησικλείδης
Δεξικράτους.

Ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,87' καὶ ὕψους 0,31' ἐντετοιχισμένου ἄνωθεν τοῦ ὑπερθύρου τῆς ἀγροτικῆς κατοικίας Κονδύλη, οὔσης κατὰ τὴν τοποθεσίαν Λειβάδια.

46.

Θεόφρων Θράσωνος
τὴν γυναῖκα Πρωτὼ
Ἀρχελάου.

Αὕτη εὕρηται ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 1,25' καὶ ὕψους 0,60' ἐνῳκοδομημένου κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ ἐν τῇ ἀμπέλῳ Γ. Γράβαρη εὑρισκομένου ληνοῦ, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ *Διαροκόπι*. Ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 2. παραλείπεται τὸ ῥῆμα *ἔθαψε*.

47.

Σάτυρος
Διονυσίου
χαῖρε.

Ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,50' καὶ πλάτους 0,22', ἐντετοιχισμένου ἀνεστραμμένως ἐν τῷ κήπῳ Βιτσαρᾶ κατὰ τὴν θέσιν *Διονυσάτον*, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐπομένη·

48.

Λύκα]μβος Παρμένονος.

Εὕρηται ἐν τῷ αὐτῷ κήπῳ πλάτους 0,35′ καὶ ὕψους 0,9′.

49.

Ἀκεστία
χρηστὴ
χαῖρε.

Εὕρηται ἐντετοιχισμένη ἐν τῷ Μοναστηρίῳ ἅγιος Ἰωάννης ὁ θεολόγος ἐν Ἀντιπάρῳ. Ἡ Ἀκεστία ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα, ἐνῷ τὸ *Ἀκέστιον* παρὰ Ῥαγκαβῇ Antiq. Hellen. II. N° 1286.

50.

Πρωτοῦς
τῆς Ἀρχελάου

Θεόφρω[ν
Θράσω[νος
χρηστός.

Ἀμφότεραι εὕρηνται ἐπὶ τῆς μείζονος τῶν πλευρῶν τετραγώνου μαρμάρου μήκους 0,63′ καὶ πλάτους 0,27′, κάτωθεν τῆς στοᾶς τῆς οἰκίας Α. Καμπάνη εὑρισκομένου.

51.

Φίλτη Ἀσιδίκου
χρηστὴ
χαῖρε.

Εὕρηται ἐνῳκοδομημένη ἐν τῇ οἰκίᾳ Μαρουσῶς Περαντινοῦ μήκους 0,30′ καὶ πλάτους 0,20′.

52.

Ἀριστομένου.

Ἐπί τινος μικροῦ μαρμάρου μήκους 0,34′ καὶ πλάτους 0,27′. ἐντετοιχισμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Μ. Πρωτοδίκου.

53.

Εὐνομ]ία
Καρποφόρου
χρηστὴ χαῖρε.

Ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,15 καὶ ὕψους 0,25, ἐντετοιχισμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Κ. Μαυρογένους.

54.

Ἐπιτυχία
Ἔρωτα θυγάτηρ [ἔθαψε].

Εὕρηται ἐπὶ μαρμάρου πλάτους 0,30′ καὶ ὕψους 0,55′, ὄντος ἐν τῇ οἰκίᾳ Ν. Δελαγραμμάτη καὶ ἔχοντος ἄνωθεν μικρόν τι ἀνάγλυφον.

55.

Ἑρμοδότου.

Εὕρηται ἐνῳκοδομημένη ἐν τῇ οἰκίᾳ Γ. Μαυρογένους ἔχουσα μῆκος 0,30′ καὶ πλάτος 0,20′.

56.

ο
η
θ
η
κ γ
ω ν
ν ω
cτ c
αν τ
:: η

Αὗται αἱ κιονηδὸν ἐπιγραφαὶ ἀνήκουσαι φανερῶς εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους, εὕρηνται ἐντετοιχισμέναι πρὸς δεξιὰν τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τῆς ἑκατονταπυλιανῆς. Ἐν τῇ πρώτῃ τούτων ἀναγινώσκονται αἱ λέξεις *Κωνσταν[τῖνος]* καὶ *Γνωστή*.

57.

νίκους.

Ἐπὶ μαρμαρίσκου μήκους 0,44′ καὶ πλάτους 0,15′, ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ ἀγρῷ Κ. Δαμία κατὰ τὴν θέσιν *ψιποπιανὰ* (ἐπισκοπιανά).

58.

Η...Υ..Ι...
μαισαι......

Ἐπί τινος μαρμάρου μήκους 0,40′ καὶ πλάτους 0,30′ ὡς οὐδὸς τοῦ οἴκου Φλώρου τινὸς χρησιμεύοντος.

59.

Νιλύτου	Πρωσ[θέν]ου
Σωσθένους	τοῦ Πραξικλέους.

Ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,71′ καὶ πλάτους 0,16′, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ἑκατονταπυλιανῆς, κάτωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐν τῷ ἁγιάσματι εὑρισκομένου.

60.

Νικησίδημος.

Ἐπί τινος πλακὸς ἐντετοιχισμένης ἔν τινι οἰκίᾳ.

61.

Ἰσίων
Ἰσίωνος.

Εὕρηται ἐντετοιχισμένη ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀντωνίου Κρίσπη.

62.

Ἱεροκλῆς	Ἀρτεμόδ[ωρος
Φίλωνος	Διονυσια[νοῦ.

Ἐπί τινος μαρμάρου χρησιμεύοντος ὡς οὐδὸς οἰκίας τινὸς παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου.

63.

CΕΙΙΙΔΟC
χρηστὲ Χαῖρε.

Μοὶ ἐπεδόθη ἔκ τινος ἀντιγράφου τοῦ κ. Ἰω. Πρωτοδίκου.

64.

Ἱππίας
Ἱππίου
Μακεδών.

Αὕτη εὕρηται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ χωρικοῦ Ἀντ. Δαμασκηνοῦ.

65.

....ίσιε	Ἡδίστη
Ἀπο]λλωνίου	Ἀπολλοδώρου
...ιε	
χρηστὲ	χρηστὴ
χαῖρε	χαῖρε

Αὕτη ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,45′ καὶ πλάτους 0,30′ εὕρηται ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ Ἰωάνου Μελαγαρδῆ.

66.

Εὐοδία Παγκλείτης.

Αὕτη εὕρηται κάτωθεν ἀναγλύφου παριστῶντος γυναῖκα κεκλιμένην μήκους 0,75′ καὶ πλάτους 0,30′, πρὸ τῆς οἰκίας Ν· Δελαγραμμάτη. Ἡ *Εὐοδία* ὡς ὄνομα γυναικὸς ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ τοῦ Παύλου 4. 2· «Εὐοδίαν παρακαλῶ», ἔτι δὲ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς παρ' Ὀρέλλη 1503. Inscrip. 2. 3002, 1. 3. 6390.

67.

Δ]εινοκλείους.

Ἐπὶ βάσεως τετραγώνου πρὸς τὰ ἄνω κοίλης πιθανὸν πρὸ ὑποδοχὴν ἀγάλματος εὑρισκομένης κατὰ τὴν τοποθεσίαν *ἅγιος Ἰσίδωρος*. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν τὴν καὶ ἄλλοθεν γνωστὴν μεταβολὴν τοῦ F εἰς ι· πρβλ. Ὀδυσ. Ο. 244. «αὐτὰρ *Οϊκλείης* λαοσόον Ἀμφιάριον», διότι τὸ οὐδέτερον *κλέος*, ὡς γνωστόν, εἶχε F, ὥστε ἦν *κλέFος*.

68.

Ἐπαινέτου	Προξ]ένου	Ἐπικύδου
τοῦ Ἐπικύδου.	τοῦ Ἐπ]ικύδου.	τοῦ Ἐπικύδου.

Εὕρηται ἐπὶ κυλινδροειδοῦς βάσεως μαρμαρίνης, ἀνεστραμμένως τεθειμένης κατὰ τὸ στόμιον φρέατός τινος ἐν τῷ ἀγρῷ Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ.

69.

Νικοκρατε΄ας.

Ἐπὶ πλακὸς 0,45′ μήκους καὶ 0,23′ πλάτους, ἐντετοιχισμένης ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ κήπου Ἀντωνιάδου κατὰ τὴν θέσιν Ἕλιτας.

70.

Εὐπράξιος.

Ἐπὶ τετραγώνου τινὸς μαρμάρου, ἐντετοιχισμένου ἐν τῷ κατηρειπωμένῳ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου.

71.

.....οκεδ.....

ἀμφιω......

Ἀμφότεραι εὕρηνται ἐντετοιχισμέναι ἔν τινι ἐρημοκκλησίῳ κατὰ τὴν τοποθεσίαν Λειβάδια. Ἡ δευτέρα τούτων ἐστὶ κάτωθεν ἀναγλύφου ἀνδρὸς ἱσταμένου.

Ἐπιγραφαὶ Σίφνου.

72.

Κ]τησιφῶσα

Ναυσιστράτου

χαῖρε.

Αὕτη εὕρηται ἐπὶ μαρμαρίνου κυλίνδρου ἐν τῷ κήπῳ Φουντάνα κατὰ τὸ χωρίον Κάστρον.

73.

Ἀπολλ]ώνιος

Ἀγαθοκλέους.

Ἐπί τινος κυλίνδρου μαρμαρίνου πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐν τῷ Κάστρῳ.

74.

Ἄλκιππε

Ἀριστάρχου

χρηστὲ

χαῖρε.

Ἐπὶ τετραγώνου μαρμαρίνης πλακὸς ἄνωθεν τῆς θύρας τοῦ κήπου Φουντάνα.

75.

ἀρ]χιερείας.

Ἐπὶ μαρμάρου μήκους 0,40′ καὶ πλάτους 0,24′, ἐντετοιχισμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ Πανώρη ἐν τῷ μέσῳ Κάστρῳ.

76.

Ἀλεξιφάνεια
Μελικλέους.

Ἐπὶ βάσεως τετραγώνου μικρᾶς πλάτους 0,25′ καὶ ὕψους 0,7. εὑρισκομένης ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς κυρίας Φλώρας Μάτσα.

77.

Ἀγαθῇ τ]ύχῃ
....αὐτο]κράτορι Καίσαρι...
....σεβαστῷ καὶ Α....
....υἱ]ῷ σεβαστῷ καὶ....
....δήμῳ ὁ Ἄρχιππος....
...τοῦτον νεο.......
....

Τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ ψηφίσματος τῆς ἐποχῆς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, πλάτους 0,35′ καὶ ὕψους 0,50′, εὕρηται ἐντετοιχισμένον εἰς τοῦ Δεσπότη τὰ κονάκια ἐν τῷ μέσῳ Κάστρῳ.

ΣΗΜ. ΕΚΔ. Τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἡ 1, 3, 11, 13, 16, 17, 18, 27, 32, 33, 56 ἐχαράχθησαν πανομοιοτύπως ἐν τῷ ἑπομένῳ λιθογραφικῷ πίνακι, ὡς ἔχουσαι τύπους γραμμάτων ἀξιοσημειώτους διὰ τὴν παλαιογραφίαν.

1.

ΑΣΟΝΓΕΣΕ
ΩΔ)ΞΙΑΚΑ
ΘΩΝΤΩΤΗΣΕΟ
ΛΛΙΚΙΩΣΑΤΜ
Ι ΕΤ ΠΟΙΗΣΕΝ

13.

ΕΠΙΑΡΧΟΝΤ
ΟΠΟΛΕΜΑΡΧΟ
ΤΗΤΥΧΗΙΠΑΡ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

16.

Ι... ΙΚ ΛΙ ΧΑΙΡΙΟΣ
Λ ΙΟΔΩΡΟΥΚΑΙΘΕΟΔΩΡΟΥ

. . . Ι ΝΙΛΟΥ
ΚΑΙ
ΛΕΥΚΙΟΥ
ΚΑΙ
ΠΥΘΙΠΠΟΥ
ΙΠΠΙΟΥΚΑΙ
ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥ
ΛΕΥΚΙΟΥΚΑΙ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

ΑΓΑ
ΟΥ
ΑΙ
ΥΠΑ

ΦΙΛΩΝΟΣ
ΚΑΙ
ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΟΥΣ

ΝΙΚΙΟΥΚΑΙΜΗΤΡΟΦΑ
ΠΟΛΥΧΑΡΟΥΚΑΙΞΕΝΩΝΟΣ

27.

ΗΟΡΟΣ
ΤΟΙΕΡΟ

3.

ΔΗΜΩΚΥΔΗΣΤΩΔΑΛΑΓΜΑΤΕ
ΓΕΣΤΩΔΙΚΗΤΑΓΩΚΩΙΝΟΝ
ΕΥΧΣΑΜΕΝΩΙΣΤΗΣΑΝΓΑΔ
ΘΕΝΟΙΑΔΤΕΜΙΔΙ
ΣΕΜΝΟΙΕΝΙΞΑΓΕΔΟΙΚΩ
ΔΗΙΔΙΩΣΑΙΛΙΩΧΩΙΩ
ΤΟΝΛΕΝΕΗΝΣΙΩΤΩΝΤΑ
ΥΧΣΕΝΑΓΗΜΩΣΥΝΗΙ

17.

ΥΝΤΟΣ ΤΟΥ
ΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥΝΤΟΣ
ΟΥΤΟΥΣΔΕΤΟΥΣΑΙ
ΡΑΤΩΝΑΙΣΧΡΩΝΟΣ
ΙΟΣ Η. ΑΝΔΡΑΣΣΤ
ΣΔΟΛΙΧΟΝΚΑΙ
ΗΙ

32.

ΕΘΗΚΕΝ

33.

ΩΣΚΥΝΘΙΣ

11.

ΑΡΧΟΝΤΟΣΑΦΘΟΝΗΤΟΥ
ΤΟΥΣΥΝΦΟΡΟΥΝΕΟΠΟΙΟΥ
ΑΓΑΘΗ ΑΥΡΔΙΔΥΜΟΥΤΟΥΕΛΕΥΘΕ ΤΥΧΗ
ΡΟΥΛΑΝΠΑΔΑΡΧΟΣΑΥΡ
ΝΕΙΚΗΦΟΡΟΣΝΕΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΑΣΚΛΗΠΙΩΚΑΙΥΓΕΙΑ

18.

ΧΩΡΙΟΝ
ΔΕΣΤΡΕΣ

ΟΗΘΗΚΩΝΣΤΑΝ
ΓΝΩΣΤΗ

56.

ΕΟΨΦ Υ

ΠΕΡΙ ΗΛΙΟΥ.

1) *Ὅτι κέντρον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.*

Ἡ ἀρχαιότης ἐνόμιζε τὸν ἥλιον πλανήτην κινούμενον περὶ τὴν γῆν, ταύτην δὲ εὑρισκομένην ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου. Τὴν δοξασίαν ταύτην ἐγέννησεν ἡ ἄμεσος ἀντίληψις τῶν φαινομένων. Κατ' αὐτὴν βλέπομεν τὸν ἥλιον καθ' ἑκάστην ἀνατέλλοντα καὶ δύοντα καὶ διατρέχοντα οὕτω τὸν φαινόμενον ἡμερήσιον αὐτοῦ δρόμον ἐξ Α. πρὸς Δ. Πλὴν τούτου ὅμως παρατηροῦμεν, ὅτι δὲν ἀνατέλλει πάντοτε ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος, ἀλλὰ τὸ μὲν θέρος βορειότερον, τὸν δὲ χειμῶνα νοτιώτερον. Πρὸς τούτοις, ἐὰν παρατηρήσωμεν ἐπὶ πολλὰς ἐφεξῆς ἑσπέρας τοὺς ἀστέρας, οἵτινες ἀναφαίνονται μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου πλησίον τοῦ μέρους ὅπου αὐτὸς ἔδυσε, βλέπομεν τούτους οἵτινες πρότερον ἐφαίνοντο πλησίον τοῦ σημείου τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅτι ἔπαυσαν νὰ φαίνωνται, καὶ ὅτι εὑρίσκονται αὐτόθι ἄλλοι, οἵτινες πρότερον εὑρίσκοντο μετὰ τὴν δύσιν ἀνατολικώτερον· μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας καὶ οὗτοι παύουσι φαινόμενοι. Ἐὰν δ' ἀποβλέψωμεν καὶ εἰς τοὺς πλησίον τοῦ ἡλίου εὑρισκομένους ἀστέρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς αὐτοῦ, παρατηροῦμεν ὅτι ἀστέρες, οἵτινες πρότερον εὑρίσκοντο πλησίον τοῦ σημείου τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἀπομακρύνονται μετά τινας ἡμέρας αὐτοῦ, τὴν δὲ θέσιν αὐτῶν καταλαμβάνουσιν ἄλλοι, οἵτινες πρό τινος χρόνου ἐφαίνοντο μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀμέσως ἀνατολικώτερον αὐτοῦ. Τὰ αὐτὰ δὲ φαινόμενα σχετικῶς πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀστέρας ἐπαναλαμβάνονται μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους (1). Ἐκ τούτου συμπεραίνο-

(1) Λέγοντες ἔτος, ἐννοοῦμεν συνήθως τὸ τροπικὸν, τὸν χρόνον δηλαδὴ μεθ' ὃν ἀποκαθίσταται ὁ ἥλιος εἰς τὸ ἐαρινὸν ἰσημερινὸν σημεῖον. Μετὰ ἓν τροπικὸν ἔτος δὲν ἀποκαθίσταται ἀκριβῶς εἰς τοὺς αὐτοὺς ἀπλανεῖς ὁ ἥλιος, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων ἀνὰ

μεν, ἀποβλέποντες εἰς μόνα τὰ φαινόμενα, ὅτι ὁ ἥλιος κινεῖται ἀναμέσον τῶν ἀστέρων ἐκ Δ. πρὸς Α. εἰς διάστημα ἑνὸς ἔτους. Ὁ ἥλιος δηλαδὴ, ἐνῷ κινεῖται καθ' ἡμέραν μεθ' ὅλου τοῦ οὐρανίου θόλου ἐξ Α. πρὸς Δ., συγχρόνως κινεῖται μίαν σχεδὸν μοῖραν κατ' ἀντίθετον φορὰν, ἤτοι ἐκ Δ πρὸς Α. ὥστε ἐν διαστήματι ἔτους διατρέχει ὅλον κύκλον. Ἐξετάζοντες ἀκριβέστερον τὸν ἐτήσιον δρόμον τοῦ ἡλίου, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ δρόμος οὗτος εἶνε μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίας σφαίρας, τὸν ὁποῖον καλοῦμεν *κύκλον διὰ μέσων τῶν ζωδίων*, ἢ μὲ τὸ νεώτερον καὶ νῦν σύνηθες ὄνομα *ἐκλειπτικήν*. Ἐκ τῆς λοξότητος τῆς ἐκλειπτικῆς πρὸς τὸν ἰσημερινὸν γεννῶνται ὡς γνωστὸν αἱ ὧραι τοῦ ἔτους.

Συγκρίνοντες δὲ τὴν διάρκειαν τῶν διαφόρων ὡρῶν τοῦ ἔτους, εὑρίσκομεν ὅτι αὗται δὲν εἶνε ἴσαι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ τὸ μὲν θέρος εἶναι μακρότερον, συντομώτερος δὲ ὁ χειμών. Τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην ἐξήγησεν ὁ Ἵππαρχος, δεχθεὶς ὅτι ἡ γῆ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐτησίου περὶ αὐτὴν δρόμου τοῦ ἡλίου, ἀλλ' ὀλίγον ἐκκέντρως, κειμένη πρὸς τὸ τόξον, τὸ ὁποῖον διατρέχει ὁ ἥλιος τὸν χειμῶνα. Ἀλλ' ἡ παραδοχὴ αὕτη δὲν ἐξηγεῖ ἐντελῶς τὴν ἀνωμαλίαν τῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Πολὺ δὲ πλέον βε-

---

μέσον τῶν ἀπλανῶν. Εἶναι ὅμως ἀνεπαίσθητος διὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ τροπικοῦ ἔτους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται αἱ ὧραι τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἡλίου πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀπλανεῖς (τοῦ ἀστρικοῦ καλουμένου ἔτους), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται αἱ φάσεις τῶν ἀπλανῶν. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εὑρίσκωμεν τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ νὰ κανονίζωμεν τὰς ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτωμένας βιωτικὰς ἐργασίας ἐκ τῶν φάσεων τῶν ἀπλανῶν, ὡς γίνεται παρ' Ἡσιόδῳ ἐν τοῖς ἔργοις καὶ ἡμέραις. Ἕνεκεν ὅμως τῆς μεταπτώσεως τῶν φάσεων αὐτῶν ἐν τῷ τροπικῷ ἔτει, μετὰ παρέλευσιν αἰώνων δὲν χρησιμεύουσιν αἱ αὐταὶ φάσεις πρὸς εὕρεσιν τῶν αὐτῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ἀλλ' ἄλλων ἐποχῶν πλέον προκεχωρημένων. Οὕτως ἡ ἐπιτολὴ τοῦ Σειρίου, ἥτις ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ ἀρχαιότητι προηγεῖτο τῶν περὶ τὴν θερινὴν τροπὴν συμβαινουσῶν πλημμυρῶν τοῦ Νείλου καὶ προεμήνυεν αὐτὰς, γίνεται νῦν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν πλημμυρῶν αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἡ ἐπιτολὴ τῶν Πλειάδων, ἥτις χρησιμεύει παρ' Ἡσιόδῳ ὡς σημεῖον ἐνάρξεως τοῦ ἀμητοῦ, γίνεται νῦν βραδύτερον.

βιασμένη ἦτο ἡ τῶν ἀρχαίων ἐξήγησις τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὴν γῆν. Ὅθεν ἡ παραδοχὴ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κόσμου ἠρέμου θέσεως τῆς γῆς ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ Κοπερνίκου, ἀφοῦ κατεδείχθη τὸ ἀνεπαρκὲς τοῦ Πτολεμαϊκοῦ συστήματος. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου ὁ ἥλιος εἶνε τὸ κέντρον τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ περὶ αὐτὸν κινοῦνται οἱ πλανῆται, ὧν εἷς εἶνε καὶ ἡ γῆ, συμπαρασύρουσα ἐν τῇ περὶ τὸν ἥλιον κινήσει αὐτῆς καὶ τὸν δορυφόρον της, τὴν σελήνην. Ἀλλ' ὅπως καὶ πολλαὶ ἄλλαι μεγάλαι ἀλήθειαι, οὕτω καὶ ἡ δόξα τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος θέσεως τοῦ ἡλίου ἀπαντᾶται ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Διὰ τούτου ὅμως δὲν ἐλαττοῦται ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Κοπερνίκου, ὅστις ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ ἔργῳ de revolutionibus corporum coelestium ἀνεῦρε πάντας τοὺς λόγους πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος θέσεως τοῦ ἡλίου.

Ἐν τῷ Ψαμμίτῃ τοῦ Ἀρχιμήδους ἀναφέρεται συντόμως ἡ δοξασία τοῦ ὀλίγον προγενεστέρου τούτου Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου (1), καθ' ἣν ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον· διὰ τὸ ἄπειρον δὲ τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀπλανῶν, δὲν φαίνονται οὗτοι ἐκτοπιζόμενοι ἕνεκα τῆς κινήσεως τῆς γῆς. Ἡ ὀρθὴ αὕτη δοξασία τοῦ Ἀριστάρχου, ἥτις ἐκπλήττει τὰ μάλιστα, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζη, εἶνε διάφορος τῆς Πυθαγορείου. Ἀλλὰ διὰ τοῦ Κοπερνικείου συστήματος, καθ' ὃ αἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐξηγοῦνται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ κυκλικῶν

(1) «Ὑποτίθεται γὰρ (ὁ Ἀρίσαρχος) τὰ μὲν ἀπλανῆ τῶν ἄςρων καὶ τὸν ἅλιον μένειν ἀκίνητον, τὰν δὲ γᾶν περιφέρεσθαι περὶ τὸν ἅλιον κατὰ κύκλου περιφέρειαν, ὅς ἐστιν ἐν μέσῳ τῷ δρόμῳ κείμενος, τὰν δὲ τῶν ἀπλανῶν ἄστρων σφαῖραν περὶ τὸ αὐτὸ κέντρον κειμέναν τῷ μεγέθει τηλικαύταν εἶμεν, ὥστε τὸν κύκλον, καθ' ὃν τὰν γᾶν ὑποτίθεται περιφέρεσθαι, τοιαύτην ἔχειν ἀναλογίαν ποτὶ τὰν τῶν ἀπλανῶν ἀποστασίαν, οἵαν ἔχει τὸ κέντρον τῆς σφαίρας ποτὶ τὰν ἐπιφάνειαν.» (Ἀρχιμήδους ἔκδοσις Βασιλείας τοῦ 1544 ἐν σελίδι 120 στ. 37 κ. καθ.) Ἕπονται δ' ἐπεξηγήσεις τινὲς τῆς σημασίας τῆς τελευταίας δοξασίας περὶ τῆς ἀναλογίας αὐτῆς.

κινήσεων, αἱ δυσχέρειαι, καίπερ ὀλιγώτεραι, δὲν αἴρονται ὅμως οὕτως, ὥςε νὰ συμφωνῶσιν ἐντελῶς αἱ παρατηρήσεις πρὸς τὴν θεωρίαν. Τοῦτο κατώρθωσεν ὁ Κέπλερος, ὅστις ὡς πόρισμα τῶν μακρῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀνεῦρε τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, τοὺς φέροντας τὸ ὄνομά του. Κατ' αὐτοὺς οἱ πλανῆται διατρέχουσι περὶ τὸν ἥλιον τροχιὰς ἐλλειπτικάς, ὧν τὴν ἑτέραν τῶν ἑστιῶν κατέχει ὁ ἥλιος.

Τὴν φυσικὴν αἰτίαν τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου ἀνεῦρεν ὁ Νεύτων, ἀνακαλύψας τὸν νόμον τῆς γενικῆς βαρύτητος, καθ' ὃν τὰ σώματα τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἕλκονται ἀμοιβαίως κατ' εὐθὺν μὲν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν, κατ' ἀντίστροφον δὲ τῶν τετραγώνων τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως. Τὰς ἐλλειπτικὰς δὲ αὐτῶν τροχιὰς διατρέχουσι περὶ τὸν ἥλιον οἱ πλανῆται, καταναγκαζόμενοι εἰς τοῦτο ἐκ τῆς ἕλξεως τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς μάζης αὐτοῦ. Ὁ ἥλιος λοιπὸν εἶνε τὸ κύριον σῶμα τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, τὸ κανονίζον τὰς κινήσεις πάντων τῶν πλανητῶν. Πλὴν τούτου ὅμως καὶ ἐκ τῶν ἄλλων αὐτοῦ φυσικῶν ἰδιοτήτων εἶνε τὸ δι' ἡμᾶς σημαντικώτερον οὐράνιον σῶμα, ὅπως θέλομεν ὑποδείξει κατωτέρω, εἰ καὶ ἐν τῇ ὅλῃ φύσει εἶνε εἷς τῶν ἀναριθμήτων ἀστέρων, ὧν τινες μείζονες αὐτοῦ.

2) *Περὶ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς.*

Ἐπειδὴ ἡ γῆ διατρέχει περὶ τὸν ἥλιον ἔλλειψιν, ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασις αὐτῆς δὲν εἶνε πάντοτε ἡ αὐτή. Ὡς γνωστὸν εἰς πᾶσαν ἔλλειψιν διακρίνομεν τὸν μέγαν ἄξονα καὶ τὸν μικρόν, οἵτινες τέμνονται πρὸς ὀρθὰς εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐλλείψεως. Ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἄξονος ἀμφοτέρωθεν τοῦ κέντρου καὶ εἰς ἴσην ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν κεῖνται αἱ δύο ἑστίαι τῆς ἐλλείψεως· ἡ μορφὴ ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκκεντρότητος αὐτῆς, ἤτοι τοῦ λόγου τῆς ἀποστάσεως μιᾶς τῶν ἑστιῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὸν μέγαν ἡμιάξονα. Ὅσῳ μείζων ἡ ἐκκεντρότης, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιμήκης ἡ ἔλλειψις· τοσούτῳ δὲ μᾶλλον στρογγύλη, ὅσῳ ἡ ἐκκεντρότης αὐτῆς εἶνε ἐλάσσων.

Καθὰ εἴπομεν, ὁ ἥλιος κατέχει τὴν ἑτέραν τῶν ἑστιῶν τῆς τροχιᾶς ἑκάστου πλανήτου· ἄρα καὶ τῆς τροχιᾶς τῆς γῆς. Ὅταν λοιπὸν αὕτη διέρχηται τὸ ἄκρον τοῦ μεγάλου ἄξονος, τὸ εὑρισκόμενον πρὸς τὸ μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ ἡλίου κατεχομένης ἑστίας, τότε εὑρίσκεται αὕτη εἰς τὸ περιήλιον· εἰς τὸ ἀφήλιον δὲ ὅταν διέρχηται τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ μεγάλου ἄξονος· ὅταν δὲ διέρχηται τὰ ἄκρα τοῦ μικροῦ ἄξονος, εὑρίσκεται εἰς τὴν μέσην ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασιν. Ἡ ἀπόστασις λοιπὸν τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου δὲν εἶνε πάντοτε ἡ αὐτή· ἕνεκα τῆς μικρᾶς ὅμως ἐκκεντρότητος τῆς τροχιᾶς αὐτῆς αἱ διαφοραὶ δὲν εἶνε πολὺ μεγάλαι. Λέγοντες ἀπόστασιν τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἐννοοῦμεν ἁπλῶς τὴν μέσην ἀπόστασιν. Ἴδωμεν νῦν τίς ἡ ἀπόστασις αὕτη καὶ τίς ἡ ἐκκεντρότης τῆς τροχιᾶς τῆς γῆς, καὶ τίνες αἱ μέθοδοι πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀποστάσεως ταύτης.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι, πλὴν γενικῶν τινων δοξασιῶν περὶ τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστάσεων τῶν πλανητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἥλιος, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σαμίου Ἀριστάρχου (270 π. Χρ.) ἀπόπειρα πρὸς εὕρεσιν τοῦ λόγου τῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστάσεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἀπὸ τῆς γῆς. Ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ὁ Ἀρίσταρχος ἐστηρίχθη, ἦτο θεωρητικῶς ὀρθή, ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ὅμως λίαν ἐπισφαλής. Τὸν λόγον τῶν δύο ἀποστάσεων ἐζήτησεν ὁ Ἀρίσταρχος ἐν τῷ προσδιορισμῷ τῶν γωνιῶν τοῦ τριγώνου τοῦ ἔχοντος κορυφὰς τὴν γῆν, τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον, ὅταν ἡ σελήνη ἦναι διχότομος. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ τρίγωνον ἡ μὲν γωνία ἡ ἔχουσα κορυφὴν τὴν σελήνην εἶναι ὀρθή, ἡ δὲ ἔχουσα κορυφὴν τὴν γῆν δύναται νὰ μετρηθῇ διὰ παρατηρήσεως. Ὅταν τριγώνου τινὸς ἦναι γνωσταὶ αἱ δύο γωνίαι, τότε εὐκόλως εἴτε διὰ λογιστικῆς ἐπιλύσεως εἴτε διὰ γεωμετρικῆς κατασκευῆς ὁμοίου τριγώνου εὑρίσκεται ὁ λόγος τῶν πλευρῶν. Ἐπειδὴ εἰς τὸ τρίγωνον τοῦ Ἀριστάρχου δύο ἐκ τῶν πλευρῶν εἶνε αἱ ἀποστάσεις τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς δυνατὸν διὰ τοιαύτης παρατηρήσεως νὰ εὑρεθῇ ὁ λόγος τῶν δύο ἀποστάσεων. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη τοῦ Ἀριστάρχου ἔχει τὸ ἐπισφαλέστατον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς διὰ παρατηρήσεως τὴν στιγ-

μὴν τῆς διχοτομίας τῆς σελήνης. Ἐκ τούτου λοιπὸν καὶ ἐκ τῶν ἀτελῶν μέσων τῶν παρατηρήσεων κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ εὗρεν ὁ Ἀρίσταρχος τὴν γωνίαν τὴν ἔχουσαν κορυφὴν τὴν γῆν ἱκανῶς λελανθασμένην· ὅθεν καὶ τὸν λόγον τῶν δύο ἀποστάσεων ἴσον πρὸς 19, ἤτοι πολὺ μικρότερον τοῦ ἀληθοῦς· διότι ὁ ἥλιος ἀπέχει τετρακοσιάκις περισσότερον ἢ ἡ σελήνη.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ βάσις τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποστάσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποστάσεως ἀπροσίτων γηΐνων σημείων. Ἐπὶ τῆς γῆς δηλαδὴ μετροῦμεν βάσιν ἱκανῶς μεγάλην ἀναλόγως τῆς προσδιοριστέας ἀποστάσεως, καὶ ἀπὸ ἑκατέρου τῶν ἄκρων τῆς βάσεως ταύτης σκοπεύομεν πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον καὶ πρὸς τὸ σημεῖον τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόστασις πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ, καὶ οὕτω μετροῦμεν τὰς γωνίας, ἃς σχηματίζει ἡ βάσις μετὰ τῶν γραμμῶν τῶν ζευγνυουσῶν τὸ σημεῖον αὐτὸ μετὰ τῶν ἄκρων τῆς βάσεως. Οὕτως ἔχομεν τρίγωνον, τοῦ ὁποίου εἶνε γνωστὴ ἡ βάσις καὶ αἱ εἰς ταύτην προσκείμεναι γωνίαι. Διὰ τῆς ἐπιλύσεως δὲ τοῦ τριγώνου τούτου τοῦ ὁποίου εἶνε ἱκανὰ δεδομένα, εὑρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀπροσίτου σημείου ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων τῆς βάσεως, εἶτα δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλου σημείου, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις πρὸς τὴν βάσιν εἶνε δεδομένη.

Τὴν βάσιν, ὅπου εἶνε δυνατὸν, λαμβάνομεν οὕτως, ὥστε τὸ σχηματιζόμενον τρίγωνον νὰ πλησιάζῃ ὅσον οἷόν τε εἰς τὸ ἰσόπλευρον, διότι τότε τὰ ἀναπόφευκτα λάθη τῶν παρατηρήσεων ἔχουσι μικροτέραν ἐπιῤῥοήν· ὅσον ὅμως μικροτέρα εἶνε ἡ βάσις σχετικῶς πρὸς τὴν προσδιοριστέαν ἀπόστασιν, τοσοῦτον ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν λαθῶν αὐτοῦ εἶνε μείζων· ὅταν ἡ βάσις ἦνε ἐλαχίστη σχετικῶς πρὸς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν, τότε ὁ προσδιορισμὸς αὐτῆς καταντᾷ ἀδύνατος ἕνεκεν τῆς μεγάλης ἐπιῤῥοῆς τῶν ἀναποφεύκτων λαθῶν.

Ἡ βάσις λοιπὸν τῆς μεθόδου τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποστάσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶνε αὐτή· σκοπεύομεν δηλαδὴ τὸ οὐράνιον σῶμα ἀπὸ δύο διαφόρων σημείων τῆς γῆς, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς ἄλληλα θέσις εἶνε γνωστὴ, ἡ δὲ συνδέουσα αὐτὰ γραμμὴ

χρησιμεύει ὡς βάσις τοῦ μετὰ τοῦ οὐρανίου σώματος σχηματιζομένου τριγώνου.

Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῆς εὑρέσεως τῆς ἀποστάσεως οὐρανίου τινὸς σώματος ἀνάγεται εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς γωνίας, καθ' ἣν παραλλάσσει ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον τῆς γῆς ἡ τοῦ οὐρανίου σώματος θέσις ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου. Ἐντεῦθεν ἡ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ χρῆσις τῆς παραλλάξεως, ἧς γίνεται χρῆσις ἐν ταῖς παρατηρήσεσι· παράλλαξιν δὲ καλοῦμεν τὴν γωνίαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν φαίνεται ἡ ἀκτὶς τῆς γῆς εἰς τὸ σχετικὸν οὐράνιον σῶμα. Λέγοντες λοιπὸν παράλλαξιν τοῦ ἡλίου, ἐννοοῦμεν τὴν γωνίαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν φαίνεται ἡ ἀκτὶς τῆς γῆς εἰς ὑποθετικὸν παρατηρητὴν εὑρισκόμενον εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου. Ὅσον δὲ μείζων ἡ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις οὐρανίου τινὸς σώματος, τοσοῦτον μικροτέρα εἶναι ἡ παράλλαξις αὐτοῦ πρὸς ταύτην.

Ἐὰν ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις οὐρανίου τινὸς σώματος ἦναι πολὺ μεγάλη ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις τῆς γῆς, τότε ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ διὰ παρατηρήσεως ἀπὸ δύο διαφόρων σημείων τῆς γῆς· διότι ἡ παράλλαξις εἶνε ὅλως ἀνεπαίσθητος ἕνεκα τῆς μικρότητος τῆς ἐπὶ τῆς γῆς βάσεως διὰ τὴν σχετικῶς παμμεγίστην ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν τοῦ οὐρανίου σώματος. Τοῦτο δὲ συμβαίνει εἰς πάντας τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. Πρὸς εὕρεσιν ὅμως τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν λαμβάνομεν ὡς βάσιν τοῦ τριγώνου δύο διάφορα ὅσον οἷόν τε ἀπ' ἀλλήλων ἀφεστῶτα σημεῖα τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιᾶς τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν σημείων αὐτῶν παρατηροῦντες τὸν ἀπλανῆ ἀστέρα, σχηματίζομεν τρίγωνον, καὶ δι' αὐτοῦ προσδιορίζομεν τὴν ἐτησίαν παράλλαξιν αὐτοῦ, ἥτις εἶνε ἡ γωνία, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἰς τὸν ἀπλανῆ φαίνεται ἡ ἀκτὶς τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιᾶς τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ βάσις αὕτη διὰ τοὺς πλείστους τῶν ἀπλανῶν εἶνε τοσοῦτο μικρά, ὥστε δὲν εἶνε δυνατὸς ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν. Ὅπως δείξωμεν τοῦτο, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἡ παράλλαξις τοῦ προσγειοτάτου ἀπλανοῦς (παρ' ἡμῖν ἀοράτου ὡς λίαν νοτίου) ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Κενταύρου εἶνε μόλις ἴση πρὸς ἓν δευτερόλεπτον (1″)· ἐπομένως ἡ ἀπόςασις

αὐτοῦ εἶνε 206 περίπου χιλιάδας φορὰς μείζων τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἡλίου.

Τῆς σελήνης ἡ παράλλαξις προσδιορίζεται διὰ παρατηρήσεως αὐτῆς ἀπὸ δύο διαφόρων σημείων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἱκανῶς ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων, διότι ἡ ἀπόστασις αὐτῆς δὲν εἶνε λίαν μεγάλη, συγκρινομένη πρὸς τὰς διαστάσεις τῆς γῆς. Ἡ ἀπόστασις αὕτη εἶνε 60 περίπου φορὰς μόνον μείζων τῆς ἀκτῖνος τῆς γῆς, καὶ ἡ μέση παράλλαξις τῆς σελήνης κατὰ τὴν περὶ τὴν γῆν ἐλλειπτικὴν τροχιὰν αὐτῆς ἴση πρὸς 57′ 2″. Ἡ μέθοδος ὅμως τοῦ ἀμέσου προσδιορισμοῦ τῆς παραλλάξεως δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν ἥλιον, διότι καὶ ἡ παράλλαξις τούτου εἶνε πολὺ μικρά, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεώς του ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου ὑπόκειται εἰς σφάλματα ἔχοντα σημαντικὴν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς παραλλάξεώς του. Εὐτυχῶς ὅμως μεταξὺ τῆς ἀποστάσεως τῶν διαφόρων πλανητῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ὑπάρχει σχέσις γνωστὴ ἐκ τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας. Κατὰ τὸν τρίτον δηλαδὴ νόμον τοῦ Κεπλέρου οἱ κύβοι τῶν μέσων ἀποστάσεων τῶν πλανητῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν τὰ τετράγωνα τῶν χρόνων τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς αὐτῶν. Ἂν σημάνωμεν διὰ α καὶ $\acute{\alpha}$ τὰς μέσας ἀποστάσεις δύο πλανητῶν, καὶ T, T′ τοὺς χρόνους τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ποσοτήτων αὐτῶν ὑπάρχει ἡ σχέσις $\frac{\acute{\alpha}^3}{\alpha^3}=\frac{T^2}{T'^2}$. Ἐπειδὴ δὲ οἱ χρόνοι τῆς περιφορᾶς δύνανται νὰ εὑρεθῶσι μετὰ μεγίστης ἀκριβείας ἐκ παρατηρήσεων, προσδιορίζεται καὶ ὁ λόγος τῶν μέσων ἀποστάσεων ἐξ αὐτῶν εὐκόλως. Πράγματι ἡ σχέσις αὕτη δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀκριβής, ἡ δὲ μικρὰ διαφορὰ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς σχέσεως εἶνε γνωστὴ εἰς τὴν ἀστρονομίαν.

Πρὸς εὕρεσιν λοιπὸν τῆς ἀποστάσεως πάντων τῶν πλανητῶν, ἑπομένως καὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀρκεῖ νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀπόστασις ἑνὸς καὶ μόνου ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν, εὑρίσκεται ἡ ἀπόστασις ἑνὸς τῶν πλανητῶν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τότε εὐκόλως προσδιορίζεται ἡ ἀπόστασις

ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων (πλανήτου καὶ γῆς) ἀπὸ τοῦ ἡλίου.

Ἐκ τῶν πλανητῶν πλησιάζουσιν ἐνίοτε πρὸς τὴν γῆν ἱκανῶς ἡ Ἀφροδίτη κατὰ τὴν κατωτέραν αὐτῆς σύνοδον, ὅταν δηλαδὴ αὕτη εὑρίσκηται μεταξὺ ἡλίου καὶ γῆς, καὶ ὁ Ἄρης κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ, ὅταν ἡ γῆ εὑρίσκηται μεταξὺ ἡλίου καὶ αὐτοῦ. Διὰ τῆς παρατηρήσεως λοιπὸν τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὴν κατωτέραν σύνοδον καὶ τοῦ Ἄρεως κατὰ τὴν ἀντίθεσιν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν παράλλαξιν τοῦ ἡλίου.

Ὁ λόγος τῶν ἀποστάσεων τῆς γῆς καὶ τοῦ Ἄρεως ἀπὸ τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν θεωρητικὴν ἀστρονομίαν εἶνε ὡς **1: 1,52.** Ὅταν λοιπὸν ἡ γῆ εὑρίσκηται ἀκριβῶς μεταξὺ ἡλίου καὶ Ἄρεως, ἡ ἀπόστασις τούτου ἀπὸ τῆς γῆς ἰσοῦται μὲ περίπου μόνον **0,52** τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παράλλαξις εἶνε ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως, ἡ παράλλαξις τοῦ Ἄρεως κατὰ τὴν ἀντίθετον ἰσοῦται πρὸς **1,92** τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου. Ἂν λοιπὸν αὕτη ἰσοῦται πρὸς 9″ περίπου, ἡ τοῦ Ἄρεως κατὰ τὴν ἀντίθεσιν ἰσοῦται πρὸς **17″** περίπου. Ἡ ποσότης αὕτη δύναται νὰ προσδιορισθῇ μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας, καθόσον εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἄρεως δὲν παρουσιάζονται καὶ τὰ ἐλαττώματα τὰ ἐπιδρῶντα ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τοποθεσίας τοῦ ἡλίου. Διὰ παρατηρήσεων λοιπὸν τοῦ Ἄρεως ἐκ διαφόρων τόπων τῆς γῆς κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ εὑρίσκεται ἡ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις αὐτοῦ, καὶ διὰ ταύτης καὶ τοῦ γνωστοῦ λόγου τῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεων τῶν δύο αὐτῶν σωμάτων εὑρίσκεται καὶ ἡ τοῦ ἡλίου ἀπόστασις ἀπὸ τῆς γῆς.

Δέον ὅμως νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιᾶς τοῦ Ἄρεως δὲν ταὐτίζεται μετὰ τοῦ τῆς τροχιᾶς τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον (τῆς ἐκλειπτικῆς), ἡ γῆ δὲν εὑρίσκεται κατὰ τὰς ἀντιθέσεις αὐτοῦ ἀκριβῶς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου· τοῦτο ὅμως ἐκ τῆς γνωστῆς θέσεως τῶν δύο τροχιῶν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, καὶ οὕτως οὐδεμίαν ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἐξαγομένου.

Ὁ Ἄρης ὡς ἀνώτερος πλανήτης (ἀπώτερος τοῦ ἡλίου ἢ ἡ γῆ) δὲν παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς φάσεις, ἀλλ' εἶνε πάντοτε δι' ἡμᾶς πλησιφαής. Κατὰ τὰς ἀντιθέσεις λοιπὸν αὐτοῦ, ὅτε μά-

λιστα καὶ μεσουρανεῖ κατὰ τὸ μεσονύκτιον, δυνάμεθα νὰ τὸν παρατηρήσωμεν. Ἡ Ἀφροδίτη ὅμως ὡς κατώτερος πλανήτης (πλησιέστερος ἡμῶν εἰς τὸν ἥλιον) παρουσιάζει φάσεις παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῆς σελήνης. Ὅταν εὑρίσκηται εἰς τὴν κατωτέραν αὐτῆς συζυγίαν μεταξὺ ἡλίου καὶ γῆς (ἑπομένως πολὺ πλησίον ταύτης) στρέφει πρὸς ἡμᾶς τὸ ἀφώτιστον αὐτῆς ἡμισφαίριον· ὅθεν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συζυγίας αὐτῆς δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν παρατηρήσωμεν ἀμέσως. Ἐὰν τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιᾶς τῆς Ἀφροδίτης ἐταυτίζετο μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιᾶς τῆς γῆς (τῆς ἐκλειπτικῆς), τότε καθ' ἑκάστην κατωτέραν συζυγίαν (ἀνὰ 584 ἡμέρας), θὰ εὑρίσκοντο τὰ τρία σώματα εἰς εὐθυγραμμίαν, καὶ ὁ δίσκος τῆς Ἀφροδίτης θὰ ἐσκιαγραφεῖτο σκοτεινὸς ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Τὰ δύο ἐπίπεδα ὅμως δὲν ταυτίζονται, ἀλλὰ τέμνονται ὑπὸ γωνίαν $7^{\circ}\frac{1}{2}$ περίπου. Ἡ εὐθεῖα, καθ' ἣν τὰ δύο ἐπίπεδα τέμνονται, καλεῖται *γραμμὴ τῶν δεσμῶν*· δεσμοὶ δὲ τῆς τροχιᾶς τῆς Ἀφροδίτης καλοῦνται τὰ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα σημεῖα, εἰς ἃ συναντᾷ ἡ γραμμὴ αὕτη τὴν οὐρανίαν σφαῖραν. Ἡ Ἀφροδίτη λοιπὸν ἕνεκα τοῦ μὴ ταυτισμοῦ τῶν δύο ἐπιπέδων δύναται νὰ εὑρίσκηται κατὰ τὰς κατωτέρας συζυγίας ἄλλοτε μὲν ἀνωτέρω τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, ἄλλοτε δὲ κατωτέρω αὐτοῦ· ἑπομένως τὸ πρὸς ἡμᾶς ἐστραμμένον ἡμισφαίριον αὐτῆς νὰ ἦνε ὅλως ἀόρατον εἰς ἡμᾶς ὡς μὴ σκιαγραφούμενον σκοτεινὸν ἐπὶ τοῦ φωτεινοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Δυνατὸν ὅμως συζυγία κατωτέρα νὰ συμβῇ, ὅταν ἡ Ἀφροδίτη εὑρίσκηται περὶ τὴν γραμμὴν τῶν δεσμῶν, καὶ τότε τὰ τρία σώματα, ἥλιος, Ἀφροδίτη καὶ γῆ, νὰ εὑρίσκωνται εἰς εὐθυγραμμίαν περίπου· ὅθεν ὁ σκοτεινὸς δίσκος τῆς Ἀφροδίτης νὰ σκιαγραφηθῇ ἐπὶ τοῦ ἡλίου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *διάβασις τῆς Ἀφροδίτης* καὶ εἶνε τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου ὑπὸ τῆς σελήνης, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἕνεκα τῆς φαινομένης μικρότητος τοῦ δίσκου τῆς Ἀφροδίτης δὲν προξενεῖ τὰ αὐτὰ ὀπτικὰ φαινόμενα, εἶνε δὲ καὶ πολὺ σπανιώτερον.

Πρῶτος ὁ ἐπίσημος Ἄγγλος ἀστρονόμος Ἁλλέϋος κατέδειξε τὴν χρησιμότητα τῶν διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης πρὸς εὕρεσιν τῆς

παραλλάξεως τοῦ ἡλίου, καὶ ἀνέπτυξε τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μέθοδον.

Ἡ χρησιμότης τοῦ φαινομένου συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ Ἀφροδίτη, σκιαγραφουμένη ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, γίνεται ὁρατὴ καθ' ἣν ἐποχὴν εὑρίσκεται ὅσον οἷόν τε πλησιέστερον τῆς γῆς, ἑπομένως ἡ παράλλαξίς της εἶνε ὅσον οἷόν τε μείζων. Κατὰ τὴν διάβασιν ἀπέχει ἡ Ἀφροδίτη τὸ τρίτον περίπου παρ' ὅσον ὁ ἥλιος, ἑπομένως καὶ ἡ παράλλαξις αὐτῆς εἶνε τριπλασία τῆς τοῦ ἡλίου. Ἐκ διαφόρων λοιπὸν τόπων παρατηρουμένη, θὰ φανῇ διατρέχουσα ἄλλην χορδὴν ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ὅπως ὅταν ἀντικείμενόν τι τρέχῃ ἐνώπιον τοίχου λ. χ. θὰ φανῇ ὑψηλότερον σκιαγραφούμενον διὰ παρατηρητὴν ὅστις τὸ βλέπει χαμόθεν, ταπεινότερον δὲ δι' ἄλλον, ὅστις τὸ παρατηρεῖ ὑψόθεν. Καὶ ὁ ἥλιος ὅμως θὰ φανῇ κατὰ διάφορον διεύθυνσιν διὰ δύο διαφόρους τόπους τῆς γῆς. Ἡ διαφορὰ ὅμως εἶνε μικροτέρα ἕνεκα τῆς μείζονος αὐτοῦ ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἑπομένως τῆς μικροτέρας αὐτοῦ παραλλάξεως. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν τῆς θέσεως τῆς χορδῆς τῆς διατρεχομένης ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς παραλλάξεως αὐτῆς καὶ τῆς τοῦ ἡλίου. Ἡ δὲ θέσις τῆς χορδῆς ταύτης προσδιορίζεται ἐκ τοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖον χρειάζεται ἡ Ἀφροδίτη ὅπως διανύσῃ αὐτήν. Ἡ ταχύτης δηλαδὴ τῆς κινήσεως τῆς Ἀφροδίτης, καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς γῆς, περὶ τὸν ἥλιον εἶνε γνωστή, ὅπως καὶ ἡ φαινομένη διάμετρος τοῦ ἡλίου· εὐκόλως λοιπὸν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον χρειάζεται νὰ διανύσῃ τὴν διάμετρον τοῦ ἡλίου (ἑπομένως νὰ διαβῇ ἐνώπιον τοῦ κέντρου αὐτοῦ) ἡ Ἀφροδίτη ἢ χορδὴν εἰς ὡρισμένην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κέντρου αὐτοῦ. Ἀντιστρόφως ἐκ τοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖον παρατηροῦμεν ὅτι ἐχρειάσθη ἡ Ἀφροδίτη ὅπως διαβῇ ἐνώπιον τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου θέσιν τῆς χορδῆς, ἣν διήνυσεν ἐν τῇ διαβάσει της ἐπὶ τοῦ δίσκου αὐτοῦ. Κατὰ τὴν μέθοδον λοιπὸν τοῦ Ἀλλεύου ἀρκεῖ ἀπὸ δύο διαφόρων τῆς γῆς τόπων νὰ παρατηρήσωμεν τὸν χρόνον τῆς διαβάσεως, καὶ τότε μετὰ μεγάλης ἀκριβείας δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν θέσιν τῶν δύο διαφόρων

χορδῶν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου· ἐκ τῆς διαφορᾶς δὲ τῶν θέσεων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν διαφορὰν τῶν παραλλάξεων τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ ἡλίου· εἶτα δὲ συνδυάζοντες τὴν διαφορὰν μετὰ τοῦ γνωστοῦ λόγου τῶν παραλλάξεων νὰ εὕρωμεν ἀμφοτέρας ταύτας. Ἡ θεωρητικὴ ἀκρίβεια τῆς μεθόδου τοῦ Ἁλλεύου ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι πρὸς εὕρεσιν τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου ἀρκεῖ νὰ προσδιορίσωμεν τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἡ Ἀφροδίτη εἰσέρχεται εἰς τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου καὶ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐξέρχεται. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἀφροδίτη δὲν φαίνεται ὡς σημεῖον, ἀλλ' ὡς δίσκος· ἡ φαινομένη ὅμως ἀκτὶς αὐτῆς εἶνε γνωστὴ, καὶ ἑπομένως παρατηροῦντες τὴν στιγμὴν τῆς ἐπαφῆς τοῦ δίσκου της μετὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, εὑρίσκομεν τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου τοῦ κέντρου τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, ἐὰν ὑπολογίσωμεν τὸν χρόνον, ὅστις παρέρχεται ἀπὸ τῆς ἐπαφῆς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ κέντρον τῆς Ἀφροδίτης εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δίσκου αὐτοῦ. Ὁ ὑπολογισμὸς αὐτὸς, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀκτῖνος τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς κινήσεως αὐτῆς, εἶνε εὐχερής. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ δίσκου τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸν τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἀπ' αὐτοῦ ἔχομεν ἀνὰ μίαν ἐξωτερικὴν καὶ μίαν ἐσωτερικὴν ἐπαφήν· ἀνάγκη λοιπὸν ἀπὸ μὲν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπαφῶν νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸν χρόνον αὐτὸν, εἰς δὲ τὰς ἐσωτερικὰς νὰ τὸν προσθέσωμεν. Ὁ προσδιορισμὸς λοιπὴν τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου ἐκ τῶν διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης στηρίζεται εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ χρόνου τῶν ἐπαφῶν τῶν δύο δίσκων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προσδιορισμοὶ χρονικῶν στιγμῶν καὶ διαστημάτων δύνανται νὰ γίνωσι μετὰ μεγάλης ἀκριβείας, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ παράλλαξις τοῦ ἡλίου προσδιορίζεται ἀκριβέστερον διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης. Ἡ διάβασις ὅμως δέον νὰ παρατηρηθῇ ἐκ δύο τόπων τῆς γῆς, ὅσον οἷόν τε ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλων, ὅπως ἡ διαφορὰ τῆς τοποθεσίας τῆς δι' ἕκαστον τόπον δεικνυομένης χορδῆς ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου ἦνε ὅσον οἷόν τε μείζων. Ἀντὶ τῆς παρατηρήσεως ἐκ δύο μόνον διαφόρων τόπων, ὅπερ εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖον, αἱ διαβάσεις παρατηροῦνται ἐξ ὅσον

οἷόν τε πλειόνων τόπων, ὅπως ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν πολλῶν παρατηρήσεων ἐξαχθῇ ὅσον οἷόν τε ἀκριβέστερον ἐξαγόμενον. Εἰς πολλοὺς τόπους ἐξ αἰτίων ἀτμοσφαιρικῶν ἐνδέχεται νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς διαβάσεως, ἀλλὰ μόνον τὴν μίαν τῶν δύο αὐτῶν φάσεων. Διὰ τοιαύτας περιπτώσεις ἡ μέθοδος τοῦ Ἁλλεΰου συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ γάλλου Δελίλου (Delisle), ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ἦνε γνωστὴ μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ἡ γεωγραφικὴ θέσις τοῦ τόπου τοιαύτης ἀτελοῦς παρατηρήσεως.

Αἱ διαβάσεις τῆς Ἀφροδίτης εἶνε λίαν σπάνιαι, διότι ἔχουσι περίοδον 243 ἐτῶν, καθ' ἑκάστην τῶν ὁποίων γίνονται δύο ζεύγη διαβάσεων. Τὸ ἓν ζεῦγος ἀκολουθεῖ τὸ ἕτερον μετὰ 105 $\frac{1}{2}$ ἔτη, εἶτα δὲ τὸ ἑπόμενον μετὰ 121 $\frac{1}{2}$, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐναλλάξ. Ἐν ἑκάστῳ ζεύγει ἡ μία διάβασις ἐπακολουθεῖ τὴν ἑτέραν μετὰ 8 ἔτη. Οὕτως ἐγένετο μία διάβασις τὸν Ἰούνιον τοῦ 1761 καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1769· εἶτα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1874, ἣν θὰ ἐπακολουθήσῃ ἑτέρα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1882. Τὸ ζεῦγος αὐτὸ θὰ ἐπακολουθήσῃ ἕτερον τὸν Ἰούνιον τοῦ 2004 καὶ τοῦ 2012, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Καὶ ὁ Ἑρμῆς φαίνεται διαβαίνων ἐνώπιον τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, αἱ δὲ διαβάσεις αὐτοῦ εἶνε μὲν πολὺ συχνότεραι τῶν τῆς Ἀφροδίτης, δὲν χρησιμεύουσιν ὅμως πρὸς προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου, διότι δὲν εὑρίσκεται ὁ Ἑρμῆς πολὺ πλησίον τῆς γῆς κατὰ τὰς διαβάσεις, μάλιστα δὲ ἡ διαφορὰ τῆς παραλλάξεως αὐτοῦ καὶ τοῦ ἡλίου, ἥτις προσδιορίζεται διὰ τῶν διαβάσεων, εἶνε πολὺ μικρὰ ἕνεκα τῆς μὴ μεγάλης διαφορᾶς τῆς ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστάσεως τῶν δύο αὐτῶν σωμάτων.

Πρώτη διάβασις τῆς Ἀφροδίτης μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς μεθόδου τοῦ Ἁλλεΰου ἐγένετο τῷ 1761. Ἡ διάβασις αὕτη παρετηρήθη ἀπὸ διαφόρων σημείων· πολὺ πληρέστερον ὅμως ἡ τοῦ 1769, ἥτις καὶ ἐκ πλειόνων σημείων παρετηρήθη καὶ μετὰ μέσων τελειοτέρων. Ἐκ τῶν παρετηρήσεων τῶν δύο αὐτῶν διαβάσεων ἐξήγαγον ὁ Εὔλερος, ὁ Λαλάνδος καὶ ἄλλοι διάφορα ἐξαγόμενα τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου οὐχὶ πολὺ διαφέροντα. Μετὰ

τὴν ὑπὸ τοῦ Γαύσου καὶ τοῦ Λεγένδρου ἐφεύρεσιν τῆς μεθόδου τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων, δι' ἧς ἐξάγομεν πιθανώτερα ἐξαγόμενα ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ πολλῶν παρατηρήσεων, ὁ ἐπίσημος γερμανὸς ἀστρονόμος Ἔνκιος, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Γαύσου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεθόδου αὐτῆς ἐξήγαγε τῷ **1817** ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν δύο διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης τὴν παράλλαξιν τοῦ ἡλίου ἴσην πρὸς 8″, 57.

Ἐπὶ μακρὸν τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο ἦτο γενικῶς παραδεδεγμένον ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, διότι ὡς βάσιν εἶχε τὰς παρατηρήσεις τοῦ θεωρητικῶς τὸν ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν παρέχοντος φαινομένου τῶν διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης, καὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἐκτελέσαντος τοὺς ὑπολογισμούς. Γενομένων ὅμως προσδιορισμῶν τῆς παραλλάξεως ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων ἀντιθέσεων τοῦ Ἄρεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραλλακτικῆς ἐξισώσεως τῆς σελήνης, προέκυπτεν ἐξ αὐτῶν ἐξαγόμενον μεῖζον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐνκίου εὑρεθέντος. Οἱ νέοι προσδιορισμοὶ ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου γάλλου ἀστρονόμου Λεβεῤῥιέρου, τοῦ ἐπισήμου γερμανοῦ ἀστρονόμου Χανσένου καὶ τοῦ Ἀμερικανοῦ Νεοκόμβου. Πάντες οὗτοι ἐξήγαγον ἀριθμοὺς τῆς παραλλάξεως μεταξὺ 8″, 84 καὶ 8″, 95.

Τὸ λάθος δὲν ἠδύνατο νὰ ἔγκηται οὔτε εἰς τὴν μέθοδον τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρατηρήσεων τῶν διαβάσεων, οὔτε εἰς τὸν δεινὸν καὶ ἀκριβῆ ὑπολογιστὴν διάσημον Ἔνκιον, ἀλλ' εἰς αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις. Ἐὰν αἱ παρατηρήσεις φαινομένου τινὸς ἦνε λελανθασμέναι, ὁ ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν καὶ ὁ καταλληλότερος συνδυασμὸς δὲν δύνανται νὰ ἄρωσι λάθη οὐχὶ τυχαῖα, ἀλλὰ σταθερὰ, ἀλλοιοῦντα κατὰ τὸν αὐτὸν πάντοτε τρόπον τὰς παρατηρήσεις. Ἐὰν δηλαδὴ μετρήσωμεν μῆκός τι διὰ μέτρου μικροτέρου τοῦ ἀληθοῦς, ὁσάκις καὶ ἐὰν ἐπαναλάβωμεν τὴν μέτρησιν, τὸ ἐξαγόμενον θὰ ἦνε λελανθασμένον, οὐδὲ ἡ παραδοχὴ τοῦ μέσου ὅρου τῶν αναμετρήσεων αἴρει τὸ λάθος. Ἡ παραδοχὴ τοῦ μέσου ὅρου χρησιμεύει μόνον ὅπως ἐλαττώσῃ ὅσον οἷόν τε τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν καθ' ἑκάστην ἀναμέτρησιν ἀναποφεύκτων τυχαίων λαθῶν, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν ἀναμετρήσεις παρέχουσιν ἐξαγόμενον μεῖζον τοῦ ἀληθοῦς, ἄλλαι δὲ ἔλασσον· ἡ

δὲ παραδοχὴ τοῦ μέσου ὅρου δὲν δύναται νὰ αὐξήσῃ τὸ μικρότερον τοῦ δέοντος μέτρον. Ἀνεζητήθη λοιπὸν ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐκ τῶν διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης ἐξαγομένου πρὸς τὰ ἐκ τῶν λοιπῶν μεθόδων ἐν αὐταῖς ταῖς παρατηρήσεσι, καὶ πράγματι ἀνευρέθη ἐν αὐταῖς. Ἡ στιγμὴ δηλαδὴ ἑκάστης τῶν ἐπαφῶν δὲν ἐπροσδιορίζετο ἀκριβῶς ἕνεκα φαινομένου ὀπτικοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἀπεδόθη ἡ δέουσα ἐξ ἀρχῆς σημασία.

Δὲν δυνάμεθα δηλαδὴ νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν τῆς ἐπαφῆς, διότι περὶ αὐτὴν ὁ δίσκος τῆς Ἀφροδίτης παραμορφοῦται, λαμβάνων πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐπαφῆς οὐρὰν ὡσεὶ ἀπίου. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς παράκαμψιν τοῦ φωτὸς, μὴ ληφθὲν ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἐξαγομένων τῶν παρατηρήσεων τοῦ 1761 καὶ 1769, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου, ἑπομένως τὴν αὔξησιν τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τοῦ φαινομένου αὐτοῦ λαθῶν ἐλήφθησαν προηγουμένως διὰ τὴν τελευταίαν διάβασιν τῆς Ἀφροδίτης τῷ 1874 πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἄρσιν αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο οἱ μέλλοντες νὰ παρατηρήσωσι τὸ φαινόμενον αὐτὸ, παρετήρουν προηγουμένως ὁμοιώματα διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης διὰ τῆς τεχνητῆς διαβάσεως δίσκου μελανοῦ ἐπὶ δίσκου φωτεινοῦ, ἐχόντων διὰ τὸν παρατηρητὴν τὰς αὐτὰς ἀναλογίας τοῦ ἡλίου καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Ἐπίσης εἶχον κατασκευασθῆ ἐπίτηδες ἐργαλεῖα, ὅπως λαμβάνωνται φωτογραφίαι τοῦ φαινομένου οὐχὶ πλέον μόνον κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἐπαφῆς, ἀλλὰ καθ' οἱανδήποτε δεδομένην στιγμήν. Ἐκ τῶν φωτογραφιῶν δ' αὐτῶν, παρεχουσῶν πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν δι' ἰδίων μικρομετρικῶν ἐργαλείων, προσδιορίζεται ἐν ὅλῃ τῇ ἡσυχίᾳ μετὰ ταῦτα καὶ διὰ πάσης ἀκριβείας ἡ θέσις τοῦ κέντρου τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τὸ τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐλήφθη ἡ φωτογραφία. Διὰ τῆς φωτογραφικῆς ταύτης μεθόδου κατωρθώθη ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν παρατηρήσεων εἰς ἕκαστον σταθμόν. Πολλὰ δὲ πεπολιτισμένα ἔθνη, μάλιστα τὰ πλούσια καὶ μεγάλα, ἀπέστειλαν ἐπιστήμονας ἄνδρας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ὠκεανίαν, ὅπως βε-

βαίως ἐπιτευχθῶσιν ὅσον οἷόν τε πλείονες παρατηρήσεις, καθόσον ἕνεκεν ἀπροόπτων ἀτμοσφαιρικῶν αἰτίων ἐπεριμένετο ὅτι εἰς πολλὰ μέρη δὲν ἤθελε κατορθωθῇ ἡ παρατήρησις τοῦ φαινομένου.

Τὸ ἐξαγόμενον τοῦ συνδυασμοῦ πασῶν τῶν παρατηρήσεων τῆς τελευταίας διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης τῷ 1874 δὲν ὑπελογίσθη εἰσέτι, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ ἀναγωγὴ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν γενομένων παρατηρήσεων καὶ ὁ μακρὸς καὶ ἐπίπονος συνδυασμὸς αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ γάλλος Πουϊσεῦξος (Puiseux) ὑπελόγισε περιεργείας χάριν ἐπὶ τῇ βάσει δύο μόνον γαλλικῶν παρατηρήσεων τὴν παράλλαξιν τοῦ ἡλίου, καὶ εὗρε ταύτην ἴσην πρὸς 8'',88. Τὸ ἐξαγόμενον αὐτὸ συμφωνεῖ κάλλιστα πρὸς τὰ ἐξαγόμενα τὰ ἐκ τῆς παραλλακτικῆς ἐξισώσεως τῆς σελήνης (1) καὶ τῶν ἀντιθέσεων τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀστραίας (διότι καὶ ὁ μικρὸς αὐτὸς πλανήτης κατὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ πλησιάζει ἱκανῶς τὴν γῆν). Μικρὸν βεβαίως θὰ διαφέρῃ τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον.

Ἐὰν λοιπὸν δεχθῶμεν τὴν παράλλαξιν τοῦ ἡλίου, τὴν γωνίαν δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν φαίνεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου ἡ ἀκτὶς τοῦ ἰσημερινοῦ τῆς σφαιροειδοῦς γῆς, ἴσην πρὸς 8'',88, καὶ τὴν ἀκτῖνα ταύτην ἴσην πρὸς 6377 χιλιόμετρα, τότε ἡ μέση ἀπόστασις τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς γῆς ἰσοῦται πρὸς 148134500· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκκεντρότης τῆς ἐλλειπτικῆς τροχιᾶς τῆς γῆς ἰσοῦται πρὸς 0,01677, ἕπεται ὅτι τὴν 2 Ἰανουαρίου (ν), ὅτε ἡ γῆ εὑρίσκεται εἰς τὸ περιήλιον, ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἰσοῦται πρὸς 145649650, τὴν δὲ 1 Ἰουλίου (ν), ὅτε διέρχεται διὰ τοῦ ἀφηλίου, ἀπέχει αὐτοῦ κατὰ 150619350 χιλ.

---

(1) Ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς κινήσεως τῆς σελήνης μία τῶν ἀνωμαλιῶν, ἀποτελοῦσα τὴν παραλλακτικὴν καλουμένην ἐξίσωσιν αὐτῆς, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡλίου. Τῇ βοηθείᾳ λοιπὸν παρατηρήσεων τῆς σελήνης δύναται νὰ εὑρεθῇ ἡ παράλλαξις τοῦ ἡλίου ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, τὸ ὁποῖον προξενεῖ ἐν τῇ κινήσει τῆς σελήνης ἡ παραλλακτικὴ αὕτη ἐξίσωσις, ἧς ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας εἶνε γνωστὸς ἐκ τῆς θεωρίας. Λαμβάνονται δὲ ὡς εἰκὸς ὅσον οἷόν τε πλείονες παρατηρήσεις, ὅπως εὑρεθῇ ἀσφαλέστερον ἐξαγόμενον.

3) *Ὄγκος καὶ μάζα τοῦ ἡλίου.*

Γινώσκοντες τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἡλίου, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸν ὄγκον αὐτοῦ, ἐὰν μετρήσωμεν τὴν γωνίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ἀκτῖνα αὐτοῦ. Ἡ τριγωνομετρία διδάσκει πῶς εὑρίσκομεν τὸ πραγματικὸν μέγεθος γραμμῆς τινος, τὴν ὁποίαν βλέπομεν ὑπὸ γωνίαν ὡρισμένην, ἐὰν ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἦνε γνωστή. Καὶ διὰ τὴν εὕρεσιν λοιπὸν τοῦ μεγέθους τῆς ἀκτῖνος τοῦ ἡλίου ἐν τῷ ὀρθογωνίῳ τριγώνῳ, τῷ σχηματιζομένῳ ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸ κέντρον καὶ τὴν περιφέρειαν τοῦ ἡλίου, εἶναι γνωςὴ μία πλευρὰ (ἡ ἀπόςασις τοῦ ἡλίου) καὶ ἡ ὀξεῖα γωνία, ἡ σχηματιζομένη ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς τὸ κέντρον αὐτοῦ καὶ τὴν περιφέρειαν. Πρὸς εὕρεσιν δὲ τῆς ἀκτῖνος μετρῶμεν τὴν διάμετρον τοῦ ἡλίου, καὶ ταύτης τὸ ἥμισυ παρέχει τὴν ἀκτῖνα. Ἡ φαινομένη ἀκτὶς τοῦ ἡλίου κατὰ τὴν μέσην αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν ἰσοῦται πρὸς 16′ 0″, 5· ἐντεῦθεν εὑρίσκομεν, ὅτι αὕτη ἰσοῦται πρὸς 689,000 χιλιόμετρα, ἤτοι εἶνε 109κις σχεδὸν μείζων τῆς ἀκτῖνος τῆς γῆς, ἣν συντομίας χάριν ὑποθέτομεν σφαιρικήν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὄγκοι δύο σφαιρῶν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους ὡς οἱ κύβοι τῶν ἀκτίνων αὐτῶν, ἕπεται ὅτι ὁ ἥλιος εἶνε 1,290,000 φορὰς μείζων τῆς γῆς κατ' ὄγκον. Ἐὰν ἀναμνησθῶμεν ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις τῆς σελήνης ἰσοῦται πρὸς 320,000 χιλιόμετρα, ἡ δὲ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου πρὸς 680 χιλιάδας, πορίζόμεθα ὅτι δύναται ἡ γῆ νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἡλίου καὶ περὶ αὐτὴν νὰ κινῆται ἡ σελήνη ἐντὸς τοῦ ἡλίου, ἀπέχουσα τῆς γῆς ὅσον καὶ νῦν ἀπέχει.

Εἰ καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἡλίου εἶνε τοσοῦτο μείζων τοῦ τῆς γῆς, ἡ μάζα ὅμως αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ὀλιγωτέρας αὐτοῦ πυκνότητος εἶνε μόνον 320,000 φορὰς πλείων τῆς μάζης τῆς γῆς. Ἡ βάσις δ' ἐφ' ἧς στηριζομένη ἡ ἀστρονομία δύναται νὰ προσδιορίσῃ τὰς μάζας τῶν οὐρανίων σωμάτων εἶνε ἁπλῆ καὶ εὐνόητος, ἐὰν ἀναμνησθῶμεν τοῦ νόμου τῆς γενικῆς βαρύτητος. Κατ' αὐτὸν ἡ ἕλξις εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν μάζαν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως· ἀποτέλεσμα δ' αὐτῆς εἶνε ἡ

πρὸς τὸ κέντρον τῆς ἕλξεως κατάπτωσις τοῦ ἑλκομένου σώματος(1). Διὰ ταύτης τὰ μὲν ἐπὶ τῆς γῆς σώματα ἀφιέμενα ἐλεύθερα καταπίπτουσι πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς, οἱ δὲ πλανῆται δὲν δύνανται νὰ κινῶνται εἰς τὸ διάστημα συμφώνως πρὸς τὸν γενικὸν νόμον τῆς ἀδρανείας εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς. Κατὰ τὸν γενικὸν δηλαδὴ νόμον τῆς ἀδρανείας πρὸς τροποποίησιν τῆς καταστάσεως ἑνὸς ὑλικοῦ σώματος, εἴτε ἠρεμοῦντος εἴτε κινουμένου, ἀπαιτεῖται ἡ ἐπίδρασις ἐξωτερικῆς τινος αἰτίας. Ἐνόσῳ τοιαύτη δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἡ ταχύτης αὐτοῦ, ἐὰν κινῆται, δύναται νὰ μεταβληθῇ, οὔτε ἡ διεύθυνσις τῆς κινήσεώς του. Καὶ ἕκαστος πλανήτης, ἔχων ἰδίαν ἀρχικὴν κίνησιν, ἐὰν ἔλειπεν ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἕλξις τοῦ ἡλίου, θὰ ἐκινεῖτο ἕνεκα τῆς κινήσεώς του ταύτης εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς. Ἕνεκεν τῆς ἐπιδράσεως ὅμως τῆς ἕλξεως τοῦ ἡλίου οἱ πλανῆται καταναγκάζονται νὰ ἀλλάσσωσι καθ' ἑκάστην στιγμὴν διαρκῶς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτῶν. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη τῆς διευθύνσεως, δι' ἧς οἱ πλανῆται καταγράφουσι

(1) Κυρίως ἐν τῇ ἕλξει τῶν σωμάτων, ἐπειδὴ ἕλκονται ἀμφότερα ἀμοιβαίως, ἀμφότερα καὶ καταπίπτουσι πρὸς ἄλληλα. Οὕτως ὅταν λίθος καταπίπτῃ πρὸς τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ συγχρόνως καταπίπτει πρὸς τὸν λίθον ἑλκομένη ὑπ' αὐτοῦ· ἡ κατάπτωσις ὅμως τῆς γῆς ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὴν σχετικῶς ἐλαχίστης μάζης τοῦ λίθου εὐλόγως θεωρεῖται ἴση πρὸς τὸ μηδέν. Ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἕλξει τοῦ ἡλίου μεθ' ἑκάστου πλανήτου ἡ ἕλξις τούτων (πλὴν τῶν μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διὸς μικροτάτων) δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἴση πρὸς τὸ μηδὲν, καίπερ σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου λίαν μικρά. Τὸ ὁλικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως τοῦ ἡλίου καὶ ἑνὸς πλανήτου ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δύο ἕλξεων, δηλαδὴ τῆς τοῦ ἡλίου ἕλκοντος τὸν πλανήτην καὶ τούτου ἕλκοντος ἐκεῖνον. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπακολουθεῖ, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἥλιος ἕλκει τὸν πλανήτην μὲ τὴν ἑαυτοῦ μάζαν ηὐξημένην κατὰ τὴν μάζαν τοῦ πλανήτου. Ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅμως ὅτι ἡ μάζα τοῦ μεγίστου πλανήτου, τοῦ Διός, ἰσοῦται πρὸς τὸ $\frac{1}{1050}$ περίπου τῆς τοῦ ἡλίου, ἁπάντων δὲ τῶν πλανητῶν ὁμοῦ τὸ $\frac{1}{700}$, εὐκόλως ἐννοοῦμεν ὅτι ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἕλξει τοῦ ἡλίου καὶ ἑκάστου τῶν πλανητῶν ἡ ἕλξις τοῦ ἡλίου ὑπερβάλλει κατὰ τοσοῦτον, ὥστε τὸ κύριον ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας αὐτῆς ἕλξεως προξενεῖται ἐκ τῆς τοῦ ἡλίου.

κάμπύλας τροχιὰς περὶ τὸν ἥλιον, εἶνε ὡσεὶ κατάπτωσίς τις πρὸς αὐτὸν καθ' ἑκάστην στιγμήν. Μή τις ὅμως παρεξηγῶν τὴν λέξιν κατάπτωσιν, ὑπολάβῃ αὐτὴν κατὰ τὴν ϛενὴν σημασίαν της, καὶ νομίσῃ ὅτι οἱ πλανῆται θὰ καταπέσωσι διὰ τῆς ἕλξεως ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ὅπως οἱ ἀναῤῥιπτόμενοι λίθοι ἐπαναπίπτουσιν εἰς τὴν γῆν. Διὰ τῆς πρὸς τὸν ἥλιον καταπτώσεως οἱ πλανῆται ἐμποδίζονται τοῦ νὰ κινῶνται εὐθυγράμμως καὶ νὰ ἀπομακρύνωνται αὐτοῦ, καὶ τοῦτο διὰ τῆς καθ' ἑκάστην στιγμὴν πρὸς αὐτὸν καταπτώσεως ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου κινήσεως, ἣν ἕνεκα τῆς ἀδρανείας τείνουσι νὰ ἔχωσιν. Ἡ κατάπτωσις αὕτη, ἤτοι ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου κινήσεως, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἐντάσεως τῆς ἕλξεως τοῦ ἡλίου, ἥτις πάλιν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἀποϛάσεως τοῦ πλανήτου ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τροχιαὶ τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον εἶνε γνωϛαὶ, εὑρίσκεται τὸ ποσὸν τῆς καταπτώσεως ἑνὸς αὐτῶν εἰς ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, π. χ. εἰς τὸ δευτερόλεπτον. Ἑτέρωθεν ἐκ πειραμάτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶνε γνωστὴ ἡ κατάπτωσις τῶν σωμάτων πρὸς αὐτὴν εἰς τὸ δευτερόλεπτον ἕνεκα τῆς ἕλξεώς της. Ἀλλ' αἱ ἀποστάσεις τῶν ἑλκομένων σωμάτων (πλανήτου ὑπὸ τοῦ ἡλίου, σώματος βαρέος ὑπὸ τῆς γῆς) εἶνε γνωσταὶ ἀπὸ τῶν κέντρων τῆς ἕλξεως; εἶνε δηλαδὴ γνωστὴ ἡ ἀπόστασις καὶ τοῦ πλανήτου ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ βαρέος σώματος ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς σφαιρικῆς ὑποτιθεμένης γῆς. Γνωρίζοντες λοιπὸν τὰς ἀποστάσεις αὐτὰς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἕλξεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς γῆς, εὑρίσκομεν εὐκόλως τὸν λόγον τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, πρὸς τὴν μάζαν τῆς γῆς, διότι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἕλξεων αὐτῶν ἐξαρτῶνται διὰ γνωστοῦ λόγου μεταξὺ τῶν μαζῶν τῶν ἑλκόντων σωμάτων καὶ τῶν τετραγώνων τῶν ἀπ' αὐτῶν ἀποστάσεων τῶν ἑλκομένων. Ἐὰν ἐκφράσωμεν διὰ τύπου τὸν λόγον αὐτὸν, τότε σημειοῦντες διὰ Μ τὴν μάζαν τοῦ ἡλίου, μ τὴν τῆς γῆς, Ρ τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου γνωστὴν ἀπόστασιν πλανήτου τινὸς καὶ ρ τὴν ἀκτῖνα τῆς γῆς σφαιρικῆς θεωρουμένης, $\frac{1}{2}$ Γ τὴν εἰς τὸ δευτερόλεπτον κατάπτωσιν τοῦ πλανήτου καὶ $\frac{1}{2}$ γ τὴν σώματος πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἔχομεν $\Gamma:\gamma=\frac{M}{P^2}:\frac{\mu}{\rho^2}$, ὅθεν ἕπεται ὁ λόγος

τοῦ Μ πρὸς τὸ μ, καθόσον αἱ λοιπαὶ ποσότητες Γ, γ, Ρ καὶ ρ εἶνε γνωσταί. (1)

Εὑρέθη λοιπὸν ὅτι ἡ μάζα τοῦ ἡλίου εἶνε 320,000 φορὰς πλειοτέρα τῆς μάζης τῆς γῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὄγκος τοῦ ἡλίου εἶνε, ὡς εἴπομεν, 1290000 φορὰς μείζων τοῦ τῆς γῆς, ἔπεται ὅτι ἡ πυκνότης τῆς γῆς εἶνε σχεδὸν 4κις μείζων τῆς τοῦ ἡλίου. Ἡ μέση πυκνότης τῆς γῆς εἶνε 5 ½ φορὰς μείζων τῆς τοῦ ὕδατος· ἡ τοῦ ἡλίου λοιπὸν εἶνε μόνον 1 ½ σχεδὸν φορὰν μείζων ἢ ἀκριβέστερον 1,46 μείζων τῆς τοῦ ὕδατος.

Ἐὰν ἡ ἀπόστασις διπλοῦ τινος ἀστέρος ἦνε γνωστὴ, καθὼς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως τῶν δύο συστατικῶν αὐτοῦ σωμάτων, τότε συγκρίνοντες τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ πρὸς τὸ τῆς ἕλξεως τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν πλανητῶν, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸν λόγον τῆς μάζης τῶν ἀστέρων αὐτῶν πρὸς τὴν μάζαν τοῦ ἡλίου. Οὕτως εὑρέθη ὅτι ἡ μάζα τοῦ Σειρίου εἶνε 14άκις πλείων τῆς τοῦ ἡλίου, τοῦ δὲ δευτερεύοντος ἀστέρος αὐτοῦ 7άκις πλείων. Ἐξ ἐναντίας ὁ διπλοῦς ἀστὴρ α ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Κενταύρου (ὁ προσγειότερος ἀπλανὴς) ἔχει τὸ ἥμισυ μόνον τῆς μάζης τοῦ ἡλίου. (ἕπεται συνέχεια)

Δ. Κ. Κοκκιδης.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΑΔΙΚΟΙ ΜΟΜΦΑΙ ΚΑΘ' ΗΜΩΝ ΕΞ ΑΓΓΛΙΑΣ ΕΝΕΚΑ ΠΑΡΕΜΠΟΔΙΣΕΩΣ ΔΗΘΕΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ.

Χάριν τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ γινομένων ἀνασκαφῶν πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὴν χώραν αὐτῆς, καί τινες εἰς τὰ ἴδια ἐπανερχόμενοι δημοσιεύουσι τὰς ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης προσγινομένας

---

(1) Ἀκριβῶς ἐν τῷ λόγῳ αὐτῷ εἰς τὴν μάζαν τοῦ ἡλίου Μ δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ μάζα τοῦ ἑλκομένου πλανήτου, εἰς δὲ τὴν τῆς γῆς μ ἡ τοῦ ἑλκομένου βαρέος σώματος. Ἕνεκα τῆς σχετικῆς ὅμως μικρότητος τῶν ἑλκομένων σωμάτων πρὸς τὰ ἕλκοντα ἡ ἄνω σχέσις εἶνε ἀκριβής.

αὐτοῖς ἐντυπώσεις ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῶν. Εἷς τούτων, ὁ Ἄγγλος καθηγητὴς κ. Sidney Colvin διὰ τριῶν ἐπιστολῶν του, δημοσιευθεισῶν πρὸ μικροῦ ἐν τῇ **Academy** τοῦ Λονδίνου, γράφει πολλὰ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς χώρας δι' ἧς διῆλθε προσερχόμενος εἰς Ὀλυμπίαν, περὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ περὶ τῶν ἀνευρισκομένων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρχαιοτήτων.

Ἀλλὰ μὴ ἀρκούμενος εἰς ἁπλῆν ἀφήγησιν τῶν αὐτοῦ ἐντυπώσεων ἐκ τῆς θέας τῶν ἐξορυττομένων κειμηλίων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ τέχνης, καὶ εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ ἑρμηνείαν αὐτῶν, ἐπιτίθεται ὁ λόγιος Ἄγγλος καὶ καθ' ἡμῶν ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων δι' ἄλλα τε πολλά, μάλιστα δὲ ὡς *ζηλοτύπων καὶ βασκάνων πρὸς οἱονδήποτε ἔργον ἐγκαινιαζόμενον ὑπὸ ξένων ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους· ἀποδίδει εἰς ἡμᾶς ἄγνοιαν τῆς ἀληθοῦς ἐθνικῆς ἡμῶν τιμῆς, καὶ ὅτι ἐξ ἐθνικῆς κενοδοξίας προτιμῶμεν τὴν ὁλικὴν τοῦ ἔργου (τῆς ἀνασκαφῆς δηλαδὴ τῆς Ὀλυμπίας) παραμέλησιν ἢ τὴν ὑπὸ ἀλλοδαπῶν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ· καὶ ὅτι κακολογοῦμεν τὴν Γερμανίαν δι' ὅσα ᾐτήσατο καὶ ἔλαβε δικαιώματα· καὶ ὅτι ψέγουσιν αὐτὴν οὐ μόνον οἱ τῶν καφενείων φοιτηταὶ καὶ οἱ φαῦλοι πολιτικοί, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ἐπιστήμονες, οἵτινες ἔδει νὰ βουλεύωνται κάλλιον ἐξ ἀγάπης πρὸς τὰς ἀρχαιότητας τῆς ἰδίας χώρας.*

Ταῦτα καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια ἔκρινε δίκαιον ὁ Ἄγγλος οὗτος νὰ ἐκφράσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης ἀντὶ τῆς *μεγάλης φιλοξενίας καὶ ἀγαθότητος καὶ φιλοφροσύνης*, ἣν ἔδειξαν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἕλληνες, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ.

Ἐπειδὴ αἱ κατὰ τῆς Ἑλλάδος μομφαί, τῶν Ἄγγλων ἰδίως, κατέστησαν ἀπό τινος χρόνου συνήθεις, ἀδύνατον βεβαίως εἶναι ν' ἀποτρέψωμεν ἡμεῖς τοὺς ἀρεσκομένους νὰ κοσμῶσι τὰς περὶ Ἑλλάδος ἐκθέσεις των καὶ διὰ δηκτικῶν καθ' ἡμῶν λόγων, οὓς ἡδέως ἀναγινώσκουσιν, ὡς φαίνεται, οἱ πολλοὶ τῶν συμπολιτῶν των, διότι πολλὰ ἀληθῶς ἕνεκα τῆς πτωχίας καὶ ἀσθενείας ἡμῶν ἔχουσι νὰ ψέγωσιν οἱ πάντων τῶν ἀγαθῶν εὐμοιροῦντες

Ἄγγλοι. Ἂς μᾶς συγχωρήσωσιν ὅμως νὰ εἴπωμεν ὅτι πολλάκις ἐξέρχονται τῆς ἀληθείας καὶ οὐ μόνον αὐστηροὶ πέραν τοῦ δέοντος, ἀλλὰ καὶ ἄδικοι φαίνονται εἰς τὰς κρίσεις των. Ἀδικεῖ καθ' ἡμᾶς τὴν Ἑλλάδα ὁ λόγιος Ἄγγλος Κολβῖνος, ἀποδίδων ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ Ὀλυμπίας ὑπ' αὐτοῦ γραφομένοις ἰδιότητας ὅλως ἀλλοτρίας, ἃς νομίζοντες ὅτι ἐπορίσθη ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, καὶ μὴ θέλοντες ν' ἀποδώσωμεν αὐτὰς εἰς ἄλλο τι αἴτιον, ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐξελέγξωμεν τὸ ψεῦδος αὐτῶν.

Ἂς μάθῃ λοιπὸν παρ' ἡμῶν ὁ λόγιος Ἄγγλος ὅτι ἡ Ἑλλὰς *οὐδέποτε ἐκώλυσε ξένους ν' ἀνασκάψωσιν οὓς τόπους ἠθέλησαν τηροῦντες τοὺς περὶ ἀνασκαφῶν καὶ ἀρχαιοτήτων νόμους ἡμῶν*. Ἀποδείξεις τῆς ἀληθείας ταύτης δύναται νὰ ἴδῃ ὁ θέλων ἐν τῷ ἡγουμένῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου (τόμ. δ'. σελὶς 466), ἔνθα ἠναγκάσθημεν νὰ ἀποκρούσωμεν ὁμοίας ἀδίκους μομφὰς ἐκ Γαλλίας καθ' ἡμῶν ἐκπεμφθείσας. Διὸ καὶ τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ νῦν γινομένας ἀνασκαφὰς ὑπὸ τῆς Γερμανίας οὐδένα λόγον εἴχομεν νὰ κωλύσωμεν, ἂν ἐγίνοντο αὗται σύμφωνα πρὸς τὸν καθεστῶτα ἀρχαιολογικὸν ἡμῶν νόμον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις ἠθέλησε δι' εἰδικῆς περὶ τούτων συνθήκης νὰ ἀποκτήσῃ προνόμια, ἃ ὁ ἐλεύθερος ἡμῶν ἀρχαιολογικὸς νόμος καὶ ἡ μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσα ἐν τούτοις παρ' ἡμῖν συνήθεια ἀποκρούουσι, καὶ ἃ, ἐν περιπτώσει παραχωρήσεως καὶ εἰς ἄλλην ξένην δύναμιν ἀδείας ἀνασκαφῶν ἐπὶ ἴσοις προνομίοις, ἤθελον φέρει εἰς σύγκρουσιν αὐτὰς τὰς δυνάμεις, καὶ προκαλέσει δυσχερείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ ἄλλους ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ὑποδείξῃ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία δι' ἐκτενοῦς ὑπομνήματός της εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡμῶν τὰ ἄτοπα τῆς τοιαύτης προνομιούχου παραχωρήσεως τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀλλὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο δυστυχῶς δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν οὔτε παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, οὔτε παρὰ τῆς Βουλῆς, διότι καὶ αὕτη ἐπεκύρωσε τὴν συνθήκην ὅπως συνετάχθη· ὥστε κατὰ τοῦτο οὐδένα λόγον εἶχεν ὁ ῥηθεὶς Ἄγγλος νὰ μέμφηται τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κυβέρνησιν αὐτῆς, διότι αὕτη χάριν ταχείας ἀνακαλύψεως ἀρχαιοτήτων παρεχώρησε τοῖς Γερμανοῖς οὐ μόνον

προνόμια, ἃ αὐτὴ δὲν τηρεῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς ὁσάκις δι' ἰδίας δαπάνης ἀνευρίσκει ἀρχαιότητας, ἀλλὰ καὶ χρήματα πολλὰ δαπανᾷ ὑπὲρ τῶν ἐν 'Ολυμπίᾳ ἀνασκαφῶν τούτων. Ἂν δὲ ἔχῃ τις λόγον νὰ μέμφηταί τινα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τότε οὐδένα ἄλλον δέον νὰ μέμφηται εἰ μὴ τὴν ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν, διότι ἐτόλμησε νὰ ὑποβάλῃ παρατηρήσεις κατὰ τῶν εἰς τὴν Γερμανίαν διὰ τῆς συνθήκης ταύτης χορηγουμένων προνομίων. 'Αλλὰ καὶ αἱ κατ' αὐτῆς μομφαὶ ἐξελέγχονται ἄδικοι ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Ἕνεκα τῆς συνθήκης ταύτης καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἅπας ὁ κόσμος οὐδαμόθεν ἄλλοθεν μανθάνει νῦν ἢ ἐκ Γερμανίας πότε καὶ τί ἀνακαλύπτεται ἐν 'Ολυμπίᾳ. 'Εν ἀρχῇ τῶν ἀνασκαφῶν ἐτόλμησέ τις Ἕλλην νὰ γνωστοποιήσῃ πρῶτος τί ἀνευρέθη ἐν 'Ολυμπίᾳ· ἀλλ' εὐθὺς ἐπετιμήθη. Ὅθεν ἔκτοτε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ γράψῃ τι περὶ τούτων, ἀλλ' ἀνατυπώνει ὁ θέλων τὰ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐν Βερολίνῳ περὶ 'Ολυμπίας δημοσιευόμενα. Πλὴν τούτων ἀνηγγέλθη ἡμῖν πρὸ μικροῦ ὅτι πάντα ὅσα μέχρι τοῦδε ἦλθον εἰς φῶς ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀρχαῖα ἐσφραγίσθησαν ἐν 'Ολυμπίᾳ καὶ ἐτέθησαν ἐν κεκλεισμένῳ τόπῳ, διότι διεκόπησαν ἕνεκα τοῦ καύσωνος αἱ ἀνασκαφαί· ὥστε ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ μένουσιν ἀπόκρυφα ταῦτα. 'Επειδὴ δὲ κατὰ τὴν συνθήκην δὲν συγχωρεῖται ἐπὶ πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν ἡ ἀντιγραφὴ καὶ ἀπεικόνισις τῶν ἀνευρεθεισῶν ἀρχαιοτήτων εἰς ἄλλον τινὰ ἢ εἰς τοὺς διευθύνοντας τὰς ἀνασκαφὰς Γερμανούς, ἕπεται ὅτι πᾶσαι αἱ ἀποκαλυπτόμεναι ἀρχαιότητες θὰ μένωσι κεκλεισμέναι καὶ ἀπρόσιτοι παντὶ τῷ λοιπῷ κόσμῳ ἐν ὅσῳ χρόνῳ ὁρίζει ἡ συνθήκη.

Καὶ ὅμως ἡ χλευαζομένη Ἑλλὰς ἐπὶ φθόνῳ καὶ ζηλοτυπίᾳ φέρεται λίαν ἐλευθέριος πρὸς πάντα λόγιον ἰθαγενῆ καὶ ἀλλοδαπὸν ἀδιακρίτως. Πᾶν ὅ,τι ἂν ἀνευρεθῇ ἀρχαῖον εἴτε ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἴτε ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας, εἰ μὲν τοῦτο εἶναι μέγα καὶ ἀμετακίνητον, μένει ἐν ᾧ εὑρεθῇ χώρῳ, ἐκτεθειμένον εἰς τὰ ὄμματα καὶ τὴν μελέτην παντὸς ἀφ' ἧς ὥρας εὑρεθῇ, εἰ δὲ εἶναι μικρὸν, μεταφέρεται εἰς τὰ μουσεῖα καὶ ἐκεῖ προσέρχεται πᾶς ὁ θέλων νὰ ἴδῃ αὐτὸ, καὶ πᾶς ὁ δυνάμενος καὶ

θέλων ἀντιγράφει καὶ δημοσιεύει πρῶτος ἂν προλάβῃ, διότι οὐδὲν δικαίωμα προτεραιότητος τηρεῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς οὔτε ἡ Κυβέρνησις οὔτε ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία, ἡ πρώτη ἀνευροῦσα αὐτό [1]). Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἔκτυπα ἐκ γύψου ἢ χάρτου λαμβάνει ἀκωλύτως ὁ βουλόμενος παντὸς ἀρχαίου ὑπάρχοντος ἐν τοῖς μουσείοις ἢ καὶ νεωστὶ ἀνευρισκομένου.

Μάρτυρες τῆς ἀληθείας ταύτης εἰσὶν οἱ ἐν Ἀθήναις ξένοι ἀρχαιολόγοι καὶ ἄλλοι, Γερμανοὶ, Γάλλοι, Ἄγγλοι καὶ λοιποὶ οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἐκτελουμένας ἀνασκαφὰς, καθ' ἃς πᾶν εὑρισκόμενον ἀρχαῖον βλέπουσι καὶ μελετῶσι πάντες τῇ αὐτῇ τῆς ἀνευρέσεως ἡμέρᾳ ἐν ᾧ χώρῳ ἀνευρίσκεται τοῦτο, εἶτα δὲ ἐκτεθειμένον ἐν πλησίον κειμένῳ φυλακείῳ πᾶς ὁ βουλόμενος ἀντιγράφει καὶ ἀπεικονίζει αὐτὸ κατ' ἀρέσκειαν, καὶ δημοσιεύει τὰς περὶ τούτου μελέτας του ὅταν καὶ ὅπως βουληθῇ, οὐδενὸς κωλύματος παρεμβαλλομένου αὐτῷ. Ταῦτα ἐγένοντο, ὅπως λέγομεν, ἐν τοῖς ἀνακαλυφθεῖσιν ἐν Διπύλῳ πρότερον, ἵνα μὴ φέρωμεν ἀρχαιότερα παραδείγματα, τὰ αὐτὰ γίνονται καὶ ἐν τοῖς νῦν ἀνευρισκομένοις ἐν ταῖς περὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνασκαφαῖς, αὐθημερὸν ἀντιγραφόντων Γερμανῶν, Γάλλων, Δανῶν, Σουηδῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἄλλων πᾶν τὸ καθ' ἑκάστην ἀνευρισκόμενον ἀρχαῖον. Πράττομεν δὲ οὕτω, διότι νομίζομεν ὅτι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῆς ἐπιστήμης, ἥτις οὔτε ἰδιοτελὴς οὔτε ἀνελεύθερος καὶ μυστηριώδης θέλει νὰ ἦναι.

Μὴ ἀρκούμενοι λοιπὸν οἱ μεμφόμενοι ἡμᾶς εἰς ἣν παρέχομεν αὐτοῖς ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἀνευρέσει καὶ ἐρεύνῃ καὶ μελέτῃ τῶν ἀρχαιοτήτων, τί πλέον θέλουσιν; Θέλουσιν ἆρά γε ἀκωλύτως

(1) Ἐν τῷ 13 ἄρθρῳ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας ἀναγινώσκονται τάδε· «Πάντα τὰ ἀνευρισκόμενα ἀρχαῖα θέλουσιν εἶναι προσιτὰ εἰς πάντας τοὺς φιλαρχαίους, οἵτινες δύνανται ἐλευθέρως ν' ἀντιγράφωσιν αὐτὰ καὶ ἀπεικονίζωσι καὶ ἐκδίδωσι, συμμορφούμενοι πρὸς τὰ ἰδίως περὶ τούτου κανονισθησόμενα. Οὐδὲν δὲ προτεραιότητος δικαίωμα τηρεῖ ἑαυτῇ ἡ Ἑταιρία». Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐδὲν νεώτερον μέχρι σήμερον ἐκανονίσθη περιορίζον τὴν ἐλευθερίαν ταύτην.

ν'ἀνασκάπτωσιν ὅπου τῆς Ἑλλάδος ἀρέσκῃ αὐτοῖς, καὶ τὰ ἀνευρισκόμενα νὰ ἐξάγωσι καὶ κοσμῶσι τὰ ἑαυτῶν μουσεῖα, ὅπως πολλαχοῦ τῆς Τουρκίας ἐποίησαν καὶ ποιοῦσι νῦν Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ, καὶ ὅπως πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἐποίησεν ἐν αὐτῇ ὁ Ἔλγιν καὶ ἄλλοι; Ἀλλ' ἂν νῦν συνεχώρει τοῦτο ἡ Ἑλλὰς, τί ἤθελον λέγει περὶ αὐτῆς καὶ αὐτοὶ οἱ κατακρίνοντες νῦν ἡμᾶς ἐπὶ φθόνῳ; Μόνη ἡ Τουρκία ἐπιτρέπει τοιαύτην ἐλευθερίαν, διότι εἶναι Τουρκία· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δὲν παρέχει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ἐν τούτῳ εἰ μὴ εἰς ἰσχυρὰς Κυβερνήσεις καὶ φίλας αὐτῇ, οὐχὶ δὲ εἰς πάντα ἰδιώτην· παράδειγμα ὁ κ. Schliemann, καθ' οὗ καὶ δίκην ἐκίνησε, διότι οὗτος ἀνευρὼν ἰδίαις δαπάναις ἐξήγαγεν ἐκ τῆς Τρῳάδος ἀρχαιότητας. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως καὶ τὴν Γαλλίαν συγχωρεῖ καὶ ὅλα μνημεῖα νὰ μεταφέρωσιν εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον!

Οἱ παρ' ἡμῶν ἀπαιτοῦντες τοιαύτην ἐλευθεριότητα χάριν τῶν ἰδίων μουσείων, καὶ μεμφόμενοι ἡμᾶς, διότι δὲν συγχωροῦμεν νὰ διαρπάζωνται κατὰ μίμησιν τῶν Τούρκων παρὰ τοῦ τυχόντος τὰ κειμήλια τῆς ἡμετέρας πατρίδος, διατί δὲν δίδουσι καὶ αὐτοὶ ἐλευθεριότητος παράδειγμα ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης; Ἡ ἐν Βερολίνῳ ἀκαδημία, ἐπιχειρήσασα πρὸ μικροῦ νὰ ἐκδώσῃ αὖθις ἐν καθολικῇ συλλογῇ τὰς ἀττικὰς ἐπιγραφὰς, ἐξητήσατο καὶ παρὰ τῶν Ἄγγλων νέα ἀντίγραφα τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ σωζομένων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν· οἱ Ἄγγλοι ὅμως δὲν ἔδωκαν τοιαῦτα, προτιμῶντες νὰ ἔχωσιν αὐτοὶ τὴν τῆς ἀκριβεστέρας ἐκδόσεως τιμήν [1]).

Ταῦτα λέγοντες οὐδόλως προτιθέμεθα νὰ κρύψωμεν τὴν ἐν πολλοῖς ἄγνοιαν καὶ ἀνεπάρκειαν ἡμῶν ἕνεκα τῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τοῖς γράμμασι πρωτοπειρίας καὶ πτωχείας. Ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι τὰς ἐλλείψεις αὐτὰς θέλει θεραπεύσει ὁ χρόνος καὶ ἡ τοῦ ἔθνους φιλομάθεια καὶ φιλοτιμία. Ἂς μάθωσι δὲ οἱ συχνὰ πυκνὰ μεμφόμενοι ἡμᾶς ὅτι, ὅπως γινώσκομεν τὰς ἡμετέρας ἐλλείψεις, οὕτω γινώσκομεν καλῶς καὶ ποῦ ἔγκειται ἡ τιμὴ καὶ τὸ ἀληθὲς τῆς

(1) Ἴδε ὅσα περὶ τούτου λέγει ὁ Kirchhoff ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ά. τόμου τοῦ Corp. Inscr. Attic. σελ. VI.

Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐπιστήμης συμφέρον. Αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη ἐπιβάλλει ἡμῖν τὸ καθῆκον νὰ τηρῶμεν τὰ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης μνημεῖα, ἐν ᾧ χώρῳ ταῦτα ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· διότι καλῶς οἴδαμεν ὅτι καὶ ὁ τόπος καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοπικαὶ σχέσεις συντελοῦσι πολλὰ καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ἐκτίμησιν.

Πᾶς Ἕλλην γινώσκει νῦν ὅτι τῆς Ἑλλάδος τὸ ἀληθὲς συμφέρον καὶ ἡ τιμὴ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτοῦ νὰ φυλάττῃ καὶ συντηρῇ ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην πᾶν ἀρχαῖον μνημεῖον ἐν ᾧ χώρῳ κατέθεσαν αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι, καὶ νὰ θεωρῇ τοῦτο ὡς πολύτιμον κειμήλιον καὶ κόσμημα τῆς πατρίδος του. Τοσοῦτον δὲ εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν φρονημάτων του, ὥστε νομίζει ὅτι πᾶσα παράβασις αὐτῶν προέρχεται ἢ ἐκ παχυλῆς ἀμαθείας, ἢ ἐξ ἰδιοτελείας ἀρχαιοκαπήλων τινῶν, οἷοι ἀληθῶς ὑπάρχουσι καὶ παρ' ἡμῖν ἀπό τινος χρόνου, ὅπως καὶ παρ' ἄλλοις, πρὸς αἶσχος ἑαυτῶν· οὓς ὅμως ἡ τοῦ ἔθνους ὀρθοφροσύνη ἀποστρέφεται καὶ περιφρονεῖ.

Τῇ 30 Ἰουνίου 1876.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΑΤΤΙΚΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ.

Τῇ 19 Ἀπριλίου 1876 ἤρχισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία τὴν καθάρισιν τῶν πέριξ τῆς Ἀθηνῶν ἀκροπόλεως τόπων διὰ τῆς ἀποκομίσεως τῶν πολλῶν χωμάτων, τῶν πρὸ ἐτῶν ῥιφθέντων ἔξω τοῦ νοτίου αὐτῆς τείχους καὶ ἐντὸς τοῦ καλουμένου Σερπεντζέ. Ἐκ τῶν τριῶν αὐτόθι μεγάλων κωνοειδῶν ὄχθων, τῶν ὁρωμένων μέχρι χθὲς καὶ πρώην μεταξὺ τῶν δύο θεάτρων, ἤδη ἐνῷ γράφομεν ταῦτα, ἐξέλιπεν ὁ μεσαίτατος. Τὰ εὑρεθέντα δὲ κινητὰ ἀρχαῖα ἐντὸς τοῦ διμήνου διαστήματος, λίθοι γλυπτοὶ καὶ ἐνεπίγραφοι, ἐφάνησαν ἄξια τῷ ὄντι τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν

δαπανῶν τῆς Ἑταιρίας. Ὅμοια προσδοκῶνται καὶ τὰ ἐν βαθυτέρῳ ἐδάφει εἰσέτι κρυπτόμενα καὶ ἤδη προκύπτοντα κτισμάτων ἀρχαίων λείψανα, ὁποῖα κτίσματα ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ἀπὸ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου μέχρι τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, κατὰ σειρὰν τάδε· τάφον τοῦ ἀπὸ τὸν θεῖόν του Δαίδαλον ἀδικοσκοτωμένου Κάλω ἢ Τάλω, ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ, ναὸν Θέμιδος, μνῆμα Ἱππολύτου, ἄλλου τούτου ἀδικοσκοτωμένου ἀπὸ κατάρας τοῦ πατρός του, ἔτι δὲ ἱερὸν Ἀφροδίτης πανδήμου καὶ Πειθοῦς καὶ ἄλλο Γῆς κουροτρόφου καὶ Δήμητρος Χλόης. Ἤδη τὸ Ἀθηναϊκὸν κοινὸν ἀνέγνω ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐκδιδομένῃ «Ὥρᾳ» πολλὰς λεπτομερείας περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, καὶ ἰδίως τοῦ ἀναφανέντος Ἀσκληπιείου, ἐκτεθείσας παρ' ἑνὸς τῶν ἡμετέρων συναδέλφων εἰς ἓξ συνεχῆ ἄρθρα μέχρι τῆς β'. Ἰουλίου, τῶν ὁποίων εἶναι εὐκταία ἡ ἐξακολούθησις. Ἡμεῖς δὲ σήμερον ἐκδίδομεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἑβδομάδας εὑρεθεισῶν πολλῶν ἐπιγραφῶν, τινὰ τῶν ἀξιολογωτέρων ψηφισμάτων. Παρατηροῦμεν δ' εὐθὺς ἐν προοιμίῳ, ὅτι οὐδόλως πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι οἱ ἐνεπίγραφοι ἐρρίφθησαν ἄνωθεν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ὅτε ἀπὸ τοῦ 1833 ἤρχισαν οἱ ἐλευθερωθέντες Ἕλληνες νὰ καθαρίζωσι τὴν ἀκρόπολιν, ἀλλὰ τὸ πιθανώτατον, ἢ μᾶλλον, βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ λίθοι οὗτοι πρὸ αἰώνων ὄντες κτισμένοι εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ἐπίβλημα, τὸ πανταχοῦ τοῦ νοτίου τείχους ὁρώμενον εἰς βάθος ἑνὸς περίπου μέτρου, κατέπιπτον ἐκεῖθεν κατὰ καιρούς, ὅτε τι μέρος αὐτοῦ ἐσαθροῦτο, καὶ νῦν εὑρίσκονται. Τοῦτο δὲ οὕτω δοξάζομεν ἠξεύροντες, ὅτι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος λίθοι δὲν εὑρέθησαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων στιβάδων τοῦ ὄχθου, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τῶν κατωτάτων ἐπ' αὐτῶν τῶν τραχειῶν πετρῶν κατακείμενοι καὶ ἀπωτέρω δὲ ἐντὸς τοῦ ἐπιπέδου ἐδάφους τοῦ παρὰ τὸν τοῖχον τοῦ Σερπεντζέ, ἢ κτισμένοι ἐν μεσαιωνικοῖς τισιν ἢ τουρκικοῖς ἀφανέσι τειχίοις, ὁποῖα τινὰ ὑπάρχοντα κάτω πρὸς τῇ ῥίζῃ τῶν πετρῶν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀσκληπιείου διαλύομεν νῦν ἡμεῖς, τέλος δὲ ἀπόδειξις τοῦ ὀρθοῦ τῆς δοξασίας ἡμῶν ἐναργεστάτη εἶναι τὸ, ὅτι δύο ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων ὀγκωδῶν λίθων ἐξήγαγον οἱ ἡμέτεροι ἐργάται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπιβλήματος, διαγνόντες αὐτοὺς ὡς τοιούτους, καὶ νῦν

καταφανὴς εἰς πάντας εἶναι ἡ πρώην θέσις των χαίνουσα. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐλπὶς ὑπάρχει βάσιμος, ὅτι πολλοὶ ἄλλοι τοιοῦτοι λίθοι θὰ εἶναι ἐντετειχισμένοι ἐν τῷ ἐπιβλήματι, οἵτινες θέλουν ποτὲ πλουτίσει τὴν ἀρχαιολογίαν, ὅταν βεβαιωθῇ ὅτι δύναται ἀκινδύνως νὰ καθαιρεθῇ τὸ ἐπίβλημα, ὡς ὄντος ἱκανῶς ἔτι στερεοῦ τοῦ ἐσωτέρω ἀρχαίου Κιμωνείου τείχους. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Νῦν δὲ δίδομεν τὸ κείμενον τῶν ἐπιγραφῶν, ἀρχίζοντες ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ σωοτάτης.

1.

Ἔδοχσεν τε͂(ι β)ολε͂ι καὶ το͂ι δέμοι· Ἀντιοχὶς ἐ(πρυτάνευε, Δρακοντίδες ἐπεστάτε, Διόγνετος εἶπεν· κατὰ τάδε τὸν Ηόρκον ὀμόσαι Ἀθεναίον τὲν βολὲν καὶ τὸς δικαστάς· «Οὐκ ἐχσελõ Χαλκιδέας ἐχ Χαλκίδος, οὐδὲ τὲν πόλιν ἀνάστατον ποέσο, οὐδὲ ἰδιότεν οὐδένα ἀτιμόσο οὐδὲ φυγε͂ι ζεμιόσο οὐδὲ χσυλλέφσομαι οὐδὲ ἀποκτενõ οὐδὲ χρέματα ἀφαιρέσομαι ἀκρίτο οὐδενὸς ἄνευ τõ δέμο τõ Ἀθεναίον, οὐδ' ἐπιφσεφιõ κατὰ ἀπροσκλέτο οὔτε κατὰ τõ κοινõ οὔτε κατὰ ἰδιότο οὐδὲ ενὸς, καὶ πρεσβείαν ἐλθõσαν προσάχσο πρὸς βολὲν καὶ δε͂μον δέκα εμερõν Ηόταν πρυτανεύο κατὰ τὸ δυνατόν· ταῦτα δὲ ἐμπε)δόσο Χαλκιδεῦσιν πειθομένοις το͂ι δέμ)οι το͂ι Ἀθεναίον·» Ηορκõσαι δὲ πρεσβείαν) ἐλθõσαν ἐχ Χαλκίδος μετὰ τõν Ηορκοτõν Ἀθεναίος καὶ ἀπογράφσαι τοὺς ὀμόσαντας· Ηόπος δ' ἂν (ὀ)μόσοσιν Ηάπαντες, ἐπιμελόσθον Ηοι στρατεγοί.

Κατὰ τάδε Χαλκιδέας ὀμόσαι· «οὐκ ἀπο(σ)τέσομαι ἀπὸ τõ δέμο τõ Ἀθεναίον οὔτε τέ(χνει οὔτε μεχανε͂ι οὐδεμιᾶι οὐδ' ἔπει οὐδὲ ἔργοι, οὐδὲ το͂ι ἀφισταμένοι πείσομαι, καὶ ἐὰν ἀφιστε͂ι τις, κατερõ Ἀθεναίοισι, καὶ τὸν φόρον Ηυποτελõ Ἀθεναίοισιν Ηὸν ἂν πείθο Ἀθεναίος καὶ χσύμμαχος ἔσομαι Ηό[π]ος ἂν δύνομαι ἄριστος καὶ δικαιότ-

ατός, καὶ τõι δέμοι τõι 'Αθεναίον βοεθέσ-
ο καὶ ἀμυνõ, ἐάν τις ἀδικεῖ τὸν δε̃μον τὸν
'Αθεναίον καὶ πείσομαι τõι δέμοι τõι 'Αθ-
εναίον·» ὀμόσαι δὲ Χαλκιδέον τὸς Ηεβõντ-
ας Ηάπαντας· ὃς δ' ἂμ μὲ ὀμόσει, ἄτιμον αὐτ-
ὸν ε̃ναι καὶ τὰ χρέματα αὐτõ δεμόσια καὶ
τ)õ Διὸς τõ 'Ολυμπίο τὸ ἐπιδέκατον Ηιερὸ-
ν) ἔστο τõν χρεμάτον· Ηορκõσαι δὲ πρεσβε-
ίαν 'Αθεναίον ἐλθõσαν ἐς Χαλκίδα μετὰ τ-
õν Ηορκοτõν τõν ἐν Χαλκίδι καὶ ἀπογράφ-
σαι τὸς ὀμόσαντας Χαλκιδέον.
'Αντικλε̃ς εἶπε· ἀγαθε̃ι τύχει τε̃ι 'Αθεναί-
ον, ποε̃σθαι τὸν Ηόρκον 'Αθεναίος καὶ Χαλ-
κιδέας καθάπερ 'Ερετριεῦσι ἐφσεφίσατ-
ο) Ηο δε̃μος Ηο 'Αθεναίον· Ηόπος δ' ἂν τάχιστ-
α γίγνεται, ἐπιμελόσθον Ηοι στρατεγοί·
Ηοίτινες δὲ ἐχσορκόσοσι ἀφικόμενοι ἐ-
ς Χαλκίδα ελέσθαι τὸν δε̃μον πέντε ἄνδρ-
ας αὐτίκα μάλα· περὶ δὲ τῶν Ηομέρων ἀποκ-
ρίνασθαι Χαλκιδεῦσιν Ηότι νῦμ μὲν 'Αθε-
ναίοις δοκεῖ ἐᾶν κατὰ τὰ ἐφσεφισμένα, Η-
όταν δὲ δοκε̃ι βολευσάμενοι ποέσοσι τὲ-
ν διαλλαγὲν καθότι ἂν δοκε̃ι ἐπιτέ[δ]ειο-
ν ε̃ναι 'Αθεναίοις καὶ Χαλκιδεῦσιν· τὸς δ-
ὲ χσένος τὸς ἐν Χαλκίδι Ηόσοι οἰκõντες
μὲ τελõσιν 'Αθέναζε καὶ εἴ τοι δέδοται Η-
υπὸ τõ δέμο τõ 'Αθεναίον ἀτέλεια, τὸς δὲ ἄ-
λλος τελε̃ν ἐς Χαλκίδα καθάπερ Ηοι ἄλλο-
ι Χαλκιδέες· τὸ δὲ φσέφισμα τόδε καὶ τὸν
Ηόρκον ἀναγράφσαι 'Αθένεσι μὲν τὸν γρα-
μματέα τε̃ς βολε̃ς ἐ στέλει λιθίνει καὶ κ-
αταθε̃ναι ἐς πόλιν τέλεσι τοῖς Χαλκιδέ-
ον, ἐν δὲ Χαλκίδι ἐν τõι Ηιερõι τõ Διὸς τõ
'Ολυμπίο Ηε βολὲ Χαλκιδέον ἀναγράφσασ-
α καταθέτο· ταῦτα μὲν φσεφίσασθαι Χαλκ-
ιδεῦσιν·   τὰ δὲ Ηιερὰ τὰ ἐκ τõν χρεσμ-
õν Ηυπὲρ Εὐβοίας θῦσαι ος τάχιστα μετὰ
Ηιεροκλέος τρε̃ς ἄνδρας Ηὸς ἂν ἕλεται Η-
ε βολὲ σφõν αὐτõν· Ηόπος δ' ἂν τάχιστα τυθ-
ε̃ι, Ηοι στρατεγοὶ συνεπιμελόσθον καὶ τ-

ὸ ἀργύριον ἐς ταῦτα (π)αρεχόντον.
Ἀρχέστρατος εἶπε· τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ Ἀ-
ντικλε͂ς, τὰς δὲ εὐθύνας Χαλκιδεῦσι κατ-
ὰ σφο͂ν αὐτο͂ν ε̃ναι ἐν Χαλκίδι, καθάπερ Ἀθ-
ένεσιν Ἀθεναίοις, πλὲν φυγε͂ς καὶ θανάτ-
ο καὶ ἀτιμίας· περὶ δὲ τούτον ἔφεσιν ε̃να-
ι Ἀθέναζε ἐς τὲν ελιαίαν τὲν το͂ν θεσμοθ-
ετο͂ν κατὰ τὸ φσέφισμα το͂ δέμο, περὶ δὲ φυ-
λακε͂ς Εὐβοίας τὸς στρατηγὸς ἐπιμέλεσ-
θαι Hος ἂν δύνονται ἄριστα Hόπος ἂν ἔχε-
ι Hος βέλτιστα Ἀθεναίοις.
Η ό ρ κ ο ς.

Ἡ στήλη ἡ ἔχουσα τὰ ἀνωτέρω ἐξήχθη, ὡς εἴπομεν, ἐκ τοῦ ἐπιβλήματος τοῦ νοτίου τείχους. Εἶναι Πεντελησίου λίθου, ὕψους **1,34**, πλάτους 0,43, πάχους 0,15, καὶ ὅλως ἀκόσμητος. Ἀλλ᾽ἄνω ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ πάχους ὑπάρχει κοιλότης ἐπιμήκης κανονική, δηλοῦσα ὅτι ἄλλος ἔτι λίθος ἐκεῖ ποτε ἐνεσφηνοῦτο, ὅστις, καθ᾽ ἡμᾶς, θὰ εἶχε τὴν συνήθη εἰς τὰ τοιαῦτα δημόσια ἔγγραφα ἀνάγλυπτον παράστασιν. Ἔτι λέγομεν ὡς χρειῶδες νὰ ῥηθῇ, ὅτι ἡ πλευρὰ τοῦ πάχους ἡ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι, ἀφ᾽ οὗ δηλαδὴ μέρους ἄρχονται οἱ στίχοι, εἶναι οὕτως εἰργασμένη ἄνωθεν ἕως κάτω κατὰ τὸ μέρος τὸ πρὸς τὴν γωνίαν τῆς ἐγγραμμάτου ἐπιφανείας, ὥστε νὰ γίνηται δῆλον ὅτι καὶ ἄλλη ἐκεῖ στήλη ὁμοία τῆς νῦν προσεκολλᾶτό ποτε, ἐνῷ ἡ ἑτέρα πλευρὰ τοῦ πάχους, ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, εἶναι ὅλη ὁμαλῶς ἐξειργασμένη καὶ λεία. Ἡ ἄλλη λοιπὸν ἐκείνη στήλη, ἥτις εἰσέτι δὲν εὑρέθη, θὰ περιεῖχε, νομίζομεν, τὸ κύριον τῶν Ἀθηναίων ψήφισμα, ἐν ᾧ ἀνεγράφοντο οἱ οὐσιώδεις πολιτικοὶ ὁρισμοί, καθ᾽ οὓς ἐγένετο ἡ πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς ὁμολογία (*), καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου ψηφίσματος ἐῤῥήθη καὶ τὸ παρόν, περιέ-

(*) Θουκυδ. **1**, **114**: Ἀθηναῖοι εἰς Εὔβοιαν διαβάντες [τὴν πρότερον ἀποστᾶσαν] Περικλέους στρατηγοῦντος κατεστρέψαντο πᾶσαν, καὶ τὴν μὲν ἄλλην ὁμολογίᾳ κατεστήσαντο, Ἑστιαιᾶς δὲ ἐξοικίσαντες αὐτοὶ τὴν γῆν ἔσχον.

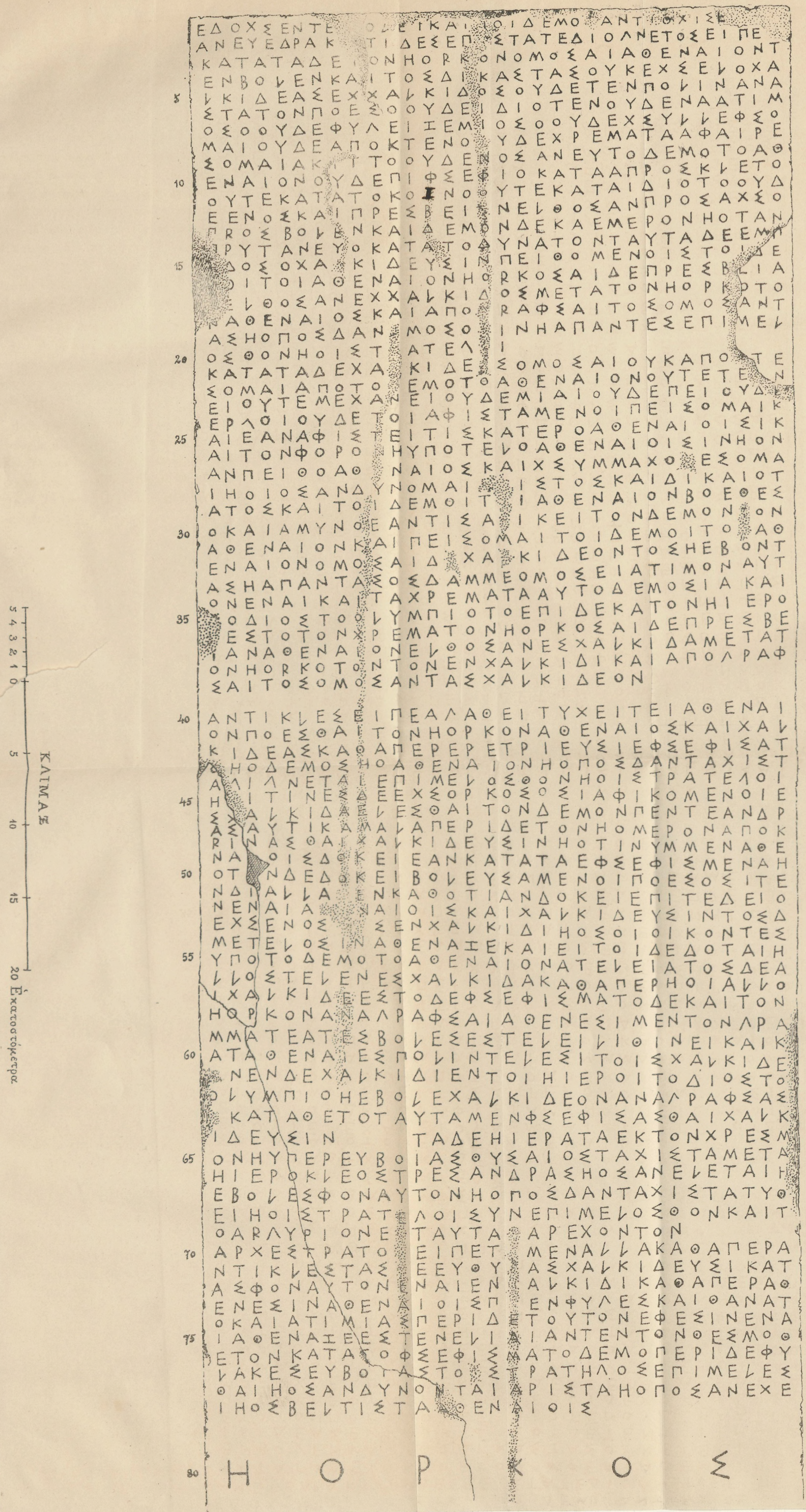
ΕΔΟΧΣΕΝΤΕ ΟΛΕΙΚΑΙΤΟΙΔΕΜΟΙΑΝΤΙΟΧΙΣ
ΑΝΕΥΕΔΡΑΚ ΤΙΔΕΣΕΠ ΣΤΑΤΕΔΙΟΛΝΕΤΟΣΕΙΠΕ
ΚΑΤΑΤΑΔΕ ΟΝΗΟΡΚΟΝΟΜΟΣΑΙΑΘΕΝΑΙΟΝΤ
ΕΝΒΟΛΕΝΚΑΙΤΟΣΔΙΚΑΣΤΑΣΟΥΚΕΧΣΕΛΟΧΑ
ΛΚΙΔΕΑΣΕΧΧΑΛΚΙΔΟΣΟΥΔΕΤΕΝΠΟΛΙΝΑΝΑ
ΣΤΑΤΟΝΠΟΕΣΟΟΥΔΕΙΔΙΟΤΕΝΟΥΔΕΝΑΑΤΙΜ
ΟΣΟΟΥΔΕΦΥΛΕΙΙΕΜΙΟΣΟΟΥΔΕΧΣΥΛΛΕΦΣΟ
ΜΑΙΟΥΔΕΑΠΟΚΤΕΝΟ ΥΔΕΧΡΕΜΑΤΑΑΦΑΙΡΕ
ΣΟΜΑΙΑΚ ΤΟΟΥΔΕΝΟΣΑΝΕΥΤΟΔΕΜΟΤΟΑΘ
ΕΝΑΙΟΝΟΥΔΕΠΙΦΣΕΦΙΟΚΑΤΑΑΠΡΟΣΚΛΕΤΟ
ΟΥΤΕΚΑΤΑΤΟΚΟ ΝΟΟΥΤΕΚΑΤΑΙΔΙΟΤΟΟΥΔ
ΕΕΝΟΣΚΑΙΠΡΕΣΒΕΙ ΝΕΛΘΟΣΑΝΠΡΟΣΑΧΣΟ
ΠΡΟΣΒΟΛΕΝΚΑΙΔΕΜΟΝΔΕΚΑΕΜΕΡΟΝΗΟΤΑΝ
ΡΥΤΑΝΕΥΟΚΑΤΑΤΟΔΥΝΑΤΟΝΤΑΥΤΑΔΕΕΜ
ΔΟΣΟΧΑ ΚΙΔΕΥΣΙΝΠΕΙΘΟΜΕΝΟΙΣΤΟΙΔΕ
ΟΙΤΟΙΑΘΕΝΑΙΟΝΗΟΡΚΟΣΑΙΔΕΠΡΕΣΒΕΙΑ
ΛΘΟΣΑΝΕΧΧΑΛΚΙΔΟΣΜΕΤΑΤΟΝΗΟΡΚΟΤΟ
ΑΘΕΝΑΙΟΣΚΑΙΑΠΟ ΡΑΦΣΑΙΤΟΣΟΜΟΣΑΝΤ
ΑΣΗΟΠΟΣΑΝ ΜΟΣΟ ΙΝΗΑΠΑΝΤΕΣΕΠΙΜΕΛ
ΟΣΘΟΝΗΟΙΣΤ ΑΤΕΛΟΙ
ΚΑΤΑΤΑΔΕΧΑ ΚΙΔΕ ΣΟΜΟΣΑΙΟΥΚΑΠΟΣΤΕ
ΣΟΜΑΙΑΠΟΤΟ ΕΜΟΤΟΑΘΕΝΑΙΟΝΟΥΤΕΤΕΧΝ
ΕΙΟΥΤΕΜΕΧΑΝΕΙΟΥΔΕΜΙΑΙΟΥΔΕΠΕΙΟΥΔ
ΕΡΛΟΙΟΥΔΕΤΟΙΑΦΙΣΤΑΜΕΝΟΙΠΕΙΣΟΜΑΙΚ
ΑΙΕΑΝΑΦΙΣΤΕΙΤΙΣΚΑΤΕΡΟΑΘΕΝΑΙΟΙΣΙΚ
ΑΙΤΟΝΦΟΡΟ ΗΥΠΟΤΕΛΟΑΘΕΝΑΙΟΙΣΙΝΗΟΝ
ΑΝΠΕΙΘΟΑΘ ΝΑΙΟΣΚΑΙΧΣΥΜΜΑΧΟΣΕΣΟΜΑ
ΙΗΟΙΟΣΑΝΔΥΝΟΜΑΙ ΙΣΤΟΣΚΑΙΔΙΚΑΙΟΤ
ΑΤΟΣΚΑΙΤΟΙΔΕΜΟΙΤ ΙΑΘΕΝΑΙΟΝΒΟΕΘΕΣ
ΟΚΑΙΑΜΥΝΟΕΑΝΤΙΣΑΙΚΕΙΤΟΝΔΕΜΟΝΤΟΝ
ΑΘΕΝΑΙΟΝΚΑΙΠΕΙΣΟΜΑΙΤΟΙΔΕΜΟΙΤΟΙΑΘ
ΕΝΑΙΟΝΟΜΟΣΑΙΔΕΧΑΛΚΙΔΕΟΝΤΟΣΗΕΒΟΝΤ
ΑΣΗΑΠΑΝΤΑΣΟΣΔΑΜΜΕΟΜΟΣΕΙΑΤΙΜΟΝΑΥΤ
ΟΝΕΝΑΙΚΑΙΤΑΧΡΕΜΑΤΑΑΥΤΟΔΕΜΟΣΙΑΚΑΙ
ΟΔΙΟΣΤΟΛΥΜΠΙΟΤΟΕΠΙΔΕΚΑΤΟΝΗΙΕΡΟ
ΕΣΤΟΤΟΝΧΡΕΜΑΤΟΝΗΟΡΚΟΣΑΙΔΕΠΡΕΣΒΕ
ΑΝΑΘΕΝΑΙΟΝΕΛΘΟΣΑΝΕΣΧΑΛΚΙΔΑΜΕΤΑΤ
ΟΝΗΟΡΚΟΤΟΝΤΟΝΕΝΧΑΛΚΙΔΙΚΑΙΑΠΟΛΡΑΦ
ΣΑΙΤΟΣΟΜΟΣΑΝΤΑΣΧΑΛΚΙΔΕΟΝ
ΑΝΤΙΚΛΕΣΕΙΠΕΑΛΑΘΕΙΤΥΧΕΙΤΕΙΑΘΕΝΑΙ
ΟΝΠΟΕΣΘΑΙΤΟΝΗΟΡΚΟΝΑΘΕΝΑΙΟΣΚΑΙΧΑΛ
ΚΙΔΕΑΣΚΑΘΑΠΕΡΕΡΕΤΡΙΕΥΣΙΕΦΣΕΦΙΣΑΤ
ΗΟΔΕΜΟΣΗΟΑΘΕΝΑΙΟΝΗΟΠΟΣΔΑΝΤΑΧΙΣΤ
ΑΙΑΝΕΤΑΙΕΠΙΜΕΛΟΣΘΟΝΗΟΙΣΤΡΑΤΕΛΟΙ
ΗΟΙΤΙΝΕΣΔΕΕΧΣΟΡΚΟΣΟΣΙΑΦΙΚΟΜΕΝΟΙΕ
ΣΧΑΛΚΙΔΑΕΛΕΣΘΑΙΤΟΝΔΕΜΟΝΠΕΝΤΕΑΝΔΡ
ΑΣΑΥΤΙΚΑΜΑΛΑΠΕΡΙΔΕΤΟΝΗΟΜΕΡΟΝΑΠΟΚ
ΡΙΝΑΣΘΑΙΧΑΛΚΙΔΕΥΣΙΝΗΟΤΙΝΥΜΜΕΝΑΘΕ
ΝΑΙΟΙΣΔΟΚΕΙΕΑΝΚΑΤΑΤΑΕΦΣΕΦΙΣΜΕΝΑΗ
ΟΤΑΝΔΕΔΟΚΕΙΒΟΛΕΥΣΑΜΕΝΟΙΠΟΕΣΟΣΙΤΕ
ΝΔΙΚΑΙΑΝΚΑΘΟΤΙΑΝΔΟΚΕΙΕΠΙΤΕΔΕΙΟ
ΝΕΝΑΙΑΘΕΝΑΙΟΙΣΚΑΙΧΑΛΚΙΔΕΥΣΙΝΤΟΣΔ
ΕΧΣΕΝΟΣΤΟΣΕΝΧΑΛΚΙΔΙΗΟΣΟΙΟΙΚΟΝΤΕΣ
ΜΕΤΕΛΟΣΙΝΑΘΕΝΑΖΕΚΑΙΕΙΤΟΙΔΕΔΟΤΑΙΗ
ΥΠΟΤΟΔΕΜΟΤΟΑΘΕΝΑΙΟΝΑΤΕΛΕΙΑΤΟΣΔΕΑ
ΛΛΟΣΤΕΛΕΝΕΣΧΑΛΚΙΔΑΚΑΘΑΠΕΡΗΟΙΑΛΛΟ
ΙΧΑΛΚΙΔΕΕΣΤΟΔΕΦΣΕΦΙΣΜΑΤΟΔΕΚΑΙΤΟΝ
ΗΟΡΚΟΝΑΝΑΛΡΑΦΣΑΙΑΘΕΝΕΣΙΜΕΝΤΟΝΑΡΑ
ΜΜΑΤΕΑΤΕΣΒΟΛΕΣΕΣΣΤΕΛΕΙΛΙΘΙΝΕΙΚΑΙΚ
ΑΤΑΘΕΝΑΙΕΣΠΟΛΙΝΤΕΛΕΣΙΤΟΙΣΧΑΛΚΙΔΕ
ΟΝΕΝΔΕΧΑΛΚΙΔΙΕΝΤΟΙΗΙΕΡΟΙΤΟΔΙΟΣΤΟ
ΟΛΥΜΠΙΟΗΕΒΟΛΕΧΑΛΚΙΔΕΟΝΑΝΑΛΡΑΦΣΑΣ
ΑΚΑΤΑΘΕΤΟΤΑΥΤΑΜΕΝΦΣΕΦΙΣΑΣΘΑΙΧΑΛΚ
ΙΔΕΥΣΙΝ ΤΑΔΕΗΙΕΡΑΤΑΕΚΤΟΝΧΡΕΣΜ
ΟΝΗΥΠΕΡΕΥΒΟΙΑΣΘΥΣΑΙΟΣΤΑΧΙΣΤΑΜΕΤΑ
ΗΙΕΡΟΚΛΕΟΣΤΡΕΣΑΝΔΡΑΣΗΟΣΑΝΕΛΕΤΑΙΗ
ΕΒΟΛΕΣΦΟΝΑΥΤΟΝΗΟΠΟΣΔΑΝΤΑΧΙΣΤΑΤΥΘ
ΕΙΗΟΙΣΤΡΑΤΕΛΟΙΣΥΝΕΠΙΜΕΛΟΣΘΟΝΚΑΙΤ
ΟΑΡΛΥΡΙΟΝΕΣΤΑΥΤΑΠΑΡΕΧΟΝΤΟΝ
ΑΡΧΕΣΤΡΑΤΟΣΕΙΠΕΤΑΜΕΝΑΛΛΑΚΑΘΑΠΕΡΑ
ΝΤΙΚΛΕΣΤΑΣΔΕΕΥΘΥΝΑΣΧΑΛΚΙΔΕΥΣΙΚΑΤ
ΑΣΦΟΝΑΥΤΟΝΕΝΑΙΕΝΧΑΛΚΙΔΙΚΑΘΑΠΕΡΑΘ
ΕΝΕΣΙΝΑΘΕΝΑΙΟΙΣΠΛΕΝΦΥΓΕΣΚΑΙΘΑΝΑΤ
ΟΚΑΙΑΤΙΜΙΑΣΠΕΡΙΔΕΤΟΥΤΟΝΕΦΕΣΙΝΕΝΑ
ΙΑΘΕΝΑΖΕΕΣΤΕΝΕΛΙΑΙΑΝΤΕΝΤΟΝΘΕΣΜΟ
ΘΕΤΟΝΚΑΤΑΤΟΦΣΕΦΙΣΜΑΤΟΔΕΜΟΠΕΡΙΔΕΦΥ
ΛΑΚΕΣΕΥΒΟΙΑΣΤΟΣΣΤΡΑΤΕΛΟΣΕΠΙΜΕΛΕΣ
ΘΑΙΗΟΣΑΝΔΥΝΟΝΤΑΙΑΡΙΣΤΑΗΟΠΟΣΑΝΕΧΕ
ΙΗΟΣΒΕΛΤΙΣΤΑΑΘΕΝΑΙΟΙΣ
Η Ο Ρ Κ Ο Σ
ΚΛΙΜΑΞ
5 4 3 2 1 0 5 10 15 20 Ἑκατοστόμετρα

χον τὰ τῶν ἀμοιβαίων ὅρκων καὶ ἄλλας τινὰς συμπληρωτικὰς ἀποφάσεις τοῦ ἐπικρατήσαντος δήμου τῶν Ἀθηναίων. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἄλλῃ στήλῃ θὰ ἦτο ἀναγεγραμμένον, ὑποθέτομεν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, ἐφ' οὗ ἐγένοντο αὗται αἱ πράξεις, τῷ 445 πρ. Χρ. ἢ ὀλίγον μετὰ ταῦτα· ἴσως δὲ θὰ ἐμνημονεύετό καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς ἢ ὡς στρατηγὸς ἢ ἄλλως. Ἐκείνην τὴν ἄλλην στήλην προϋποθέτουσι πάντως τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀναγινωσκόμενα : ΤΟΝ ὅρκον ὀμόσαι κτλ., ὡς καὶ ἄλλαι τινὲς αὐτῆς φράσεις· Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω συντόμως. Σχόλια δὲ δὲν γράφομεν ἐξ ὑπογυίου εἰς τὴν πολλῆς σημασίας ταύτην ἐπιγραφήν, διότι θὰ ἦσαν ἀνάξια αὐτῆς οὕτω γραφόμενα. Ὀφείλομεν δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ κείμενον αὐτῆς ὡς εὐθὺς μετὰ τὴν εὕρεσιν ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐνταῦθα ἐφημερίδι «Ὥρα» (φύλλῳ τῆς 19 Ἰουνίου 1876) εἶχε καλῶς, πλὴν δύο τριῶν μικρῶν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα τώρα ἐδῶ διωρθώθησαν (*).

Ὅσοι τῶν ἡμετέρων θελήσωσι νὰ μελετήσωσι τὰ τῆς στήλης ταύτης χρεία εἶναι νὰ ἀναδράμωσιν ὡς εἰς βοήθημα καλὸν εἰς τὸν α'. τόμον τοῦ Corp. Inscr. Attic. τοῦ Kirchhoff, ἔνθα εὑρίσκονται ὅμοια ἔγγραφα, εἰ καὶ πολὺ ἀτελέστερα. Ἴδε τοὺς ἀριθ. 9—13.

Τὸ ἐν τοῖς στίχ. κ'. καὶ μϛ'. καὶ ξή. ἐπιμελόσθον καὶ συνεπιμελόσθον ἂς μὴ θεωρηθῇ σφάλμα τυπογραφικόν. Εἶναι = ἐπιμελέσθων. Ὅμοιον θὰ εὕρῃ ὁ ἀναγνώστης καὶ ἐν τῇ ἑξῆς τῶν Ἁλιέων ἐπιγραφῇ τὸ εὑρισκόσθον. Τοιοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἐν Corp. Inscr. Gr. ἀρ. 76 (=32 C. I. A.) ἀπιστηθὲν συσσεμαινόσθο=συσσημαινέσθω.

(*) Ἐν τῷ ὧδε προςηρτημένῳ πίνακι ἀπετυπώθη ἡ αὐτὴ ἐπιγραφὴ πανομοιότυπος διὰ τὴν μεγάλην αὐτῆς σπουδαιότητα. Ἐν τοῖς σκιεροῖς μέρεσι τοῦ πίνακος τούτου ἐλλείπουσι γράμματά τινα, διότι δὲν ἠδυνήθη ὁ τεχνίτης νὰ διακρίνῃ αὐτά· ἐν δὲ τῷ μικρογραμμάτῳ ἀντιγράφῳ ἀπεδόθησαν ὡς διακρινόμενα ἱκανῶς.

2.

. . ὀό
. . . . Ηυ ;)ποδεχ-
. . . . . τις ἴει π-
. . . . Ηαλ)ιεῦσιν ε το-
. . . . ας· Ηόσα δὲ ἔχο-
. . . . εν δὲ μεδὲν Ηαλι-
. . . . . . τ;ον πολεμιον Ἀθε-
ν. . . . . .)αν Ηέος ἂν Ηο πόλ-
εμος. . . . . τ)ὲν σφετέραν αὐτõ-
ν. . . . . . εἴ τ)ο δέονται δικαίο
. . . . Ηε)υρισκόσθον.
. . . . . . ι ἐσόμεθα Ἀθεναί-
ο. . . . . . παρ)έχσομεν Ἀθεναίοι-
ς. . . . . .) ομεν Ἀθεναίος κα-
ὶ. . . . . ἐ)μμενõμεν ταῖς χσ-
υνθέκαις. . . . .)ίοις· ὀμνύντον δὲ
. . . . ἐπ)αράσθον, εἰ μὲ ἐμμ-
ενõσιν. . . . . .)σιν Ηαλιε̃ς· ὀμ(νύ-
ντον δὲ. . . . . .καὶ Ηοι σ)τρατεγοί· ἐμμε-
νõ. . . . . .)ο πρὸς Ηαλιᾶς
. . . . χσυνθέ)κας· ἀναγράφσα-
ι δὲ τό δε τὸ ψ;έφισμα τὸν γραμματέα τε̃)ς βο(λ)ε̃ς καὶ κατα-
θε̃ναι ἐς πόλιν, Ηοι δὲ κολακρέται δόντ)ον (τὸ) ἀργύριον
. . . . . . Η:ε)ρὸ(ν τ)õ Ἀπόλλον-
ος. . . . . .)Ιαν. .εον.α. .
. . . . οςαΛακ. .
. .lι. .

Τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα περὶ Ἁλιῶν ἤτοι Ἁλιέων, τῶν ἐχόντων ποτὲ πόλιν πλησίον τῆς Ἑρμιόνης, δὲν ἠθέλομεν νὰ τὸ ἐκδώσωμεν ὂν τόσον κολοβόν, ἀλλ' ὅμως τὸ ἐκδίδομεν διὰ τὴν πολλήν του ὁμοιότητα πρὸς τὸ προηγούμενον. Εἶναι τῶν αὐτῶν χρόνων καὶ τῆς αὐτῆς γραφῆς. Πλὴν τῆς γωνίας, ἔνθα τελευτῶσι τὰ τῶν στίχων γράμματα, εἶναι πάντοθεν ἠκρωτηριασμένον, ἄνωθεν, ἀριστερόθεν τῷ ὁρῶντι καὶ κάτωθεν, ὅμως δὲ μετὰ τὸν κε'. στίχον εἶναι τόπος κενὸς ὅσον ἑνὸς στίχου, εἶτα δὲ χαραγμέναι φαίνονται αἱ δύο ἃς ἀπεδώκαμεν ὀρθαὶ κεραῖαι, μείζονες οὖσαι κατά τι τῶν ἀνωτέρω γραμμάτων εἰς θέσιν δὲ ἔνθα τὸ θραῦσμα ὤξυνε τὸν λί-

θον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ηὑρομεν, ἂν ἔτι δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἦσαν καὶ ἄλλα χαράγματα εἴτε γραμμάτων εἴτε ἄλλου τινὸς πράγματος. Ὁ λίθος Πεντελήσιος, ὕψ. 0,60, πλάτ. 0,24, πάχους 0,09.

Ὁ Θουκυδίδης ἐν βιβλ. 2, 56 ἱστορεῖ βραχέως, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς δευτέρας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβολῆς τῶν Πελοποννησίων οἱ Ἀθηναῖοι ἡγουμένου τοῦ Περικλέους «ἔτεμον τήν τε Τροιζηνίδα γῆν καὶ τὴν Ἁλιάδα καὶ τὴν Ἑρμιονίδα. . .ὕστερον δὲ ἀφίκοντο εἰς Πρασιὰς τῆς Λακωνικῆς. . .καὶ τὸ πόλισμα εἷλον.» Τόσα ὁ Θουκυδίδης(*), οὐδὲν δὲ περὶ ὁμολογίας ἢ συμβάσεως τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Ἁλιᾶς, οὔτε δὲ ἄλλος τις τῶν παλαιῶν, ἐφ' ὅσον ἠρεύνησα, λέγει τι τοιοῦτο, ὁποῖον ἡ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἐπιγραφὴ δηλοῖ. Ἂς ἐρευνήσῃ δὲ καὶ ἄλλος. Ἐν τῷ κδ'. στίχῳ ἴσως ἐγκρύπτεται ῥῆμα τὸ ἀ ν α ν ε ο ῦ ν, ἐν δὲ τῷ κέ. ἂν τὸ γράμμα Λ εἶναι γάμμα, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐγκρυπτόμενον κἀνὲν κύριον ὄνομα, οἷον Ἀγακλῆς.

3.

. . .
. . .κ;. . .
Ἔδοχσεν) τε̃ι βολε̃ι κ(αὶ τõι δέμοι. . .
. . . . . .λες ἐγραμμ(άτευεν. . .
. . . . . .εἶπε· ἐπειδὲ. . .
. . . . . .στρατο θερα. . .
. . . . . . .εςςιτο ενδε. . .
. . . . . . .ο Λακεδαι(μονι. . .
. . . . .τ. . . . .
. . . . .

Τὸ ἀνωτέρω ψηφίσματος τεμάχιον ἔπρεπεν ἴσως πάντων πρῶτον νὰ τάξωμεν διὰ τὴν σχετικὴν ἀρχαιότητά του, διότι ἐκ τῶν προευκλειδείων γραμμάτων ἔχει καὶ τὸ τοιοῦτο σίγμα ϟ, ὃ τὰ προηγηθέντα δύο ψηφίσματα δὲν ἔχουσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν μοιραίαν ἀφάνειαν καὶ μικρότητά του ἔστω ἐνταῦθα κατατεταγμένον. Τίς

(*) Ἓν ἄλλο αὐτοῦ χωρίον, τὸ 1,105, ἀναφέρεται εἰς παλαιοτέρους χρόνους καὶ σχεδὸν μόνον τὸ ὄνομα τῶν Ἁλιῶν ἐν αὐτῷ ἀναγράφεται.

οἶδεν ὅμως, ὁποίας ποτὲ σημασίας ἦτο, καὶ ἂν ἐν τῷ *θερα* ἐκείνῳ τοῦ ἐ. ςίχου δὲν κρύπτεται ὅλος ὁ κόθορνος Θηρα(μένης), ἐν δὲ τῷ ἑξῆς στίχῳ ἡ δεινὴ ἐκείνη *σίτου ἔνδεια*, ἡ τελευτῶντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τοὺς Ἀθηναίους στενοχωρήσασα, καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ οἱ *Λακεδαιμόνιοι* ἐπιβάλλοντες τοὺς σκληροὺς ὅρους τῆς εἰρήνης.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως, (δὲν ἀρνοῦμαι·) δύνανται αἱ ἐν τῷ κειμένῳ κολοβαὶ λέξεις νὰ συμπληρωθῶσι μετὰ φαντασίας ταπεινοτέρας, ἀναπαριστώσης κοινὰ καὶ συνήθη ἐκ τῶν ἐνδεχομένων περιστατικῶν, οὕτω περίπου· (ὁ δεῖνα Μενε)στράτου Θηρα(ῖος. . .κομιδ)ῆς σίτου, ἐν δὲ. . .Ταῦτα δὲ οὕτω προσθέτω, ἐπειδὴ παλαιογραφικὸς ἀνήρ, οἷος ὁ Kirchhoff ἀποφαίνεταί που, ἂν δέν με ἀπατᾷ ἡ μνήμη, ὅτι μέχρι τοῦ **445** πρ. Χρ. ὄχι δὲ καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου διήκει ἡ χρῆσις τοῦ ϛ.

Ὁ λίθος λευκός, τῶν ὑπογλαυκιζόντων, ἴσως δὲ ὅμως Πεντελήσιος, καὶ πανταχόθεν ἀποτεθραυσμένος, μέγεθος δὲ ἔχει ὅσον ἑνὸς γρόνθου ἀνδρός.

4.

. . . . . . .ε ;)γ ρ (α μ μ ά τ ε υ ε ν ;
. . .υτα. . .
. . .συνγγρα. . .
. . .πέντε ἄν(δρ. . .
. . . . . . .γεγονότα . .
. . .εν καὶ συν. . .
. . .Ι μετα το. . .
. . .τὸς στρατε)γὸς τὸς Μιλ(εσίον. . .
. . .ος δεκατο. . .
. . . . .τὸν στρατιο(τὸν. . .
. . .Ηόπλα παρέχεσθαι κ. . .
. . .ε υπερετὲν δὲ του. . .
. . .τέ)τταρας ὀδο(λ)ὸς π. . .
. . .ον Ηεκαστο. .σ. . .
. . .Ἀθέν)αζε τοῖς στρ(α)τιό(ταις. . .
. . .Ἀθέ)ναζε Ηοτι δ. .το. . .
. . .)Ηοπόσα ἂν λάβο(σιν. . .
. . .οντος κ. . .
. . .Ἀθέν)αζ(ε) Ηο. . .
. . . . . .ε.ες. . .
. . .Ις αυτ. . .

...ν δε.σ...
...ΙΥΓ...

.....
...Ι...
............Ιαν...
.........τριάκον(τα..
.....πρ)εσβευτὲς ε ει..
.....μ)εδὲν μέτε ἐνδε..
.χσυ)μμάχον Ηό τι ἂμ μὲ Ἀθε(ναίοις.............ἄτ-
ιμο)ς ἔστο καὶ τὰ χρέματα α(ὐτὸ δεμόσια . . . . τά-
ς) δὲ δίκας ἐ̃ναι Μιλεσίοις κ....
δραχμὰς ἀπὸ τõν ἐπιδεκάτο(ν..
δ)ὲ πρυτανεῖα τιθέντον προ.. . . . . Ηά-
ι δ)ὲ δίκαι Ἀθένεσιν ὄντον ἐν τ(.. . . . . Σκιρο-
φο)ριõνι καὶ Ἐλαφεβολιõνι Η..
..νέμαντες καὶ κλερόσαντε(ς..
...όντον δύο τõν ἀρχόντον..
...σ)θο τοῖς δικαστε̃σιν ἐκ τõ.....
...π)αρεχόντον τὸ δικασ(τέριον...
....προερεμένοι..-εὔθυν...

...π)ρὸς τὸς ἄρχοντας τὸς Ἀθεν(αίον
.....Ἀθέναζε τοῖς ἐπιμελε(ταῖς..
.....αι καθάπερ προτõ καὶ ἐγ..
......ς ἐπιμελόσθον Ηοι πεν(τ..
....δι)καστέριον καθίζει κ..
......πορευομένοις ἐ̃ναι εγ..
......Η)οι ἄρχοντες Ηοι Ἀθενα(ίον..
......τὰς δὲ Ηυπὲρ Ηεκατὸ(ν..
...........τοῖς φσεφίσμασ(ι...
............ν μεδὲ κακοτεχν.
.............ντον κατ' αὐτõ Γ..
..............ε; τον ἒ ἐς Ηένα (καὶ...
...........Ηό,τι χρὲ, παθε̃ν ἒ ἀ(ποτῖσαι.
......δ)εμ ευσα...
......εντ;..

.L . . . .
.ες..
.εΗοιΠΔ..
.νανομος L..
.λέτο Ηος ἂν....Ηε......
.θον Ηόπος ἂν ἄριστ(α..
.ν φρουρον κυριοι ο...
.ἄ)χσιος ἐ̃ι ζεμίας Ἀθε(να...
.Η) οπόσες ἂν δοκεῖ ἄχσ(ιος ἐ̃ναι..
..ς τὸν δε̃μον Ηυπὸ τõ... . .
..ισε τι εἴτε ἄλλο τι(. . . . . . Μι-
λέ)σιοι, ἐὰν δὲ σοφρονõ(σιν...
.π)ερὶ δὲ Ἀρνασõ Ηε βο)λὲ.....
.τον Ηόπος ἂν ἄρχοντ(αι..

...Η)εβο(λὲτε̃ς φ)υλακε̃ς· τõν δὲ φσεφ(ισμάτον.....
....ανεπιτ...ται Ηε βολὲ αὐτοκρά(τορ..
ἀποσ)τελάντο...φρορι δὲ καὶ τὸς δ....
...σι τον ἐπ' (Εὐθ)ύνο ἄρχοντος.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ πέντε τεμαχίων στήλης λίθου Πεντελησίου, ὧν ἓν τὸ ἀνωτάτω μὲ μέρος μικρὸν τῆς αναγλύπτου παραστάσεως (πόδας δύο γυναικείων μορφῶν) ἔχον στίχους 23, οὔτε ἀρχὴν ἔχοντας οὔτε τέλος δὲν ἠδυνήθην νὰ συναρμόσω μετὰ τῶν ἑξῆς· ὁ ά. στίχος ἔχει 2 μεγάλα καὶ ἀραιὰ γράμματα, δύο δὲ τεμάχια ἕτερα συναρμόζονται ὑπαλλήλως, παρέχοντα τοὺς στίχους 30 (ἀρχὰς δηλ. στίχων προχωρούντων μέχρι τοῦ ἑνὸς περίπου τρίτου τοῦ ἀρχῆθεν πλάτους τῆς στήλης) καὶ τὰ ἄλλα δὲ δύο ὄχι μὲν ἐντελῶς, ἀλλὰ μὲ χάσμα τριῶν μέχρι πέντε γραμμάτων, καὶ ὄχι ὑπαλλήλως, ἀλλὰ παραλλήλως συναρμόζονται καὶ ἀποτελοῦσι τὸ μεσαίτατον καὶ ἅμα κατωτάτω μέρος τῆς ϛήλης περιέχοντα 18 ϛίχους χωριϛὰ ἠριθμημένους, ὧν ὁ ιή. εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος τῆς ὅλης ϛήλης, μεθ' ὃν μένει τι ἄγραφον μέρος ὡς μιᾶς σπιθαμῆς. Φαίνεται δέ πως ἐκεῖ ὅτι εἶχον ποτὲ χαραχθῆ ἔτι δύο ϛίχων γράμματα, ἅπερ ὅμως ἐξεκολάφθησαν ἔκπαλαι καὶ ἐπίτηδες. Λυποῦμαι, ὅτι δὲν ἠδυνήθην οὐδὲ ἕνα τῶν 18 τούτων ϛίχων νὰ προσκολλήσω δι' εὐτυχοῦς συμπληρώσεως μετά τινος στίχου τῶν τῆς προτέρας συστάδος. Καὶ πταίει μὲν εἰς τοῦτο ἴσως ἡ ὀλίγη μου τῶν τοιούτων, οἷον τὸ παρὸν, ἐγγράφων ἐμπειρία, ἀλλ' ἴσως καὶ τὸ χάσμα ἔνθα τελευτᾷ ἡ γραφὴ διὰ τοῦ ϛίχου ε ν τ ; ἄρχεται δὲ πάλιν διὰ τοῦ ϛίχου Η ε-ϐ ο(λ ὲ τ ε̃ ς φ), εἶναι ἱκανῶς μέγα, ὥϛε ἡ ὅλη αὐτὴ δευτέρα συστὰς νὰ ἀνήκῃ εἰς πολὺ κατώτερον τῆς ϛήλης μέρος καὶ νὰ μὴ ἔχῃ οὐδεὶς αὐτῆς ϛίχος σχέσιν μετὰ τῶν τῆς προτέρας συϛάδος. Ταῦτα λέγω εἰκαϛικῶς, βεϐαίως δὲ τὸ ἑξῆς, ὅτι ἓν τρίτον τοῦ πλάτους τῆς ὅλης στήλης ἀπωλέσθη ἢ δὲν ἀνεσκάφη ἀκόμη. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τοῦ κατωτάτου σχήματος αὐτῆς, ὅπερ εἶναι δι' ἀποτομῆς ἑκατέρωθεν ϛενευμένον οὕτως, ὥστε νὰ εἰσχωρῇ προσφυῶς εἰς βάθρον ἄλλο χάριν τῆς στερεᾶς ἱδρύσεως, καὶ τὸ στενὸν τοῦτο μέρος εἶναι ἐκεῖ τὸ μεσαίτατον τῆς στήλης.

Τὰ γράμματα εἶναι κεχαραγμένα στοιχηδὸν, ἀλλ' ὄχι ἄνευ ἀνωμαλιῶν ἔν τισι τῶν στίχων, τὰς ὁποίας εἶναι περιττὸν νὰ δηλώσω ἐδῶ, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν τὸ ὅλον μῆκος τῶν στίχων. Ἔχει δὲ καὶ αὕτη ἡ στήλη τὸ τοιοῦτο σίγμα ϟ.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐγγράφου στρεφομένη κατὰ τὸ πλεῖστον περὶ δικανικά, ὅπως ταῦτα ὡρίσθησαν διὰ τοὺς Μιλησίους, ἔχει τινὰ ὁμοιότητα μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῶν περὶ Ἑστιαίας ἐν τῷ Corp. Inscr. Att. ἀρ. 28 καὶ 29 ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖναι εἶναι εἰς χείρονα τῆς ἡμετέρας κατάστασιν. Ὅμως δὲ ἡ ἀντιπαραβολὴ χρήσιμος καὶ πρὸς ἐκείνας καὶ πρὸς ἄλλας ὁμοίας, ἔστωσαν καὶ μεταγενέστεραι, ἵνα τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἔγγραφον κατὰ τὸ δυνατὸν συμπληρωθῇ καὶ ἑρμηνευθῇ, εἰς ὃ ἔργον ἐγὼ, ὡς καὶ εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τοῦ ψηφίσματος, δὲν ηὐκαίρησα πλέον τῶν δύο ἡμερῶν νὰ ἀσχοληθῶ. Καὶ διὰ τί ἐβιάσθην; Ἵνα ὡς πλεῖστα καὶ κάλλιστα κείμενα διὰ μιᾶς παρασχὼν εἰς τοὺς φιλαρχαίους ποιήσω καταφανῆ τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς ἐπιχειρηθείσης ἀνασκαφῆς. Ὁ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ μνημονευόμενος ἄρχων Εὔθυνος (ὁ ἐκ συμπληρώσεώς μου, ὡς ἐλπίζω, ἀσφαλοῦς), ἦρξε τῷ 426 πρ. Χρ. πολλὰ δὲ ἔτη νεώτερον δὲν θὰ εἶναι τοῦτο τὸ περὶ Μιλησίων ψήφισμα. Οἱ Μιλήσιοι, καθὼς ὁ Θουκυδίδης ἱστορεῖ (7,57,) συνεστράτευον ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ μετὰ Ἀθηναίων, ὄντες τούτων ὑπήκοοι καὶ φόρου ὑποτελεῖς· ἀπέστησαν δὲ αὐτῶν τῷ εἰκοστῷ ἔτει τοῦ πολέμου (Θουκυδ. 8, 17.), ἤτοι τῷ 412 πρ. Χρ. Ἴσως τὸ ψήφισμα ἐγράφη πρὸ τῆς ἀποστασίας. διότι ἄγνωστον μοὶ εἶναι, ἂν οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν ποτὲ ὑπέταξαν τοὺς Μιλησίους, ὥστε καὶ νὰ διατάσσωσιν οὕτω κυριαρχικῶς τὰ κατ' αὐτούς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἄλλοι θὰ διευκρινήσωσι, ἡμεῖς δὲ μόνον ἔτι παρατηροῦμεν, ὅτι ὅλως νέον ἐν στίχῳ ιγ'. τῆς β'. συστάδος προβαίνει εἰς μέσον τὸ ὄνομα Ἀρνάσου ἢ Ἀρνασοῦ, πόλεώς τινος πιθανῶς ἢ νησίδος ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς Μιλήτου. Τοὐλάχιστον τὸ ὄνομα τῆς Ἁλικαρνασοῦ τοιαύτην ὑπόθεσιν μᾶς ὑποβάλλει, καὶ ἴσως τὸ Ἀρνασὸς εἶναι ἁπλοῦν, δηλοῦν πάντως τι κατὰ τὴν τῶν Καρῶν γλῶσσαν, τὸ δὲ Ἁλικαρνασὸς σύνθετον. Καὶ τὸ ἐν στίχῳ ζ'. φ ρ ο ρ ι νέον καὶ παράξενον. Ἴσως ἐπίρρημά τι, οἷον α ὐ τ ο φ ρ ο υ ρ ὶ ἐγκρύπτεται ἐν αὐτῷ.

5.

Θ ε ο (
Ν) ε ο π ο λ ι τ ο̃ (
τ) ο̃ μ π α (ρ) ἀ Θ ά σ (ο ν.
Ἔ)δοχσεν τῆι βου(λῆι) καὶ τõι δήμοι· Λεοντὶς ἐπρυτά(νευεν,
Σιβυρτιάδη(ς ἐγρα)μμάτευεν, Χαιριμένης ἐπεστ(άτει, Γλ-
αύκιππος ἦρχ(εν, ...)θεος εἶπεν· (ἐπ)αινέσαι τοῖς Νεοπολίταις τοῖς ἀπο(ικõσι
παρὰ Θάσον . . . . ενοῦτι συνδιεπο(λέμησαν τὸν πόλεμον μετὰ Ἀθηναίο(ν καὶ δι-
οκόμενοι (ὑπὸ . . . .) καὶ Πελο(ποννησίον οὐκ ἠθ(ύμ·ἢ ἔτ ἢ ἐλ-ησαν . . . .
. . . τηνα . . . . ον ανδ . . . . εγενο . . . . . .
. . . . . τ . . . . μον τ . . . . Ιτο . . . .
. . . . . . ο . . . . ε . . .

. . . . ηνΙ . . .
. . . . χρήματα . . .
. . . . νηι Ἀθηναίο . . . .
. . . . ασιν εἶναι Νεοπο(λιτ . . .
. . . . ον καὶ χρῆσαι ΤΤΤΤΧΧ . . .
. . . . ον ἐδέοντο ὅπος ἂν ἔχοιεν . . .
. . . . Ισθαι αὐτοῖς ἐκ τõγ χρημάτον . . .
. . . . π)όλεως ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Σε(ρμυλιέων; . . .
. . . . ι αυτο ὀς ἀφειληφότας παρα . . .
. . . . ἀποδοθῆι, ποιεν δὲ ταῦτα ε . . .
. . . . Θασίος, ὁ δὲ διδόασιν . . .
. . . . ς καὶ βουλόμενοι καὶ ἐθέλοντ(ες . . .
. . . . αις ΠΤΠ ΧΧΧΧΓΗΗΗΗ καὶ πρόθυμοί εἰσ(ιν ποιεν ὅ τι
δύνανται ἀγ)αθὸν αὐτοὶ ἐπαγγειλάμενοι καὶ λ . . . . . .
. . . . ν τὴν Ἀθηναίον καὶ ἀ(ντ)ὶ τῆς εὐεργε(σίας . . .
. . . . . αι καὶ ἐν τõι λοιπõι χρόνο(ι) παρ' Ἀθηνα(ίο . . .
. . οις ὀς ἀνδράσιν οὖσιν ἀγαθο(ῖ)ς καὶ τι . . .
οις πρὸς τὴμ βουλὴν καὶ τὸν δῆ(μ)ον Γ . . .
εὐεργέταις οὖσιν Ἀθηναίον το . . .
τα τούτον ἃ οἱ Νεοπολῖται ἐδο(. . . . . τõι γρ-
αμματεῖ τῆς βουλῆς χορὶς μεν . . . .
λα καὶ τὸ ψσήφισμα τόδε ἀναγρά(ψσας . . ; . . . ὁ γραμματεὺς
τῆς βουλῆς ἐ στήληι λιθίνηι καταθ(έτο ἐμ πόληι τέλεσι τοῖ-
ς Νεοπολιτõν, ἐν δὲ Νέαι πόληι αὐτοὶ (Νεοπολῖται; καταθ-
έντον ἐν τõι ἱερõι τῆς Παρθένο ἐ στήλ(ηι . . . . . . καλέσαι δὲ καὶ
ἐπὶ χσένια τὴμ πρεσβείαν ἐς τὸ πρυτα(νεον ἐς αὔριον καὶ δõναι ;

Οἰνοβίοι Δεκελεεῖ στρατεγοῖ ΤΤΤΓΗΗ
Ἀχσίοχος εἶπε· ἐπαινέσαι τοῖς Νεοπολίταις τοῖς ἀπο(ικõσι παρὰ Θάσον ὅτι πρόθυμοί εἰσιν
ἔς τε τὲν στρατιὰν καὶ τὲμ πόλιν τὲν Ἀθεναίον καὶ (Ηότι........φύλα;
κες ὄντες μετὰ Ἀθεναίον καὶ Ηότι χσυνναυμαχõντ(ες διετέλεσαν τὸν πά-
ντα χρόνον καὶ τὰ ἄλλα Ηότι εὖ ποιõσιν Ἀθεναίο(ς........Ἀ-
θεναίον, εἶναι αὐτοῖς καθΗάπερ ἐφσέφιστα(ι.............μέτ-
ε υπὸ ἰδιότο μέτε υπὸ κοινõ πόλεος, τός τε σ(τρατηγὸς τὸς Ἀθεναίον ἐπιμέ-
λεσθαι αὐτõν Ηότι ἂν δέονται καὶ τὸς ἄρχ(οντας...
ον τὲμ πόλιν Νεοπολίτας φυλάττοντα(ς...
καὶ νῦν Ηευρίσκεσθαι αὐτὸς παρὰ τ(õ δέμο τõ Ἀθεναίον, ἐχσελεῖν
δὲ τε̃ς ἀπαρχε̃ς τε̃ι Παρθένοι Η...
τος, ἐς δὲ τὸ φσέφισμα τὸ προ...
..σαι ἀντὶ τε̃ς ἀποικί(ας...
........σαι : καὶ Γ...
......ν....
....

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ ἓξ τεμαχίων στήλης λίθου Πεντελησίου, ὧν τὰ ἀνώτατα τέσσαρα συναρμόζονται μέν πως κατὰ τὰς γραμμὰς τῶν θραυσμάτων, ἀλλ' ὄχι ἀκριβῶς πάντα, διότι λείπουν μεταξύ τινα τοῦ λίθου μέρη· τὰ δὲ δύο ἄλλα, τὰ κατωτέρω, συναρμοζόμενα ἀποτελοῦσι καθ' ἑαυτὰ μίαν συστάδα, ἥτις δὲν προσκολλᾶται εἰς τὰ ἀνωτέρω 4 τεμάχια. Τὰ δὲ γράμματα ἐν ταύτῃ τῇ δευτέρᾳ συστάδι ἀπὸ τοῦ λθ'. στίχου καὶ ἑξῆς γίνονται μικρότερα καὶ πυκνότερα. Ὕψος τοῦ ὅλου νῦν σωζομένου μέρους τῆς στήλης 0,91, πλάτος δὲ 0,61 καὶ πάχος 0,08.

Ἀνωτάτω ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ ὑπολείπεται τῆς ποτὲ ἀναγλύπτου παραστάσεως εἷς πούς δεξιὸς γυναικεῖος, ὃν κράσπεδον στολῆς ποδήρους περιβάλλει, καὶ θὰ εἶναι οὗτος ὁ τῆς Παρθένου, τῆς πολιούχου θεᾶς τῶν Νεοπολιτῶν, εἶτα δὲ παρέκει, πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, σώζονται ἐπὶ πλέον τὰ κάτω τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὴν ἀσπίδα της παρὰ τοὺς πόδας. Περαιτέρω δὲ οὐδεμία ἄλλη ποτὲ ὑπῆρχε μορφή, διότι σώζεται ἐκεῖ τὸ πέρας τῆς στήλης, καὶ δὴ ἄνευ παραστάδος κλειούσης τὸ ἐμβαδόν.

Τὰ γράμματα, εἰ καὶ τῶν πρὸ Εὐκλείδου χρόνων, ὅμως δὲν ἔχουν τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐπὶ τῶν δύο προεκδο-

θέντων λίθων οὔτε εἶναι κυρίως εἰπεῖν στοιχηδὸν κεχαραγμένα, ἐν δὲ τῷ ζ'. στίχῳ καὶ ἐπιδιόρθωσίς τις ὁρᾶται ἤτοι ἀπάλειψις προτέρων γραμμάτων καὶ ἐγκόλαψις πλειόνων ἄλλων νέων καὶ μικροτέρων, τῶν· *ουτισυνδιεπο* · · · · · *αν τὸν πόλεμον με-τ' Ἀθηναίο*, τῶν ὁποίων τὰ πρῶτα τέσσαρα ἡμεῖς δὲν ἠδυνήθημεν μετὰ τῶν προηγουμένων *εν* νὰ ἑνώσωμεν εἰς ἀπαρτισμὸν λέξεως, οὔτε δὲ ὡς καθ' ἑαυτὰ κείμενα νὰ θεωρήσωμεν δυνάμεθα, δηλ. ὡς οὔ τι. Ἂν δὲν εἶναι σφάλμα ἐπὶ σφάλματος ἐκεῖ τοῦ χαράκτου, θὰ ἐγκρύπτεται κἀνὲν ἐπίῤῥημα ἄγνωστον ἐμοὶ ἐκ τῶν εἰς *τί* (*). Δὲν εἶναι δὲ ποσῶς βέβαιον ἄν, ἐκτὸς τούτου τοῦ ζ' στίχου, οἱ λοιποὶ μέχρι τοῦ λζ'. εἶχόν ποτε ἀνὰ 45 γράμματα, ὡς ὁ δ'. ὁ ἀσφαλῶς συμπληρούμενος, διότι τινὲς αὐτῶν ἦσαν καὶ εἶναι μακρότεροι, ὡς λ. χ. ὁ ϛ'.

Ὁ Γλαύκιππος, εἶναι γνωστόν, ὅτι ἦρξε τὸ γ'. ἔτος τῆς ϟβ'. Ὀλυμ. = 410 πρ. Χρ. ἤτοι ἑπτὰ ἔτη πρὸ τοῦ Εὐκλείδου, ὅτε ἤδη ἡ ὀρθογραφία ἐταλαντεύετο μεταξὺ τῆς παλαιοτέρας καὶ τῆς μελλούσης νὰ ἐπικρατήσῃ νέας γραμματικῆς, ὅθεν καὶ βλέπομεν ἐπὶ τοῦ λίθου ἐν μὲν τῷ προτέρῳ μέρει τοῦ ψηφίσματος, τῷ μέχρι τοῦ λη'. στίχου, κανονικῶς ἐν χρήσει τὸ ἦτα, ἔπειτα δὲ ὄχι πλέον, ἀλλὰ χρησιμεῦον εἰς ἔνδειξιν τοῦ δασέος πνεύματος μέχρι τέλους. Παρατηροῦμεν δέ, ὅτι τὸ ἐν τῷ ι. στίχῳ καὶ ἕκτῃ γράμματος θέσει ὁρώμενον ταῦ δὲν εἶναι βέβαιον, διότι ἡ ὀρθή του κεραία δὲν σώζεται ὁλόκληρος, καὶ δύναται λοιπὸν νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς κολοβὸν ζῆτα.

(*) Σήμερον τῇ 7 Ἰουλίου 1876, ἐνῷ διώρθουν τὸ τελευταῖον τυπογραφικὸν δοκίμιον, παρετήρησα ὅτι οἱ τελευταῖοι δέκα στίχοι τοῦ παρόντος ψηφίσματος προσκολλῶνται μετὰ τοῦ παρὰ τῷ Kirchhoff ἐν C. I. A. ἀρ. 51 δεκαπενταστίχου τεμαχίου καὶ ὅτι κατὰ περιεργότατον ὄντως τρόπον λαμβάνομεν νῦν γνῶσιν τοῦ διὰ τί ἐν τῷ ἡμετέρῳ λίθῳ ἄνω ἐν στίχῳ ζ'. ἐγένετο ἡ ἐ π α ν ό ρ θ ω σ ι ς τῶν προκεχαραγμένων γραμμάτων· διότι ἐ κ ε λ ε ύ σ θ η ῥητῶς ὁ γραμματεὺς νὰ τὴν κάμῃ. Πλειότερα νὰ εἴπω δὲν εὐκαιρῶ. Ὅταν ἀναζητήσας ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὕρω τὸ Kirchhoffιανὸν τεμάχιον καὶ τὸ παραθέσω ὅπως πρέπει εἰς τὰ νέα ἕξ, τότε οἱ λόγοι μου θὰ εἶναι ἀσφαλέστεροι.

Ἡ Νεάπολις, εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας ἀναφέρεται τὸ ψήφισμα, ἔκειτο δυτικοβορείως τῆς Θάσου ἐπὶ τῆς παραλίας καί, κατὰ τὸν G. Perrot (γράψαντα ἐν τῇ Revue archéol. de Paris τοῦ 1860 διατριβὴν Daton, Néopolis etc.) ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου κεῖται ἡ νῦν Καβάλλα. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἓν ἄλλο Ἀττικὸν ψήφισμα εἰς τοὺς Νεοπολίτας ἀναφερόμενον, ἐκ τοῦ 356 πρ. Χρ. ἔτους, οὗ καὶ ἡ παράστασις ἡ ἀνάγλυπτος ὁλόκληρος σώζεται. Ὁ λίθος εἶναι ἐν τῷ ἐθνικῷ ἡμῶν Μουσείῳ τῷ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων, ἀπεικονίσθη δὲ καλῶς καὶ ἑρμηνεύθη ὑπὸ R. Schoene ἐν Griech. Reliefs, Leipz. 1872, ἔνθα ἴδε σελ. 23—4 καὶ τὸν ἀριθ. 48 τῶν πινάκων. Ἐκεῖ ἡ θεὰ τοῦ τόπου, ἡ Παρθένος, ὁρᾶται ὅλη, μικρὰ δὲ καὶ συνεσταλμένη ἀπέναντι τῆς μεγάλης Ἀθηνᾶς, τῆς πολιούχου θεᾶς τῆς κυριάρχου πόλεως. Ἄλλο τι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἡμετέρου ψηφίσματος σχόλιον δὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, εἰ μὴ ὅτι τοῦ ἐν στίχῳ λή. στρατηγοῦ Οἰνοβίου δὲν θὰ εἶναι ἴσως ἄλλος ὁ Οἰνόβιος ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου εἶδεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀνδριάντα ὁ Παυσανίας (1, 23, 9) λέγων ὧδε· Οἰνοβίῳ δὲ ἔργον ἐστὶν ἐς Θουκυδίδην χρηστόν· ψήφισμα γὰρ ἐνίκησεν Οἰνόβιος κατελθεῖν εἰς Ἀθήνας Θουκυδίδην κτλ.

6.

Θεόδοτος ἦρ)χε, Παράμυθος Φιλάγρο Ἐρχιεὺς ἐγραμμάτε(υ-
ε, ἔδοξε τῶι δήμ)ωι· Θεόδοτος ἦρχε, Κεκροπὶς ἐπρυτάνε-
υε, Παράμυθος ἐγ)ραμμάτευε, Δαΐφρων ἐπεστάτει, Πολι-
......εἶπεν· ἐπαιν)έσαι μὲν τὸν δῆμον τὸγ Κλαζομενί-
ων, ὅτι πρόθυμός ἐστι)ν ἐς τὴμ πόλιν τὴν Ἀθηναίων κα(ὶ
νῦν καὶ ἐν τῶι πρόσθεν) χρόνωι, περὶ δὲ ὧλ λέγουσι δε-
....οντας Κλαζομενίους τὴν ἐπι-
...σ)πονδωγ καὶ ἀσπονδὶ ων π-
....| ους ἔχουσι κ.....
....

Ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ ψηφίσματος περὶ Κλαζομενίων ἀναγινώσκεται ἐπὶ στήλης κολοβῆς λίθου Πεντελησίου, ἧς τὸ ἀνωτάτω σωζόμενον μέρος ἔχει τὰ κάτω δύο βοῶν ἀντιμετώπων ἐν ἀναγλύφῳ. (Πρβλ. Schoene, ἔνθ. ἀνωτ. ἀριθ. 58.) Ἡ γραφὴ στοιχηδόν.

Πλὴν τοῦ ά. στίχου, συμπεριλαβόντος 45 γράμματα, οἱ λοιποί, ὡς φαίνεται, κανονικῶς εἶχον ἀνὰ 42. Οὐδὲν περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ψηφίσματος εὔκαιρῶ νὰ εἴπω. Ὁ Θεόδοτος ἦρξε τὸ β'. ἔτος τῆς ϟή. Ὀλ. ἤτοι τῷ 387 πρ. Χρ. Ὡς δὲ ἐδῶ οὕτω καὶ ἐν ἄλλοις παλαιοῖς ψηφίσμασιν εὕρηνται δὶς ἀναγεγραμμένοι ὁ ἄρχων καὶ ὁ γραμματεύς· ἴδε λ. χ. τὸν ἀρ. 59 ἐν τῷ Corp. Inscr. Attic. τοῦ Kirchhoff.

7.

Θ ε ο ί.
Ἐπὶ Μυστιχίδο ἄρχοντ-
ος ἔδοξεν τῆι Πανδιον-
ίδι φυλῆι, ἐν τῆ ἀγορᾶ(ι
τῆι μετὰ Πάνδια, Δημό(σ-
τρατος εἶπε· ἐπαινέσ(α-
ι Δήμωνα Δημομέλος Π(α-
ια)νιᾶ τὸν ἱερέα τõ Παν-
δί)ονος καὶ στεφανῶσα-
ι χρ)υσῶι στεφάνωι δικ-
αιοσ)ύνης ἕνεκα ΤΩΝ ἐς
τὴν φυ)λὴν καὶ δõναι (αὐ-
τῶι ἀτ)έλειαν τῶν εκ. .
. . . . . . ληιτοργιῶν. .
. . . . ἕως ἂ)ν ζῆι· ἐνγράψ-
αι δὲ τόδε τ)ὸ ψήφισμ(α τ-
ὸς ἐπιμελητ)ὰς τὸς μ(ετ-
ὰ; . . . . τ)ο ἱερο. .
. . . .

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,39, πλάτους 0,28, πάχους 0,07, ἐχούσης ἄνω ἀετωμάτιον, κολοβῆς δὲ τὰ κάτω καὶ ἐν μέρει τὰ πρὸς ἀριστερὰν τῷ ὁρῶντι. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ β'. καὶ ἑξῆς στίχοι εἶχον ἀνὰ 18 γράμματα. Ὁ ἄρχων Μυστιχίδης γνωρίζεται ὡς ἄρξας τὸ γ'. ἔτος τῆς ϟή. Ὀλυμπ.=386 πρ. Χρ.—Ψηφίσματα φυλῶν περὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἔχουσί τινα ἤδη δημοσιευθῆ. Ἓν τῶν περιεργοτάτων, ὂν τῆς Ἐρεχθηίδος φυλῆς, εἶναι τὸ παρὰ Α. Ῥαγκαβῆ Ant. Hel. ἀρ. 476, ἀλλ' ἠκρωτηριασμένον τὴν ἀρχὴν

καὶ τὸ τέλος. Τὸ δὲ ἡμέτερον ἀνήκει μὲν εἰς τὰ ἀρχαιότατα, ἀλλὰ δὲν φθάνει τοὺς χρόνους τοῦ παρὰ τῷ Boeckh ἐν C. I. Gr. ἀρ. 213 ψηφίσματος, ὄντος ὡς τὸ ἡμέτερον τῆς Πανδιονίδος φυλῆς καὶ πλήρους, εἰς ὃ ἀνεδράμομεν, ἐλπίζοντες ἐξ αὐτοῦ νὰ βοηθηθῶμεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἡμετέρου, μάλιστα τῶν στίχων ιζ′ καὶ ιή. ἀλλὰ δὲν ἐπετύχομεν. Ἐκεῖ ἡ φράσις ἡ περὶ τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ ψηφίσματος εἶναι ἄλλως κατεσκευασμένη ἢ ὅπως ἁρμόζει εἰς τὸ ἡμέτερον, ἔχουσα ὧδε· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα ἐν στήλῃ λιθίνῃ ἐμ Πανδίονος [δηλ. ἱερῷ] τὸς ἐπιμελητάς. Ὁ δὲ μακαρίτης Boeckh ἐσημείωσεν ἐκεῖ τάδε· «Τοῦ Πανδίονος τὸ ἱερὸν ἀναμφιβόλως ἦτο ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου εὑρέθη ἡ ἐπιγραφή. [Ἀκριβέστερον λέγεται ἐν τῷ λήμματι, ὅτι εὑρέθη πρὸς τῷ τοίχῳ τῷ ἀνατολικῷ τῆς Ἀκροπόλεως.] Ἐκεῖ κατὰ Παυσανίαν (1, 5, 4) ἦτο ἀνδριὰς τοῦ Πανδίονος θέας ἄξιος, ὑποθέτω, ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ αὐτοῦ.» Ἀλλ' ἆρά γε εἶχεν ὄντως ὁ Πανδίων ἱερὸν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως; εἶχε καὶ τὸ ἡμέτερον ψήφισμα ὁρισμὸν περὶ τοῦ νὰ στηθῇ εἰς τὸ Πανδίονος ἱερόν; καὶ πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἄνωθεν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐῤῥίφθη ποτέ; Δυνατὸν καὶ ἄλλως νὰ ἔχωσι τὰ πράγματα. Ὁ τιμώμενος ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι Δήμων Δημομέλους Παιανιεὺς δὲν εἶναι ὅλως ἄγνωστος ἄλλοθεν ἄνθρωπος. Ἐκ τῆς ἐν τῷ C. I. Gr. ὑπ. ἀριθ. 459 ἐπιγραφῆς γνωρίζεται ὡς δούς ποτε κατὰ μαντείαν τὴν οἰκίαν καὶ τὸν κῆπόν του εἰς τὸν Ἀσκληπιόν. Ὁ Boeckh διὰ συμπληρώσεώς τινος τῆς ἐπιγραφῆς ἐπιθανολόγησεν ὅτι καὶ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατά τε τὴν μαντείαν καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς δωρεᾶς ἐγένετο ὁ ἀνήρ, πρὸς δὲ ὅτι ὁ αὐτός, ὡς ἐξ ἄλλων πηγῶν ἀρχαίων μαρτυρεῖται, ἦτο καὶ συγγενὴς τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους. Φαίνεται ἐκ πάντων τούτων, ὅτι τὸ ἡμέτερον ψήφισμα ὄχι ὡς τυχαίως ἐῤῥιμμένον ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἀνευρέθη ἐδῶ τώρα ἐν τῇ θέσει τοῦ Ἀσκληπιείου, ἀλλ' ὡς ἀρχῆθεν ἴσως σταθὲν ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ, καθ' ὃ περιέχον τοὺς ἐπαίνους ἀνδρὸς γενομένου πρότερον μὲν ἱερέως Πανδίονος, ὕστερον δ' ἴσως καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν τόπῳ δηλ. ὅπου ἐθεωρήθη πρέπον νὰ συναχθῶσι πᾶσαι αἱ εἰς αὐτὸν τιμητικαὶ ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν

ἡμεῖς εὕρομεν ταύτην μόνην τὴν μνημονεύουσαν αὐτοῦ ὡς ἱερέως τοῦ Πανδίονος. Εἶεν.

Ἡ ἐν στίχῳ δ'. φράσις «ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ μετὰ Πάνδια» δηλοῖ τὴν συνάθροισιν τῶν φυλετῶν τὴν γινομένην μετὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Πανδίων, ἅπερ ἦσαν οἱονεὶ μεθέορτα τῶν μεγάλων Διονυσίων, ἐν ᾧ προεόρτια αὐτῶν τούτων ἦτο ἡ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἑορτή. (Ἴδε K. Fr. Hermann, gottesdienstl. Alterthüm. d. Gr. § 59, 5, 6.) Καὶ ὁ δῆμος δὲ ὁ Ἀθηναίων ἐποίει (κατὰ νόμον τινὰ μνημονευόμενον ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 9) «ἐκκλησίαν ἐν Διονύσου μετὰ Πάνδια» περὶ ὡρισμένων τινῶν ὑποθέσεων.

Ἐν τῷ ιά. ςίχῳ τὰ *τῶν* ἢ εἶναι ἐσφαλμένον χάραγμα ἀντὶ τῆς, ἢ ὑποδηλοῖ, ὅτι ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ λιθοκόπου συνετμήθη φράσις τις, οἷα λ.χ. ἠ' κ α ὶ τ ῶ ν ε ὶ ς τ ὴ ν φ υ λ ὴ ν ε ὐ ε ρ γ ε σ ι ῶ ν. Ὁποῖα δέ τινα ἐξέλιπον ἐν τοῖς στίχ. ιγ'. καὶ ιδ'. ἄδηλον, ἴσως τὰ τ ῶ-ν ν ό μ ω ν.

8.

. . . .
. . . . σύμμ;)αχον ε...
. . . . .τ)ὸγ γραμμ(ατέα τῆς βολῆς. . . . .
. . . . καὶ κατα)θεῖναι ἐς πόλι(ν. . . . . .
. . . . τῶι δή)μωι κατὰ ταυτα ΤΕ;. . . .
Ἔδοξεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δή)μωι, Πανδ)ιονὶς ἐπρυτάνευε, Ἀγύρριος Κ. . . . .
ἐγραμμάτευε. . . . . ἦρχε, Κα)λλίας Ὤαθεν ἐπεστάτει, Κηφισοφῶν (. . . .εἶπεν
. . . . ἐσὶν) ἄνδρες ἀγαθοὶ περὶ Ἀθηναίος καὶ απ. . . . .
. . . . ὁ δῆμος) ἐψηφίσατο ὁ Ἀθηναίων τῶι δήμωι τῶι Σ(αμίων
. . . . αὐτοὶ κελεύοσιν ἐς Λακεδαίμονα ὅν τινα. . . . .
. . . . δέονται Ἀθηναίων συνπράττεν πρὸς ἐλε(υθερίαν
. . . . συμπρατ)τόντων τοῖς Σαμίοις ὅ,τι ἂν δύνωνται ἀγαθὸν. .
. . . . ἐκένων, ἐπαινõσι δὲ Ἀθηναῖοι Ἐφεσίος καὶ Νοτ(ιῆς
. . . . .Σαμίων τὸς ἐλθόντας, προσαγαγε͂ν δὲ τὴν πρεσβεία(ν
τῶν Σαμίων ἐς τὸν δῆμ)ον χρηματίσασθαι ἐάν το δέωνται· καλέσαι δὲ καὶ ἐπὶ
δεῖπνον τὴν πρεσβε)ίαν τῶν Σαμίων ἐς τὸ πρυτανε͂ον ἐς αὔριον: Κηφισοφῶν
εἶπε, τὰ μὲν ἄλλα κ)αθάπερ τῆι βολῆι, ἐψηφίσθαι δὲ Ἀθηναίων τῶι δήμωι, κύρια
ἔναι τὰ ἐψηφισμ)ένα πρότερον περὶ Σαμίων, καθάπερ ἡ βολὴ προβολεύσασα

εἰς τὸν δῆμον ἐξ)ήνεγκεν· καλέσαι δὲ τὴν πρεσβείαν τῶν Σαμίων ἐπὶ δεῖπνον
ἐς τὸ πρυτανε̃)ον ἐς αὔριον.
"Εδοξεν τῆι βολῆι κα)ὶ τῶι δήμωι, 'Ερεχθηὶς ἐπρυτάνευεν, Κηφισοφῶν Πα(ιαν)ιεύ(ς
ἐγραμμάτευε, Φρασικλ;)είδης ἦρχε, Πύθων ἐκ Κηδῶν ἐπεστάτει, Εὐ. . . . .
. εἶπεν· ἐπαινέσαι Ποσῆν) Σάμιον ὅτι ἀνὴρ ἀγαθός ἐστιν περὶ 'Αθηναίος καὶ ἀνθ' ὧν
εὖ πεποίηκεν 'Αθηναίος. . δõ)ναι αὐ(τῶι. . . . .)δωρεὰν πεντακοσίας δραχμὰς
. . . . Lι δόντων τὸ ἀργύριον, προσαγαγε̃ν δὲ αὐτὸ-
ν . . . . παρ)ὰ τõ δήμο ὅτι ἂν δύνηται ἀγαθὸν, τὸ δὲ βιβλίο
. . . . ωι τὸγ γραμματέα τῆς βολῆς αὐτίκα μάλα
. . . . τὸ)ς ἥκοντας ἐς τὸ πρυτανε̃ον ἐς αὔριον.
'Ο δεῖνα εἶπε, τὰ μὲν ἄλλα καθά)περ τῆι βολῆι, ἐπαινέσαι δὲ Ποσῆν τὸν
. . . . ὅτι ἀγ)αθοί ἐσιν περὶ τὸν δῆμον 'Αθηναίων
. . . . ρ; ον ὑπὸ τõ δήμο τõ 'Αθηναίων καὶ ἀναγρά-
ψαι . . . . ἐν στήλη)ι λιθίνηι, οἱ δὲ ταμίαι παρασχόντων
. . . . Πο)σῆι δωρεὰν τὸν δῆμον χιλίας δραχμὰς
. . . . ἐκ δ)ὲ τῶν χιλίων δραχμῶν στέφανον ποήσα-
σθαι . . . καὶ στεφανῶσαι Σαμ)ί;ον τὸν δῆμον ἀνδραγαθίας ἕνεκα καὶ
. . . . ἐπαινέσαι δὲ) καὶ Σαμίος ὅτι ἐσὶν ἄνδρες ἀγαθοὶ
. . . . τõ δήμο προσάγεν αὐτὸς τὸς πρυτά(νεις
. . . . α, προσαγαγε̃ν δὲ καὶ τὸς ὑε̃ς τὸ(ς Ποσῆ
. . . . ην ἕδραν, καλέσαι δὲ κα(ὶ. . .
. . . . καὶ Σαμίων τὸς επ. . . .

Δύο τεμάχια στήλης λίθου Πεντελησίου περιέχουσι αὰ ἀνωτέρω, ἅπερ, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μέσα καὶ τέλη στίχων, διότι διεσώθη ἡμῖν μάλιστα τὸ πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι μέρος τῆς στήλης. Τὰ ἄνω αὐτῆς δὲν εὑρέθησαν. Τὸ τέλος δὲ ἴσως ἔχομεν, διότι μετὰ τὸν λθ'. στίχον μέρος τι λίθου κενὸν γραμμάτων σώζεται, δυνάμενον νὰ δεχθῇ ὡς δύο ςίχους. Ὕψος τῶν 2 τεμαχίων ὁμοῦ 0,65, πλάτ. 0,43, πάχ. 0,12.

'Εν τῷ κά. στίχῳ ἔθηκα συμπληρωτικῶς ἄρχοντα τὸν Φρασικλείδην, ὅστις κατὰ τοὺς καταλόγους εἶναι τοῦ β'. ἔτους τῆς ρϐ'. 'Ολυμπ.=371 πρ. Χρ. Τοῦτο τὸ ὄνομα μόνον ἢ τὸ Χαρικλείδου, ἄρχοντος τοῦ ἔτους 363, ἀπῄτει τὸ διάςημα τὸ ὁποῖον εἶχα νὰ συμπληρώσω. Ἡ γραφὴ εἶναι ἡ στοιχηδόν, ἀλλὰ τὸ μῆκος τῶν στίχων διαφέρει ἐνιαχοῦ. 'Επροτίμησα δὲ τὸ πρότερον ὡς ἄρχοντος παλαιοτέρου κατὰ ὀκτὼ ἔτη, διότι εἶδα ὄχι ὀλίγα τὰ ἀρχαΐζοντα ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ τοῦ ψηφίσματος. Δυνατὸν δὲ

καὶ ἐκ τῆς ἀναδιφήσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις νὰ εὑρεθῇ τι, δικαιοῦν τὴν προτίμησιν ταύτην. Ἀλλὰ ταῦτα εἰς ἄλλους καταλείπομεν. Ὁ εἰπὼν τὰ ψηφίσματα Κηφισοφῶν Παιανιεὺς ἴσως εἶναι ὁ πολιτευόμενος ἐκεῖνος ῥήτωρ Κηφισοφῶν ὁ Παιανιεὺς, εἷς τῶν φίλων τοῦ στρατηγοῦ Χάρητος, ὁ μνημονευόμενος παρ' Αἰσχίνῃ ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας, § 73 καὶ παρὰ Δημοσθένει δὲ (ἁπλῶς Κηφισοφῶν) ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου· § 75 καὶ ἀλλαχοῦ πλεονάκις, ἔτι δὲ καὶ παρ' Ἰσαίῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ Δικαιογένους κλήρου, § 5. Ἴδε τὰ χωρία ἐν τῷ πίνακι τοῦ β'. μέρους τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων τῆς ἐκδόσεως Baiter καὶ Sauppe, σ. 77. Τὸ δὲ παρὰ Α. Ῥαγκαβῇ ἀριθ. 481 τεμάχιον ψηφίσματος δὲν ἀναφέρεται μετὰ βεβαιότητος εἰς τοὺς Σαμίους.

9.

Θ) ε ο ί.
Μ υ τ) ι λ η ν α ί ω ν.
Ναυσιγ;)ένης ἦρχεν, Αἰαντὶς ἐπρυ-
τάνευε)ν, Μόσχος Κυδαθηναιεὺς ἐ-
γραμμά)τευεν, Ἀρίστυλλος Ἐρχιε-
ὺς ἐπεσ)τάτει.

Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι·
Σ(τ)έφα(νο)ς εἶπεν·(π)ερὶ ὧν οἱ πρέσβεις οἱ ἐΛ Λέσβου ἥκοντ(ες) λέ-
γο)υσιν, ἐψηφίσθαι τῆι βουλῆι, προσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆ-
μον τ)οὺς προέδρους οἳ ἂν λάχωσιν προεδρεύειν εἰς τὴν πρώτ-
ην) ἐκκλησίαν, γνώμην δὲ ξυΒϐάλλεσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμ-
ον), ὅτι δοκΗι τῆ βουλῆι, ἐπειδὴ Μυτιληναῖοι ἄνδρες εἰσ(ὶν ἀγ-
αθοὶ περὶ) τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων καὶ νῦν καὶ ἐν τῶι πρόσθεν
χρόνω)ι, ἐπΑνέσαι τὸν δῆμον τὸμ Μυτιληναίων ἀρετῆς ἕ(νεκ)α
π)ε(ρὶ)τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων καὶ εἶναι πρόσοδον αὐτοῖς.ι.ο
.........πρὸς τὴμ βουλὴν ἢ τὸν δῆμον πρώτοις μετὰ τὰ ἱερά,
ἐπαινέσ)αι δὲ καὶ Ἱεροίταν ὅτι ἐστὶν ἀνὴρ ἀγαθὸς περὶ τὸν
δῆ)μον τὸν Ἀθηναίων καὶ τὸν Μυτιληναίων· ἀναγράψαι δ(ὲ τό)δ(ε
τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέα τῆς Βουλῆς ἐν στήληι λιθίνε(ι
κα)ὶ στῆσαι ἐν ἀκροπόλει· ἀναγράψαι δὲ καὶ τὸ ψήφισμα ε-
ἰς τὴν) αὐτὴν στήλην, ὃ (ἀ)πε(κρ)ίνατο ὁ δῆμος τοῖς πρέσβεσιν
τοῖς) Μυτιληναίω(ν) τοῖς μετὰ Ἱεροίτα· εἰς δὲ τὴν ἀναγραφ-

ῆν τῆς) στήλης τὸν ταμίαν τοῦ δήμου τῶι γραμματεῖ τ-ῆς βο)υλῆς(Δ;) ΔΔ δραχμάς· ἐπαινέσαι δὲ τοὺς πρέσβεις τοὺς πεμφ)θέντας εἰς Μυτιλήνην καὶ καλέσαι ἐπὶ δεῖπνον εἰς τὸ π)ρυτανεῖον εἰς αὔριον, καλέσαι δὲ καὶ τοὺς συνέδρου-ς τοὺ)ς Μυτιληναίων ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔρ(ι-ον, κ)αλέσαι δὲ καὶ τοὺς συνέδρους τῶν Μηθυμναίων καὶ) Ἀντισσαίων καὶ Ἐρεσίων καὶ Πυῤῥαίων ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔριον. Αὐτόλυκος εἶπεν· τὰ μὲ(ν ἄλ)λα καθάπερ τῆι βουλῆι, ἐπαινέσαι δὲ τοὺς πρέσβεις τοὺς πεμφθέντας εἰς ΛέσΣβον Τιμόνοοον καὶ Αὐτόλυκο-ν) καὶ Ἀριστοπείθην καὶ καλέσαι αὐτοὺς ἐπὶ δεῖπνον εἰ-ς τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔριον.

Ἐπὶ Λυ)σιστράτου ἄρχοντος ἔδοξεν τῆ(ι βουλῆι) καὶ τῶι δήμωι· Καλλίστρατο(ς εἶ-πεν· ἐπ)αινέσαι μὲν τὸν δῆμον τὸμ Μυ(τιλ-ηναίω)ν, ὅτι καλῶς καὶ προθύμως συν(διε-πολέμη)σαν τὸμ πόλεμον τὸν παρελθό(ντ-α, ἀποκρί)νασθαι δὲ το(ῖ)ς πρέσβεσιν, ὅ(τι .Λ.......ο ι(ς) Ἀθηναῖοι ἐπολέμησαν.. ....ὑ(π)ὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων κα.... ....ιοι ἐπεστράτευο(ν... ....τ)οὺς ὅρκους καὶ τὰ.... ....ἐβοήθουν καὶ τοὺς...ο ....ο.(π)αρεκάλεσαν βοηθ...ΕΛ ....σαν (Ἀ)θηναίοις βοηθεῖ(ν.... ....τοῖς ὅρκοις ἐπὶ τοῖς π..... ....ς σπονδὰς ἀξιοῦ(σ)ιν, δεδο;.. ....ἐν) τῶι πρόσθεν χρόνωι... ....Ι αι τῶι δήμωι τῶι Μυτι(λ-ηναίων καὶ τῶι) δήμωι τῶι Ἀθηναίων Λ ....αι συντε.. ....ερο.ἀλλο. ....μετ' Ἀθηνα(ί-ων................)ν ὅπως....... .... Ι καὶ........ .... ΙΝΔ......... ....ΙΟ·Ε.......... ....θαι..........

Τὰ ἀνωτέρω περὶ Μυτιληναίων δύο ψηφίσματα ἀνεγνώσθησαν

ἐπὶ τεσσάρων τεμαχίων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς στήλης λίθου Πεντελησίου. Τοὺς πρώτους ἓξ στίχους, ἤτοι τὴν κεφαλίδα τοῦ προτέρου τῶν ψηφισμάτων, ἔχει τεμάχιον κεκοσμημένον ἄνω μὲ γεῖσον, εὑρεθὲν τῇ 12 Ἰουνίου 1876 ἐπὶ τῶν πετρῶν τῶν ὑπὸ τὸ νότιον τεῖχος, ἀφοῦ ὁ μέγας ὄγκος τῶν ἐκεῖ χωμάτων ἀπεκομίσθη, τοὺς δὲ ἄλλους 54 στίχους ἔχουσι τρία τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἀνασκαφέντα πρὸ μηνῶν ἐν τῷ πρὸς βοῤῥᾶν μέρει τῆς πόλεως, κατὰ τὴν καταβολὴν θεμελίων οἰκίας τινὸς ἐν ὁδῷ Πλούτωνος, περιῆλθον ἐξ ἀγορᾶς εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν Ἑταιρίας, τὸ μὲν τῇ 9, τὸ δὲ τῇ 14 καὶ τὸ τρίτον τῇ 21 Ἰουνίου. Ὅτι δέ, καίπερ ἐν διαφόροις τόποις εὑρεθέντα προσανήκουσιν ἀλλήλοις τὰ τέσσαρα τεμάχια, εἶναι βέβαιον, διότι συναρμόζουσι κατὰ τὰς γραμμὰς τῶν θραυσμάτων καὶ ἡ ποιότης τοῦ μαρμάρου εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ τὸ πλάτος καὶ πάχος συμφωνοῦσι. Κατά τινα δὲ τυχικὴν συγκυρίαν, ὄχι σπανίαν ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς, τὰ πιθανῶς πρὸ αἰώνων ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς νότον καὶ ἄρκτον ἀπομακρυνθέντα τεμάχια συνηνώθησαν πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς χεῖράς μας καὶ ἀπετέλεσαν εἰ μὴ τὸ ὅλον, τὸ πλεῖστον ὅμως τῆς στήλης. Μῆκος ἔχει αὕτη τώρα 1,32, πλάτος 0,48, πάχος 0,19. Πόσον δὲ αὐτῆς μέρος κάτω ἐξέλιπεν, ἄδηλον, ἀλλ' ὄχι πολὺ ἴσως, τὸ $\frac{1}{4}$ περίπου τοῦ ὅλου μήκους, ὅπερ καὶ δὲν ἠξεύρομεν, ἂν ἦτο ὅλον ἐπιγεγραμμένον, ἢ ἔμενε καί τι μέρος ἄγραφον, ὡς πολλάκις. Ὁπωσδήποτε ὅμως δυσάρεστον τὸ ὅτι δὲν ἔχομεν τὰ μέσα καὶ τὸ τέλος τοῦ β'. ψηφίσματος, ἔνθα προφανῶς οὐσιωδέστερά τινα ἐλέγοντο ἢ ἐν τῷ προτέρῳ.

Σχῆμα γραμμάτων εἶναι καλόν, τὸ τοῦ δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, τρόπος δὲ γραφῆς ἐν γένει ὁ στοιχηδόν, ἀλλ' ἐνιαχοῦ μετ' ἀνωμάλου συμπυκνώσεως γραμμάτων. Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, οἱ στίχοι γ'. — ε'. ἔχουσιν ἀνὰ 26 γράμματα, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ή. μέχρι τοῦ λγ'. καίπερ τοῦ αὐτοῦ μήκους, γίνονται πολυγραμματώτεροι, ἔχοντες ἀνὰ 40 μέχρι 49. Ὕστερον δὲ ἐν τῷ β'. ψηφίσματι ἔρχεται πλειοτέρα κανονικότης, διότι ἐκεῖ, ὡς ἐκ τῶν ἀσφαλῶν συμπληρώσεων τῶν πρώτων τεσσάρων στίχων καταφαίνεται, ἕκαστος στίχος εἶχεν ἀνὰ 31 γράμματα, καὶ οὕτω πιθανῶς μέχρι τέλους.

Ἡ δὲ ἀνάγνωσις ἦτο δυσκολωτάτη ἐν τοῖς πλείστοις, διότι πλὴν τοῦ τεμαχίου, τοῦ ἔχοντος τὴν κεφαλίδα, τὰ ἄλλα ἔπαθαν ἀνέκαθεν μεγάλην ἀποτριβὴν ἐν τῇ ἐπιγεγραμμένῃ ἐπιφανείᾳ, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ δὲν ὑπάρχει αὕτη, ἀποθραυσθεῖσα πρόπαλαι. Δι' ὃ ἐξαιτούμεθα τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου.

Ἀνωμαλίας ἢ σφάλματα τοῦ χαράξαντος τὰ γράμματα παρετήρησα τάδε· ἐν τῷ ή. στίχῳ τὴν μεταβολὴν ἤτοι ἀφομοίωσιν τοῦ Κ τῆς προθέσεως *ἐκ* εἰς Λ πρὸ τοῦ Λέσβου, ἧς ἐν τούτοις ὅμοιον τὸ καθ' Ἡσύχιον παρὰ Κρησὶν εὔχρηστον *ἔλλυσις* ἀντὶ ἔκλυσις. — Ἐν τῷ ιά. στίχῳ ἔχομεν καὶ ἄλλην παραδοξοτέραν ἀφομοίωσιν τοῦ Ν εἰς Β ἀντὶ εἰς Μ πρὸ τοῦ Β τοῦ ἐν τῷ *ξυββάλλεσθαι*, ἧς ἄλλο παλαιὸν παράδειγμα δὲν γνωρίζω, πλὴν ἄν τις τὸ βοιωτικὸν *ἔππασιν* ἀντὶ ἔμπασιν (=ἔγκτησιν) θεωρήσῃ ὅμοιον, ἔνθα κατὰ τὸν Kühner ἐν Ausfuerl. Grammat. d. griech. Spr. 1, σελ. 206 ἔλαβε χώραν ὀπισθοβατικὴ ἀφομοίωσις. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ δὲ ἡμῶν γλώσσῃ προφέρομεν συβάζω τὸ συμ[βι]βάζω, συφορὰ τὸ συμφορά, ἀποβάλλοντες δηλ. τὸ ν ἢ μ, τινὲς δὲ τῶν νησιωτῶν σὺν τῇ ἀποβολῇ ταύτῃ μεταβάλλουσι καὶ τὸν γνωστὸν φθόγγον μπ (=nb), προφέροντες ἐπὶ τὸ ξηρότερον συbέθερος τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν Ἑλλήνων συμbέθερος (=συμπένθερος)·— ἐν τῷ ιβ'. στίχῳ ἐχαράχθη, εἰ καλῶς βλέπω, *δοκῆι τῆ* ἀντὶ δοκεῖ τῆι, ἐν δὲ τῷ ιδ'. *ἐπανέσαι*·— ἐν τῷ κγ'. στίχῳ παρελείφθη τὸ πάντως ἀπαιτούμενον ῥῆμα δοῦναι ἢ μερίσαι·— ἐν τῷ λβ'. στίχῳ τὸ ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Λέσβου δὶς κεχαραγμένον Σ ἱκανῶς παράξενον μοὶ φαίνεται, διότι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἕως τώρα μόνον πρὸ τοῦ Τ εὕρηνται ἐν ἐπιγραφαῖς τὰ ἐν τῇ κανονικῇ γραφῇ ἀσυνήθη διπλᾶ Σ, καὶ δὴ συχνότατα, οἷον Ἀρισστογείτων κττ. ὄχι δὲ πρὸ ἄλλων συμφώνων·— ἐν τῷ αὐτῷ λβ'. στίχῳ καθαρῶς πάνυ φαίνονται τρία τὰ ο τὰ ἐν τῷ ὀνόματι Τιμόνοον. Λέγω δὲ τοῦτο, διότι δὲν θέλω νὰ ἀναγνώσω Τιμόνοθον ἢ Τιμόνθοον, ἄγνωστα ὅλως καὶ ἄτοπα ὀνόματα.

Νῦν δὲ ἂς θεωρήσωμεν καί τινα τῶν πραγματικωτέρων τοῦ κειμένου, ἐφ' ὅσον εὐκολυνόμεθα. Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ β'. ψηφίσματος ὄνομα ἄρχοντος συμπληροῦται ἄνευ ἐνδοιασμοῦ εἰς *Λυσιστράτου*,

γνωστοῦ ἐκ τῶν καταλόγων ὡς ἄρχοντος τοῦ δ'. ἔτους τῆς ρβ'. 'Ολυμπιάδος, ἤτοι 369 πρ. Χρ. τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος τοῦ προτέρου ψηφίσματος δύναται κατὰ τὸ εἰκὸς διττῶς μόνον νὰ συμπληρωθῇ, ἢ 'Αλκισθένης, ὅπερ εἶναι ὄνομα τοῦ ἄρξαντος τὸ α'. ἔτ. τῆς ρβ'. 'Ολ. = 372 πρ. Χρ. ἢ Ναυσιγένης, ὅπερ εἶναι τοῦ α'. ἔτ. τῆς ργ'. 'Ολ. = 368. Τοῦτο δὲ τὸ Ναυσιγένης ἐπροτιμήσαμεν ἡμεῖς ὡς ὂν ὄνομα τοῦ ἀμέσου προκατόχου τοῦ Λυσιστράτου, ἐφ' οὗ προκατόχου ἐγένετο τὸ ψήφισμα, περὶ οὗ ἐν στίχῳ 20 καὶ ἑξ. διατάσσεται νὰ ἀναγραφῇ εἰς τὴν αὐτὴν στήλην καὶ τὸ ὁποῖον καὶ βλέπομεν ὄντως ἀναγεγραμμένον. 'Ηδύνατο μέν τις καὶ τὸ 'Αλκισθένης νὰ παραδεχθῇ, ἕνεκα μάλιστα τοῦ ἐν στίχῳ δ'. ἀναγινωσκομένου ὡς γραμματέως Μόσχου Κυδαθηναιέως, ὅστις εὑρέθη καὶ ἔν τινι 'Αττικῷ ψηφίσματι, ὅπερ ὁ ἐκδοὺς Α. 'Ραγκαβῆς (ἐν Antiq. Hellén. τόμ. β'. ἀριθ. 385) ἐξ ἀποχρώντων καθ' ἡμᾶς λόγων ἐθεώρησεν ὡς γραφὲν ἐν τῷ ἐπὶ 'Αλκισθένους ἄρχοντος ἐνιαυτῷ· ἀναγράφεται δ' ἐκεῖ ὁ ἀνὴρ ὄχι ἁπλῶς Μόσχος Κυδαθηναιεύς, ἀλλὰ πληρέστερον Μόσχος Θεστίου Κυδαθηναιεύς (*). 'Αλλ' ἡμεῖς καὶ παραδεχόμενοι ὅτι ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος εἶναι καὶ ἐκεῖ καὶ ἐδῶ γραμματεύς, δὲν νομίζομεν εὔλογον νὰ ἀναβιβάσωμεν τὴν ἡμετέραν στήλην εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ 'Αλκισθένους, διά τε τὰ ῥηθέντα καὶ διότι εἴδομεν ἐν ἐκείνῳ τῷ ὑπ' ἀρ. 385 ψηφίσματι τὴν ὀρθογραφίαν οὖσαν ἔν τισιν ἀρχαιοπρεπεστέραν ἢ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στήλῃ. Κράτιστον βέβαια τεκμήριον πρὸς ἀκριβῆ χρονικὸν ὁρισμὸν τοῦ προτέρου τῶν ἡμετέρων ψηφισμάτων θὰ ἦτο, ἂν ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ περιεχομένης ὑποθέσεως, θεωρουμένης ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐκ βιβλίων παλαιῶν γνωστὴν ἡμῖν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμέν τι ἀσφαλές. 'Αλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι τόσον ἀόριστος, ἡ δὲ τοῦ β'. τόσον

(*) Καὶ ἄλλος δέ τις Μόσχος Μ....Κυδαθηναιεὺς ἐγνώσθη ὡς γραμματεὺς ἔν τινι ψηφίσματι γεγραμμένῳ ἐπὶ 'Αρχελάου ἄρχοντος, τοῦ πίπτοντος εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν ρκβ'. 'Ολυμπιάδα, ὅτε ἐκλείπουσιν οἱ τῶν ἀρχόντων κατάλογοι. (Ἴδε αὐτὸ παρὰ 'Ραγκαβῇ ὑπ' ἀρ. 469.) Τοῦτο δὲ ἀναφέρομεν ἁπλῶς χάριν τοῦ περιέργου, ὅτι τῆς αὐτῆς γενεᾶς ἄνθρωπος καὶ μετὰ πλείονας 'Ολυμπιάδας ἐγραμμάτευεν.

σκοτεινὴ διὰ τὸ ἐλλιπὲς τοῦ κειμένου, ὥστε δὲν βοηθούμεθα διόλου. Ἔπειτα καὶ ἡ ἐκ βιβλίων ἱστορία μᾶς ἐγκαταλείπει. Μόνον σχεδὸν γνωρίζομεν, ὅτι ἀπὸ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης Ὀλ. 98,2 (=387 πρ. Χρ.) γενομένη ἡ Μυτιλήνη αὐτόνομος μετ' οὐ πολὺ περιελήφθη εἰς τὴν ἐπὶ Ναυσινίκου ἄρχοντος (Ὀλ. 100, 3= 378 πρ. Χρ.) συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο ἡμεῖς μόνον ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν γεγονὸς ἐκ τῶν εἰς τῆς Λέσβου τὴν ἱστορίαν ἀναφερομένων, δυνάμενόν πως νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς στήλης ἡμῶν. Δύο δέ τινας βραχείας μνείας τῶν Μυτιληναίων ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους (πρὸς Βοίωτον Β'. § 37 καὶ ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας § 19) ὡς ὀλιγαρχουμένων καὶ τυραννουμένων περὶ τὴν ρζ'. καὶ τὴν ρή. Ὀλ. (=352 καὶ 348 πρ. Χρ.), καθὼς καὶ τὸ ὅτι ἐν τῷ καλουμένῳ συμμαχικῷ πολέμῳ (πρ. Χρ. 357—355) οἱ Μυτιληναῖοι δὲν ἀναφέρονται οὐδαμῶς, ταῦτα ὡς ὕστερα ὄντα τοῦ χρόνου τῶν ἡμετέρων ψηφισμάτων θεωροῦμεν ὡς οὐδὲν συντελοῦντα πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν. Ἀλλ' ὅμως ἔστωσαν ἐνταῦθα βραχέως μεμνημονευμένα, καθὼς ἔτι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ ἓν ἄλλο Ἀττικὸν ψήφισμα γεγραμμένον ἐπὶ Θεμιστοκλέους ἄρχοντος τῷ 347 πρ. Χρ. (ἴδε αὐτὸ παρὰ Ῥαγκαβῇ ὑπ' ἀρ. 401) ὑπόθεσιν ἔχει τοὺς Μυτιληναίους ὡς φίλους καὶ συμμάχους τῶν Ἀθηναίων. Τώρα μεταβιβάζομεν τὸν λόγον εἰς ἄλλα τινὰ μερικώτερα καὶ ταπεινότερα.

Ὁ ἐν στίχῳ ή. Στέφανος ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα εἶναι πιθανῶς ὁ αὐτὸς τῷ Στεφάνῳ Ἀντιδωρ....Ε...., τῷ εἰπόντι τὸ ἀνωτέρω παρ' ἡμῶν μνημονευθὲν ψήφισμα τοῦ ἔτους 347, διότι πολὺ καλὰ δύναται ἄνθρωπος πολιτευόμενος ἐπὶ Ναυσιγένους τῷ 368 νὰ ἐπολιτεύετο ἔτι καὶ ἐπὶ Θεμιστοκλέους τῷ 347 καὶ νὰ ἐπελαμβάνετο τῶν αὐτῶν ὑποθέσεων.

Τὸ ἐν στίχῳ ιζ' ὄνομα Ἱεροίτα, παρασχόν μοι πράγματα πολλὰ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν στίχῳ κβ'., εὕρηται εὐτυχῶς πιστούμενον ὡς ὄνομα κύριον καὶ ἐπὶ νομίσματος Μυτιληναίων ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Mionnet, méd. gr. τόμ. 3, σ. 47, ἀρ. 112 καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ ἐν στίχῳ λ'. Αὐτόλυκος, ὁ εἰπὼν προσθήκην τοῦ ψηφίσματ-

τος, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ Αὐτολύκῳ ἐκείνῳ, ο μνημονεύει ὁ Λυκοῦργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους § 52 καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου § 81—83, ὡς ἀνδρὸς σπουδαίου, κακὸν δὲ σχόντος τέλος ἐν τοῖς Χαιρωνικοῖς. Οἱ χρόνοι τοὐλάχιστον δὲν ἐναντιοῦνται. Περίεργον δὲ ζητημάτιον δύναται νὰ προταθῇ, ἂν ὁ Αὐτόλυκος τοῦ λβ'. στίχου, ὁ πρέσβυς, εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ τοῦ λ'. στίχου, τῷ προτείναντι τὸν ἔπαινον τῶν πρέσβεων, ἤτις ἄλλος ὁμώνυμος. Ἐγὼ δυσκολεύομαι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἠδύνατο, ἐν Ἀθήναις μάλιστα, πρεσβεύσας τις νὰ προτείνῃ ὕστερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔπαινον τῶν συμπρέσβεών του καὶ ἅμα ἑαυτοῦ.

Τέλος ὁ ἐν στίχῳ λς'. Καλλίστρατος, ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα, πιθανώτατα εἶναι ἐκεῖνος ὁ πάνυ Καλλίστρατος ὁ Ἀφιδναῖος, ὃν ἀκούσας ὁ Δημοσθένης ἀγωνιζόμενον τὴν περὶ Ὠρωποῦ δίκην τῷ 366 πρ. Χρ. μεγάλως ἐθαύμασε καὶ ἐπεθύμησε καὶ αὐτὸς νὰ γένῃ ῥήτωρ.

10.

. . . .
ης ΙΠΠ ΑΡΧΩΝΙΚΗ. . . . .
ικλῆς στρατηγοὶ Φορμ(ίων
Σποδίας Λευκαδίων ΟΙΛΕΩ
ὥρκωσαν Ἰσόδημος Ὀλυμπι-
άδας.
Ἐπὶ Ναυσιγένος ἄρχοντος, ἐπὶ τῆς Κεκρ-
οπίδ)ος πρώτης πρυτανείας, Μνησίβολο-
ς. . . . . . .ἐ)γραμμάτευε, Φίλιππος Ε. . .
. . . . .εἶ)πεν· περ(ὶ
. . . .λιτω.
. . .οοοι
. . . . .

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Οἱ πρῶτοι 4 στίχοι εἶχον ἀνὰ 21 γράμματα, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ς'. καὶ καὶ ἑξῆς ἀνὰ 31. Ὁ ἄρχων Ναυσιγένης ἦρξε τῷ ά. ἔτει τῆς ργ'. Ὀλ.=368 πρ. Χρ.

11.

Ἐ π ὶ Μ ό λ ω ν ο ς ἄ ρ χ ο ν τ ο ς.
Συμμαχία Ἀθηναίων καὶ Ἀρκάδων καὶ Ἀχαιῶν κα(ὶ) Ἠλ-
είων καὶ Φλειασίων. Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δή-
μωι, Οἰνηῒς ἐπρυτάνευεν, Ἀγάθαρχος Ἀγαθάρχο Ὀηθε-
ν ἐγραμμάτευε(ν), Ξάνθιππος Ἕρμειος ἐπεστάτει, Πε-
ρίανδρος εἶπεν· εὔξασθαι μὲν τὸγ κήρυκα αὐτίκα μ-
άλα τῶι Διὶ τῶι Ὀλυμπίωι καὶ τῆι Ἀθηνᾶι τῆι Πολι[ά-
δι καὶ τῆι Δήμητρι καὶ τῆι Κόρηι καὶ τοῖς δώδεκα (θ-
εοῖς καὶ ταῖς σεμναῖς θεαῖς, ἐὰν συνενείγκηι Ἀ(θη-
ν)αίων τῶι δήμωι τὰ δόξαντα πε(ρ)ὶ τῆς συμμαχία(ς, θυ-
σί)αν καὶ πρόσοδον ποιήσεσθα(ι) τελουμένων (ὁρκίω-
ν; καθ)ότι ἂν τῶι δήμωι δοκῆι· τα(ῦ)τα μὲν ηὐχό(μεθα· ἐπ-
ειδ)ὲ οἱ σύμμαχοι δόγμα εἰσήνεγκαν εἰς τ(ὴν βουλ-
ὴν δ)έχεσθαι τὴν συμμαχίαν καθὰ ἐπαγγέλ(λουσι-
ν Ἀρ)κάδες καὶ Ἀχαιοὶ καὶ Ἠλεῖοι καὶ Φλε(ιάσιοι κα-
ὶ ἡ βουλὴ προβούλευσεν, κατὰ ταῦτα δεδό(χθαι τῶι δ-
ήμωι, εἶναι συμμάχους τύχηι ἀγαθ(ῆι τῆς πόλεως τὸ-
ν πάντα χρόνον Ἀθηναίων.......................
.....Ἀ)ρκάδ(ας................................
. . . . . .

Ἡ στήλη ἡ ἔχουσα τὰ ἀνωτέρω σώζει ἀνωτάτω καὶ ἱκανὸν μέρος τῆς ἀναγλύπτου παραστάσεως τέχνης ἐπιμελοῦς καὶ εὐρύθμου. Διακρίνεται δεξιὰ τῷ ὁρῶντι καθήμενος Ζεύς, ἀκέφαλος μὲν νῦν, γνωριζόμενος δὲ ἐκ τοῦ συμβόλου τοῦ κεραυνοῦ, ἀντικρύ του θεά τις ὀρθὴ ἐν διπλοϊδίῳ καὶ σκηπτροφοροῦσα καὶ παρέκει πρὸς ἀριστερὰ ἡ Ἀθηνᾶ, ἀμφότεραι νῦν ἀκέφαλοι. Ὁ Μόλων ἦρξε τῷ 362 πρ. Χρ. ἐν ᾧ ἔτει ἐγένετο ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη (τὸ θέρος κατὰ τὸν Grote) καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔπεσεν. Δὲν ἔχει μὲν ἡ ἡμετέρα στήλη χρονολογίαν ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ ἄρχοντος (τοῦθ' ὅπερ καὶ ἄλλο ψήφισμα ὑποδηλοῖ προγενέστερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως) ἀλλὰ ὅμως πιθανὸν μοὶ φαίνεται ὅτι ἡ συμμαχία αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη τις ἐκείνης ἥτις ἀμέσως πρὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης ἐγένετο. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς γνωστόν, ἐν συστάσει μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐστράτευσαν τότε κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδα. Τὸ ὅτι οἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στήλῃ

μνημονευόμενοι Φλειάσιοι δὲν ἀναφέρονται διόλου ὑπὸ Ξενοφῶντος καὶ Διοδώρου ἐν ταύτῃ τῇ συστάσει, ἴσως δὲν σημαίνει πολύ. Ἔγραψε δὲ ἄλλως ὁ Ξενοφῶν ὁλόκληρον κεφάλαιον τῶν Ἑλληνικῶν του (τὸ β'. τοῦ ζ'. βιβλίου) εἰς ἔπαινον τῆς πίστεως τῶν Φλιασίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους.

12.

Ῥηβούλας Σεύθου:ὑὸς Κότυος ἀδελφὸς ἀνγέλ(λων ;
Θ ε ο (ί.
Ἐπὶ Ἀριστοφάνους ἄρχοντος
ἐπὶ τῆς Κε(κ)ροπίδος δεκάτης πρυτ(α-
νείας Σκ(ιρ)οφοριῶνος δεκάτηι ἱσ(τ-
αμένου. . .ει καὶ δεκάτηι τῆς πρυτ
ανείας, τῶν) προέδρων ἐπεψ(ήφι)ζε(ν. .
. . . . εύς.
Ἔδοξεν τῆι βουλ)ῆι καὶ τῶι δήμωι ΝόΘ ; (ιππος Διο-
μειεύ(ς εἶπε· π)ερὶ ὧν ὁ δῆμος προ. . .
. . . . . .ς πρυτανείας. . . .
. . . . .οι προεδ(ρ. . .
. . . .

Τὰ ἀνωτέρω ἀνεγνώσθησαν ἐπὶ τεμαχίων τριῶν στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,38, πλάτους, 0,44, πάχους 0,14. Σώζεται ἄνω ἐν βαθυτέρᾳ ἐπιφανείᾳ τὸ κάτω μέρος ἀναγλύπτου παραστάσεως, ἀπ' ἀριστερῶν τῷ ὁρῶντι πρὸς δεξιὰ φερόμενοι ἓξ πόδες ἵππων πρῶτον, ἔπειτα ἀνήρ, ἀκέφαλος νῦν, ἐν ἱματίῳ, κατ' ἐνώπιον ἱστάμενος καὶ κρατῶν τῇ δεξιᾷ φιάλην, καὶ τέλος Ἀθηνᾶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνδρὸς τιθεῖσα τὴν χεῖρα. Ὁ ἀνὴρ θὰ εἶναι πιθανῶς ὁ Ῥηβούλας ἀγγείλας τι εἰς τοὺς Ἀθηναίους (*). Τὰ γράμματα Σ ε ύ θ ο υ εἶναι κεχαραγμένα μετ' ἀπάλειψιν προτέρων ἄλλων. Ὁ δὲ Κότυς θὰ εἶναι ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς τῶν Θρᾳκῶν, ὃς ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους λόγῳ τοῦ Δημοσθένους πολλάκις ἀναφέρεται. Ἐδολοφονήθη τῷ 332 πρ. Χρ. Διάδοχός του, ὡς ἐκ βιβλίων ἠξεύρομεν,

(*) Τὸ Θρᾳκικὸν τοῦτο ὄνομα πρῶτον νῦν ἐμφανίζεται. Τῆς αὐτῆς δὲ ῥίζης φαίνεται ὄν, ἧς καὶ τὰ Ῥήβας, Ῥηβαία, Ῥῆσος, Ῥησκούπορις.

ἐγένετο ὁ υἱός του Κερσοϐλέπτης. Τούτου λοιπὸν θεῖος ὁ Ῥηϐούλας. Τὸ δὲ γεγονὸς εἰς ὃ τὸ ψήφισμα θ' ἀνεφέρετο, πίπτει εἰς τὸ ἔτος 331 πρ. Χρ. ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ ἔτει ἦρξεν Ἀθήνησιν ὁ Ἀριστοφάνης. Ἀπὸ τοῦ δ'. ἕως τοῦ ς'. στίχου ἡ γραφὴ εἶναι στοιχηδόν. Ἐν δὲ τῷ η'. στίχῳ ὁ τόπος ὁ μετὰ τὸ ΕΥΣ εἶναι κενὸς γραμμάτων. Ἀπὸ τοῦ θ'. στίχου γίνονται τὰ γράμματα μικρότερα καὶ πυκνότερα, ςοιχηδὸν δὲ πάλιν.

13.

Ἐπὶ Διοκλέους ἄρχοντος, Σκιροφοριῶνος, λόγος τῶν αἱρεθέντων
ὑπὸ τοῦ δήμου ἐπὶ τὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν ἐ π ι σκευὴν τῶν ἐν τῶι
Ἀσκληπιείωι. Τάδε καθειρέθη, παρόντος τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀσκλη-
πιοῦ Εὐστράτου Οἰναίου καὶ τῶν εἰρημένων ἐπὶ τὴν καθαίρε-
σιν καὶ τὴν κ α τ α σκευήν, κατὰ τὸ ψήφισμα ὃ Τελεσῖνος Ἐρχιεὺς εἶπε,
ἐκ) τοῦ δήμου Νικομάχου Παιανιέως, Γλαύκου Ῥαμνουσίου, Εὐ;-
.....Οἰναίου· ἐξ ἈρεΥπαγιτῶν Ὀπάωνος Φαληρέως, Θεόγνιδο-
ς Λευκο)νοιέως καὶ στρατηγοῦ τοῦ ἐπὶ τὴν παρασκευὴν Ἀριστο-
.....Ἐλε)υσινίου καὶ δημοσίου τοῦ ἀντιγραφομένου Δημη-
τρίου τοῦ νεω)τέρου. Τάδε καθειρέθη· ἀργυρωμάτων ΗΔ.
...............ρος Ἀλκέτου ἀλάϐαστρον ὁλκὴ Η𐅄Ι (φι) ἄλην
..................ρ ὁλκὴ ΔΔΔΔ· ἄλλην Θεοκλῆς Οἰναῖο(ς·
.....................Μαλθάκη, ὁλκή.ΔΔ· κεφαλαὶ ἄση(μοι;
....ὁλκή ΙΙΙ· Κτησὼ τύπους.......
. . . .⊦ Φιλίππης τύποι Γ....
....

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ ςήλης λίθου Ὑμηττείου, ἐχούσης ἄνω ἀετωμάτιον βεϐλαμμένον καὶ ἐλλιποῦς τὰ κάτω καὶ ἄλλως ἠκρωτηριασμένης μάλιστα τὰ πρὸς ἀριστερὰν τῷ ὁρῶντι. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀκρέμονας, ἀλλ' ὄχι πάντα. Καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν καὶ ὁ ἄρχων Διοκλῆς, ὅστις εἶναι ἐκ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐκλείπει ὁ κατάλογος, (τίθεται δὲ ὑπ' ἄλλων τε καὶ τοῦ Dumont περὶ τὸ 287 πρ. Χρ.) καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐπιγραφῆς τοὺς χρόνους τοὺς Μακεδονικοὺς ἐμφαίνουσι καὶ μᾶς ἐνθυμίζουσι τὴν ὁμοίαν ἐκείνην ἐπιγραφὴν περὶ καθαιρέσεως καὶ μετακατασκευῆς τῶν ἀναθημάτων τοῦ ἥρωος ἰατροῦ, ἣν ἐξεδώκαμεν τὸν Σεπτέμϐριον τοῦ 1874 ἐν τῷ γ' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ τούτου, σελ. 262

καὶ ἑξῆς. Ἐκείνη ἦτο ἐπὶ ἄρχοντος Θρασυφῶντος γεγραμμένη, ὅστις πότε ἦρξεν, ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' ἴσως πρὸ τοῦ Διοκλέους, καὶ περιελάμβανε τό τε ψήφισμα, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ τότε μετακατασκευὴ (ὅπερ εἶχε ῥηθῇ ὑπό τινος Ἐμπεδίωνος, ἐνῷ ἐδῶ ἄλλο μνημονεύεται τὸ Τελεσίνου·) καὶ τὸν λόγον ἤτοι ἀπολογισμὸν τοῦ γενομένου ἔργου, τὰ πάντα δὲ πολὺ ἀκριβέστερον ἢ ἐδῶ. Ὁ βουλόμενος δύναται νὰ ἀναδράμῃ εἰς ἐκείνην τὴν ἐπιγραφὴν πρὸς ἀντιπαραβολήν. Ἐγράψαμεν δ' ἐκεῖ καί τινα σχόλια ὄχι ἴσως περιττὰ εἰς τοὺς ἀπειροτέρους τῶν τοιούτων, εἰς ἃ νῦν παραπέμπομεν. Ὕψος τῆς παρούσης στήλης 0,30, πλάτ. 0,46, πάχ. 0,11.

14.

Ἐ π) α; ι ν έ τ ο.
Ἄρχων Εὔθιος, ἐπὶ τῆς Δημητρι-
άδος ἑβ)δόμης πρυτανεί(α)ς, ἧ(ι.
. . . . ρ . . .
. . . . .

Ταῦτα ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, ἐχούσης ἀετωμάτιον. Εἶναι δὲ περίεργα, διότι βεβαιοῦσιν, ὅτι Εὔθιος καὶ οὐχὶ Εὐθίας ἐκαλεῖτο ὁ ἄρχων, οὗ τὸ ὄνομα ἄλλοτε ἀνεγνώσθη ἐν γενικῇ πτώσει ἐπὶ ψηφίσματος ἐκδοθέντος ἐν Φιλίστορι (τόμ. γ'. σελ. 463). Τίθεται δὲ συνήθως εἰς τὸ ἔτος 284 πρ. Χρ.

15.

Ἀγαθῆι τύχη τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, ἐπὶ Λυ-
σάνδρου τοῦ Ἀπολήξιδος ἄρχοντος, ἐπὶ τῆς Πανδιονίδος
δωδεκάτης πρυτανείας, ἧ Γάϊος Γαΐου Ἁλαιεὺς ἐγραΝμά-
τευεν, Σκιροφοριῶνος ὀγδόηι μετ' ἰκάδας, τρίτηι καὶ εἰκοστῆ
τῆς πρυτανείας βουλὴ ἐν βουλευτηρίωι· τῶν προέδρων
ἐπεψήφιζεν Θεάνγελος Θεανγέλου Αἰθαλίδης καὶ συν-
πρόεδροι· ἔδοξεν τῆ βουλῆ· Μενίσκος Φιλοκλέους Κολωl-
νῆθεν εἶπεν· ἐπειδὴ πρόσοδον ποιησάμενος πρὸς τὴν
βουλὴν ὁ εἰληχὼς ἱερεὺς Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγιείας εἰς τὸ(ν) με-
τὰ Λύσανδρον ἄρχοντα ἐνιαυτὸν Διοκλῆς Διοκλέους Κηφι-
σιεὺς νεώτερος ἐνφανίζει τὰ θυρώματα διεφθάρθαι τῆς πρό-
τερον οὔσης εἰς τὸ ἱερὸν εἰσόδου, ὁμοίως δὲ καὶ τ[ὴ]ν ὀπίσω
τοῦ προπύλου στέγην, ἔτι δὲ καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἀρχαίου ἀφι-

δρύματος τοῦ τε Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας, καὶ διὰ τοῦτο παρ(ακαλεῖ τὴν βουλὴν ἐπιχωρῆσαι ἑατῶι κατασκευάσαντι ἐκ τῶν ἰδίων θυρῶσαι τὸ ἀρχαῖον πρόπυλον, στεγάσαι δὲ καὶ τοῦ προπύλου τὸ ὀπίσωι μέρος καὶ τὸν ναὸν τὸν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, χάρ[ι]ν τοῦ τὴν ἀρχαίαν ἀποδοθῆναι τῶι ἱερῷ τάξιν, ἀγαθῇ τύχῃ, δεδόχθαι τῇ βουλῇ, ἐπικεχωρῆσθαι Διοκλῆι Διοκλέους Κηφισιεῖ νεωτέρωι ποιήσασθαι τὴν ἀνάθεσιν τῶν θυρωμάτων καὶ στεγάσαι τοῦ προπύλου τὸ ὀπίσωι μέρος, κατασκευάσα(ι δὲ καὶ τὸν ἀρχαῖον καθάπερ παρακαλεῖ καὶ ποιήσασθαι τὴν ἐπ(ιγραφήν, ἐπὶ μὲν τῶν θυρωμάτων καὶ τῆς στέγης τήν δε· Διοκλῆ(ς Διοκλέους Κηφισιεὺς νεώτερος ἱερεὺς γενόμενος ἐν τῶι ἐπὶ ΛυσιΔδου ἄρχοντος ἐνιαυτῶι τὰ θυρώματα καὶ τὴν ὀπίσωι τοῦ προπύλου στέγην Ἀσκληπιῶι καὶ Ὑγιεία καὶ τῶι δήμωι ἀνέθηκεν· ἐπὶ δὲ τοῦ ναοῦ ὁμοίως· Διοκλῆς Διοκλέους Κηφισιεὺς νεώτερος ἱερεὺς γενόμενος ἐν τῶι ἐπὶ Λυσιάδου ἄρχοντος ἐνιαυτῶι τὸν ναὸν κατασκευάσας ἐκ τῶν ἰδίων Ἀσκληπιῶι καὶ Ὑγιεία καὶ τῶι ἀνέθηκεν· ἵνα τούτων συντελουμένων εὐσεβῶς ΜΝΕΗ βουλῆι τὰ πρὸς τὸ θεῖον ἔχῃ(ι, γίνωνται δὲ καὶ ἕτεροι ζηλωταὶ τῶν ὁμοίων.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει στήλη λίθου Πεντελησίου, κεκοσμημένη τὰ ἄνω γείσῳ μετ' ἀναγλύπτων μικρῶν ὀρθοκεράμων. Ὕψος αὐτῆς καὶ πλάτος τὸ αὐτὸ 0,49, πάχος 0,14. Ὁ ἄρχων Λύσανδρος γνωρίζεται ὡς ἄρξας τῷ ἔτει 26 μ. Χρ. ὁ δὲ Λυσιάδης τῷ 27. Ἔχει ὁ λίθος τινὰ σφάλματα, ὧν μέγιστον τὸ τοῦ στίχου λά. μ ν ε η ἀντὶ μ ὲ ν τ ῇ, καὶ παράλειψιν ἐν τῷ λ'. τῆς λέξεως δ ή μ ῳ μετὰ τὸ τ ῶ ι, καὶ ἐν τῷ κβ'. τῆς λέξεως ν α ὸ ν, ἀνωμαλίαν δὲ πολλὴν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ προσγραφομένου ταῖς δοτικαῖς ἰῶτα, ἰδιόρρυθμον δὲ τὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἰῶτα προσγραφὴν εἰς τὸ ἐπίρρημα ὀπίσω, περὶ οὗ δὲν ἠξεύρω ἂν εὑρέθη οὕτω μέχρι τοῦδε. Ἀνάλογά πως φαίνονται τὰ οἴκοι, ἔνδοι, Ἰσθμοῖ, ἐνταυθοῖ κττ. Τὸ δὲ ἄνεῳ ἢ ἄνεω οὐδὲ τολμῶ νὰ τὸ ἀναφέρω. Ἰδέτω ὁ βουλόμενος περὶ τῶν εἰς ω, οι, υι κλ. καταλήξεων τῶν ἐπιρρημάτων τὸν Kühner ἐν Ausf. Gram. d. gr. Spr. I, σ. 726—7.

Ἐπὶ τέλους λέγομεν, ὅτι τῶν σήμερον ἐκδοθέντων κολοβῶν ψηφισμάτων τὰ λείποντα μέρη πιθανὸν μὲν εἶναι νὰ ἀπεκομίσθησαν τῆς Ἑλλάδος ἄλλοτέ ποτε, ὅτε ἤμεθα νήπιοι, εἰς τὰ τῆς

Εὐρώπης Μουσεῖα, πιθανώτερον δὲ πολὺ νὰ εὑρίσκωνται καὶ νῦν ἔτι ἐν ταῖς δημοσίαις τῶν Ἀθηνῶν συλλογαῖς, περισυναχθέντα ἀπὸ τοῦ 1833 καὶ ἑξῆς· διότι πολλὰ πολλότατα ὑπάρχουσιν, ὡς γνωστόν, τεμάχια ψηφισμάτων ἐν Ἀθήναις, καὶ μεγάλα κα μικρά, καὶ ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα ἢ κακῶς ἐκδεδομένα. Καὶ τῶν μὲν ἐν Εὐρώπῃ τυχὸν εὑρισκομένων τεμαχίων θέλει ἐξετασθῇ, ἐλπίζομεν, παρὰ τῶν ἐκεῖ ἀκαμάτων ἀρχαιολόγων ἡ σχέσις πρὸς τὰ νῦν ἐκδιδόμενα ταῦτα, γινομένου τοῦ ἔργου κατὰ τὸ δυνατὸν δι' ἐπιπόνου ἀντιπαραβολῆς τοῦ ἐν βιβλίοις ἐκδεδομένου κειμένου τῶν λέξεων· τῶν δὲ ἐν Ἀθήναις ἀποκειμένων αὐτουσίων τεμαχίων ἡ ἐξέτασις καὶ ἀντιπαράθεσις πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ νεωστὶ εὑρεθέντα, ὅπερ ἔργον καὶ εὐκολώτερον, δύναται καὶ πρέπει νὰ ἐπιχειρηθῇ ἐνταῦθα παρ' ἡμῖν ὑπὸ ἐμπείρων καὶ φιλοπόνων ἀνδρῶν, χορηγούσης τὰ μέσα τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην, ἣν καὶ πρὸ ἐτῶν ἐξεφράσαμέν που δημοσίᾳ καὶ διετυπώσαμεν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον, μή τις θεωρήσῃ ματαίαν καὶ ἀλυσιτελῆ, ἐνθυμούμενος ὅτι ἂν ἐκ τύχης ἐνίοτε καὶ δι' ὀλίγων πόνων τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τῶν ἰδιωτευόντων ἀρχαιολόγων ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Εὐνώπῃ ἐγένοντο ὄχι ἀσήμαντοι ἀναγνωρίσεις διεσκορπισμένων τεμαχίων ἐπιγραφῶν ὡς συναπτομένων καὶ ἀποτελούντων μίαν στήλην, πολὺ πλέον τὸ αὐτὸ θέλει κατορθωθῇ νῦν δι' ἐνεργείας σκοπίμου πλειόνων ἀνδρῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἑταιρίας. Τὸ δ' ἐκ τούτου κέρδος τῆς ἐπιστήμης θέλει εἶναι, δὲν ἀμφιβάλλομεν, μέγα καὶ οἷον νὰ προξενήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν εὐγνωμοσύνην πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ φιλαρχαίων καὶ ἰδίως τῶν φιλιστόρων. Ἡ πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἱστορία, ἡ χρονολογία, ἡ γεωγραφία, ἡ τέχνη, ὁ βίος ἅπας τῶν προγόνων ἡμῶν νέον καὶ ἄπλετον φῶς θέλουσι περιβληθῇ. Ταῦτα φοιβάζοντες ὡς ἐκ τρίποδος, βεβηκότος ἐπὶ τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐμπειρίας, περιμένομεν νὰ τύχωμεν ὤτων εὐηκόων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8 Ἰουλίου 1876.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Πινδάρου σχόλια πατμιακά, νῦν πρῶτον ἀναλώμασι τοῖς τοῦ 'Αθηναίου ἐπίκλην περιοδικοῦ συγγράμματος ἐκδιδόμενα. 'Αθήνησι 1875, 8ον, σελ. κδ' καὶ 134.

Ἆγις ὁ Εὐδαμίδα, τραγῳδία ποιηθεῖσα μὲν ὑπὸ Α. 'Ιω. 'Αντωνιάδου γυμνασιάρχου ἐν Πειραιεῖ, βραβευθεῖσα δὲ εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν τοῦ κ. Βουτσινᾶ ἐν ἔτει 1872. 'Εν 'Αθήναις 1875, 12ον, σελ. 126.

Δοκίμιον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων κατὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰ δοκιμώτερα τῶν βοηθημάτων ἐκπονηθὲν ὑπὸ Χ. Βουλοδήμου, διδασκάλου τῶν ἑλλ. γραμμάτων, ἐκδιδόντος 'Εμμ. Γ. Βουτσινᾶ. 'Εν 'Οδησσῷ 1875, εἰς 8ον μέγα, σελ. κή καὶ 452.

Notice sur les fouiles récentes, exécutées à Alexandrie 1874—1875, par le Dr. Neroutsos-Bey, membre de l'institut Égyptiens. Alexandrie 1875, 8ον, σελ. 54.

Σοφοκλέους τραγῳδίαι, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Γ. Μιστριώτου, καθηγητοῦ τῶν ἑλλην. γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. 'Αντιγόνη. 'Εν 'Αθήναις 1874, 8ον, σελ. 252.

'Ομήρου 'Ιλιὰς ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Γ. Μιστριώτου, τόμος Α' τεῦχος ά. καὶ β' 'Εν 'Αθήναις 1875, 8ον, σελ. ις' καὶ 208.

'Εγχειρίδιον παιδαγωγικῆς πρὸς χρῆσιν τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν τῶν παίδων ἀγωγήν, ὑπὸ 'Αριστ. Κ. Σπαθάκη.—'Αθήνησι 1875, 8ον, σελ. ζ' καὶ 165.

Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, συλλεγεῖσαι καὶ ἐκδιδόμεναι ὑπὸ Φιλίππου Γεωργίου ἀδείᾳ τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρονίου τοῦ Β'.—'Αθήνησι 1875, 8ον, σελ. ή καὶ 157.

Νικολάου 'Αλεξ. Μαυροκορδάτου ψόγος νικοτιανῆς καὶ ἐπιστολὴ πρὸς Μητροφάνην τὸν διάκονον μετ' εἰσαγωγικῆς παρεκβατικῆς ἐπιστολῆς Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. 'Εν Βενετίᾳ 1876, εἰς 16ον, σελ. 88.

'Εκκλησιαστικὴ ἱστορία ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὑπὸ Κωνστ. Κοντογόνου, διδάκτορος τῆς θεολογίας καὶ τακτικοῦ αὐτῆς καθηγητοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ 'Ριζαρείῳ Σχολῇ. Τόμ. ά (ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐπαυξηθεὶς καὶ μεταῤῥυθμισθείς). 'Εν 'Αθήναις 1876, εἰς 8ον, σελ. ς' καὶ 699.

Οὐϊργιλίου Αἰνειὰς, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Λατινικοῦ ὑπὸ Εὐσταθίου Λιβιεράκου Κεφαλλῆνος, φοιτητοῦ τῆς φιλολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1875, 8ον, σελ. ις' καὶ 224.

Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα περιοδικῶς ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ ἐπιστασίᾳ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Τόμ. β'. φυλ. γ', δ', ε. Γλωσσικὴ ὕλη. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 145—368.

Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα. Τόμ. β'. φυλλάδιον ς'. Ὅρκοι, εὐχαὶ καὶ κατάραι. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 369—418.

Κ. Ὁρατίου Φλάκκου ᾠδαὶ αἱ διδασκόμεναι ἐν τοῖς γυμνασίοις μετὰ σημειώσεων καὶ ἑλληνικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Πάνου Κωνσταντινίδου Δ. Φ. καθηγητοῦ ἐν τῷ β'. γυμνασίῳ Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον σελ. θ' καὶ 144.

Ἀπογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀτμοκινήτων βιομηχανικῶν καταστημάτων ὑπὸ Α. Μανσόλα, τμηματάρχου τῆς δημοσίας οἰκονομίας ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐσωτερικῶν. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 62.

Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Ἐναρκτήριος λόγος, λογοδοσία, ἐπιγραφαί. Περίοδος α'. 1873—1875. Ἐν Σμύρνῃ 1875, 8ον, σελ. 145.

Περὶ προκαταρκτικῆς, μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Γενεύῃ, ὑπὸ Βασιλείου Ν. Βουλγάρεως. Ἐν Ἀθήναις 1876, σελ. 46.

Ὁ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Σύλλογος. Ἔκθεσις τῶν κατὰ τὸ 1875 πεπραγμάτων. Ἀθήνησι 1876, 8ον, σελ. 184.

Οἱ ἐν Παρισίοις ἑλληνισταὶ καὶ ὁ Βρουνὲ-Δε Πρὲλ (Brunet de Presle) ὑπὸ Ἐλευθερίου Θωμᾶ. Ἐν Σύρῳ 1876, 8ον, σελ. 34.

Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου, γυμνασιάρχου Πειραιῶς, Μεσολογγιὰς, ἔπος ἱστορικόν. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. ή καὶ 310.

Ἀνέκδοτα νομίσματα τοῦ μεσαιωνικοῦ βασιλείου τῆς Κύπρου, ὑπὸ Π. Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 48 μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ θ' λιθογραφικῶν πινάκων.

Ἀνέκδοτα νομίσματα κοπέντα ἐν Γλαρέντσᾳ κατὰ μίμησιν τῶν ἐνετικῶν ὑπὸ Ῥοβέρτου τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν, ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου (1346—1364) ὑπὸ Π. Λάμπρου. Ἐν Ἀθήναις 1876, 4ον, σ. 12 μετὰ δύο λιθογραφικῶν πινάκων.

Ἑλληνικὰ κάτοπτρα, ἀρχαιολογικὴ διατριβὴ δοθεῖσα εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ τοῦ μαθήματος τῆς ἀρχαιολογίας, ὑπὸ Κ. Δ. Μυλωνᾶ Δ. Φ. Ἐν Ἀθήναις 1876, 4ον, σ. 35 μετὰ 4 λιθογραφικῶν πινάκων.

Ἀνάλυσις τοῦ πολιτικοῦ συγγράμματος τοῦ Montesquieu περὶ τῶν αἰτίων τοῦ μεγαλείου τῶν Ῥωμαίων καὶ τῆς παρακμῆς αὐτῶν, ὑπὸ Κ. Λευκαδίτου. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 27.

Ταμεῖον ἐπιστημονικῶν γνώσεων τῶν καθ' ἡμᾶς δηλονότι μεγάλων ἐφευρέσεων καὶ τῶν διαφόρων ἐφαρμογῶν τῆς φυσικῆς καὶ χημείας ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου συνταχθὲν ὑπὸ Α. Κωνσταντινίδου. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 476.

Ἑρμηνεία τοῦ Δ'. βιβλίου τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας μετὰ τροποποιήσεων ἄρθρων τινῶν αὐτῶν ὑπὸ Τ. Μανταφούνη, φυλλάδιον ά. Ἀθήνησι 1875, 8ον.

Σκέψεις περὶ τῶν ἐπενεκτέων μεταῤῥυθμίσεων εἰς τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν ὑπὸ Θεοδώρου Ν. Φλογαΐτου, φυλλάδιον ά. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 115.

Mittheilungen des Deutschen Archaeologischen Institutes in Athen. I. Jahrgang. I. Heft mit 4 Tafeln. Athen 1876, 8ον, 96.

Λόγιος Ἑρμῆς, σύγγραμμα φιλολογικὸν δὶς τοῦ ἔτους ἐκδιδόμενον ὑπὸ Κ. Σ. Κόντου· τόμ. έ. τεῦχος ά. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, 200.

Οἱ ὀκτὼ γνήσιοι τοῦ Δημοσθένους Φιλιππικοί, κείμενον, σχόλια καὶ μετάφρασις ἐν τῷ τέλει εἰς τεύχη τρία, ὑπὸ Ν. Γ. Νικοκλέους. Οἱ τρεῖς Ὀλυνθιακοὶ τεῦχος β'. Ἀθήνησι 1875, 8ον, σελ. ιγ' καὶ 208.

Ἔκθεσις πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ τῶν ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῆς Βόννης ἐν ἔτει 1875 γενομένων, ὑπὸ Ζήκου Ῥώση. Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 μαΐου 1876, 8ον, σελ. 41.

Θηραϊκῆς γλωσσολογικῆς ὕλης τεῦχος ά. ἰδιωτικὸν τῆς θηραϊκῆς γλώσσης, ὑπὸ Νικολάου Γ. Πεταλᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. ή, 152.

Κικέρωνος τρεῖς λόγοι ὁ ά καὶ δ' κατὰ Κατελίνα καὶ ὁ ὑπὲρ Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ μεταφρασθέντες ἐκ τοῦ λατινικοῦ ὑπὸ Π. Κουπιτώρη· Ἀθήνησι 1876, 8ον, σελ. 54.

Μυρολόγια Λευκάδος ἀνέκδοτα, μετὰ γλωσσικῶν προλεγομένων ὑπὸ Ἰω. Ν. Σταματέλου, σχολάρχου κτλ. Ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφεῖον «Ἡ Ἑπτάνησος» Χρήστου Σ. Χιώτου, 1876, εἰς 8ον, σελ. 23.

Recherches sur Délos par I. Alb. Lebègue, ancien élève de l'école d' Athènes, docteur ès-lettres. Paris, E. Thorin, libraire-éditeur, 1876, εἰς 8ον, σ. 339 καὶ μετὰ 2 πινάκων.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1876. Μάϊος. (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 751,55 χμ.
Μεγίστη » 756,98 (τὴν 22αν).
Ἐλαχίστη » 744,56 (τὴν 11ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία 22,68.
Μεγίστη » 30,2 (τὴν 3ην).
Ἐλαχίστη » 11,8 (τὴν 21ην).

Ἡμέραι βροχῆς 5, (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 15,04 χμ.), ἀστραπῶν 1.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 15 ἡμέρας ΝΔ, ΙΔ, 5 Β, ΙΑ, 9 Ν.

Ἰούνιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,14.
Μεγίστη » 754,00 (τὴν 4ην).
Ἐλαχίστη » 746,48 (τὴν 30ην).

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 25,26
Μεγίστη » 35,4 (τὴν 28ην).
Ἐλαχίστη » 15,5 (τὴν 1ην).

Ἡμέραι βροχῆς 10 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 6,25 χμ.), ἀστραπῶν 11, βροντῶν 7.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 3 Δ, 1 ΒΑ, 13 Ν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΟΥΣ ΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ (*).

Γ'.

Εἰς δύο διατριβὰς ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ δημοσιευθείσας ἀπεπειράθημεν νὰ ἀνεύρωμεν ἐκ τῶν σωζομένων ἀρχαίων μαρτυριῶν τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἐξητάσαμεν τὰ περὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς φερόμενα, δι' ὧν πιθανοποιεῖται ἱκανῶς ὅτι οἱ τῆς χώρας ταύτης κάτοικοι ἀνήρχοντο τὸν μὲν ε' αἰῶνα εἰς 600,000, τὸν δὲ ἀμέσως ἑπόμενον εἰς 550,000, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἐπορίσθημεν ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν πιθανὰ ἐξαγόμενα περὶ τῶν κατοίκων τῆς λοιπῆς ἔξω Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Σπάρτης ἐν καιρῷ τοῦ δ' καὶ γ' π. Χ. αἰῶνος, καθ' ἃ τὸ μὲν τῆς κυρίως Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐβοίας πλῆθος τῶν κατοίκων ὡρίσθη κατὰ προσέγγισιν εἰς 1,130,000, τὸ δὲ τῆς Σπάρτης καὶ Μεσσηνίας εἰς 500,000. Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ἀναζητοῦμεν ἐκ τῶν αὐτῶν διδομένων τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τῶν λοιπῶν χωρῶν τῆς μεγάλης χερσονήσου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τέλει προσθέτομεν καί τινας εἰκασίας περὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς.

Εἴπομεν καὶ ἐπαναλέγομεν ὅτι τὰ περὶ τούτου πορίσματα ἡμῶν δὲν στηρίζονται εἰς ἀπογραφὰς τῶν κατοίκων γενομένας ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διότι τοιαύτας δὲν γνωρίζομεν ὅτι ἐποίησάν ποτε οὗτοι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς μαρτυρίας περὶ τοῦ πλήθους τοῦ στρατοῦ ἑκάστης χώρας, ἀντιταχθέντος ἐν δεινοῖς καιροῖς κατὰ πολεμίων, ἢ καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας φύσεως εἰδήσεις ἀρχαίας. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ καὶ βέβαια πορίσματα, οὐχ ἧττον ὅμως παρέχουσιν ἡμῖν αὗται ἱκανὰς ἀποδείξεις εἰς τὸν κατὰ προσέγγισιν προσδιορισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ὡς τοιοῦτον παρουσιάζομεν αὐτόν.

(*) Συνέχεια τῆς ἐν τῷ δ' τόμῳ σελ. 453 διακοπείσης β' διατριβῆς.

Β'. *Περὶ τῶν τῆς Πελοποννήσου ἀρχαίων κατοίκων.*

1) Περὶ τῶν τῆς Λακωνικῆς κατοίκων.

Εἰς τούτους περιλαμβάνονται καὶ οἱ τῆς Μεσσηνίας, δι' οὓς λόγους εἴπομεν ἐν τέλει τῆς β' ἡμῶν διατριβῆς, ἀνερχόμενοι πάντες εἰς 500,000 κατὰ τὰ ἐν αὐτῇ εἰρημένα.

2) Περὶ τῶν τῆς 'Αρκαδίας κατοίκων.

'Εν τῷ μέσῳ τῆς Πελοποννήσου κεῖται ἡ ὀρεινὴ 'Αρκαδία, ἥτις τὸ πάλαι ἦτο, ὅπως καὶ νῦν, πολυανθρωποτάτη χώρα, διότι κατὰ τὸν Ξενοφῶντα [1]) κατῴκει ἐν αὐτῇ πλεῖστον φῦλον τῶν Ἑλληνικῶν. Ὁ Πολύβιος [2]) παρατηρεῖ ὅτι ἡ 'Αρκαδία, ὥςπερ καὶ ἡ Λακωνικὴ, εἶναι ἰσοπαλὴς σχεδὸν τῇ 'Αχαΐᾳ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν. Εἶχε δὲ πόλεις διὰ τοῦτο οὐκ ὀλίγας, ὧν τινες ἀπετέλουν ἴδιον κοινὸν ἢ συμπολιτείαν. Ἦσαν δὲ αἱ μείζονες αὐτῶν 18· ἤτοι πρὸς βοῤῥᾶν Ψωφὶς, Κλείτωρ, Κύναιθα, Φενεὸς καὶ Στύμφαλος, ἐν τῷ μέσῳ Καφυαὶ καὶ 'Ορχομενὸς, πρὸς δυσμὰς Τελφοῦσα, Ἡραία, 'Αλίφηρα καὶ Φιγαλία, πρὸς μεσημβρίαν Παῤῥάσιοι, Εὐτρήσιοι, Μαίναλος, Αἰγῦτις καὶ Τρίπολις, καὶ πρὸς ἀνατολὰς Μαντίνεια καὶ Τεγέα. Ἑκάστη τούτων εἶχεν ἰδίαν χώραν καὶ πολλὰς κώμας ἢ πολίχνας εἰς αὐτὴν τελούσας. Ἑπτὰ τῶν πόλεων τούτων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς κωμῶν συνῴκισαν ὕστερον τὴν Μεγάλην πόλιν.

Πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων τῶν ἀρκαδικῶν τούτων πόλεων καὶ ἁπάσης τῆς 'Αρκαδίας συντελοῦσιν, ἐν ἐλλείψει ἄλλων μαρτυριῶν, ὅσα γινώσκομεν περὶ τοῦ πλήθους τῆς Μαντινείας, τῆς Τεγέας καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ ἡ μὲν τῆς *Μαντινείας* χώρα, ὅμορος τῇ ἀργολικῇ [3]) οὖσα, εἶχεν ἐξ ἀρχῆς τέσσαρας ἢ πέντε πόλεις ἢ κώμας, ὧν οἱ κάτοικοι συνῆλθον εἰς μίαν, τὴν Μαντίνειαν, ἀλλὰ πάλιν τῷ 385, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, κατῴκησαν χωρὶς ἕκαστοι [4])· 15 ἔτη ὅμως ὕστε-

(1) Ἑλλ. 7, 1, 23.

(2) 'Εν βιβλ. 2, 38, 3. πρβ. καὶ 4, 32, 3.

(3) Παυσ. 8, 6, 2.

(4) Διόδ. 15, 5.

ρον συνῳκίσθησαν πάλιν εἰς τὴν Μαντίνειαν συμπράξει τῶν Θηβαίων.

Περὶ τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων αὐτῆς ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Λυσίου [1]), λέγοντος περὶ τὸ 400 π. Χ. τοὺς Μαντινεῖς οὐχὶ πλείους τῶν τριςχιλίων, τοὺς μαχίμους δηλαδὴ ἄνδρας αὐτῶν· ὑποθέτοντες δὲ τούτους οἰκογενειάρχας, εὑρίσκομεν ὅτι ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν δὲν ἦτο ὑπέρτερον τῶν 12—20,000, συμπεριλαμβανομένων ἐν τούτοις καὶ ὀλίγων δούλων.

Ὅμορος τῇ Μαντινείᾳ καὶ τῇ Λακωνικῇ κεῖται ἡ *τῶν Τεγεατῶν χώρα* [2]), ἧς οἱ κάτοικοι συνίςαντο ἐκ τεσσάρων φυλῶν, καὶ κατῴκουν εἰς ἐννέα πόλεις ἢ κώμας [3]), ὄντες λαὸς ἀνδρεῖος καὶ ἀείποτε ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τοὺς γείτονας Σπαρτιάτας, οὓς πολλάκις πρότερον ἐνίκησαν [4]). Ἕνεκα δὲ τῆς ἐν τοῖς πολέμοις ἀρετῆς κατελάμβανον ἀείποτε οἱ Τεγεᾶται τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν Πελοποννησίων, ὃ καὶ ἐν Πλαταιαῖς ἀπαιτοῦσι παρὰ τῶν Ἑλλήνων [5]). Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο δίδεται νῦν τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ προτίμησιν, οἱ Τεγεᾶται τάσσονται ἀμέσως μετὰ τοὺς Σπαρτιάτας ἐν τῷ δεξιῷ κέρατι [6]). Πρῶτοι αὐτοὶ εἰςέρχονται εἰς τὴν Μαρδονίου σκηνὴν καὶ μετὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀριστεύουσιν αὐτοί τε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι [7]).

Τὸ πλῆθος αὐτῶν ἄλλοθεν δὲν γνωρίζομεν ἢ ἐκ τῶν εἰς Πλαταιὰς παραταχθέντων κατὰ τοῦ βαρβάρου, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνήρχετο καθ' Ἡρόδοτον [8]) εἰς τριςχιλίους, 1500 ὁπλίτας καὶ ἄλλους

---

(1) Παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρν. ἐν τῇ κρίσει Λυσίου § 33· «Ὁρῶ δὲ Ἀργείους καὶ Μαντινέας τὴν αὐτὴν ἔχοντας γνώμην, τοὺς μὲν ὁμόρους ὄντας Λακεδαιμονίοις, τοὺς δὲ ἐγγὺς οἰκοῦντας, καὶ τοὺς μὲν οὐδὲν ἡμῶν πλείους, τοὺς δὲ οὐδὲ τριςχιλίους ὄντας.»

(2) Παυσ. 8, 53, 3.

(3) Ὁ αὐτὸς 8, 45, 1. πρβ. καὶ Στρβ. σελ. 337.

(4) Ἡροδ. 1, 66. καὶ Παυσ. 3,3,5 καὶ 7, 3.

(5) Ὁ αὐτὸς 9, 26.

(6) Ὁ αὐτὸς 9, 28.

(7) Ὁ αὐτὸς 9, 71.

(8) Ἐν βιβλ. 9, 61.

τοσούτους ψιλούς [1]. Ἐπειδὴ δὲ πιθανὸν δὲν εἶναι ὅτι ἐξεστράτευσαν πανστρατιᾷ, ἀλλ' ὅτι καὶ μέρος τῶν δυναμένων φέρειν ὅπλα ἔμεινεν οἴκοι, εἰκάζομεν ὅτι τῶν μὲν μαχίμων ἀνδρῶν τὸ πλῆθος ἐν τοῖς Μηδικοῖς ἦτο 4—5000, τὸ δὲ ὅλον τῶν κατοίκων μετὰ καί τινων δούλων, οὐχὶ ὑπέρτερον τῶν 20—30,000, ὅ ἐστι μικρόν τι πλέον τοῦ τῶν Μαντινέων.

Ἐκ τοῦ τῆς Μεγαλοπόλεως πληθυσμοῦ γίνεται ὁπωσοῦν καταφανὲς καὶ τῶν λοιπῶν ἀρκαδικῶν πόλεων τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων.

Ἡ *Μεγάλη αὕτη πόλις* τῶν Ἀρκάδων ἐκτίσθη τῷ 371 συμπράξει τῶν Θηβαίων παρὰ τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς ὡς προπύργιον τῶν Ἀρκάδων κατὰ τῶν Σπαρτιωτῶν [2]. Πρὸς ἐνοίκισιν αὐτῆς, ἧς ἡ χώρα ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς μέχρι τῆς μέσης Ἀρκαδίας πρὸς βορρᾶν, συνῆλθον κάτοικοι ἐκ 39 ἢ 40 ἀρκαδικῶν πόλεων καὶ κωμῶν καὶ χωρίων τῆς μεσημβρινῆς Ἀρκαδίας, ἃς ὀνομάζει ὁ Παυσανίας [3]. Ὁπόσοι δὲ ἦσαν οἱ τῶν κωμῶν τούτων κάτοικοι, οἱ συνοικισθέντες ἐν Μεγαλοπόλει, δὲν γινώσκομεν· μανθάνομεν ὅμως παρὰ Διοδώρου [4] ὅτι τῷ 318

(1) Ἡρόδοτος 9, 28.

(2) Διοδ. 15, 59 καὶ 72.

(3) Ἐν 8, 27, 3· «Πόλεις τοσαίδε ἦσαν, ὁπόσας ὑπό τε προθυμίας καὶ διὰ τὸ ἔχθος τὸ Λακεδαιμονίων πατρίδας σφίσιν οὔσας ἐκλιπεῖν ἐπείθοντο οἱ Ἀρκάδες»· ἐφεξῆς ὀνομάζει 39, ἤτοι

ἐκ Μαινάλου...............	10
ἐκ Εὐτρησίων...........	6
παρὰ Αἰγυτῶν.............	5 ἢ 6
παρὰ Παῤῥασίων...........	8
ἐκ Κυνουραίων τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ	4
ἐκ τῶν εἰς Ὀρχομενὸν......	3
ἐκ Τριπολιτῶν...........	3
	39 ἢ 40.

Ὁ Διόδωρος (15, 72) λέγει ὅτι ἐκ 40 κωμῶν ἐκτίσθη ἡ Μεγάλη πόλις.

(4) 18, 70· «Οἱ δὲ Μεγαλοπολῖται, γνόντες τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Πολυσπέρχοντος, ἐψηφίσαντο τὰ μὲν ἀπὸ τῆς χώρας κατάγειν εἰς τὴν πό-

π. Χ. ἠδύναντο οἱ Μεγαλοπολῖται νὰ ὁπλίσωσι 15,000 πολίτας, ξένους ἢ μετοίκους καὶ δούλους. Τούτου δὲ ἀληθοῦς ὄντος, ἕπεται ὅτι τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ποσοῦ τούτου, ἤτοι 7,500 ἦσαν πολῖται, οἱ δὲ κάτοικοι πάντες ἦσαν περὶ τὰς 60—75,000 πολῖται, μέτοικοι καὶ δοῦλοι παντὸς γένους καὶ ἡλικίας.

Εἰς τὴν Μεγάλην ταύτην πόλιν συνήρχετο καὶ τὸ τῶν Ἀρκάδων μέγα συνέδριον ἢ σύνοδος [1]), ὅπερ συνίστατο ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγετο τοῦτο ἁπλῶς *οἱ μύριοι* [2]), οἵτινες ἐβουλεύοντο περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, ἐν ὅσῳ διετηρεῖτο τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοιαῦτα συνέδρια συνήρχοντο, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν [3]), μόνον οἱ ὑπερβάντες τὸ λ′ τῆς ἡλικίας ἔτος παρὰ τοῖς Ἀρκάσι καὶ Ἀχαιοῖς, οὐχὶ δὲ οἱ κατωτέρω τοῦ ὅρου τούτου, ἕπεται ὅτι πάντων τῶν πολιτῶν Ἀρκάδων ὁ ἀριθμὸς δέον νὰ ἦτο πολὺ ἀνώτερος τῶν 10,000· διότι καὶ ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτῶν, ὄντων, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν [4]), περὶ τοὺς δισμυρίους, μόλις συνήρχοντο περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἂν ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι καὶ τῶν Ἀρκάδων πολιτῶν τὸ πλῆθος ἦτο περὶ τοὺς εἰκοσακισχιλίους, ποριζόμεθα ὅτι τὸ τῶν ἐλευθέρων πλῆθος τῆς Ἀρκαδίας ἦτο περὶ τούτους τοὺς χρόνους, ἤτοι τὸν δ′ π. Χ. αἰῶνα, περὶ τὰς

λιν, τῶν δὲ πολιτῶν καὶ ξένων καὶ δούλων ἀριθμὸν ποιησάμενοι μυρίους καὶ πεντακισχιλίους εὗρον τοὺς δυναμένους παρέχεσθαι τὰς πολεμικὰς χρείας».

(1) Διοδ. 15, 59. «Περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Λυκομήδης ὁ Τεγεάτης ἔπεισε τοὺς Ἀρκάδας εἰς μίαν συντέλειαν ταχθῆναι καὶ κοινὴν ἔχειν σύνοδον συνεστῶσαν ἐξ ἀνδρῶν μυρίων, καὶ τούτους ἐξουσίαν ἔχειν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης βουλεύεσθαι».

(2) Ἁρποκρατ. ἐν λ. μύριοι. «Συνέδριόν ἐςι κοινὸν Ἀρκάδων ἁπάντων, οὗ πολλάκις μνημονεύουσιν οἱ ἱςορικοί». Παυσ. 8, 32. Ξενοφ. Ἑλλ. 7, 1, 38 καὶ 4, 2. Ὁ Λυκομήδης πείθει τοὺς μυρίους πράττειν περὶ ξυμμαχίας τῷ 366 π. Χ.

(3) Βλ. τὰ περὶ ἡλικίας τῶν παρ' Ἕλλησι πολιτῶν σημειωθέντα ἐν σελ. 98 τοῦ γ′ τόμου τοῦ Ἀθηναίου, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ πλήθους τῶν τῆς Ἀττικῆς κατοίκων.

(4) Αὐτόθι σελ. 98.

100,000, εἰς οὓς δέον νὰ προςθέσωμεν ἄλλους τοσούτους μετοίκους καὶ δούλους· ὥςε οὕτως ἔχομεν τὸν τῆς Ἀρκαδίας ἁπάσης πληθυσμὸν περὶ τὰς 200,000 πάσης ἡλικίας καὶ γένους.

Τὸ ποσὸν τοῦτο, ὅπερ οὕτως ἐπορίσθημεν, εὑρίσκομεν λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς Πλαταιὰς παραταχθέντων. Καθ' Ἡρόδοτον μόνη ἡ τῶν Ἀρκάδων πόλις Ὀρχομενὸς ἔπεμψεν εἰς τὴν μάχην ταύτην 1,200 ἄνδρας, οὐχὶ βεβαίως πάντας τοὺς ὁπλίτας εἰ μὴ τὰ $\frac{3}{4}$, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ὑποθέτοντες ὅτι οὐχὶ πανδημεὶ ἐξεστράτευσαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι αἱ τῆς Ἀρκαδίας πόλεις πᾶσαι, αἱ μείζονες, ἦσαν δέκα καὶ ὀκτώ, ἂν ὑπολογίσωμεν ὅτι ἑκάστη τούτων, (πλὴν τῆς Μαντινείας καὶ Τεγέας, ὧν τὸ πλῆθος τῶν ὁπλιτῶν μαρτυρεῖται ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν) εἶχε τοσούτους περίπου ἄνδρας ἐν τοῖς Μηδικοῖς, διότι καὶ ἐν τῇ κτίσει τῆς Μεγαλοπόλεως ὕστερον εἰς ἣν συνῴκησαν ἑπτὰ πόλεις, εἴδομεν ὅτι 7,500 ἐλευθέρους μαχητὰς εἶχεν ἡ πόλις αὕτη, ὧν 1,000 περίπου ἀναλογοῦσιν εἰς ἑκάστην τῶν ἑπτὰ πόλεων, πορίζόμεθα ἐντεῦθεν ἀριθμὸν ἀνώτερον τῶν 25,000, εἰς οὓς δέον νὰ προςθέσωμεν 3,000 Μαντινεῖς καὶ 4,000 Τεγεάτας. Οὕτω δὲ ἅπας ὁ ἀριθμὸς τῶν μαχίμων πολιτῶν τῆς Ἀρκαδίας ἐν καιρῷ τῶν Μηδικῶν ἦτο πλέον τῶν 30,000, ὃς ἀριθμὸς παρέχει ποσὸν ἐλευθέρων πολιτῶν πλέον τῶν 120,000—130,000, εἰς οὓς ὅμως δέον νὰ προςτεθῶσι καὶ ξένοι καὶ δοῦλοι ἄλλοι τοσοῦτοι κατ' ἀναλογίαν τῶν τῆς Μεγάλης πόλεως κατοίκων·

Τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν κατοίκων τῆς Ἀρκαδίας βεβαίως ἠλαττώθη ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἐκτίσθη καὶ ὑπῆρχεν ἡ Μεγάλη πόλις, κατελθὸν, ὡς ἤδη εἴπομεν, εἰς 200,000 [1]). Ἡ ἐλάττω-

(1) Ὁ Zumpt ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ δι' ἰσχυρῶν λόγων ὅτι ὁ τῆς Ἑλλάδος πληθυσμὸς πρὸ τῶν Μηδικῶν ἦτο ὑπέρτερος τοῦ ὕστερον, καὶ ὅτι οὗτος ἕνεκα τῶν συνεχῶν παρ' Ἕλλησιν ἐμφυλίων καὶ ἄλλων πολέμων, ἔτι δὲ καὶ δι' ἄλλα κοινωνικὰ καὶ ἠθικὰ αἴτια προέβαινεν ὁσημέραι εἰς ἐλάττωσιν. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ τῆς Ἀρκαδίας πληθυσμὸς ὁ ἐπὶ τῶν Μηδικῶν καὶ ὁ τοῦ δ' π.Χ. αἰῶνος, περὶ οὗ ἔχομεν τὰς φερομένας μαρτυρίας. Ἀλλ' ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ προβαίνει πολὺ ταχύτερον εἰς τοὺς ἑπομένους χρόνους, ὡς ὕστερον ἐροῦμεν.

σις αὕτη εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῶν πολλῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ ἄλλων αἰτιῶν, εἰς ἃ ὑπέπεσεν ἡ Ἑλλὰς μετὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους· διὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν ἄλλαις χώραις τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλάττωσιν ταύτην, διότι τὰ αὐτὰ αἴτια προκαλοῦσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

Τὸ οὕτως εὑρεθὲν πλῆθος τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Ἀρκαδίας ἐν τῷ δ′ π. Χ. αἰῶνι μόλις ὑπερτερεῖ κατὰ ἑπτὰ μυριάδας τοὺς σημερινοὺς κατοίκους τῆς αὐτῆς χώρας· διότι κατὰ τὴν στατιστικὴν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1870 [1]) ὁ πληθυσμὸς τῆς νῦν Ἀρκαδίας εἶναι **131,740**. Ἡ ἀναλογία αὕτη τῶν ἀρχαίων πρὸς τοὺς σημερινοὺς κατοίκους μόνον εἰς ὀλίγας χώρας τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος παρατηρεῖται, οὐχὶ δὲ εἰς τὰς πλείστας. Εἰς τὰς πλείστας οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι εἰσὶ διπλάσιοι ἢ καὶ πολυπλάσιοι τῶν σημερινῶν κατοίκων, ὡς πολλαχοῦ ἤδη παρετηρήσαμεν. Τοῦτο δὲ ἀντίκειται ἀληθῶς εἰς τὴν τοῦ Ξενοφῶντος μαρτυρίαν, λέγοντος τὴν ἀρχαίαν Ἀρκαδίαν πολυανθρωποτάτην χώραν. Ἀληθοῦς δὲ τούτου ὑποτιθεμένου, ἐπερίμενέ τις ν' ἀνεύρωμεν πολὺ ἀνώτερον τὸ τῆς Ἀρκαδίας πλῆθος. Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἰσχύει καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀρκάσιν ὅ,τι ἰσχύει καὶ παρὰ τοῖς σημερινοῖς. Ἡ χώρα αὕτη, ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα ἐν μέρει οὖσα, δὲν δύναται νὰ τρέφῃ πολλοὺς κατοίκους ἀνέτως· δι' αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν φυσικὴν αὐτῆς ἰδιότητα καταναγκάζει τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ ἦναι φιλεργοὶ καὶ δραστήριοι. Τοιοῦτοι δ' ὄντες, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ἔχωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ἄφθονα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἐξέρχονται εἰς ἄλλας τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔξω ταύτης χώρας, καὶ μένουσιν ἐν αὐταῖς ἢ ἐπί τινα χρόνον ἢ διὰ παντός. Ἐντεῦθεν δὲ πᾶσαι αἱ τῆς νῦν Ἀρκαδίαις κῶμαι καὶ πόλεις, εἰ καὶ διὰ τὸ εὐκραὲς αὐτῶν κλίμα καὶ τὴν φιλοπονίαν τῶν κατοίκων συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, καὶ ὅμως οὗτος δὲν φαίνεται αὐξάνων, ὅσον πράγματι αὐξάνει, διὰ τὰς πολλὰς τῶν Ἀρκάδων μετοικεσίας [2]).

---

(1) σελ. ιγ′.

(2) Πᾶσαι αἱ τῆς Ἀρκαδίας πόλεις καὶ μάλιστα αἱ τῆς ἐπαρχίας

Τὸ αὐτὸ ὑποθέτομεν ὅτι συνέβαινε καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀρκάσι διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας, εἰ καὶ δὲν ἔχομεν τούτου μαρτυρίας. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ὑπῆρχε καὶ ἄλλο αἴτιον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀρκάσιν, ὃ ἐκώλυε τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, καὶ ὃ μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν συγγραφέων· ἦτο δὲ τοῦτο ἡ συνήθεια αὐτῶν νὰ ἐξέρχωνται τῆς χώρας των ὡς μισθωτοὶ στρατιῶται, ὅπου ὡς τοιοῦτοι προσεκαλοῦντο, ὅπως καὶ οἱ Κρῆτες καὶ Αἰτωλοὶ τὸ πάλαι καὶ οἱ Ἑλβετοὶ νῦν. Ὁ Θουκυδίδης [1]) καὶ ὁ Ξενοφῶν [2]) καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς συνηθείας ταύτης τῶν Ἀρκάδων. Τούτου δὲ βεβαίου ὄντος, ἕπεται ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας προσέκοπτεν οὐκ ὀλίγον· διότι οἱ ὡς μισθωτοὶ εἰς ξένας χώρας ἀπερχόμενοι ἦσαν ἀκμαῖοι ἄνδρες, δυνάμενοι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ μένοντες· ἐξερχόμενοι ὅμως αὐτῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, ἢ ἔπιπτον ἐν ταῖς μάχαις, ἢ ἀποκαθιστάμενοι ἐν αὐτῇ, ἔμενον διὰ παντὸς μακρὰν τῆς Ἀρκαδίας· ὥστε οὕτως ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ταύτης ἢ ἔμενε στάσιμος, ἢ καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ἠλαττοῦτο.

5) *Περὶ τῶν τῆς Ἀχαΐας κατοίκων.*

Τὴν βόρειον παραλίαν τῆς Πελοποννήσου κατέχει ἡ Ἀχαΐα, ἥτις λέγεται ὅτι εἶχε πάλαι ποτὲ δώδεκα πόλεις [3])· ὕστερον ὅμως ἐξέλιπεν ἡ Ὦλενος, καὶ τῷ 373 κατεπόθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἡ Ἑλίκη [4])· ὥστε ἔκτοτε ὑπελείφθησαν δέκα μόνον, ὧν

Γορτυνίας, αἱ ὀρεινότεραι καὶ διὰ τοῦτο ἀφορώτεραι, πέμπουσιν ἀποίκους εἰς πάσας τὰς παραλίους καὶ ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, εἰς Καλάμας, Νησίον, Πύργον, Ἠλείαν ἐν γένει, Πάτρας, Ἄργος, Ναύπλιον, πλείονας δὲ εἰς Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας καὶ Σύρον, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν οὐκ ὀλίγους· ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν λοιπῶν εὐφόρων χωρῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ Ἑλλάδος ὀλίγοι συνήθως μετοικοῦσι.

(1) Ἐν βιβλ. 7, 57.

(2) Ἀναβ. 5, 10, 10.

(3) Ἡροδ. 1, 148.

(4) Πολυβ. 2, 41. Παυσ. 7, 24, 3. Διόδωρ. 15, 48, ὅς τις διὰ μακρῶν ἐκθέτει τὴν τῆς Ἑλίκης καὶ Βούρας καταστροφήν.

ἑκάστη εἶχεν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ δήμους. Ἐντεῦθεν συμπεραίνει ὁ Στράβων[1]) ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἦτό ποτε εὔανδρος.

Ὁ Πλούταρχος[2]) ὅμως λέγει ὅτι μέχρις Ἀράτου οἱ Ἀχαιοὶ «οὔτε ἀξίωμα λαμπρὸν οὔτε μεγάλην ἰσχὺν εἶχον. Μικροπολῖται γὰρ ἦσαν οἱ πολλοὶ καὶ γῆν οὔτε χρηστὴν οὔτ' ἄφθονον ἐκέκτηντο καὶ θαλάσσῃ προςῴκουν ἀλιμένῳ.» Καὶ ὅμως τοσοῦτοι ὄντες ἔδειξαν, λέγει οὗτος, ἐπὶ Ἀράτου «τὴν ἑλληνικὴν ἀλκὴν ἀπρόςμαχον οὖσαν, ὁσάκις τύχοι κόσμου καὶ συντάξεως ὁμοφρονούσης καὶ νοῦν ἔχοντος ἡγεμόνος· οἳ τῆς μὲν πάλαι τῶν Ἑλλήνων ἀκμῆς οὐδὲν, ὡς εἰπεῖν, μέρος ὄντες, ἐν δὲ τῷ τότε μιᾶς ἀξιολόγου πόλεως σύμπαντες ὁμοῦ δύναμιν οὐκ ἔχοντες, *εὐβουλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ καὶ ὅτι τῷ πρώτῳ κατ' ἀρετὴν ἐδύναντο μὴ φθονεῖν, ἀλλὰ πείθεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν, οὐ μόνον αὐτοὺς ἐν μέσῳ πόλεων καὶ δυνάμεων τηλικούτων καὶ τυραννίδων διεφύλαττον ἐλευθέρους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὡς πλείστους ἐλευθεροῦντες καὶ σώζοντες διετέλουν* [3]).

---

(1) Ἐν βλ. 8, σελ. 385.

(2) Ἐν βίῳ Ἀράτου 9.

(3) Τοιαῦτα ὁ ἀγαθὸς Πλούταρχος γράφων ἐν χρόνοις τῆς ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους δουλείας τῆς Ἑλλάδος, ὑπομιμνήσκει τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ Ἕλλησιν ὁπόσον ἴσχυσαν ὑπὸ τὸν Ἄρατον οἱ τέως μικροπολῖται οὗτοι καὶ ἀσθενεῖς Ἀχαιοὶ, διότι ἔτυχον ἡγεμόνος νοῦν ἔχοντος, καὶ ἐν ὁμοφροσύνῃ διεκόσμησαν καὶ συνέταξαν τὴν αὐτῶν πολιτείαν! καὶ διότι μὴ φθονοῦντες, ἀλλ' εὐβουλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ πειθόμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες τῷ κατ' ἀρετὴν πρωτεύοντι ἐν αὐτοῖς Ἀράτῳ, ἀνέδειξαν τὴν ἑλληνικὴν ἀλκὴν ἀπρόςμαχον. Ταῦτα ἔγραφε μετ' ἄλγους βεβαίως ψυχῆς ὁ φιλόπολις Πλούταρχος, ὅτε καὶ αὐτὴ ἡ μεταμέλεια ἦτο ὅλως περιττὴ, καὶ πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας λίαν ἐπιζήμιος. Διὸ λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς (ἐν πολιτ. παραγγέλμασι κεφ. 32 ἢ σελ. 100 τῆς τοῦ Κοραῆ ἐκδόσεως) περὶ τῶν αὐτοῦ συγχρόνων, ὅτι «ἐλευθερίας ὅσον οἱ κρατοῦντες νέμουσι τοῖς δήμοις (τῶν Ἑλλήνων) μέτεστι, καὶ τὸ πλέον ἴσως οὐκ ἄμεινον». Νῦν ἴσως ἐγκαίρως δύνανται νὰ λεχθῶσι τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς ἡμετέρους πολιτικοὺς, ὧν ἡ ἀντιζηλία, ἵνα μή τι ἄλλο δεινότερον εἴπωμεν, ἤγαγε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἣν σήμερον εὑρίσκεται αὕτη πολιτικὴν καχεξίαν καὶ ἀσθένειαν, δι' ἣν οἰκτείρουσι μὲν αὐτὴν οἱ φίλοι, περιφρονοῦσι δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἠδύνατο αὕτη, πειθομένη

Οὕτω λοιπὸν συνετῶς καὶ ἐν ὁμοφροσύνῃ πολιτευόμενοι οἱ Ἀχαιοὶ καθ' οὓς χρόνους ἐπεκράτει ἀκρισία περὶ πάντας τοὺς Ἕλληνας ἕνεκα τῆς ἐν Λεύκτροις ἥττης τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων ἀτυχημάτων, κατώρθωσαν νὰ κατασταθῶσι διαιτηταὶ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Θηβαίων, *«εἰ καὶ δύναμιν σχεδὸν ἐλαχίστην τότε γε τῶν Ἑλλήνων εἶχον»* κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου [1]).

Ἐκ τῶν εἰρημένων δὲν γίνεται βεβαίως δῆλον ὁπόσος ἦτο ὁ τῶν Ἀχαιῶν πληθυσμὸς κατὰ τούτους τοὺς χρόνους· ἀλλ' ὅσον μικρὸς καὶ ἂν ὑποτεθῇ οὗτος διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν πόλεων, καὶ τὴν λεγομένην ἀδυναμίαν αὐτῶν, ἐξ ἅπαντος ἦτο λόγου ἄξιος, διότι κατέστη πυρὴν τῆς τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονείας ἐν τοῖς χρόνοις τῆς παρακμῆς τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος [2]). Ἂν λοιπὸν ὑποθέσωμεν ὅτι ἑκάστη τῶν δέκα ἀχαϊκῶν πόλεων εἶχε μαχίμους ἄνδρας ὅσους ἑκάστη τῶν ἀρκαδικῶν πόλεων, εὑρίσκομεν ὅτι εἶχε τοὐλάχιστον δεκακισχιλίους ὁπλίτας πᾶσα ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἤτοι πληθυσμὸν 40—50,000 ἐλευθέρων κατοίκων, εἰς ὃν δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας 20—25,000 δούλους. Ὥστε πᾶν τὸ πλῆθος τῶν τῆς Ἀχαΐας κατοίκων ἦτο περὶ τὰς 75,000.

Τὸ ποσὸν τοῦτο φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ μέγα, ἀλλὰ μέτριον πολὺ ἀναλογιζομένοις τὴν ἔκτασιν τῆς ἀχαϊκῆς γῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν πόλεων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὅμορον αὐτῆς Σικυωνίαν, ἥτις οὐδὲ τὸ δέκατον τῆς ἐκτάσεως τῆς Ἀχαΐας ἔχουσα, μαρτυρεῖται ὅτι ἦτο λίαν πολυάνθρωπος καὶ ἀκμαία ἐν τέχναις καὶ πλούτῳ καὶ ναυτιλίᾳ.

καὶ ἀκολουθοῦσα ἀνδρὶ κατ' ἀρετὴν πρωτεύοντι, νὰ ἐπέχῃ πράγματι τὴν τῶν Ἀχαιῶν θέσιν ἐν τοῖς χριστιανοῖς τῆς Τουρκίας.

(1) Ἐν βιβλ.2, 39.

(2) Ὁ Πολύβιος ὅμως, λέγων (2, 38) ὅτι οἱ Λάκωνες καὶ οἱ Ἀρκάδες δὲν ὑπερέχουσι τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὸ πλῆθος, λαμβάνει πιθανῶς ὑπ' ὄψιν τὸν ἐφ' ἑαυτοῦ ἐλεύθερον πληθυσμὸν τῶν χωρῶν τούτων, ὅστις βεβαίως ὑπέστη ἐκ τοῦ χρόνου ἐπαισθητὴν ἐλάττωσιν, καθ' ἃ λέγομεν ἐν σελ. 116, σημ. 1.

4) *Περὶ τῶν τῆς Σικυωνίας κατοίκων.*

Οἱ τῆς *Σικυωνίας* πρῶτοι κάτοικοι ἦσαν Ἴωνες, εἰς οὓς ὕστερον προςῆλθον ἐξ Ἄργους Δωριεῖς. Καὶ μέχρι μὲν τῆς δυναστείας τῶν Ὀρθαγοριδῶν τῷ 666 π. Χ. φαίνεται ὅτι τὴν ἀρχὴν εἶχον οἱ ἐπικρατήσαντες Δωριεῖς. Ἀπὸ τούτου ὅμως τοῦ χρόνου ὑπερισχύσαντες οἱ Ἴωνες διὰ τῆς γενναιᾶς τοῦ Ὀρθαγόρου κατέστησαν τὴν τυραννίδα τούτου, ἥτις, τηρηθεῖσα ἑκατὸν ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ 566, ἀνέδειξε λίαν ἰσχυρὰν τὴν Σικυωνίαν ἐν πλούτῳ καὶ τέχναις, μέχρις οὗ συμπράξει τῶν Σπαρτιατῶν κατελύθη αὕτη, καὶ οὕτως ἀνέλαβε πάλιν τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ταύτης τὸ δωρικὸν φῦλον. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς ἐλευθέρους πολίτας, τοὺς ἡμιελευθέρους κορυνηφόρους [1]) ἢ κατωνακοφόρους [2]) καλουμένους ἀφ' ἧς ἔφερον ῥάβδου ἢ ἐνδύματος ἐκ προβατίνων δερμάτων (καὶ οὗτοι ἦσαν πιθανῶς ἀρχαῖοι τῆς χώρας κάτοικοι ὑποδουλωθέντες, ὡς οἱ τῆς Λακωνικῆς Εἵλωτες, ἀσχολούμενοι περὶ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν), καὶ τελευταῖον τοὺς ἀργυρωνήτους δούλους ἢ οἰκογενεῖς, χρησίμους εἰς τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας καὶ τὰς τέχνας, εἰς ἃς διέπρεπον ἐξ ἀρχῆς οἱ Σικυώνιοι, μάλιστα δὲ εἰς τὴν γραφικὴν καὶ τὴν πλαστικὴν καὶ τὴν βιομηχανίαν ἐν γένει καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ὅθεν οὐ μόνον πλοῦτον ἐκτήσαντο οἱ Σικυώνιοι, ὡς δεικνύουσι τὰ πολλὰ αὐτῶν σωζόμενα νομίσματα, ἀλλὰ καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας αὐτῶν ἦτο μέχρι τῶν Μηδικῶν πολυάριθμος, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῶν ἐν τοῖς πολέμοις τούτοις παραταξαμένων Σικυωνίων.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον [3]) παρετάχθησαν ἐν Πλαταιαῖς κατὰ τῶν Περσῶν τριςχίλιοι ὁπλῖται Σικυώνιοι. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι εἶχον καὶ δουλοπαροίκους, τοὺς κορυνηφόρους ἢ κατωνακοφόρους, πιθανὸν ὅτι ἐκ τούτων εἶχον οἱ ἐν Πλαταιαῖς Σικυώνιοι ὁπλῖται ἰσα-

---

(1) Πολυδ. 3, 83· «Μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων. . .Σικυωνίων κορυνηφόροι» καὶ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Χίος.

(2) Ἀθήν. 6. 271.

(3) Ἐν βιβλ. 9, 28.

ρίθμους τοὐλάχιστον ψιλοὺς στρατιώτας, ὥςπερ καὶ οἱ ἐνταῦθα Σπαρτιᾶται, ὧν ἕκαστος εἶχε παρ' αὐτῷ ἑπτὰ ψιλοὺς Εἵλωτας. Συγχρόνως ὅμως παρετάχθησαν εἰς τὴν ἐν Μυκάλῃ ναυμαχίαν καὶ τριήρεις τῶν Συκυωνίων, ὧν ὁ ἀριθμὸς δὲν ὁρίζεται ὑπὸ Ἡροδότου [1]), ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σικυώνιοι εἰς τὴν ἐπὶ Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίαν παρέταξαν δώδεκα [2]), εἰς δὲ τὴν ἐν Σαλαμῖνι δεκαπέντε τριήρεις [3]), ἕπεται ὅτι καὶ ἐν Μυκάλῃ ἦσαν δώδεκα τοὐλάχιστον τριήρεις, αὐτῶν δὲ τὸ πλήρωμα πασῶν ἦτο, καθ' ἃ καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, περὶ τοὺς 2,400 ἄνδρας.

Οὕτω ποριζόμεθα ποσὸν μαχίμων ἀνδρῶν ἐν πολέμῳ ἐξελθόντων συγχρόνως περὶ τοὺς 8,400, εἰς οὓς δέον νὰ προςτεθῇ καί τι ποσόν, ὅπερ ἔμεινεν ἐν οἴκῳ, διότι οὐχὶ πανστρατιᾷ ἐξῆλθον. Εὑρίσκομεν δὲ ἐντεῦθεν ὅτι ἡ τῶν Σικυωνίων μάχιμος δύναμις ἐν τοῖς Περσικοῖς ἦτο περίπου 12,000, τὸ δὲ σύμπαν πλῆθος περὶ τὰς 50—60,000 πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως κατοίκων, ἤτοι ἐλευθέρων, ἡμιελευθέρων καὶ δούλων. Περὶ τοῦ ὕστερον πληθυσμοῦ τῆς αὐτῆς χώρας οὐδὲν γινώσκομεν· ἐκ τῆς πολιτικῆς σημασίας ὅμως, ἣν ἡ πόλις Σικυὼν ἔσχεν ἐπὶ Ἀράτου, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ταύτης μνημείων, ἃ ὀνομάζει ὁ Παυσανίας [4]), εἰκάζομεν ὅτι ἡ Σικυωνία καὶ ὕστερον ἔσωζε πολλοὺς τῶν αὐτῆς κατοίκων.

5) Περὶ τῶν τῆς Φλιασίας κατοίκων.

Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Σικυωνίας ἔκειτο ἡ *Φλιασία* γῆ, περικλειομένη ὑπὸ τῆς Ἀργολίδος, τῆς βορείου Ἀρκαδίας καὶ Κορινθίας. Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι αὐτῆς ὑπετάγησαν εἰς τοὺς ἐξ Ἄργους ἐλθόντας Δωριεῖς, οἵτινες ἀείποτε ἀριστοκρατικῶς διῴκησαν τὴν χώραν, καὶ διὰ τοῦτο ἔμενον πιστοὶ τῆς Σπάρτης σύμμαχοι.

Εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην παρετάχθησαν καθ' Ἡρόδοτον [5]) 1,000 Φλιάσιοι. Ἐν τοῖς ὕστερον ὅμως χρόνοις τοῦ Ξενοφῶντος [6])

(1) Ἐν βιβλ. 9, 102.
(2) Ὁ αὐτὸς 8, 8.
(3) Ὁ αὐτὸς 8, 43.
(4) Ἐν βιβλ. 2, 7—11.
(5) Ἐν βίβλ. 9, 28.
(6) Ἐν Ἑλλην. 5, 3, 16.

φαίνονται μᾶλλον ἰσχυροί, διότι κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον ἠδύναντο οὗτοι νὰ ὁπλίσωσι καὶ πεντακισχιλίους ἄνδρας, ὅπερ ἀναβιβάζει τὸν πλυθυσμὸν τῆς χώρας εἰς 20—25,000 κατοίκους, εἰ καὶ ἀλλαχοῦ [1]) ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς καλεῖ τὸν Φλιοῦντα μικρὰν πόλιν διὰ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Ἑλλάδος ἴσως μικρὰν αὐτῆς πολιτικὴν σημασίαν.

6) *Περὶ τῶν τῆς Κορινθίας κατοίκων.*

Ἡ Κόρινθος, μεταξὺ δύο θαλασσῶν κειμένη, εἶχεν ἔκπαλαι ἰσχυρὸν ναυτικὸν [2]), καὶ διὰ τοῦ θαλασσίου ἐμπορίου ἐκτήσατο ἐνωρὶς καὶ βιομηχανίαν καὶ πλοῦτον. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα οὐ μικρὸν συνετέλεσαν πρὸς αὔξησιν τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων αὐτῆς, εἰ καὶ ἡ Κορινθία γῆ καὶ ξηρὰ καὶ ὀρεινὴ ἦτο [3]), ὡς ἡ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἔτι πλέον.

Συνέπραξεν ὅμως οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Κορίνθου καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῆς, ὅπερ ἀείποτε σχεδὸν ἦτο ἀριστοκρατικὸν ἢ μοναρχικόν, διέπον συνετῶς τὴν πολιτείαν, καὶ προφυλάσσον αὐτὴν ἀπὸ συχνῶν καὶ βιαίων μεταβολῶν καὶ στάσεων, αἵτινες πλεῖστον ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς χώρας.

Τὴν ἔκπαλαι δύναμιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης δηλοῦσιν αἱ πολλαὶ ἀποικίαι, ἃς ἐξέπεμψεν εἰς ἔξω χώρας, ἀπὸ τοῦ ή καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος εἰς Κέρκυραν, Ἐπίδαμνον, Λευκάδα, Ἀνακτόριον, Ἀμβρακίαν, Ἀπολλωνίαν, Σικελίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἀλλαχοῦ· ἔτι δὲ τὸ πλῆθος τῶν πλοίων ἃ ἐξώπλιζεν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἀκμῆς. Πρῶτοι κατὰ Θουκυδίδην ἐναυπήγησαν τριήρεις, ἐξοπλίσαντες κατὰ τὸν ὕστερον συνήθη τοῖς Ἕλλησι τρό-

---

(1) Ἐν Ἑλλην. 7, 2, 1.

(2) Θουκ. 1, 13. «Οἰκοῦντες τὴν πόλιν οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ἀεὶ δήποτε ἐμπόριον εἶχον..... χρήμασί τε δυνατοὶ ἦσαν ὡς καὶ τοῖς παλαιοῖς ποιηταῖς δεδήλωται (Ὁμηρ. Ἰλ. β. 570 καὶ Πινδ. Ὀλ. 13, 4), ἀφνειὸν γὰρ ἐπωνόμασαν τὸ χωρίον».

(3) Στράβ. 382. «χώραν ἔσχε καὶ εὔγεων σφόδρα, ἀλλὰ σκολιάν τε καὶ τραχεῖαν».

πον. Καὶ ἐν μὲν τοῖς Μηδικοῖς ἔπεμψαν ἐπ' Ἀρτεμίσιον καὶ εἰς Σαλαμῖνα [1]) 40, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου 90 κατὰ Κερκύρας [2]). Εἰς δὲ τὰς Πλαταιὰς παρέταξαν κατὰ τοῦ βαρβάρου 5000 ὁπλίτας καὶ ἰσαρίθμους ψιλούς [3])· συγχρόνως δὲ εἶχεν ἀποστείλει καὶ εἰς Μυκάλην οὐ μικρὰν δύναμιν [4])· Ὑποθέτοντες λοιπὸν ὅτι ἐν Μυκάλῃ ἦσαν δισχίλιοι τοὐλάχιστον ἐλεύθεροι ἐν τοῖς πλοίοις τῶν Κορινθίων, πλὴν τῶν ἐν αὐτοῖς δούλων, καὶ προςθέτοντες τούτους εἰς τοὺς ἐν Πλαταιαῖς πεντακιςχιλίους, ἔχομεν 7,000 ἐλευθέρους ὁπλίτας· τοὺς παρ' αὐτοῖς ψιλοὺς ὑποθέτομεν δούλους, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι πανδημεὶ ἐξεστράτευσαν εἰς Πλαταιὰς καὶ εἰς Μυκάλην οἱ Κορίνθιοι, ὡς οὐδὲ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, νομίζομεν ὅτι μάχιμοι ἦσαν ἔτι ἐν Κορίνθῳ δισχίλιοι, ὥςε τὸ ὅλον τῶν ἐλευθέρων Κορινθίων ἦτο 9—10,000. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἐν Κορίνθῳ ἐλευθέρων πάσης ἡλικίας καὶ γένους ἦτο ἐν τοῖς Μηδικοῖς περὶ τὰς 40—50,000.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ἐλευθέρου πληθυσμοῦ ὑπῆρχεν ἐν Κορίνθῳ καὶ μέγα πλῆθος δούλων, οὓς συνεκάλει ἐνταῦθα τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, ἡ ἀείποτε ἀκμάζουσα ναυτιλία τῆς παραλίου ταύτης μεγαλοπόλεως, σὺν τούτοις δὲ καὶ ἡ ἔκπαλαι θάλλουσα βιομηχανία καὶ ἡ τῶν κατοίκων εὐζωΐα ἕνεκα τοῦ πολλοῦ αὐτῶν πλούτου.

Ἀλλαχοῦ [5]) ἐμνήσθημεν τῆς μαρτυρίας τῶν παρ' Ἀθηναίῳ συγγραφέων, οἵτινες λέγουσιν ὅτι ἐν Ἀττικῇ ὑπῆρχον ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως 40, ἐν Κορίνθῳ 46 καὶ ἐν Αἰγίνῃ 47 μυριάδες δοῦλοι. Ἐκεῖ ἐγένετο λόγος καὶ περὶ ἐνστάσεων νεωτέρων

---

(1) Ἡρόδ. 8, 1, καὶ 43.

(2) Θουκ. 1, 46.

(3) Ἡρόδ. 9, 28 καὶ 29.

(4) Ὁ αὐτὸς 9,102. Δὲν ορίζει μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων τῶν Κορινθίων, θέτων ὅμως αὐτοὺς ἀμέσως μετὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἐμφαίνει ὅτι ἡ δύναμις αὐτῶν ἦτο οὐχὶ μικρά. Ὑποδεεστέρα μὲν τῶν Ἀθηναίων, ὑπερτέρα δὲ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων.

(5) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 3, σελ. 105 κ. ἑ.

τινῶν κριτικῶν κατὰ τοῦ κύρους τῆς μαρτυρίας περὶ τῶν τῆς Ἀττικῆς δούλων. Ἐνταῦθα κρίνομεν ὡςαύτως ἀναγκαῖον νὰ δηλώσωμεν τὴν περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐν Κορίνθῳ δούλων δυςπιστίαν τοῦ Κλίντωνος, δεχομένου τὴν ὕπαρξιν μόνον ἓξ μυριάδων δούλων ἀντὶ τῶν μαρτυρουμένων 46. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ Κόρινθος δὲν εἶχε μεταλλεῖα, ἵν' ἀπασχολῇ ἐν αὐτοῖς μυριάδας δούλων, οὐδὲ ἔκτασιν γῆς τοσαύτην, ὅσην ἡ Ἀττική, ἵνα καλλιεργῇ αὐτὴν διὰ δούλων, καθότι ἡ Κορινθία γῆ μόλις ἦτο τὸ $\frac{1}{3}$ τῆς Ἀττικῆς· ἀλλ' εἶχε καὶ βιομηχανίαν οὐ μικρὰν καὶ ναυτικὸν μέγα, καὶ κτήσεις ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πολλάς, καὶ ἡ ἐνταῦθα λατρεία τῆς Ἀφροδίτης οὐκ ὀλίγους ἱεροδούλους ἑκατέρου φύλου ἔτρεφεν [1]), ὥστε ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ἀπησχόλει ἡ Κόρινθος ἐν τούτοις πᾶσι πολλοὺς δούλους. Πλὴν τούτων δὲ τὸ κείμενον τοῦ Ἀθηναίου ἐνταῦθα οὐδεμίαν διάφορον γραφὴν φέρει, ὥστε νὰ δεχθῇ τις παραφθορὰν αὐτοῦ. Τοὐναντίον καὶ ὁ ἀρχαῖος τοῦ Πινδάρου σχολιαςὴς (ἐν Ὀλυμπ. 8, 30) ἐπαναλαμβάνει τοὺς αὐτοὺς ἀριθμοὺς τῶν δούλων. Διὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν δικαιούμεθα ν' ἀμφισβητήσωμεν τὸ κῦρος ἀρχαίας μαρτυρίας, ὅσον ὑπερβολικὴ καὶ ἂν φαίνηται αὐτή, ἀλλὰ νομίζομεν αὐτὴν ἀληθῆ, μέχρις οὗ πεισθῶμεν διὰ νέων λόγων περὶ τοῦ ψεύδους αὐτῆς.

Ἀποδεχόμεθα λοιπὸν ὅτι ἐν πάσῃ τῇ Κορινθίᾳ ὑπῆρχε μέγα πλῆθος οἰκετῶν ἢ δούλων, ἴσως πλέον τῶν 400,000, ἤτοι ὀκταπλάσιοι τῶν ἐλευθέρων. Εἰς οὓς δέον νὰ προσθέσωμεν καί τινας χιλιάδας μετοίκων, οἵτινες ἐν τῇ βιομηχανικῇ καὶ πλουσίᾳ ταύτῃ πόλει προςήρχοντο ἐξ ἄλλων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐξάσκησιν τῆς τέχνης των καὶ πρὸς πορισμὸν πλούτου. Ἀληθῶς πληθυσμός, ἀνερχόμενος εἰς τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ψυχῶν πάσης ἡλικίας καὶ γένους καὶ τάξεως κατοίκων, φαίνεται ὑπερβολικός, καὶ ἴσος τῶν ἐν Ἀττικῇ περίπου· ἀλλὰ τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ αὐτοῦ παράδοσις.

---

(1) Περὶ ὧν πλείω βλέπε παρὰ Kreuser der Hellenen Priesterstaat σελ. 68 κ. ἑ.

7) *Περὶ τῶν τῆς Ἀργολίδος κατοίκων.*

Ἡ Ἀργολὶς πᾶσα ὑπέκειτο ἀπὸ τοῦ έ ἤδη π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τὴν ἡγεμονείαν τῶν κατοίκων τοῦ Ἄργους· μόνοι δὲ οἱ Κλεωναῖοι ἐτήρουν ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τὴν αὐτονομίαν των [1]· ὥστε ἡ τῶν Ἀργείων δύναμις ἐμφαίνει συγχρόνως καὶ τὴν τῆς Ἀργολίδος ἁπάσης, ὡς καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς. Ἦτο δὲ ἡ τῶν Ἀργείων δύναμις ἰσοπαλὴς πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων, πρὸς οὓς πολλάκις ἦλθον εἰς ἔριδας ἕνεκα ὁρίων καὶ ἄλλων ἀντιζηλίας λόγων. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐτήρησαν τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὑπεροχήν των μέχρι τῶν Στράβωνος χρόνων, διότι ὁ γεωγράφος οὗτος ὁμολογεῖ [2]) ὅτι τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον πόλεων ἐνδοξόταται γεγόνασι καὶ μέχρι νῦν εἰσιν Ἄργος τε καὶ Σπάρτη, ὧν πρωτεύει μὲν ἡ Σπάρτη, τὰ δευτερεῖα δ' ἔχει τὸ Ἄργος. Ὡςαύτως ἀποφαίνεται πρὸ τοῦ Στράβωνος καὶ ὁ Ξενοφῶν [3]) περὶ Ἀργείων καὶ Ἀρκάδων.

Ἡ δύναμις καὶ ὑπεροχὴ αὕτη ἦτο ἀποτέλεσμα βεβαίως τοῦ σημαντικοῦ πλήθους τῶν κατοίκων. Καὶ περὶ τοῦ ποσοῦ τούτων ἐν προγενεστέροις χρόνοις στερούμεθα πάντως εἰδήσεων. Πρώτη δὲ περὶ τούτου μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Λυσίου [4]), γράφοντος εὐθὺς μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἤτοι περὶ τὸ 402, καὶ λέγοντος ὅτι οἱ Ἀργεῖοι τότε δὲν ἦσαν πλείονες τῶν Ἀθηναίων. Εἴδομεν δὲ ἐν τῇ περὶ τοῦ πλήθους τῶν τῆς Ἀττικῆς κατοίκων διατριβῇ [5]), ὅτι οἱ πολῖται τῆς χώρας ταύτης ἕνεκα τῶν δεινῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μόλις ἦσαν περὶ τοὺς διςμυρίους κατὰ τὸν δ' αἰῶνα. Ὥστε καὶ οἱ τοῦ Ἄργους πολῖται ἦσαν οὐχὶ πλείονες, οὐδὲ πάλιν πολὺ ὀλιγώτεροι τῶν Ἀθηναίων.

---

(1) Θουκ. 5, 67. πρβ. καὶ 6. 7.

(2) Ἐν βιβλ. 8. σ. 376.

(3) Ἐν Ἑλλ. 4, 2, 2· «Δυνατώτατοι τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀρκάδες τε καὶ Ἀργεῖοι.»

(4) Διονύσιος Ἁλικαρν. ἐν τῇ περὶ Λυσίου κρίσει § 33. Βλέπε τὸ χωρίον ἀνωτέρω ἐν σελ. 113, σημ. 1.

(5) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 3, σελ. 132 κ. ἑπ.

Πρὸ τῶν Μηδικῶν ὅμως φαίνεται ὅτι οἱ τοῦ Ἄργους πολῖται ἦσαν πλείονες ἢ ὕςερον, ὡς καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων[1]· διότι ὁ Ἡρόδοτος[2]), ἐξιστορῶν τὰ τοῦ πολέμου τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα Κλεομένην τῷ 510 π. Χ., λέγει ὅτι ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἔπεσαν τῶν Ἀργείων ἑξακιςχίλιοι, ἀνθ' ὧν, ἐπανορθούμενοι τὴν ὀλιγανδρείαν, κατέγραψαν εἰς τοὺς πολίτας κατὰ μὲν αὐτὸν τὸν Ἡρόδοτον δούλους, κατὰ δὲ Πλούταρχον[3]) τοὺς τῶν περιοίκων ἀρίστους.

Ὁπόσον δὲ ἦτο ἀκριβῶς τὸ πλῆθος τῶν Ἀργείων μετὰ τὰ Μηδικὰ δὲν γνωρίζομεν· ἐκ τῶν ἑπομένων ὅμως μαρτυριῶν δυνάμεθα κατὰ προςέγγισιν νὰ εὕρωμεν τοῦτο. Ἐν τῇ παρὰ τὴν Κόρινθον μάχῃ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν ἀντετάχθησαν τῷ 394 κατὰ Ξενοφῶντα[4]) πεντακιςχίλιοι Ἀργεῖοι, Ἀθηναῖοι δὲ 6,600 καὶ Βοιωτοὶ 5,800. Γινώσκοντες δὲ ἐκ τῶν ἤδη ἀνωτέρω ῥηθέντων περὶ τοῦ πλήθους τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Βοιωτῶν πολιτῶν ὅτι οὗτοι ἦσαν ὑπερτριπλάσιοι τῶν ἐν Κορίνθῳ παραταχθέντων ἐξ ἑκατέρας τῶν πολιτειῶν τούτων, εἰκάζομεν ὅτι ἡ αὐτὴ ἀναλογία δυνατὸν νὰ ἰσχύῃ καὶ περὶ τοῦ πλήθους τῶν Ἀργείων. Καὶ οὗτοι λοιπὸν ἦσαν τριπλάσιοι τῶν ἐν Κορίνθῳ παραταχθέντων, καὶ τὸ πλῆθος πάντων τῶν Ἀργείων πολιτῶν περὶ τὰς 20,000 μετὰ τῶν τῆς μικρᾶς αὐτονόμου πόλεως Κλεωνῶν, τὸ δὲ ὅλον τῶν ἐλευθέρων κατοίκων περὶ τὰς 80—100,000.

Εἰς τὸ ποσὸν ὅμως τοῦτο δέον νὰ προςθέσωμεν καὶ τὸ τῶν δουλοπαροίκων, ὁποῖοι τοιοῦτοι ὑπῆρχον οἱ Γυμνῆτες ἢ Γυμνήσιοι[5]) καλούμενοι, οἵτινες ἦσαν ὑποδουλωθέντες ἀρχαῖοι κάτοι-

(1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 116. καὶ σημ. 1.

(2) 7, 148 καὶ 6, 78. πρβ. καὶ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ γυναικείων ἀρετῶν ἐν Τελεσίλλῃ τόμ. 2, σελ. 195 τῆς τοῦ Tauchnitz ἐκδ. τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ, ἔνθα ὑπερβολικὸς φαίνεται ὁ ἀριθμὸς οὗτος.

(3) Ἔνθα ἀνωτέρω.

(4) Ἑλλ. 4, 2, 17.

(5) Πολυδ. 3, 83 καὶ Στεφ. Βυζαντ. ἐν λ. Χίος.

κοι, οἷοι οἱ ἐν τῇ Λακωνικῇ Εἵλωτες, ἔτι δὲ καὶ τὸ τῶν ἀργυρωνήτων καὶ οἰκογενῶν δούλων. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὸ πλῆθος ἀμφοτέρων τούτων δὲν μαρτυρεῖται, νομίζομεν ὅτι δὲν ἐξερχόμεθα τοῦ πιθανοῦ, ὑποθέτοντες τοῦτο ἥμισυ τοῦ τῶν ἐλευθέρων· διότι ἡ Ἀργολικὴ καὶ ἔκτασιν οὐ μικρὰν εἶχεν, οὖσα τὰ $\frac{5}{7}$ τῆς Ἀττικῆς, καὶ εὔφορος ἦτο, ὥστε νὰ τρέφῃ ἱκανὸν πλῆθος κατοίκων, καὶ χειρῶν πολλῶν εἰς καλλιέργειαν αὐτῆς χρείαν εἶχε. Δεχόμεθα λοιπὸν ὅτι σύμπαντες οἱ τῆς Ἀργολίδος κάτοικοι μετὰ τῶν Κλεωναίων τὸν δ′ π. Χ. αἰῶνα δὲν ἦσαν ὀλιγώτεροι τῶν 150,000 ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι πάσης ἡλικίας καὶ γένους.

8) *Περὶ τῶν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος κατοίκων.*

Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου ἔκειντο τέσσαρες αὐτόνομοι πόλεις, ἀείποτε πολιτικῶς ἀντικείμεναι τοῖς Ἀργείοις, ἡ τῶν Ἐπιδαυρίων, *Τροιζηνίων*, *Ἑρμιονέων καὶ Ἁλιέων*, ὧν οἱ κάτοικοι γινώσκονται ἐκ τῶν εἰς Πλαταιὰς σταλέντων μαχίμων ἀνδρῶν.

Καὶ οἱ μὲν *Τροιζήνιοι* ἔπεμψαν καθ' Ἡρόδοτον [1]) 1,000 ὁπλίτας, εἰς Σαλαμῖνα 5 ναῦς, καὶ ἐν Μυκάλῃ λέγεται ὅτι συνέπραξαν [2]). Οἱ δὲ *Ἐπιδαύριοι* εἰς μὲν τὰς Πλαταιὰς ἔπεμψαν 800, εἰς δὲ τὴν Σαλαμῖνα 10 ναῦς. Πλὴν τούτων παρέταξαν ἀμφότεροι ἐν Πλαταιαῖς καὶ ψιλοὺς ἰσαρίθμους τῶν ὁπλιτῶν [3]). ὥστε οἱ κάτοικοι ἑκατέρας τῶν πολιτειῶν τούτων ἦσαν ἰσάριθμοι περίπου. Ὑπολογίζοντες δὲ ὅτι ἐν ἑκάστῃ τριήρει, πλὴν τῶν κωπηλατῶν οἵτινες ἦσαν δοῦλοι, ὑπῆρχον 100 μάχιμοι πολῖται, καὶ ὅτι πλὴν τῶν ἐν Μυκάλῃ καὶ Πλαταιαῖς ὑπελείφθη καὶ μέρος τῶν μαχίμων πολιτῶν οἴκοι, ἐξάγομεν ὅτι ἑκάστη τῶν πόλεων τούτων εἶχε 3,000 μαχίμους καὶ πληθυσμὸν ἐλευθέρων καὶ δούλων οὐχὶ ὑποδεέστερον τῶν 20,000 ψυχῶν.

Ὁ τῆς *Ἑρμιονίδος* πληθυσμὸς μόλις ἀνήρχετο εἰς τὸ ἥμισυ

(1) Ἐν βιβλ. 9, 28 καὶ 29.
(2) Ὁ αὐτὸς 9, 102.
(3) Ὁ αὐτὸς 9, 29.

τοῦ ποσοῦ τούτου, διότι εἰς μὲν τὰς Πλαταιὰς παρετάχθησαν 300 ὁπλῖται καὶ εἰς Μυκάλην ἦσαν τρεῖς τριήρεις [1]).

Ἰσάριθμοι τῶν Ἑρμιονέων ἦσαν οἱ τὴν παραλίαν αὐτῶν οἰκοῦντες *Ἁλιεῖς*, θαλαττουργοὶ ἄνδρες ὑπὸ Στράβωνος [2]) καλούμενοι, οἷοί εἰσι καὶ οἱ νῦν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ οἰκοῦντες διάδοχοι αὐτῶν Κρανιδιῶται.

Καὶ αἱ τέσσαρες αὗται πολιτεῖαι ἔπεμψαν τῷ 394 εἰς τὴν ἐν Κορίνθῳ μάχην τριςχιλίους ὁπλίτας ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων, ὧν ἦσαν σύμμαχοι κατ' ἔχθος πρὸς τοὺς γείτονας Ἀργείους [3]). Ἂν δ' εἰς τούτους προςθέσωμεν καὶ ἰσαρίθμους ψιλοὺς καὶ διςχιλίους ὑπολειφθέντας οἴκοι, ἔχομεν περὶ τοὺς δεκακιςχιλίους μαχίμους ἄνδρας καὶ πληθυσμὸν οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν 50,000, εἰς οὓς δέον νὰ προστεθῇ καὶ δουλικὸς πληθυσμὸς ἀνάλογος, οὐχὶ ὀλιγώτερος τοῦ ἡμίσεος τῶν ἐλευθέρων· ὥστε οὕτως εὑρίσκομεν ὅτι καὶ αἱ τέσσαρες αὗται ναυτικαὶ πόλεις εἶχον τὸ ἥμισυ τοῦ πλήθους τῶν τῆς Ἀργολίδος κατοίκων.

9) Περὶ τῶν τῆς Ἤλιδος κατοίκων.

Ὑπολείπεται νὰ πραγματευθῶμεν ἔτι καὶ περὶ τῶν τῆς Ἤλιδος κατοίκων, ἧς οἱ κάτοικοι διά τε τὴν ἱερότητα αὐτῶν ἕνεκα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός, διατελοῦντες ἀείποτε ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς γείτονας καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς κατέστησαν καὶ πλούσιοι καὶ πολυάριθμοι, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὀλίγον ἰσχυροὶ [4]), [ὑποβαλόντες ὑφ' ἑαυτοὺς ἁπάσας τὰς περιοι-

(1) Ἡροδ. 9, 28 καὶ 8, 43.

(2) Ἐν σελ. 373 πρβ. Θουκ. 1,105 καὶ 2,56. Τὴν ὕπαρξιν τῆς τούτων πολιτείας μαρτυρεῖ καὶ ἡ πρὸ μικροῦ ἀνευρεθεῖσα ἐν ταῖς παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν ἀνασκαφαῖς ἐπιγραφή, ἡ ἐν τῷ ἡγουμένῳ τεύχει τοῦ περιοδικοῦ τούτου δημοσιευθεῖσα (σελ. 79), καὶ περιέχουσα συνθήκην τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Ἁλιεῖς τούτους, γενομένην ἴσως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

(3) Ξενοφ. Ἑλλ. 4, 2, 16. πρβ. καὶ 7, 2, 2, ὅτε καὶ πάλιν τὸ 369 συνεμάχουν τοῖς Σπαρτιάταις διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὅπως καὶ οἱ Φλιάσιοι.

(4) Παυσ. 4, 5, 1, καὶ 6, 26, 3. Στράβων σ. 344, 358· «Τῶν ἄλλων ἀεὶ πολεμούντων μόνοις (Ἠλείοις) ὑπάρξαι πολλὴν εἰρήνην, ὥστε καὶ εὐανδρῆσαι μάλιστα πάντων». Διοδ. ἀποσπ. 1, βιβλ. η.

κίδας πόλεις[1]), ὧν εἰσι γνωσταὶ περὶ τὰς 35. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πλῆθος τῶν πόλεων ἐμφαίνει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν εὐανδρίαν τῆς χώρας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πολύβιος[2]) ἀποφαίνεται περὶ τῆς Ἠλείας ὅτι γέμει σωμάτων παρὰ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον, νομίζομεν ὅτι ἐν ἐλλείψει πάσης ἄλλης μαρτυρίας περὶ τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων αὐτῆς δὲν ὑποπίπτομεν εἰς ὑπερβολὴν, παραδεχόμενοι ὅτι καὶ ἡ χώρα αὕτη, λίαν εὔφορος οὖσα καὶ καλῶς καλλιεργουμένη, εἶχεν ἴσον ἀριθμὸν κατοίκων τῇ Ἀργολίδι, ἤτοι περὶ τὰς 150,000 πάσης ἡλικίας καὶ γένους κατοίκους, ὧν τὸ ἥμισυ ἢ τρίτον ἦσαν δοῦλοι· διότι οἱ Ἠλεῖοι, ποριζόμενοι τὰ τοῦ βίου ἀπὸ τῆς γεωργίας[3]), εἶχον βεβαίως καὶ μέγα πλῆθος δούλων πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος[4]), ἐξιστοροῦντος τὴν εἰς Ἦλιν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἄγιδος τῷ 400, ἐξ ἧς χώρας ἐξήγαγεν αὐτός τε καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοὶ ὑπέρπολλα κτήνη καὶ *ἀνδράποδα*, ὥστε «ἡ στρατεία ἐκείνη ἐγένετο ὥςπερ ἐπισιτισμὸς τῇ Πελοποννήσῳ».

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ ἤδη εἰρημένα περὶ τοῦ πλήθους τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸν δ′ καὶ γ′ π. Χ. αἰῶνα, εὑρίσκομεν ὅτι ἡ μὲν Λακωνικὴ μετὰ τῆς Μεσσηνίας εἶχε ψυχὰς πάσης ἡλικίας καὶ γένους καὶ τάξεως περίπου 500,000

ἡ Ἀρκαδία	»	»	200,000
ἡ Ἀχαΐα	»	»	75,000
ἡ Σικυωνία	»	»	60,000
ἡ Φλιασία	»	»	25,000
ἡ Κορινθία	»	»	500,000
ἡ Ἀργολὶς	»	»	150,000
			1,510,000

(1) Θουκ. 2, 25. Ξενοφ. Ἑλλ. 4, 5, 2. 3, 2, 23.

(2) Πολυβ. 4, 73· «Συμβαίνει τὴν Ἠλείαν διαφερόντως οἰκεῖσθαι καὶ γέμειν σωμάτων καὶ κατασκευῆς παρὰ τὴν ἄλλην Πελοπόννησον».

(3) Πολυβ. έ, ά.

(4) Ξενοφ. Ἑλλ. 3, 2, 25.

		ἐκ μεταφορᾶς		1,510,000
ἡ ἀνατολικὴ παραλία ταύτης	1)	Τροιζηνία	20,000	
	2)	Ἐπίδαυρος	20,000	
	3)	Ἑρμιονὶς	10,000	
	4)	Ἁλία	10,000	60,000
ἡ Ἦλις εἶχε ψυχὰς περίπου				150,000
				1,720,000

Τὸ οὕτως ἀνευρεθὲν ποσὸν τοῦτο φαίνεται ὑπέρτερον ἐκείνου, ὃ ἀνευρίσκομεν λαμβάνοντες ὡς βάσιν τοὺς μαχίμους ἄνδρας, οὓς ἡ Πελοπόννησος ἠδύνατο νὰ ὁπλίσῃ ἐν ἀρχῇ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (2, 9 καὶ 10) ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἀττικῆς τὸ ά ἔτος τοῦ πολέμου τούτου τὰ $\frac{2}{3}$ τῶν μαχίμων ἀνδρῶν τῆς Πελοποννήσου πλὴν τῶν Ἀργείων· ἦτο δὲ τὸ πλῆθος τοῦτο κατὰ Πλούταρχον (ἐν βίῳ Περικλέους 33) ἓξ μυριάδες, εἰς ἃς προςθέτοντες καὶ τοὺς οἴκοι ἀπολειφθέντας, τὸ τρίτον τοῦ ὅλου, εὑρίσκομεν ποσὸν μαχίμων ἀνδρῶν ἐλευθέρων ἐνενήκοντα μυριάδας, ἤτοι 450,000 ψυχὰς ἁπάσης τῆς Πελοποννήσου πλὴν τῶν Ἀργείων. Προςθέτοντες δὲ καὶ τῶν Ἀργείων δεκαπέντε μυριάδας, ἔτι δὲ καὶ τοὺς τῶν Κορινθίων πολλοὺς δούλους ὡς καὶ τοὺς τῶν λοιπῶν ὡςαύτως Πελοποννησίων, οὓς ὑποθέτομεν περὶ τὰς ἑκατὸν μυριάδας, εὑρίσκομεν πάλιν ὅτι ὁ τῆς Πελοποννήσου πληθυσμὸς ἦτο ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου 1,600,000, ἤτοι μικρόν τι ὑποδεέστερος τοῦ ὃν εὕρομεν ἐξετάζοντες ἰδιαιτέρως τοὺς κατοίκους ἑκάστης Πελοποννησιακῆς χώρας. Ἴσως ἡ ὑπεροχὴ αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος ποσοῦ τῶν δούλων, οὓς κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων ἀπεδέχθημεν ὅτι ὑπῆρχον ἐν Κορίνθῳ. Ἂν δὲ δεχθῶμεν, ὡς ποιεῖ ὁ Κλίντων, ἀντὶ τῶν μαρτυρουμένων 46 μυριάδων δούλων τῆς Κορίνθου μόνον 6 μυριάδας, τότε συμφωνεῖ καλῶς τὸ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου ἐξαγόμενον ποσὸν πρὸς τὸ ἄλλως ἀνωτέρω ἀνευρεθὲν, διότι ἐλαττοῦται τοῦτο κατὰ 400,000, καὶ οὕτως ὑπολείπεται ποσὸν 1,320,000 ὡς κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ἐν τῷ δ' καὶ γ' αἰῶνι· ἥτις ἐλάττωσις δικαιοῦ-

ται καὶ ἐκ τῆς προόδου τοῦ χρόνου, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν.

Ἂν δὲ εἰς τὸ ποσὸν τῶν τῆς Πελοποννήσου κατοίκων προςθέσωμεν καὶ τὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας ἀνωτέρω εὑρεθὲν ποσόν, ἤτοι 1,130,000, εὑρίσκομεν ὅτι σύμπας ὁ τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας καὶ Πελοποννήσου πληθυσμὸς ἦτο τρία περίπου ἑκατομμύρια.

Τὸ οὕτως ἀνευρεθὲν ποσὸν τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μαχίμων ἀνδρῶν, οὓς παρέταξε πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐν Πλαταιαῖς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, ἐν συνόλῳ λαμβανομένων. Ὁ ἱστορικὸς οὗτος[1]), φέρων τὸ πλῆθος ὃ ἑκάστη πόλις ἔπεμψεν εἰς Πλαταιάς, εὑρίσκει ὅτι τὸ σύνολον τῶν μὲν κατὰ Μαρδονίου ἀγωνισαμένων Ἑλλήνων ἦτο ἕνδεκα μυριάδες ὁπλῖται καὶ ψιλοί, τῶν δὲ μετ' αὐτοῦ πέντε μυριάδες μετὰ τῶν Θεσσαλῶν[2]), ἤτοι ὁμοῦ δεκαέξ, εἰς ἃς δέον νὰ προςτεθῶσι καὶ ἄλλαι τέσσαρες τῶν μὴ μετασχόντων εἰς τὴν μάχην ταύτην Ἀργείων, Ἠλείων, Ἀχαιῶν καὶ Ἀρκάδων [3])· ὥστε τὸ ὅλον τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἦτο εἴκοσι μυριάδες [4]). Οὗτοι ὅμως εἰσὶν

---

(1) Ἐν βιβλ. 9, 11 καὶ 28 καὶ 61.

(2) Ἤτοι Λοκροί, Βοιωτοί, Μαλιεῖς, Θεσσαλοὶ καὶ Φωκεῖς 1,000. Ἡροδ. 9, 31 καὶ 32.

(3) Οἱ Μαντινεῖς καὶ Ἠλεῖοι ἦλθον μὲν εἰς Πλαταιάς, ἀλλὰ μετὰ τὴν μάχην· διὸ ἠθύμουν μεγάλως καὶ τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν ὡς αἰτίους τῆς συμφορᾶς ταύτης ἐξέβαλον. Ἡροδ. 9, 77.

(4) Τοσοῦτο πλῆθος μαχητῶν ὑπόσχονται μετὰ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα οἱ Ἕλληνες, ἐν Κορίνθῳ πάντες συνελθόντες τῷ 333 πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων, εἰς Φίλιππον τὸν Μακεδόνα νὰ χορηγήσωσιν αὐτῷ ὡς ἀρχηγῷ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῶν βαρβάρων καθ' ἃ περὶ τούτου ἀναγινώσκομεν παρ' Ἰουςίνῳ (9, 5). «Compositis in Graecia rebus Philippus omnium civitatium legatos ad formandum rerum praesentium statum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem universae Graeciæ pro meritis singularum civitatium statuit, consiliumque omnium veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Lacedæmonii et regem et leges contempserunt, servitutem non pacem rati, quæ non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferretur. Auxilia deinde singularum civitatium describuntur sive adjuvandus ea manu rex

ὁπλῖται καὶ ψιλοὶ, ἤτοι ἐλεύθεροι ἢ καὶ ἡμιελεύθεροι, οἱ μὲν βαρέως (πανοπλίᾳ), οἱ δ' ἐλαφρῶς ὡπλισμένοι ὡς τοξόται ἢ σφενδονῆται, ὡς γίνεται γνωστὸν ἐκ τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων στρατοῦ ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἄλλοθεν[1]), ἔνθα οἱ συγγραφεῖς μνημονεύουσιν ὁπλίτας καὶ ψιλούς· διότι σπανίως καὶ ἐν μεγίστοις μόνον κινδύνοις ὥπλιζον οἱ Ἕλληνες τοὺς δούλους καὶ μετεχειρίζοντο ἐν τῷ στρατῷ. Τοῦτο ἐποίησαν οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ, ὅπου καὶ τάφον τῶν ἐκεῖ πεσόντων δούλων ἤγειραν[2]), ὕστερον δὲ πολλάκις ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ὡς ἐν Ἀργινούσαις[3]). Ὡςαύτως καὶ ἐν Πλαταιαῖς ὑπῆρχε τάφος τῶν ἐκεῖ πεσόντων Εἱλώτων καθ' Ἡρόδοτον[4]) καὶ Σπαρτιατῶν, οὐχὶ δὲ καὶ δούλων. Οὐχ ἧττον ὅμως ἠκολούθουν ἐν ταῖς στρατείαις συνήθως καὶ δοῦλοι, ὡς παρ' Ἀθηναίοις ἐν τῇ πολιορκίᾳ

---

oppugnante aliquo foret seu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium erat imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum CC milia peditum fuere et eqvitum XV milia. Extra hanc summam et Macedoniae exercitus erant et confinis domitarum gentium barbaria».

Ὁ στρατὸς λοιπὸν τῆς τότε Ἑλλάδος πάσης πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων ἠδύνατο νὰ ἀνέλθῃ εἰς 215,000 μαχίμους ἄνδρας, ἂν ἡ τοῦ Ἰουστίνου διήγησις ἔχῃ ἀληθείας, εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ποσὸν ὃ οἱ Ἕλληνες παρεῖχον ἐν καιρῷ τῶν Μηδικῶν. Ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται ἡμῖν ἀπίθανον, διότι εἴδομεν ἤδη πολλαχοῦ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὅτι ὁ τῆς Ἑλλάδος πληθυσμὸς ἠλαττοῦτο ὁσημέραι· διὸ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Φιλίππου ἀπίθανον ἦτο ὅτι οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ, ἤτοι οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ἐν ἀκμῇ ὄντες, ἦσαν τοσοῦτοι μετὰ τοσούτους ἐμφυλίους πολέμους, ὅσοι ἦσαν καὶ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ διήγησις λοιπὸν τοῦ Ἰουστίνου ἢ εἶναι ὑπερβολικὴ ἢ στηρίζεται εἰς ἁπλᾶς ὑποσχέσεις, αἵτινες πολὺ ἀπέχουσιν ἐνίοτε τῶν πραγμάτων.

(1) Βλ. μαρτυρίας παρὰ Κλίντωνι σελ. 433d.

(2) Παυσ. 1, 32, 3· «Τάφος ἐν τῷ πεδίῳ (Μαραθῶνος) Ἀθηναίων ἐστὶν, ἐπὶ δὲ αὐτῷ στῆλαι τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων κατὰ φυλὰς ἑκάστων ἔχουσαι· καὶ ἕτερος Πλαταιεῦσι Βοιωτῶν καὶ δούλοις. Ἐμαχέσαντο γὰρ καὶ δοῦλοι τότε πρῶτον.

(3) Σχολ. Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. στίχ 33.

(4) Ἐν βιβλ. 9, 85.

τῆς Ποτιδαίας ὁ ὁπλίτης εἶχε παρ' αὐτῷ δοῦλον ὑπηρέτην[1]), ἐκτελοῦντα ὑπηρεσίας καὶ φέροντα τὰ σκεύη τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις.

Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι ἅπας ὁ ἐν καιρῷ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης στρατὸς τῶν Ἑλλήνων συνίστατο ἐξ ἐλευθέρων καὶ ἡμιελευθέρων μόνον μαχητῶν, συμποσούμενος, καθ' ἃ εἴπομεν, εἰς 200,000 ἄνδρας. Ὑποθέτοντες δὲ ὅτι καὶ $\frac{1}{4}$ ἔτι ἔμεινεν οἴκοι μαχίμων ἀνδρῶν, ὡς συνήθως γίνεται, καὶ ὅτι πάντες οὗτοι ἦσαν οἰκογενειάρχαι, εὑρίσκομεν ὅτι σύμπας ὁ ἐλεύθερος καὶ ἡμιελεύθερος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἦτο περίπου 1,250,000. Εἰς τούτους προςθέτοντες καὶ 2,000,000 περίπου δούλους παντὸς εἴδους (ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κορίνθῳ μόνον ἐδέχθημεν ὅτι ἦσαν 860,000 τούτων), εὑρίσκομεν πάλιν ὅτι σύμπας ὁ τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου πληθυσμὸς ἦτο περὶ τὰ 3,250,000, ἤτοι ὑπέρτερος κατά τι τοῦ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα, ὃν ἀνωτέρω ἀνεύρομεν, ἀναζητήσαντες τὸν πληθυσμὸν ἑκάστης ἑλληνικῆς χώρας ἰδιαιτέρως.

Ὁ οὕτως ἀνευρεθεὶς ἀρχαῖος πληθυσμὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, συγκρινόμενος πρὸς τὸν σημερινὸν τῶν αὐτῶν χωρῶν, εἶναι τριπλάσιος περίπου τούτου· διότι κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1870 ἀπαρίθμησιν[2]) τῶν κατοίκων τῆς νῦν Ἑλλάδος ἁπάσης οἱ κάτοικοι αὐτῆς μετὰ τῶν Ἰονίων καὶ λοιπῶν ἐλευθέρων ἑλληνικῶν νήσων ἦσαν 1,437,028, ἀφ' ὧν ἀφαιροῦντες τοὺς τῶν Κυκλάδων 123,299 καὶ τοὺς τῶν Ἰονίων νήσων 229,519, εὑρίσκομεν ὑπόλοιπον 1,194,210, ὅπερ εἶναι τὸ τῶν κατοίκων τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὧν τὸν ἀρχαῖον πληθυσμὸν ἀνεζητήσαμεν ἐνταῦθα.

Ὑπολείπεται νὰ προςθέσωμεν εἰς τοῦτον καὶ τὸν τῶν ἑλληνικῶν νήσων ἁπασῶν, ὡςαύτως καὶ τὸν τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ἑλληνικὸν πληθυσμόν, διότι τὰς χώρας ταύτας πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐκλαμβάνουσιν ἕνεκα τῆς συγγενείας τῶν κατοίκων ἑλληνικὰς[3]), οἷαι καὶ ἀληθῶς ἦσαν, ὡς καὶ ἡ Μα-

(1) Θουκ. 3, 17.
(2) Βλ. Στατιστικὴν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1870, σελ. ιγ'.
(3) Βλ. Bursian Geogr. von Griechenland 1, 3.

κεδονία καὶ πρότερον μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ δ' καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος, ἀφότου δηλαδὴ πλείονα ἔκτασιν λαμβάνει ὁ ἑλληνισμὸς, ἐκχυθεὶς διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ οὐ μόνον εἰς τὰς γειτονικὰς τῆς Ἑλλάδος ταύτας χώρας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας μεσογείους καὶ ὁμολογουμένως μὴ ἑλληνικάς. Δέον ἔτι νὰ προστεθῇ καὶ ὁ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἁπασῶν πληθυσμὸς, ὅπως εὑρεθῇ τὸ ὅλον πλῆθος τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐλευθέρων καὶ μὴ, τὸ ποσὸν δὲν τολμῶμεν νὰ ὁρίσωμεν δι' ἀριθμῶν, διότι εἴδομεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Εὐβοίας οἱ κάτοικοι, περὶ ὧν ὑπάρχουσι μαρτυρίαι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῶσιν ἀκριβῶς ἐκ τῶν σωζομένων μαρτυριῶν εἰ μὴ μόνον κατὰ προσέγγισιν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Ἄγγλος Κλίντων[1]) καταβιβάζει τὸ ποσὸν τῶν μὲν τῆς Πελοποννήσου κατοίκων εἰς 1,050,000, διότι ὑπολογίζει τοὺς τῶν Κορινθίων δούλους 60,000 ἀντὶ 460,000, καὶ ἄλλως ἐλαττόνει τὸν πληθυσμὸν χωρῶν τινων, τὸν δὲ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ Αἰγίνης εἰς 2,450,000. Ὥστε κατ' αὐτὸν πάντες οἱ τῆς Ἑλλάδος ταύτης κάτοικοι ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι ἦσαν ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μεταξὺ τῶν Περσικῶν καὶ τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου περὶ τὰ 3,000,000[2]).

Ὁ δὲ Γάλλος Alex. Moreau de Jonnés τῆς μὲν Πελοποννήσου καταβιβάζει τὸν ἐλεύθερον πληθυσμὸν εἰς . . 335,000
τὸν δὲ δουλικὸν 375,000

710,000

τῆς δὲ κυρίως Ἑλλάδος τοὺς ἐλευθέρους ὑπολογίζει 304,000
τοὺς δὲ δούλους 700,000

1,714,000

Ὥστε τὸ ὅλον τῶν ἀρχαίων κατοίκων εἶναι κατ' αὐτὸν 1,714,000[3]), ἤτοι τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ποσοῦ ὃ δέχεται ὁ Κλίν-

(1) Ἔνθα ἀνωτέρω ἐν σελ. 432 (=437).
(2) Ὁ αὐτὸς σελ. 386=396.
(3) Ἐν τόμ. ά σελ. 222.

των, ὡς ἐμφαῖνον τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς κυρίας Ἑλλάδος, τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ διαφωνία αὕτη τῶν δύο τούτων, τελευταῖον πραγματευθέντων περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δεικνύει τὴν δυςκολίαν ἢ μᾶλλον τὸ ἀδύνατον τῆς ἀκριβείας ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπολογισμοῖς. Τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν σημειωθέντα ποσὰ τῶν κατὰ χώρας κατοίκων ἐξήχθησαν ἐκ μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ἀορίστων μὲν καὶ γενικῶν, οὐχὶ ὅμως πολὺ ἀπεχουσῶν καθ' ἡμᾶς τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ ὅμως πανταχοῦ τῆς πραγματείας ταύτης φέρονται μαρτυρίαι ἀρχαίων, πολλαχοῦ δὲ καὶ αὐτολεξεὶ, δύναται ἐξ αὐτῶν ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐξαγάγῃ καὶ αὐτὸς οἷα πορίσματα φαίνονται αὐτῷ πιθανώτερα. Κατὰ τὴν ἡμετέραν πεποίθησιν τὸ ἀνωτέρω εὑρεθὲν τριῶν ἑκατομμυρίων ὁλικὸν ποσὸν τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος προςεγγίζει μᾶλλον εἰς τὴν ἀλήθειαν, συμφωνοῦν μὲ τὰ ἐξαγόμενα καὶ τοῦ Κλίντωνος· δυνατὸν ὅμως τὸ ποσὸν τοῦ ἐλευθέρου πληθυσμοῦ νὰ ὑπελογίσαμεν μεῖον τοῦ ἀληθοῦς, τὸ δὲ τοῦ δουλικοῦ πλέον. Δεχόμενοι λοιπὸν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ποσῶν ἀνάλογον αὐξομείωσιν, ἥτις ἤθελε φανῆ πιθανωτέρα, νομίζομεν ὅτι τὸ ἄθροισμα αὐτῶν ἔχει καλῶς, ὅπως ἐτέθη ὑφ' ἡμῶν ἀνωτέρω.

Ἂν λοιπὸν εἰς τὸ ποσὸν τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων τοῦ ῥηθέντος πληθυσμοῦ προςθέσωμεν καὶ δύο ἔτι ἑκατομμύρια διὰ τοὺς κατοίκους ἁπασῶν τῶν ἑλληνικῶν νήσων μικρῶν τε καὶ μεγάλων, τῶν πέριξ τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Μικρασίας κειμένων, ἐν αἷς καὶ Ἰόνιοι νῆσοι, καὶ Κρήτη, καὶ Κύπρος καὶ αἱ Κυκλάδες καὶ αἱ Σποράδες πᾶσαι περιλαμβάνονται, ποριζόμεθα τότε ποσὸν πέντε ἑκατομμυρίων, ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν, ὅπερ καὶ ὁ Ἕρμαννος δέχεται, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω[1]), καθ' ὃν ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον περιλαμβάνει τοὺς ἐλευθέρους, τρία δὲ καὶ ἥμισυ τοὺς δούλους πάντας. Ἀλλ' ἡ ἀναλογία αὕτη δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς πιθανὴ, διότι πιστεύομεν ὅτι τὸ τῶν ἐλευθέρων πλῆθος ἦτο πλέον, τὸ δὲ τῶν δούλων μεῖον, ἢ τὸ πολὺ ἐν ἴσῃ

(1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. 3, σελ. 91, σημ. 1.

μοίρᾳ ἀμφότερα ταῦτα τὰ ςοιχεῖα. Μόνον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Κόρινθον καὶ Λακωνικὴν ἦτο τὸ πλῆθος τῶν δούλων κατὰ πολὺ τοῦ τῶν ἐλευθέρων ὑπέρτερον, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὡς μὴ ὑποκειμένας εἰς τὰς αὐτὰς κοινωνικὰς σχέσεις, εἰς ἃς Ἀθῆναι καὶ Κόρινθος καὶ Σπάρτη.

Ἂν δὲ μετὰ τὰ ῥηθέντα συγχωρῆται ἡμῖν νὰ ἐκφέρωμεν εἰκασίαν καὶ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὃν περιεῖχον ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι αἱ ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, νομίζομεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τούτων δὲν θὰ ἦτο ὀλιγώτερος τοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων αὐτῆς. Διὸ, ἐκλαμβάνοντες ὡς ῥητορικὰς ὑπερβολὰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου [1]) καὶ Διοδώρου [2]) καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων συγγραφέων λεγόμενα περὶ ςρατοῦ τῶν Ἰταλιωτῶν, οἷον Συβαριτῶν καὶ Κροτωνιατῶν καὶ ἄλλων, ὑπολογίζομεν τοὺς τῶν ἀποικιῶν Ἕλληνας πάντας μετὰ τῶν παρ' αὐτοῖς δούλων ἰσαρίθμους τῶν ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ὁ Βαχσμοῦθος ποιεῖ [3])· διότι μία μόνη ἑλληνικὴ ἀποικία, αἱ Συρακοῦσαι[4]), λέγονται ὅτι ἐν καιρῷ τῆς ἀκμῆς των εἶχον 300—500,000 κατοίκους, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι πόλεις, αἵτινες καὶ ἰσχυραὶ ἦσαν καὶ κατοίκους πολλοὺς εἶχον διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν θέλομεν νὰ προςθέσωμεν καὶ τὸ τῶν πολλῶν πόλεων, ἃς ἐν ἁπάσῃ σχεδὸν τῇ Ἀσίᾳ ἔκτισεν ὁ Ἀλέξανδρος πρῶτον καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ὕστερον, αἵτινες ἀνήρχοντο εἰς διακοσίας καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς αὐτῶν εἰς ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα μυριάδας, καθ' ἃ ὁ γερμανὸς Δρούσένιος ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ αὐτοῦ καὶ συνοπτικώτερον ὁ ἡμέτερος Κ. Παπαῤῥηγόπουλος [5]) λέγουσι·

(1) Παρὰ Στραβ. 6, 261 καὶ 263.

(2 Ἐν βιβλ. 3, 54 καὶ (0—80 καὶ 14, 54

(3) Ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2, 13. β' ἐκδ.

(4) Ἡροδ. 7, 156· Στραβ. 6, 270 Διοδ. 11, 72 καὶ Cic. Verres 4, 57, 117. Urbem Syracusas maximam esse graecarum urbiun pulcherrimamqve omnium. Πλέω παρὰ Forbiger Geog. 3,797.

(5) Ἐν τῇ τοῦ ἑλλ. ἔθνους ἱστορίᾳ τόμ. 2 σελ. 328 κ. ἑ.

διότι ὁ ἑλληνικὸς τούτων πληθυσμὸς ἐλήφθη βεβαίως ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Περιττὸν ὡςαύτως κρίνομεν νὰ προςθέσωμεν καὶ τὸ ποσὸν τῶν ἐν ταῖς νέαις ταύταις πόλεσιν ἐξελληνισθέντων ὕςερον βαρβάρων, διότι οὗτοι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, καὶ διότι ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι ἑλληνισμὸς ἤρξατο συγχρόνως νὰ ἐκρωμαΐζεται κατὰ μικρὸν, ὥστε ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου γράφων Στράβων [1]) ἀποφαίνεται ὅτι ἐπ' αὐτοῦ «ἐκβαρβαρῶσθαι συμβέβηκεν ἅπαντα, καὶ τὰ μὲν Λευκανοὺς καὶ Βρεττίους κατέχειν, τὰ δὲ Καμπανοὺς, καὶ τούτους λόγῳ, τὸ δ' ἀληθὲς Ῥωμαίους». Οὕτωποριζόμεθα ὡς τελευταῖον συμπέρασμα ὅτι σύμπας ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐλευθέρων καὶ μὴ, ὁ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὁ ἐν ταῖς ἀποικίας ταῖς ἑλληνικαῖς, ἦτο τὸν δ' καὶ γ' αἰῶνα περὶ τὰ δέκα ἑκατομμύρια. Τὸ ἥμισυ δηλονότι τοῦ ποσοῦ εἰς ὃ ἀναβιβάζει, ὡς ἀλλαχοῦ εἴπομεν, ὁ Schlosser τοῦτον κατ' εἰκασίαν καὶ αὐτὸς ἀποφαινόμενος. Τίς τῶν εἰκασιῶν τούτων προςεγγίζει μᾶλλον εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἴσως ἀποδείξωσι νεώτεραι καὶ ἀκριβέστεραι ἔρευναι, ἃς ἀναμένει ἡ ἐπιστήμη παρὰ νέων ἐρευνητῶν φίλων τῆς ἀρχαιότητος.

Περὶ τοῦ πλήθους τῶν νῦν Ἑλλήνων.

Μετὰ τὰ εἰρημένα ἔδει νὰ προςθέσωμεν ἐν τέλει ὀλίγα καὶ περὶ τοῦ πλήθους τοῦ νῦν ἑλληνικοῦ γένους, ὅπερ κατὰ σύμπτωσιν ἀξιοσημείωτον οἰκεῖ καὶ σήμερον ἔτι ἐν ταῖς αὐταῖς χώραις, νήσοις καὶ παραλίοις τῆς Μεσογείου, ἐν οἷς καὶ τὸ πάλαι, πλὴν τῶν τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας ἀκτῶν, ἔνθα πρότερον μὲν

(1) Ἐν βιβλ. Ϛ' σελ. 259· «Ἅπαντας τοὺς ταύτῃ κακῶς διέθηκαν μάλιστα δὲ τοὺς Ἕλληνας, οἳ πρότερον μέν γε καὶ τῆς μεσογαίας πολλὴν ἀφῄρηντο, ἀπὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων ἀρξάμενοι, καὶ δὴ ἐπὶ τοσοῦτον ηὔξηντο, ὥστε μεγάλην Ἑλλάδα ταύτην ἔλεγον καὶ τὴν Σικελίαν. Νυνὶ δὲ πλὴν Τάραντος καὶ Ῥηγίου καὶ Νεαπόλεως ἐκβεβαρβαρῶσθαι συμβέβηκεν ἅπαντα.»

οἱ Ῥωμαῖοι, εἶτα δὲ ὁ παπισμὸς κατέπνιξαν τὸν ἑλληνισμόν. Ἡ τοῦ νῦν ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐξακρίβωσις ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις ὅσῳ διὰ πολλοὺς λόγους εἶναι ἀναγκαία, τοσούτῳ εἶναι καὶ δύςκολος. Περὶ αὐτοῦ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ὡς ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Α. Μανσόλας, ὁ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν τμηματάρχης, ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων Στατιστικῶν τῆς Ἑλλάδος.Εἰς τοὺς πολλοὺς δὲ λόγους τοὺς κωλύοντας κατ'αὐτὸν τὴν ἀκριβῆ ἀπαρίθμησιν τῶν κατοίκων καταλέγεται καθ'ἡμᾶς καίτινων ἱερέων καὶ δημάρχων ὁ δόλος, οἵτινες πλεῖστον μὲν ἠδύναντο νὰ συμπράξωσιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀληθοῦς πληθυσμοῦ τῶν ἐνοριῶν καὶ δήμων,ἀλλὰ συμφέρον ἔχουσί τινες ν'ἀποκρύπτωσιν αὐτὸν, οἱ μὲν τῶν ἱερέων ἵνα μὴ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνοριτῶν προςτεθῶσι καὶ ἄλλοι ἱερεῖς καὶ ἐλαττωθῶσι τὰ ἑαυτῶν εἰςοδήματα,οἱ δὲ τῶν δημάρχων ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται νὰ ςέλλωσι πλείονας εἰς τὸν στρατὸν νέους ἐκ τοῦ δήμου των στρατευσίμους.

Ἡ τοιαύτη ἐν ταῖς περὶ πληθυσμοῦ στατιστικαῖς τῆς Ἑλλάδος ἀνακρίβεια γίνεται καταφανὴς ἐκ τῶν καταλόγων τῶν ἐχόντων δικαίωμα ψήφου ἐν ταῖς βουλευτικαῖς ἐκλογαῖς. Ἐπειδὴ οἱ ἔχοντες συμφέρον νὰ ἐκλέγωνται βουλευταὶ ἐνεργοῦσι νὰ ἐγγράφωνται ἐν τοῖς καταλόγοις τούτοις ὅσον οἷόν τε πλείονες ψηφηφόροι, καὶ ἀνήλικες καὶ νεκροὶ πολλάκις καὶ ὅλως ἀνύπαρκτα ὀνόματα, διότι οὕτω πλείονας βουλευτὰς παρέχει εἰς τὴν βουλὴν ἑκάστη ἐπαρχία, καὶ διότι ὅσον πλείονας ψηφηφόρους τοιούτους αὕτη ἔχει, τοσοῦτον εὐκολώτερον δύνανται να ἐκλεχθῶσι βουλευταὶ οἱ θεμιτοῖς καὶ ἀθεμίτοις μέσοις ἐργαζόμενοι. Τούτου δ' ἕνεκα ἄκρα ἀσυμφωνία ὑπάρχει ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις καταλόγοις τοῦ αὐτοῦ τόπου.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀδύνατον εἶναι εἰς τὴν ἐπιστήμην νὰ μάθῃ ὁπόσος εἶναι ὁ τῆς Ἑλλάδος ἀληθὴς πληθυσμός. Ἐντεῦθεν πιστεύουσί τινες δικαίως ὅτι οὗτος εἶναι πολὺ ὑπέρτερος τοῦ τῷ 1870 ἀνευρεθέντος, ἀνερχομένου, ὡς εἴπομεν, εἰς 1,437,028, καὶ τοῦ τῷ 1876, ἀνελθόντος εἰς 1,496,493 ἕνεκα τῆς ἐν τοῖς ἔτεσι 1870, 1871, 1872 καὶ 1873, διαφορᾶς τῶν γεννήσεων

πρὸς τὰς ἀποβιώσεις [1]), διϊσχυριζόμενοι οὐχὶ ἀπιθάνως ὅτι ὁ ἀληθὴς τῆς Ἑλλάδος πληθυσμὸς εἶναι πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου.

Ἐν ᾧ αἱ περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰδήσεις εἰσὶ τοιαῦται, εἰ καὶ γίνονται ἐνίοτε τακτικαὶ ἀπαριθμήσεις τῶν κατοίκων αὐτῆς, τί ἔχει νὰ περιμένῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἐν τοῖς τοιούτοις περὶ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ; Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις συμφέρον ἔχει νὰ γινώσκῃ οὐχὶ δι' ἐθνολογικοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ πολιτικοὺς λόγους τὸ πλῆθος τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, καὶ ἠδύνατο κατὰ προσέγγισιν νὰ γινώσκῃ τοῦτο δι' ἐρευνῶν τῶν ἰδίων αὐτῆς ἑλληνικῶν προξένων. Ἐρωτήσαντες ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν ἂν ὑπάρχωσι περὶ τούτου ἐκθέσεις τῶν ἑλληνικῶν προξένων, ἐμάθομεν δυστυχῶς ὅτι δὲν ὑπάρχουσι. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν, ἐν ᾧ καὶ οἱ πρόξενοι διαδέχονται ἀλλήλους καθ' ἑξαμηνίαν ἢ τριμηνίαν, ὅπως καὶ αἱ Κυβερνήσεις ἡμῶν; Ἔπειτα καὶ αὐτοὶ οἱ πεμπόμενοι πρόξενοι πέμπονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἵνα εὕρωσιν οἱ πλεῖστοι μᾶλλον πόρον ζωῆς, ἢ ἵνα ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὅπως ἐργάζονται πολλοί, ἵνα μὴ εἴπωμεν πάντες, οἱ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας πρόξενοι, ὧν αἱ πρὸς τὰς Κυβερνήσεις των ἐκθέσεις ἐκπληροῦσιν οὐ μόνον τὸν πολιτικὸν καὶ ἐμπορικὸν σκοπόν, δι' ὃν καθίστανται ἐν διαφόροις τόποις, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικὸν δημοσιευόμεναι πολλάκις.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα παρ' ἡμῖν νῦν εἶναι ἀδύνατα, εὑρισκόμεθα εἰς πλήρη ἄγνοιαν τοῦ ἐν ταῖς ξέναις χώραις ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ τε ἐλευθέρου, ἤτοι τῶν ἐν αὐταῖς ζώντων ὑπηκόων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν ὑπηκόων ἄλλων κρατῶν· διότι ὀλίγον ἐνδιαφέρονται ξέναι Κυβερνήσεις νὰ ἀνεύρωσι πόσοι Ἕλληνες οἰκοῦσιν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν. Πρῶτος, καθ' ἃ γινώσκομεν, ὁ ἐν Κωνςαντινουπόλει Ἠπειρωτικὸς σύλλογος διετάραξε τὴν ἐν τούτοις ἀκηδίαν ἡμῶν, ἐπιχειρήσας ν' ἀναγράψῃ τοὺς τῆς Ἠπείρου Ἕλ-

(1) Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος, κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1870, 1871, 1872 καὶ 1873. Ἐν Ἀθήναις 1876. Βλ. πρόλογον καὶ σελ. ε.

ληνας κατοίκους, μεθ' ὃ ἀνεῦρεν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ αὕτη χώρα εἶχε τῷ 1874 Ἕλληνας κατοίκους 358,654[1]). Ἂν καὶ ἄλλοι ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοὶ σύλλογοι ἐποίησαν ὁμοίας ἀπογραφὰς τῶν οἰκούντων Ἑλλήνων εἰς ἄλλας χώρας, δὲν γνωρίζομεν. Εὐχόμεθα δὲ οἱ μὴ ποιήσαντες τοιαύτας νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦ Ἠπειρωτικοῦ συλλόγου χάριν οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης[2]).

Διὰ τοὺς λόγους λοιπὸν τούτους οὐδὲν βέβαιον ἔχομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ Ἑλλήνων, τῶν τε ὑπηκόων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν ἡμῶν ἐν γένει. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι Ἕλληνες οἰκοῦσιν ἐν πάσαις ταῖς τῆς Τουρκίας νήσοις, τοῖς παραλίοις αὐτῆς καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν χωρῶν τούτων πολλαχοῦ, καὶ ἐν ἄλλαις ἔτι χώραις τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου κόσμου εἰσὶ διακεχυμένοι ἐμπορίου χάριν πλεῖστοι, ἀποφαινόμεθα, καθ' ἃς ἔχομεν πληροφορίας παρὰ διαφόρων φίλων, γινωσκόντων ἐξ αὐτοψίας τὰς χώρας ἐν αἷς ζῶσιν Ἕλληνες, ὅτι σύμπαντες οἱ ἐν Τουρκίᾳ, Ἀφρικῇ, δυτικῇ καὶ βορείῳ Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ, καὶ νέᾳ Ὀλλανδίᾳ, καὶ ἐν ταῖς Ἰνδίαις Ἕλληνες (καὶ ποῦ γῆς δὲν ὑπάρχουσιν ὁμογενεῖς ἡμῶν ;) ἀνέρχονται εἰς πλῆθος τριῶν μέχρι τεσσάρων ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἢ πάντες ὁμοῦ εἰς πλέον τῶν πέντε ἑκατομμυρίων, συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος κατοίκων.

Ἡ διασπορὰ αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅσον καὶ ἂν ἦναι εἰς τοὺς ἰδιώτας ὠφέλιμος, διότι παρέχει αὐτοῖς καὶ πλοῦτον καὶ εὐζωΐαν ἴσως πλείονα ἢ ὅσον ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν οἰκοῦντες ἐν τῇ πετρώδει καὶ λυπρᾷ Ἑλλάδι, οὗ ἕνεκα ἀναγκάζονται ἀπὸ τῆς

(1) Βλ. σελ. 265 τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἠπειρωτικοῦ συλλόγου, ἔτους Β' 1873—1874 ἐν Κωνσταντινουπόλει 1876 εἰς 4ον.

(2) Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου ἢ καὶ ἄλλοι γινώσκουσιν ὅτι ἐδημοσιεύθησάν ποτε ὑφ' ὁποιουδήποτε στατιστικαὶ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος οἰκούντων Ἑλλήνων, παρακαλοῦνται νὰ γνωστοποιήσωσι τοῦτο εἰς τὸν γράφοντα ταῦτα. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἐθνικὴ δι' οὓς λόγους πάντες γινώσκομεν.

πρώτης ἀρχῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων μέχρι σήμερον νὰ ἀπέρχωνται καὶ κατοικῶσιν εἰς ἄλλας χώρας οἱ Ἕλληνες· ἡ διασπορά, λέγω, αὕτη ὅσον καὶ ἂν ἦναι ἐν μέρει ὠφέλιμος καὶ αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, διότι ἐκ τοῦ πλούτου τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ζώντων τέκνων της ἀπολαμβάνει καὶ αὐτὴ μέρος πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκείων, ἡ αὐτὴ ὅμως διασπορὰ εἶναι πολυειδῶς ἐπιζήμιος, διότι τῆς Ἑλλάδος ὁ πληθυσμὸς δὲν φαίνεται αὐξάνων, ὅσον πράγματι αὐξάνει, ἀπερχομένων πολλῶν αὐτῆς τέκνων καὶ ἐγκαθισταμένων εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, πολλῶν δὲ τούτων διὰ τὰς ἐπιγαμίας καὶ συγχωνευομένων μὲ τοὺς ἐγχωρίους ἢ αὐτῶν ἢ τῶν τέκνων καὶ ἀπογόνων των· ὅπερ γίνεται ἐν χώραις μάλιστα ὁμοθρήσκων, οἷον ἐν Ῥωσσίᾳ, Ῥωμουνίᾳ, Βουλγαρίᾳ καὶ Σερβίᾳ, ἔνθα χιλιάδες καὶ μυριάδες Ἑλλήνων ἐξεφυλίσθησαν· ἐν ᾧ ἐν Ἑλλάδι μένοντες οὗτοι καὶ ἀρχηγοὶ οἴκων γενόμενοι, ἤθελον συντελεῖ αὐτοί τε καὶ τὰ τέκνα των εἰς αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Διὰ τοῦ μεγάλου δὲ πληθυσμοῦ ἤθελε καλλιεργεῖσθαι κάλλιον αὕτη καὶ οἱ πολλοὶ καὶ ἄφθονοι φυσικοὶ θησαυροὶ αὐτῆς, διὰ τῆς ἐργασίας πολλῶν χειρῶν ἀναζητούμενοι, ἤθελον παρέχει ἀφθονώτερα τὰ μέσα τῆς ζωῆς εἰς τοὺς κατοίκους, καὶ τούτους βελτίονας καὶ πολιτικῶς ἰσχυροτέρους ἀποδείξει. Μὴ θέλοντες νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ σκοποῦ τῆς διατριβῆς ταύτης, παραλείπομεν νὰ ἐξετάσωμεν ὁποία θὰ ἦτο ἡ νῦν ἐλευθέρα Ἑλλάς, ἂν εἶχεν ἐν τοῖς κόλπους αὐτῆς πάντας τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐν τοῖς τοῦ βίου πεῖραν αὐτῶν, ἢ ἂν ἡ διασπορὰ αὕτη καὶ ἔκτασις τοῦ ἑλληνικοῦ περιωρίζετο ἐντὸς τῆς Ἰλλυρικῆς χερσονήσου, ὥϛε νὰ παρουσιάζῃ ἓν συνεχὲς ὅλον.

Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ Ἕλληνες ὅπου καὶ ἂν ζῶσι διατηροῦσιν ἀκμαῖον τὸ τῆς φιλοπατρίας αἴσθημα, καὶ δεικνύουσι τοῦτο ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐν πάσῃ σπουδαίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀνάγκῃ. Ὁ τελευταῖος κρητικὸς ἀγών, ἵνα μὴ φέρωμεν ἄλλα πολλὰ ἀρχαιότερα παραδείγματα, ἐδήλωσε τοῦτο, ὑπὲρ οὗ οὐ μόνον ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς, ἀλλὰ καὶ σύμπαντες οἱ Ἕλληνες ἀπὸ πάσης χώρας καὶ ἔθνους συνειςέφερον. Καὶ ὅμως ὁποία καὶ ὁπόσα θαύματα ἠδύνατο ἡ νῦν ἀσθενὴς Ἑλλὰς νὰ πράξῃ, ἂν εἶχεν ἐν τοῖς κόλ-

ποις αὐτῆς τὰ πέντε ἑκατομμύρια τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς διεσπαρμένων τέκνων της! Τί δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἡ ἑλληνικὴ νοημοσύνη μετὰ τῆς ἰδιαζούσης τοῖς Ἕλλησιν ἀνδρίας, δραστηριότητος, ὀλιγαρκείας, καρτερίας ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ εὐφυΐας ἐν πᾶσιν;

14 αὐγούστου 1876.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΠΕΡΙ ΗΛΙΟΥ. (*)

4) Περὶ τῆς καθόλου ἐνεργείας τοῦ ἡλίου.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξητάσαμεν τὴν ἐν τῷ πλανητικῷ συστήματι θέσιν τοῦ ἡλίου καὶ τὸν ὄγκον καὶ μάζαν αὐτοῦ, ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ὁποίας κανονίζεται διὰ τῆς ἕλξεως ἡ τῶν πλανητῶν κίνησις περὶ αὐτὸν ὡς περὶ κέντρον. Ἀλλὰ πλὴν τῆς διὰ τῆς ἕλξεως ἐνεργείας του, ὁ ἥλιος ἐπιδρᾷ καὶ ἄλλως ἐπὶ τῶν πλανητῶν διὰ τοῦ φωτὸς, τῆς θερμότητος καὶ ἄλλων ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Καὶ ἡ ἕλξις δὲ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ μία τῶν ἐκφάνσεων τῆς ἐν αὐτῷ ἐνυπαρχούσης γενικῆς ἐνεργείας· διότι πᾶν φαινόμενον ἐν τῇ φύσει παράγεται διὰ καταναλώσεως τῆς ἐν αὐτῇ ἐνυπαρχούσης ἐνεργείας, ἥτις ἐκφαίνεται εἴτε ὡς ἕλξις, εἴτε ὡς θερμότης, εἴτε ὡς φῶς, εἴτε ἄλλως πως, δυναμένου τοῦ ἑνὸς τρόπου τῆς ἐκφάνσεως νὰ μετατραπῇ εἰς ἕτερον.

Καθίσταται δ' εὐνόητος ἡ παραγωγὴ τῶν διαφόρων φαινομένων ἀπὸ κοινῆς πηγῆς, τῆς καθόλου ἐνεργείας, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ φῶς καὶ θερμότης εἶνε κίνησις, ὅπως καὶ ἡ διὰ τῆς ἕλξεως κατάπτωσις τῶν σωμάτων, ἢ ἡ κίνησις τῆς σφαίρας πυροβόλου διὰ τῆς ἐκλύσεως τῆς ἐνεργείας, τῆς στα-

(*) Συνέχεια τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει, σελ. 68, διατριβῆς.

τικῶς ἐν τῇ πυρίτιδι δεδεμένης. Ὡς πρὸς τὴν θερμότητα μάλιστα ἡ φυσικὴ κατώρθωσε νὰ ἐκφράσῃ δι' ἀριθμῶν τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς κινήσεως ὑπάρχουσαν σχέσιν διὰ τοῦ καλουμένου ἰσοδυνάμου τῆς θερμότητος. Εὑρέθη δηλαδὴ διὰ πειραμάτων ὅτι ἡ ἐνέργεια, ἥτις καταναλίσκεται ὅπως θερμανθῇ κατὰ 1° Κελσίου ἓν χιλιόγραμμον ὕδατος, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ἥτις καταναλίσκεται ὅπως ὑψωθῇ βάρος 424 χιλιογράμμων εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου, ἢ συντομώτερον ἐκφραζομένου τοῦ πράγματος, μία μονὰς θερμότητος ἰσοδυναμεῖ πρὸς 424 χιλιογραμμόμετρα μηχανικῆς ἐργασίας. Ἐπίσης δ' εὑρέθη καὶ τὸ ποσὸν ἐνεργείας τὸ ὁποῖον καταναλίσκεται, ὅπως διὰ θερμάνσεως μετατραπῇ εἰς ἀτμοὺς ὡρισμένον ποσὸν ὕδατος εὑρισκόμενον ὑπὸ ὡρισμένην ἀτμοσφαιρικὴν θλίψιν.

Ἡ σχέσις πάντων τῶν φυσικῶν φαινομένων ὡς διαφοροτρόπων ἐκφάνσεων τῆς ἐν γένει ἐνεργείας συνέχεται μετὰ τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, ὃν κατὰ τὸ 1842 ἀνεκάλυψε πρῶτος ὁ ἐξ Ἁϊλβρόννης Γερμανὸς ἰατρὸς Μαΰερος, εἶτα δὲ ἀνεξαρτήτως τούτου καὶ ἀπὸ ἄλλων φαινομένων λαβὼν ἀφετηρίαν ὁ Ἄγγλος φυσικὸς Ἰούλης. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀρχὴν οὐδεμία ἐνέργεια ἀπόλλυται ἐν τῇ φύσει, οὐδὲ παράγεται, ἐὰν δὲν προϋπάρχῃ. Ἡ ἐνέργεια δύναται νὰ τροποποιηθῇ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκφάνσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ἀπολεσθῇ. Πρὸς μείζονα δὲ διευκρίνισιν τούτου ἔστωσαν καὶ τὰ ἑξῆς παραδείγματα.

Ὡς παράδειγμα ἂς λάβωμεν τὴν ἀτμομηχανήν. Ἡ ἐνέργεια ἡ δεδεμένη στατικῶς ἐν τῷ ἄνθρακι ἐκλύεται διὰ τῆς καύσεως αὐτοῦ καὶ μετατρέπεται εἰς θερμότητα. Ταύτης ἡ ἐνέργεια μεταδιδομένη εἰς τὸ ὕδωρ, μετατρέπει αὐτὸ εἰς ἀτμόν, ἡ ἐν τούτῳ δ' ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς κίνησιν. Οὕτως ἡ ἐν τῷ ἄνθρακι στατικῶς δεδεμένη ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν κινήσεως. Καὶ εἰς τὰς τελειοτέρας μηχανὰς πᾶσα ἡ ἐνέργεια τοῦ ἄνθρακος δὲν μετατρέπεται εἰς χρήσιμον ἐνέργειαν πρὸς κίνησιν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἀλλὰ τὸ πλεῖον αὐτῆς μέρος μετατρέπεται εἰς τριβὴν (ἥτις εἶνε πάλιν ἑτέρα ἔκφανσις τῆς ἐνεργείας),

καὶ χρησιμεύει πρὸς θέρμανσιν· οὕτω μετατρέπεται μὲν εἰς ἐνέργειαν ἄχρηστον πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἀτμομηχανῆς, δὲν ἀπόλλυται ὅμως διὰ τὴν ὅλην φύσιν. Ἄλλο παράδειγμα εἶνε ἡ κίνησις τοῦ ὑδρομύλου διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς καταπτώσεως τοῦ ῥέοντος ὕδατος, ἢ ἡ κίνησις τῶν πλοίων διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ κινουμένου ἀέρος.

Ἴδωμεν λοιπὸν τὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου, ἀποσπῶντες τὰ περὶ τούτου ἐκ τοῦ ἀξιολογωτάτου συγγράμματος περὶ τοῦ ἡλίου τοῦ διασήμου ἰταλοῦ ἀστρονόμου πατρὸς Σέκη. Ἰδοὺ δὲ τί αὐτὸς περὶ τούτου γράφει·

«Ὁ ἥλιος εἶνε τὸ ἐλατήριον πασῶν τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ πλανητικῷ συστήματι κινήσεων· εἰς αὐτὸν χρεωστοῦμεν οὐ μόνον τὴν θερμότητα καὶ τὸ φῶς καὶ δι' αὐτῶν τὴν αὔξησιν τῶν φυτῶν καὶ ζώων καὶ τὴν συντήρησιν τῆς ἰδίας ἡμῶν ζωῆς, ἀλλ' αὐτὸς εἶνε καὶ ἡ πηγή, μάλιστα δὲ σχεδὸν ἡ μόνη καὶ ἀποκλειστικὴ πηγὴ διὰ πάντα τρόπον κινήσεως καὶ ἐκφάνσεως δυνάμεως ἐπὶ τῶν πλανητῶν. Ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς γῆς αἱ διάφοροι εἴτε κινήσεις εἴτε ῥεύματα τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ὑδάτων, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ποικίλη μόρφωσις τῶν φυτῶν, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αἱ παραγόμεναι διὰ τῆς καύσεως ξύλων, ἀνθράκων καὶ ὁμοίων ὑλῶν καθὼς καὶ ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσουσι τὰ ζῶα διὰ τῆς ἐκ τῆς τροφῆς παραγομένης θερμότητος, εἶνε ἀποτελέσματα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

»Ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶνε ἀληθὴς μηχανὴ διὰ τὴν ἡλιακὴν δύναμιν, εἰ καὶ δὲν βλέπομεν ἐν αὐτῇ οὔτε μοχλούς, οὔτε ἔμβολα, οὔτε τροχούς· μέγιστα ποσὰ ἀέρος καὶ ἀτμῶν κυκλοφοροῦσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ διὰ μόνης τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἡλίου. Ὁ ἥλιος θέτει εἰς κίνησιν τὸν ἀέρα διὰ τῆς ἀνίσου θερμάνσεως αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς· αὐτὸς λοιπὸν εἶνε ἡ πηγὴ τῶν ἀνέμων, οἵτινες δροσίζουσι τὴν γῆν καὶ ἄγουσι διαπόντια τὰ πλοῖα, ἔτι δὲ τῶν λαιλάπων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τρικυμιῶν, αἵτινες καταστρεπτικῶς μυκῶνται ἐπὶ τὴν γῆν.

»Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου ἀνυψοῖ καὶ πάλιν ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἡ βαρύτης τῆς γῆς καθείλκυσεν. Οὕτω δὲ ὁ

ἥλιος εἶνε τὸ ἐλατήριον δι' οὗ κινοῦνται οἱ τροχοὶ τῶν ὑδρομηχανῶν, οἱ ὑδρόμυλοι καὶ ἄλλαι μηχαναί. Ἄνευ τοῦ ἡλίου δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐξάτμισις τῶν ὑδάτων, ἐπομένως οὔτε νέφη οὔτε ὁμίχλη, οὔτε βροχή, ὅπως διαθρέψωσι τὰς πηγάς, ὑγράνωσι τὸ ἔδαφος καὶ πληρώσωσι τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν.

»Πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἡ παραγωγὴ θερμότητος διὰ καύσεως παντὸς εἴδους εἶνε ἔργον τοῦ ἡλίου, ἔργον τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ, αἵτινες κατὰ τὰς παλαιοτέρας περιόδους τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γῆς παρήγαγον τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἠνάγκασαν τότε καθὼς καὶ νῦν νὰ προςλάβωσιν ἀπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας τὸ ἀνθρακικόν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἑκατομμυρίων ἐτῶν ἐκ καταςραφέντων δασῶν εἶνε ἐναποταμιευμένον εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ὡς ἀμέτρητος, οὐχὶ ὅμως δυστυχῶς καὶ ἀνεξάντλητος, θησαυρὸς ἡλιακῆς ἐνεργείας.

»Πράγματι δὲ ὁ Γυνδάλιος ἔχει δίκαιον λέγων ὅτι «οὐ μόνον εἰκονικῶς, ἀλλὰ πραγματικῶς ἐν τῇ μηχανικῇ σημασίᾳ εἴμεθα τέκνα τοῦ ἡλίου. Ὅλη ἡ θερμότης, ὅλον τὸ φῶς, πᾶσα μηχανικὴ κίνησις καὶ ἐργασία, πᾶσα φυτικὴ καὶ ζωϊκὴ ζωὴ ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν καὶ συντήρησιν ὡς μόνην πηγήν, τὰς διαφόρους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.»

Ταῦτα περὶ τῆς ἐνεργείας ἐν γένει τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· ἴδωμεν δὲ νῦν τὰ διάφορα εἴδη αὐτῶν κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς ἐκφάνσεώς των. Κατὰ τὸν Σέκην λοιπὸν διακρίνομεν αὐτὰς εἰς φωτεινάς, θερμαντικὰς καὶ χημικὰς ἀκτῖνας, καθόσον ἀντιλαμβανόμεθα αὐτῶν ὡς φωτός, θερμότητος καὶ χημικῆς ἐνεργείας.

5) Περὶ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου.

Ὅπως πάσης ἄλλης ἐνεργείας κυρία πηγὴ διὰ τὴν γῆν εἶνε ὁ ἥλιος, οὕτω καὶ τοῦ φωτὸς διὰ τῶν κυμάνσεων τὰς ὁποίας αὐτὸς μεταδίδει εἰς τὸ ῥευςόν, τὸ ὁποῖον ὑποθέτομεν ὅτι πληροῖ τὸν καθόλου χῶρον, ὃν καλοῦμεν αἰθέρα. Αἱ κυμάνσεις αὗται μεταδιδόμεναι εἰς τὸν ἡμέτερον ὀφθαλμὸν προξενοῦσιν

ἡμῖν τὸ αἴσθημα τῆς ὁράσεως. Πόσον δὲ ὁ ἡμέτρος βίος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστόν. Ὅταν ὁ ἥλιος εὑρίσκηται ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος τόπου τινὸς, τότε οὗτος ἔχει ἡμέραν, ὅταν δὲ κάτωθεν, τότε ἔχει νύκτα. Καὶ τὸ μόνον δὲ φῶς οὐρανίου σώματος, τὸ μετριάζον ὁπωσοῦν ἐπαισθητῶς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, τὸ τῆς σελήνης, εἶνε δάνειον ἡλιακὸν φῶς, ὅπως καὶ τὸ σχετικῶς ἄτονον φῶς τῶν πλανητῶν, ὧν οὐδεὶς εἶνε αὐτόφωτος. Πολὺ ὀλίγον δὲ μετριάζεται τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων αὐτοφώτων ἀπλανῶν, ὧν πολλοὶ δυνατὸν νὰ ἦνε ἀπολύτως λαμπρότεροι τοῦ ἡλίου, ἕνεκα ὅμως τῆς μεγίστης αὐτῶν ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς γῆς ἔχουσι δι' ἡμᾶς φῶς ἀμυδρότατον.

Ἡ σύγκρισις τῆς ἐντάσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς πρὸς τὴν ἔντασιν τοῦ φωτὸς οἱουδήποτε ἄλλου σώματος εἶνε λίαν ἐπισφαλὴς ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου. Οὐχ ἧττον διὰ καταλλήλων ὀργάνων ἐγένοντο συγκρίσεις τινὲς, παρέχουσαι ἰδέαν τινὰ τοὐλάχιστον περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου, συγκρινομένου πρὸς τὰ λοιπὰ οὐράνια σώματα. Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὰς φωτομετρικὰς ἐρεύνας τοῦ Γερμανοῦ φυσικοῦ Ζοιλνέρου (Zöllner) ὁ ἥλιος εἶνε 618 χιλιάκις λαμπρότερος τῆς πανσελήνου. Ὁ αὐτὸς φυσικὸς συγκρίνας τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, πρὸς τὸ τοῦ Διὸς, εὗρεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶνε σχεδὸν 5 ½ ἑκατομ. φορὰς λαμπρότερος τοῦ Διὸς, εὑρισκομένου εἰς τὴν μέσην αὐτοῦ ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς γῆς. Τοῦ Ἄρεως εἶνε ὁ ἥλιος λαμπρότερος σχεδὸν 7 ἑκατομ. φοράς. Συγκρίνας δὲ τὸν ἥλιον καὶ πρὸς τὸν λαμπρὸν ἀπλανῆ ἀστέρα, τὸν καλούμενον Αἲξ τοῦ Ἡνιόχου (α ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ἡνιόχου), εὗρε τὸν ἥλιον σχεδὸν 56 δισεκατομμύρια φορὰς λαμπρότερον τοῦ ἀστέρος αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθείσης ἀναλύσεως τοῦ φωτὸς διὰ τριγωνικοῦ πρίσματος εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἡλιακὸν φῶς εἶνε σύνθετον. Ἐὰν δηλαδὴ διέλθῃ διὰ τριγωνικοῦ ὑελίνου πρίσματος ἀκτὶς ἡλιακοῦ φωτὸς, αὐτη θλωμένη ἀποσυντίθεται εἰς ταινίαν, ἐν ᾗ διαδέχονται ἄλληλα διάφορα χρώματα. Ἡ

ταινία αὕτη καλεῖται φάσμα ἡλιακόν, ἐν ᾗ διακρίνομεν ἑπτὰ κύρια χρώματα, τὸ ἐρυθρὸν, χρυσοῦν, κίτρινον, πράσινον κυανοῦν, βαθυκύανον καὶ ἰόχρουν. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς χρώματος εἰς τὸ ἑπόμενον δὲν γίνεται ἀποτόμως, ἀλλὰ δι' ὅλων τῶν μεταξὺ ἀποχρώσεων. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι τὸ φῶς αὐτὸ εἶνε σύνθετον ἐκ τοῦ φωτὸς ἀκτίνων, ἐχουσῶν διάφορον μῆκος τοῦ κύματος. Ἐπειδὴ δ' αἱ ἀκτῖνες, αἱ ἔχουσαι διάφορον μῆκος τοῦ κύματος, ἔχουσι καὶ διάφορον βαθμὸν θλαστότητος, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς ταύτης κατὰ τὴν διὰ τοῦ πρίσματος διάβασιν τῆς συνθέτου ἡλιακῆς ἀκτῖνος, ἀποσυντίθεται αὕτη. Ὁ ὀφθαλμὸς τὴν διαφορὰν τοῦ μήκους τοῦ κύματος ἀντιλαμβάνεται ὡς διαφορὰν χρώματος· καὶ τὰς μὲν ἐχούσας τὸ μεγαλήτερον μῆκος τοῦ κύματος ἀντιλαμβάνεται ὡς ἐρυθράς, τὰς δὲ τὸ μικρότερον ὡς ἰοχρόους, τὸ δὲ σύνθετον ἡλιακὸν φῶς ὡς λευκόν. Ἡ φυσικὴ κατώρθωσε νὰ προσδιορίσῃ καὶ τὸ μῆκος τοῦ κύματος ἑκάστου τῶν χρωμάτων.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, παρατηροῦμεν ὅτι αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν λαμπρότητα καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, ἀλλ' εἶνε λαμπρότερον εἰς τὸ κίτρινον αὐτοῦ μέρος, ἀπ' αὐτοῦ δὲ πρὸς τὰ δύο ἄκρα ἡ λαμπρότης τοῦ φάσματος ἐλαττοῦται. Τὸ κίτρινον δὲ δὲν κατέχει τὸ μέσον τοῦ ὅλου φάσματος, ἀλλ' εὑρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὸ ἐρυθρὸν παρὰ πρὸς τὸ ἰόχρουν.

Ἡ ἄμεσος ἄποψις τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος παρέχει αὐτὰ τὰ ἐξαγόμενα. Ἐὰν ὅμως τὸ παρατηρήσωμεν διὰ τηλεσκοπίου, ἀνευρίσκομεν ἐν αὐτῷ πλῆθος σκοτεινῶν γραμμῶν, ἐχουσῶν τὴν διεύθυνσιν τῶν χρωμάτων. Τὰς γραμμὰς αὐτὰς πρῶτος παρετήρησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὁ Ἄγγλος φυσικὸς Οὐολλάστων, μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη ὁ Γερμανὸς ὀπτικὸς Φραονχόφερος, ὅστις προσδιώρισε τὴν ἐν τῷ φάσματι θέσιν αὐτῶν καὶ τὰς ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν κατασκευὴν ὀπτικῶν ὀργάνων. Ἕνεκα τούτου αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ τοῦ φάσματος καλοῦνται γραμμαὶ τοῦ Φραονχοφέρου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νῦν γνωστῶν ὑπερ-

βαίνει τὰς πεντακισχιλίας· ἑκάστης δ' αὐτῶν ἡ ἐν τῷ φάσματι θέσις εἶνε προσδιωρισμένη.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ φάσμα καὶ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων, ἀνευρίσκομεν ὅτι τὸ μὲν φάσμα τῶν πλανητῶν, ὡς ἀντανακλώντων φῶς ἡλιακὸν, εἶνε τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τοῦ ἡλίου, παρουσιάζον καὶ τὰς αὐτὰς σκοτεινὰς γραμμὰς, πλὴν ὀλιγίστων τινῶν προξενουμένων ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῶν· ἐν τῷ φάσματι ὅμως τῶν αὐτοφώτων ἀπλανῶν ἀστέρων αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ δὲν εἶνε πᾶσαι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τοῦ φάσματος τοῦ ἡλίου, ἀλλά τινες μὲν ὅμοιαι, τινὲς δ' οὐχί. Ἐκ τούτου ὁ διάσημος Ἄγγλος φυσικὸς Βρεύστερος (Brewster) εἶπεν ὅτι αἱ γραμμαὶ αὗται ἔμελλον ποτὲ νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς διαφορᾶς ἐν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ τῶν αὐτοφώτων οὐρανίων σωμάτων. Ἡ πρόῤῥησις αὕτη ἐκυρώθη διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως, ἥτις παρέσχεν ὅλως νέα καὶ ἄγνωστα πρότερον μέσα διὰ τὴν σπουδὴν ἰδίως τῆς κατασκευῆς τῶν σωμάτων.

Ἀνεκαλύφθη δηλαδὴ ὅτι φῶς, προερχόμενον ἀπὸ πηγῆς εὑρισκομένης εἰς ἀεριόμορφον κατάστασιν, δὲν παρέχει φάσμα ὁποῖον τὸ ἡλιακὸν, ἀλλὰ διακεκομμένον, συγκείμενον ἐκ λαμπρῶν ταινιῶν μόνον καὶ γραμμῶν, ἐνῷ τὸ φῶς τὸ προερχόμενον ἐκ πηγῆς εὑρισκομένης εἰς ῥευστὴν ἢ στερεὰν κατάστασιν παρέχει φάσμα συνεχές. Πλὴν τούτου ἀνεκαλύφθη ὅτι ἑκάστη ἁπλῆ οὐσία εὑρισκομένη εἰς ἀεριόμορφον κατάστασιν παρέχει ἴδιον διακεκομμένον φάσμα. Αἱ λαμπραὶ δηλαδὴ γραμμαὶ εἶνε διάφοροι κατὰ τὴν διάφορον ἁπλῆν οὐσίαν, ἐκ τῆς ὁποίας σύγκειται ἡ ἀεριόμορφος φωτοβόλος πηγή· οὕτω π. χ. μία λαμπρὰ κιτρίνη γραμμὴ χαρακτηρίζει τὸ φάσμα τοῦ εἰς ἀεριόμορφον κατάστασιν εὑρισκομένου νατρίου, μία λαμπρὰ ἐρυθρὰ, μία κυανῆ καὶ μία βαθυκύανος τὸ φάσμα τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἄλλαι πλείονες ἢ ἐλάσσονες τὰ τῶν λοιπῶν ἁπλῶν οὐσιῶν. Αἱ χαρακτηριστικαὶ γραμμαὶ τῶν διαφόρων οὐσιῶν διακρίνονται καὶ εἰς τὸ φάσμα πηγῶν φωτοβόλων, συνθέτων ἐξ ἀτμῶν τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, χωρὶς νὰ συγχέωνται μεταξύ των. Ἐὰν λοιπὸν πηγὴ φωτοβό-

λος παρέχῃ φάσμα διακεκομμένον, συμπεραίνομεν ὅτι αὕτη εὑρίσκεται εἰς ἀεριόμορφον κατάστασιν· ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν δὲ γραμμῶν τοῦ φάσματος αὐτῆς δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὰς ἁπλᾶς οὐσίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ φωτοβόλος αὕτη πηγὴ συνίσταται.

Αὐξανούσης τῆς θερμοκρασίας τῆς φωτοβόλου ἀεριομόρφου πηγῆς ἢ τῆς θλίψεως, ἣν ὑφίσταται ἐν τῷ φάσματι αὐτῆς, ἀναφαίνονται πρὸς ταῖς προτέραις νέαι λαμπραὶ γραμμαί. Πάντοτε λοιπὸν αὗται εἶνε χαρακτηριστικαὶ τῶν εἰς ἀεριόμορφον κατάστασιν εὑρισκομένων οὐσιῶν· ἡ ἐμφάνισις ὅμως ἐν διακεκομμένῳ φάσματι γραμμῶν, αἵτινες δὲν εἶνε γνωστὸν τίνος οὐσίας εἶνε χαρακτηριστικαί, δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην τὴν ἐν τῇ φωτοβόλῳ πηγῇ ὕπαρξιν ἀγνώστων οὐσιῶν, διότι δυνατὸν αἱ γραμμαὶ αὗται νὰ ἀναφαίνωνται ἐν τῷ φάσματι ἐκ τῆς μεγάλης θερμοκρασίας ἢ θλίψεως τῆς φωτοβόλου πηγῆς, τὰς ὁποίας διὰ πειραμάτων δὲν δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν. Δυνατὸν ὅμως ἐνίοτε νὰ προέρχωνται αἱ ἄγνωστοι γραμμαὶ ἐξ ἀγνώστων ἔτι οὐσιῶν, πράγματι δὲ ἀνεκαλύφθησαν διὰ τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως μέταλλα ἄγνωστα πρότερον.

Ἀλλὰ τί εἶνε αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ τοῦ Φραονχοφέρου ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι, τῷ ἐμφαίνοντι πηγὴν φωτοβόλον, εὑρισκομένην εἰς ῥευστὴν ἢ στερεὰν κατάστασιν; Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔλυσαν οἱ Γερμανοὶ φυσικοὶ Κιρχόφιος καὶ Βούνσενος, ἀνακαλύψαντες τὴν καλουμένην ἀντιστροφὴν τῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος. Ἡ ἀντιστροφὴ αὕτη συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ὅταν φωτοβόλος πηγὴ παρέχουσα φάσμα συνεχὲς περιβάλλεται ὑπὸ ἀτμοσφαίρας εὑρισκομένης εἰς κατωτέραν θερμοκρασίαν παρὰ τὴν πηγὴν αὐτήν, τότε παρουσιάζονται ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι σκοτειναὶ αἱ γραμμαί, αἵτινες θὰ ἐφαίνοντο λαμπραί, ἐὰν τὸ φάσμα παρείχετο ὑπὸ μόνων τῶν οὐσιῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐὰν τυχὸν ἦσαν φωτοβόλοι. Οὕτως οἱ ἀτμοὶ τοῦ νατρίου παρέχουσι κιτρίνην χαρακτηριστικὴν γραμμὴν ἐν τῷ φάσματι τῶν ἀτμῶν αὐτοῦ. Ἐὰν οἱ ἀτμοὶ οὗτοι εὑρίσκωνται πρὸ πηγῆς παρεχούσης φάσμα συνεχὲς καὶ εὑρισκομένης εἰς θερ-

μοκρασίαν ἀνωτέραν παρὰ τοὺς ἀτμοὺς αὐτούς, τότε ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι παρατηροῦμεν εἰς τὴν θέσιν τῆς χαρακτηριστικῆς κιτρίνης γραμμῆς τοῦ νατρίου γραμμὴν σκοτεινήν.

Ὅταν λοιπὸν παρατηρήσωμεν ἐν φάσματι συνεχεῖ γραμμὰς σκοτεινάς, τότε συμπεραίνομεν ὅτι πρὸ τῆς φωτοβόλου πηγῆς ὑπάρχουσιν ἀτμοί, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς κατωτέραν θερμοκρασίαν παρὰ τὴν παρέχουσαν τὸ συνεχὲς φάσμα ῥευστὴν ἢ στερεὰν πηγήν, καὶ συνίστανται ἐξ οὐσιῶν, ὧν αἱ χαρακτηριστικαὶ γραμμαὶ ἐν τῷ ἰδίῳ φάσματι ἑκάστης τῶν ἐν τοῖς ἀτμοῖς οὐσιῶν κατέχουσιν αἱ λαμπραὶ γραμμαὶ τὴν αὐτὴν θέσιν, ἣν αἱ σκοτειναὶ κατέχουσιν ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι. Ἐκ τῆς συνεχείας λοιπὸν τοῦ φάσματος συμπεραίνομεν ὅτι ἡ φωτοβόλος πηγὴ εὑρίσκεται εἰς ῥευστὴν ἢ στερεὰν κατάστασιν. Ἐὰν δ' ἐν τῷ συνεχεῖ φάσματι φαίνωνται καὶ σκοτειναὶ γραμμαί, συμπεραίνομεν ὅτι πρὸ τῆς πηγῆς ταύτης εὑρίσκονται ἀτμοὶ εὑρισκόμενοι εἰς κατωτέραν παρὰ τὴν πηγὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν. Ἐκ τῆς θέσεως δὲ τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τίνων οὐσιῶν συνίσταται ἡ ἀτμοσφαῖρα, ἡ περιβάλλουσα τὴν συνεχὲς φάσμα περιέχουσαν φωτοβόλον πηγήν.

Τὰ ἐξαγόμενα τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου περὶ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς αὐτοῦ θέλομεν ἐξετάσει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

6) *Θερμότης τοῦ ἡλίου.*

Πλὴν τοῦ φωτὸς ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου παρέχει ἡμῖν καὶ θερμότητα, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ἐπὶ τῆς γῆς ἐνεργείας, ὅπως εἴπομεν ἐν τοῖς περὶ τῆς καθόλου ἐνεργείας τοῦ ἡλίου. Ἐξετάσωμεν δὲ νῦν συντόμως τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, τὸ ὁποῖον ὁ ἥλιος ἐκπέμπει πρὸς τὴν γῆν.

Πρὸς εὐκολωτέραν ἔκφρασιν τὸ ποσὸν αὐτὸ θὰ ζητήσωμεν νὰ τὸ παραστήσωμεν διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἧς τὸ ἀνάλογον ἔχομεν ἐπὶ φαινομένων γηίνων καὶ πρὸς τοῦτο ἐκλέγομεν τὴν ἀνάλυσιν τοῦ πάγου.

Ὡς γνωστόν, ὅπως ὕδωρ πεπηγμένον εὑρισκόμενον εἰς θερ-

μοκρασίαν 0° μεταβληθῇ εἰς ῥευστὸν ἔχον τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, ἀπαιτεῖται ποσὸν θερμότητος ἀνάλογον πρὸς τὸν ὄγκον αὐτοῦ· τὸ ποσὸν δ' αὐτὸ τῆς θερμότητος χρησιμεύει πρὸς μόνην τὴν καταστροφὴν τῆς συνοχῆς τῶν μορίων τοῦ ὕδατος, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ. Εὑρέθη λοιπὸν ὅτι διὰ τῆς θερμότητος, ἣν ὁ ἥλιος ἐκπέμπει κατ' ἔτος περὶ τὴν γῆν, δύναται νὰ ἀναλυθῇ πάγος περιβάλλων ὅλην τὴν γῆν καὶ ἔχων πάχος 10 μέτρων. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο κατορθωτὸν, ἐὰν ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου δὲν ἐξεπέμπετο ἀδιακόπως ἐπὶ τῆς γῆς δι' ἀκτινοβολίας εἰς τὸ διάστημα. Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὕτη παριστάνει κάλλιστα τὸ ποσὸν τῆς ἐν συνόλῳ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἐκπεμπομένης θερμότητος.

Ἐὰν μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐτησίως ἐκπεμπομένης ὑπὸ τοῦ ἡλίου θερμότητος ἦνε διαφορὰ κατὰ διάφορα ἔτη, εἶνε ζήτημα μὴ διευκρινισθὲν ἔτι. Πολλοὶ δέχονται ὅτι ὑπάρχει διαφορά τις, ἐκπεμπομένης πλείονος θερμότητος κατὰ τὰ ἔτη, καθ' ἃ αἱ κηλῖδες τοῦ ἡλίου εἶνε πολυαριθμότεραι. Μή τις ὅμως ὑπολάβῃ, καὶ ἐὰν τοῦτο ἀληθεύῃ, ὅτι ἡ θερμοκρασία ἑκάστου τόπου κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ εἶνε μείζων· ἀρκεῖ νὰ ἦνε μείζων ἡ εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκπεμπομένη θερμότης. Δύναται δὲ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ διαφορὰ αὕτη, ἐὰν ὑπάρχῃ, διὰ τῆς παραδοχῆς ἀναπτύξεως μείζονος ἐνεργείας τοῦ ἡλίου, ὅπως ἔχομεν ἀνάλογον φαινόμενον τὸ τῶν καλουμένων νεοφανῶν ἀστέρων, οἵτινες ἀόρατοι πρὶν διὰ μιᾶς παρουσιάζουσι μεγίστην ἔντασιν τοῦ φωτὸς διὰ τῆς αἰφνιδίας ἀναφλέξεως μεγάλου ποσοῦ ὑδρογόνου, ὅπως ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις κατέδειξεν εἰς τὸν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1866 νεοφανῆ ἀστέρα ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Βορείου στεφάνου.

Ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς θερμότητος, τὸ ὁποῖον ὁ ἥλιος ἐκπέμπει πρὸς τὴν γῆν, μέρος ἀποῤῥοφᾶται ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας κατὰ τὴν δι' αὐτῆς δίοδον, μέρος δὲ φθάνει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Κατὰ τὸ διάφορον ὕψος τοῦ ἡλίου ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα εἶνε διάφορος ὁ λόγος τοῦ διερχομένου ποσοῦ τῆς θερμότητος πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀποῤῥοφώμενον. Οὕτως, ὅταν ὁ ἥλιος εὑρίσκηται εἰς τὸ κατακόρυφον, τότε ἀποῤῥοφῶνται ὑπὸ τῆς

ἀτμοσφαίρας τὰ 28 ἑκατοστὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκπεμπομένης θερμότητος, τὰ δὲ λοιπὰ 72 ἑκατοστὰ φθάνουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ὅταν ὁ ἥλιος εὑρίσκηται εἰς ὕψος 30° ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος, ἀποῤῥοφᾶται τὸ ἥμισυ ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅταν δὲ ὁ ἥλιος εὑρίσκηται εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἀποῤῥοφᾶται τὸ ὅλον. Ἐν συνόλῳ δι' ὅλην τὴν γῆν ἀποῤῥοφῶνται ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας τὰ $\frac{3}{5}$ τῆς ὅλης ὑπὸ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν γῆν ἐκπεμπομένης θερμότητος, μόνον δὲ $\frac{2}{5}$ φθάνουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Δ. ΚΟΚΚΙΔΗΣ.

(ἕπεται συνέχεια)

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ.

Ἀναθηματικαὶ Ἀσκληπιῷ καὶ Ὑγιείᾳ ἐπιγραφαί.

Εἶναι ἤδη γνωστὰ εἴς τε τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς φιλαρχαίους τὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τὴν ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τῶν δύο θεάτρων τοῦ ἐπὶ Ῥηγίλλῃ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ ὑπὸ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως δαπάνῃ καὶ ἐπιστασίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας Ἀθηνῶν γινομένην. Ἐν ταῖς ἐφημερίσιν «Ὥρᾳ» καὶ «Αἰῶνι» ἱκανὰ περὶ αὐτῆς ἐδημοσιεύθησαν, ἐν δὲ τῷ ά. τεύχει τοῦ Ε'. τόμου τοῦ Ἀθηναίου δύνανται οἱ φιλάρχαιοι ν' ἀναγνώσωσι τὰς ἀξιολογωτέρας τῶν ἐκεῖ εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κου Σ. Κουμανούδη δημοσιευομένας. Ἡμῖν ἐνταῦθα ἔσται κυρίως ὁ λόγος περὶ τῶν ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ χώρῳ εὑρεθεισῶν ἀναθηματικῶν Ἀσκληπιῷ καὶ Ὑγιείᾳ ἐπιγραφῶν τῶν χρησιμευουσῶν εἰς στήριξιν τῆς γνώμης ὅτι ἐδῶ που ἔκειτο τὸ Ἀσκληπιεῖον, περὶ οὗ ὁ Παυσανίας ἐν Ἀττικ. 21 καὶ 22 § λόγον ποιεῖται.

1.

Ὑγιεία

.....ος	Ἀντίφιλος
Ἀλκι)δάμαντος	Βροσηνίδο
,....τεὺς Ἀσκληπιῶι	Θριάσιος

Ἐπὶ Ἐλπίνο ἱερέως.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ ὀγκώδους βάθρου σχεδὸν κατὰ χώραν μένοντος λίθου πεντελησίου καὶ εἰς ἁπλοῦν ἐπίκρανον ἀπολήγοντος. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι στίχοι εἰσὶ κεχαραγμένοι ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς τῆς πλίνθου ἐχούσης ὕψος 0,13 ½, μῆκος 0,64 καὶ πλάτος 0,50, φερούσης δ' ἄνω κοιλότητα ἐλλειψοειδῆ διαμέτρων 0,40 καὶ 0,34 πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἀγάλματος· ὁ δὲ τελευταῖος στίχος «ἐπὶ Ἐλπίνο ἱερέως» εἶναι κεχαραγμένος ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ βάθρου εἰς ἀπόστασιν 0,10 ἀπὸ τῆς πλίνθου καὶ διὰ μικροτέρων γραμμάτων. Τὸ ὅλον ὕψος τοῦ βάθρου, καὶ τοῦ τῆς πλίνθου συμπεριλαμβανομένου, εἶναι 0,94 ½· τὸ δὲ πλάτος τῶν πλευρῶν αὐτοῦ τῆς μὲν ἐμπροσθίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τῆς ὀπισθίας 0,47, ἑκατέρας δὲ τῶν δύο πλαγίων 0,48· σχῆμα τῶν γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων· τύπος δὲ τῆς ἑνικῆς γενικῆς, ὁ ὄχι σπάνιος, εἰς *ο* ἀντὶ τοῦ κοινοῦ εἰς *ου*.

2.

Ἐπὶ Ἀριστάρχου Κοθωκίδο
Ἱερέως Πολύδωρος
Κορώνου Κηφισιέως
Ἀσκληπιῶι ἀνέθηκεν.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ βάθρου λίθου ὑμηττείου μ. 0,31, πλ. 0,19, ὕψ. 0,9 ½ ὄπισθεν τεθλασμένου καὶ φέροντος ἐπὶ τῆς ἄνω βάσεως κοιλότητα ἐλλειψοειδῆ διαμέτρων 0,25 καὶ 0,14. Σχῆμα τῶν γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων καὶ τύπος τῆς ἑνικῆς γενικῆς τοῦ ά. στίχου ὡσαύτως ὁ εἰς *ο*· περίεργος ὅμως εἶναι τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἡ δηλωτικὴ τοῦ δήμου γενικὴ *Κηφισιέως* εἰς ἀνδρὸς ὄνομα ἀναφερομένη.

3.

Ἀσκληπιῶι
Σωστράτη
ἀνέθηκεν.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου λίθου πεντελησίου μ. 0,24, ὕψ. 0,14, πλ. 0,17 καὶ φέροντος ἄνω κυκλικὴν κοιλότητα διαμέτρου 0,14· σχῆ-

μα γραμμάτων καὶ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

4.

......Προβ)αλίσιος
........ν ὑὸν
.......εινονα
Ἀσκ)ληπιῶι
..καὶ)Ὑγιείαι

....υλου Νικοστράτου
....ἐκ Κ)οίλης.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ δύο τεμαχίων πλακὸς λίθου πεντελησίου προσαρμοζομένων καὶ ἐχόντων ὁμοῦ μῆκος καὶ πλάτος τὸ αὐτὸ, 0,40, πάχος δὲ περίπου 0,11. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐμφαίνει τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους, οἱ δὲ δύο τελευταῖοι στίχοι εἶναι κεχαραγμένοι διὰ μικροτέρων γραμμάτων καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,05 ἀπὸ τῶν ἄλλων· ἡ πλὰξ εἶναι μὲν πανταχόθεν τεθλασμένη, ἀλλὰ πρὸς μὲν τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι ὑπάρχει χῶρος ἱκανὸς ἄγραφος, πρὸς δὲ τ' ἀριστερὰ μετὰ τοῦ λίθου συναπωλέσθησαν καὶ γράμματα· ἡ γραφὴ τῆς λέξεως *υἱός* ἄνευ τοῦ ι ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 21. ἐπιγραφῇ.

5.

Ἀ)φροδίσ(ιος..........λε)υκονοεὺς
ὑπ(ὲρ τοῦ παιδὸς Εὐτυ)χίδου
Ἀσκληπιῶι (καὶ Ὑγιείαι χ)αριστήριον
Ἐπὶ ἱερέως Θεο(φίλου ; τ)οῦ Εὐδόξου
Ἐλευσινίου τὸ (ἀγ)αλμάτιον
ἀνέθηκεν.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου ἐκ δύο τεμαχίων ἀποτελουμένου, λίθου πεντελησίου, ἐλλειψοειδῆ φέροντος ἄνω κοιλότητα καὶ ἔχοντος μ. 0,31 $\frac{1}{2}$ πλ. 38 καὶ ὕψος εἰς μὲν τὸ ἔμπροσθεν μέρος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κυρίως βάθρον, 0,18, εἰς δὲ τὸ ὄπισθεν, ὅπερ ἐκτείνεται εἰς ὁριζόντιον πλάκα, 0,11 $\frac{1}{1}$. Σχῆμα τῶν γραμμάτων τὸ τῶν ἀρχαιοτέρων Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

6.

Π......
...ν Ἀσκλ(πιῶι...
...ἱερέως........

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου βάθρου λίθου ὑμηττείου μ. 0,23 πλ. 0,22 καὶ ὕψ. 0,16· τὰ γράμματα τῶν Μακ. χρόνων.

7.

....ος Κολλυτεὺς
Ἀσκληπιῶι εὐξαμ-
ενο)ς ὑπὲρ Πολυεύκτου
ἀνέθηκεν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ ἁπλοῦ ἐπικράνου (οἷον εἶναι τὸ τῆς Νικαρέτης ἐκ Πηλήκων τῆς πρὸς τῇ πέτρᾳ δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ ἐκ τῶν Προπυλαίων) στήλης λίθου πεντελησίου ὕψ. 0,33 πλ. 0,32 παχ. 0,11. Τὸ *υ* τῆς λέξεως *Πολοεύκτου* εἶναι κεχαραγμένον ἄνω μεταξὺ τοῦ *ε* καὶ *κ* καὶ μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων, ὧν τὸ σχῆμα τῶν Μακεδονικῶν εἶναι χρόνων.

8.

Ἰοιγένης Ζήνωνος
Λαοδικεὺς Ἀσκληπιῶι
Καὶ Ὑγιείαι εὐχήν.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ βάθρου ὑμηττείου λίθου, κοιλότητα ἐπὶ τῆς ἄνω βάσεως, ὡς εἰκός, ἔχοντος καὶ μ. 0,38 πλ. 0,22 ὕψ. 0,17·σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν νεωτέρων Ῥωμ. χρόνων

9.

Νι.........ανο-
ρος Σ......ιδης
σωθὶς ἐκ μεγά-
λου κινδύνου
Ἀσκληπιῶι καὶ
Ὑγιείαι εὐχήν.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ δύο τεμαχίων πλακὸς λίθου πεντελησίου προσαρμοζομένων καὶ ἐχόντων ὁμοῦ μ. 0,24 πλ.

0,13 πάχ. 0,04. Τὰ γράμματα τοὺς Ῥωμαϊκοὺς ἐμφαίνοντα χρόνους ἐμπερικλείονται ἐν δελτίῳ τοιούτου περίπου 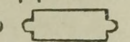 σχήματος· ἡ δὲ διὰ τοῦ ι γραφὴ τῆς μετοχῆς μαρτυρεῖ βεβαίως σὺν τῇ περὶ τὴν ὀρθογραφίαν ἀπειρίᾳ τοῦ χαράξαντος τὴν ἔκτοτε ἐπικράτησιν τοῦ *ἰωτακισμοῦ*.

10.

.....Κλεομέ-
νης).....υς γενόμε(νος....
(ἐν τῶι ἐπί...) ἄρχοντος ἐνι(αυτῶι...
...(Ἀσκληπιῶι) καὶ Ὑγιείαι...
........ου τοῦ Σωκράτ(ους.....
........σης Διοδώ(ρου...
........ος φίλα........

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ δύο τεμαχίων κίονος ἐχόντων ὁμοῦ τόξον 0,48 καὶ ὕψ. 0,25. Ὁ λίθος εἶναι πεντελήσιος, τὰ δὲ γράμματα τῶν Ῥωμ. χρόνων.

11.

⋮
του
Ἀσκλη-
πιοῦ
σωτ...

Ταῦτα ἔχει τεμάχιον στήλης λίθου πεντελησίου ὕψ. 0,20 πλ. 0,11 πάχ. 0,16. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ῥωμ. χρόνων.

12.

..................ως θυγάτηρ Ἀσκληπιῶι
καὶ Ὑγιείαι ὑπὲρ ἑαυ)τῆς καὶ τῶν παιδίων ἀνέθηκεν.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη κατὰ τὸ πρὸς τ' ἀριστερὰ ἥμισυ τοῦ δευτέρου της σίχου παλίμψηστος οὖσα ἀναγινώσκεται ἐπὶ πλακὸς ὑμηττείου λίθου μ. 0,63 πλ. 0,20 πάχ. 0,8 ½. Σχῆμα γραμμάτων ἔχει τὸ τῶν Ῥ. χρόνων· τῶν δ' ἀρχαιοτέρων ἴχνη μόνον ἠδυνήθην νὰ διακρίνω.

13.

.......τῆς Θεο.......

.......Κα)ίσαρος κα(ὶ..

.......'Ασκληπιῶι κα(ὶ Ὑγιείαι..

.......τος τ................

Ταῦτα ἔχει βάθρον λίθου πεντελησίου μ. 0,40 ½ πλ. 0,16 ὕψ. 0,14. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Ῥωμ. χρόνων.

14.

.......νου τοῦ υἱοῦ 'Ασκληπιῶ(ι

.......Κη)φισιέως.

Ταῦτα ἐπὶ τεμαχίου πλακὸς λίθου πεντελησίου μ. 0,29 πλ. 0,20 πάχ. 0,04. Γράμματα Ρ. χ.

15.

.....'Ασ)κληπιὲ δα.....

.....τ' ἀνέθηκα γ......

Ἡ ἔμμετρος ἴσως αὕτη ἐπιγραφὴ ἀναγινώσκεται ἐπὶ τεμαχίου *γείσου* λίθου πεντελησίου μ. 0,11 πλ. 0,06 πάχ. 0,4 $\frac{1}{1}$. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Ῥωμ. χρόνων· τὸ δὲ ά. τοῦ 6'. στίχου δυσδιάκριτον ὂν δύναται καὶ ὡς γ ν' ἀναγνωσθῇ.

16.

'Ασκληπιῶ(ι......

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ *γείσου* τεμαχίου πλακὸς μετὰ παραστάδων, ὡς δεικνύει τὸ περισωθὲν τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι μέρος, καὶ *ἀναγλύφου*, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἴχνη κυκλικοῦ πλαισίου ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας. Ἡ πλὰξ εἶναι λίθου πεντελησίου ὕψ. 0,21 πλ. 0,16 πάχ. 0,07 ½, τὰ δὲ γράμματα τῶν ἀρχαιοτέρων Ῥωμ. χρόνων.

17.

......'Ασκλ)ηπιὸς Μαχάων

.... 'Ασκληπιῶι

Τούτων ὁ μὲν πρῶτος στίχος ἀναγινώσκεται ἐπὶ τοῦ γείσου, ὁ δὲ δεύτερος ἐπὶ τῆς βάσεως πλακὸς λίθου πεντελησίου κεκο-

σμημένης ἄνω δι' ὀρθοκεράμων, καὶ εἰς τὰ πλάγια διὰ παραστάδων, ὧν ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι σχεδὸν ὁλόκληρος σώζεται. Ἡ πλὰξ τεθλασμένη πρὸς τἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι ἔχει ὕψος 0,67, πάχ. 0,15 καὶ πλάτος σωζόμενον 0,46 καὶ δύο ἀναγλύφους ἀνδρῶν παραστάσεις δυστυχῶς σφόδρα βεβλαμμένας. Τούτων ἡ μὲν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ καθημένη καὶ πρὸς τὰ δεξιά της, ὡς ἐκ τῆς στάσεως φαίνεται, βλέπουσα, καὶ τῆς ὁποίας μόνον τοῦ κορμοῦ τοῦ σώματος μέρος σώζεται, αὐτὸν τὸν Ἀσκληπιὸν, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς εἰκάζεται, παρίστα· ἡ δὲ πρὸς τὰ δεξιά, ἡ γυμνὴ, ἐκτὸς μικροῦ μέρους τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καλυπτομένου ὑπὸ τῆς χλαμύδος, καὶ ὀρθία καὶ σχεδὸν ὁλόκληρος σωζομένη τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μαχάονα· σχεδὸν δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔνθα ἡ πλὰξ εἶναι τεθλασμένη, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἀνάγλυφος παράστασις, τοῦ ἄλλου ἴσως τοῦ Ἀσκληπιοῦ υἱοῦ, τοῦ Ποδαλειρίου. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

18.

...Ἡ) ἐξ Ἀρείου (Πάγου Βουλὴ
...Ἀσ)κληπιῶ(ι........

Ταῦτα ἔχει μικρὸν τεμάχιον πλακὸς λίθου πεντελησίου πάνυ προσφυῶς πρὸς ἕτερον μεγαλείτερον τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Δημητριάδου προσαρμοσθέν. Τὰ δύο τεμάχια ἔχουσιν ὁμοῦ ὕψ. 0,48, πλ. 0,19, πάχ. 0,11, ἐπὶ δὲ τοῦ μεγαλειτέρου τεμαχίου ὑπάρχει ἀνδρὸς ἀνάγλυφος παράστασις, ἴσως αὐτοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὑπὸ κυκλικοῦ πλαισίου περιβαλλομένη καὶ τὴν στάσιν τοῦ σώματος ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἐμπρὸς κεκλιμένην ἔχουσα· δυστυχῶς τῆς ἀναγλύφου παραςάσεως δὲν σώζεται εἰμὴ μόνον τὸ ὀπίσθιον μέρος τὸ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω μετὰ τῶν ποδῶν ἠκρωτηριασμένων· ὅσον ὅμως ἐκ τῶν πτυχῶν τοῦ ἐνδύματος τοῦ σωζομένου μέρους νὰ εἰκάσωμεν δυνάμεθα, ἡ τέχνη τοῦ ἔργου, Ῥωμαϊκῶν ἄλλως ὄντος χρόνων καὶ μάλιστα τῶν νεωτέρων, ὡς ἡ ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ, δὲν εἶναι ἄμοιρος χάριτός τινος καὶ γλαφυρότητος.

19.

Φλ. Ἐπίκτητος
Ἀσκληπιῷ
Καὶ Ὑγιείαι
εὐχὴν

Ταῦτα ἔχει βάθρον λίθου πεντελησίου μ. 0,26, πλάτ. 0,18, ὕψ. 0,8· ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς ὑπάρχουσι γεγλυμμένοι δύο πόδες κατέχοντες ὅλην σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν· ὅτι οἱ πόδες δὲν ἀνήκουσιν εἰς ἄγαλμα, ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι μόνοι ἦσαν ἡ *εὐχὴ* (=τάξιμον)γίνεται δῆλον καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθρου, μὴ δυναμένου νὰ χρησιμεύσῃ τοσοῦτον μικροῦ ὄντος ὡς βάσις ἀναλόγου πρὸς τοὺς πόδας ἀγάλματος· μέχρι τίνος ὅμως ἔφθανον ὕψους εἶναι ἄγνωστον· τὸ σωζόμενον ὕψος εἶναι τοῦ μὲν ἀριστεροῦ τοῦ εἰς δύο τεθλασμένου 0,13, τοῦ δὲ δεξιοῦ 0,06. Τὸ μῆκος 0,22, πλ. 9. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Ῥωμ. χρόνων.

20.

Ἡρῷ Ἀ-
σ)κληπι(ῷι
εὐχ(ὴν

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ὑπὸ μαστὸν, σχεδὸν σῶον, ἀναγεγλυμμένον ἐπὶ πλακὸς λίθου πεντελησίου μ. 0,17 πλ. 11 πάχ. 3· ἡ πλὰξ εἶναι σχεδὸν πάντοθεν ὀλίγον τι τεθραυσμένη· τὰ δὲ γράμματα τῶν νεωτέρων Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Τοιοῦτοι *μαστοί*, *τάξιμον* βεβαίως, ὡς καὶ ὁ προκείμενος, γυναικῶν παθουσῶν καὶ θεραπευθεισῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, εὑρέθησαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ, ἀλλ' ἄνευ ἐπιγραφῶν.

Καὶ τοσαῦται μὲν εἶναι αἱ ἀνευρεθεῖσαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ αἱ ῥητῶς, ὡς δῆλον, τῷ Ἀσκληπιῷ καὶ τῇ Ὑγιείᾳ ἀναφερόμεναι· ἀλλὰ καὶ αἱ ἑπόμεναι, καίπερ μὴ φέρουσαι ἀναγεγραμμένον οὔτε τὸ τοῦ θεοῦ οὔτε τὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ὄνομα (τινὲς ἴσως διὰ τὸ κολοβὸν αὐτῶν), δύνανται οὐδὲν ἧττον μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος, ἐν τῷ αὐτῷ ἀνευρεθεῖσαι χώρῳ, εἰς αὐτὸν ν' ἀποδοθῶσι· διὸ καὶ συνεκδίδομεν αὐτὰς ἐνταῦθα, παρέχοντες

οὕτω σύναμα τοῖς φιλαρχαίοις πλήρη κατάλογον (ἴδε ἐν τέλει τὴν σημείωσιν) τῶν μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας ἀνευρεθεισῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν.

21.

Φρύνων Ῥαμνόσιος ὑπὲρ
Διογνήτο τõ ὑõ ἀνέθηκεν
Ἐπὶ Νικοδήμου ἱερέως.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας πλευρᾶς πλίνθου οἱονεὶ Δωρικοῦ κιονοκράνου κίονος λίθου πεντελησίου καὶ ὕψ. σωζομένου 0,17. Ἡ πλίνθος, κοίλη ὡς εἰκὸς ἄνω, εἶναι τεθλασμένη εἰς τρία τεμάχια ἔχοντα ὁμοῦ μῆκος 0,46, πλάτ. σωζόμ. 0,27 καὶ πάχος 0,08 καὶ ἀκριβῶς προσαρμοζόμενα, ὥστε νὰ παρέχωσι τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφήν· τῶν δὲ τεμαχίων τούτων μόνον τὸ μεσαῖον φέρεται ἔτι καὶ νῦν συνηνωμένον μετὰ τοῦ σωζομένου μέρους τοῦ κίονος. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων (παράβ. ἀριθ. 1, 2 καὶ 4).

22.

Καιάτα
ἀνέθ(ηκεν

Ταῦτα ἔχει τεμάχιον πλακὸς ὑμηττείου λίθου μήκους καὶ πλάτους τοῦ αὐτοῦ 0,17, πάχ. 0,06, Περὶ τοῦ ὀνόματος *Καιάτα* παράβαλε Βιργιλ. Αἰν. vii ἐν ἀρχῇ. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

23.

.....της Ἥρωι εὐξ...
.....ν ἀπαρχὴν ὧν.....

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου πλακὸς λίθου ὑμηττείου μ. 0,18, πλ. 0,09, πάχ. 0,09. Τὰ γράμματα καὶ ταύτης ἐμφαίνουσι τοὺς Ἑλληνομακεδονικοὺς χρόνους.

24.

Ἰσχυρίας
ἀνέθηκεν.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ δύο τεμαχίων προσαρμοζομένων ἁπλοῦ (ὡς τὸ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 ἐπιγραφῆς) ἀλλὰ κοιλότητα ἄνω φέροντος κιονοκράνου στήλης λίθου πεντελησίου ὕψ. 0,40, πλ. 0,31, πάχ. 0,23. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

25.

Ἱππ)ολοχίδης Θράσ(ωνος
Πρα;)σιεὺς ἀνέθηκε(ν

Συλε....

Ταῦτα ἔχει τεμάχιον βάθρου λίθου πεντελησίου μ. 0,36, ὕψ. 0,19, πλ. 0,14. Ὁ τρίτος στίχος εἶναι *ἀναγεγραμμένος* διὰ μικροτέρων γραμμάτων καὶ εἰς ἀπόστασιν 0,06, δηλοῖ δὲ πιθανῶς τοῦ τεχνίτου τὸ ὄνομα. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

26.

Ἐπὶ Τίμωνος
ἱερέως

Ταῦτα ἔχει τεμάχιον κίονος ἀκατεργάστου λίθου ὑμηττείου ὕψ. 0,32, διαμέτρου 0,21. Τὰ γράμματα, καίπερ λίαν δυσδιάκριτα, ἐμφαίνουσιν οὐδὲν ἧττον τοὺς Ἑλληνομακεδονικοὺς χρόνους.

27.

....ως

Ἐ)πι ἱερέως Πραξιτέλου
Τι)μάρχου Εἰρεσίδου

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ ὀγκώδους βάθρου κατὰ χώραν μένοντος, λίθου πεντελησίου τεθραυσμένου πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ τὰ ἄνω καὶ μ. 0,75, πλ. 0,32, ὕψ. 0,18. Τὰ γράμματα τοῦ πρώτου στίχου εἶναι μεγαλείτερα καὶ εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπόστασιν ἐγκεχαραγμένα. Τὰ δὲ τῶν δύο ἄλλων στίχων μικρότερα ὄντα εἶναι ἐγκεχαραγμένα μεταξὺ γραμμῶν ὡς διὰ κανόνος πεποιημένων, ἀλλ' ὄχι μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας· σχῆμα δ' ἔχουσι τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Ἡ γενικὴ

τοῦ ὀνόματος οὕτω πρωτοκλίτως ἀναγινώσκεται ἐν τῷ λίθῳ. Νὰ ἦναι ἆρά γε ὁ Πραξιτέλης οὗτος ἔγγονος τοῦ μεγάλου Πραξιτέλους, Εἰρεσίδου τῷ ὄντι ὄντος τὸν δῆμον καὶ υἱὸν Τίμαρχον ἔχοντος;

28.

. . . ιω . . .
. . . πολ . . .
. . . ην . . . .

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ὑπὸ παιδικὸν *φαλὸν* ὀρειχάλκινον χυτῷ μολύβδῳ ἐπὶ τεμαχίου φλοιοῦ, οὕτως εἰπεῖν, κίονος λίθου πεντελησίου ὕψ. 0,25, τοξικοῦ πλάτ. 0,23 καὶ πάχ. 0,06 προσκεκολλημένον. Τὰ γράμματα ἐμφαίνουσι τοὺς Ῥωμ. χρόνους [1].

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10ῃ Αὐγούστου 1876.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

---

(1) Δύο μόνον ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀνευρέθησαν ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ χώρῳ ῥητῶς ἄλλοις θεοῖς ἀναφερόμεναι· ἡ μὲν ἐπὶ βάθρου λίθου πεντελησίου μ. 0,42, πλ. 0,37, ὕψ. 0,19, διὰ γραμμάτων τῶν Ν. Ῥωμ. χρόνων γεγραμμένη, καὶ ἔχουσα ὡς ἑξῆς·

Ἀθηνᾶ Πολιάδι
ἐπὶ ἱερείας Ἀλεξ(άν-
δρας τῆς Λέοντος
ἐκ Χολλειδῶν

(παράβ. Ῥαγκαβῆ Ant. Hellén. Τόμ. Β'. ἀριθ. 1015 καὶ 1105.)

ἡ δὲ ἐπὶ λίθου πεντελησίου σχήματος ᾠειδοῦς πεπιεσμένου ἔμπροσθεν καὶ λείου, ὄπισθεν δ' ἀκατεργάστου, ὕψ. 0,48, πλάτ. περιφερικοῦ 0,67 καὶ φέροντος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν 9 ἀναγλύφους μορφὰς γυναικῶν καὶ παίδων καὶ ζώου πρὸς θυσίαν καὶ Ἡρακλέους ὀρθίου πρὸ βωμοῦ ἱσταμένου καὶ τὴν λεοντῆν περὶ τὴν κεφαλὴν φέροντος, πάσας ἠκρωτηριασμένας· ἔχει δ' ὡς ἑξῆς διὰ γραμμάτων τῶν Μακεδονικῶν χρόνων ἀναγεγραμμένη·

Λυσιστράτη . . .
ὑπὲρ τῶν παιδ(ίων
Ἡρακλεῖ ἀνέθηκε.

ΑΤΤΙΚΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ.

Ἡ ἀνασκαφή, ἡ ὑπὸ τὸ νότιον τεῖχος τῆς Ἀθηνῶν Ἀκροπόλεως, ἐξακολουθοῦσα ἀδιακόπως πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς τοῦ ἀναφανέντος Ἀσκληπιείου, παρέχει τόσον πλοῦτον ἐπιγραφῶν καὶ γλυπτῶν, ὅσον οὐδείς ποτε ἤλπισε. Ἰδίως δὲ ἕνεκα τῶν ἀνευρισκομένων αὐτοῦ ψηφισμάτων καὶ ἄλλων δημοσίων ἐγγράφων ἁρμόζει νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ παλαιὸν Μητρῷον ἤτοι τὸ ἀρχεῖον τῆς ποτὲ μεγαλοπράγμονος πόλεως ἀνοίχθη εἰς ἡμᾶς διάπλατα, ὑπισχνούμενον νὰ διαφωτίσῃ πλεῖστα σκοτεινὰ τῆς πολιτικῆς, θρησκευτικῆς καὶ φιλολογικῆς ἱστορίας μέρη. Χωρὶς δὲ κατ' οὐδὲν νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν ἤδη κερδηθέντων καὶ τῶν ἔτι προσδοκωμένων τῆς Ἀθηναϊκῆς τοπογραφίας καὶ τέχνης πορισμάτων, λέγομεν ἀδιστάκτως, ὅτι ὁ ἄλλος πλοῦτος, ὁ τῶν ἐπιγεγραμμένων λίθων, τῶν ὄχι εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον αὐτὸ προσηκόντων, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὢν κατὰ πολὺ ὑπέρτερος· διότι κτίσματα μέν, οἷον τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀναγεγραμμένα ὑπὸ Παυσανίου ὡς ὄντα ποτὲ μεταξὺ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου καὶ τῆς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἰσόδου, καὶ ἂν ἀνεφαίνοντο τώρα, καθ' ὅσον ὁ χρόνος αὐτῶν ἐφείσθη μετὰ τῶν, ὡς ἦτο προσδοκώμενον, πολλαχῶς ἠκρωτηριασμένων γλυπτῶν αὐτῶν ἀναθημάτων, δὲν ἔμελλον βεβαίως νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς φιλαρχαίους ὅλως τι νέον καὶ ἀνέλπιστον. Καὶ ἡ θέσις των περίπου ἐπρογνωρίζετο, ἥτις ἂν ἐπεβεβαιοῦτο ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς (*), μόνον λεπτομερείας

(*) Μέχρι τοῦδε ἀπεκαλύφθησαν πέντε κτισμάτων τὰ ἐδάφη τῆς κατασκευῆς (ἵνα τὴν Θουκυδίδου φράσιν μεταχειρισθῶμεν).

Μέγιστον μὲν τούτων εἶναι ἓν ἐπίμηκες (27,50 γαλ. μέτρ.) στωϊκόν, μετὰ τεσσάρων παραλλήλως χωρισμάτων ἐν τῷ βάθει, σῶζον μίαν γωνιαίου κίονος Ἰωνικὴν βάσιν, βλέπον δὲ πρὸς νότον. Εἰς τοῦτο ἴσως ἀνήκει ἓν τμῆμα ἐπιστυλίου Ἰωνικοῦ οὐ μακρὰν εὑρεθὲν καὶ ἔχον μεγαλογράμματον ἐπιγραφὴν τήν δε·

. . . Ἀσκλη)πιῶι καὶ Ὑγείαι ὑπὲρ τῆς Τιβερίου Καίσαρος θεοῦ σεβ(αστοῦ....

Ἄλλου δὲ μικροῦ τετραγώνου, δυτικώτερα τοῦ στωϊκοῦ, μόνοι οἱ κα-

τινὰς εἰς τὸ εἶδος τῶν κτισμάτων ἤθελε προσθέσει, οὐδὲν τῆς ἄλλης Ἀθηναϊκῆς τοπογραφίας περαιτέρω διασαφοῦσα, καὶ ἡ τέ-

---

τώρυχες λίθοι εἶναι συνεστηκότες. Πλησίον του εὑρέθη βάθρον ἀγάλματος Ὑγιείας, οὗ τὴν ἐπιγραφὴν ὅρα ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 1.

Τρίτον ἔτι περαιτέρω πρὸς δύσιν, ὡσαύτως τετράγωνον καὶ μικρόν, σῶζον δύο βάσεις γωνιαίων παραστάδων Ἰωνικῶν. Ἡ ἐκ διαφόρων καὶ ποικίλων λίθων σύστασίς του ἐμφαίνει ἐπισκευὴν χρόνων μεταγενεστέρων, ὅμως δὲ πιθανῶς ἔτι τῶν εἰδωλολατρικῶν.

Τέταρτον δὲ κτίσμα πάνυ δυσεξήγητον ἀνεφάνη πρὸς ἀνατολὰς τοῦ στωϊκοῦ καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρου κατά τι ἐδάφους, σῶζον ἐπὶ ποσὸν τὸν πρὸς τῇ αὐτοφυεῖ πέτρᾳ τοῖχον τῆς περιοχῆς του ἐκ πωρίνων καλῶς ἡρμοσμένων λίθων καὶ ἄλλον κατ' ὀρθὴν γωνίαν ἀπὸ τούτου τείνοντα πρὸς νότον, ἔχον δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πιθανῶς ποτε τετραγώνου χώρου εὐμέγεθες φρεατοειδὲς κτίσμα, ἀλλ' ὄχι φρέαρ, μετὰ τεσσάρων κατὰ τὸ ἄνω χεῖλός του χαμηλοτάτων μαρμαρίνων βάθρων. Τὴν ἔσω κοιλότητα σχηματίζει τοῖχος ἐκ τροχμαλοπαγῶν λίθων, καθόλου μὲν ἰσόδομος, ἔχων δὲ καὶ πολυγωνίους τινὰς λίθους. Τὸ βάθος τῆς κοιλότητος 2,20 καὶ ἄστρωτον κάτω, ἡ διάμετρος 2,60.

Τὸ δὲ πέμπτον κτίσμα, πρὸς δυσμὰς πάντων τούτων καὶ πρὸς τῇ πέτρᾳ, εἶναι κατάγειον μόνον, ἐν σχήματι παραλληλογράμμου, ἔχον τοὺς ἔσω τοίχους πολυγωνίους· εὑρέθη δὲ ἄνευ στέγης καὶ μέρος αὐτοῦ κατέχεται νῦν ὑπὸ δεξαμενῆς τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐχούσης πόσιμον ὕδωρ. Ἐν τούτῳ τῷ κτίσματι ἔκλινάν τινες νῦν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ποτὲ κρήνην τοῦ Ἀσκληπιείου, τὴν παρὰ Παυσανίᾳ ἀναφερομένην, ἐνῷ οἱ παλαιότεροι τοπογράφοι τὴν ἔθετον νοτιονατολικώτερον πολύ, ἐκεῖ ὅπου φαίνεται ἓν στόμιον λίθινον ξηροῦ φρέατος.

Ταῦτα βραχέως εἰπὼν καὶ πολλὰ ἀποσιωπῶν, οἷον ὅτι πρὸς τῷ ἀνατολικῷ πέρατι τοῦ στωϊκοῦ κτίσματος ἀρτίως ὑπεφάνη προσκεκολλημένη μία ἐν ἐρειπίοις οἰκοδομὴ τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν χρόνων, πιθανῶς ναός, εἰς οὗ τὴν κατασκευὴν κατεχρήσαντο τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι ἐπιστυλίῳ, παύω τὸν λόγον. Δὲν δύναμαι δὲ νὰ φαντασθῶ, τί θὰ εἴπωσι τώρα ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας τὸ τοῦ C. Wachsmuth βιβλίον Die Stadt Athen im Alterthum. Leipz. 1874 ἤξευραν ἐκ τῆς σμδ'. σελ. μαθόντες, ὅτι ὁ χῶρος οὗτος ἅπας (die Terrasse), ἐνῷ αἱ ἡμέτεραι γίνονται ἀνασκαφαί, ἤδη πρὸ δέκα ἐτῶν εἶχεν ἀποκαλυφθῇ μὲ τὰ ἴχνη τῶν διαφόρων μικρῶν ἐπὶ τῆς πέτρας ποτὲ ὄντων ναῶν κτλ. Ἐγὼ τοὐλάχιστον, ἐν Ἀθήναις ζῶν ἔτη τριάκοντα καὶ ἕν, τοιοῦτό τι οὔτε εἶδά ποτε οὔτε ἤκουσα. Ναὶ μὲν ἡ Ἑταιρία ἡμῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ εἶχεν εἰσχωρήσει ὀλίγον τῷ

χνη ἡ γλυπτικὴ τῶν Ἀθηναίων, πλὴν ὅλως ἀνελπίστων εὑρημάτων, δὲν ἤθελε διὰ νέας δόξης περιβληθῇ, ἄν τινα ἔτι πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν ἀναθήματα ἀνεδείκνυεν ἡ σκαπάνη· ἐνῷ ὅλως διάφορος ἡ σημασία τῶν ἐπιγραφῶν· πᾶσα σχεδὸν λέξις αὐτῶν καὶ νέα πράγματα ἱστορικὰ ἢ νέα φρασεολογίας πολιτικῆς εἴδη, ὡς βλέπομεν, παρουσιάζει· διότι τοῦτο εἶναι δὰ τὸ ἰδιάζον τῶν γραπτῶν μνημείων πλεονέκτημα ἀπέναντι τῶν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ πλαστικῆς τέχνης ἔργων, τὰ ὁποῖα ὡς τὸ πολὺ μορφοῦνται κατὰ τύπους τινὰς μᾶλλον ἢ ἧττον σταθερούς. Καὶ ταῦτα μὲν λέγομεν ἡμεῖς, οἱ δὲ ἀναγνῶσται τοῦ Ἀθηναίου, οἱ καὶ τὰ φανέντα κτίσματα καὶ γλυπτὰ ἰδόντες καὶ τὰς ἐφεξῆς πρὸς ταῖς πρότερον δημοσιευθείσαις ἐπιγραφαῖς μέλλοντες ν' ἀναγνώσωσιν, ἂς κρίνωσι καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἡμετέρων λόγων. Ψηφίσματα δὲ ἔχοντες καὶ σήμερον νὰ ἐκδώσωμεν, ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει, προτάσσομεν πάλιν ὡς τότε τὰ παλαιότερα τῶν νεωτέρων καὶ δὴ πρῶτα τὰ τῶν πρὸ Εὐκλείδου ἄρχοντος χρόνων.

Πρώτιστον ἐδῶ ἠθέλομεν νὰ θέσωμεν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τὸ τῶν Νεοπολιτῶν ψήφισμα, ἀφοῦ ἀναζητήσαντες εὕρομεν, τῇ συμπράξει τοῦ Π. Εὐστρατιάδου, ἐν τῇ Πινακοθήκῃ διατηρούμενον τὸ τεμάχιον C. I. A. ἀρ. 51, καὶ ἐβεβαιώθημεν, ὅτι ὄντως συναρμόζεται, ὡς προείπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει, τοῖς ἐκεῖ ἐκδοθεῖσιν ἓξ τεμαχίοις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνέκδοσις τῶν ἑπτὰ τε-

---

1866 διὰ σκαφῆς εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Σερπεντζὲ ὑπὸ τὴν πρώην ποτὲ οὖσαν ἐκεῖ πύλην καὶ ἐν τοῖς τοίχοις αὐτοῦ καὶ παρ' αὐτοῖς εἶχεν εὑρεῖ τμήματά τινα ἐπιστυλίου, ἐξ ὧν ἐγένοντο τότε εἰκασίαι τινὲς περὶ τῆς πλησιότητος τοῦ Ἀσκληπιείου. Ἀλλὰ τόσον μόνον. Οὔτε ἴχνη ἢ γραμμαὶ ναῶν, καὶ μάλιστα διαφόρων καὶ μικρῶν, εἶχον ἀποκαλυφθῆ, οὔτε ὅλως ὁ εὐρύτατος ἐκεῖνος χῶρος μετὰ τῶν ἐπικαθημένων ὑψηλῶν χώματος βουνῶν εἶχε κἂν ἐγγιχθῆ ὑπὸ τῆς σκαπάνης. Αὕτη εἶναι ἡ ξηρὰ καὶ ἄνευ φαντασίας ἀλήθεια τῶν γεγονότων, ἧς ἔχει χρείαν ἡ ἀρχαιολογία, καὶ ἣν ἡμεῖς δὲν παρελείψαμεν νὰ ἀναγράψωμεν ἔτι τότε ὅπου ἔδει, ἤτοι ἐν τῇ ἐπετείῳ ἐκθέσει τῶν τῆς Ἑταιρίας ἔργων. Ἴδε «Δύω γενικὰς συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς ἐν Ἀθήν. ἀρχ. Ἑταιρ. Ἐν Ἀθήν. 1866», ἐν σελ. 6. Ἀλλ' ὁ συγγράψας τὴν Stadt Athen ἐπροτίμησε νὰ ἀρυσθῇ ἐξ ἄλλων πηγῶν.

μαχίων πρέπει νὰ γείνῃ πανομοιοτύπως μετὰ δηλώσεως ἀκριβοῦς τῶν ἐν ταῖς ἁρμογαῖς χασμάτων πρὸς μείζονα πίστωσιν τοῦ ὅτι προσανήκουσιν ἀλλήλοις τὰ τεμάχια, τὸ δ' ἔργον ἔχει τινὰ δυσκολίαν, ἀφίνομεν αὐτὸ πρὸς τὸ παρόν, καὶ ἂς γίνῃ ἄλλοτε ἢ παρ' ἡμῶν ἢ παρ' ἄλλων.

1.

. . . . . λ ε ς . . . . .
"Εδοχσεν) τε̃ι βολε̃ι κα(ὶ τõι δέμοι...
......ορ ἐπεστάτε....
.....ο)μιζόμενα το...
.......α)ὐτίκα μάλα...
......εδεανογι...
......οις προςει...
......ἐνεσι καὶ ο...
.....εσιοντο...
.....τριετ...
....

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,17, πλάτους 0,12, πάχους, 0,07. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Ἄδηλον πάντῃ τὸ πλάτος τῆς στήλης τὸ ἀρχῆθεν. Οὐδὲν εἰκάζω περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐγγράφου. Ἀλλ' ἴσως τὸ τεμάχιον εἶναι μέρος τῆς στήλης, ἧς ἐξέδωκα τὸ κείμενον ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει ὑπ' ἀρ. 4. Ἔχει δὲ τὸ σίγμα τοιοῦτο Ϛ.

2.

Ν ε ο κ λ ε ί δ (ε ς ἐ γ ρ α μ μ ά τ ε υ ε ν·
"Ε δ ο χ σ ε ν τ ε̃ ι (βολε̃ι καὶ τõι δέμοι.......ὶς ἐπρυτάνευεν,
Νεοκλείδες (ἐγραμμάτευε, ὁ δεῖνα ἦρχε, ὁ δεῖνα ε-
ἶπε· χσυνθέκ(ας ἐναι 'Αθεναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις τοῖ-;
ς 'Αθεναί(ον;.......................... 'Αθεν-
αίος καὶ Λ(ακεδαιμονίος;...
θαι μεδὲ χσ(...........................'Αθε-
ναίος μεδὲ ....
ατα παρεχε..........
εσθαι......
......

Τὸ τεμάχιον στήλης τὸ ἔχον τὰ ἀνωτέρω εἶναι λίθου Πεντε-

λησίου, ὕψους 0,27, πλάτους 0,21, πάχους 0,11. Ἡ γραφὴ γίνεται ἀκριβῶς στοιχηδὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ έ. στίχου καὶ ἑξῆς, ἐν δὲ τοῖς ἀνωτέρω ὑπάρχουσί τινες ἀνωμαλίαι. Ἄδηλον μένει τὸ πλάτος τῆς στήλης καὶ τὸ μῆκος τῶν στίχων. Ἂν δ' ἐγὼ συνεπλήρωσά τινα, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἐποίησα τοῦτο μόνον λόγου χάριν, καὶ διότι ἐπεθύμουν, ὁ λίθος οὗτος νὰ ἦτο εἷς τῶν διασωσάντων εἰς ἡμᾶς τὴν μνήμην μιᾶς τῶν ἐπισημοτάτων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας συνθηκῶν, τῆς ἐν ἔτει 422 πρ. Χρ. Νικιείου εἰρήνης, δι' ὃ καὶ ἐν στίχῳ ζ'. δὲν συνεπλήρωσα· Λ(οκρούς), ἢ ἄλλο τοιοῦτο ὄνομα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ τῶν ἐπιφανεστάτων τοῖς Ἀθηναίοις ἀντιπάλων, εἰ καὶ οὔτε τὸ τῶν σπονδῶν οὔτε τὸ τῆς συμμαχίας κείμενον, ὅπως αὐτὸ ἡμῖν παρέδωκεν ὁ Θουκυδίδης (5, 18 κ. ἑξ. 23 κ. ἑξ.) ἔχει τὰς λέξεις ὁμοίας ταῖς ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου. Ἄλλοι πλειότερον μελετήσαντες τόν τε λίθον καὶ τὰ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς βιβλίοις περιεχόμενα γεγονότα τὰ δυνάμενα νὰ σχετισθῶσι πρὸς τὰς τοῦ λίθου λέξεις, ἃς καταδικάσωσιν ἢ ἐπιδοκιμάσωσι τὴν ἐμὴν τόλμην.

3.

Ὁ δ ε ῖ ν α ἐ γ ρ α μ μ ά τ) ε υ ε (ν·
Θ ε ο) ί.
....ντὶς ἐπρ-
υτάνευεν..................................)θος ἐπε-
στάτε.......................................)χ;ει

.....................| |....
...Hο δ)ε͂μος Hο Ἀθεν(αίον...
....ν καὶ αὐτο...
....‾.'φ...
...τε.....
.... | κελεύοσ(ι...
...ς πρὸς Ἀθεν(αίος...
...ἄλ;)λας Hαὶ ἔσαν...
...χσυμμά)χοις Hόσα ἐπο...
...δοθε͂ναι αὐτοῖς...
...............τo͂ν στρατιοτo͂ν...
............ος ἔχοντας καὶ ἀναγράφ(σαι ταῦτα τὸγ γ-
ρα)μ(μ)ατέα τε͂ς βολε͂ς ἐ στέλει λιθ(ίνει καὶ καταθ-

ἕναι ἐμ πόλει τέλεσι τοῖς Σ(............ Ταῦ-
τα μὲν ἀναγράφσαι καὶ κ(αλέσαι τὲν πρεσβείαν τ-
ὃν Μυτιλεναίον ἐπὶ (χσένια ἐς τὸ πρυτανεῖον ἐς
αὔριον, τοῖς δὲ ΚΙ...
δες ἀνταποδο...
....εδο..
....

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ πέντε τεμαχίων στήλης λίθου, ὅστις Πεντελήσιος μὲν φαίνεται, ὑπογλαυκίζει δέ πως. Τὸ χάραγμα τῶν γραμμάτων εἶναι τῶν γλαφυρωτάτων, γραφὴ δὲ ἡ ἀκριβῶς στοιχηδόν, Τὸ τεμάχιον τὸ ἔχον τοὺς πρώτους πέντε ςίχους, εἶναι τὸ ἀνωτάτω πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι γωνιαῖον ἄκρον τῆς στήλης, μετὰ γείσου συγκειμένου ἐκ κανόνος καὶ κυματίου, δὲν δύναται δὲ οὐδαμῶς νὰ κολλήσῃ εἰς οὐδὲν τῶν ἄλλων τεσσάρων τῶν συνεστηκότων εἰς μίαν συστάδα καὶ ἐχόντων τοὺς λοιποὺς στίχους μέχρι τοῦ κδ'. μεθ' ὃν, ἐκλιπόντος τοῦ λίθου, ἀπωλέσθησαν πολλοὶ ἄλλοι ςίχοι. Κρίνω δὲ ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσω, ὅτι τοῦ πρώτου τούτου τεμαχίου ἡ ἐπιφάνεια ἂν φαίνεται ἀλλοία τῆς τῶν ἄλλων, αἰτία θὰ εἶναι αἱ διάφοροι συνθῆκαι καθ' ἃς αὐτὸ ὑπὸ γῆν ἔκειτο, ὡς πολλάκις τοῦτο συμβαίνει. Ἄλλως τὰ γράμματά του κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὰς ἀποστάσεις τῶν στίχων εἶναι ὁμοιότατα τοῖς τῶν λοιπῶν. Ὕψος τῆς τῶν τεσσάρων τεμαχίων συστάδος 0,46, πλάτος 0,60, πάχος 0,13.

Οὐδὲν περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ψηφίσματος δύναμαι νὰ εἰκάσω. Φαίνεται δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐν στίχῳ ιθ'. φράσεως· *τέλεσι τοῖς Σ*..(*), ὅτι αἱ ἐν αὐτῷ ἀποφάσεις ἐπεβάρυνον ὄχι τοὺς Μιτυλη-

(*) Ἡ φράσις αὕτη, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, μόλις πρῶτον τὸ 1873 ἐν τῷ Corp. Inscr. Attic. τοῦ Kirchhoff (ἀρ. 41, στίχ. 6) ἐνεφανίσθη ἐπὶ λίθου καὶ δὴ ὄχι ὁλόκληρος, ἀλλ' ἐξ εἰκασίας συμπεπληρωμένη. Τώρα δὲ ἐκ τῶν τοῦ Ἀσκληπιείου ἐπιγραφῶν διὰ μιᾶς ἐμφανίζεται τρίς, δὶς μὲν ὁλόκληρος, ὡς ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῷ περὶ Χαλκιδέων ψηφίσματι, ἐκ συμπληρώσεως δὲ ἐν τῷ περὶ Νεοπολιτῶν ψηφίσματι. Τόσον τὰ πρὶν ἐν μακρῷ χρόνῳ διατελέσαντα ἀνήκουστα ἢ σπάνια γίνονται τώρα συχνὰ καὶ συνήθη. Οὕτω καὶ ἡ εἰς οσθω (=ἐσθω) κατάληξις τῆς προστακτι-

ναίους, ὧν ἡ πρεσβεία τιμητικῶς μνημονεύεται ἐν ςίχῳ κ'., ἀλλὰ ἄλλην τινὰ πόλιν, ἧς τὸ ἀρκτικὸν γράμμα ἦτο Σ. Καὶ τὰ μακρότατα δὲ ἐθνικὰ ἢ ἐκ πόλεων σχηματιζόμενα ὀνόματα ἂν θέσῃ τις ἐν τῷ ἐκεῖ χάσματι, δὲν συμπληροῦσι τὸν ὅλον τόπον τῶν γραμμάτων, ὃν διὰ στιγμῶν 13 ἐδηλώσαμεν, ἀφοῦ ἱκανῶς ἐπείσθημεν, ὅτι ἕκαστος στίχος πλήρης τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης συνίστατο ἐκ 38 γραμμάτων. Ὅθεν νομίζομεν, ὅτι ἐν τῷ ιθ'. στίχῳ μετὰ τὸ ἐκεῖ ποτε ἐν γενικῇ πληθυντ. πτώσει κείμενον ἐθνικὸν ὄνομα, ὑπελείπετο τόπος ὀλίγος ἄγραφος, ὕστερον δὲ πάλιν ἀνελαμβάνετο ὁ λόγος διὰ τῶν· *ταῦτα μέν*. Τοιοῦτό τι ἦτο καὶ

κῆς ἡ τέως μόλις δι' ἑνὸς παραδείγματος ἐν τῷ C. I. A. ἐγνωσμένη οὖσα, καὶ ἐκείνου ἀπιστουμένου, ὡς ἐσημειώσαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει, τώρα διὰ μιᾶς ἐνεφανίσθη πεντάκις (τρὶς μὲν ἐν τῷ περὶ Χαλκιδέων ψηφίσματι, ἅπαξ δ' ἐν τῷ περὶ Ἁλιέων, ἅπαξ δ' ὡσαύτως ἐν τῷ περὶ Μιλησίων· ἴδε προηγούμενον τεῦχος). Νομίζω δ' ἐγώ, ὅτι αὕτη ἡ κατάληξις θὰ ἀπηντήθη καὶ ἐν ἄλλαις πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐκδεδομέναις ἐπιγραφαῖς, ἀλλὰ παρεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων. Λ. χ. τὸ παρὰ Ῥαγκαβῇ, τόμ. β'. τῶν Antiq. Hel. ὑπ' ἀρ. 482 ςίχ. ε', κείμενον: ΕΠΙΜΕΛΟΣ.. ἢ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν Πιττάκην ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1604 ΕΠΙΜΕΛΩΣΘ.. ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ἐγκρύπτῃ τὸ ἐπιμελόσθο, διότι τὸ ἐπίῤῥημα ἐπιμελῶς ἐν ᾗ γειτονίᾳ λέξεων ἐκεῖ εὑρίσκεται παντάπασι δὲν εὐαρμοστεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ ὁ λόγος περὶ τοιούτων, ἂς εἴπωμεν εὐθὺς ἐδῶ καὶ περὶ τοῦ ε ἰ α υ τ ο ῦ, ὅπερ θὰ ἐμφανισθῇ κατωτέρω ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 9 ψηφίσματι, ὅτι ἄπιστον ὅλως μᾶς φαίνεται νὰ μὴ ἐνεφανίσθη ἤδη ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἢ ἐν ἐπιγραφαῖς ἢ ἐν χειρογράφοις, ἐνῷ μάλιστα ὁ τύπος του καὶ νὰ ἐξηγηθῇ καλῶς καὶ νὰ καταληφθῇ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, δύναται καὶ ἄλλως καὶ ἐκ τῶν συγγενῶν τῇ ἑλληνικῇ γλωσσῶν. Ὅμοιον καὶ τὸ αὐτόθι δὶς ἐμφανισθησόμενον ε ἰ ά ν. Περὶ αὐτοῦ λέγω τόδε τὸ περίεργον, ὅτι εὐθὺς τὴν ὑςεραίαν τῆς ἡμέρας ἀφ' ἧς τὸ ἐξηκρίβωσα δὶς ἐπὶ τοῦ λίθου, μοὶ ἦλθεν εἰς ὄψιν ἄλλου λίθου ἀντίγραφον, ἐν ᾧ τὸ ἐπανεῦρον τρίτην φοράν. Ὁ λίθος ὁ ἄλλος διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἐν Πειραιεῖ θεσμοφορίου καὶ κεῖται ἐν τῷ ἐν Πειραιεῖ μουσείῳ, ἀρτίως εὑρεθείς, ἀντεγράφη δὲ ὑπὸ Θεμ. Ὀλυμπίου. Εἶναι λοιπόν, λέγω, πιςευτόν, πράγματα τόσον πυκνὰ καὶ ἀλλεπάλληλα ἐρχόμενα τώρα εἰς ὄψιν μας, νὰ ἤθελον νὰ μᾶς κρύπτωνται κατὰ τοὺς μακροὺς πρὸ ἡμῶν χρόνους τόσον ἐπιμόνως καὶ οἷον ἐκ δυστροπίας; Ὄχι, ἀλλὰ παρεγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων ἢ ἀπεβάλλοντο ἐκ συστήματος γραμματικῆς στενοκεφαλίας.

ἐν τῷ περὶ τῶν Χαλκιδέων ψηφίσματι (στίχῳ ξδ'.) ὃ ἐξεδώκαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

4.

....
...ἐπ)αινέσαι δ(ὲ.....
...τοὺς πρέσβεις) τοὺς ἐλθόντ(ας..
...Αἰάντην Θρᾶκα...
...αι τοὺς πρέσβε(ις
τοὺς πεμφθέντας ὑπ)ὸ τοῦ δήμο εἰς Μ(ακ-
εδονίαν περὶ τῆς συμ)μαχίας, δοῦναι δ(ὲ
ἐφόδια τοῖς πρέσβεσι τοῖ)ς αἱρεθεῖσιν εἰ(ς
...ἑ)κάστωι τὸν ταμί(α-
ν...............)αι ἐπὶ ξένια τοὺ(ς
...Ἀμ)ύντο καὶ τοὺς π(α-
ρ'..............)ἐπὶ δεῖπνον εἰς
τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔρ)ιον.
...α)ρχοι
...κλῆς Ἐρχι-
Δημοχ)άρης : Παια-
Ἀ μ ύ ν τ α)ς Ἀ ῤ ῥ ι δ α ί ο
Ἀ λ έ ξ α ν δ) ρ ο ς Ἀ μ ύ ν τ ο.

Ἀναγινώσκονται τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,32, πλάτους 0,22, πάχους 0,15. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶναι σπουδαῖον ἕνεκα τῶν δύο τελευταίων κυρίων ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἐχαράχθησαν μείζοσι τῶν λοιπῶν γράμμασι καὶ εἶναι προφανῶς, καθ' ἣν ἐποιήσαμεν πιθανὴν συμπλήρωσιν, τὸ Ἀμύντου τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου τοῦ β'. καὶ τὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φιλίππου, ὅστις Ἀλέξανδρος ἓν ἔτος μόνον ἐβασίλευσε μετὰ τὸν Ἀμύνταν καὶ ἐθανατώθη τῷ 368 πρ. Χρ. Ὡς τίνες δὲ οὗτοι εἶναι ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένοι, δυσκολώτερον εἰπεῖν. Προηγοῦνται αὐτῶν δύο Ἀθηναῖοι, ἐξ ὧν ὁ εἷς, ἂν καλῶς συνεπλήρωσα, εἶναι συγγενὴς τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους, γνωστὸς πολλαχῶς ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι. Διὰ τοὺς δύο Ἀθηναίους καὶ τοὺς δύο τοῦ βασιλείου γένους τῶν Μακεδόνων ἦτο κεχαραγμένη ὡς κοινὴ ἴσως προσηγορία ἡ λέξις, ἧς μόνη ἡ τελευταία συλλαβὴ ρ χ ο ι διεσώθη ἐπὶ τοῦ λίθου καὶ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς πολὺ σκε-

φθέντες δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συμπληρώσωμεν, ὅπως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν καὶ τὸ πόσα ποτὲ γράμματα εἶχεν ἕκαστος στίχος. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν στίχων ιά. καὶ ιβ'. φαίνεται ὅτι 30 ἦσαν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι τὰ ἐναντιούμενα. Ὅτι δὲ τὸ ὅλον ψήφισμα ἦτο περὶ συμμαχίας, (πρβλ. Αἰσχ. π. παραπρεσβ. § 26 καὶ Σχολ. αὐτόθι.) μαρτυρεῖ ὁ ϛ'. στίχος καὶ ὅτι ἦσαν ἀναμεμιγμένοι πως καὶ οἱ Θρᾷκες, μαρτυρεῖ ὁ γ'. στίχος. Ἀπορῶ δὲ ἐγώ, πῶς τὸ Θρακ δὲν ἔχει τὸ συνήθως καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς παλαιοτέρους ἐκείνους καιροὺς προσγραφόμενον ἰῶτα.

5.

Γ ρ α μ μ α τ ε ὺ ς Λ υ σ ί α ς Λ υ σ. . . . .
Συμμαχία Ἀθηναίων πρὸς Κετρίπο(ριν τὸν Θρᾶικα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πρὸς Λύππειον τὸν (Παίονα καὶ πρὸς Γράβον τὸν Ἰλλυριόν. Ἐπὶ Ἐλπίνου ἄρχο(ντος ἐπὶ τῆς Ἱπποθω-
ντίδ)ος πρώτης πρυτανείας ἑνδεκ(άτηι τῆς πρυτανείας·
τῶν πρ)οέδρων ἐπεψήφι(ζε)ν Μνησαρχ. . . . . Ἔδοξεν
τῆι βο)υλῆι καὶ τῶι δήμωι· Καλλισθέ(νης εἶπεν· ἀγαθῆι τύ-
χηι τοῦ δήμ)ου τοῦ Ἀθηναίων δέ(χ)εσθ(αι τὴν συμμαχίαν. .
κ;. . . . . . . .ύνιος λέγει ὁ ἀδελφό(ς. . .
δε /. . . . . .συνθέσθαι καὶ τὸν. . .
δημο. . . . . . . .ων Κετριπόριδι καὶ (τοῖς ἀδελφοῖς καὶ Λ-
υππεί(ωι τῶι Παίο)νι καὶ Γράβωι τ(ῶι Ἰλλυριῶι, τοὺς προ-
έδρους (οἳ ἂν λάχωσι π)ροεδρ(εύειν εἰς τὴν πρώτην ἐκκλησί-
αν προσα(γαγεῖν εἰς τὸ)ν δῆ(μον. . .
ον Κετριπ(ορι. . . . .
. . ηκος. . . . .
παρὰ Χάρητος(;). . .
ησα;ς τὸν δῆμον. . .
δέχεσθαι(;) ἐπειδὴ. . .
βων τον. .κο;νιο. . .
. .ον το. . . .
. .αιων. . .
. .π;ιπο. . .
. . . ποι. . .

. . . . .ΙηνΚΛ. . . . .
. . . . . .οτοαρι . . . .
. . . . . . .αθος ὅτι εἰ(σὶν ἄ-
νδρες ἀγαθοὶ περὶ τ)ὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ἐπαινέσ(αι.

. . . ην τὸν ἥκοντα παρὰ Κετριπόρ-
ιος. . . . . .καὶ) κα(λέσ)αι ἐπὶ ξένια ἐς
τὸ πρυτανεῖον εἰ)ς α(ὔριον· ἐπαινέσ)αι δὲ καὶ Πεισιάνακ-
τα καὶ καλέσαι ἐπὶ) δεῖπνον (ἐς τ)ὸ πρυ(τα)νεῖον εἰς αὔριο-
ν. . . . .'Αρ(ισ)τοτέλη (τοὺς ἥ)κοντας παρὰ τ-
. . .εἰς τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔριον· ἐὰν δέ
το ἐνδεὲς ᾖι τόδε τ;)ὸ ψήφισμα, τ(ὴ)ν βουλ(ὴ)ν κυρίαν εἶναι.
πρέσβεις ᾕρηνται;) Λυσικράτης— Οἰναῖος: 'Αντίμαχος
. . .σων 'Ερχιεύς.
"Ομνυμι 'Απόλλωνα;) καὶ "Ηλιον καὶ Ποσειδῶ καὶ 'Αθηνᾶν καὶ
"Αρην, ἦ μὴν ἔσεσθαι;) Κετριπόρι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς Κ-
ετριπόριος ἀεὶ; σ)ύμμαχος καὶ πολεμήσω μετὰ Κετριπόρ-
ιος τὸν πόλεμον τ)ὸν πρὸς Φίλιππον ἀδόλως παντὶ σθένε-
ι. . . . . .κ)αὶ οὐ προκαταλύσομαι τὸν πόλεμον ἄν-
ευ Κετριπόριος κ)αὶ τῶν ἀδελφῶν τὸν πρὸς Φίλιππον κ(αὶ
ὅσα νῦν χωρία κατ;)έχει Φίλιππος συνκαταστρέψομαι με-
τὰ Κετριπόριος κ)αὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ Κρίνιδος συνε.α ι-
. . . . .Κετριπ)όριος κα(ὶ τ)ῶν ἀδελφῶν καὶ ἀποδώσω τὰ
οτ. . . . . . .σωσιν. . . . .

Τὸ ἀνωτέρω κείμενον ἔχουσι τρία τεμάχια στήλης λίθου Πεντελησίου, ὧν τὸ πρῶτον, τὸ ἀνωτάτω, ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς μὲν ἀνάγλυπτον ἱππέα κολοβόν, εἶτα δὲ τοὺς πρώτους ὀκτὼ στίχους, ἔτι δὲ καὶ τὰ μεσαίτατα μόνον μέρη τῶν στίχων θ'. ἕως ιδ'. ἄνευ τῶν ἀρκτικῶν αὐτῶν γραμμάτων, εὑρεθὲν πρὸ ἐτῶν τινῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει 'Αθηνῶν, ἐξεδόθη τῷ 1874 καὶ ἑρμηνεύθη καλῶς ὑπὸ Π. Εὐστρατιάδου ἐν τῇ 'Αρχαιολογικῇ ἐφημερίδι 'Αθηνῶν, β'. περ. φυλ. ιζ'. ὑπ' ἀρ. 435, μετὰ καὶ πίνακος πανομοιοτύπου. Ἡ τύχη δὲ ἠθέλησε νὰ εὑρεθῶσιν ἐφέτος καὶ ἄλλα δύο τεμάχια τῆς αὐτῆς στήλης ἐν τοῖς περὶ τὸ 'Ασκληπιεῖον τόποις, καὶ ταῦτα εἶναι τὰ ἔχοντα τὸ ἐπίλοιπον σήμερον πρῶτον ἐκδιδόμενον κείμενον, ὅπερ ἂν ἐξεδίδετο μόνον ἄνευ τοῦ προεκδεδομένου, θὰ ἦτο πάντῃ ἀσαφές, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἥνωσα ἐδῶ. 'Αλλὰ τὸ μὲν δεύτερον τεμάχιον, τὸ καὶ λίαν μικρόν, καὶ ἔχον τὰς ἀρχὰς στίχων δεκαέξ, τῶν ἀπὸ τοῦ θ'. μέχρι τοῦ κδ'. εὗρεν εὐκόλως τὸν προσήκοντα αὐτῷ τόπον, προσκολληθὲν ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι καὶ ὁπωσοῦν τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου ἀποκατέστησε, τὸ δὲ τρίτον τεμάχιον, τὸ καὶ μεῖζον καὶ σημαντικὸν (διότι αὐτό, ἂν δὲν ἀπα-

τῶμαι, εἶναι ὁ πρῶτος ἀττικὸς λίθος, ὃς μνημονεύει Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος·) δὲν ἠδυνήθην, ὅσον καὶ ἂν ἐκοπίασα, νὰ τὸ συνάψω πρὸς τὰ δύο πρότερα. Ἐνῷ δὲ ἔχει γραπτὴν ἐπιφάνειαν τὰ δύο τρίτα τοῦ ἐπὶ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι μέρους τῆς ςήλης ἕως τὴν γωνίαν, εἶναι ὅμως πολὺ ἀποτετριμμένα τὰ γράμματά του, μάλιστα τῶν πρώτων δεκατριῶν στίχων, δι' ὃ καὶ ἡ τελεία ἀνάγνωσίς του μοὶ ἀπέϐη ἀδύνατος. Ἐξέλιπε δὲ καὶ τὸ τέλος τοῦ ὅρκου, οὔσης κάτω τῆς στήλης κολοϐῆς. Ὅμως δὲ καὶ οὕτω δημοσιευθὲν τὸ ψήφισμα, ὡς τὸ βλέπουσιν οἱ ἀναγνῶσται, συντελεῖ πρὸς κατανόησιν τῆς ὅλης ὑποθέσεως. Περὶ ταύτης ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰ ὑπὸ Εὐστρατιάδου ἐπαρκῶς εἰρημένα ἐν τῷ μνημονευθέντι φύλλῳ τῆς ἀρχαιολ. Ἐφημερίδος, ὅστις ἐξ ἑνὸς χωρίου τοῦ Διοδώρου (16, 22) ἔνθα ἀναφέρεται ἡ κατὰ Φιλίππου σύστασις τριῶν βασιλέων τῶν Θρᾳκῶν, Παιόνων καὶ Ἰλλυριῶν, καίπερ μὴ ὠνομασμένων τούτων μηδὲ μνημονευομένων ὅλως παρὰ Διοδώρῳ τῶν Ἀθηναίων ὡς μετασχόντων τῆς συστάσεως ταύτης, ἐνόησεν ὅτι τὸ ψήφισμα τὸ κολοϐόν, ὃ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν του, εἰς ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς ἀνεφέρετο καὶ εἶπε τὰ δέοντα πρὸς διασάφησίν του. Ἡμεῖς δ' ἐδῶ διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας ἐν χερσὶ τὴν εἰρημένην ἐφημερίδα καὶ ἄλλα τῶν ἀναγκαίων βιϐλίων σημειοῦμεν, ὅτι τοῦ Ἐλπίνου ἡ ἀρχοντία πίπτει εἰς τὸ ἔτος 356 πρὸ Χρ. ἤτοι 19 ἔτη πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἂν καὶ ἐγκαίρως ἤρχισαν νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἀσφαλείας των, συμμαχοῦντες μετὰ τῶν πολεμίων τῷ Φιλίππῳ βαρϐάρων βασιλέων, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως ν' ἀποφύγωσι τὴν μοιραίαν καταστροφήν των, διότι δὲν ἐποίουν καὶ πάντα τὰ δέοντα ἐν τῷ μεταξύ. Τοὺς τρεῖς ἐκείνους βαρϐάρους βασιλεῖς ὁ Φίλιππος, ἐνῷ ἔτι ἤθροιζον τὰς δυνάμεις των, ἐπιφανεὶς καὶ καταπληξάμενος ἠνάγκασε προσθέσθαι τοῖς Μακεδόσι, ὡς λέγει ὁ Διόδωρος. Καὶ δὲν ἠξεύρομεν διόλου ἂν οἱ Ἀθηναῖοι τότε ὑπὲρ αὐτῶν ἐκινήθησαν, ὄντες κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐμπεπλεγμένοι εἰς τὸν κληθέντα συμμαχικὸν πόλεμον, δηλ. εἰς ἐμφύλιον! Εἶεν.

Περὶ τῶν συμπληρώσεών μου τῶν ἀπὸ τοῦ ζ'. καὶ ἑξῆς στίχων λέγω, ὅτι παραδεχθεὶς ἐγώ, ὡς καὶ ὁ Εὐστρατιάδης, ὅτι 44 γράμ-

ματα εἶχεν ἕκαςος πλήρης ςίχος ταύτης τῆς στοιχηδὸν ἐπιγραφῆς, προσεπάθησα οὕτω νὰ συμπληρώσω ὅσα ἠδυνήθην, τὴν κατόρθωσιν τοῦ τελείου εἰς ἄλλους ἀφίνων. Κρίνω δὲ ἀναγκαῖον νὰ εἴπω, ὅτι οἱ στίχοι λέ. καὶ λς'. ἐν τέλει ἔχουν κενὸν τὸν τοῦ μδ'. γράμματος τόπον. Ἡ δὲ τοῦ στίχου λέ. συμπλήρωσίς μου, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν, εἶναι τεθειμένη μόνον λόγου χάριν. Τὸ ἐνδόσιμον δὲ εἰς αὐτὴν ἔλαβα ἔκ τινος φράσεως ἀναγινωσκομένης ἐν ψηφίσματι Μυτιληναίων (C. I. Gr. 2167, ςίχ. 32.33) οὕτω· αἰ δὲ κέ τι ἐνδεύη τῷ ψηφίσματος [τούτω, λεγέσθω περὶ τούτω ἐ]ν τᾶι βόλλαι.

Ὁ ἐν στίχ. ιζ'. μόλις καὶ μετὰ βίας ἀναγνωσθεὶς ὑπ' ἐμοῦ Χάρης θὰ εἶναι, ὑποθέτω, ὁ γνωστὸς τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγός, εἰς οὓς πίπτει τὸ ψήφισμα. Τίς δὲ ὁ ἐν στίχ. μέ. ἐπίσης δυσκόλως ἀναγνωσθεὶς Κρῖνις, ἄδηλον. Δὲν εἶναι πρέπον νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ (7, 1.) στωϊκὸν φιλόσοφον Κρῖνιν, διότι οἱ χρόνοι ἐναντιοῦνται.

Ἄλλο δὲ ἀπόρημα ἔχω τόδε. Ἂν ὄχι ἀπιθάνως συνεπλήρωσα ἐν στίχ. λς'. τὰ *πρέσβεις ἥρηνται*, ἔπρεπεν ἐν ἐκείνῳ τῷ στίχῳ ἢ τῷ ἑπομένῳ νὰ κῆται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους διότι ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου λόγῳ (§ 244) διηγούμενος τὰς πρεσβείας ὅσας ποτὲ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐπιτυχῶς ἐπρέσβευσεν, ἀναφέρει καὶ πρεσβείαν του εἰς Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Θρακῶν. Ἀλλὰ δὲν κεῖται ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι τὸ ὄνομα τοῦ Δημοσθένους οὔτε ἔκειτό ποτε ἐν τῷ ἐκλιπόντι μέρει τοῦ λίθου. Εἶναι λοιπὸν ἄλλη τις ἄλλων χρόνων ἢ τούτου τοῦ ψηφίσματος πρεσβεία καὶ ὄχι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁ Δημοσθένης αἰνίττεται, ἢ μή τι οἱ ἐνταῦθα γεγραμμένοι τρεῖς καὶ οὐχὶ πλείονες ἄνδρες δὲν εἶναι οἱ διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συμμαχίας πεμφθέντες, ἀλλά τινες ἄλλοι ὕστερον διὰ μόνην ἴσως τὴν ἀπόληψιν τῶν ὅρκων; Πολλὰ τὰ ἐνδεχόμενα. Γνῶμαι δὲ νεωτέρων φιλολόγων περὶ τῶν τοῦ Δημοσθένους πρεσβειῶν καὶ τῶν χρόνων αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἐκτεθειμέναι διάφοροι. Παραπέμπω εἰς τὴν σελ. 398 τῶν τοῦ Dissen ὑπομνημάτων εἰς τὸν περὶ τοῦ στεφάνου λόγον καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ A. Schaefer τὸ ἐπιγραφόμενον Demosthenes u. seine Zeit. τόμ. β'. σ. 456.

Ἀνωμαλίαν γραφῆς παρατηρῶ ἐν τῇ δοτικῇ *Κετριπόριδι* τοῦ ιά. στίχου καὶ ἐν τῇ *Κετριπόρι* τοῦ λθ'. Ἡ δὲ ἀνάγνωσις εἶναι βεβαία. Οὕτω βέβαιον εἶναι καὶ τὸ κατὰ γενικὴ ν *Κετριπ)όριος* τοῦ μς'. στίχου. Ἔτι ἀνωμαλία καὶ ἐν τῷ *ἐς* τοῦ λ'. στίχου καὶ τοῖς *εἰς* τῶν στίχων λβ'. καὶ λδ'.

6.

.....
..ν;κ;Ι..
..ας ἔλαβ...
...ἀνα)γράψαι δὲ τ(ὸ ψήφισμα;....
...ἔλαβε τὴν δωρεὰ(ν...
.τὸν) γραμματέα τὸν (κατὰ πρυτανείαν κα-
ὶ σ)τῆσαι ἐν ἀκροπόλ(ει· εἰς δὲ τὴν ἀναγρ-
α)φὴν τῆς στήλης μερ(ίσαι τὸν ἐπὶ τῆι δ-
ι)οικήσει ΔΔ δραχμά(ς.
Δ)ημάδης Δημέου Παι(ανιεὺς εἶπεν· ὅπως
ἃ)ν ὡς κάλλιστα γίγν(ωνται αἱ θυσίαι τ-
ῆ)ι θεῶι, δεδόχθαι τ(ῶι δήμωι τῶι Ἀθην-
αί)ων ἐχ θάττου θη...
..Ι τοὺς ἀγῶνα(ς...
..φιλοτίμως..
...τῶι Ἀθηνα(ίων...
.....ι ἡ βου(λὴ...
...ων..
...

Ἀναγινώσκονται τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, πάντοθεν μὲν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένου, ὅμως δὲ ὀλίγιςον, ὡς εἰκάζω, ἀποβαλόντος μέρος πρὸς ἀριστερά, ἔνθα ἄρχονται οἱ ςίχοι ζ'.—ιά. Ὕψος τὸ νῦν 0,28, πλάτος 0,25, πάχος 0,07. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξαγάγω ἀσφαλῶς διὰ συμπληρώσεως τῶν ἐν τοῖς στίχοις έ.—ή. τυπικῶν φράσεων τὸ πόσα ἕκαστος στίχος εἶχε γράμματα, ὅτε ἦτο σῶον τὸ πλάτος τῆς στήλης, διότι προέκυψαν ἐκεῖ καὶ κατωτέρω εἰς μέσον, κατὰ τὰς συμπληρώσεις μου, ἀπὸ 29 ἕως 32 γράμματα, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης. Ὁπωςδήποτε ὅμως τὸ τεμάχιον δὲν εἶναι

ἄμοιρον σημασίας τὸ μὲν ὡς ἔχον ἐν τῷ θ΄. ςίχῳ ἀναγεγραμμένον τὸν διαβόητον ἐκεῖνον καὶ οἰκτίστου θανάτου τυχόντα ῥήτορα Δημάδην, περὶ οὗ καὶ ἄλλοθεν ἠξεύρομεν, ὅτι ἦτο υἱὸς Δημέου καὶ Παιανιεὺς τὸν δῆμον, πρώτην δὲ ἐδῶ, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, φορὰν ἐμφανιζόμενον σαφῶς ἐπὶ λίθου ὡς εἰπόντα ψήφισμα (*), τὸ δὲ ὡς ἔχον ἐν τῷ ιϐ΄. στίχῳ τὴν φράσιν *ἐχ θάττου*, ἥτις ἀνάλογος οὖσα τῶν γνωστῶν *ἐκ πολλοῦ*, *ἐκ πλείονος*, *ἐκ πλείστου* (δηλ. χρόνου), ἀγνοῶ, ἂν εὑρέθη που ἕως τώρα. Παραθέτω δὲ μόνον ἐκ τοῦ ά. Ἀλκιϐιάδου τοῦ Πλάτωνος (κεφ. 2) τὴν· ἐὰν θᾶττον εἰς τὸν δῆμον παρέλθῃς.

7.

Ἐπὶ Ἀνα)ξικράτο(υς ἄρχοντος ἐπὶ τῆς...........
..... δε)κάτης πρυ(τανείας, ῇ ι......... ..
........ιεὺς ἐγραμ(μάτευεν,.......
....ηι ἱ)σταμένου, ε(........ηι τῆς πρυτανείας, ἐκκ-
λησί)α· τῶν προέδρω(ν ἐπεψήφιζεν..........
.ου Ἀλωπεκῆθεν κ(αὶ συμπρόεδροι· Στρατοκλ-
ῆς Ε)ὐθυδήμου Διομ(ειεὺς εἶπεν....
...μ;)ετὰ τοῦ δήμου.....
..... οντες καὶ π....
......τ)ὸν δῆμον......
....του δημο...
...πόλει κ...
...ντες κ....
.....ασιν...
..............ιστ...
......

Ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, οὗ ἐφθαρμένον τὸ ἄνω γεῖσον, εἶναι γεγραμμένα τὰ ἀνωτέρω. Ὕψος 0,28, πλάτος 0,20, πάχος 0,13. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν.

Ἀναξικράτης ἄρχων ἦτο τῷ 307 πρ. Χρ. καὶ ἄλλος ὁμώνυμος τῷ 279 πρ. Χρ. ἀλλὰ τοῦ ἡμετέρου ψηφίσματος εἶναι ὁ παλαιότερος, διότι εἰς ἐκείνους τοὺς παλαιοτέρους χρόνους πίπτει ὁ κατὰ συμπλήρωσιν τεθεὶς παρ' ἡμῶν ἐν στίχῳ ς΄. καὶ ζ΄. Στρα-

(*) Λανθάνει δὲ ὁ αὐτὸς Δημάδης καὶ ἐν τῷ παρὰ Ῥαγκαϐῇ ἐν Antiq. Hellén. ὑπ' ἀρ. 419 ψηφίσματι.

τοκλῆς, ὅστις εἶπε τὸ ψήφισμα, γνωστὸς ὢν καὶ ἐξ ἄλλων ψηφισμάτων καὶ ἐκ τοῦ Πλουτάρχου μὲ τὸ τοῦ πατρός του καὶ τοῦ δήμου τὸ ὄνομα· ἄνθρωπος ἀλλοπρόσαλλος τὸν χαρακτῆρα καὶ κατὰ Δημοσθένη (ἐν τῷ πρὸς Πανταίνετον λόγῳ § 48), πιθανώτατος πάντων ἀνθρώπων καὶ πονηρότατος. Αὐτὸς ἦτο ὁ τὰς ἀνελευθέρους ἐκείνας τιμὰς προτείνας ὑπὲρ τῶν βασιλέων Ἀντιγόνου καὶ Δημητρίου. Ποία δέ τις ἦτο τοῦ παρόντος ψηφίσματος ἡ ὑπόθεσις, δύσκολον εἰμὴ ἀδύνατον νὰ εἰκασθῇ ἐκ τῶν ὀλίγων περισωθεισῶν λέξεων. Τὰ γράμματα τῶν στίχ. ζ'.—ι'. ἐχαράχθησαν ἐπὶ ἐξεσμένης ἐπιφανείας, πρότερον ἐχούσης ἄλλα.

8.

....
...ει....
...τῆς π)ρυτανεί(ας· ἐκκλησία; τῶν προ-
έδρων ἐπεψή)φιζε Ἱπποχ(...........καὶ
συμπρόεδροι.......) Οἰνοβίο Ῥαμ(νόσιος
εἶπεν......)πρέσβεις τ...
ὅταν πρυτ;)ανεύηι Ισο.........
κατὰ τὸ ψήφισ;)μα δ Ἀρίστω(ν.......εἶπεν·
...Πελλανέων...
...ε;ι· ἀναγράψ(αι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν
γραμματέα τῆς β)ουλῆς ἐν (στήληι
λιθίνηι καὶ στῆ)σαι ἐν ἀκρ(οπόλει· εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν τῆς στήλης
δοῦναι τὸν ταμίαν τ)οῦ δήμ(ου... δραχμὰς ἐκ τῶν εἰς τὰ κατὰ
ψηφίσματα ἀ)να(λισκομένων τῶι δήμωι.
....;.....

Ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένου, ἀναγινώσκονται τὰ ἀνωτέρω. Ὕψος τοῦ τεμαχίου 0,20, πλάτος 0,13, πάχος 0,11. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Τὰς συμπληρώσεις μου, ὧν αἱ πλεῖσται τυπικαί, εἰ μὴ πᾶσαι, ἔθεσα σχεδὸν ἀδιαφόρως δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἅτε μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐξεύρω τὸ ἐκ ποίου μέρους μᾶλλον ἐκολοβώθη ὁ λίθος. Οἱ Πελλανεῖς τοῦ ή. στίχου ἴσως δὲν εἶναι οἱ τῆς Λακωνικῆς Πελλάνας, τῆς κατὰ Διόδωρον (16, 67) ἐξανδραποδισθείσης τῷ 369 π. Χρ., ἀλλὰ μᾶλλον οἱ ἐν Ἀχαΐᾳ, ὧν ἡ πόλις Πελλάνα καὶ συχνότερον ἢ αἱ ἄλλαι Πελλᾶναι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μνημονεύεται. Ζητήσεις τινὰς ποιή-

σας περὶ τοῦ τίνος ἄρά γ' ἕνεκα ὑποθέσεως ἦτο εἰκὸς νὰ γίνῃ τῶν Πελλανέων μνεία ἐν Ἀττικῷ ψηφίσματι κατὰ τοὺς Ἑλληνομακεδονικοὺς χρόνους, οὓς ἐμφαίνει τὸ τῶν γραμμάτων σχῆμα ἐπὶ τοῦ λίθου, οὐδὲν εὗρον ὅ τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν. Ἐν τῷ περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν λόγῳ τοῦ Δημοσθένους λέγεται, ὅτι ὁ Μακεδὼν τὸν ἐν Πελλήνῃ τῆς Ἀχαΐας δῆμον καταλέλυκε, Χαίρωνα δὲ τὸν παλαιστὴν τύραννον τῆς πόλεως ἐγκατέστησε, καὶ διὰ ταύτας καὶ δι' ἄλλας τοῦ Μακεδόνος παραβάσεις τῶν συνθηκῶν παρακινοῦνται οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἅμα καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀντιλαβέσθαι. Ἀλλὰ ὅλως ἄνευ βάσεως στερεωτέρας θὰ ἦτο ἡ εἰκασία ἄν τις εἴκαζεν, ὅτι πρὸς ἐκεῖνο τὸ παρὰ Δημοσθένει ἱστορούμενον γεγονὸς ἔχει τινὰ σχέσιν τὸ παρὸν ψήφισμα. Οὔτε δέ, ἀφοῦ περὶ τὰ ὀνόματα τὰ κύρια Ἱπποχ. . . .Οἰνόβιον, Ἀρίςωνα ἐπολυπραγμόνησα, ἐπορίσθην τι πρὸς διασάφησιν τῶν τοῦ ψηφίσματος, καὶ λοιπὸν ἀντὶ διασαφήσεως ἣν δὲν εἶχον νὰ παράσχω εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ἐπῆλθέ μοι νὰ ἀνακοινώσω εἰς αὐτοὺς μᾶλλον μίαν μου ἀπορίαν, ταύτην· πῶς δηλ. διὰ τόσον ὀλίγων λέξεων, ἐν στίχοις τέσσαρσι καὶ ἡμίσει (τοῖς ἀπὸ τοῦ ε'. ἕως τοῦ θ') περιελήφθη τό τε εἰσαγωγικὸν μέρος καὶ ἡ οὐσία τῆς ἀποφάσεως. Εἶναί τι τῶν σπανιωτάτων τοῦτο.

9.

. . . . .
.ΙΛ.
. . .αιωνκ/ . . .
. . .ει. .ο. . . .
.τὸν δῆμον τ. . .
καὶ τοὺς συν. . .
α τούτων μετ. . .
ει προς τὸν δΙ. . .
ι αυτοῦ εὐνοι(α. . . . . .ἀγ-
α)θὸς περὶ Ἀθην(αίους. . . .
.ιρου πράττει. . . .
. .ετὰ τοῦ δήμου . . . . ΛΙ. .(ὅπω-
ς ἂ)ν εἰδῶσιν ἅπαντες, ὅτι ὁ δῆμος (ὁ
Ἀ)θηναίων ἀποδίδωσιν χάριτας μ(ε-
γ)άλας τοῖς εὐεργετοῦσιν ε ἰ α υ τ ὸ -

ν)καὶ διαμένουσιν ἐπὶ τῆς εὐνοία-
ς)τοῦ δήμου, εἶναι Π ε ι σ ι θ[ε ί δ η ν Π(ε-
ι)σιθείδου Δήλιον Ἀθηναῖον αὐτ(ὸ-
ν) καὶ ἐκγόνους αὐτοῦ πλὴν τοῦ πε(μ-
φθ)έντος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν τῆς π(ό-
λ)εως καὶ Πεισιθείδου ἀνελεῖν α(ὐ-
τόν· γράψασθαι δὲ αὐτὸν δήμου κα(ὶ
φ)υλῆς καὶ φρατρίας ἧς ἂν βούλητ(α-
ι) ὧν οἱ νόμοι λέγουσιν, τοὺς δὲ πρ(υ-
τ)άνεις δοῦναι περὶ αὐτοῦ τὴν ψ(ῆφ-
ον τῶι δήμωι εἰς τὴν πρώτην ἐκκλ(η-
σ)ίαν· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισ(μ-
α) εἰς στήλην λιθίνην τὸ γραμματ(έ-
α) τὸν κατὰ πρυτανείαν καὶ στῆσα(ι
ἐν) ἀκροπόλει· εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴ-
ν τῆ)ς στήλης δότω ὁ ταμίας τοῦ δήμ-
ου τ)ριάκοντα δραχμάς· ε ἰ ὰ ν δέ τι(ς
ἀπο)κτείνει Πεισιθείδην, πολέμ(ι-
ος ἔ)στω τῶι δήμωι τῶι Ἀθηναίων κ(α-
ὶ ἡ πόλις) ἡ ὑποδεξαμένη τὸν ἀποκτ-
είναντα·) ὅπως ἂν δὲ μὴ ἀπορῆταί τ(ι-
νος Πεισιθείδης ἕως ἂν κατέλθ(η-
ι εἰς Δ)ῆλον, τὸν ταμίαν τοῦ δήμου τ-
ὸν ἀεὶ τ)αμιεύοντα διδόναι Πεισ(ι-
θείδει) δραχμὴν τῆς ἡμέρας ἐκ τῶ(ν
κατὰ ψηφ)ίσματα ἀναλισκομένων τ-
ῶι δήμωι·) ἐν δὲ τοῖς νομοθέταις τ(ο-
ὺς προέδ)ρους οἳ ἂν προεδρεύωσιν
καὶ τὸν ἐ)πιστάτην προςνομοθετη-
ῖν; τὸ δ' ἀρ)γύριον τοῦτο μερίζειν τ-
οὺς ἀποδ)έκτας τῶι ταμίαι τοῦ δήμ-
ου κατὰ τὸ)ν ἐνιαυτὸν ἕκαστον, ὁ δ(ὲ
ταμίας δ)Οδότω Πεισιθείδει κατ(ὰ
τὴν πρυτ)ανείαν ἑκάστην· ε ἰ ὰ ν δὲ μ-
ὴ ἐπιψη)φίσωσιν οἱ πρόεδροι καὶ ὁ
ἐπιστά)της τῶν νομοθετῶν, ὀφειλέ-
τω ἕκαστ)ος αὐτῶν Χ δραχμὰς ἱερὰς
τῆι Ἀθη)νᾶι.

ὁ δῆμος ὁ δῆμος

Ἡ τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα ἔχουσα στήλη εἶναι μονοκόμματος λίθου Πεντελησίου, ἄλλως τὰ ἄνω κολοβή, ἔτι δὲ ἠκρωτηριασμένη, μάλιστα κατὰ τὸ πρὸς ἀριςερὰ τῷ ὁρῶντι μέρος, ὕψους τὰ νῦν 1,34, πλάτους 0,50, πάχους 0,17. Καὶ δὲν εὑρέθη μὲν αὕτη ἐν τῷ περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον τόπῳ, ἀλλ' ἀνήκει ὅμως εἰς ταύτας τὰς ἀνασκαφάς, διότι ἐξήχθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας πρὸ τριῶν μηνῶν ἐκ τοῦ ὀγκώδους μεσαιωνικοῦ προτειχίσματος τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ πρὸς δυσμάς, καὶ δὴ ἔξω καὶ δεξιὰ τῆς πύλης τῶν κάτω Προπυλαίων τῶν ὑπὸ Beulé ἀποκαλυφθέντων, ἔνθα πρὸ ἐτῶν ἐγνωρίζετο οὖσα ἐντετειχισμένη καὶ ἦτο εἰς πάντας ὁρατὴ καὶ προσιτή, ὡς ὄχι ὑψηλὰ κειμένη· ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιγραφῶσιν εἰμὴ μόνον ὀλίγα αὐτῆς γράμματα, τὰ 3—4 ἀρκτικὰ τῶν πρώτων 31 ςίχων, ὅπως καὶ ἀντεγράφησαν ὑπ' ἐμοῦ δίς, τὸ δεύτερον τὸν χειμῶνα τοῦ 1862, ἐκείνη δὲ ἡ δευτέρα ἀντιγραφή, διασωθεῖσα ἐν τῷ συρταρίῳ μου, ἐχρησίμευσε κατά τι τώρα, διότι ἐν αὐτῇ διετηρήθησαν περὶ τὰ δεκαὲξ ἐκ τῶν ἀρκτικῶν τῶν στίχων γραμμάτων, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἔχει ὁ λίθος, ὡς ἀκρωτηριασθεὶς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον του, κα δὴ ἔνθα ἄρχονται οἱ στίχοι δ'. — κε'., τότε δὲ τὰ εἶχε· καὶ εἶναι ταῦτα ἐκεῖνα, ἅπερ ἐγὼ ἀνωτέρω ἀπέδωκα κεκλιμένα καὶ ὄχι ἐν παρενθέσει. Μείζονα δέ τινα ἀκρωτηρίασιν ἀπὸ τοῦ λδ'. στίχου καὶ κατωτέρω εἶχε πάθει ὁ λίθος πολὺ πρότερον, κατὰ τοὺς καιροὺς τῶν πολέμων, εἴτε τῶν ἐπὶ Βενετῶν, εἴτε μᾶλλον τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας πρὸς τοὺς Τούρκους ἀγῶνος, ὅτε σφαῖρα τηλεβόλου τῶν τῆς ἀκροπόλεως πολιορκητῶν πλήξασα αὐτὸν ἄφησεν ἀριδηλοτάτην μέχρι νῦν τὴν μεγάλην πληγήν, ςρογγύλην μὲ σχάσματα ἀκτινωτά·

Ἡ γραφὴ εἶναι ἡ ἀκριβῶς στοιχηδόν. Ἕκαστος στίχος εἶχέ ποτε ἀνὰ 27 γράμματα. Λυπηρὸν δὲ ὅτι ψήφισμα, τόσον περίεργον πολλαχῶς, περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἄνευ τῆς κεφαλίδος, καὶ οὕτω δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον καθ' ὃν ἐγράφη· Φαίνεται ὅμως τὸ μὲν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, τὸ δὲ ἐκ τῆς πολιτικῆς φρασεολογίας καὶ μάλιστα τῆς μνείας τῶν νομοθετῶν, ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἔγγραφον τῶν χρόνων τῶν πρὸ

τῆς ἐμφανίσεως τῶν Μακεδόνων εἰς τὸν πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος ὁρίζοντα.

Ὅτι ὁ Δήλιος Πεισιθείδης, ὑπὲρ οὗ τὸ ψήφισμα, εἶναι ὅλως ἄλλοθεν ἄγνωστος, φανερὸν ἤδη καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματός του, ὅπερ νῦν πρῶτον ὡς ὄνομα κύριον γνωρίζεται. Τὰ ἐν τοῖς στίχοις τοῖς ἀπὸ τοῦ μα′. μέχρι τέλους λεγόμενα περὶ νομοθετῶν καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν ἰδιαζόντων αὐτοῖς καθηκόντων ἴσως νῦν πρῶτον ἐπὶ λίθων παρουσιάζονται. Τὰ περὶ αὐτῶν μέχρι τοῦδε γνωριζόμενα καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις ἐγχειριδίοις τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων ἀναγραφόμενα ἐλαμβάνοντο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ κατὰ Τιμοκράτους λόγου τοῦ Δημοσθένους (§ 17—38) ὡς ἐκ τῆς κυριωτάτης τῶν ὑπαρχουσῶν πηγῆς, ἐν ᾗ ὅμως καὶ θολότητάς τινας διέβλεπον οἱ δεινοὶ ἐξετασταὶ τῶν τοιούτων ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἰδήσεων καὶ νοθείαν τοῦ κειμένου ὑπώπτευον, ἰδίως ἀπιστοῦντες εἰς τὸ ὅτι καὶ προέδρους εἶχον οἱ νομοθέται τοὺς ἑαυτῶν ἰδίους. (ἴδε K. Fr. Hermann Griech. Antiquitaeten τῆς ἑ. ἐκδ. τόμ. ά. § 131, μάλιστα τὴν σημ. 12). Περὶ τούτων τώρα πιστεύω, ὅτι τὸ παρὸν ψήφισμα μελετώμενον ὡς δεῖ παρὰ τῶν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐντριβῶν θέλει δώσει διασαφήσεις, τόσῳ μᾶλλον εὐπροσδέκτους ὅσῳ καὶ ἀκραιφνεστάτη εἶναι ἡ πηγή, ἔγγραφον ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀρχείου τῆς πόλεως ἐξελθόν, χωρὶς νὰ βλαφθῇ ἐκ χειρῶν πλειόνων ἀντιγραφέων. Εἴθε μόνον νὰ μὴ ἤμην ἠναγκασμένος νὰ δώσω ἐκ συμπληρώσεως τὴν ἀρχὴν τοῦ μδ′. στίχου μετὰ τὰ τοῦ μγ′. στίχου δυσοικονόμητα ἐκεῖνα: ΠΡΟΣΝΟΜΟΘΕΤΗ. Ἀλλ' ἄλλος τρόπος δὲν ὑπῆρχε δι' ἐμέ, πάνυ μὲν σαφοῦς ὄντος τοῦ τελευταίου τοῦ στίχου τούτου γράμματος ἦτα, τῆς δὲ τοῦ λίθου ἐπιφανείας ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐφεξῆς στίχου οὔσης ἀποτεθραυσμένης, τέλος δὲ τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως ἀπαιτούσης τὸ μετ' ἀποστρόφου δέλτα καὶ τοῦ στίχου πάντως ἀπαιτοῦντος τὰ 27 γράμματά του. Ταῦτα μὲν περὶ τούτου τοῦ χωρίου, ὅπερ ἄλλος ἐμοῦ ἱκανώτερος ἴσως ἄλλως οἰκονομήσῃ· ἐν δὲ τῷ μζ′. στίχῳ τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ λίθου σωζόμενον Ο ὑπολαμβάνω ἐξ ἁμαρτήματος τοῦ χαράκτου προελθὸν ἀντὶ Ι, ἡ δὲ τελευταία φράσις, ἡ περὶ τῶν ὀφειλομένων χιλίων δραχμῶν ἱερῶν τῇ Ἀθηνᾷ, ἀναγινώσκεται ἀπα-

ράλλακτος καὶ ἐν τῷ προμνημονευθέντι λόγῳ τοῦ Δημοσθένους ἐν § 22 ἐξ ἐγγράφου ἐπισήμου παρεμβεβλημένου.— Τελευταῖον σημειῶ, ὅτι τὰ διπλᾶ «ὁ δῆμος», ἄνευ ἴχνους ἄλλων ὑποκάτω γραμμάτων, εἶναι ἐγκεχαραγμένα ἐντὸς ἀναγλύπτων στεφάνων.

10.

....
....τῶν προέδρων ἐπ)εψήφι-
ζεν.. ...) Ι ε εὺς καὶ συ-
μ·πρόεδροι· ἔδοξεν τῶι δήμωι·) Σιμωνίδης
Σήμονος Ἁγνούσιος ; εἶπεν·) ἐπειδὴ Τιμο-
... ...τῶι δήμ)ω;ι τῶι Ἀθηνα-
ίων... ...τ)ῆς πόλεως α-
...Αὐ)δωλέοντα Η ;
...τοῖς...δ)ιατρίβουσι
...κ)αθ' ὅ τι ἂν α .
....ενδεκα |..
...ο Τιμο...
...αγ....
....

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττείου μικρὸν καὶ σχεδὸν πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένον, σῶζον δέ πως ἀβλαβεστέραν μόνον τὴν γωνίαν, ἔνθα τελευτῶσιν οἱ πρῶτοι ἓξ στίχοι, ὕψους νῦν 0,18, πλάτους 0,15, πάχους 0,05. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἡ γραφὴ ὄχι ἡ στοιχηδόν, ἀλλὰ παρεκκλίνουσα τοῦ συστήματος τούτου. Ἰδὼν ἐν στίχῳ ζ'. μνημονευόμενον τὸν Αὐδωλέοντα βασιλέα τῶν Παιόνων, ἀνέδραμον εἰς τὸ παρὰ Α. Ῥαγκαβῇ Antiq. Hellén. τόμ. β'. ἀρ. 447 ἐκδεδομένον ψήφισμα, ἐν ᾧ τιμᾶται ὁ αὐτὸς βασιλεύς, ἴσως τι ὠφεληθῶ εἰς τὰς συμπληρώσεις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ δοκιμάσω εἰς τὸ παρὸν τεμάχιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν κεῖται ἐκεῖ ἀναγεγραμμένος ὡς εἰπὼν τὸ ψήφισμα Σιμωνίδης τις (Σ)ήμονος Ἁγνούσιος, ἐκεῖθεν ἔλαβα τὰ Σήμονος Ἁγνούσιος καὶ ἔθηκα ἐδῶ μετὰ τὸ Σιμωνίδης τοῦ γ'. στίχου, θεωρήσας πιθανόν, ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἄλλος ἄνθρωπος ὁ ἐκεῖ καὶ ὁ ἐδῶ Σιμωνίδης. Ἐκεῖνο δὲ τὸ παρὰ Ῥαγκαβῇ ψήφισμα, ὃν ὁλόκληρον, ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἄρχοντα

Διότιμον, οὗ τὴν ἀρχοντίαν ὁ Ῥαγκαβῆς μετὰ πολλὰς ζητήσεις καὶ χρονολογικοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν συμβάντων (ἐπειδὴ καὶ δύο ἄλλοι ἄρχοντες Διότιμοι ἀναφέρονται·) ἔθεσεν εἰς τὸ ἔτος 286 πρὸ Χρ. (ἴδε καὶ Dumont, essai sur la chronologie des archontes Athéniens, p. 120.) παραδεχθεὶς ἅμα, ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, περὶ τὰ τέλη, καὶ ἀπέθανεν ὁ Αὐδωλέων. Τώρα τὸ ἡμέτερον τεμάχιον ψηφίσματος ἂν εἶναι τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤ τινος ἄλλου προτέρου, μένει ἄδηλον, εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον. Ὑπόθεσις δὲ αὐτοῦ πιθανῶς εἶναι τιμαὶ ἀποδοθεῖσαι εἴς τινα Τιμο...., ὅστις διὰ τῶν φιλικῶν του σχέσεων παρὰ τῷ Αὐδωλέοντι θὰ ὠφελοῦσε τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς γνωστόν, πολλοὺς πολλάκις παρὰ βασιλεῦσι μεγαλοδυνάμους ἄνδρας ἐτίμησαν διὰ ψηφισμάτων, ὧν οὐκ ὀλίγα σώζονται.

11.

....
Μα(ιμακτηριῶνος ;......
ἐπὶ δ(έκα..........
ἐκκλησί(α......τῶν προέδρων
ἐπεψήφιζ(εν..........
Ν)ικοστράτο Σα(λαμίνιος; καὶ συμπρόεδροι·
Φιλέας Ἀν(................εἶπεν·
ἐπειδὴ π(ρόσοδον ποιησάμενος πρὸς τὴν βουλὴν;......
ὁ ὑποκρ(ιτὴς......
.ινατ....
.ʽστι....
ἐψη(φισ....
....

Παραξενώτατον χρῆμα καὶ δυσμεταχειριστότατον τὸ τεμάχιον στήλης τὸ ἔχον τὰ ἀνωτέρω. Ἐνῷ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς τρίτου περίπου ἀετωματίου καὶ μικροῦ μέρους τοῦ ὑπ' αὐτὸ ἐπιστυλίου καὶ τοῦ κατωτέρω κυρίου τῆς στήλης σώματος, εἶναι ἅπαν ἐπιγεγραμμένον. Ἐκ τῶν ἕνδεκα στίχων, ὧν αἱ ἀρχαὶ μόνον σώζονται, οἱ πρῶτοι τέσσαρες εἶναι ἐγκεκολαμμένοι ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετωματίου, ὁ ε. ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, οἱ λοιποὶ ἐπὶ

τοῦ κυρίου τῆς στήλης σώματος. Ὁ λίθος Πεντελήσιος, ὕψους 0,18, πλάτους 0,13, πάχους 0,10.

Δὲν εἶναι μὲν πρωτοφανὲς γράμματα ἐν τυμπάνῳ ἀετωματίου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, ἀλλ' ἐδῶ τὸ ἔκτακτον καὶ ἄηθες καταντᾷ εἰς ὑπερβολήν, καθ' ὅσον ἀναγκαζόμεθα νὰ ὑποθέσωμεν γράμματα ἔτι καὶ ἀνωτέρω που ἐγκεκολαμμένα ποτὲ καὶ πολλὰ μάλιστα· ποῦ δέ; ὄχι βέβαια εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κορυφαίου ἀκρωτηρίου τοῦ ἀετωματίου. Εἶχε δέ ποτε ἡ στήλη τοιοῦτο, διότι βλέπομεν σωζόμενον τὸ ἕτερον τῶν κατὰ τὰς γωνίας ἀκρωτηρίων, τὸ ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι. Ἀλλ' ἡ δυσκολία εἶναι ἐν τῷ ὅτι κατὰ τὴν εἰθισμένην τυπολογίαν τῶν ψηφισμάτων (ψήφισμα δὲ βεβαίως ἔχομεν ἐνώπιόν μας·) πρέπει νὰ ὑποτεθῶσι πολλὰ τὰ ἄνω λείποντα γράμματα, τὰ ἑξῆς περίπου· «Ἐπὶ τοῦ δεῖνα ἄρχοντος, ἐπὶ τῆς δεῖνα καὶ τοσοστῆς πρυτανείας, ᾗ ὁ δεῖνα ἐγραμμάτευε, τῇ τοσοστῇ τοῦ δεῖνα μηνὸς» ταῦτα μέχρι τέλους τοῦ β'. νῦν στίχου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἥμισυ τῶν γραμμάτων τούτων πῶς θὰ ἐχώρει ἐν τῷ εὐλόγως ὑποτιθεμένῳ μικρῷ τόπῳ, ἄπορον εἰπεῖν τῇ ἀληθείᾳ. Ἀλλ' ἀρκοῦσι τόσα περ τούτου καὶ ὑπεραρκοῦσι.

Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ὄχι δὲ εὔσχημα καὶ οὔτε στοιχηδὸν ἐν τοῖς ἀνωτάτω πέντε στίχοις, ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς κατωτέρω. Συνεπλήρωσα δὲ ὅπως συνεπλήρωσα τὴν ἀρχὴν τοῦ ή. στίχου, ἐνθυμηθεὶς ὅτι οἱ δραμάτων ὑποκριταὶ ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς χρόνοις ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν σημαντικὰ πρόσωπα, δυνάμενοι νὰ χρησιμεύωσιν εἰς παντοίας πολιτικὰς πράξεις, μάλιστα πρεσβεύσεις, ὁποῖοι λ. χ. ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν ῥητόρων μνημονευόμενοι Ἀριστόδημος καὶ Νεοπτόλεμος (ἴδε Αἰσχ. περὶ παραπρ. § 15 καὶ Δημοσθ. περὶ εἰρ. § 6.). Ἴσως λοιπὸν τοιούτου τινὸς ἀνθρώπου τὸν ἔπαινον δι' ὑπηρεσίας τῇ πόλει προσενεχθείσας ἢ καὶ ἐπαγγελθείσας μόνον ἐπρότεινεν ἐν τούτῳ τῷ ψηφίσματι ὁ Φιλέας. Περὶ δὲ τοῦ Φιλέου τούτου λέγω, ὅτι ὁμώνυμος μέχρι τινὸς ὢν τῷ Φιλέᾳ Φι.....Παλληνεῖ, τῷ εἰπόντι τὸ παρὰ Α. Ῥαγκαβῇ ἐν Ant. Hel. ὑπ' ἀρ. 479 ψήφισμα, εἶχε δι' αὐτὴν ἴσως ταύτην τὴν ὁμωνυμίαν τρόπον συγγραφῆς τῶν ψηφισμάτων

καὶ αὐτὸς ἰδιόῤῥυθμόν τινα, ὅπως ἐκεῖνος, διότι καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ παρὰ Ῥαγκαβῇ ψηφίσματι ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ κεφαλίδι κατὰ ὅλως ἀήθη τρόπον τὰ· *ψήφισμα δήμου*, προηγούμενα τῆς φράσεως· *τῶν προέδρων ἐπεψήφιζε κτλ.* (*)

(*) Δὲν θὰ ἦτο, νομίζομεν, περιττόν, ὅπως τὰ κατὰ τὴν τυπολογίαν τῶν Ἀττικῶν ψηφισμάτων ἐγένοντο ἀντικείμενον ἐρευνῶν παρὰ τοῦ Franz, Velsen καὶ ἄλλων, τῶν κατακολουθησάντων εἰς τὰ ἴχνη τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ἐπιγραφικῆς Boeckh, οὕτω νὰ ἐρευνηθῶσιν ἰδίᾳ καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἄνδρας τοὺς εἰπόντας ποτὲ τὰ σωζόμενα ἐπὶ λίθων ψηφίσματα, τίνες δηλ. ἦσαν, ἂν γνωστοὶ ἀλλαχόθεν ἢ ἄγνωστοι, ἂν πολλὰ ἢ ὀλίγα ἕκαστος αὐτῶν εἶπε, ταῦτα δὲ μετ' ἐξακριβώσεως, ὅπου δυνατόν, τῶν τε χρόνων καὶ τῶν ὑποθέσεων ἑκάστου τῶν ψηφισμάτων. Ἐκ τοιαύτης τινὸς ἀναγραφῆς, γινομένης μεθοδικῶς καὶ συντόμως, ὄχι δὲ μετ' ἀπεραντολογίας, ἤθελεν, εἴμεθα πεπεισμένοι, προκύψει κέρδος διὰ τὴν ἱστορίαν σημαντικὸν καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν παλαιῶν δημοσίων ἐγγράφων ἤθελε βαίνει τοῦ λοιποῦ ἀσφαλεστέρα. Ἤθελεν ἴσως τότε λυθῇ καί τι ἀπόρημα, ἔχον διὰ τοὺς περιέργους θέλγητρον πολύ, τὸ πῶς δηλ. καὶ διὰ τί ὀνόματα, οἷα τὰ Θεμιστοκλέους, Ἀριστείδου, Κίμωνος, Περικλέους, Ἐφιάλτου, Θουκυδίδου τοῦ Μελησίου, Ἀλκιβιάδου, Κλέωνος, Ὑπερβόλου, Ἀρχίνου, Κεφάλου, Ἀριστοφῶντος, Εὐβούλου, Δημοσθένους, Ὑπερείδου, Αἰσχίνου, Φιλοκράτους, Πολυεύκτου, Μοιροκλέους, Φωκίωνος καὶ ἄλλων ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπὶ κακῷ πεφημισμένων πολιτικῶν ἢ διόλου ἢ σπανιώτατα διεσώθησαν ἐπὶ τῶν ἐν λίθοις ψηφισμάτων. Ἐγὼ μόνον τοῦ Ὑπερβόλου, τοῦ Λυκούργου καὶ τοῦ Δημάδου καὶ τοῦ Κηφισοφῶντος, ἔτι δὲ τοῦ Στρατοκλέους (τούτου ἑξάκις), ἴσως καὶ τοῦ Ἁγνωνίδου καὶ τοῦ Καλλιστράτου τοῦ Ἀφιδναίου τὰ ὀνόματα ἀπήντησα μέχρι τοῦδε, καὶ ταῦτα ἐν ψηφίσμασιν ὑποθέσεων ὁπωσοῦν ταπεινοτέρων. Ἐξηγεῖται ἆρά γε τοῦτο ὅπως καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν ἐπιτυμβίων μνημάτων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν διὰ τῆς γενικῆς ὑποθέσεως τοῦ ὅτι ὡς ἐξ ὀλίγων ἐν τῷ πολλῷ πλήθει τῶν ἀσήμων ψηφισματογράφων ἔμελλον φυσικῷ τῷ λόγῳ ὀλίγιστα νὰ διασωθῶσιν ὀνόματα κατανικῶντα τὴν μακραίωνα καταστροφήν, ἢ ἐπιδέχεται τὸ πρᾶγμα καὶ ἄλλην τινὰ εἰδικωτέραν ἐξήγησιν; Ἱστορεῖται λ. χ. περὶ τοῦ Περικλέους, ὅτι δι' ἄλλων τῆς μερίδος του ἀνδρῶν εἰσῆγε πολλάκις εἰς τὸν δῆμον τὰς πολιτικὰς προτάσεις του (Πλούτ. ἐν Περ. 1.), ἀλλ' εἶναι τοῦτο καὶ γενικῶς εὐπαράδεκτον περί τε αὐτοῦ καὶ περὶ ἄλλων τοσούτων μεγαλωνύμων ἀνδρῶν; Περὶ αὐτοῦ μὲν ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ (ἐν Περ. 8.) ὅτι ψηφίσματα ἀπολέλοιπε, περὶ δὲ Ἀριστείδου πλεονάκις ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἔχει τὸ

12.

. . . .
. . . . . . .Δημητ(ρ. . . . . .το-
ὺς προ)έδρους ο(ἳ ἂν προεδρεύωσιν εἰς τὴν πρ-
ώτη)ν ἐκκλησίαν (χρηματίσαι περὶ τούτων, γν-
ώμη)ν δὲ συμβάλλ(εσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆ-
μο)ν, ὅτι δοκεῖ τῆι βουλῆι ἐπαινέσαι. . . . .κ-
α)ὶ στεφανῶσα(ι χρυσῶι στεφάνωι ἀπὸ :Χ: δρα-
χ)μῶν ἀρετῆς ἕν(εκα καὶ εὐνοίας τῆς εἰς τὸν δ-
ῆμον τὸν Ἀθηνα(ίων. . .
τ)ὸν καὶ ἐγγόνου(ς. . . . . .γρά-
ψ)ασθαι φυλῆς κα(ὶ δήμου καὶ φρατρίας ἧς ἂν β-
ο)ύληται· τοὺς δὲ (πρυτάνεις. . . . . .δοῦν-
αι τὴ)ν ψῆφον εἰ(ς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν. . . .
. . . . ΙΛ. . .
. . . .

Τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,23, πλάτους 0,10, πάχους 0,13. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Γράμματα τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Οὐδεμιᾶς σχεδὸν σημειώσεως χρεία.

13.

. . . . .ν.—
. . . . .(ί)ππου Διομ-
ειεὺς ἐγραμμάτευεν, ...)ι ἱσταμέν-

ἔγραψε ψήφισμα, περὶ δὲ τοῦ Δημοσθένους, πλὴν ἄλλων πολλῶν, γνωστότατον δὰ εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως τὸ ὅτι ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην ἀπήγγειλεν ἐν τῇ μέθῃ τῆς νίκης του ὡς τετράμετρον στίχον ἰαμβικὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ καθ' ἑαυτοῦ ψηφίσματος τῶν Ἀθηναίων· Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς τάδ' εἶπεν. Εἰ δὲ ἐπὶ βραχὺ ὁ Δημοσθένης μετὰ ταῦτα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου «τοῖς ψηφίσμασιν οὐχ ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐν μέρει τῶν φίλων ἕκαστον ἐνέγραφεν, ἐξοιωνιζόμενος τὸν ἴδιον δαίμονα καὶ τὴν τύχην» ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, τοῦτο εἶναι ὅλως ἀσήμαντον, διότι ὕστερον ἀναθαῤῥήσας πάλιν ἔγραφεν αὐτὸς τῷ ἰδίῳ ὀνόματι.» —Ῥίπτομεν οὕτω ταῦτα ἡμεῖς σήμερον ἐπὶ τοῦ χάρτου· καὶ ἂν τὸ ζητούμενον φιλολογικὸν ἔργον ἤδη ἐγένετο καὶ ἡμεῖς τὸ ἀγνοοῦμεν, ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἂς θεωρηθῶσιν ὡς ἄγραφα.

ου......τῆς πρυτανείας· τῶν πρ)οέδρων ἐπε-
ψήφιζεν..................ε)ὺς καὶ συμ-
(πρόεδροι·)
..................εἶπεν· ἐπε)ιδὴ ὁ δῆμο-
ς........................)ων καὶ εὐν-
ο........................)ατα πολεμ-
.........................ἐπὶ ταῖς..
..............ΛΙ......
....

Ἄνω μέρους στήλης λίθου Πεντελησίου γωνία ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, κεκοσμημένη γείσῳ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, ὄντα τέλη στίχων καὶ σχήματος τοῦ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Ὕψος τὸ νῦν τοῦ λίθου 0,21, πλάτος 0,11, πάχος 0,14. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Πόσα γράμματα εἶχεν ἕκαστος στίχος, ἄδηλον· ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ β'. στίχου εἰκάσαι, πολλά, περὶ τὰ 40 ἴσως. Ἐν τῷ ά. στίχῳ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου μετὰ τὸ γράμμα Ν εἶναι κενὴ γραμμάτων, ὅπερ ὑπεμφαίνει παρεκτροπήν τινα τοῦ συνήθους τυπικοῦ.

14.

....
...ων Νι-
κ.............ἐγραμμά)τευεν
....ι ἐπὶ) δέκα, τρίτει καὶ
......ι τῆς πρυτανείας βουλὴ ἐμ βου-
λευτηρίωι· τῶν προέδρω)ν ἐπεψήφιζεν Σω-
....Φλυεὺς καὶ συν-
πρόεδροι· ἔδοξεν τῆι βουλ]εῖ· Ἄλκιμος Διφ-
ιλ......εἶπεν· περὶ) ὧν ἀπαγγέλλε(ι
...τῆς ἱ)ερείας τῆς
...καὶ τῶν θυσιῶν)ὧν ἔθυεν τοῖς
.... καὶ τῶι Ἄρει καὶ
...ο;λλω.. καὶ
....

Τεμάχιον ςήλης λίθου Ὑμηττείου ἔχει τὰ ἀνωτέρω τέλη ςίχων. Ὕψος αὐτοῦ 0,125, πλάτος τὸ αὐτό, πάχος 0,052. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἡ γραφὴ ὄχι ςοιχηδόν, καὶ οἱ ςίχοι

πρὸς τὸ τέλος, ἔνθα τὸ ἄκρον τῆς στήλης, ἀνισομήκεις. Ἡ ὑπόθεσις τούτου τοῦ βουλῆς ψηφίσματος ὅτι περὶ ἱερατικά τινα ἐςρέφετο, φανερόν. Οὐδὲν δὲ περαιτέρω ἔχω νὰ εἴπω, εἰμὴ ὅτι ἐξ αὐτοῦ αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ποτε ἐν Ἀθήναις εἰπόντων ψηφίσματα κατὰ ἕνα ἔτι, Ἄλκιμον τὸν Διφίλου ἢ Διφιλίδου.

15.

Ἐπὶ.......ἄρχο)ντος ἐπὶ τῆς Αἰγηΐδος π-
ρώ;της πρυτανείας, Μαιμακ)τηριῶνος ἕκ-
(τηι)..........

Δύο περίπου τρίτα ἀετωματίου στήλης λίθου Πεντελησίου μετὰ μικροῦ μέρους τοῦ ὑποκάτω κυρίου τῆς στήλης σώματος, ἐφ' οὗ τὰ γράμματα, ἀποτελοῦσι τὸ τεμάχιον τὸ ἔχον τὰ ἀνωτέρω. Ὕψος αὐτοῦ 0,17, πλάτος 0,29, πάχος 0,12. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων, ἡ γραφὴ ςοιχηδόν. Ὡς ἔγγιςα δὲ ὑπολογιζομένου τοῦ τῷ ά. ςίχῳ πρὸς τ' ἀριςερὰ τῷ ὁρῶντι ἐκλιπόντος μέρους τοῦ πλάτους τῆς ςήλης, φαίνεται, ὅτι 12 περίπου ἢ τὸ πολὺ 13 γράμματα συνεξέλιπον, ὥστε διὰ τὸ ἄγνωςον νῦν ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἓξ μόλις γράμματα πρέπει νὰ προσλογισθῶσι. Ὀνόματα βραχέα ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ ἔτους 365 πρ. Χρ. μέχρι τοῦ 296 γνωρίζονται τάδε· Χίωνος, Ἀρχίου, Νικίου, εἰς τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ προστεθῶσι ἔτι καὶ τὰ Ἐλπίνο, Θεέλλο, Νικήτο, Ἡγησίο, Χαρίνο, ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ τῆς γενικῆς πτώσεως κατάληξις ἐγράφη ποτὲ οὕτω διὰ τοῦ ο καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ου.

Τελευταία ἂς ἐκδοθῇ σήμερον ἡ ἑξῆς ἀναγραφή, ὄχι ψήφισμα.

16.

....ἐπ)ὶ Πυθοδότου ἄρχο-
ντος............. δακτύλι)ος χρυσοῦς δεδεμ-
ένος....................)τοίχωι ἄστατος χ-
.......................Ξ ἀντὶ τούτου : ⊢ : Ι-
.......................χρυσοῦς σταθμόν.
.....ου ἱερέως χρυσίου σ-
.... ἱερέως στλεγγίς.
......χρυσοῦς ἄστατος.
....ονΙC Τ Ξ χρυσίον αΙ

.... ︎Ι υσίωι χρυσῶι δεδ(ε-
μέν.....·.........ἐ)πὶ Θουγένους ἱερέ(ω-
ς..............στα)θμὸς τῶν γονάτων Ξ Ι
....ον Ξ Ͱ Ͱ Ͱ Ἐπὶ Γατα.
.....σταθμὸν Ξ C T.
................δα)κτύλιος χρυσ-
(οῦς)........................

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου, σώζοντος τὸ ἄνω γεῖσον καὶ τὴν γωνίαν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ἔνθα τὰ τέλη τῶν στίχων, κολοβοῦ δὲ τὰ πρὸς δεξιὰ καὶ κάτω. Ἐξέλιπεν ἴσως τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τοῦ πλάτους, πόσον δὲ τοῦ ὕψους, ἄδηλον. Τὸ νῦν ὕψος εἶναι 0,22, τὸ πλάτος 0,16, τὸ πάχος 0,15. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν.

Ὁ ἐν στίχῳ ά. ἀναγεγραμμένος ἄρχων Πυθόδοτος ἦρξε τὸ β'. ἔτος τῆς ρθ'. Ὀλυμπιάδος (=343 πρὸ Χρ.). Ὅτι δὲ ἡ ἀναγραφὴ αὕτη τιμαλφῶν ἀναθημάτων ἦτό ποτε ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ ἀνεστηλωμένη, πιθανὸν καθίσταται μάλιστα ἐκ τῆς ἐν στίχῳ ιβ' μνείας γονάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν ἀπείκασμα γονάτων τινὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἰαθέντων. Μέλη δὲ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐκ πάσης ὕλης κατασκευαζόμενα, ὅτι ἀνετίθεντο ὡς χαριστήρια, εἶναι γνωστόν, καὶ σώζονται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος πάμπολλα ἐν τοῖς Μουσείοις. Πῶς δὲ ἐξεφράζετο ὑλικῶς ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν ἐξ ἐσωτερικῶν νόσων ἰαθέντων; Δι' ἀναγραφῆς ἴσως μόνον ἐν πίναξιν, ἢ καὶ δι' ἀναθέσεως ὁλοκλήρων σωμάτων περιφανῶς γεγλυμένων. Καὶ ἀναγραφὴ μὲν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ οὐδεμία μέχρι τοῦδε εὑρέθη, σώματα δέ, παιδίων μάλιστα ὁλογύμνων, κρατούντων ὡς τὰ πολλὰ πτηνόν τι ἢ βότρυν, ἦλθον εἰς φῶς ὄχι ὀλίγα, καὶ δύνανται ἴσως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τοιαῦτα χαριστήρια ἀναθήματα.

Ταῦτα μὲν εἶναι τά, πλὴν τῆς τελευταίας ἀναγραφῆς, ἐκδιδόμενα σήμερον ψηφίσματα καὶ ψηφισμάτων τεμάχια, ἄλλα δὲ ἄλλοτε. Ὡσαύτως εἰς ἄλλοτε ἀναβάλλονται καὶ αἱ ὄχι ὀλίγαι ταμιακαὶ καὶ τιμητικαὶ ἐπιγραφαὶ καί τινες δραματικῶν διδασκαλιῶν ἀναγραφαὶ πολὺ περίεργοι. Δὲν εἶναι δὲ περιττὸν ἐπὶ τέλους νὰ εἴπω, ὅτι ἐνδεχόμενον, εἷς ἢ δύο τῶν σήμερον χωριστὰ ἐκδιδομένων λίθων, νὰ προσανήκωσιν ἀλλήλοις καὶ νὰ μὴ ἀποτελῶσιν

αὐθύπαρκτα τεμάχια, καὶ, λόγου χάριν, ἡ ὑπ' ἀρ. 15 βραχεῖα κεφαλὶς ψηφίσματος νὰ εἶναι τὸ ἄνω μέρος ἑνός τινος τῶν ἄλλων μεσαίων ἢ κάτω μερῶν ψηφισμάτων τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἔχῃ χώραν ἐπὶ πλειόνων, διότι κατεβάλομεν κόπον τὸν ἀπαιτούμενον εἰς τὸ νὰ βεβαιωθῶμεν, ὅτι ὄντως ἄσχετα ἀλλήλοις εἶναι τὰ ἐκδιδόμενα. Ὁτὲ μὲν τὸ πάχος τοῦ λίθου, ἢ ἡ ποιότης αὐτοῦ, ὁτὲ δὲ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ τὸ μέγεθος καὶ αἱ ἀποστάσεις τῶν στίχων ἀπ' ἀλλήλων, ἄλλοτε δὲ αἱ πλείονες τῶν ἰδιοτήτων τούτων ἢ καὶ πᾶσαι ὁμοῦ συνερχόμεναι ἔπειθον ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν διαστολήν. Πολὺ δὲ πλέον ἐνδεχόμενον εἶναι, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, τὰ τῶν σήμερον ἐκδιδομένων λίθων ἀδελφὰ τεμάχια νὰ ὑπάρχωσιν ἐν ταῖς συλλογαῖς Ἀθηνῶν ἢ καὶ ἄλλων τόπων, παρὰ νὰ εὑρίσκωνται ἐν τῷ πλήθει τῶν ἐκ ταύτης τῆς νῦν ἀνασκαφῆς ἐξελθόντων λίθων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Αὐγούστου 1876.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Ὁμηρικὴ θεολογία, ἤτοι ἡ τῶν Ἑλλήνων μυθολογία καὶ λατρεία τοῦ θείου καθ᾽ Ὅμηρον. Σύγγραμμα Γεωργίου Κωνσταντινίδου Μακεδόνος, βραβευθὲν κατὰ τὴν ζ′ περίοδον τοῦ Ῥοδοκανακείου φιλολογικοῦ ἀγῶνος, ἐκδίδεται δαπάνῃ τοῦ φιλομούσου κυρίου Γεωργίου Ζαρίφη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1876, 8ον, σελ. κδ′ καὶ 264.

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἀπὸ Ἰουνίου 1874 μέχρι Δεκεμβρίου 1875. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 58 μετὰ δύο πινάκων.

Ὁ περὶ ἐλευθερίας λόγος ἀπαγγελθεὶς κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν τοῦ ἐν Χαλκίδι Γυμνασίου τῇ 20 Ἰουνίου 1876, ὑπὸ Πολυζώη Γ. Σπανοπούλου, γυμνασιάρχου, 1876, 8ον, σελ. 30.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ κδ′ Ἰουνίου 1876 κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐξετάσεων τοῦ ἑλλ. ἐκπαιδευτηρίου Π. Α. Οἰκονόμου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Σ. Κ. Παπαγεωργίου Π. Θ. ἐν Κερκύρᾳ 1875, 8ον, σελ. 13.

Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα. Μιχαήλου Ἀποστόλη ποιήματα τρία, ἐκδίδοντος Γ. Κ. Ὑπερίδου. Ἐν Σμύρνῃ 1876, 8ον, σελ. 44.

Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1870, 1871, 1872 καὶ 1873. Ἐν Ἀθήναις, 4ον, σελ. ιγ′ καὶ (63+63+63+63=)252.

Mittheilungen des deutschen Archaeologishen Institutes in Athen I. 2. Athen 1876, 8ον, σελ. 97—176 μετὰ τριῶν πινάκων καὶ μιᾶς ξυλογραφίας.

Σαικσπείρου Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιέτα, Ὀθέλος καὶ ὁ βασιλεὺς Λὴρ, τραγῳδίαι ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ μεταφρασθεῖσαι ὑπὸ Δημ. Βικέλα. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. ιε′ καὶ 638.

Ἑρμηνεία εἰς πέντε χωρία τοῦ Πλάτωνος Γοργίου, ὑπὸ Κ. Κλεάνθους. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 76.

Πλάτωνος ἀπολογία Σωκράτους ἐκδοθεῖσα μετὰ σχολίων ὑπὸ Γεωργίου Μιστριώτου. Ἀθήνησι 1876, 8ον, σελ. 144.

Ἑταιρία τῶν τυπογράφων καὶ βιβλιοδετῶν «Γουτεμβέργιος». Λογοδοσία Ζ′ ἔτους περὶ τῶν ἀπὸ 1ης ἀπριλίου 1875 μέχρι 31 μαρτίου 1876 πεπραγμένων [ἐν Ἀθήναις 1876], 8ον, σελ. 16+32.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ὑπὸ Ν. Κοτζιᾶ. τόμ. α′ Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σ. θ′ καὶ 548.

Περὶ διαῤῥυθμίσεως τῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ἱεροὺς

κανόνας ὑπὸ Ν. Μ. Δαμαλᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 64.

Ἱστορία τῆς νήσου Σύρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπὸ Τιμολέοντος Δ. Ἀμπελᾶ, δικηγόρου. Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου 1874, σελ. ις' καὶ 737.

Τοῦ αὐτοῦ συγγραφαί εἰσι καὶ τὰ ἑξῆς·

1) Ἑλένη τῆς Μιλήτου, ἐπεισόδιον τῆς ἑλλ. παναστάσεως 1871.

2) Νέρων, δρᾶμα εἰς μέρη τέσσαρα 1871.

3) Ἱστορία μιᾶς παροιμίας μετὰ συλλογῆς λυρικῶν ποιήσεων 1868.

4) Βιργινία ἡ Ῥωμαία, δρᾶμα εἰς μέρη πέντε 1871.

5) Λέων Καλλέργης, δρᾶμα εἰς μέρη τέσσαρα 1871.

9) Κρῆτες καὶ Βενετοί, δρᾶμα ἀξιωθὲν τοῦ ά ἐπαίνου ἐν τῷ ποιητικῷ ἀγῶνι τοῦ 1872.

Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς παλαιᾶς Φωκαίας ἑλληνικῶν χειρογράφων ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Σμύρνῃ 1876. 4ον, σελ. 9.

Τὰ ἀφοριζόμενα ἀπὸ τῶν σχολείων βιβλία, ὑπὸ Χ. Ν. Φιλαδελφέως. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 16.

[ἤτοι παρατηρήσεις εἰς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, δι' ἧς αἰτήσει τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀπαγορεύεται ἡ ἀνάγνωσις καὶ χρῆσις βιβλίων τινῶν ἐν τοῖς σχολείοις].

Στοιχειώδης ζωολογία, ἐρανισθεῖσα ἐκ δοκίμων ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν φυσιογραφικῶν συγγραμμάτων ὑπὸ Π. Ψαρᾶ, καθηγητοῦ. Ἔκδοσις γ' Ἐν Λονδίνῳ 1876. σελ. ιγ' καὶ 400 μετὰ πλείστων εἰκόνων.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1876. Ἰούλιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,18χμ.
Μεγίστη » 754,64 (τὴν 7ην).
Ἐλαχίστη » 746,36 (τὴν 4ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία 27,03.
Μεγίστη » 34,8 (τὴν 30ην).
Ἐλαχίστη » 17,3 (τὴν 5ην).

Ἡμέραι βροχῆς 6, (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 11,03χμ.), βροντῶν 2, ἀστραπῶν 10, ἴριδος 1.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 7 Δ, 11 ΒΑ, 1 Α, 1 ΝΑ, 3 Ν.

Αὔγουστος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 751,12χμ.
Μεγίστη » 755,76 (τὴν 21ην).
Ἐλαχίστη » 747,35 (τὴν 25ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία 27,05
Μεγίστη » 34,5 (τὴν 4ην).
Ἐλαχίστη » 18,2 (τὴν 21ην).

Ἡμέραι βροχῆς 7 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 9,29χμ.), βροντῶν 1, ἀστραπῶν 7.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 2 ἡμέρας ΝΔ, 2 Δ, 18 ΒΑ, 1 ΝΑ, 8 Ν.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΟΝ ΤΟΠΩΝ.

Πολλὰ ἔχοντες ἄξια ἐκδόσεως ψηφίσματα Ἀττικὰ καὶ προευκλείδεια καὶ μετευκλείδεια, ἀναφανέντα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἐσχάτως, ὅμως τὰ ἀφίνομεν πρὸς τὸ παρόν, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ νὰ ἀπαρτισθῶσιν ὁπωσοῦν πληρέστερα διὰ νεωτέρων εὑρημάτων τινὰ τῶν νῦν λίαν κολοβῶν (*). Καὶ λοιπὸν ἐκδίδομεν ἐφεξῆς μόνον τιμητικάς τινας ἐπιγραφὰς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων τῶν μετὰ Χριστόν. Ἐν τῷ προσεχεῖ δὲ τεύχει ὑποσχόμεθα νὰ φέρωμεν εἰς φῶς παρεκτὸς ψηφισμάτων καὶ διδασκαλίας δραματικὰς πάνυ περιέργους, ἵνα οὕτω φανῇ κατὰ μικρὸν ἡ μεγάλη ποικιλία τοῦ ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντος ἐπιγραφικοῦ πλούτου.

1.

....
Οὐεσπασιανὸν
Καίσαρος υἱὸν
ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου
βουλὴ καὶ ἡ βουλὴ τῶν
ἑξακοσίων καὶ ὁ δῆμος.

...... λεου....
.....δουχ....
......πατριδ.ς...
......νου.-

ἐπὶ ἱερείας Ἰουνίας
......μ;ης τῆς

(*) Τρία τούτων εἶναι τὰ ἀξιολογώτερα, ἓν περιέχον συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Κερκυραίους μετ' ἀναγλύφου καλοῦ, ἄλλο ὡσαύτως συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Χαλκιδῆς, ἐπὶ Ναυσινίκου ἄρχοντος, 378 πρ. Χρ. καὶ τρίτον, τὸ περιεργότατον, περιέχον τὴν ἐν ἔτει ιϐ'. τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (420 πρ. Χρ.) συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων καὶ Μαντινέων καὶ Ἠλείων, τὴν γενομένην εἰσηγήσει τοῦ Ἀλκιϐιάδου. Τὸ ἐπὶ τοῦ λίθου κείμενον, ἐφ' ὅσον ἐσώθη, συμφωνεῖ πλὴν ὀλίγων μὲ τὸ παρὰ Θουκυδίδῃ 5, 47.

Ξένωνο;ς Σουνιέως
θυγατρός.

✝Κε βοή̄θ(ει) τῷ σῷ δούλο..
Κ....ἁμαρτολῷ, ἀμήν.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει βάθρον κυλινδρικὸν ἢ τμῆμα κίονος λίθου Πεντελησίου, ὅλως ἀκόσμητον, ἔχον δὲ ἐπάνω κοίλωμα λεκανοειδὲς λαξευθὲν ἐπιμελῶς καί, ὡς ὑποθέτω, μεταγενεστέρως πρὸς ἄλλην τινὰ χρῆσιν ἢ τὴν τοῦ βάθρου αὐτοῦ, ἴσως πρὸς χριστιανικὰς τελετάς, διότι εὑρέθη ὁ λίθος ὄχι κατὰ χώραν στερεῶς που ἱδρυμένος, ἀλλὰ κείμενος ἀνάστροφα ἐπὶ πέτρας τινὸς πρὸς τῷ Ῥωμαϊκῷ ἢ Βυζαντινῷ μακρῷ θολωτῷ κτίσματι, τῷ ἀναφανέντι πρὸς τῇ ὀρθοτόμῳ πέτρᾳ τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα καὶ τάφοι, βεβαίως Χριστιανικοὶ οὐκ ὀλίγοι εὑρέθησαν ἐπὶ ἐδάφους πλακοστρώτου (*) ἐκκλησίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκκλησιῶν τριῶν, ὧν τὰ κύρια ἀρχιτεκτονικὰ μέρη μόλις κατ' αὐτὰς ἀνεγνωρίσθησαν. Ὕψος τοῦ λίθου 0,76, ἄνω διάμετρος 0,54.

Τοῦ πρωτίστου τῶν ἀνωτέρω ἀποδοθέντων στίχων τὰ γράμματα σώζονται μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα κάτω ἄκρα των (κατὰ τὸ ἓν τέταρτον περίπου τοῦ ὅλου ὕψους των), ὅμως δὲ ἀσφαλῶς ἀναγινώσκονται. Προηγεῖτο δέ, ὑποθέτω, αὐτῶν καὶ ἄλλος στίχος ὅστις ἐξέλιπε, βλαβέντων καὶ τῶν χειλέων τοῦ ἄνω ποτέ, ὡς εἶπα, ὄντος λεκανοειδοῦς σκάμματος. Θὰ ἔλεγε δ' ἐκεῖνος πιθανῶς· Τίτον Φλαούιον.

Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι, νομίζομεν, ἡ πρώτη καὶ ἡ κυρίως ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου γραφεῖσα. Ὕστερον δὲ θὰ ἐνεχαράχθησαν οἱ ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου τοῦ κυλίνδρου ἐπιφανείας ἀτελῶς σωζόμενοι δὶς τέσσαρες στίχοι, ἀφοῦ ἄλλος τις ἀνδριὰς διεδέχθη τὸν Καίσαρος υἱόν. Ἀλλ' οὐδὲ οὗτοι οἱ στίχοι ἔμειναν διὰ παντὸς κύριοι. Ἦλθαν χρόνοι καθ' οὓς ἐκρίθη πρέπον νὰ ἐκκολαφθῶσι σφύρᾳ τὰ ἄκρα πάντα τῶν ὀκτὼ τούτων στίχων, ν' ἀφεθῶσι

(*) Ἐντὸς ἑνὸς τῶν τάφων τούτων εὑρέθη σταυρίδιον μολύβδινον, ἐν ἄλλῳ δέ τινι ἀγγεῖον κεράμεον δίωτον κοινοτάτου σχήματος. Οὐδεὶς εἶχεν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφήν.

δὲ ἀβλαβῆ μόνα τὰ μεσαίτατα αὐτῶν γράμματα δι' οἱονδήποτε λόγον. Ἐγὼ ὅμως καὶ ἐκ τῶν ἐκκολαφθέντων τινὰ ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω, ὧν ὑπελείφθησαν ἴχνη, μάλιστα τὰ· ἐ π ὶ ἱ ε-ρ ε ί α ς.

Τελευταῖον κύριοι ἐγένοντο τοῦ λίθου οἱ Χριστιανοί, ὧν τις ἁμαρτωλὸς ἐπεκαλέσθη τὴν θείαν βοήθειαν δι' ἐπιγραφῆς, ἣν ἐχάραξε λεπτοτάτοις γράμμασιν οἷον διὰ βελόνης αἰχμηρᾶς (*). Ἡ ἀνορθογραφία δὲ αὐτῆς δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάμη νὰ ὑποθέσωμεν αὐτὴν τῶν πολὺ κάτω καὶ πλησίον ἡμῶν χρόνων, διότι ἤδη κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀνορθογραφία ἐπὶ λίθων μαρτυρεῖται βεβαίως.

2.

Σ)ωτῆρ(ι
καὶ κτίστη
αὐτοκράτο-
ρι Ἀδριανῷ
5 Ὀλυμπίῳ.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει βαθρίδιον τετράγωνον ἁπλοῦν, λίθου Πεντελησίου ἴσως, βεβλαμμένον τὰ ἄνω, καὶ ἢ ὅλως ἀκόσμητον ὑπάρξαν ἀρχῆθεν, ἢ ἀποκεκρουσμένον νῦν τὸν ἄνω οἱονδήποτε αὐτοῦ

(*) Τοιαῦτα λεπτὰ ἐπιχαράγματα Χριστιανῶν ἔχει καὶ ἐν ἀῤῥαβδώτου κίονος σῶμα, κατακείμενον πρὸς τῷ στωϊκῷ οἰκοδομήματι, ἅμα δὲ καὶ ζῶά τινα τραγελαφικὰ καὶ ἄνθη, ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ εἰκόνα ἁγίου μὲ χρώματα ἐντὸς εὐμεγέθους περιθωρίου, τὰ ὁποῖα ὅλα πρέπον εἶναι νὰ ἐκδοθῶσί ποτε πανομοιοτύπως. Τὸ περιεργότερον δὲ εἶναι, ὅτι καὶ ἐπὶ ἑνὸς βωμιδίου ἐν ἀναθηματικῷ εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἀναγλύφῳ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου μιᾶς τῶν πολλῶν εἰκονικῶν κεφαλῶν (ἃς ἀναφέρομεν κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 5) σταυροὶ ἐρυθρῷ χρώματι ἀνεξιτήλῳ σώζονται, οἵτινες πρέπει νὰ ὑποτεθῶσιν ὡς τῶν πάνυ παλαιῶν χρόνων, ὅτε τὰ δύω θρησκεύματα, τὸ παλαιὸν καὶ τὸ νέον, ἐπάλαιον περὶ κατοχῆς τῶν τόπων τούτων. Οὕτω εὑρέθησαν εἰκόνες ἁγίων καὶ σταυροὶ καὶ ἐπὶ τῶν κεχρισμένων τοίχων τοῦ στρογγύλου σπηλαίου τοῦ ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τῇ ὀρθοτόμῳ πέτρᾳ, περὶ οὗ ἐν τῇ Ὥρᾳ τῆς 1 Ὀκτωβρίου ἐδημοσιεύθη εἰκασία, ὅτι ὑπῆρξε πρότερον τάφος τοῦ Κάλω, ὁ ὑπὸ Παυσανίου ἐκεῖ που ἀναφερόμενος, ὅπερ οὐχὶ ἀπίθανον.

κόσμον. Ὡς δ' ἔχει τανῦν, εἶναι πλάτους **0,25**, ὕψους **0,22**, πάχους ἢ βάθους **0,14**.

Τοιαῦτα μικρὰ βάθρα καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα εὑρέθησαν ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου καὶ εὐεργετικωτάτου τοῖς Ἕλλησιν αὐτοκράτορος, ἀνετίθεντο δ', ὡς φαίνεται, ἐντὸς ναῶν ἢ ἄλλων δημοσίων οἰκοδομῶν, χωρὶς νὰ ἀνέχωσι προτομήν τινα ἢ ἀνδριαντίσκον τοῦ τιμωμένου, ἀλλὰ φέροντα μόνα τὰ γράμματα, ἅτε ἀφιερούμενα ὑπὸ εὐγνωμόνων μέν, ἄλλως δὲ πενήτων ἀνθρώπων.

3.

Ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρείου
πάγου βουλῆς Κόϊντον Στάτιο(ν
Θεμιστοκλέα Χολλείδην, υἱὸν
τοῦ διὰ βίου ἱερέως τοῦ σωτῆρο(ς
Ἀσκληπιοῦ Κοίντου Στατ. Γλαύκου
Χολλείδου καὶ Κλαυδίας Ἀμμίας τῆ(ς
καὶ Ἀγριππείνης ἐκ Μαραθωνίων
καὶ Θεμιστοκλέους Ἀσιάρχου θυ—
φιλοσόφων καὶ ὑπατικῶν καὶ Ἀσ(ι-
αρχῶν ἔκγονον καὶ ἀπόγονον
Τίτος Φλαύιος Γλαῦκος Μαραθών—
ποιητὴς καὶ ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος
ἀπὸ συνηγοριῶν ταμίου κλειδου-
χήσαντα ἐπιφανῶς τοῦ θεοῦ παρ(ὰ
τὸν κοινὸν πρόπαππον Κόϊντον
Στάτιον Σαραπίωνα, οὗ καὶ ὁ πλη-
σίον οὗτος τρίπους.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει βάθρον κυβικὸν μετὰ κόσμου ἀρχιτεκτονικοῦ ἄνω καὶ κάτω, λίθου Πεντελησίου, ὕψους **1,02**, πλάτους **0,60**, βάθους 0,50. Εὑρέθη κατακείμενον πλαγίως πλησίον ἑνὸς δωρικοῦ κίονος ἑδράζοντος ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου του. Ὁ στυλοβάτης οὗτος ἐκτείνεται ἱκανῶς καὶ εἶναι μέρος οἰκοδομῆς τινος εὐμεγέθους, ὡς ἐφάνη, ἀφοῦ περιεσκάφη ὁ περὶ αὐτὸν τόπος. Εἶναι δὲ ὁ τόπος πλησίον τῶν θεμελίων, τὰ ὁποῖα κατὰ πολλοὺς ἀλλεπαλλήλους δόμους λίθων συγκείμενα ἀποτελοῦσι τὸν δυτικώτατον πρὸς τὰ ἄνω ἐξωτερικὸν τοῖχον τοῦ κοίλου τοῦ Διονυσιακοῦ

θεάτρου, τὸν νῦν ἀναφανέντα, ἀφοῦ ἀπεκομίσθησαν τὰ ἐκεῖ πολλὰ χώματα καὶ δὴ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Σερπεντζέ, ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅπου ὁ νεωτερικὸς τούτου τοῖχος ἀνέβαινε πρὸ μικροῦ ἔτι εἰς βορείαν διεύθυνσιν πρὸς τὰ τῆς ἀκροπόλεως τείχη καὶ τὸν ὁποῖον ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἤδη κατεδάφισεν, ἵνα ἐξαγάγῃ τὰ ἐν αὐτῷ πολλὰ ἐντετειχισμένα ἐδώλια τοῦ θεάτρου. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς θέσεως, ὅπου εὑρέθη τὸ βάθρον. Περὶ δὲ τοῦ τιμωμένου ἀνδρὸς Κοΐντου Στατίου Θεμιστοκλέους, Χολλείδου τὸν δῆμον, ὡς καὶ τοῦ τιμήσαντος αὐτὸν συγγενοῦς του, οὐδὲν δύναμαι νὰ εἴπω ἄλλο, εἰμὴ ὅτι πιθανὸν νὰ ἔζων περὶ τὰ τέλη τοῦ α'. μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, καὶ λέγω τοῦτο ἕνεκα τῶν ὀνομάτων τῶν Ῥωμαϊκῶν γενεῶν Κλαυδίας καὶ Φλαβίας, ἃ ἔχει ἡ ἐπιγραφή. Προσέτι σημειῶ ὅτι Στά(τιος) Ἀχαϊκὸς Χολ. εἷς τῶν ἐξ ἐφήβων γυμνασιάρχων μνημονεύεται ἐν τῇ ἐν Φιλίστορ. τόμ. 4 σελίδι 168, ἐκδοθείσῃ στήλῃ, β'. ἔτι εἷς ἔφηβος Στάτιος Κόρινθος Χολλείδης ἐν τῇ ἐν Φιλίστ. τόμ. 3, σελ. 444 ἐπιγραφῇ. Τὰ ὁπωσοῦν σκοτεινὰ τῶν στίχων ιγ'. καὶ ἑξῆς ἐκλαμβάνω οὕτως· ὅτι ὁ τιμηθεὶς Θεμιστοκλῆς συνήγορος ὢν ταμίου ἐπορίσθη ἱκανὰ χρήματα, ὑποθέτω δικαίως, καὶ ἀπὸ τούτων ἐδαπάνησέ ποτε ἐλευθερίως, ὅτε ἐγένετο κλειδοῦχος τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερεύς (περὶ τοῦ κλειδούχου ἴδε ἐπιγραφὴν ἐν Φιλίστ. τόμ. γ'. σελ. 454 καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς ὑπὸ Keil ἐν Philologus, II Supplemtbd, 2[es] Heft, 1863, p. 588). Ἱδρύθη δὲ ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ παρὰ τὸν τοῦ Σαραπίωνος. Τὸ δὲ ο ῦ τοῦ ις'. στίχου θὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν Σαραπίωνα. Περὶ δὲ τοῦ τρίποδος τοῦ πλησίον λέγω, ὅτι δύναται μέν πως νὰ νοηθῇ ἐπὶ τοῦ ποτὲ ὄντος ἱδρυμένου ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο ὑπὲρ τὸ θέατρον καὶ νῦν ἔτι ἑστώτων κιόνων, ἀλλ' ἴσως καὶ ἄλλος τις ἀνέκειτο ἐνταῦθά που. Καὶ εὑρέθη μὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἐν τοῖς χώμασι τοῖς κατὰ τὸ ἄνω δυτικὸν μέρος τοῦ κοίλου τοῦ θεάτρου ἓν εὐμέγεθες τριγωνικὸν βάθρον, τρίποδος ἴσως, ἀλλ' ἐκεῖνο ὡς ἐκ τοῦ λιτοῦ καὶ σώφρονος ἀρχιτεκτονικοῦ του κόσμου μοὶ φαίνεται παλαιότερον τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

4.

'Αγαθῆι τύχηι.
Μάρκον Οὔλπιον
Εὐβίοτον
τὸν λαμπρότατον
ὑπατικὸν
καὶ ἐπώνυμον
ἄρχοντα
δόγματι
τοῦ σεμνοτάτου
συνεδρίου
καὶ τῆς πόλεως
συμπάσης
Αὐρ. 'Ερμῶναξ
κῆρυξ
τὸν εὐεργέτην.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει βάθρον εὐμέγεθες κυλινδρικοῦ σχήματος, ὕψους 1,06, διαμέτρου 0,70. Εὑρέθη ἀνεστραμμένον καὶ οὐ κατὰ χώραν, καὶ ἡ νῦν ἐπάνω ἐπιφάνειά του, ἡ ποτὲ κάτω, εἶναι κοίλη λεκανοειδῶς. Ἡ δὲ ὅλη ἐργασία του καὶ μάλιστα τὰ ἄνω καὶ κάτω ἀρχιτεκτονικὰ κυμάτια πολὺ χονδρή, ἂν καὶ ὁ ἀνὴρ ὁ τιμώμενος, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν πρώτων Αὐρηλίων Καισάρων ὑπάρξας, ἦτο λίαν ἐπίσημος, διότι καὶ ἄλλοι λίθοι περιεσώθησαν εἰς τιμὴν αὐτοῦ σταθέντες. Πρῶτον ὁ ἐν Corp. Inscr. Græc. ὑπ' ἀρ. 378 ἐκδοθείς, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται τάδε· «Τὸν λαμπρότατον... πάσης ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς περὶ τὴν πατρίδα φιλοτιμίας ἔν τε σιτωνικοῖς οἷς ἀθρόως ἔδωκεν μυριάσι πέντε καὶ εἴκοσι καὶ τροφαῖς αἷς ἐν τῇ μεγάλῃ σπάνει παρέσχε, δόγματι τῶν κρατίστων 'Αρεοπαγιτῶν, ἱερεὺς πατρῴου 'Απόλλωνος Πόπλιος Αἴλιος Ζήνων Βερενικίδης τὸν κοινὸν εὐεργέτην καὶ ἑαυτοῦ προστάτην.» Ὁ μακαρίτης Boeckh ἐκδίδων τὸ κείμενον ἐκεῖνο ἐσημείωσε ἐν τῷ λήμματι ὅτι ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Muratori καὶ ἐξ ἐκείνου ἔλαβε τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἦτό ποτε «Athenis in quadam arca (διορθῶν αὐτὸς quodam arcu) triumphali». 'Αλλ' ἡμεῖς κρίνομεν ὄχι περιττὸν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οὔτε τὸ ἔθος τῶν

'Αθηναίων οὔτε ὁ τρόπος τῆς γραφῆς τοῦ κειμένου ἐκείνου ἐν στίχοις ἕνδεκα πολυγραμμάτοις οὔτε τέλος ἡ μικρὰ πιθανῶς περιουσία τοῦ ἱδρύσαντος τὸ μνημεῖον ἰδιώτου ἀνδρὸς συγχωροῦσι νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὸ ὡς arcum triumphalem ἤτοι τόξον θριαμβευτικόν. 'Αληθὴς δὲ μᾶλλον θὰ εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι ἁπλῶς in arca τινὶ ἦσαν ἐπιγεγραμμένα τὰ γράμματα· arca δηλοῖ κίστην, κιβωτόν, λάρνακα, καὶ φαίνεται ὅτι βάθρον τετράγωνον εἶχέ ποτε τὴν ἐπιγραφήν, κοιλανθὲν ὕστερον πρὸς χρῆσιν ἄλλην, ὡς σκάφη, ὅπως πολλοὶ ἀρχαῖοι λίθοι ἐν 'Αθήναις τοῦτο ἔπαθαν, καὶ οὕτως ἔχοντα τὸν λίθον εἶδεν ὁ πρῶτος αὐτὸν ἀντιγράψας περιηγητὴς καὶ ἐσημείωσε κἄπως ὀρθῶς τὸ arca. Εἶεν. Δεύτερος λίθος εἶναι ὁ ἐν Φιλίστορος τόμου ά. σελίδι 199 ἐκδοθείς, ἐφ' οὗ μνημονεύονται ὡς τιμηθέντες ὁ πατὴρ τοῦ Εὐβιότου τούτου καὶ ἡ μήτηρ. Τρίτον δὲ μνημεῖον ἀξιομνημόνευτον εἶναι ὁ ἐξαιρετικὸς τοῦ Εὐβιότου θρόνος, ὁ ὑπὸ τῆς πόλεως δι' αὐτὸν καὶ τοὺς υἱούς του τεθεὶς ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ καὶ ἀνευρεθεὶς πρὸ ἐτῶν τινῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐν Φιλίστορος τόμ. ά. σελίδι 364, τὸ δὲ σχῆμά του ἀπεικονίσθη ἐν 'Εφημερ. ἀρχαιολ. 'Αθηνῶν, περιόδου β'. πίν. ΙΘ'. ἀρ. 2.

5.

'Αγαθῇ Τύχῃ.
Καθ' ὑπομνημα-
τισμὸν τῆς ἐξ 'Α-
ρείου πάγου βου-
λῆς Γ. 'Ιούλιον
Σαβῖνον Πλατω-
νικὸν φιλόσοφον.

Ἄνω μέρος Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ἀκέφαλον νῦν, λίθου δὲ ὂν Πεντελησίου καὶ ὕψους 0,65, πλάτους 0,31, βάθους 0,27, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Εὐθὺς μετὰ τὸν ζ'. στίχον ἐκλείπει ὁ λίθος καὶ ἄδηλον, ἄν ποτε εἶχεν ἔτι ἄλλα γράμματα. Περὶ τοῦ τιμωμένου φιλοσόφου δὲν ἔχω τι νὰ εἴπω βέβαιον. Σαβῖνός τις ἁπλῶς ἀναφέρεται παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ (3, 31) ὡς συγγράψας περὶ Πλάτωνος, ἀλλὰ τὸ χωρίον εἶναι σκοτεινόν, καί τινες ἐκδέ-

χονται αὐτὸ ὡς δηλοῦν ὅτι περὶ Δημοσθένους συνέγραψεν ὁ Σαβῖνος ἐκεῖνος, καὶ τότε δυσκολώτερον γίνεται τὸ νὰ τὸν ταὐτίσῃ τις μὲ τοῦτον τὸν ἐπὶ τοῦ λίθου νῦν ἀναφαινόμενον φιλόσοφον.

Θὰ ἦτο δὲ ὄχι περιττόν, ἄν τις, ἔχων πλειότερον ἐμοῦ καιρόν, ἠσχολεῖτο νὰ ἐξετάσῃ, τί διαφέρουν ἀλλήλων αἱ τυπικαὶ φράσεις· καθ' ὑπομνηματισμόν, κατὰ τὰ δόξαντα, κατὰ τὸ ἐπερώτημα, ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῆς· ἃς πάσας εὑρίσκομεν εὐχρήστους ἐν τοιαύταις ἐπὶ εἰκόνων ἐπιγραφαῖς, ἢ ἂν δὲν διαφέρουν τίποτε, ἀλλ' εἶναι μόνον φραστικαὶ ποικιλίαι, κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἢ κατ' ἄλλους χρόνους οὖσαι ἐν χρήσει· ἐπὶ πᾶσι δέ, διὰ τί τινες τῶν τοιούτων ἐπιγραφῶν οὐδεμίαν τῶν φράσεων τούτων ἔχουσι. Παρατηρῶ δὲ γενικῶς ἐπὶ τούτου καὶ τῶν λοιπῶν ἐφεξῆς ἀκεφάλων Ἑρμῶν, ὅτι ἐνδεχόμενον εἶναι αἱ κεφαλαί των νὰ ἀναγνωρισθῶσι τῷ χρόνῳ μεταξὺ τῶν ὄχι ὀλίγων εἰκονικῶν κεφαλῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, αἱ ὁποῖαι εὑρέθησαν ἐν ταύτῃ τῇ ἀνασκαφῇ. Ἡ δοκιμὴ δὲ περὶ τοῦ ἂν δύνανται νὰ συναρμοσθῶσιν αὗται πρὸς τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον βεβλαμμένους ἢ καὶ ὅλως ἐλλείποντας λαιμοὺς εἶναι δυσκολωτάτη.

6.

Κατὰ τὰ δόξαντα τῇ
κρατίστῃ βουλῇ τῶν
Φ Αὐρ. Ἡρακλείδην Εὐ-
πυρίδην τὸν διάδοχο(ν
τῶν ἀπὸ Ζήνωνο(ς
λόγων Σύμμαχος,
Φλυεὺς τὸν διδάσκα-
λον ἀρετῆς ἕνεκεν.

Ἑρμῆς ἀκέφαλος, σώζων ἀρχὴν τοῦ λαιμοῦ καὶ μέρος ἱματίου ὑπὲρ τοὺς ὤμους καὶ τὰ κάτω κολοβός, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,65, πλάτους 0,32, βάθους 0,25, ἔχει τὴν ἀνωτέρω πλήρη ἐπιγραφήν. Ὁ τιμηθεὶς Αὐρ(ήλιος) Ἡρακλείδης, Εὐπυρίδης τὸν δῆμον, εἶναι εἷς τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐν Ἀθήναις κατὰ διαδοχὴν διδαξάντων τὴν Στωϊκὴν τοῦ Ζήνωνος φιλοσοφίαν, ἄλλοθεν δὲ ἐμοὶ ἄγνωστος. Ἑτέρου τοιούτου ἀνδρὸς ἡ ἐπιτύμβιος πλὰξ εὑρέθη

πρὸ ἐτῶν τινῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἔχουσα ὁμοίαν ἐπιγραφὴν τὴν ἑξῆς· Ἰούλ. Ζωσιμι|ανὸν τὸν|διάδοχον|τῶν ἀπὸ|Ζήνωνος|λόγων οἱ|υἱοὶ ἐνθά|δ' ἔθαψαν. Ἴδε αὐτὴν ἐκδεδομένην ἐν τῷ ἐμῷ βιβλίῳ Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἐπιτύμβιοι (ἐν Ἀθήν. 1871) ὑπ' ἀρ. 2932.

Τὸ ἐν τέλει τοῦ ϛ'. στίχου οἷον κόμμα σημεῖον δηλοῖ, ὅτι ὁ Σύμμαχος εἶχεν ὁμώνυμον πατέρα. Τοῦτο ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς μόνον χρόνοις εἰθίζετο οὕτως, καὶ τὸ σημειοῦμεν χάριν τῶν ἀπειροτέρων ἐν τοῖς τοιούτοις.

7.

Κατὰ τὰ) δόξαντα ΑΙ............
.....Ἀ)πολλωνιο......
..τ;)ὸν σοφι(στήν;

Τμῆμα ἐπικράνου ἐκ βάθρου λίθου Πεντελησίου ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὕψος αὐτοῦ 0,27, πλάτος 0,22, πάχος 0,20.

8.

Κατὰ τὰ δό(ξαντα τῇ
ἐξ Ἀρείου (πάγου βουλῇ
Αὐρ. Ἡρακλ........
Κ;λ.Κ.......
.ην....

Ταῦτα ἐπὶ δύο μικρῶν τεμαχίων Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκεφάλου, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,25, πλάτους 0,16, βάθους 0,38.

9.

Ἀγαθῆι τύ)χηι.
Κατὰ τὰ δό)ξαντα τοῖς
Ἀρεοπ)αγείταις τὸν ἀρ-
χιε)ρέα τοῦ σ(.....
....

Ταῦτα ἐπὶ Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκεφάλου καὶ κολοβοῦ τὰ κάτω, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,15, πλάτους 0,22, βάθους 0,38.

10.

Κατ)ὰ τὰ δόξα(ντα
. . ΙοταΤα. . .
. . ις ευδ. . .
. . . . .

Ταῦτα ἐπὶ μικροῦ τμήματος βάθρου λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,15, πλάτους 0,18, πάχους 0,06.

11.

Κατὰ τὸ ἐ)περώτημα τῆ(ς. . . . .
Λ. . . . .

Ταῦτα ἐπὶ τμήματος στήλης λίθου Πεντελησίου, ἐχούσης τὴν μὲν ἀνωτέρω σωζομένην ἄγραφον ἐπιφάνειαν βαθυτέραν, ὑψηλοτέραν δὲ κατὰ ἕνα δάκτυλον τὴν ἐφ' ἧς τὰ γράμματα, εἰργασμένην ὡς ἀρχιτεκτονικὴν ταινίαν, κατωτέρω δ' ἔτι καὶ ἄλλην βαθυτέραν ταινίαν. Πάντοθεν δὲ εἶναι ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένος ὁ λίθος καὶ δυσείκαστον ἐμοὶ τὸ ἀρχῆθεν ἀρχιτεκτονικόν του σχῆμα. Ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐπιγραφῆς δὲν ἦτό ποτε ἐπὶ τῆς δευτέρας ταινίας, ἀλλ' ἔτι κατωτέρω που, ἔνθα ἔχει ἐκλείψει ὁ λίθος. Ὕψος τοῦ νῦν σωζομένου τεμαχίου 0,36, πλάτος 0,27, πάχ. 0,12.

12.

Κατὰ τὸ ἐ(περώτημα. . . . .
τῆς βουλ(ῆς. . . .
Εὐτυχίδης Λ. . .
❦ Ἐλευσείνιος ❦

Ταῦτα ἐπὶ κολοβοῦ βάθρου ὅλως ἀκοσμήτου, λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,16, πλάτους 0,45, βάθους 0,72.

13.

Κατὰ τὸ ἐπερ)ώτημα
τῆς. . . . . . .) βουλῆς
. . . . Μαραθ
. . . .

Ταῦτα ἐπὶ τμήματος Ἑρμοῦ ἀκεφάλου τῆς τετραγώνου ἐργα-

σίας, σώζοντος καὶ μέρος τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατιόντος ἱματίου. Ὕψος τοῦ τμήματος 0,23, πλάτος 0,17, πάχος 0,07.

14.

Ψηφισαμέ-
νης τῆς βου-
λῆς τῶν Φ Πτο-
λεμαΐον Σερῆ-
(νον).....

Ταῦτα ἐπὶ Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ἀκεφάλου καὶ κολοβοῦ τὰ κάτω, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,32, πλάτους 0,32, βάθους 0,12.

15.

Ἀγαθῆ) τύχῃ·
..............Ἀρεοπα-
γιτ.............)Μητρο-
......λοσ..
....ων.

Ταῦτα ἐπὶ τμήματος Ἑρμοῦ ἀκεφάλου τῆς τετραγώνου ἐργασίας, σώζοντος καὶ μέρος ἱματίου, κατιόντος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ὕψους 0,29, πλάτους 0,12, πάχους 0,06.

16.

Ἡ ἐξ Ἀρίου πάγο(υ
βουλὴ Ἀφροδεί-
σ)ιον Εὐδήμου Φυ-
λάσ)ιον ἱερέως δι-
ὰ βίου (Ἀ)π(όλλωνος
πατρώο(υ.....
καὶ δαφνη(φορ...
...ου τοῦ Α....
..ου· Λ...
...Ι..
.....

Ταῦτα ἐπὶ δύο τεμαχίων βάθρου λίθου Πεντελησίου, ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων σώζεται μικρὸν μέρος τοῦ ἄνω ἀρχιτεκτονικοῦ

κόσμου του. Ὕψος τῶν δύο ὁμοῦ τεμαχίων 0,62, πλάτος 0,33, πάχος 0,13.

17.

....
νο.Φο...
χου υἱὸν....
ἱερεὺς Φο....
.Μ)άρκελλος..
.ή)ττιος τὸν φ..
...

Τεμάχιον Ἑρμοῦ ἀκεφάλου τῆς τετραγώνου ἐργασίας, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,27, πλάτους 0,35, βάθους 0,20, ἐφ' οὗ σώζεται μέρος τοῦ αἰδοίου, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ἡ τελευταία λέξις ἡ ἀρχομένη ἀπὸ φ δὲν εἶχε πολλὰ γράμματα, ἓν ἴσως ἢ δύο ἐν τέλει τοῦ έ. στίχου καὶ δύο ἢ τρία ἐν ἀρχῇ τοῦ ϛ.' διότι ἡ γραμμὴ ἐν τούτῳ πρὸς δεξιὰ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι κενὴ γραμμάτων· ὥστε θὰ ἔλεγεν ἴσως συμπληρουμένη ἡ λέξις· τὸν φ(ίλον.

18.

Ἀ;(γαθῇ τύχῃ·
Κα)θ' ὑπομνη(ματισμὸν τῆς ἐξ Ἀρείου
πά)γου βουλῆ(ς..........
Εὐ)τυχίαν Φι.....
..ουκ..θε.....
....

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου κολοβοῦ, λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,42, πλάτους 0,20, πάχους 0,17.

19.

....
...ιλίαν Τειμανδρ......
ἐ)ξ Ἀθμονέων ἀρετῆ(ς ἕνεκα...

Ταῦτα ἐπὶ τμήματος βάθρου λίθου Ὑμηττείου, ὕψους 0,39, πλάτους 0,10, βάθους 0,50.

20.

Ἀθηνα(ΐδα;.....
ὁ(;)πάππος Ἱππόν(ικος; καὶ.....
Ἀθην.....
Θεοδώρου Μαραθ(ωνιο..
5 ἐρρηφορήσα(σαν Ἀθηνᾷ Πολιάδι.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου μικροῦ, ὅλως ἀκοσμήτου, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,17, πλάτους 0,25, βάθους 0,15. Ἐν τῷ β'. στίχῳ ἔθεσα τὸ ἐν παρενθέσει ἐρωτηματικόν, διότι ἀμφιβάλλω περὶ τοῦ ἂν καλῶς ἐποίησα διαστείλας τὸ ὁ τοῦ πάππος. Δύνανται δηλ. καὶ ἡνωμένα νὰ ἀναγνωσθῶσι ταῦτα, προτιθεμένων τῶν Φιλό ἐν τῷ τέλει τοῦ ά. στίχου πρὸς κατασκευὴν κυρίου ὀνόματος τοῦ Φιλόπαππος. Ὡσαύτως ἀμφιβάλλω, ἂν τὰ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ συμπληρωτικῶς ὑπ' ἐμοῦ τεθέντα Ἀθηνᾷ Πολιάδι ἐτέθησαν εἰς τὸν ἐξ ἀρχῆς οἰκεῖον τόπον των, ἢ ἂν ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν εὐθὺς ἐν τῷ ά. στίχῳ, ὅτε τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου μόνα σωζόμενα γράμματα ΑΘΗΝΑ θὰ ἦσαν ἡ ἀρχὴ τοῦ συμπληρώματός μου καὶ ὄχι ἀρκτικὰ γυναικείου ὀνόματος, ὡς τώρα παρίστανται.

21.

Ψηφισαμένης τῆς βου-
λῆς τῶν Φ Τελέτη Γλαύ-
κου Κηφεισιέως θυ-ἀρρη-
φορήσασα τὸν ἑαυτῆς ὑ-
5 ι;)ὸν Γλαῦκον Μέμνονο(ς
Ἀν)αφλύστιον, αἰτησαμέ-
νου το)ῦ ἀνδρὸς Κλ.' Αττι-
(κοῦ)...;...

Ταῦτα ἐπὶ ἀκεφάλου καὶ ἄλλως κολοβοῦ Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,44, πλάτους 0,31, βάθους 0,26.

22.

......τὴν) θυγατέρα Φα......
...ηφορή)σασαν Ἀθηνᾶι ἀν(έθηκ..

Ἐπίκρανον στήλης ἢ βάθρου αὐτοτελές, ἀλλὰ κολοβὸν καθ' ἑ-

κάτερα τὰ ἄκρα τῆς ἐπιφανείας, ἔνθα ἡ ἐπιγραφή, λίθου δὲ Ὑμηττίου καὶ ὕψους **0,13**, πλάτους **0,28**, πάχους ἢ βάθους **0,15**, ἔχει τὰ ἀνωτέρω.

23.

Τὴν κα)νηφόρον Αὐρηλίαν
Φιλοκρ)άτειαν Αὐρ. Μηνο-
.....'Αθμονέως θυγατέρα
ἡ μήτη)ρ Αὐρηλία Φιλοκράτεια.

Ταῦτα ἐπὶ τεμαχίου βάθρου λίθου Πεντελησίου ὕψους **0,20**, πλάτους **0,24**, πάχους **0,28**.

24.

....
'Ελαιουσίου (θυγατέρα
Πο. Αἰλίου 'Ορφι.....
ανοῦ γυναῖκα (καθ' ὑπο-
μνηματισμὸν (τῶν 'Αρεοπα-
γειτῶν ὁ πατ(ὴρ..;..
ἀρετῆς ἕνεκε(ν.

Ταῦτα ἐπὶ τεμαχίου βάθρου λίθου Πεντελησίου, ὕψους **0,30**, πλάτους **0,14**, πάχους **0,15**.

25.

Ἡ πόλις

Τὴν ἔναρθρον ταύτην λέξιν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἔχει ἐπίκρανον βάθρου αὐθύπαρκτον, λίθου Πεντελησίου, ὕψους **0,24**, πλάτους **0,63**, βάθους **0,57**. Καὶ ἄλλοτε ἐν 'Αθήναις εὑρέθησαν τοιαῦτα αὐθύπαρκτα βάθρων ἐπίκρανα, ἰδίως ἐν ταῖς κατὰ τὴν Πυργιώτισσαν ('Αττάλου στοὰν) ἀνασκαφαῖς τῆς 'Εταιρίας. 'Επετίθεντό ποτε ταῦτα ἐπὶ κυβικῶν ὀγκωδῶν βάθρων, ἐφ' ὧν κατωτέρω ἐγράφετο ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐπιγραφῆς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου κατὰ αἰτιατικὴν πτῶσιν κτλ.

'Εν 'Αθήναις, τῇ 20 'Οκτωβρίου 1876.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ, ΗΤΟΙ ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ, ΠΕΡΙΣΩΘΕΝΤΑ ΕΝ ΤΗ͂ ΑΡΧΑΙΑ͂ ΚΑΙ ΤΗ͂ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗ͂.

Πρωτόγονον Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὀνομάζομεν τὴν παρ' ἄλλων *Πελασγικὴν* καλουμένην [Φιλις. Α'. σ. 116], τουτέστιν αὐτὴν τὴν πανάρχαιον Ἑλληνικήν, μήπω διασχισθεῖσαν εἰς διαλεκτικὰς παραλλαγάς, ἀλλὰ διατελοῦσαν εἰσέτι μίαν, ὁμοειδῆ καὶ ἀδιαίρετον. Τοὺς κυριωτέρους αὐτῆς χαρακτῆρας δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν ἐγκύπτοντες ἐν ταῖς γηραιτέραις συγγενέσι γλώσσαις, ταῖς Ἰνδοευρωπαϊκαῖς· οὕτω θὰ δυνηθῶμεν οὐ μόνον ν' ἀνασκάψωμεν προϊστορικὰ τῆς γλώσσης λείψανα, περισωθέντα ἐν ταῖς μεταγενεστέραις αὐτῆς φάσεσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποδείξωμεν δι' αὐτῶν ὅτι πλεῖστοι ἰδιωτισμοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς δημοτικῆς, οἵτινες καταδικάζονται ὡς νεολογίαι ἢ βαρβαρισμοί, δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀκραιφνῆ λείψανα αὐτῆς τῆς πρωτογόνου Ἑλληνικῆς.

Α'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο πολλάκις τῷ Α, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ Ε ἢ Ο. Τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ Σανσκρ. vamami (ἐμέω), vakas (ἔπος), ῥίζ. patar-(πατέρος), asti (ἐστί), bharami (φέρω), navas (νέος), antar (ἔντερον), kankan (πέντε) κτλ. Οὕτω καὶ patis (πόσις), vakam (ὄπα), avis (ὄϊς), naman (ὄνομα. Λατ. nomen) κτλ.

1. (Λείψανα ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ). Τάμνω, τράφω, στράφω, τράχω, ἄτερος, μέγαθος, κράτος (Αἰολ. κρέτος), πιάζω, πόκα, ἄλλοκα, ἀμὰς (ἐμὰς), λακάνη (λεκάνη), ἐπιτράψω, ἰαρός, σαρμὸς (θερμός), ἀκάσασθαι (ἀκέσασθαι), Ἄγχουσα (Ἔγχουσα), πάλλαξ (pellex), φάλαρα (phalera), καμάρα (camera) κτλ. Οὕτω καὶ ἀδαγμὸς (ὀδαγμός), ἄνειρον, ἀμίχλη (ὁμίχλη), ἀνακωχὴ (Αἰολ. ἀνοκωχή, Ἄνωνις (Ὄνωνις), κάμαρος (κόμαρος), ἀδαξάω (ὀδαξάω), ἀκράχολος (ἀκρόχολος) κτλ.

2. (Λείψανα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Κοινῇ). Πιάνω (πιέζω), ἀχινιὸς (ἐχίνος), ἀλάφι, ἀλαφρός, ἀργάτης, ἄντερο (Σανσ. antar), στανιὸ

(σθένος), δραπάνι, ἀγανὸν (ἑανόν), πότα, ἀγγόνι, ἀφαλὸς, ἀρμαθιὰ (ὁρμαθός), ἀρχίδι, ἄργανο (ὄργανον), ἀλατρεύω (ἀροτριάω), ἀρφανὸς κτλ. (Ἐν τῇ Τσακωνικῇ)· Τσιάχου (τράχω), ἀντσίχου (ἀγγίζω), ἀράτσιε (ἄρατρον. Λατ. aratrum), δάμακας (δάμας, Σανσ. damas=δόμος), ἀπφαλὲ (ἀφαλὸς) κτλ. (Ἐν τῇ Τραπεζουντίῳ)· Ἀκεῖ (ἐκεῖ), ἀδᾶ (ἐδῶ), διαρμηνεύω (διερμηνεύω) κτλ. (Ἐν τῇ Κυπρίᾳ)· Μαναχὸς (μοναχὸς) κτλ.

Σημ. Κατὰ τὸ φῶς, ὅπερ σήμερον ἡ νεωτέρα γλωσσολογία ἐπέχυσεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὀφείλομεν νὰ καταργήσωμεν τοῦ λοιποῦ τὴν συνήθη φράσιν, ὅτι λόγου χάριν ἡ λέξις μαναχὸς παράγεται ἐκ τοῦ μοναχὸς τροπῇ τοῦ Ο εἰς Α, διότι τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές· πρέπει δὲ τοὐναντίον νὰ λέγωμεν ὅτι τὸ μοναχὸς προέκυψεν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Κυπρίᾳ διαλέκτῳ περισωθέντος μαναχός, καθότι τὸ Α μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν προγενέστερον τοῦ Ο. [Ἴδ. καὶ Φιλίστ. Γ'. σ. 122.]

Β'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τοῖς τραχυφθόγγοις ΜΠ, ΓΚ, ΝΤ (=B, G, D), ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τοῖς μαλακωτέροις Β, Γ, Δ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Σαν. gaganami (γίγνομαι), ganas (γένος), jugam (ζυγός), τὰ Σλαυ. bleja (βληχή), bruzu, Λατ. brevis (βραχύς), τὰ Σανσ. dadami (δίδωμι), dakami (δάκνω) κτλ. Τὴν τραχεῖαν ταύτην προφορὰν τῶν μέσων συμφώνων ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Οἰκονόμος ἐν τῇ πρωτογόνῳ Ἑλληνικῇ, λέγων περὶ τοῦ Βῆτα—«Τὸ b, ἢ mb, τῆς ἀρχαίας καὶ ἀκατεργάστου γλώσσης οἱ Ἕλληνες ἔτρεψαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ δασύτερον καὶ μαλακώτερον Β, προφέροντες αὐτὸ ὡς τώρα τὸ προφέρομεν» [Προφ. Ἑλλ. Γλ. σ. 57]. Λείψανα τῆς τραχείας προφορᾶς τοῦ Β διέσωσε καὶ ἡ Αἰολίζουσα Λατινική, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν ἐπιγραφαῖς bixit, serbus, berum, probaberim, Jobis, ἀντὶ τῶν μεταγενεστέρων vixit, servus, verum, probaverim, Jovis κτλ. [Celar. Orthog. Lat. p. 20].

Σημ. Ὁ κωμικὸς Κρατῖνος ἔγραψε διὰ τοῦ Βῆ τὴν τραχεῖαν φωνὴν τῶν προβάτων Μπῆ (Μπέε), διότι ἴσως εἰς τὴν ἐποχήν του τὸ Β, προφερόμενον τραχέως ὡς ΜΒ ἢ Μπ, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ γραφθῇ ἀνα-

λελυμένως, ἄλλως τε καὶ διότι οὐδεμία Ἑλληνικὴ λέξις ἄρχεται ἀπὸ ΜΒ ἢ ΜΠ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Ἀμβρότη (ἀβρότη.—ΜΒ=ΜΠ. Πρβλ. Ἀμβρακία καὶ Ἀμπρακία, Καμβόδουνον καὶ Καμπόδουνον κτλ.), στρόμβυλος (στρόβυλος), στέμβω (στείβω), κύμβη (κύβη), Σφίγγα (Σφίγα.—ΓΓ=ΓΚ. Πρβλ. κάγγω καὶ κάγκω, ῥέγγω καὶ ῥέγκω κτλ.), πλαγγὼν (πλαγών), ἄγγελος (ἄγελος, ἐκ τοῦ ἄγω), τέγγω (τέγω), ἀγγρίζομαι (ἀγρίζομαι), μύνδος (μύδος.—ΝΔ=ΝΤ. Πρβλ. ἔνδον καὶ ἐντός, ἐνδελέχεια καὶ ἐντελέχεια), Πίνδος (Πίδος. Πρβλ. πίδαξ) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Κοινῇ)· Μπαμπάκι (βάμβαξ), μπότις (βοῦτις), μπελάζω (καὶ ἀλλαχοῦ μαλακώτερον βελάζω), μποῦφος (βύφος), μπούρμπουλας (βόμβυρας), μπουρμπουλιάζω (βομβολιάζω), μπαμπαλύζω (βαμβαλύζω), ἀγγρίζω (ἀγρίζω) κτλ. (Ἐν τῇ Τσακων.)· Πρίγγου (πνίγω), ῥέγγου (ῥήγω=ῥήγνυμι), ἄγγε (ἄγε), ὀρεγγούμενε (ὀρεγόμενος), ἀναλεγγούμενε (ἀναλεγόμενος), ἄγγραμα (ἀγρίωμα), ἀγγραίνου (ἀγριαίνω), ντείρου (δείρω), ντίου (δίδω), τιτέντα (τετράδα) κτλ. (Ἐν τῇ Τραπεζουντίῳ)· Ἐντῶκα (ἔδωκα), οἷον

«Ἔρθανε καὶ ν ἐντώκανε σπαθιά.» [Pass. 482].

Γ.'

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τοῖς τραχυφθόγγοις ΓΚΧ, ΜΠΦ, ΝΤΘ (=Gh, Bh, Dh), ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τοῖς δασέσι Χ, Φ, Θ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Σαν. laghus (ἐλάχυς), bharami (φέρω), bhami (φαίνομαι), dadhami (τίθημι), madhu (μεθύ-σκω) κτλ. Ἀλλὰ τὴν πανάρχαιον ταύτην προφοράν, καθὰ σφόδρα τραχεῖαν, πολλὰ πρωΐμως ἡ Ἑλληνικὴ ἀπέβαλεν, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως παραδειγμάτων. Μόνη ἡ λέξις κέμΜΠΦος (=κοῦΦος) περιῆλθεν ἐν αὐτῇ, διασώζουσα τὴν ἀρχικὴν τοῦ Φ προφοράν.

Οἱ φθόγγοι οὗτοι, ἀποβαλόντες τὸν ῥινισμὸν εἰς τοὺς ἧττον τραχεῖς ΚΧ, ΠΦ, ΤΘ, ὡς μαρτυροῦσι πολλαὶ πανάρχαιοι ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, καὶ αὐτὴ ἡ Λατινική, ἔνθα διεσώθησαν ὑπὸ τὴν

μορφὴν ΚΗ (=CH), ΠΗ (=PH), ΤΗ, οἷον ἀρΚΗαγέτας, δελΠΗὶς [Franz. epigr. Graec. p. 52], CHorda (χορδή), PHyma (φύμα), PHoca (φώκη), THema (θέμα), THolus (θόλος) κτλ. Ἡ προφορὰ ὅμως αὐτῶν ἦτο τραχυτέρα τῆς σημερινῆς, καθότι δὲν ἠκούετο ἐν αὐτῇ μόνον ὁ δασὺς φθόγγος τοῦ πνεύματος (Η), ἀλλὰ καὶ ὁ τραχὺς τοῦ γράμματος (Κ, Π, Τ)· τουτέστιν αἱ λέξεις Χώρα, Φυγή, Θυμός, ἐπροφέροντο ΚΧώρα, ΠΦυγή, ΤΘυμός. Ταύτην δὲ βεβαιοῦσιν οὐχὶ ὀλίγα διασωθέντα λείψανα ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Τσακωνικῇ.

Σημ. Ὁ Κικέρων ἀναφέρει Ἕλληνά τινα, ὅστις ἐδυσκολεύετο νὰ προφέρῃ τὸ F (=Φ) τῆς λέξεως Fundanius, διότι, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Κυντιλιανοῦ [Βιβ. Δ'. 5], ἀπέδιδεν αὐτῷ τραχύτατον πνευματισμόν, ἐξ οὗ ὁ Ἰοῦστος Λίψιος εἴκασεν ὅτι ἐν τῇ προφορᾷ του ἠκούοντο συνάμα δύο φθόγγοι, ὁ τραχὺς τοῦ γράμματος (Π), καὶ ὁ δασὺς τοῦ πνεύματος (Η), τουτέστιν ἐπρόφερε τὴν λέξιν ὡς ἂν ἦτο γεγραμμένη PHundanius =ΠΦουντάνιος. [Memoir. de l'Acad. des Inscrips. LXVI. p. 15]. Εἶναι ἄξιον νὰ σημειωθῇ προσέτι καὶ ἡ παρ' Ἡσυχίῳ ἀπαντῶσα λέξις ΠΦόνδυλος (τράχυλος), ἥτις κατὰ μὲν τὰ εἰρημένα ἔχει καλῶς, διασωθεῖσα ἀλώβητος ἐν τῇ Τσακωνικῇ (πφόντυλε), καθίσταται ὅμως ἡ γραφὴ αὐτῆς ὕποπτος διὰ τὴν θέσιν, ἣν κατέχει ἐν τῷ λεξικῷ· κεῖται δὲ μετὰ τὴν λέξιν Σφονδύλη. [Ἡσύχ. Ἔκδ. Hagenoae 1521].

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ)· Ῥακχίζω (ῥαχίζω), ἰακχέω (ἰαχέω), ὀκχέω (ὀχέω), ὄκχος (ὄχος), κακχάζω (καχάζω), σκύπφος (σκύφος), κόπφα (Γερμ. Kopf.=κύφη), κέπφος (κοῦφος), πίτθος (πίθος), τήτθη (τήθη), Ἄρατθος (Ἄραιθος) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Τσακων.)· Πφόντυλε (φόνδυλος ἀντὶ σφόνδυλος, ἀποβολῇ τοῦ Σ. Ἰδ. κατωτ. § ιδ'.), πφουντέχου (φογγίζω =σφογγίζω), ἀπφαλὲ (ὀφαλός), ἀπφάλια (ἀφάλαξ=ἀσφάλαξ), κατθίντου (καθίζω), ἐξημεροῦτθε (ἐξημερώθη), ὡράτθερε (ὡράθης) κτλ. Ἐν τούτοις φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ ταχθῶσι καὶ τὰ—πφοῖ (φοῖ=ποῖ, κοῖ, οἷ), πφοῦ (=ῥοῦ=ποῦ, κοῦ, οὗ), ὅπφου (ὅφου= ὅπως, ὄκως) κτλ., καθ' ὅσον τὸ Φ ὑπηρετεῖ ἐνταῦθα ὡς δασυσμός, ὃν ἡ μὲν Κοινὴ τῶν ἀρχαίων γλῶσσα ἀπεσκλήρυνεν εἰς Π, ἡ δὲ Ἰωνικὴ εἰς Κ. Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ Φ ἐν τοῖς Φολκός, Φῆ, ἐκ τοῦ ὁλκός, ἧ (=ὡς), καὶ τὸ ἐν τοῖς Λατινικοῖς Frigus, Frigeo,

ἐκ τοῦ ῥίγος, ῥιγέω κτλ. [Πρβλ. τόσος, κόσος, ὅσος—ποῖος, κοῖος, οἷος κτλ.]

Δ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο ἐνίοτε τῷ Γ, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ Β, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Σανσ. gaskami (βόσκω), gurus, Λατ. gravis (βαρύς), givas (βίος), gana (Βοιωτ. βάνα) κτλ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ 'Αρχ.)· Γλήχων (βλήχων), γλέφαρον (βλέφαρον), γυνὴ (βάνα) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Κ.)· Γλέπω (βλέπω), γλέφαρο (βλέφαρον), γουργουρύζω (βορβορύζω) κτλ.

Ε'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο ἐν πολλοῖς τῷ Κ, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ Γ, ἢ Π, ἢ Τ, ὡς μαρτυρεῖ ἡ Σανσ. ῥίζ. mak. Λατ. mac-erare (μάγ-ω=μάσσω), τὸ Λατ. farc-io (φράγ-ω=φράσσω), loq-uor (λέγ-ω), τὸ 'Ινδ. plak-u (πλήγ-ω=πλήσσω), τὸ Σανσ. kankan, Λατ. quinque (πέμπε=πέντε), ἡ ῥίζ. kak-, Λατ. coq-uo (πέπ-επται, ἐκ τοῦ πέσσω), τὸ Σανσ. ka, Λατ. quo (ποῦ), τὸ Σανσ. vacas (ἔπος), τὸ nakis (οὔ τις), makis (μήτις), τὸ ka (τὲ), τὸ Λατ. quis (τίς) κτλ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ 'Αρχ.)· Κρόσφος (γρόσφος), καρὶς (γαρίσκος, Κοιν. γαρίδα), καρκαίρω (γαργαίρω), κναφεὺς (γναφεύς), ἀκουστέω (ἀγοστεύω), ἄκμητος (ἄγμητος), κυβερνήτης (guvernator), κλέος (gloria), κοβίος (Κ. γουβιός), πλέκω (Κ. πλέγω), κυρτὸς (Κ. γυρτός), διακομίζω (Κ. διαγουμίζω), εὔκαιρα (Τσακ. αὔγαρα), σκωρία (Τσ. σγουρία), κρίκος (Τσ. γριτσέα), δορκάδιον (Τσ. βεργάδι), κοῦ (ποῦ), κῶς, κότερος, κόσσος, κοῖος, σκαλάζω (σπαλάζω), ὄκταλος (ὀπτίλος), ἴκκος (ἵππος), τόκα, ἄλλοκα, ὄκα, πόκα, κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Κ.)· 'Ορτύκι (ὄρτιγ-ς), κάγγραινα (γάγγραινα), κάβουρος (πάγουρος. Πρβλ. Λατ. Canger) κτλ. ('Εν τῇ Τσακ.)· Ὄκα (ὅτε).

Ϛ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ Ρ, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ Λ, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ Σανσ. ῥίζ. ruk-(λευκὸς), rik-(λείπ-ω), purus (πολύς), ἡ Σλαυ. ῥίζ. rek-(λαλ-ῶ) κτλ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ 'Αρχ.)' Κρίβανος (κλίβανος), ἀμοργὸς (ἀμολγός), ἄθριβις (ἄθλιβις), ἀμέργω (ἀμέλγω), κρᾶρος (κλῆρος), ἀγνοτερὴς (ἀγνοτελής), αἰσχυντηρὸς (αἰσχυντηλός), κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ καθ'ἡμᾶς Κ.)' Προιάρι (πλοιάριον), ἅρμη (ἅλμη), ἁρμηρός, ἀδερφός, ἦρθα, ἀρμέγω, κόρφος (κόλπος) κτλ. ('Εν τῇ Τσακ.)' 'Αχρὰ (ἀχλάς), γροῦσσα (γλῶσσα), κρέφτα (κλέπτης), 'ξάμπρουμα (ἐξάμβλωμα), κράκα (κλῆδα) κτλ.

Ζ'.

'Η πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ εὐφωνικῷ J ἀντὶ τοῦ δευτέρου Λ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Λατ. alius (ἄλλος), folium (φύλλον), salio (ἅλλομαι) κτλ. Οὕτως ἔλεγε καὶ σφάλjω (σφάλλω), μᾶλjον (μᾶλλον), τίλjω (τίλλω) κτλ. ['Ιδὲ Περιοδικοῦ τοῦ 'Ελληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ζ'. σ. 41].

1. (Λείψ. ἐν τῇ 'Αρχ.)' Αὕτη χρῆται τῷ Ι ἀντὶ τοῦ J, λέγουσα πέλιος (=πέλjος=πέλλος), πελιόω (=πελjόω=πελλόω) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κοινῇ)' 'Αλjῶς (=ἄλλως). 'Αντικαθιστᾷ δὲ πολλάκις τὸ j διὰ τοῦ εὐφωνικοῦ Ν, λέγουσα στέλΝω (=στέλjω =στέλλω), ψέλΝω (=ψέλjω=ψάλλω), σφάλΝω (=σφάλjω =σφάλλω), παραγγέλΝω (=παραγγέλjω=παραγγέλλω) κτλ.

Η'.

'Η πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ εὐφωνικῷ J μετὰ τὰ ὑγρά, ὅταν πρὸ αὐτῶν εἶχον Α ἢ Ε, ἡ δὲ μεταγενεστέρα τῷ Ι πρὸ τῶν ὑγρῶν. Οὕτως ἔλεγε φθέρjω (φθείρω), φάνjω (φαίνω), σπέρjω (σπείρω), πέρjα (πεῖρα) τάλανjα (τάλαινα) κτλ. [Σωκράτους περιοδικοῦ 'Αθηνῶν σ. 555. — Σακελλαρίου 'Ανωμάλων 'Ρημάτων Προλεγόμενα].

1. (Λείψ. ἐν τῇ 'Αρχ.)' 'Η Αἰολικὴ διάλεκτος ἀντικαθιστᾷ τὸ J διὰ τοῦ ὁμοειδοῦς ὑγροῦ, λέγουσα φθέρΡω (=φθέρjω=φθείρω), σπέρΡω (=σπέρjω=σπείρω), κτένΝω (=κτένjω=κτείνω), χέρΡων (=χέρjων=χείρων) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κοινῇ)' Αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὸ J διὰ τοῦ εὐφωνικοῦ Ν, λέγουσα σπέρΝω (=σπέρjω=σπείρω), φθέρΝω

(=φθέρjω=φθείρω), δέρΝω (=δέρjω=δείρω), σπαρΝάω (=σπαρjάω=σπαίρω) κτλ.

Θ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο ταῖς ῥηματικαῖς καταλήξεσιν -αjω,-εjω,-οjω,-υjω, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα ταῖς αω,-εω,-οω,-υω, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Σανσ. bhujami (φύω), bharajami (φορέω), varajami (ὑφάω) κτλ. [Περιοδ. Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ. σελ. 38].

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Αὕτη χρῆται ἐνίοτε μὲν τῷ Ι ἀντὶ τοῦ J, οἷον πνείω (=πνέjω=πνέω), τελείω (=τελέjω=τελέω), δαίομαι (=δάjομαι=δάομαι), μαίομαι (=μάjομαι=μάομαι), ὀπυίω (=ὀπύjω=ὀπύω), φυίω (=φύjω=φύω), ἀλυίω (=ἀλύjω =ἀλύω) κτλ. ἐνίοτε δὲ ἀντικαθιστᾷ τὸ j διὰ τῶν εὐφωνικῶν Ν ἢ Ζ, λέγουσα δύΝω (=δύjω=δύω), φθάΝω (=φθάjω= φθάω), πώΝω (=πώjω=πώω), ἀρτύΝω (=ἀρτύjω=ἀρτύω), βιβάΖω (=βιβάjω=βιβάω), φλάΖω (=φλάjω=φλάω), ἀναβλύΖω (=ἀναβλύjω=ἀναβλύω) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κοινῇ)· Αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὸ j διὰ τῶν αὐτῶν εὐφωνικῶν, λέγουσα, χρυσόΝω, πυρόΝω, δόΝω (καὶ εἰς πάντα τὰ εἰς ΟΩ), φορέΝω (=φορέjω. Σανσ. bharajami=φορέω), σπάΝω, ἡμερόΖω, λουφάΖω (=λωφάjω=λωφάω). Ἐν τῇ Τσακωνικῇ· θέΝου (=θέjω=θέω), ποτσούΝου (=φορτόjω=φορτόω), φκύΖου (=πτύjω=πτύω), καμμύΖου (=καμμύjω=καμμύω), ἀρκύΖου (=ἀρτύjω=ἀρτύω), ἀπαντιάΖου (=ἀπαντιάjω =ἀπαντιάω) κτλ.

Ι'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ εὐφωνικῷ j μετὰ τὸν χειλεόφωνον χαρακτῆρα τῶν ῥημάτων, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ Τ. Οὕτως ἔλεγε βλάβjω (βλάπτω), ῥάφjω (ῥάπτω), κλέπjω (κλέπτω), κρύβjω (κρύπτω) κτλ. [Σωκράτους περιοδικοῦ Ἀθηνῶν σ. 551].

1. (Λείψ. ἐν τῇ ἀρχ.)· Οὐδέν.

2. (Λείψ. ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Κ.)· Αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὸ οὐρανισκόφθογγον j διὰ τοῦ ὁμοφθόγγου Γ, λέγουσα κρύβΓω (κρύβjω

=κρύπτω), νύϐΓω (νύϐjω=νύπτω), κόϐΓω (κόϐjω=κόπτω), σκάϐΓω (σκάϐjω=σκάπτω), κλέϐΓω (κλέϐjω=κλέπτω), ῥάϐΓω (ῥάϐjω=ῥάπτω) κτλ. [Οἰκονόμ. Προφ. Ἑλλ. Γλ. σ. 31].

ΙΑ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο πρὸ φωνήεντος τοῖς Aj, Oj, Υj, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα ταῖς διφθόγγοις ΑΙ, ΟΙ, ΥΙ. Οὕτως ἔλεγε μάjομαι (μαίομαι), κάjω (καίω), χροjὰ (χροιά), πόjος (ποῖος), Τρόjα (Τροία. Λατ. Troja), Ἄjας (Αἴας. Λατ. Ajax), ὀjέτεας (οἰέτεας=ὁμοέτεας), ῥοjὰ (ῥοιά), ὀπύjω (ὀπυίω), φύjω (φυίω), ἀλύjω (ἀλυίω) κτλ. [Φιλίστ. Α'. σ. 118].

1. (Λείψ. ἐν τῇ ἀρχ.)· Αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὸ εὐφωνικὸν j διὰ τοῦ Ϊ, λέγουσα Τρόϊα (=Τρόjα=Τροία), ὄϊομαι (=ὄjομαι=οἶμαι), ὄϊος (=ὄjος=οἶος), θυϊὰς (=θυjας=θυιάς), δεκαφύϊον (=δεκαφύjον=δεκάφυιον) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κοινῇ)· Ὀϐρηjὸς (Ἑϐραῖος), γρηjὰ (γραῖα), ὄjος (οἶος), ὑjὸς (υἱός), μητρυjὰ (μητρυιά), μύγα (=μύjα=μυῖα) κτλ. (Ἐν τῇ Κυπρίᾳ)· Ἀναυjόνω (=ἀνὰ-υἱός). (Ἐν τῇ Τσακων.)· Αὕτη ἀντικαθιστᾷ τὸ j διὰ τοῦ σκληροτέρου Ζ, λέγουσα ὑΖὲ (ὑjὸς =υἱός), μοῦΖα (μύjα=μυῖα) κτλ. [Πρϐλ. τὸ Σανσ. jugam πρὸς τὸ Ζυγὸς κτλ.]

ΙΒ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ Τ πρὸ τοῦ Ρ, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ Θ [Φιλίστ. Α'. σ. 118.—Περιοδ. Ἑλ. Φιλολ. Συλλ. Ζ'. σ. 42]. Οὕτως ἔλεγε κλεῖτρον (κλεῖθρον. Πρϐλ. Λατ. claustrum), τρίαμϐος (θρίαμϐος. Πρϐλ. triumfus), τρὶψ (θρίψ. Πρϐλ. τρίϐω), τρύπτω (θρύπτω. Πρϐλ. τρύω) κτλ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Ἄροτρον, φέρετρον, τρίναξ (θρίναξ), τριγκὸς (θριγκός), Τρινακρία (Θρινακρία), τὰ παρ' Ἀριστοφάνει ὀρτῶς (ὀρθῶς), αἰτρία (αἰθρία) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κ.)· Ἐχτρός, σκέλετρο, ἔτρεξα (ἔθρεξα) κτλ.

ΙΓ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ Σ πρὸ τῶν ψιλῶν συμφώνων, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα πρὸ τῶν δασέων, ὡς μαρτυροῦσι

τὰ Σανσ. skid, Λατ. scindo (σχίζω. Πρβλ. σκίδναμαι), arskamai (ἔρσχομαι, καὶ ἀκολούθως ἔρχομαι) κτλ. [Σωκρ. Περιοδ. Ἀθ. σ. 584.—Περιοδ. Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ. Ζ'. σ. 42].

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Μίσκος (μίσχος), σκελὶς (σχελίς), σκυνδαλεύω (σχινδαλεύω), σκῆμα (σχῆμα), σπόνδυλος (σφόνδυλος), κίστος (κίσθος), μαστὸς (μασθός), σπυρὰς (σφυράς) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κ.)· Σκολειό, σκοινί, ἄσκημος, 'σπαράγι (ἀσφάραγος), αἴστημα, στανιὸ (σθένος), ἐγελάστη, ἐβιάστη κτλ.

ΙΔ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο ἐνίοτε τῷ Σ πρὸ τοῦ (ἀρκτικοῦ μάλιστα) Φ, ἐνῷ ἡ μεταγενεστέρα ἀπέβαλεν αὐτό. (Ἰδ. Περιοδ. Ἑλλ. Φιλολ. Συλλ. Ζ'. σ. 53].

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Σφαιρίζειν (Αἰολ. φαιρίδδειν), σφὶν (φίν), Σφὶξ (φίξ), σφάλλω (Λατ. fallo), σφόγγος (fungus), σφενδόνη (funda), σφιδὴ (fide), ἀσφάλαξ (Τσακ. ἀπφαλία=ἀφάλαξ) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κ.)· Σφελάγγι (φαλάγγιον), σφάλλω, σφεντόνα, σφογγάρι, σφογγίζω κτλ.

ΙΕ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ Σ ἐν ἀρχῇ λέξεως πρὸ φωνήεντος ἢ καὶ ἐν μέσῳ φωνηέντων, ἐνῷ ἡ μεταγενεστέρα ἀπέβαλεν αὐτό, ὡς μαρτυροῦσι τὸ Λατ. sero (εἴρω), τὸ Σανσ. manas-as (μένε-ος), τὸ Λατ. gener-is (γένε-ος. R=s), τὸ mur-is (μυ-ός), τὸ Σαν. bharas-ai, (φέρε-αι=φέρῃ) κτλ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Σείρω (εἴρω), σειρμὸς (εἱρμός), σιγάω (ἰγάω. Ἡσύχ.), τύπτεσ-αι (τύπτε-αι=τύπτῃ), ἵστασ-αι, τίθεσ-αι, δίδοσ-αι, δύνασ-αι κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κ.)· Γράφεσ-αι, λέγεσ-αι, φέρεσ-αι, φαίνεσ-αι καὶ πάντα τὰ δεύτερα πρόσωπα τοῦ παθ. ἐνεστῶτος. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους λεγόμενον Σέρβουλον (Ἀρβήλη=εἶδος ὑποδήματος), ὅπερ σήμερον ἐν Μακεδονίᾳ λέγεται Τσερβοῦλι [Φιλίστ. Γ'. σ. 226].

ΙϚ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τοῖς εὐφωνικοῖς J, Σ, πρὸ φωνήεντος, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ δασεῖ πνεύματι, ὡς μαρτυροῦσι

τὰ Σανσ. jakrt, Λατ. jecur (ἧπαρ), jagjas (ἅγιος), jusmat (ὑμεῖς), ἡ ῥίζ. sad, Λατ. sed-eo (ἕδος), τὸ Σανσ. saptam, Λατ. ceptem (ἑπτά), ἡ Σανσ. ῥίζ. sak-, Λατ. sequor (ἕπομαι), τὸ Σανσ. svapnas, Λατ. somnus (ὕπνος) κτλ.

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Σάλασσα (ἅλασσα ἐκ τοῦ ἅλς), Σελλοὶ (Ἑλλοί), σῦς (ὗς), συρίσκος (ὑῤῥίσκος) κτλ. Τὸ δὲ j ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ ὁμοφθόγγου Γ, λέγουσα γάδω (ἅδω), γέντο (ἕντο), γελλίζω (ἑλλίζω), γέθεν (ἕθεν) κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κ.)· Καὶ ἡ κοινὴ ὡσαύτως ἀντικαθιστᾷ τὸ J διὰ τοῦ Γ, λέγουσα γαῖμα (jαῖμα=αἷμα), γοῦρμο (jοῦρμο=ὥριμον), γήλιος (ἥλιος), γεννὶ (ὕννις), γυαλὶ (ὕαλος), γὴ (ἡ), σερπετὸ (ἑρπετόν. Λατ. serpens) κτλ. [Ἰδ. καὶ Φιλίστ. Γ'. σ. 226].

ΙΖ'.

Ἡ πρωτόγονος γλῶσσα ἐχρῆτο τῷ εὐφωνικῷ Σ πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ Ρ, ἔνθα ἡ μεταγενεστέρα τῷ δασεῖ πνεύματι, ὡς μαρτυροῦσι τὰ Σανσ. sru-(ῥέω) κτλ. [Φιλίστ. Α'. σελ. 117.—Σωκρ. Περιοδ. Ἀθην. σ. 586].

1. (Λείψ. ἐν τῇ Ἀρχ.)· Ἐπειδὴ οὐδέποτε χρῆται ἡ ἀρχαία τῷ τραχυτάτῳ ΣΡ ἐν ἀρχῇ λέξεως, διὰ τοῦτο ἀντικαθιστᾷ τὸ Σ διὰ τοῦ μαλακωτέρου Β, λέγουσα βράκος, βρόδον, βρύω, βρύσις, βρίζα, βρυτήρ, βραίνω (ῥαίνω), βραδινός, βροτὸς (ῥοτός, ἐκ τοῦ ῥέω), βρᾴδιον κτλ.

2. (Λείψ. ἐν τῇ Κ.)· Καὶ ἡ κοινὴ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον χρῆται τῷ Β, λέγουσα βρακί, βρίζα, βρύω, βρύσι, βράχος (ῥάχος) κτλ. Χρῆται δὲ τῷ Γ εἰς μόνον τὸ Γρῶπος (ῥῶπος, ἐξ οὗ καὶ τὸ Ἰταλ. groppo). (Ἐν τῇ Τσακ.)· Ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ διεσώθη τὸ πρωτόγονον Σ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ διασωθέντα Σιέου (ῥέω), Σιάφου (ῥάπτω), Σιΐντα (ῥίζα), σιούκχου (ῥύγχος) κτλ.

Σημ. Ἵνα καὶ ἡ Τσακωνικὴ θεραπεύσῃ τὸ δυσπρόφερτον τοῦ ἀρκτικοῦ φθόγγου ΣΡ, τρέπει τὸ Ρ εἰς Ι, ὡς δεικνύουσι τὰ εἰρημένα παραδείγματα. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐργάζεται καὶ ἐν μέσῳ λέξεως, ὅταν συγκρούωνται τὰ σύμφωνα ταῦτα, οἷον τσιάχου (τράχω), ἐράτσιε (ἄρατρον), τσιέμου (τρέμω), τσιέφου (τρέφω) κτλ.

Συμπέρασμα.

Ἐκ τῆς βραχείας ταύτης διατριβῆς προκύπτει ἐναργῶς, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς δημοτικὴ γλῶσσα εἶναι ταμεῖον πλουσιώτατον καταπληκτικῶν ἀρχαϊσμῶν, τοὺς ὁποίους, πρὶν ἀνατείλῃ τὸ φῶς τῆς νεωτέρας γλωσσολογίας, κατεδικάζαμεν ὡς νεολογίας καὶ βαρβαρισμούς.

Ἐν Λευκάδι, τῇ 1 Ἰουλίου 1876.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΣ,
σχολάρχης.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΩΜΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΑΥΤΟΥ.

1) Ὅτι πᾶσα ἡ ῥωμαϊκὴ ποίησις προῆλθεν ἐκ μιμήσεως τῆς ἑλληνικῆς.

Ὁ Κικέρων ἐν ταῖς Τουσκουλαναῖς αὐτοῦ σχολαῖς [1]) ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπερτέρει τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὴν παιδείαν καὶ πᾶν εἶδος γραμμάτων, διότι εὔκολον ἦτο νὰ νικᾷ μὴ ἀντιμαχομένους. Οἱ μὲν Ἕλληνες, λέγει, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔσχον ποίησιν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι λίαν ὀψὲ ἐγνώρισαν αὐτήν· διότι τὸ 510 περίπου ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἐδίδαξεν ὁ Λίβιος δράματα ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Γαΐου Κλαυδίου καὶ τοῦ Μάρκου Τουδιτανοῦ (ἤτοι τὸ 240 π. Χ. ἀκριβῶς). Ἀργὰ λοιπὸν, προςθέτει, ἐγνώρισαν οἱ ἡμέτεροι ἢ παρεδέχθησαν τοὺς ποιητὰς, εἰ καὶ ὁ Κάτων [2]) λέγει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐσυνήθιζον ἐν τοῖς συμποσίοις νὰ ᾄδωσι πρὸς τὸν αὐλὸν ἐνδόξων ἀνδρῶν πράξεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεμία τιμὴ ἀπεδίδετο εἰς τοὺς ποιητὰς, ἀδύνατον ἦτο ν' ἀναφανῶσι καὶ παρ' ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ἐπίσημοι ποιηταί. Honos alit artes, ἐπάγει, omnesqve incenduntur ad studia gloria, jacent-

1) Tuscul. disp. 1, 1, 3.

2) Ἐν ἱστορικῷ συγγράμματι αὐτοῦ ἀπολεσθέντι (Originibus), ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ κτίσεων πόλεων.

qve ea semper, qvae apud qvosqve improbantur.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ τιμὴ τρέφει καὶ προάγει τὰς τέχνας, ἀμφισβητοῦμεν ὅμως τὴν ἀλήθειαν τῆς δόξης τοῦ Κικέρωνος, ὅτι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἠδύναντο νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν τῇ ποιήσει καὶ νὰ νικήσωσι τοὺς Ἕλληνας, ἂν ἐξ ἀρχῆς ἠσχολοῦντο εἰς αὐτήν· εἰ καὶ αὐτὸς νομίζει ὅτι πάντα οἱ Ῥωμαῖοι aut invenisse sapientius qvam Græcos, aut accepta ab illis fecisse maliora, qvae qvidem digna statuissent, in qvibus elaborarent. Μὴ θέλοντες νὰ εἰςέλθωμεν εἰς ἐκτενεῖς ἐρεύνας περὶ τοῦ διϊσχυρισμοῦ τούτου τοῦ Κικέρωνος, οὗ τὸ σφαλερὸν ἀποδεικνύουσι τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ ἡ ῥωμαϊκὴ γραμματολογία, ἀρκούμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐχὶ ἡ τιμὴ καὶ θέλησις μόνη προάγουσι τὰ γράμματα, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πλὴν τούτων νὰ προϋπάρχῃ καὶ φύσις, δυναμένη νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ σπουδῇ αὐτῶν· ἣν φύσιν οὔτε ὁ Κικέρων εἶχε, διότι, ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ποίησιν πρότερον καὶ ὕστερον λίαν φιλοτίμως καὶ ἐπιμελῶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν, οὐδὲν μέγα ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ, εἰμὴ εἰς ἐκείνην μὲν μικρὰ δοκίμια νὰ ποιήσῃ, εἰς ταύτην δὲ ἀτελεῖς φιλοσοφικὰς συγγραφὰς νὰ συντάξῃ, παρ' Ἑλλήνων ἐρανιζόμενος τὰ λεγόμενα. Οὔτε οἱ συμπολῖται αὐτοῦ ἔσχον ποτὲ ἀρωγὸν τὴν φύσιν εἰς ἀμφότερα ταῦτα καὶ ἄλλα. Εἰς τίνα δὲ εὔνουν ἔσχον αὐτήν, λέγει ὁ Βιργίλιος [1]) καὶ πάντες γινώσκομεν. Ἐν τῇ ποιήσει ὅμως καὶ ἐν πάσῃ ἐν γένει τέχνῃ καὶ θεωρίᾳ ἐδόθη τοῖς Ἕλλησιν ἡ ὑπεροχὴ παρὰ τῆς φύσεως, ὡς ἄλλος φιλαλήθης Ῥωμαῖος ὁμολογεῖ, ὁ ποιητὴς Ὁράτιος, πολλαχοῦ τῶν ποιημάτων του [2]).

---

1) Ἐν Αἰνιάδ. 6, 848 κ. ἑ. Αὐτὸς ὁ Κικέρων (ἐν Bruto 1, 3, 18 καὶ de fin. 2, 33) καλεῖ τὴν ποίησιν καὶ μουσικὴν studia leviora ἢ artes leves, παρέχων τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν πολιτικήν. Καὶ ὁ ἡμέτερος Πλούταρχος ἐν τῷ Πότερον Ἀθηναῖοι κτλ. προτιμᾷ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἔργων δόξαν πάσης ἄλλης, ἐκ θάμβους κατεχόμενος, ὡς δοκεῖ, ἀπὸ τῆς ἰσχύος καὶ ὑπεροχῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῆς γῆς ἐθνῶν.

2) Μάλιστα δὲ ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτοῦ τέχνῃ στιχ. 323 καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὔγουστον ἐπιστολῇ, τῇ ά τοῦ β' τῶν ἐπιστολῶν του βιβλίου, ἔνθα

Περιττὸν νομίζοντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς πράγματα γνωστὰ καὶ ἀναμφισβήτητα σήμερον, ἐξετάζομεν τὴν ἄλλην τοῦ Κικέρωνος δόξαν, εἰς ἣν ἄγει ἡμᾶς ἡ ὑπόθεσις τῆς διατριβῆς ταύτης, ὅτι λίαν ὀψὲ παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ποίησιν.

Ὅπως ὁ Κικέρων ἐνταῦθα θέτει πρώτην ἀρχὴν τῆς ποιήσεως παρὰ Ῥωμαίοις τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Ἕλλην Λίβιος Ἀνδρόνικος ὁ ἀπὸ Τάραντος, αἰχμαλωτισθεὶς νέος ἐν τῇ ἁλώσει τῆς πατρίδος του τῷ 272 π. Χ. καὶ δουλεύων ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Λιβίου Σαλινάτωρος ἔμαθεν ἐν Ῥώμῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς ταύτην μεταφράσας τὴν Ὀδύσσειαν, ἐδίδασκε τοὺς μὲν παῖδας ἐν ἰδίῳ γραμματοδιδασκαλείῳ, τοὺς δὲ ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ ἐν θεάτρῳ ἀπὸ τοῦ 240 π. Χ. καὶ ἑξῆς μέχρι τῆς τελευτῆς του, οὕτω καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ποιήσεως εἰς Ῥώμην ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἕλληνα Ἀνδρόνικον [1]). Βεβαίως καὶ πρὸ τούτου οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον αὐτοσχέδιόν τινα ποίησιν λυρικὴν, οἷα ἦσαν τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ ταῖς κηδείαις τῶν νεκρῶν ᾀδόμενα ᾄσματα, ὡσαύτως δὲ καὶ εἶδός τι αὐτοσχεδίου δραματικῆς κωμικῆς ποιήσεως, οἷοι οἱ φεσκεννῖνοι λεγόμενοι στίχοι [2]), καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ὕστερον ἀναφανεῖσα satura·[3]) ἀλλὰ πᾶσαν ταύτην τὴν ποίησιν, ὡς ἐξ ἀρχῆς αὐτοσχεδιαστικὴν καὶ ἄτεχνον καὶ ὕστερον τοιαύτην μείνασαν μέχρι τῆς εἰςαγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ἐφεξῆς ἔτι [4]), οὐδέποτε ὠνόμασαν οἱ Ῥωμαῖοι ποίησιν. Τοιαύτην δὲ καλοῦσι τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ῥώμην εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἣν ἐμόρφωσαν καὶ τὴν ἰδίαν ἐν ῥωμαϊκῇ μὲν γλώσσῃ, ἀλλ' ἐν μέτροις

παραβάλλει Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἰδίως τῇ ποιήσει. Πρβλ. καὶ ὅσα εἴπομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διατριβῇ περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐν σελ. 51 κ. ἑ.

1) Πόρκιος Λικίνιος παρὰ Γαλλίῳ 3, 17, 21. Ὁράτιος ἐπ. 2, 1, 62 καὶ 161. Κοϊντλ. 10, 1, 7 «Nihih in poëtis ante Livium».

2) Περὶ ὧν βλέπε Ὁράτιον ἐπιστ. 2, 1, 145 κ. ἑ.

3) Περὶ ἧς βλέπε Λίβιον τὸν ἱστορικὸν ἐν βιβλ. 7, 2.

4) Ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ὁράτ. Ἐπ. 2, 1, 160.

καὶ τέχνη ἑλληνική, πρῶτον μὲν Ἕλληνες καὶ ἡμιέλληνες[1]), εἶτα δὲ καὶ Ῥωμαῖοι.

Πᾶσα δὲ ἡ οὕτως εἰςαχθεῖσα εἰς τὴν Ῥώμην καὶ κατὰ μικρὸν μορφωθεῖσα ῥωμαϊκὴ ποίησις προῆλθεν ἐκ μιμήσεως τῆς Ἑλληνικῆς [2]). Πᾶς Ῥωμαῖος ποιητής, ἀρχαῖος καὶ νέος, λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν πρωτότυπόν τι ἑλληνικὸν, ποιεῖ κατ' αὐτὸ ὁ μὲν δουλικώτερον μιμούμενος, ὁ δὲ ἐλευθερώτερον κατὰ τὸ μέτρον τῆς αὐτοῦ εὐφυΐας καὶ ποιητικῆς ἱκανότητος. Τοῦτο πράττουσι μικροὶ καὶ μεγάλοι τῆς Ῥώμης ποιηταί· τοῦτο παραγγέλλουσι τοῖς νέοις πρεσβύτεροι καὶ δόκιμοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς κριτικοὶ, ὡς ὁ Ὁράτιος συμβουλεύων τοὺς νέους[3]) νὰ ἔχωσιν εἰς χεῖρας νύκτα καὶ ἡμέραν ἑλληνικὰ συγγράμματα καὶ κατὰ ταῦτα νὰ συγγράφωσι τὰ ἴδια. «Vos exemplaria graeca noctura versate manu, versate diurna».

Καὶ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν ὅσῳ ἀπειρότεροι καὶ ἀδεξιώτεροι ἦσαν εἰς τὴν ποίησιν, τοσούτῳ πιστότερον ἐμιμοῦντο τοὺς Ἕλληνας, ὀλίγον μόνον μεταβάλλοντες τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα, ὅσον ἤρκει ὅπως καταστήσωσι τὰ ἴδια καταληπτὰ καὶ εὐπρόςδεκτα εἰς τὸ κοινὸν ὑπὲρ οὗ ἔγραφον. Τοῦτο ἰσχύει κυρίως περὶ τῶν ἀρχαίων τῆς Ῥώμης δραματικῶν, οἵτινες ἢ μετέφραζον ἁπλῶς ἢ διεσκεύαζον ἢ καὶ συνεχώνευον εἰς ἓν δύο ἑλληνικὰ συγγενῆ δράματα, λαμβάνοντες καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου ὅσα μέρη ἐφαίνοντο αὐτοῖς κατάλληλα πρὸς συναρμολόγησιν τοῦ ἰδίου. Τοῦτο μαρτυρεῖται ὅτι ἐποίησε καὶ Πλαῦτος καὶ Τερέντιος, οἱ σωζόμενοι τῶν Ῥωμαίων κωμικοὶ, καὶ ἄλλοι ὡσαύτως.

Οἱ δὲ ὕστερον ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας ἀναφανέντες ῥωμαῖοι ποιηταὶ, καὶ αὐτοὶ μὲν μιμοῦνται ἑλληνικὰ πρωτότυπα, ὡς οἱ κορυφαῖοι Βιργίλιος, Ὁράτιος, Βάριος καὶ πάντες οἱ ἐλεγειοποιοὶ, ἀλλ' ἡ μίμησις αὐτῶν δὲν γίνεται δουλικῶς,

---

1) Sveton. de grammaticis ἐν ἀρχῇ.

2) Aug. Schlegel Dramaturgie 1, 356 κ. ἑ.

3) Ἐν ποιητ. τέχνῃ 268.

ὥςτε νὰ ἐκλείπῃ πᾶσα ἐλευθέρα ἐνέργεια τοῦ νοὸς ἐν τῇ εὑρέσει καὶ διαθέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῶν ποιημάτων. Ἡ μίμησις αὐτῶν περιστέλλεται ἐν τῇ ἀκριβείᾳ τῶν μέτρων, ἐν τῇ αὐστηρᾷ τηρήσει τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καθιερωθέντων κανόνων ἐν παντὶ εἴδει τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ἐν τῇ προςηκούσῃ εἰς ἕκαστον γλώσσῃ, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πᾶσι τεχνικοῖς ἰδιώμασι παντὸς εἴδους τῆς ποιήσεως, εἰς ὃ ἕκαστος τῶν ῥωμαίων ποιητῶν ἔκρινεν ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ ποιήσῃ. Ἐντεῦθεν πάντες σχεδὸν οἱ κανόνες, καθ' οὓς οἱ Ἕλληνες ἐμόρφωσαν ἕκαστον εἶδος τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ἀνευρίσκονται τηρούμενοι πιστῶς καὶ ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ποιητῶν ἐν τοῖς αὐτῶν ποιήμασι. Διὸ καὶ εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ εἴδη τοῦ ἐμμέτρου ποιητικοῦ λόγου ἀπεπειράθησαν νὰ ποιήσωσιν, ἃ ὑπέδειξαν αὐτοῖς οἱ Ἕλληνες, οὐδὲν ἴδιον εὑρόντες, οὐδὲν προςθέσαντες αὐτοὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ σάτυρα, ἣν ῥωμαῖοι ποιηταὶ καὶ κριτικοὶ λέγουσιν ἰδίαν, φαίνεται ἐν τοῖς κυρίοις αὐτῆς στοιχείοις ἑλληνικὸν ἐπινόημα[1]), ὃ ὅμως οὕτως ἐπιδεξίως καὶ ἰδιοτρόπως οἱ ῥωμαῖοι σατυρογράφοι διεχειρίσθησαν, ὥστε φαίνεται ὡς ἴδιον αὐτῶν.

Ταῦτα γενικῶς προτάξαντες περὶ τῆς ῥωμαϊκῆς ποιήσεως, μεταφέρομεν τὸν λόγον εἰς τὴν κωμικὴν ποίησιν καὶ ἰδίως τὴν τοῦ Πλαύτου, οὗτινος ἡ ποίησις εἶναι ὑπόθεσις τῆς διατριβῆς ταύτης. Περιορίζεται μὲν οὕτως ὁ λόγος εἰς ἓν εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως καὶ εἰς ἕνα ποιητὴν, ἀλλ' οὐχ ἧττον πολλὰ περὶ τούτου λεγόμενα ἔχουσι κῦρος καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων τῆς Ῥώμης ποιητῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ὁμοτέχνων καὶ συγχρόνων καὶ τῶν ἀμέσως ἑπομένων αὐτοῦ δραματικῶν.

2) *Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Πλαύτου.*

Τοῦ Πλαύτου ἡ ἀξία ὡς πρώτου καὶ δοκιμωτάτου κωμικοῦ τῆς Ῥώμης, οὗτινος μόνου, ὡς καὶ τοῦ νεωτέρου αὐτοῦ Τερεντίου,

---

1) Ὡς ἀπεπειράθην ν' ἀποδείξω ἐν ἄλλῃ μου διατριβῇ περὶ τῆς τῶν Ρωμαίων σατυρικῆς ποιήσεως, ἐκδοθείσῃ ἐν τῷ δ' τοῦ Ἀθηναίου τόμῳ ἀπὸ σελ. 243 κ. ἑ.

διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν κωμῳδίαι, ἐξετιμήθη καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις αὐτοῖς, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐφεξῆς, καὶ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων παρὰ τῶν νεωτέρων, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ αὐτοῦ ἀρχαιότεραι ἐκδόσεις. Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς καὶ δικαία ἐκτίμησις αὐτοῦ ἐπεφυλάσσετο εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Ὅτε ὁ Ἰταλὸς Ἄγγελος Μάϊος ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον τῷ 1815, ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τῇ ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Μεδιολάνων ἀρχαῖον παλίμψηστον κώδηκα τοῦ Πλαύτου καὶ ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα τοῦ ἐν αὐτῷ κειμένου αὐτοῦ, ἐν πολλοῖς διαφέροντα πρὸς τὸ κείμενον τῶν τότε γνωστῶν χειρογράφων τοῦ ποιητοῦ τούτου, εὐθὺς ἐτράπη ἡ προσοχὴ τῶν γερμανῶν φιλολόγων εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην. Ἐδέησεν ὅμως νὰ παρέλθωσι δεκαετηρίδες, μέχρις οὗ εὑρεθῇ φιλόλογος ἔχων καὶ ἱκανότητα καὶ θέλησιν καὶ σιδηρᾶν ἐπιμονὴν νὰ ἐξετάσῃ ἐπισταμένως τὸν ἀνευρεθέντα κώδηκα, καὶ κατὰ τὸ κείμενον αὐτοῦ νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀμαθείας τῶν ἀντιγραφέων εἰς μέγαν βαθμὸν παραφθαρέντα δράματα τοῦ Πλαύτου, καὶ νὰ δείξῃ ὁπόσον μεγάλη εἶναι ἡ τοῦ ποιητοῦ τούτου ἀξία διά τε τὴν γλῶσσαν, τὴν μετρικὴν, τὴν δραματικὴν ποίησιν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν σωζομένων κωμῳδιῶν αὐτοῦ, ἀφ' ὧν μανθάνομεν ἐν μέρει καὶ τίς ἦτο ἡ φύσις τῆς ἀπολεσθείσης τῶν Ἑλλήνων νεωτέρας κωμῳδίας. Ὁ φιλόλογος οὗτος εἶναι ὁ γερμανὸς Φρεδερίκος Ῥιτσέλιος (Ritschl), διδάξας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Βρατισλαυΐας καὶ Βόννης καὶ νῦν διδάσκων ἐν τῷ τῆς Λειψίας. Οὗτος τῷ μὲν 1835 ἐξέδωκε κατὰ πρῶτον τὰς Βάκχας τοῦ Πλαύτου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1848 ἐπεχείρησε καὶ ἐκδίδει ὁλικὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, καθαρίζων καὶ κριτικῶς διορθώνων τὸ κείμενον κατὰ τοὺς κανόνας, οὓς αὐτὸς ἐξήγαγεν ἐκ τῆς παραβολῆς καὶ ἀκριβοῦς μελέτης τοῦ παλιμψήστου κώδηκος, τοῦ σώζοντος τὸ ἀρχαιότερον κείμενον τοῦ Πλαύτου[1]). Συγχρόνως δὲ ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς ἐκδίδων διὰ τοῦ τύπου κατὰ τὰ τελευταῖα 40 ἔτη πολλὰς καὶ ποικίλας διατριβὰς[2]), ἐν αἷς διαλευκαίνει πλεῖστα

1) Βλ. περὶ τοῦ κώδηκος τούτου τὴν ἐν σελ. 226 σημ. 3.

2) Τινὰς τούτων συνήγαγε καὶ ἀνετύπωσεν ἐν τῷ α' τόμῳ τῶν παρέρ-

ζητήματα τοῦ βίου, τῆς γλώσσης, τῆς μετρικῆς καὶ ῥυθμικῆς καὶ τῆς ποιήσεως ἐν γένει τοῦ ποιητοῦ τούτου, καὶ ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς καθέδρας τακτικῶς ἑρμηνεύων, χειραγωγεῖ τοὺς ὁμιλητάς του[1]) εἰς τὰ μυστήρια τῆς ποιήσεως τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου κωμικοῦ τῆς Ῥώμης. Δι' αὐτοῦ δὲ ἐμορφώθησαν πλεῖστοι νέοι φιλόλογοι Γερμανοί, οἵτινες κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ διδασκάλου ἐνδιατρίβουσι νῦν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Πλαύτου, δημοσιεύοντες καθ' ἑκάστην καὶ αὐτοὶ διατριβάς, καὶ ἐκδόσεις ὁλικὰς καὶ μερικὰς τῶν κωμῳδιῶν του ἐκδίδοντες. Πάντες οὗτοι ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Ῥιτσελίου βαίνοντες, καὶ οἱ πλεῖστοι ἀποδεχόμενοι ὡς ὀρθὰς καὶ ἀναμφισβητήτους τὰς πλείστας τῶν περὶ Πλαύτου δοξασιῶν καὶ ἀποκαλύψεων αὐτοῦ[2]), τὰς δὲ ἀτελεῖς καὶ μὴ ἀρκούντως σαφεῖς συμπληροῦντες καὶ σαφηνίζοντες, ἀπετελοῦσι σήμερον οὐχὶ μικρὰν τάξιν φιλολόγων, ὧν κύριον ἔργον εἶναι ἡ τοῦ πλαυτείου κειμένου κριτικὴ διόρθωσις καὶ ἑρμηνεία.

Τῶν συγγραφῶν τούτων πολλὰς ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ μάλιστα τὰς τοῦ κορυφαίου, θέλω ἀποπειραθῇ κατὰ δύναμιν νὰ γνωστοποιήσω τινὰ εἰς τοὺς ἡμετέρους φιλομαθεῖς νέους, τοὺς περὶ τὴν ῥωμαϊκὴν φιλολογίαν ἐνδιατρίβοντας.

γων αὐτοῦ, ἐκδοθέντων τῷ 1845· αἱ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκδοθεῖσαι περιέχονται εἰς γερμανικὰ περιοδικὰ καὶ εἰς ἰδιαίτερα τεύχη καὶ ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένας κωμῳδίας.

1) Ἐν τούτοις καταλέγονται καί τινες τῶν ἡμετέρων, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων ταῦτα ἐν Βόννῃ ἀκροασάμενος αὐτοῦ.

2) Ὁ Γερμανὸς Brix ἐν σελ. V τοῦ εἰς Τρινοῦμον προλόγου του λέγει περὶ Ritschl. «Ἐκδίδων τὸν Τρινοῦμον ὁδηγὸν εἶχον τὰς τοῦ Ῥιτσελίου πρωτοτύπους καὶ ἀκριβεστάτας συνήθως ἐρεύνας· ἰδίως δὲ τὰ τῆς εἰσαγωγῆς μου εἰσὶν ἐπανάληψις τῶν ἐν τοῖς παρέργοις αὐτοῦ περὶ Πλαύτου καὶ Τερεντίου ἐρευνῶν του, ὧν ἄνευ συστολῆς ἐποιησάμην χρῆσιν, διότι τὸ μέγιστον μέρος αὐτῶν ἐγένετο ἤδη κτῆμα τῆς ἐπιστήμης. Μὴ ἀρνούμενος λοιπὸν ὅτι ἐξ ἀνάγκης ἕπομαι τοῖς δόγμασι τοῦ Ῥιτσελίου, διότι πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τὸν Πλαῦτον ἀσχολούμενοι εἴμεθα ἐν κυρίᾳ καὶ μεταφορικῇ σημασίᾳ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὁμολογῶ ὅτι εἴς τινα ζητήματα ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ παραδεχθῶ τὰς δοξασίας τῶν ἀντιφρονούντων αὐτῷ».

5) *Τὰ γνωστὰ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Πλαύτου.*

Τὰ τοῦ βίου τοῦ Πλαύτου εἰσὶ σχεδὸν ἄγνωστα, διότι ἐν χρόνοις καθ' οὓς οὗτος ἔζησεν οἱ Ῥωμαῖοι ὀλίγον ἐφρόντιζον νὰ συλλέγωσιν εἰδήσεις περὶ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων αὐτῶν, ἀγνώστου αὐτοῖς ἔτι οὔσης πάσης γραμματολογικῆς ἐρεύνης. Διὸ καὶ οἱ ὕστερον ἀναφανέντες γραμματικοὶ ἄδηλον ὁπόσας εἰδήσεις ἠδυνήθησαν νὰ συλλέξωσι περὶ τῶν πρὸ αὐτῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Τὰ ὀλίγα δὲ, ἃ γινώσκομεν ἐκ τοῦ βίου τοῦ Πλαύτου, μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐφεξῆς μνημονευομένων συγγραφέων.

Πατρὶς τοῦ ποιητοῦ τούτου λέγεται ἡ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ὀμβρικῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων κελτικῆς πόλις *Σάρσινα* (Sarsina καὶ Sassina), παρὰ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν κειμένη, ἧς μνεία γίνεται ἐν τῇ Mostellaria[1]) τοῦ Πλαύτου. Τὰ ἀληθῆ ὀνόματα τούτου ἀνεῦρεν ὁ γερμανὸς Ῥιτζέλιος[2]) ἐν τῷ παλιμψήστῳ κώδηκι[3]), τῷ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Μεδιολάνων εὑρισκομένῳ, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀπεδέχθησαν σχεδὸν πάντες, ἀντὶ τῶν πρότερον κακῶς ἀποδιδομένων αὐτῷ[4]). Εἰσὶ δὲ ταῦτα *Titus*,

---

1) Ἐν στίχ. 757 ἐκδ. τοῦ Lorenz. πρβλ. Στράβ. 227.

2) Καὶ ἐγνωστοποίησεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ ἐκδοθείσῃ τῷ 1841, μετατυπωθείσῃ δὲ ἐν τοῖς Παρέργοις αὐτοῦ α'. τόμῳ ἐν ἀρχῇ.

3) Ἀνεῦρε τοῦτον ὁ Ἄγγελος Μάϊος καὶ ἐγνωστοποίησε τῷ 1815 τὰ τῆς ἀνευρέσεως αὐτοῦ· εἶτα δὲ παρέβαλε καὶ περιέγραψεν ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτὸν ὁ Ῥιτζέλιος ἐν ἰδίᾳ διατριβῇ τῷ 1837 καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν προλεγομένων εἰς τὸν ά τόμον τῶν Πλαύτου κωμῳδιῶν ἐκδοθέντα τῷ 1848. Μετ' αὐτὸν ὁ Geppert καὶ τελευταῖον ὁ Studemund, ὃς καὶ ἔκδοσιν τοῦ Πλαύτου ἑτοιμάζει. Ὁ κώδηξ οὗτος ἐγράφη περὶ τὸν δ' ἢ ε' μ. Χ. αἰῶνα· ἀλλ' ὕστερον περὶ τὸν θ' αἰῶνα ἐξέσθη τὸ ἐπ' αὐτοῦ κείμενον τοῦ Πλαύτου καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐγράφη μέρος τῆς παλαιᾶς γραφῆς. Ἐν αὐτῷ σώζεται τὸ κείμενον μόνον τινῶν κωμῳδιῶν, καὶ τοῦτο οὐχὶ πλῆρες. Πρβλ. Ussing σελ. 153. τόμ. α' τῶν τοῦ Πλαύτου κωμῳδιῶν.

Ἐν τῷ κώδηκι τούτῳ ἐν τέλει τῆς κωμῳδίας Casinae προςτίθενται T. Macci Plauti Casina explicit· ὡςαύτως καὶ μετὰ τὸν Epidicum προςτίθενται Macci Plauti Epidicus explicit· ὥστε βεβαιοῦνται ἐντεῦθεν τ' ἀληθῆ τοῦ Πλαύτου ὀνόματα.

4) Marcus Accius Plautus Asinius ὑπὸ οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων μαρ-

Maccius, *Plautus*, ὧν τὸ μὲν α' εἶναι σύνηθες παρὰ Ῥωμαίοις προσωπικὸν ὄνομα, τὸ β' ἀπαντᾶται εἰς ὀμβρικὰς ἐπιγραφὰς, καὶ ἦτο, ὡς δοκεῖ, σύνηθες ὡς ὄνομα γένους, τὸ δὲ γ' ἐδόθη τῷ Πλαύτῳ ἢ τοῖς προγόνοις αὐτοῦ ἐκ φυσικῆς ἰδιότητος τῶν ποδῶν, διότι Plauti ἢ Ploti[1]) καλοῦνται οἱ ἔχοντες πλατεῖς πόδας. Εἰς τὰ τρία ταῦτα προςτίθεται καὶ δ' ὄνομα Sarsinas (γεν. âtis) ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, Σαρσιναῖος δηλαδή.

Ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Ἱερώνυμος, μεταφράσας εἰς λατινικὴν γλῶσσαν τὸ Χρονικὸν Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου καὶ προςθέσας χρονολογικάς τινας εἰδήσεις περὶ ῥωμαίων συγγραφέων, ἃς πιθανῶς ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἀπολεσθέντος συγγράμματος τοῦ Συητωνίου, de viris in litteris illustribus ἐπιγραφομένου[2]), λέγει περὶ τοῦ Πλαύτου ὅτι ἐτελεύτησε τῷ α' ἔτει τῆς 145 Ὀλυμπιάδος, ἢ τῷ 554 ἀ.Ῥ.=τῷ 200. π. Χ. ἐν ἀρθ. 1813· «Plautus ex Umbria Sarsinas Romae moritur». Ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη ἀντίκειται εἰς τὴν τοῦ Κικέρωνος, λέγοντος ῥητῶς καὶ σαφῶς[3]), «Plautus P. Claudio L. Porcio consulibus... mortuus est Catone censore», ἥτις ὑπατεία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 184 π. Χ. Εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ Κικέρωνος ἔρχεται καὶ ἡ εἰς τὴν κωμῳδίαν τοῦ Πλαύτου Pseudolum ἀνήκουσα διδασκαλία, ἐξ ἧς ἀπεδείχθη ὅτι ἡ κωμῳδία αὕτη ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Πλαύτου τὸ 191 π. Χ.[4]).

Γνωστοῦ δὲ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου ὄντος, δυνάμεθα νὰ ὁρί-

τυρούμενα, ἀλλὰ τὰ μὲν δύο πρῶτα προέρχονται ἐκ παρεννοήσεως μαρτυριῶν τοῦ Βάῤῥωνος καὶ Φέστου, τὸ δὲ τελευταῖον Asinius ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ἐκ τῆς πατρίδος ὀνόματός του Sarsinas. Ἐν τοῖς χειρογράφοις φέρεται μόνον Plauti comoediae καὶ οὐδὲν πλέον.

1) Festus ἐν σελ. 229 τῆς Muelleri ἐκδόσεως· Ploti appellantur qvi sunt planis pedibus, unde et poëta Accius (ἀντὶ τοῦ ὕστερον Maccius), qvi Umber Sarsinas erat, a pedum planitate initio Plotus, postea Plautus est dictus.

2) Βλ. Ritschl ἐν Παρέργοις σελ. 609 κ. ἑ.

3) Ἐν Βρούτῳ 15, 60.

4) Βλ. Ristchl ἐν Παρέργ. σελ. 47 κ. ἑ.

σωμεν ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν καὶ τὸ τῆς γεννήσεως. Ὁ αὐτὸς Κικέρων ἀλλαχοῦ[1]) τάσσει καὶ τὸν Πλαῦτον ἐν τοῖς μακροβίοις, ὅπερ δηλοῖ ὅτι οὗτος ὑπερέβη τὸ ἑξηκοστὸν ἴσως καὶ τὸ ἑβδομηκοστὸν τῆς ζωῆς ἔτος· ὅθεν ἕπεται ὅτι ἐγεννήθη περὶ τὸ 250—260 π. Χ. ἔτος[2]). Ποιήσας δὲ τὸν Pseudolum τῷ 191 π. Χ. ἦτο ἤδη πλέον ἢ ἑξηκοντούτης, γέρων δηλ. κατὰ τοὺς Ῥωμαίους, ἐργαζόμενος καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γήρατι.

Νέος ἔτι ὢν φαίνεται ὅτι μετέβη ἐκ τῆς πατρίδος του εἰς Ῥώμην ὁ Πλαῦτος, διότι ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ οὐδὲν ἴχνος ὀμβρικῆς διαλέκτου ὑπάρχει, τοὐναντίον γράφει ἐντελῶς καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον τὴν ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Κικέρων[3]) περὶ τούτου βεβαιοῖ. Εἴτε δὲ ἐν Ῥώμῃ εἴτε ἀλλαχοῦ διατρίβων κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη, ἐκτήσατο κατὰ Γέλλιον, ὅςτις διέσωσεν ὀλίγας εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ, περιουσίαν τινὰ, ὑπηρετῶν ἐν ἑταιρίᾳ ὑποκριτῶν, ἀλλ' ἀπολέσας αὐτὴν ἐμπορευόμενος, ἠναγκάσθη νὰ πορίζηται τὰ τῆς ζωῆς ἐργαζόμενος ἐν μύλῳ, συγχρόνως καὶ ποιῶν κωμῳδίας· διότι ἐν τῷ μύλῳ ἐποίησε τρεῖς κωμῳδίας, τὸν Saturionem καὶ Addictum καὶ τρίτην τινὰ, ἣν δὲν ἐνθυμεῖται νὰ ὀνομάσῃ ὁ λέγων ταῦτα Γέλλιος[4]).

---

1) Ἐν τῷ περὶ γήρως 14, 50.

2) Ritschl ἐν Παρέργ. σελ. 47—70.

3) De orat. 3, 12, 45.

4) Ἐν N. Att. 3, 3, 14· «Saturionem et Addictum et tertiam qvandam, cujus nunc mihi nomen non subpetit, in pistrino eum scripsisse, Varro et pleriqve alii memoriæ tradiderunt, cum pecunia omni, qvam in operis artificum scenicorum (οὗτοί εἰσι θίασος ὑποκριτῶν, Διονυσιακοὶ τεχνῖται, καὶ οὐχὶ ποιηταὶ) pepererat, in mercatibus perdita, inops Romam redisset, et ob qvaerendum victum ad circumagendas molas, qvæ trusatiles appellantur, operam pistori locasset». Pistori locasset λέγει δηλῶν μυλωθρὸν, οὐχὶ ἀρτοποιὸν, διότι ἀμφότερα ἐσήμαινεν ἡ λέξις ὕστερον, ἐπὶ Πλαύτου ὅμως μόνον τὸν μυλωθρὸν, διότι ἐπὶ τούτου ἦτο ἄγνωστος ἡ συνήθεια τῆς ἐν κοινοῖς ἀρτοποιείοις κατασκευῆς τοῦ ἄρτου. Ἕκαστος οἰκογενειάρχης παρεσκεύαζεν ἐν τῷ οἴκῳ του διὰ τῶν ὑπηρετῶν του τὸν χρησιμεύοντα αὐτῷ ἄρτον. Plin. H. N. 18, § 107· Pistores Romæ non fuere ad Persicum usqve bellum annis ab urbe condita super DLXXX (=174 π. Χ.).

Ὁ αὐτὸς Γέλλιος [1]) ἔσωσε καὶ τὸ ἐπίγραμμα, ὃ αὐτὸς ὁ Πλαῦτος ἐποίησε κατ' αὐτὸν, ἵνα γραφῇ ἐπὶ τοῦ τάφου του, ἔχον οὕτω·

Postqvam est mortem aptus Plautus comoedia luget,
Scena est deserta ac dein Risus, Ludus, Jocusqve,
Et numeri innumeri simul omnes collacrimarunt.

ὅπερ, ἂν ἀληθῶς ἐποιήθη ὑπὸ Πλαύτου, δεικνύει ὁποίαν οὗτος εἶχε περὶ ἑαυτοῦ ἰδέαν.

Τοσαῦτα μόνον γινώσκομεν ἐκ τοῦ βίου τοῦ Πλαύτου.

4) *Περὶ τῶν τοῦ Πλαύτου κωμῳδιῶν.*

Παρὰ τοῦ Γελλίου [2]) μανθάνομεν ὅτι εἰς τὸν Πλαῦτον ἀπεδίδοντο ὕστερον 130 κωμῳδίαι, καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν γραμματικὸς Λεύκιος Αἴλιος Στίλων ἐξελέξατο ὡς γνησίας 25, ὁ δὲ μαθητὴς τούτου Βάῤῥων 21, ὡς ὁμολογουμένως γνησίας τοῦ Πλαύτου, εἰς ἃς προςέθετεν ἄλλας 19 ἀμφιβόλους, συμφωνούσας ὅμως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ποιήσεως καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλαύτου [3]).

Αἰτία τῆς διαφωνίας ταύτης τῶν τῆς Ῥώμης γραμματικῶν ἦτο ἡ ἔλλειψις διδασκαλιῶν, ἤτοι σημειώσεων ἀρχαίων ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Πλαύτου, περιεχουσῶν τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τῷ θεάτρῳ ἑκάστοτε διδασκομένου δράματος, τὸ τοῦ ποιητοῦ, τὸ ἔτος καὶ τὴν ἑορτὴν καθ' ἣν ἐδιδάχθη ἕκαστον δρᾶμα, καὶ ἄλλα περιστατικά· διότι καθ' οὓς χρόνους ἔζησε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Πλαῦτος τοιαῦται γραμματολογικαὶ σημειώσεις παρὰ Ῥωμαίοις ἦσαν ἄγνωστοι, ὡςαύτως καὶ πᾶσα γραμματικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ τῶν προϊόντων αὐτῆς. Τὴν τοιαύτην μελέ-

---

Ipsi panem faciebant Qvirites, mulierumqve id opus erat, sicut etiam nunc in pluribus gentium.

1) Αὐτόθι 1, 24, 3.

2) Ἔνθα ἀν. 3, 3, 11. Πρβλ. καὶ Σέρβιον λέγοντα ἐν τῇ εἰςαγωγῇ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς Αἰνειάδος Plautum alii dicunt viginti et unam fabulas scripsisse, alii qvadraginta, alii centum.

3) Βλ. περὶ τούτου Ritschl ἐν Παρέργοις ἀπὸ σελ. 71.

την εἰςήγαγεν εἰς Ῥώμην κατὰ πρῶτον Κράτης ὁ ἀπὸ Μάλλου, ὅςτις, σταλεὶς τῷ 167 π. Χ. πρεσβευτὴς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀττάλου, καὶ ἐκ σωματικῆς ἀσθενείας ἀναγκασθεὶς νὰ μένῃ ἐπί τινα χρόνον κλινήρης, ἤρξατο νὰ διδάσκῃ τοὺς φιλομαθεῖς νέους περὶ γραμματικῆς καὶ συγγραμμάτων μαθήματα, ἃ ἐδίδασκε καὶ ἐν Περγάμῳ[1]). Ὑπὸ τούτου δὲ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων χειραγωγούμενοι οὐκ ὀλίγοι νέοι εἰς τὰς φιλολογικὰς μελέτας, ἀνεδείχθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον π. Χ. αἰῶνα πολλοῦ λόγου ἄξιοι ῥωμαῖοι γραμματικοὶ, ἐν οἷς διακρίνονται ἓξ σύγχρονοι, οὓς ὁ Γέλλιος [2]) ὀνομάζει, Λεύκιος Αἴλιος Στίλων, Βολκάτιος Σηδίγιτος, Κλαύδιος Σέρβιος, Αὐρήλιος Ὀπίδιος, Ἄττιος, Μανίλιος καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Στίλωνος Μάρκος Τερέντιος Βάῤῥων· ὧν ὁ μὲν Σηδίγιτος συνέταξε κανόνα, ἐν ᾧ περιέλαβε τοὺς κορυφαίους τῶν ῥωμαίων κωμικῶν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν, ὁ δὲ Αὐρήλιος Ὀπίδιος συνήγαγε γλώσσας, ἤτοι σπανίας ἢ ἀπηρχαιωμένας λέξεις, ὁ δὲ Ἄττιος εἶναι ὁ γνωστὸς τραγικὸς τῆς Ῥώμης, ὅςτις λέγεται ὅτι συνέταξε θ' βιβλία διδασκαλιῶν εἰς τροχαϊκὰ τετράμετρα, ὁ δὲ Βάῤῥων εἶναι ὁ πολυμαθέστατος τῶν Ῥωμαίων γραμματικὸς, ὁ πλείστας περὶ Πλαύτου καὶ ἄλλων ποιητῶν συγγράψας διατριβὰς καὶ ἄλλα ποικίλης ὑποθέσεως γραμματολογικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ φιλολογικαὶ μελέται ἤρχισαν κυρίως παρὰ Ῥωμαίοις ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλαύτου, ὅτε οὔτε διδασκαλίαι οὔτε ἄλλαι ἴσως φιλολογικαὶ σημειώσεις ἐσώζοντο περὶ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Ῥώμης ποιητῶν, ἔργον τῶν ὕστερον ἀναφανέντων γραμματικῶν ἦτο νὰ συντάξωσι τοιαύτας ὅθεν καὶ ὅπως ἠδύναντο, καὶ κατ' ἰδίαν κρίσιν νὰ ὁρίσωσι τίνα τῶν σωζομένων ποιημάτων ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἕνα καὶ τίνα εἰς τὸν ἄλλον ποιητὴν, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν εἰς Πλαῦτον ἀποδιδομένων κωμῳδιῶν νὰ ὁρίσωσι τίνες ἀναμφισβητήτως ἦσαν γνήσιαι καὶ τίνες οὐχί. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματικοὶ, μὴ πειθόμενοι ὅτι

1) Sveton. de illust. grammat. 2.

2) Ἔνθα ἀνωτέρω.

αἱ πολλαὶ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμεναι κωμῳδίαι προῆλθον ἐξ αὐτοῦ, διότι ἔϐλεπον ὅτι οὐχὶ πᾶσαι ἦσαν συντεταγμέναι κατὰ τὸ ὕφος καὶ τὸν ἀνεγνωρισμένον ὡς Πλαύτειον τρόπον, ἀνεζήτησαν καὶ τοὺς λόγους δι' οὓς ἀπεδόθησαν εἰς τὸν ποιητὴν τοῦτον τοσαῦται κωμῳδίαι. Εἶπον λοιπόν τινες [1]) ὅτι αὐτὸς ὁ Πλαῦτος διεσκεύασεν ἄλλων ποιητῶν συγχρόνων καὶ προγενεστέρων αὐτοῦ κωμῳδίας, ἃς ἐδίδαξεν ὡς ἰδίας· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπίστευτον, διότι ἀρχαιότεροι αὐτοῦ ποιηταί εἰσιν ὁ Λίϐιος Ἀνδρόνικος μόνος καὶ ὁ Ναίϐιος, οἵτινες οὐδὲ πολλὰς κωμῳδίας συνέταξαν· τῶν συγχρόνων τὰς κωμῳδίας ἀπίθανον εἶναι ὅτι ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ ὡς ἰδίας, ὅσον καὶ ἂν διεσκεύαζεν αὐτάς, διότι ἤθελε φωραθῇ ὑπὸ τούτων. Ἄλλοι εἶπον, ὡς ὁ Βάῤῥων [2]), ὅτι Πλαυτίου τινὸς κωμῳδίαι ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Πλαῦτον ἕνεκα τῆς ταὐτότητος τῆς γενικῆς πτώσεως τοῦ ὀνόματος καὶ τῶν δύο τούτων ποιητῶν, προτιμηθέντος τοῦ ἐπικρατεστέρου τούτων. Ἀλλ' ὁ Πλαύτιος οὗτος οὔτε ὡς ἐπίσημος ποιητὴς εἶναι γνωστός, οὔτε ὡς πολυγράφος. Πιθανώτερος λόγος, δι' ὃν ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Πλαῦτον καὶ μὴ ἀνήκουσαι εἰς αὐτὸν κωμῳδίαι, φαίνεται ὁ ἑξῆς [3]).

Συγχρόνως τῷ Πλαύτῳ καὶ μετ' αὐτὸν μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ Τερεντίου (τῷ 158 π. Χ.) εἰργάζοντο καὶ ἄλλοι λόγου ἄξιοι κωμικοὶ [4]) ἐν Ῥώμῃ ὑπὲρ τοῦ θεάτρου. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν οὗτοι ἔζων,

---

1) Gell. ἔ. ά. § 13· «Non dubium est qvin istæ qvæ scriptæ a Plauto non videntur et nomini ejus addicuntur veterum poëtarum fuerint, et ab eo retractatæ atqve expositæ sint ac propterea resipiant stilum Plautinum.»

2) Gell. ἔ. ά. § 10· In eodem libro (de comoediis Plautinis) M. Varronis id qvoqve scriptum, Plautium fuisse qvempiam poëtam comœdiarum. [Cujus Plautii] qvoniam fabulæ Plauti inscriptæ forent, acceptas esse qvasi Plautinas, cum essent non a Plauto Plautinæ, sed a Plautio Plautianæ.

3) Βλ. Ritschl ἐν Παρέργοις σελ. 113. καὶ Mommsen ἐν ῥ. ἱστορ. τόμ. ά σελ. 916 ἐκδ. δ'.

4) Τούτων ἐξ περιέλαϐεν ἐν τῷ κανόνι ὁ Σηδίγιτος, ὧν ὁ Καικίλιος ἔχει τὰ πρωτεῖα, ὁ Πλαῦτος τὰ δευτερεῖα.

ἐπροτιμῶντο τὰ δράματα αὐτῶν καὶ ἐδιδάσκοντο ἐν τῷ θεάτρῳ· ὅτε ὅμως ἐξέλιπον οὗτοι, καὶ ἄλλοι νέοι δόκιμοι κωμικοὶ δὲν ὑπῆρχον ἐν Ῥώμῃ, τότε ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἠρέσκετο νὰ βλέπῃ πρὸ παντὸς ἄλλου κωμικοῦ τὰ τοῦ Πλαύτου δράματα, διότι ταῦτα φαίνεται ὅτι ἦσαν συντεταγμένα συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀρετὴν τῆς κοινῆς γλώσσης, τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων τῶν προσώπων, τὴν ζωηρότητα καὶ ἀπρόσκοπτον πρόοδον ἐν τοῖς διαλόγοις, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸ κωμικὸν ἅλας, ὅπερ ἄφθονον ὑπάρχει ἐν τοῖς πλείστοις τῶν δραμάτων αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα σπανίως εὑρίσκοντο συνημμένα ἐν τοῖς δράμασι τῶν λοιπῶν κωμικῶν.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοῦ Πλαύτου καὶ τῶν λοιπῶν κωμικῶν δράματα εὑρίσκοντο ὕστερον εἰς χεῖρας τῶν ἀρχηγῶν τῶν ὑποκριτῶν (duces καὶ domini gregis ἢ artificum scenicorum) διὰ τὴν ὀλιγωρίαν καὶ ἀδιαφορίαν τοῦ τότε κοινοῦ ἐν τοῖς τοιούτοις[1]), οὗτοι ἀνεβίβαζον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἑκάστοτε αὐτὰ τοῦ Πλαύτου τὰ δράματα τὰ μὲν ἀμετάβλητα, τὰ δὲ μεταβεβλημένα ἐν πολλοῖς, ὅπως φαίνωνται νέα, πολλάκις δὲ καὶ ξένα, ἤτοι ἄλλων ποιητῶν, ἐπαρουσίαζον ὡς ποιήματα τοῦ Πλαύτου, μεταβάλλοντες καὶ ταῦτα καθ' ὃν τρόπον ἠδύναντο νὰ ἐξαπατήσωσι τὸ κοινόν[2]).

---

1) Γνωστὸν ὅτι οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἑορτῶν ἄρχοντες, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις θεάμασι παρεῖχον ἀπὸ τοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου καὶ σκηνικοὺς ἀγῶνας εἰς τὸ κοινόν, ἐφρόντιζον διὰ τῶν ὑποκριτῶν καὶ ἀνεύρισκον ποιητήν, ὅστις συνέγραφε τὸ διδακτέον δρᾶμα ἐπὶ ῥητῇ ἀμοιβῇ. Ταύτην λαβὼν ὁ ποιητὴς παρέδιδεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Διονυσιακοῦ θιάσου τὸ δρᾶμα, καὶ οὗτος ἐφρόντιζε περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀδιαφοροῦντος τοῦ ποιητοῦ περὶ τῆς ὕστερον τύχης τοῦ ἔργου του, ὡς ἀλλαχοῦ θέλομεν εἰπεῖ.

2) Τὰ αὐτὰ πιθανῶς ἐγίνοντο καὶ ἐν Ἀθήναις μέχρι τῶν χρόνων Λυκούργου τοῦ ῥήτορος (340—328 π. Χ.) εἰς τὰ δράματα τῶν πρωτευόντων τραγικῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου· διότι, κοσμήσας οὗτος τὸ τοῦ Διονύσου θέατρον, εἰσήγαγε νόμον, καθ' ὃν ὑψώθησαν ἐν τῷ θεάτρῳ χαλκαῖ εἰκόνες τῶν ποιητῶν τούτων καὶ αἱ τραγῳδίαι αὐτῶν ἀνεγράφησαν ἐν κοινῷ καὶ ἐφυλάσσοντο, ὁ δὲ τῆς πόλεως γραμματεὺς παρανεγίνωσκε τοῖς ὑποκρινομένοις· οὐκ ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς ἄλλως

Ἐνίοτε δὲ πρὸς ταῖς λοιπαῖς μεταβολαῖς καὶ διασκευαῖς τῶν πρωτοτύπων μετέβαλλον καὶ αὐτὰ τὰ γνωστὰ ὀνόματα τούτων, ὀνομάζοντες αὐτὰ διὰ νέων, ὅπως ἔτι μᾶλλον ἐξαπατήσωσι τὸ κοινὸν, παρέχοντες αὐτῷ νέα δῆθεν δράματα τοῦ Πλαύτου[1]).

Ἐντεῦθεν ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Πλαῦτον καὶ μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν δράματα. Ἐγένετο δηλονότι καὶ εἰς τοῦτον ὅ,τι ἐγένετο πρὸ αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ἐν καιρῷ τῆς συλλογῆς τῶν συγγραμμάτων τούτων εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Περγάμου καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτε ἕνεκα ὑλικοῦ

ὑποκρίνεσθαι». Ψευδοπλούτ. ἐν βίοις δέκα ῥητορ. σελ. 841. Ἐξ οὗ δῆλον ὅτι οἱ ὑποκριταὶ ἐδίδασκον τότε ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν ὡς δράματα τῶν τριῶν τούτων μεγάλων τραγικῶν καὶ μὴ ἀνήκοντα αὐτοῖς, διότι ὁ λαὸς τὰ τούτων παντὸς ἄλλου μᾶλλον προετίμα, ὅπως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ τοῦ Πλαύτου. Ὅτι δὲ καὶ προσθῆκαι καὶ ἀφαιρέσεις καὶ διασκευαὶ ἔν τισιν ἦσαν συνήθεις εἰς τὰς ἐπαναλαμβανομένας παραστάσεις τῶν αὐτῶν δραμάτων, ἐμφαίνουσιν οὐ μόνον αἱ τοῦ κειμένου παραφθοραὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τούτου μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων. Ἔκ τινος ἀποσπάσματος ἀρχαίου κωμικοῦ (εἰς Bekk. ἀνέκδοτ. σελ. 39, 19) φέρονται αἱ λέξεις ἐπικαττύειν καὶ πτερνίζειν, λεγόμεναι περὶ τῶν τὰ παλαιὰ ἐπισκευαζόντων ἐν γένει, καὶ ἰδίως περὶ τῶν τὰ παλαιὰ τῶν δραμάτων μεταποιούντων καὶ μεταῤῥαπτόντων.

1) Οὕτω τὴν Casinam τοῦ Πλαύτου μετωνόμασαν Sortientes, τὸν Poenulum, Patruum καὶ ἄλλα ἄλλως. Βλ. Ritschl ἐν Παρέργ. σελ. 204. Εἰς τὰς συχνὰς καὶ ἐπαναλαμβανομένας παραστάσεις τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Πλαύτου καὶ εἰς τὰς ἐκ τούτου διασκευὰς αὐτῶν ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων κριτικῶν αἱ πολλαὶ τοῦ κειμένου διαφθοραὶ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν προλόγων, ἐν οἷς φέρονται πλεῖστα ἱστορικὰ νεωτέρων τοῦ Πλαύτου χρόνων. Εἰς αὐτὰς ἀποδοτέαι καὶ προσθῆκαι καὶ μεταθέσεις λέξεων καὶ στίχων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ἀποβολαὶ στίχων, δι' ὧν ταράσσεται ἡ τῆς ἐννοίας πρόοδος, καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἀλλοιώσεις, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Γ. Ἕρμαννος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πλαυτείου Τρινούμου καὶ ὁ Ritschl ἐν Παρέργοις σελ. 87 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὕστερον ἀντιγραφεῖς τοῦ Πλαύτου προσέθηκαν ὄχι ὀλίγα νέα σφάλματα εἰς τὸ κείμενον, ἃ φαίνονται καὶ ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ παλιμψήστῳ κώδηκι ὑπάρχοντα, ὧν τινα δὲν εὑρίσκονται ἐν νεωτέροις αὐτοῦ χειρογράφοις.

κέρδους προςεφέροντο τοῖς Πτολεμαίοις καὶ Ἀττάλοις χειρόγραφα περιέχοντα δῆθεν ποιήματα καὶ συγγράμματα τῶν δοκιμωτέρων τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἅτινα ὅμως ἀνῆκον εἰς ἄλλους ὑποδεεστέρους συγγραφεῖς. Ἔργον δὲ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Περγάμῳ συνελθόντων γραμματικῶν ἦτο ὕστερον νὰ διαστείλωσι διὰ παραβολῆς καὶ μελέτης τοῦ κειμένου τὰ γνήσια ἀπὸ τῶν ὑποβολιμαίων. Ὅμοιον ἔργον ἐπεχείρησαν ἐν Ῥώμῃ οἱ ἐν τῷ πρώτῳ π. Χ. αἰῶνι ἀναφανέντες ῥωμαῖοι γραμματικοί, ὧν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν κρίσιν ἐξελέξατο ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν 130 κωμῳδιῶν τῶν εἰς Πλαῦτον ἀποδιδομένων ὁ μὲν 40, ἄλλος 25, καὶ ἄλλος 21, ὅσας τελευταῖος ὁ Βάῤῥων διέστειλεν ὡς ἀναμφισβητήτως γνησίας τοῦ Πλαύτου, διότι ἐν ταύταις συνεφώνουν πιθανῶς καὶ οἱ λοιποὶ γραμματικοί, εἰς ἃς προςέθηκεν αὐτὸς καὶ ἄλλας 19, ὡς συμφωνούσας πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης καὶ ποιήσεως τοῦ Πλαύτου[1]).

Κατὰ τυχαίαν δὲ σύμπτωσιν αἱ ὑπὸ Βάῤῥωνος ὡς γνήσιαι ἐκ τῶν ὅλων ἐξαιρεθεῖσαι 21 κωμῳδίαι σώζονται καὶ σήμερον ἀκόμη, φέρουσαι τὰ ἑξῆς ὀνόματα κατὰ τὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις τάξιν· ἤτοι Amphitruo, Asinaria, Aulularia, Captivi, Curculio, Casina, Cistellaria, Epidicus, Bacchides, Mostellaria, Menaechmi, Miles Gloriosus, Mercator, Pseudulus, Poenulus, Persa, Rudens, Stichus, Trinummus, Truculentus καὶ Vidularia· τῆς τελευταίας ἐσώθησαν μόνον ὀλίγοι στίχοι ἐκ τῆς ἀρχῆς, τῶν δὲ λοιπῶν αἱ πλεῖσται σχεδὸν ὁλόκληροι, τινῶν δὲ ἀπωλέσθησαν μέρη οὐ μικρά.

5) *Πῶς ἐμιμήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι κωμικοὶ τοὺς Ἕλληνας κωμικούς, καὶ τίς ἡ ὁμοιότης καὶ διαφορὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς κωμῳδίας.*

Ὁ ῥητοροδιδάσκαλος Κοϊντιλιανός, καταλέγων ἐν τῷ περὶ διδασκαλίας τοῦ ῥήτορος συγγράμματί του[2]) τοὺς ἀρίστους τῶν

---

1) Τῶν 19 τούτων τὰ ὀνόματα ἀπεπειράθη ν' ἀνεύρῃ ἡ ὀξύνοια τοῦ Ritschl ἐν Παρέργοις σελ. 71 κ. ἑ.

2) De instit. orat. 10, 2, 1.

Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ συγκρίνων αὐτοὺς πρὸς τοὺς τῶν Ῥωμαίων, προβάλλει αὐτοὺς ὡς πρωτότυπα μιμήσεως εἰς τὸν μέλλοντα γενέσθαι ῥήτορα, ἀφ' ὧν οὗτος δύναται νὰ λάβῃ καὶ *λέξεων πλοῦτον καὶ σχημάτων ποικιλίαν καὶ τρόπον συνθέσεως*, καὶ εἰς οὓς ἐν γένει δύναται ν' ἀπευθύνῃ τὴν διάνοιάν του ὡς εἰς πρωτότυπα παραδείγματα ἁπασῶν τῶν τοῦ λόγου ἀρετῶν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, λέγει, ὅτι πᾶσα τέχνη ἐκ μιμήσεως προέρχεται. Ὅπως δὲ πρῶτον καὶ κύριον εἶναι τὸ εὑρίσκειν, οὕτως ὠφέλιμον καὶ τὸ ἀποδέχεσθαι τὰ καλῶς εὑρημένα· καθόσον ἅπας ὁ βίος ἐν τούτῳ συνίσταται, ὥστε ὅσα παρ' ἄλλοις ἐπιδοκιμάζομεν, ταῦτα καὶ ἡμεῖς θέλομεν νὰ ἐκτελῶμεν.

Τὴν ὀρθότητα τῶν παραγγελμάτων τούτων, ὧν τὸ κῦρος ἐπιβεβαιοῖ πᾶς χρόνος καὶ τόπος, κατενόησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτε καὶ αὐτοὶ ἀπεπειράθησαν νὰ ἐνδιατρίψωσιν εἰς τὴν τῶν γραμμάτων ἄσκησιν καὶ μελέτην. Μὴ ἔχοντες δὲ ἐξ ἀρχῆς ἴδια πρωτότυπα, μηδὲ δυνάμενοι ἴσως νὰ ἀναδείξωσι τοιαῦτα, εἴτε ἕνεκα τῆς φύσεώς των εἴτε ἕνεκα τῆς εἰς τὰ ὠφέλιμα καὶ χρήσιμα ῥοπῆς αὐτῶν, ἐτράπησαν πάσῃ ψυχῇ εἰς τὴν μίμησιν τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' οὗ χρόνου ἦλθον εἰς ἄμεσον κοινωνίαν πρὸς αὐτούς. Κατόρθωμα δὲ μέγα ἐνόμιζον ἂν ἠδύναντο νὰ προσεγγίσωσιν εἰς τὴν τελειότητα τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων.

Ἡ μίμησις αὕτη καταφαίνεται σαφῶς, πρὸ πάντων εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν καὶ ἰδίως τὴν κωμῳδίαν, ἧς οὐδὲ ἓν δρᾶμα ἐκ τῶν γνωστῶν εἶναι πρωτότυπον, ἀλλὰ πάντα ἐποιήθησαν κατά τι ἑλληνικὸν, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα φέρεται ἐν τῷ ἐκ μιμήσεως προελθόντι ὡς οὐσιῶδες γνωστικὸν σημεῖον τῆς ἀξίας αὐτοῦ· ὥστε πᾶν τὸ ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ πρῶτον διδασκόμενον ῥωμαϊκὸν δρᾶμα λέγεται νέον οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, εἰ μὴ διότι ἄλλοτε δὲν μετεφράσθη οὐδὲ ἐδιδάχθη ἐν Ῥώμῃ.

Ἡ μίμησις αὕτη δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος μόνον, ἥτις εἶναι συνηθέστατα ἑλληνικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ σκηνὴ εἶναι ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν Ἀθήναις, καὶ τὸ θέατρον αὐτὸ διασκευάζεται ἐν πᾶσι κατὰ τρόπον ἑλληνικὸν, τὰ ὑποκρινόμενα πρόσωπα εἰσὶν

ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἕλληνες καὶ στολὴν ἑλληνικὴν φέρουσιν 1)· ἀπὸ ταύτης δὲ καλοῦνται καὶ τὰ ὑπόθεσιν ἑλληνικὴν ἔχοντα δράματα fabulæ palliatae, διότι pallium λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τὸ ἑλληνικὸν ἔνδυμα, ἐν ᾧ τὰ ὑπόθεσιν ῥωμαϊκὴν ἔχοντα δράματα καὶ Ῥωμαίους τὰ ἐν αὐτοῖς πρόσωπα καλοῦνται fabulae togatae ἀπὸ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἐνδύματος toga καλουμένου. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε ὁ λόγος, νῦν περὶ μιμήσεως.

Ἡ κωμῳδία λαμβάνει ὡς γνωστὸν τὰς ὑποθέσεις της ἐκ τοῦ βίου τῶν συγχρόνων, διότι διὰ τῆς μιμήσεως τούτου ἐπὶ τῆς σκηνῆς θέλει νὰ διδάξῃ καὶ τέρψῃ. Τὸ εἶδος τῆς κωμικῆς ποιήσεως, ὅπερ ἐγνώριζον οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἦσαν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, οἱ Φεσκεννῖνοι λεγόμενοι στίχοι καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ὕστερον ἀναφανεῖσα Satura, δραματική τις δηλαδὴ αὐτοσχεδιαστικὴ καὶ ἄτεχνος ποίησις, τὸν γέλωτα τοῦ πλήθους προτιθεμένη νὰ διεγείρῃ διὰ φορτικῆς μιμήσεως τῶν ἠθικῶν ἐλλείψεων τῆς κοινωνίας, ὁμοία οὖσα τῶν παρ' Ἕλλησιν αὐτοσχεδιασμάτων, ἀφ' ὧν ἐγεννήθη ὕστερον κατ' Ἀριστοτέλην τὸ ἑλληνικὸν δρᾶμα. Ἀλλ' εἰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον οὕτως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἴδια αὐτοσχεδιάσματα, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως ἐξ αὐτῶν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν μόρφωσιν ἐντέχνου δράματος, ὅπως ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' ὅτε παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ πρῶτον τὴν δραματικὴν ποίησιν, ὠλιγώρησαν ὅλως τῆς ἰδίας καὶ ἐτράπησαν εἰς τὴν μίμησιν ταύτης, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἀνέδειξαν καὶ τὴν ἰδίαν κωμῳδίαν.

---

1) Μύλλ. ἐν ἱστ. ἑλλ. φιλ. 2, 291· «Οἱ Ῥωμαῖοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποδεχθῶσιν ἐν τῇ com. palliata ὄχι μόνον τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους καὶ τὰ σχήματα τῶν δραμάτων, ὄχι μόνον τὴν θεατρικὴν παρασκευὴν καὶ τὰς σχέσεις τοῦ ἀττικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐν Ἀθήναις ποιητικὴν αἴσθησιν ὡς κανόνα καὶ γνώμονα ἱλαρᾶς εὐθυμίας, καὶ τὸ πάντων θαυμαστότατον, κατεδέχθησαν νὰ φαντασθῶσιν ἑαυτοὺς ἐπί τινας ὥρας βαρβάρους, ὡς δὰ ῥητῶς ἀποκαλοῦσι βαρβάρους οἱ Ῥωμαῖοι κωμῳδοποιοί, ὅταν τύχῃ, τούς τε ἄλλους Ῥωμαίους καὶ ἑαυτούς». Βλ. Πλαυτ. Trin. prol. 19. Bacch. 1, 2, 15. Captiv. 3, 1, 32. 4, 2, 104. καὶ Festus ἐν λ. barbari καὶ vapula.

Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν οἱ κωμικοὶ αὐτῶν ἀπεπειράθησαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἑλληνικῆς κωμῳδίας νὰ λάβωσιν εἰς ὑπόθεσιν τῶν ἰδίων κωμῳδιῶν τὸν ἐν Ῥώμῃ βίον καὶ νὰ διακωμῳδήσωσι τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ. Ὁ πρῶτος τούτων ποιητής, *Λίβιος Ἀνδρόνικος* (270—207), ὀλίγας φαίνεται ὅτι συνέταξε κωμῳδίας, ὧν οὐδὲ τὴν φύσιν ἱκανῶς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὀλίγων σωζομένων ἀποσπασμάτων. Μᾶλλον δὲ φαίνεται ὅτι ηὐδοκίμησεν εἰς τὴν κωμῳδίαν ὁ μετὰ τὸν Λίβιον ἀναφανεὶς *Ναίβιος* ὁ ἀπὸ Καμπανίας (264—204), ὁ μικρόν τι προγενέστερος καὶ συγχρόνως τῷ Πλαύτῳ ἐπί τινα καιρὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐργαζόμενος ὡς κωμικὸς μᾶλλον ἢ τραγικὸς μέχρι τοῦ 204, ὅτε ἐξωρίσθη τῆς Ῥώμης· διότι τῶν μὲν κωμῳδιῶν αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 33, τῶν δὲ τραγῳδιῶν εἰς 10 μόλις.

Ὁ Ναίβιος οὐ μόνον τοῦ Λιβίου γονιμώτερος φαίνεται, ἀλλὰ καὶ πολὺ τούτου ὑπερέχων κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ποιήσεως· διότι τὰ δράματα αὐτοῦ διὰ παντὸς ὕστερον καὶ ἀνεγινώσκοντο εὐχαρίστως, καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐδιδάσκοντο, καὶ μετὰ τιμῆς ἀναφέρονται, ἐν ᾧ τὰ τοῦ Λιβίου ταχέως σχεδὸν ἐλησμονήθησαν.

Ἀγωνισθεὶς οὗτος ἐν τῷ α' Καρχηδονικῷ πολέμῳ, ὃν ἐξύμνησεν ἐν ἰδίῳ ἔπει, ἀπεπειράθη ὡς φιλόπατρις Ῥωμαῖος καὶ γενναῖος στρατιώτης νὰ πολεμήσῃ ἐν ταῖς κωμῳδίαις αὐτοῦ τὰς τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ἐλλείψεις καὶ παρεκτροπάς, μιμούμενος κατὰ τοῦτο τὴν ἐλευθεροστομίαν τῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κωμῳδίας κωμικῶν, ἀλλ' ἥμαρτε, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν μήτε τὴν διαφορὰν τοῦ πολιτεύματος τῶν τότε Ἀθηναίων καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ Ῥωμαίων, μήτε τὴν αὐστηρότητα τοῦ ῥωμαϊκοῦ χαρακτῆρος, μὴ ἀνεχομένου τὴν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ διὰ λόγων ἐπίκρισιν καὶ ἀποδοκιμασίαν πολιτικῶν πράξεων καὶ κοινωνικῶν ἐλλείψεων παρ' ἀνδρῶν μάλιστα ταπεινῆς καταγωγῆς καὶ ξένων[1]). Ἐντεῦθεν ἀποπειραθεὶς πρῶτος νὰ συντάξῃ κωμῳδίας, ὑπόθεσιν

1) Βλέπε ὅσα περὶ τούτου λέγομεν ἐν τῇ περὶ τῆς σατυρικῆς ποιήσεως τῶν Ῥωμαίων πραγματείᾳ, ἐν τῷ δ' τόμῳ σελ. 245 καὶ 268 τοῦ Ἀθηναίου.

ἐχούσας ῥωμαϊκὰ πρόσωπα, ἤθη καὶ βίον καὶ ἱστορίαν, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, πρῶτον μὲν ἐμβληθεὶς εἰς φυλακὴν, τελευταῖον δὲ σταλεὶς εἰς ἐξορίαν ἐν τῇ ἀκμῇ σχεδὸν τοῦ ποιητικοῦ του σταδίου τῷ 204, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε, διδάξας διὰ τῶν παθημάτων του τοὺς ὁμοτέχνους νὰ φέρωνται εὐλαβέστεροι πρὸς τὸν ῥωμαϊκὸν χαρακτῆρα καὶ προσεκτικώτεροι εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἰδίων δραμάτων.

Οὕτως εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιητικοῦ σταδίου τῶν νέων τῆς Ῥώμης κωμικῶν ἐμποδίσθη αὐτοῖς ἡ μίμησις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κωμῳδίας[1]), ἥτις ἐγεννήθη καὶ ἐτρέφετο ἐκ τοῦ πολιτικοῦ βίου· ὑπελείφθη δὲ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν ἡ τῆς μέσης καὶ νέας κωμῳδίας μίμησις. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ τοῦ εἴδους τούτου κωμῳδίαι ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ τότε ἑλληνικοῦ βίου, ὅστις, εἰ καὶ εἶχε πολλὰ κοινὰ πρός τε τὸν τῶν Ῥωμαίων καὶ παντὸς ἄλλου ἔθνους, εἶχεν οὐχ ἧττον καὶ πολλὰ ἴδια, ἃ δὲν ἦτο εὔκολον καὶ δυνατὸν νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ νὰ τύχωσι τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ κοινοῦ ταύτης, παρ' ᾧ πλεῖσται κοινωνικαὶ καὶ οἰκιακαὶ διαφοραὶ ὑπῆρχον ἐν τοῖς χρόνοις ἰδίως καθ' οὓς εἰςήχθη εἰς τὴν Ῥώμην ἡ κωμῳδία· διὰ ταῦτα ὤφειλεν ὁ ῥωμαῖος κωμικὸς νὰ παραλείψῃ πολλὰ τῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς πρωτοτύποις, ἃ ἦσαν ὅλως ξένα τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀντ' αὐτῶν νὰ προσθέσῃ ἄλλα ἐκ τοῦ ῥωμαϊκοῦ βίου, ὅπως οὕτω καταστήσῃ τὰς ἰδίας κωμῳδίας ἀνεκτὰς καὶ ἀρεστὰς εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ῥώμης. Τοῦτο δὲ ἐποίησαν πάντες ἐν γένει οἱ τῆς Ῥώμης κωμικοὶ, πρὸ πάντων δὲ ὁ Πλαῦτος, οὗ αἱ κωμῳδίαι διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἐν ᾧ χρόνῳ οὗτος

---

1) Τὴν φύσιν τῆς κωμῳδίας ταύτης περιέγραψα διὰ βραχέων ἐν τῇ ἀνωτέρω ῥηθείσῃ διατριβῇ μου ἀπὸ σελ. 265 κ. ἑ. Βλέπε καὶ ὅσα ὁ Μύλλερος ἐν τῇ ἱστορ. τῆς ἑλλ. φιλολογίας λέγει (ἀπὸ σελ. 284 κ. ἑ. τοῦ β' τόμου τῆς μεταφράσεως Κυπριανοῦ) χαρακτηρίζων τὴν ἀρχαίαν, μέσην καὶ νεωτέραν κωμῳδίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν σχέσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην. Ἄξια ἀναγνώσεως εἰσι καὶ ὅσα ὁ ὀξύνους Μομσένιος λέγει (ἐν τῇ ῥωμ. ἱστορ. τόμ. ά σελ. 901 κ. ἑ. τῆς δ' ἐκδ.) περὶ τῆς νέας τῶν Ἑλλήνων κωμῳδίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς παραχθείσης ῥωμαϊκῆς.

ἔζη, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἦσαν ἐπιζήτητοι τοῖς Ῥωμαίοις [1]).

Τὴν τοιαύτην μεταβολὴν τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων ἐπέβαλλεν ἡ διαφορὰ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καθ' ὃν χρόνον συνετάχθησαν αὐτὰ ἀπὸ τοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐν καιρῷ τοῦ Πλαύτου, ἥτις διαφορὰ δὲν ἦτο μικρά.

α') Διαφορὰ ἑλληνικοῦ καὶ ῥωμαϊκοῦ βίου ἐν τοῖς χρόνοις τῆς νέας τῶν Ἑλλήνων κωμῳδίας καὶ τοῖς τοῦ Πλαύτου.

Ὁ πολιτικὸς καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὃν χρόνον ἐποίησαν οἱ τῆς μέσης καὶ νέας κωμῳδίας ποιηταί, εἶχε μεταβληθῇ πολύ. Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῆς μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον κατασταθείσης ὀλιγαρχίας καὶ ὕστερον ἕνεκα τῆς τῶν Μακεδόνων ἐπικρατήσεως ἐν Ἑλλάδι ἠλαττώθησαν συγχρόνως καὶ αἱ ὑλικαὶ τῶν πόλεων δυνάμεις, ἀφ' ὧν ἐτρέφοντο πρότερον πᾶσαι αἱ καλαὶ λεγόμεναι τέχναι· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τοῦ νοὸς γονιμότης, ἥτις παρήγαγε πᾶν πρωτότυπον καλὸν καὶ ἐξέχον ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ θεωρίᾳ, ἐξησθένησε μετὰ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας αἰσθήματος τῶν Ἑλλήνων. Νῦν ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μισθωτοὶ καὶ ξένοι στρατιῶται. Ἀντὶ τῆς προτέρας ἐν τῷ βίῳ ἠθικῆς αὐστηρότητος καὶ λιτότητος καὶ ὀλιγαρκείας εἰσήλασεν ἐκ τῆς Ἀσίας πολυτέλεια, τρυφὴ καὶ ἠθικὴ διαφθορὰ καὶ ἡ μετὰ τούτων συνημμένη χάρις καὶ κομψότης. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς νοῦς, παύσας νὰ παράγῃ πρωτότυπα ἔργα, ἐτράπη εἰς τὴν μελέτην καὶ μίμησιν τῶν ἤδη ὑπ' αὐτοῦ παραχθέντων. Διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἄρχεται ἡ φιλολογικὴ ἐργασία· σχολαὶ δὲ φιλοσοφικαὶ καὶ τῆς ῥητορικῆς καὶ βιβλιοθῆκαι ὑπάρχουσι νῦν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ἐνασχόλησιν καὶ τροφὴν παρέχουσαι εἰς τοὺς νοημονεστέρους τῶν Ἑλλήνων.

Διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πολιτικοῦ λοιπὸν βίου πᾶσα ἡ προσοχὴ

---

1) Βλέπε ὅσα ἀνωτέρω εἴπομεν ἐν σελ. 232.

παντὸς πολίτου ἐτράπη ἤδη εἰς τὰ ἴδια, εἰς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου καὶ εἰς ἀπόλαυσιν τῶν τῆς φύσεως ἀγαθῶν. Νῦν ἀναφαίνεται ἡ τοῦ Ἐπικούρου φιλοσοφία, ἥτις, ὁρίζουσα τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν τῆς φύσεως ἀγαθῶν καὶ ἐν τῇ ἀταραξίᾳ τοῦ πνεύματος, προςείλκυσε πλῆθος ὀπαδῶν· διδάσκουσα δὲ ἡ αὐτὴ ὅτι οἱ θεοὶ οὐδόλως μεριμνῶσι περὶ τῶν ἀνθρωπίνων, ἐκλόνισεν ἐκ βάθρων τὴν πεποίθησιν τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἀληθείας τῆς τῶν πατέρων θρησκείας, ἧς τὰς βάσεις καὶ πρότερον ἤρχισαν νὰ ὑποσκάπτωσιν ἄλλα φιλοσοφήματα, ἅτινα ἐδίδασκον, ὅτι οἱ θεοί εἰσι προσωποποιήσεις φυσικῶν ὄντων καὶ οὐδεμίαν αὐθυπαρξίαν ἔχουσιν. Ἐντεῦθεν εἰςεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὸν νοῦν τῶν πλειόνων ὅτι ἄλογός τις φορὰ ἡ τύχη (εἱμαρμένη, fatum) διέπει καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα, οὐχὶ δὲ θεία πρόνοια μετὰ σκέψεως καὶ βουλῆς.

β′) *Φύσις καὶ εἰκὼν τῆς τῶν χρόνων τούτων ἑλληνικῆς κωμῳδίας.*

Τοῦ τοιούτου βίου προϊὸν καὶ ἀποτέλεσμα οὐχὶ δὲ αἰτία εἶναι ἡ τῶν χρόνων τούτων κωμῳδία, φέρουσα διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ὁ γνήσιος καὶ μεγαλοπράγμων ἑλληνικὸς βίος εἶχεν ἐκλείψει· μετ᾽ αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ φιλοπατρία, ἡ τοῦ οἰκιακοῦ βίου ἁγνότης, τὸ πρὸς τὴν πατρῴαν θρησκείαν σέβας, καὶ πᾶσα γενναία καὶ εὐγενὴς ἔννοια· ἡ ποίησις, ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλοσοφία ἦσαν ἐν παρακμῇ, ἐν ἀκμῇ δὲ τοῖς μὲν σπουδαιοτέροις αἱ σχολαὶ τῶν ῥητοροδιδασκάλων καὶ φιλοσόφων καὶ τὰ σπουδαστήρια τῶν γραμματικῶν, τοῖς δὲ λοιποῖς καὶ τῇ νεολαίᾳ τὰ κουρεῖα καὶ βαλανεῖα, αἱ λέσχαι, ἡ ἀγορὰ καὶ τὰ χαμαιτυπεῖα. Ἐκ τούτου τοῦ βίου λαμβάνει καὶ ἡ σύγχρονος κωμῳδία τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς, ἡ μὲν νεωτέρα ἀπὸ τοῦ οἰκιακοῦ συνήθως βίου, ἡ δὲ μέση ἐκ τῆς φιλοσοφίας, τῆς μυθολογίας, τῆς ποιήσεως, τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς τέχνης [1]· διότι αἱ πλεῖσται τῶν κωμῳδιῶν,

---

1) Βλ. πλείω παρὰ Μυλλέρῳ ἱστ. ἑλλ. φιλολ. 2, 284 κ. ἑ.

ἃς ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων γινώσκομεν, ἀντικείμενον ἔχουσι τὰς ποικίλας σχέσεις συγγενῶν καὶ φίλων, παρῳδίας ὑποθέσεων τραγικῶν καὶ μυθικῶν ἐν γένει, ἐπικρίσεις καὶ διακωμῳδήσεις φιλοσοφικῶν συστημάτων, ῥητόρων, ποιητῶν καὶ ἄλλων τοιούτων.

Ἐκ τοιούτων λοιπὸν χυμῶν τρεφομένη ἡ νῦν κωμῳδία, παρεῖχε καὶ αὐτὴ βεβαίως εἰκόνα τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς τῶν Ἑλλήνων καταστάσεως. Τὴν εἰκόνα ταύτην δὲν βλέπομεν ἐν τοῖς πρωτοτύποις, διότι ταῦτα ἀπωλέσθησαν, βλέπομεν ὅμως ὡς ἀπὸ κατόπτρου ἐν τοῖς σωζομένοις μιμήμασιν αὐτῶν τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἠλλοιώθη ἐκ τῆς μιμήσεως ἡ τῶν πρωτοτύπων εἰκὼν, ἐμμένουσιν οὐχ ἧττον οἱ κύριοι καὶ οὐσιώδεις χαρακτῆρες αὐτῆς, χάρις εἰς τὴν ἀπειρίαν καὶ δουλικὴν μίμησιν τῶν ῥωμαίων ποιητῶν.

Ἐν πᾶσι τοῖς δράμασι τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου παρατηρεῖται μονοτονία τις. Ἐν πᾶσι σχεδὸν, μάλιστα τῶν τοῦ Τερεντίου, ἀπαντᾶται νέος τις ἄπειρος τοῦ κόσμου καὶ ἐπιῤῥεπὴς πρὸς τοὺς ἔρωτας, ὅςτις μὲ ζημίαν καὶ λύπην τοῦ γέροντος πατρός του, πρὸς ὠφέλειαν δὲ προαγωγοῦ τινος, διώκει τὸν ἔρωτα νέας εὐειδοῦς μὲν καὶ χαριέσσης, ὑπόπτου ὅμως διαγωγῆς καὶ ἠθικῆς. Συμπράττει δὲ εἰς τοὺς ἔρωτας τούτου θεράπων δόλιος καὶ ἄπληστος, ὅςτις λαμβάνει παρὰ τοῦ νέου δεσπότου ὅσα οὗτος δύναται ν' ἁρπάσῃ παρὰ τοῦ γέροντος πατρός του· καὶ ὁ μὲν δοῦλος διασκορπίζει αὐτὰ κατὰ τὰς ὀρέξεις τοῦ δεσπότου, κλέπτων ὅμως καὶ αὐτὸς οὐκ ὀλίγα, ὁ δὲ δεσπότης θρηνεῖ διὰ τὰς περιπετείας τοῦ ἔρωτός του καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν χρημάτων του. Δὲν λείπουσι δὲ καὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ σώφρονος βίου καὶ τῶν κακῶν ἃ συνεπάγει βίος ἀκόλαστος. Παρουσιάζονται ἐνίοτε καὶ σκηναὶ, ἐν αἷς ἐκφράζονται ὑπὸ τῶν ἐραστῶν τρυφερὰ αἰσθήματα, καὶ δάκρυα οὐκ ὀλίγα χαρᾶς καὶ λύπης χύνονται ἐν ταῖς περιπετείαις τῶν ἐραστῶν, ἀποχωριζομένων ἢ συναντωμένων καὶ ἀναγνωριζομένων.

Πλὴν τῶν ἐρωτικῆς ὑποθέσεως δραμάτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἐν οἷς πρὸς εὐχαρίστησιν τοῦ ὑγιεστέρου μέρους τῶν θεατῶν, ὡς

ἐν τῷ Στίχῳ, τῷ Τρινούμῳ καὶ τοῖς Αἰχμαλώτοις τοῦ Πλαύτου, διαγράφεται ἢ γενναιόφρων αὐταπάρνησις εἰλικρινοῦς φίλου ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς τοῦ φίλου, ἢ ἑκούσιος θάνατος πιστοῦ θεράποντος ὑπὲρ τῆς ζωῆς τοῦ δεσπότου. Ἀλλὰ πάντων σχεδὸν ἢ τῶν πλείστων δραμάτων τούτων, ὡς καὶ τῶν τοῦ Μενάνδρου ἰδίως, βάσις ἢ κέντρον εἶναι ὁ ἔρως, οὐχὶ ὅμως ὁ γαμικὸς καὶ κοινωνικὸς καὶ ἠθικὸς, ἀλλ' ὁ φυσικὸς, διότι ὁ γάμος νομίζεται νῦν ἀναγκαῖον κακὸν, ὅπως ῥητῶς λέγεται ἐν ταῖς κωμῳδίαις ταύταις καὶ ἐν τοῖς σωζομένοις ἀποσπάσμασι τῶν πρωτοτύπων, αἱ δὲ ἑταῖραι ἦσαν ἡ μόνη τοῦ γυναικείου φύλου τάξις, ἥτις ἐν τῇ ἠθικῇ ταύτῃ διαφθορᾷ ἀπήλαυε πάσης ἐλευθερίας καὶ μόνη μετεῖχε παιδείας τινός. Περὶ τὸν ἔρωτα λοιπὸν τοῦτον συγκεντροῦνται τὰ λοιπὰ τοῦ δράματος πάντα.

Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν τῶν δραμάτων ἔδει νὰ ἔχῃ οὐ μικρὰν ἐπήρειαν ἡ ἠθικὴ αὕτη μεταβολὴ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων. Ὅπως ἐν πᾶσι πιστεύεται ὅτι ἡ τύχη καὶ τὸ αὐτόματον κυβερνᾷ τὰ πάντα, οὐχὶ δὲ θεία πρόνοια καὶ ὑψηλή τις ἄλλη ἠθικὴ ἔννοια, οὕτω καὶ ἐκ τῆς ποιήσεως ἐξέλιπεν ἡ ἠθικὴ ἰδέα, ἥτις ἄλλοτε ἦτο βάσις καὶ σκοπὸς αὐτῆς, καὶ ἥτις παρεῖχεν ἑνότητα εἰς πᾶν ποίημα καὶ συνεῖχε τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. Νῦν, ἐπειδὴ πάντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἰσὶν αὐτόματα καὶ τυχαῖα, διὰ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς κωμῳδίαις εἶναι ἢ ὅλως ξένη ἢ τοὐλάχιστον ἐπουσιῶδες προσὸν ἡ δυνατὴ καὶ ἔλλογος οἰκονομία, ἣν εὑρίσκομεν εἰς πάντα τὰ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων δράματα τοῦ Σοφοκλέους καὶ Ἀριστοφάνους· ἀντὶ τῆς παρὰ τούτοις ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν προβαινούσης λύσεως καὶ καταστροφῆς τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος, ἀπαντῶμεν εἰς τὰ ἐκ τῆς νεωτέρας κωμῳδίας προελθόντα ῥωμαϊκὰ μιμήματα ταχεῖαν καὶ ἀπροσδόκητον καὶ ἀπίθανον πολλάκις λύσιν, ἥτις καταλήγει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς νόμιμον γάμον, διότι καὶ ἡ ποίησις αὕτη, ὅπως πᾶσα ἡ τῶν ἀρχαίων ποίησις, σκοπὸν εἶχεν οὐχὶ νὰ τέρψῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ. Διὸ καταφαίνεται ἐν τέλει πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν θεατῶν ἡ ἀρετὴ τῆς εἰς γάμον ἐρχομένης νέας, ὅτι καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ βίου της ἔμεινεν ἁγνὴ καὶ ἄθικτος ἢ ὅλως ἢ ἐφ' ὅσον ἐξηρτᾶτο ἐκ

τῆς θελήσεως καὶ δυνάμεως αὐτῆς, καὶ ὅτι ἐν γένει ἦτο ἄμεμπτος νέα.

Πᾶσα δὲ πολιτικὴ ἔννοια, ἀναφερομένη εἰς τοὺς τῶν ποιητῶν χρόνους, ἐλλείπει ὅλως ἕνεκα τοῦ περιορισμοῦ τῆς τοῦ λόγου ἐλευθερίας διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος, σὺν ταύτῃ ὅμως ἐλλείπει καὶ πᾶν γενναῖον πάθος καὶ αἴσθημα, καὶ πᾶσα ἔξοχος ποιητικὴ ἔμπνευσις καὶ ἄρσις. Φαίνεται ὅτι οἱ ποιηταὶ τῶν τοιούτων δραμάτων οὐδόλως ἀνεζήτουν οὐδὲ δεόντως παρεσκεύαζον γενναίαν καὶ ἀληθῶς ποιητικὴν ὑπόθεσιν, ἱκανὴν νὰ προκαλέσῃ τὸν θαυμασμὸν νοήμονος καὶ ἐμπειροτέχνου κοινοῦ, ὅπως ἐποίουν οἱ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιηταί· ἀλλὰ κύριον αὐτῶν μέλημα ἦτο λίαν περιπεπλεγμένη καὶ ἐν λεπτομερείᾳ ἐκτεθειμένη κοινὴ τοῦ βίου ὑπόθεσις, ἐν ᾗ καταφαίνεται ἡ λεπτολόγος τοῦ ποιητοῦ ὀξύνοια εἰς ἣν ἠρέσκετο καὶ τὸ φιλοθεάμον κοινόν. Ἀστεϊσμοί, λογοπαίγνια, χαριτολογίαι, ἄκρα σεμνολογία καὶ ἄλλαι τοιαῦται γλωσσικαὶ χάριτες τῆς τότε συνήθους ἐν τῷ βίῳ ἀττικῆς διαλέκτου εὑρίσκοντο βεβαίως ἄφθονοι εἰς τὰς κωμῳδίας ταύτας, ὅπως βλέπομεν ἐν ταῖς τοῦ ἡμιμενάνδρου[1]) Τερεντίου· οὐχὶ ὅμως ἐν ταῖς τοῦ τραχυτέρου καὶ ἀγροίκου ἐν μέρει Πλαύτου· διότι οἱ τῆς νέας κωμῳδίας ποιηταὶ ἐποίουν χάριν λαοῦ εὐπαιδεύτου, καὶ ὡς τοιούτου ἀρεσκομένου εἰς χαριτολογίας, καὶ εἰς ταύτας μόνον τὸν νοῦν προσέχοντος καὶ αὐτὰς θαυμάζοντος[2]). Ἐντεῦθεν

---

1) Ὁ Καῖσαρ κατὰ Συητώνιον ἐν τέλει τοῦ βίου τοῦ Τερεντίου ἐκάλει τὸν Τερέντιον dimidiatum Menandrum διὰ τὴν πιστὴν μίμησιν πιθανῶς τοῦ Ἕλληνος κωμικοῦ ἔν τε τοῖς λοιποῖς καὶ ἰδίως ἐν τῷ σεμνολογεῖν καὶ κομψῶς ἐκφράζεσθαι.

2) Εἰς τὰς λεκτικὰς ταύτας ἰδιότητας τῆς νέας κωμῳδίας ἀποβλέπων ὁ ἠθικὸς Πλούταρχος, τὴν μὲν ἀρχαίαν κωμῳδίαν ἀποδοκιμάζει ὡς ἰταμόν, αὐθάδη καὶ βωμολόχον, καὶ ὑποδεεστέραν τῆς νέας κωμῳδίας νομίζει, ὡς οὔσης ταύτης ἡδυεποῦς καὶ σεμνολόγου, ἐν Συμποσ. 7, 8, 3· «Ἡ ἐν ταῖς λεγομέναις παραβάσεσι (τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας), λέγει, σπουδὴ καὶ παῤῥησία λίαν ἄκρατος ἐστι καὶ σύντονος· ἥ τε πρὸς τὰ σκώμματα καὶ βωμολοχίας εὐχέρεια δεινῶς κατάκορος καὶ ἀναπεπταμένη καὶ γέμουσα ῥημάτων ἀκόσμων καὶ ἀκολάστων ὀνομάτων... ἡ δὲ (τῆς νέας κωμῳδίας) λέξις ἡδεῖα καὶ πεζὴ κατέσπαρται .... γνωμολο-

εἰκάζομεν ὅτι ἐν ταῖς κωμῳδίαις τῶν ποιητῶν τούτων, μάλιστα τῶν τοῦ Μενάνδρου, ὑπῆρχεν ἀκριβὴς ἡ εἰκὼν τῆς κομψῆς καὶ πεπαιδευμένης τῶν Ἀθηνῶν κοινωνίας. Τὴν εἰκόνα ταύτην ἀνευρίσκομεν ὡς ἐν κατόπτρῳ ἐν ταῖς τοῦ Τερεντίου, τηροῦσαν μέγα μέρος τῆς χάριτος τῶν πρωτοτύπων μεθ' ὅλας τὰς ἀλλοιώσεις καὶ φθοράς, ἃς αὕτη, ὡς εἰκός, ὑπέστη ἕνεκα τῆς εἰς λατινικὴν γλῶσσαν μεταφορᾶς καὶ διασκευῆς αὐτῶν.

Αἱ συγγενικαὶ καὶ φιλικαὶ σχέσεις τῶν ἐν τοῖς δράμασι τούτοις δρώντων προσώπων, τοῦ πατρὸς πρὸς τὴν θυγατέρα καὶ τὸν υἱόν, τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, τοῦ δεσπότου πρὸς τὸν θεράποντα, καὶ αὐταὶ αἱ τοῦ ἐραστοῦ πρὸς τὴν ἐρωμένην, εἰσὶν οὕτω γενικῶς καὶ ἐπιχαρίτως διατετυπωμέναι, ὥστε καὶ σήμερον ἔτι προκαλοῦσι τὴν ἐπιδοκιμασίαν ἡμῶν. Πρὸ πάντων ἐπαγωγά εἰσι καὶ νῦν τὰ μέρη τῶν κωμῳδιῶν τούτων, ἔνθα προσελκύουσι τὰ βλέμματα τῶν θεατῶν κομψευόμεναι καὶ εὐειδεῖς καὶ ἐν φιλοκάλῳ στολῇ καὶ πολλῷ κόσμῳ ἐμφανιζόμεναι, ἢ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναλαμβάνουσαι τὰ κοσμήματά των φιλάρεσκοι ἑταῖραι, ἃς παρακολουθεῖ ἐνίοτε στρατιὰ θεραπόντων καὶ θεραπαινίδων,

---

γίαι χρησταὶ καὶ ἀφελεῖς ὑποῤῥέουσαι, καὶ τὰ σκληρότατα τῶν ἠθῶν, ὥσπερ ἐν πυρὶ τῷ οἴνῳ μαλάσσουσι καὶ κάμπτουσι πρὸς τὸ ἐπιεικέστερον...Οὔτε παιδὸς ἔρως ἄῤῥενος ἔστιν ἐν τοιούτοις δράμασιν· αἵ τε φθοραὶ τῶν παρθένων εἰς γάμον ἐπιεικῶς καταστρέφουσι, τὰ δὲ πρὸς ἑταίρας, ἂν μὲν ὦσιν ἰταμαὶ καὶ θρασεῖαι, διακόπτονται σωφρονισμοῖς τισιν ἢ μετανοίαις τῶν νέων· ταῖς δὲ χρησταῖς καὶ ἀντερώσαις ἢ πατήρ τις ἀνευρίσκεται γνήσιος ἢ χρόνος τις ἐπιμετρεῖται τῷ ἔρωτι, συμπεριφορὰν αἰδοῦς ἔχων φιλάνθρωπον».

Διὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους λόγους ἐν τῇ συγκρίσει Ἀριστοφάνους καὶ Μενάνδρου λέγει τοῦτον πολὺ ἐκείνου ὑπέρτερον. Ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ οὔτε γονιμότης νοός, οὔτε ὕψος ἰδεῶν, οὔτε ἤθη τῶν χρόνων, οὔτε δραματικὴ τέχνη, οὔτε ἔντεχνος οἰκονομία, οὔτε πολλαὶ ἄλλαι ποιητικαὶ ἀρεταὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, ἀλλ' ἁπλῶς ὁ πεζῶς καὶ ἡδέως, καὶ χαριέντως καὶ σεμνοπρεπῶς ἐκφράζων τὰς ἰδέας λέγεται ἄριστος, εἰ καὶ οἱ χρόνοι, καθ' οὓς οὗτος γράφει, προκαλοῦσι μὲν τοιαύτην σεμνολογίαν καὶ χάριν ἐν τῷ ἐκφράζεσθαι, συγχωροῦσιν ὅμως ἐν τῷ βίῳ πᾶσαν ἡδυπάθειαν καὶ ἀκολασίαν!

ἑτοίμων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν, σὺν τούτοις δὲ καὶ φίλων καὶ θαυμαστῶν οὐ μικρὸς ἐνίοτε ἀριθμός.

Καὶ σήμερον ἀκόμη κῦρος ἔχουσιν οἱ ὑπὸ τῶν ποιητῶν τούτων διαγραφόμενοι γενικοὶ χαρακτῆρες, ὁ τοῦ αὐστηροῦ καὶ φιλαργύρου, φιλοστόργου δὲ καὶ εὐαισθήτου καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ὑποχωροῦντος πατρός, ὁ τοῦ ἐρωτευμένου γέροντος, τῆς φιλυπόπτου γραίας οἰκοδεσποίνης, ἐριζούσης πρὸς τὸν γέροντα ἄνδρα της καὶ τὴν μὲ αὐτὸν συμφωνοῦσαν θεραπαινίδα· ὁ τοῦ ἀσώτου καὶ δυςαναγώγου υἱοῦ, τοῦ ἀχαλινώτως πρὸς τὸν ἔρωτα φερομένου, καὶ ἀντιθέτως πρὸς αὐτὸν ὁ τοῦ σώφρονος, εὐπειθοῦς καὶ εὐαγώγου νέου. Ὁ τοῦ πανούργου καὶ δολίου θεράποντος, ὑπηρετοῦντος εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, ὁ τοῦ αὐστηροῦ οἰκονόμου, τοῦ ἀρχαίου καὶ συνετοῦ παιδαγωγοῦ. Πλὴν τούτων ἐμφανίζεται συχνὰ καὶ ὁ τὰ πάντα ἀνεχόμενος ὅπως παρακαθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν παράσιτος, ὅςτις εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπροςκλήτου ἐμφανίσεώς του προκαλεῖ τὴν εὐθυμίαν καὶ τὸν γέλωτα τῶν παρόντων διὰ παντὸς εἴδους λόγων καὶ σχημάτων καὶ πράξεων, ἐνίοτε λίαν ἐξευτελιζόντων αὐτόν. Ἄλλα πρόσωπα ἐμφανιζόμενα εἰς τὰς κωμῳδίας αὐτάς εἰσι μάγειροι ἐπαινοῦντες τὴν τέχνην των, μαστρωποὶ ἢ προαγωγοί, ἕτοιμοι πρὸς πᾶσαν ἄτιμον πρᾶξιν, ἀλαζόνες στρατιωτικοί, ἐξαίροντες ὑπερβολικοῖς ἐπαίνοις τὰς ἑαυτῶν πράξεις, ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπικρατούσης τάξεως τῶν ἐπὶ μισθῷ ὑπηρετούντων ἐν τοῖς στρατοῖς αὐτῶν, αἰσχροὶ συκοφάνται, ἄτιμοι ἀργυραμοιβοί, ἀγυρτεύοντες ἰατροί, ἱερεῖς, ναῦται, ἁλιεῖς καὶ ἄλλα τοιαῦτα πρόσωπα, εἰς ὧν τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν ἐμφαίνεται ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ νοὸς γονιμότης καὶ δεξιότης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παρακμῇ του. Οὐχ ἧττον ὅμως ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐνιαχοῦ λείπει βαθεῖα ψυχολογικὴ διαγραφὴ τῶν χαρακτήρων τούτων καὶ ἐν γένει ποιητικὸν καὶ ἠθικὸν ὕψος, πλεονάζει δὲ διαλεκτικὴ δεινότης καὶ λεπτολογία ἐν κοινοῖς καὶ ταπεινοῖς πράγμασι. Πλὴν ἡ ἔλλειψις αὕτη πηγάζει οὐχὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἀσθενείας τῶν ποιητῶν, ὅσον ἐκ τῆς ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς καταπτώσεως τῆς ἐποχῆς, ἐξ ἧς λαμβάνονται καὶ ὑποθέσεις καὶ πρόσωπα. Ὅταν ὅμως

αἱ ὑποθέσεις λαμβάνωνται ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων καὶ τὰ εἰςαγόμενα πρόσωπά εἰσιν ὑψηλοτέρας φύσεως, τότε φαίνεται ἡ τῆς ἑλληνικῆς διανοίας δύναμις, ὡς ἐν Ἀμφιτρύωνι τοῦ Πλαύτου, ἐν ᾧ καὶ οἱ θεοὶ διαγράφονται ἐν εἰρωνικῇ τινι μεγαλοπρεπείᾳ, καὶ οἱ διακωμῳδούμενοι ἥρωες τηροῦσι τὸ προςῆκον αὐτοῖς μεγαλεῖον ἔν τε λόγοις καὶ πράξεσι, καὶ ἡ ταπεινότης καὶ εὐτέλεια καὶ θρασύτης τῶν δούλων ἀντιτίθεται θαυμασίως πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν ἐκείνων. Ἡ δὲ μετὰ τὴν σκανδαλώδη ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τοῦ μύθου ἐπερχομένη λύσις διὰ τῆς μετὰ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ἐπελθούσης γεννήσεως τοῦ Ἡρακλέους ἔχει τι μέγα καὶ θαυμαστόν. Λόγος δὲ τούτου εἶναι ὅτι ἡ μυθικῶν ὑποθέσεων παρῳδία παρέσχεν εἰς τὸν ποιητὴν, ὡς δοκεῖ, εὐκαιρίαν νὰ ὑψωθῇ ἀπὸ τοῦ ταπεινοῦ καὶ πεπατημένου ἐδάφους τῆς πραγματικότητος εἰς τὴν χώραν τῆς ποιήσεως καὶ ἰδανικότητος, καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἑαυτοῦ δεξιότητα ἐν τῷ ποιεῖν καὶ κοσμεῖν τὰ τῆς φαντασίας ἐπινοήματα· ἐν ᾧ ἐκθέτων ὁ αὐτὸς κοινὰς καὶ ταπεινὰς ὑποθέσεις τοῦ βίου τῶν συγχρόνων, ὤφειλε καὶ αὐτὸς νὰ ἐμμένῃ καὶ ἀναστρέφηται ἐν τῷ πεζῷ καὶ ταπεινῷ τούτῳ βίῳ, ὅπερ οὐδὲν ὑψηλὸν καὶ γενναῖον παρεῖχεν εἰς ἔκτακτον καὶ πρωτότυπον κωμικὴν διάπλασιν.

Τοιαύτη ἡ νεωτέρα τῶν Ἑλλήνων κωμῳδία, τοιοῦτος ὁ βίος αὐτῶν, ἐξ οὗ αὕτη ἐγεννήθη καὶ ηὔξησεν. Παραβάλλοντες τὸν ἑλληνικὸν τοῦτον βίον πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ Πλαύτου, ἀνευρίσκομεν πλείστας διαφορὰς, αἵτινες ἔδει βεβαίως νὰ ἐπενεργήσωσιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ῥωμαίου κωμικοῦ καὶ κατ' αὐτὰς νὰ ῥυθμίσῃ τὰς ἑαυτοῦ κωμῳδίας.

γ') *Τίς ὁ ἐπὶ Πλαύτου ῥωμαϊκὸς βίος.*

Ὁ ῥωμαϊκὸς βίος ἐπὶ τοῦ β' λιβυκοῦ πολέμου (περὶ τὰ 200 π. Χ.) καὶ ὕστερον, καθ' οὓς χρόνους ἐποίησαν οἱ ἀρχαιότεροι τῆς Ῥώμης κωμικοὶ, δὲν ἦτο ἀνεπτυγμένος οὔτε ἐν τῇ παιδείᾳ οὔτε ἐν τῇ κακίᾳ ὅσον ὁ ἑλληνικὸς καθ' οὓς χρόνους ἀνεφάνη ἡ τῶν Ἑλλήνων νεωτέρα κωμῳδία. Ἐν Ῥώμῃ ἐτηρεῖτο ἔτι τὸ πρὸς τὰ θεῖα σέ-

βας λίαν ἰσχυρὸν καὶ εἰς δεισιδαιμονίαν μᾶλλον ἀποκλῖνον, ὡς παρατηρεῖ ὁ τὸν ῥωμαϊκὸν βίον διὰ μακρᾶς μετὰ Ῥωμαίων συμβιώσεως ἀκριβῶς γνωρίσας Ἕλλην Πολύβιος[1]), ἕνεκα τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῆς λατρείας τῶν τε ἐγχωρίων καὶ τῶν διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων νικῶν ἐπεισάκτων θεῶν. Ὁ οἰκιακὸς βίος ἦτο ὡσαύτως αὐστηρὸς, ὁ δεσμὸς τῆς γαμικῆς κοινωνίας ἐνομίζετο ἱερὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀδιάῤῥηκτος, ἡ τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα σχέσις καὶ ἐξουσία ἦτο λίαν ἰσχυρὰ, ὡς βλέπομεν ἐν τῇ βιογραφίᾳ Κάτωνος τοῦ πρεσβυτέρου, ἣν διαγράφει ὁ ἡμέτερος Πλούταρχος, ἥτις εἶναι πιστὴ εἰκὼν τοῦ τότε αὐστηροῦ ῥωμαϊκοῦ βίου. Ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις οἱ ἄνδρες ἦσαν ἤδη πρὸ πολλοῦ φιλοτράπεζοι καὶ θηρευταὶ ἐκλεκτῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν· ἐν Ῥώμῃ τοὐναντίον ἦτο ἔτι μεγίστη λιτότης καὶ ἀφέλεια περὶ τὰ δεῖπνα. Ἐπὶ Πλαύτου ἤδη οὐδὲ δημόσια ἀρτοποιεῖα ὑπῆρχον, ἀλλ' ἕκαστος παρεσκεύαζεν ἐν τῷ οἴκῳ τὸν ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ ἄρτον[2]). Ἐν Ἀθήναις ἐψυχαγωγοῦντο καὶ ἐτέρποντο οἱ συμπόται διαλεγόμενοι περὶ ποιητικῆς, ῥητορικῆς καὶ τῶν τοιούτων, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, κατακείμενοι περὶ τράπεζαν λιτὴν, ἐβουλεύοντο περὶ νέων πολέμων καὶ κατακτήσεων, περὶ γεωργίας καὶ αὐξήσεως τῆς οἰκιακῆς περιουσίας, περὶ δικῶν, περὶ ἠθικῆς τῶν παίδων ἀνατροφῆς καὶ τῶν τοιούτων, διότι ταῦτα ἦσαν τὰ μόνα ἀντικείμενα τῆς μελέτης καὶ σκέψεως αὐτῶν[3]). Καὶ γενικῶς εἰπεῖν οἱ τῶν χρόνων τούτων Ῥωμαῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν περίπου κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκοντο οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν Μηδικῶν.

---

1) Ἐν ταῖς ἱστορ. αὐτοῦ βιβλ. 6, 56 τόμ. α' σελ. 546 τῆς Bekk. ἐκδόσεως.

2) Βλέπε ἀνωτέρω σελ. 228 σημ. 4.

3) Ὁρατ. ἐπιστ. 2, 1, 103.

Romae dulce diu fuit et solemne reclusa
Mane domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos nominibus rectis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere per qvae
Crescere res posset, minui damnosa libido.

δ′) Τίς ἡ φύσις τῆς Πλαύτου καὶ Τερεντίου κωμῳδίας.

Ἕνεκα τῆς τοσαύτης διαφορᾶς τοῦ βίου Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἀδύνατον ἦτο νὰ εἰςαχθῇ, καὶ εἰςαχθεῖσα νὰ τύχῃ ὑποδοχῆς ἡ νέα ἑλληνικὴ κωμῳδία ὅπως εἶχεν· οὐδὲ ἤθελε συγχωρήσει ποτὲ ἡ ἀρχὴ, ἥτις ἀείποτε εἶχε τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ θεάτρου, νὰ διδαχθῇ δρᾶμα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὅλως ἀντικείμενον πρὸς τὰ ἤθη τῶν Ῥωμαίων. Ἦσαν λοιπὸν ἀναγκαῖαι πλεῖσται μεταβολαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος, ὅπως χάριν νεωτερισμοῦ ἀνεχθῇ αὐτὸ τὸ κοινὸν τῆς Ῥώμης. Ἡ ῥωμαϊκὴ αὐστηρότης περὶ τὸν βίον καὶ τὴν ἠθικὴν ἦτο τοσαύτη, ὥστε οἱ ἀρχαϊκώτεροι τῶν Ῥωμαίων, ὡς ὁ πρεσβύτερος Κάτων, ἐξέφερον συχνὰ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας οὐκ ὀλίγας φωνὰς ἐν τῇ Συγκλήτῳ, διϊσχυριζόμενοι ὅτι δι' αὐτῆς διαφθείρονται τὰ ἁγνὰ ῥωμαϊκὰ ἤθη[1]).

Ἠναγκάσθη μὲν ἡ ἀρχὴ ν' ἀνεχθῇ σιωπηλῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος ἐν θεάτρῳ, πρῶτον μὲν χάριν τῆς θρησκείας, εἶτα ὅμως χάριν τοῦ πρὸς νεωτερισμοὺς ἀείποτε ῥέποντος κοινοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε συνεχώρησε νὰ κτισθῇ μόνιμον ἑλληνικὸν θέατρον ἐν Ῥώμῃ πρὸς τακτικὴν διδασκαλίαν ἑλληνικῶν δραμάτων, καίπερ ἐν πολλοῖς μεταβεβλημένων, εἰ μὴ μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ τελευταίου πρὸ Χριςοῦ αἰῶνος. Τὰ μέχρι τούτου τοῦ χρόνου ἐν καιρῷ τῶν ἑορτῶν ἐγειρόμενα θέατρα ἦσαν ξύλινα, ἃ εὐθὺς μετὰ τὴν ἑορτὴν διελύοντο καὶ ἐγίνοντο ἀφανῆ. Οὐδέποτε συνεχωρήθη ὡςαύτως νὰ ὑποκρίνωνται τοιαῦτα δράματα ῥωμαῖοι πολῖται· οἱ δὲ τολμῶντες νὰ πράξωσι τοῦτο, ἐστεροῦντο τῶν τοῦ ῥωμαίου πολίτου δικαίων.

Τὸ ἑλληνικὸν λοιπὸν δρᾶμα ἔμεινεν οὕτως ἀείποτε ξένον ἐν Ῥώμῃ καὶ εἰς ξένων χεῖρας, μόλις δὲ ἀνεκτὸν χάριν τῶν διασκεδάσεων τοῦ κοινοῦ ἐν καιρῷ θρησκευτικῶν ἑορτῶν, καθ' ἃς ἐτελοῦντο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄλλοι ἐγχώριοι ἀγῶνες. Ἀνεκτὸν δὲ, διότι ὑπεβλήθη εἰς οὐκ ὀλίγας μεταβολάς. Αἱ μεταβολαὶ αὗται φυσικῷ τῷ λόγῳ ἦσαν παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις πλειότεραι, παρὰ δὲ τοῖς νεωτέροις ποιηταῖς ὀλιγώτεραι, καθ' ὅσον διὰ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου τὰ ῥω-

1) Πλούτ. ἐν Κάτωνι 22. Gellius ἐν N. A. 7, 14· πλείω ἐν τῇ ἐμῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους σελ. 67 κ. ἑ.

μαϊκὰ ἤθη καὶ ὁ βίος ἐῤῥυθμίζοντο ὁσημέραι ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον διὰ τὴν κατὰ μικρὸν ἐπικράτησιν καὶ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς ῥωμαϊκῆς κοινωνίας. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰς σωζομένας τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου κωμῳδίας, εἰ καὶ οὗτοι ἀπέχουσιν ἀλλήλων μόλις κατὰ 50 ἔτη. Αἱ μὲν τοῦ Πλαύτου κωμῳδίαι διὰ τὰς πολλὰς ἐν αὐταῖς μεταβολὰς καὶ προςθήκας φαίνονται κρᾶμα ἑλληνικοῦ καὶ ῥωμαϊκοῦ βίου, αἱ δὲ τοῦ Τερεντίου εἰσὶ κατά τε τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν ἁπλαῖ τῶν πρωτοτύπων μεταφράσεις, καὶ μάλιστα διὰ τὴν καλλιέπειαν καὶ τὴν ἔλλειψιν φορτικῶν καὶ κοινῶν ἐκφράσεων ἤρεσκον μᾶλλον εἰς τοὺς μετόχους ἑλληνικῆς παιδείας ἢ εἰς τὸ ἀπαίδευτον πλῆθος. Εἰς τοῦτο ἤρεσκον καὶ πρότερον καὶ ὕστερον αἱ τοῦ Πλαύτου κωμῳδίαι, διότι ὁ Πλαῦτος, ποιήσας διὰ τὸ κοινὸν τῆς Ῥώμης εἰς ὃ καὶ αὐτὸς ἀνῆκε, κατέμιξεν εἰς τὰς κωμῳδίας αὐτοῦ πλεῖστα τοῦ ῥωμαϊκοῦ βίου, καὶ γλῶσσαν γράφει τὴν τοῦ λαοῦ, καὶ λέξεις τραχείας καὶ βαναύσους, συνήθεις εἰς τὸν κοινὸν ὄχλον, δὲν συστέλλεται ἀφθόνους νὰ παρεμβάλλῃ ὅπως προκαλέσῃ τὸν γέλωτα. Πάντες λοιπὸν οἱ ῥωμαῖοι κωμικοὶ μετέβαλλον τὰ ἑλληνικὰ πρωτότυπα· ὁποίας ὅμως καὶ ὁπόσας ἕκαστος ἐπήνεγκον μεταβολάς, ἀδύνατον εἶναι νὰ ὁρίσωμεν νῦν, ὅτε πάντα τὰ πρωτότυπα ἀπωλέσθησαν. Ἂν κρίνωμεν δὲ ἐξ ὅσων λέγει ὁ Γέλλιος[1]) περὶ τῶν τοῦ Καικιλίου κωμῳδιῶν, ὅστις ἦτο ὁ κορυ-

---

1) Noct. Att. 2, 23.

«Ἀναγινώσκομεν τὰς τῶν ἡμετέρων κωμικῶν κωμῳδίας, ἃς μετέφρασαν οὗτοι ἐκ τῶν τοῦ Μενάνδρου, Ποσειδίππου, Ἀπολλοδώρου, Ἀλέξιδος καὶ ἄλλων τινῶν Ἑλλήνων κωμικῶν, καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν μεταφράσεων αὐτῶν τερπόμεθα οὐκ ὀλίγον, ὡς γεγραμμένων μετὰ χάριτος καὶ Ἀφροδίτης. Νομίζει τις μάλιστα, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ γραφῶσι κάλλιον. Ἀλλ' ἐὰν συγκρίνῃς καὶ παραβάλῃς τὰς ἑλληνικὰς αὐτάς, ἐξ ὧν ἐκεῖναι μετεφράσθησαν, καὶ πάσας ἐσκεμμένως καὶ προσηκόντως καὶ δι' ἀμοιβαίας ἀναγνώσεως παραθέσῃς, φαίνονται λίαν ταπειναὶ καὶ πενιχραὶ αἱ λατινικαί, καὶ ὑπολείπονται ἐν τῇ χάριτι καὶ σαφηνείᾳ τῶν ἑλληνικῶν, πρὸς ἃς ἀδυνατοῦσι νὰ ἐξισωθῶσι. Πεῖραν τούτου ἐλάβομεν πρὸ μικροῦ. Ἀνεγινώσκομεν τὸν Πλώκιον τοῦ Καικιλίου, ὅστις ὄχι ὀλίγον ἤρεσκε καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τοὺς μετ' ἐμοῦ

φαῖος τῶν ῥωμαίων κωμικῶν κατὰ τὸν τοῦ Σηδιγίτου κα-

εἶτα ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν ν' ἀναγνώσωμεν καὶ τὸν Πλώκιον τοῦ Μενάνδρου, ἐξ οὗ μετέφρασεν ὁ Καικίλιος τὴν κωμῳδίαν ἐκείνην. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐλάβομεν τὸν Μένανδρον εἰς χεῖρας, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, Μάκαρες θεοί, πόσον ἀκίνητος καὶ ψυχρὸς, καὶ πόσον ἀλλοῖος τοῦ Μενάνδρου ἐφάνη ὁ Καικίλιος! Τοῦ Διομήδους βέβαια τὰ ὅπλα καὶ τοῦ Γλαύκου δὲν ἐξετιμήθησαν μᾶλλον ἀνίσου ἀξίας. Εἶτα προέβη ἡ ἀνάγνωσις εἰς τὸ χωρίον, ἔνθα ἀνὴρ πρεσβύτης παραπονεῖται κατὰ τῆς πλουσίας, ἀλλὰ δυσειδοῦς συζύγου αὐτοῦ, ὅτι ἠναγκάσθη ὑπ' αὐτῆς νὰ πωλήσῃ τὴν θεραπαινίδα του, νέαν οὐχὶ ἄπειρον γυναικείων ἔργων, οὐδὲ μορφῆς ἀνελευθέρου, διότι ἐνόμιζεν αὐτὴν παλλακήν του. Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ εἴπω πόσον διαφέρουσιν, εἶπον δὲ νὰ ἀντιγραφῶσιν οἱ στίχοι ἑκατέρου καὶ νὰ τεθῶσιν εἰς κρίσιν ἑκάστου.

[Ἕπονται οἱ στίχοι ἐν τῷ κειμένῳ, οὓς παραλείπομεν, διότι οἱ τοῦ Μενάνδρου εἰσὶ λίαν ἐφθαρμένοι ἐν τοῖς χειρογράφοις].

»Παρὰ τὸ ἐπαφρόδιτον τῶν πραγμάτων καὶ λέξεων, οὐδαμῶς ὅμοιον εἰς ἑκάτερον αὐτῶν, εἰς τοῦτο μάλιστα ἐφιστῶ τὸν νοῦν, ὅτι τὰ ὑπὸ Μενάνδρου σαφῶς, προσηκόντως καὶ ἐπιχαρίτως γραφέντα οὐδόλως ἠδυνήθη ὁ Καικίλιος ἀποπειραθεὶς νὰ ἑρμηνεύσῃ, ἀλλ' ὡς πάντη ἀδόκιμα παρέλιπε, παρεμβαλὼν ἄλλα ἄτοπα καὶ μιμικὰ, ἀγνοῶ τίνα. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ Μενάνδρου τὸ ἐκ μέσου τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων εἰλημμένον, ἁπλοῦν καὶ ἀληθὲς καὶ τερπνὸν, τίνος ἕνεκα παρέλιπεν ἀγνοῶ. Ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος πρεσβύτης σύζυγος, διαλεγόμενος μεθ' ἑτέρου πρεσβύτου γείτονος, καὶ καταρώμενος τὴν ἀλαζονείαν τῆς πλουσίας συζύγου του, λέγει τάδε [παραλείπονται]. Ὁ Καικίλιος ὅμως ἐπροτίμησε νὰ φανῇ ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ γελοῖος μᾶλλον ἢ συνεπὴς καὶ σύμφωνος πρὸς ὃ περιέγραφε πρόσωπον διαφθείρων τὰ τοῦ Μενάνδρου.

»Τί δὲ δέον νὰ εἴπω περὶ ἐκείνου τοῦ χωρίου ἐν ἑκατέρᾳ κωμῳδίᾳ, εἶναι πρόδηλον, οὗ ἡ ἔννοια εἶναι σχεδὸν αὕτη. Θυγάτηρ ἀνδρὸς πένητος παρεβιάσθη ἐν παννυχίδι, ἀγνοοῦντος τοῦ πατρός· διὸ καὶ ἐνομίζετο παρθένος ἔτι. Ἐκ τοῦ παραπτώματος τούτου γενομένη προϊόντος τοῦ χρόνου ἔγγυος, τίκτει. Θεράπων φρόνιμος πρὸ τῶν θυρῶν τῆς οἰκίας ἱστάμενος, καὶ ἀγνοῶν ὅτι προσήγγιζεν ὁ τοκετὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ δεσπότου, καὶ ἐν γένει ὅτι ἡ παρθένος διεφθάρη, ἀκούει τοὺς κλαυθμοὺς καὶ θρήνους τῆς κόρης ὠδυνούσης· ὅθεν φοβεῖται, ὀργίζεται, ὑποπτεύεται, οἰκτείρει, πενθεῖ. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ἤθη καὶ πάθη αὐτοῦ ἐν τῇ ἑλληνικῇ κωμῳδίᾳ εἰσὶ θαυμασίως σφοδρὰ καὶ λαμπρά· παρὰ δὲ τῷ Καικιλίῳ νωθρὰ πάντα καὶ κενὰ τοῦ προσήκοντος ἀξιώματος καὶ χάριτος. Εἶτα ἐρευνήσας ὁ δοῦλος καὶ μαθὼν τὸ γεγονὸς, ἐκφωνεῖ παρὰ Με-

νόνα[1]), ἀποφαινόμενος ὅτι αἱ τοῦ Καικιλίου ὑπελείποντο πλεῖστον ὅσον τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων κατά τε τὴν χάριν τοῦ λόγου, τὴν τῶν παθῶν δήλωσιν καὶ τῶν ἠθῶν τὴν διαγραφὴν, εἰκάζομεν ὅτι αἱ τῶν λοιπῶν ὑποδεεστέρων αὐτοῦ κωμικῶν ὑπελείποντο ἔτι πλέον. Εἰς τοιαύτην ἔλλειψιν ἑπόμενον ἦτο νὰ ὑποπέσωσιν οἱ τῆς Ῥώμης ποιηταὶ, ὧν τινες μὲν φαίνονται ὅτι ἔχουσι ποιητικὴν ἀρετὴν καὶ γονιμότητα νοὸς οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὡς ὁ Ναίβιος καὶ Πλαῦτος, οἱ πλεῖστοι ὅμως, καὶ αὐτοὶ οὗτοι, οὔτε παιδείαν οὔτε ἀγωγὴν εἶχον τοιαύτην, ἥτις ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ αὐτοῖς τὴν λεπτότητα καὶ χάριν ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἀναγκαία ὅπως αἰσθανθῇ τις καλῶς τὰς τοῦ πρωτοτύπου χάριτας καὶ ἀρετὰς καὶ μεταβιβάσῃ αὐτὰς εἰς ἣν γράφει γλῶσσαν. Τοιαύτη λεπτότης εὐαισθησίας καὶ χάριτος ἐν τῷ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι ἔδει βεβαίως νὰ ἐλλείπῃ παρὰ ποιηταῖς, οἵτινες οὐδόλως συνεστέλλοντο ἐκ δύο διαφόρων δραμάτων τοῦ αὐτοῦ ἢ καὶ ἄλλου ποιητοῦ, ἐχόντων ὁμοίαν ἢ καὶ διάφορον ὑπόθεσιν, νὰ συμπιλίζωσιν ἓν ἴδιον δρᾶμα, λαμβάνοντες σκηνὰς καὶ πράξεις καὶ ἐκ τῶν δύο ἐκείνων δραμάτων, ὅπως ἐποίει ὁ Τερέντιος, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ ἐν τοῖς προλόγοις του, δικαιολογούμενος πρὸς τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἐποίησαν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὅπως γινώσκομεν ὅτι ἐποίησε καὶ ὁ Πλαῦτος ἐν πολλαῖς τῶν κωμῳδιῶν του, καὶ ὅπως ἐποίησαν καὶ ἄλλοι κωμικοί. Τοσαύτην δὲ καλλαισθησίας ἔλλειψιν καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν εἶχον οἱ ῥωμαῖοι ποιηταὶ, εἶχον ἐξάπαντος οἱ θεαταὶ αὐτῶν, εἰς οὓς ἐπαρουσίαζον τοιαῦτα ἐκ ποικίλων ῥακῶν συῤῥάμματα.

Ἡ ἀπειροκαλία τῶν τε ποιητῶν καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κοινοῦ φαί-

νάνδρῳ τὰς λέξεις ταύτας........... Ἴδωμεν, ἂν προςήγγισεν ὁ Καικίλιος εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀκρίβειαν τῶν λόγων τούτων. Οἱ στίχοι τοῦ Καικιλίου εἰσὶν οὗτοι· ἀκρωτηριάζει πάντα τὰ τοῦ Μενάνδρου καὶ συμφύρει λέξεις τραγικοῦ ὄγκου.......

»Ὅθεν, ὅταν ἀναγινώσκω, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, τὰ τοῦ Καικιλίου καθ' ἑαυτὰ, οὐδαμῶς μοὶ φαίνονται ἐστερημένα χάριτος καὶ ἀδόκιμα· ὅταν ὅμως παραβάλλω καὶ συγκρίνω πρὸς τὰ ἑλληνικὰ, νομίζω ὅτι ὁ Καικίλιος δὲν ἔπρεπε νὰ διώξῃ ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ.»

1) Ὃν διέσωσεν ὁ αὐτὸς Γέλλιος ἔ. ἀ. 15, 24.

νεται καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τῶν κωμῳδιῶν των, ἐν οἷς συγχρόνως γίνεται λόγος περὶ ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ἀγορανόμων καὶ δημάρχων, ἃς ὠνόμαζεν ὁ Ἕλλην ποιητὴς ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ ῥωμαϊκῶν προςέτι, οἷον aediles, praetores, triumviri, ἃς προςέθηκεν ὁ ῥωμαῖος κωμικός.

Ὡςαύτως γίνεται λόγος περὶ ῥωμαίων θεῶν, παρεμβάλλονται λέξεις καὶ φράσεις ἱερατικαὶ, στρατιωτικαὶ καὶ νομικαὶ, ἀναφερόμεναι εἰς ῥωμαϊκὰ πράγματα, ἐν ᾧ ἡ τοῦ δράματος ὑπόθεσις εἶναι ἑλληνικὴ, καὶ τὸ δρᾶμα ὑποτίθεται ὅτι τὴν σκηνὴν ἔχει ἐν Ἀθήναις, Ἐπιδάμνῳ, Θήβαις ἢ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ τοῦ πρωτοτύπου χάρις καὶ κανονικότης ἀμαυροῦται οὐχὶ διὰ τοιούτων μόνων παρεμβολῶν, γινομένων ἀδεξίως χάριν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κοινοῦ, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον διὰ χονδροειδεστάτων ῥαβδισμῶν καὶ ὕβρεων τῶν ἐν ταῖς κωμῳδίαις θεραπόντων καὶ διὰ βαναυσολογιῶν ἀφορήτων εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν, ἀνεκτῶν ὅμως εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν, παρ' ᾧ οἱ δοῦλοι εἰς πολὺ ταπεινοτέραν θέσιν εὑρίσκοντο ἢ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἔνθα ὅμως ἡ θέσις τοῦ δούλου περιγράφεται ἠπιωτέρα καὶ οἱ δεσπόται φέρονται ἀνθρωπινώτερον πρὸς αὐτοὺς, ὁ ποιητὴς κρίνει ἀναγκαῖον νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ἑλληνικός· ὅπως καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως ὕστερον, ἀναγράφων μεταξὺ τῶν ἀρετῶν τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν, ὅτι ἠδύναντο νὰ ὀρχῶνται καὶ νὰ ᾄδωσιν ἐπισταμένως πρὸς τὸν αὐλὸν, ἐξαιτεῖται συγγνώμην παρὰ τῶν ῥωμαίων ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, λέγων ὅτι τὰ ἀναφερόμενα εἰσὶν ἀρεταὶ κατὰ τὰ ἤθη τῶν Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ τῶν Ῥωμαίων, παρ' οἷς ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ὄρχησις ἐθεωρεῖτο ἔλλειψις καὶ ὄχι ἀρετὴ ῥωμαίου πολίτου. Εἰς τὰς κωμῳδίας ὅμως, ἃς ὕστερον ῥωμαῖοι ποιηταὶ συνέταξαν λαμβάνοντες ὑπόθεσιν ῥωμαϊκὸν βίον καὶ ἤθη, εἰσάγονται οἱ δοῦλοι λαλοῦντες καὶ πράττοντες ἐν μεγάλῃ συστολῇ καὶ φόβῳ, ὅπως καὶ ἐν τῷ βίῳ συνήθως ἔζων, θεωρούμενοι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων οὐχὶ ὡς ἄνθρωποι οὓς ἡ τύχη ὑπέβαλεν εἰς τὴν δουλείαν, ἀλλ' ὡς ἄλογα κτήνη, ἃ οἱ Ῥωμαῖοι διεχειρίζοντο καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ πρεσβύτερος Κάτων τοὺς ἰδίους δούλους κατὰ Πλούταρχον.

Πανταχοῦ τῶν ῥωμαϊκῶν τούτων μεταφρασμάτων, ἔνθα ὁ λό-

γος ἀπαιτεῖ νὰ μνημονευθῶσι νομίσματα, ὀνομάζονται μόνον ἑλληνικά, οὐδαμοῦ δὲ ῥωμαϊκά[1]), διότι ὁ ποιητὴς θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τὸ διδασκόμενον δρᾶμα εἶναι ἑλληνικόν. Ὁ αὐτὸς ὅμως ποιητὴς λησμονήσας τοῦτο, παρεμβάλλει ἐν τῷ αὐτῷ δράματι σκώμματα καὶ χλευασμοὺς περὶ ἰταλικῶν τινων χωρῶν καὶ λαῶν, οἷον Καμπανῶν καὶ Πραινεστίνων καὶ ἄλλων[2]), ὧν εἴτε τὰ ἤθη εἴτε ἡ διάλεκτος καὶ ὁ βίος παρεῖχόν τινα, ἃ ἐφαίνοντο τοῖς Ῥωμαίοις ἀδόκιμα καὶ γελοῖα. Τοιαῦτα ἐλαφρὰ καὶ ἀφελῆ σκώμματα εἶναι τὰ μόνα, ἃ ἡ ἀστυνομικῶς αὐστηρότατα ἐπιτηρουμένη αὐτὴ ποίησις ἠδύνατο νὰ ἐκφέρῃ κατὰ συγχρόνων καὶ τούτων μὴ παρόντων! Εἰς τοσοῦτον προέβαινε τὸ δέος τῶν ἀτυχῶν τῆς Ῥώμης ποιητῶν, οὓς ὁ Ναίβιος ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἐλευθερίαν λόγου, οὐδὲ ὅσην ἔχουσιν οἱ τῶν Πτολεμαίων καὶ Σελευκιδῶν θεράποντες· καὶ ὅςτις φοβούμενος μὴ καὶ πάλιν ῥιφθῇ εἰς τὰ δεσμά, ἄν που τῶν κωμῳδιῶν του ἐκφράσῃ τι κατὰ τῶν πολιτευομένων, νουθετῶν αὐτὸς ἑαυτόν, λέγει ἔν τινι ἀποσπάσματι· Πρὸς τί νὰ φροντίζω ἐγὼ περὶ πολιτείας, ἐν ᾧ περὶ αὐτῆς καθῆκον ἔχει νὰ μεριμνᾷ ἡ ἀρχή; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀποχὴ αὕτη ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἦτο κοινὴ καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς κωμῳδίας, δὲν καταλέγεται τοῦτο ὡς ἔλλειψις τῆς ῥωμαϊκῆς, ἀλλ' ἀναφέρεται ὅπως ἀποδειχθῇ καὶ διὰ τούτου ὅτι ἐν Ῥώμῃ ἡ ποίησις ἦτο δούλη, καὶ ἡ τοῦ ποιητοῦ γλῶσσα δεδεμένη, ἀφίνετο δὲ ἐλευθέρα ἵνα ἐκφρασθῇ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχῆς πρὸς τέρψιν τοῦ ὑπ' αὐτῆς θωπευομένου κοινοῦ χάριν ἰδιοτελῶν συμφερόντων εἰς τὰς προςεχεῖς ἀρχαιρεσίας, ὧν ἕνεκα συνηρμολόγει καὶ ὁ ποιητὴς τὸ δρᾶμα πωλῶν τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτήν, ὡς ἀλλαχοῦ θέλομεν εἰπεῖ.

Ἐντεῦθεν εἰς τὰς τοῦ Πλαύτου κωμῳδίας οὐδὲν ὑπάρχει ἀναφερόμενον εἰς τὰς τῶν συγχρόνων σχέσεις καὶ πράξεις, εἰμὴ εὐχαὶ ὑπὲρ εὐοδώσεως πολέμων καὶ ὑπὲρ εἰρήνης[3]), μομφαὶ κατὰ

---

1) Βλ. Mommsen ἐν ῥωμ. ἱστ. α' σ. 906 δ' ἐκδ.
2) Ἐν Τρινούμμῳ Πλαύτου στίχ. 609. Βακχ. 24.
3) Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Cistellariae.

σιτοπωλῶν καὶ τοκιστῶν, κατὰ πολυτελείας, κατὰ δωροδοκίας ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις, κατὰ τῶν συνεχῶν θριάμβων, κατὰ τελωνῶν, κατὰ τῆς ὑπερτιμήσεως τοῦ ἐλαίου, καὶ ἔν τινι κατὰ μίμησιν τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας παραβάσει[1]) πικραὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἀγορᾷ σκανδάλων καὶ ἀδικημάτων. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα λέγονται τοσοῦτον γενικῶς καὶ ἀορίστως, ὥςτε οὐδεὶς ὀνομαστὶ προςβάλλεται ἵνα παροργισθῇ κατὰ τοῦ ποιητοῦ.

Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι ὁ Καικίλιος κατὰ Γέλλιον οὐδόλως ἠδυνήθη νὰ μεταφέρῃ ἐκ τοῦ Μενάνδρου τὰς λεκτικὰς αὐτοῦ χάριτας, οὐδὲ νὰ δηλώσῃ διὰ τῆς γλώσσης τὴν ποικίλην καὶ λεπτὴν τῶν πρωτοτύπων ἔκφρασιν τῶν παθῶν καὶ τοῦ ἤθους τῶν δρώντων προσώπων, καὶ ὅτι πᾶσα ἡ ἐν τούτοις χάρις καὶ κομψότης τῶν πρωτοτύπων ἐξέλιπεν ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς μεταφράσμασιν. Ἡ ἔλλειψις αὕτη προῆλθε βεβαίως ἐκ τῆς ἀπειρίας τοῦ ῥωμαίου ποιητοῦ[2]) καὶ ἐκ τῆς ἀμόρφου καὶ ἀξέστου ἔτι ῥωμαϊκῆς γλώσσης, ἥτις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ μετὰ τῆς προςηκούσης χάριτος αἰσθήματα καὶ πάθη λεπτά.

Εἰς τὴν ἀτελῆ ὅμως ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀρχαϊκὴν ἔτι λιτότητα τοῦ οἰκιακοῦ καὶ κοινωνικοῦ τῶν Ῥωμαίων βίου ἀποδοτέα ἡ παράλειψις τῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δράμασιν εἰςαγομένων προσώπων, ἅτινα ἐξετέλουν ἔργα τοῦ οἰκιακοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων, ἄγνωστα τοῖς τότε Ῥωμαίοις. Διὰ τῆς παραλείψεως τούτων ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν κωμῳδιῶν ἅπας ὁ κόσμος καὶ ἡ ποικίλη λεπτότης ἐν τῷ λέγειν καὶ δρᾷν, ἣν παρεῖχον εἰς τὰ πρωτότυπα τοιούτων προσώπων χαρακτῆρες. Διετηρήθησαν δὲ ἐν τούτοις πρόσωπα,

1) Ἐν Curculione ἀπὸ στιχ. 462 κ. ἑ. κατὰ τὴν ἔκδ. Fleckeisen.
2) Ὁρατ. ἐν ἐπιστ. 2, 1, 170.

Adspice, Plautus
Qvo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidosi;
Qvantus sit Dossennus edacibus in parasitis,
Qvam non adstricto percurrat pulpita socco;
Gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc
Securus, cadat an recto stet fabula talo.

ὧν τὰ ἔργα ἦσαν ἤδη γνωστὰ καὶ ἀναγκαῖα τῷ οἰκιακῷ τῶν Ῥωμαίων βίῳ. Τοιαῦτα πρόσωπά εἰσι τὸ τοῦ παρασίτου καὶ γελωτοποιοῦ καὶ μαγείρου, ἃ βλέπομεν ἐν ταῖς κωμῳδίαις τοῦ Πλαύτου, διότι ἡ εἴςοδος αὐτῶν ἦτο ἐλευθέρα εἰς πολλὰς ῥωμαϊκὰς οἰκίας, εἰς ἃς ἐξετιμᾶτο ἤδη προςηκόντως ἡ μαγειρικὴ τέχνη ἐν τοῖς δείπνοις, ὡς καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς τῶν συνδείπνων διασκέδασις καὶ ψυχαγωγία ἀπῄτει ἤδη τὴν παρουσίαν τῶν γελωτοποιῶν καὶ παρασίτων.

Πασῶν λοιπὸν τῶν ἐν τοῖς δράμασι τούτοις μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων ἐργάτης μὲν ἦτο ὁ ῥωμαῖος ποιητής, αἴτιον δὲ τὸ κοινὸν τῆς Ῥώμης. Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις καὶ οἰκονομία αὐτῶν ἦτο ἔργον τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ, καθ' ὅσον ταῦτα ἔμενον ἄθικτα, ἡ δὲ διασκευὴ καὶ διάπλασις καταλογιστέα εἰς βάρος τοῦ ῥωμαίου ποιητοῦ, ὅςτις μετεῤῥύθμιζε τὸ δρᾶμα κατὰ τὰ ἤθη καὶ τὰς διαθέσεις τοῦ κοινοῦ ὑπὲρ οὗ ἐποίει. Ἡ δ' ἀμάθεια καὶ ἀπειροκαλία τούτου παρεῖχεν εἰς τὸν ποιητὴν τὴν ἄδειαν νὰ συμφύρῃ καὶ συγχωνεύῃ πρὸς εὐκολίαν του μέρη δύο διαφόρων πρωτοτύπων δραμάτων, καὶ νὰ συνάπτῃ καὶ συμβιβάζῃ ἐξωτερικῶς τὰ ἐσωτερικῶς ἀσυνάρτητα καὶ ἀσυμβίβαστα. Κοινὸν τὸ ὁποῖον ἐπευφήμει καὶ ἐχειροκρότει τὰ ἐνδύματα τῶν ὑποκριτῶν μᾶλλον[1]) ἢ τὴν τέχνην αὐτῶν, καὶ θορυβοῦν διέκοπτε τὴν παράστασιν τοῦ δράματος ἐξ ἀηδίας ἵνα ἴδῃ μονομάχους καὶ παλαιστὰς[2]), εἰς οὓς μᾶλλον ἠρέσκετο, καὶ ὃ ἐτέρπετο μᾶλλον εἰς τοὺς ἐν τῇ σκηνῇ 600 ἡμιόνους τοὺς φέροντας λάφυρα ἐκ Τροίας, εἰς τοὺς 3000 κρατῆρας καὶ εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἱππέων καὶ πεζῶν, ὧν ἡ διάβασις διήρκει τέσσαρας ὅλας ὥρας[3]), τὸ τοιοῦτο κοινὸν οὐδόλως ἦτο ἱκανὸν νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ἀξίας τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ νὰ καταναγκάσῃ τὸν ποιητὴν νὰ συντάξῃ δρᾶμα ὅσον οὗτος ἠδύνατο τελειότερον. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ ποιητής, λαβὼν παρὰ τῆς ἀρχῆς τὸ συμφωνηθὲν χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὸ διδαχθησόμενον

1) Ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ὁράτ. ἐν ἐπιστ. 2, 1, 202 κ.

2) Βλ. Πρόλογον εἰς Τερεντίου Ἑκυράν.

3) Βλ. καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν τῇ περὶ σατυρικῆς ποιήσεως πραγματείᾳ μου ἐν Ἀθηναίου τόμῳ δ'. σελ. 287 κ. ἑ.

αὐτοῦ δρᾶμα, ἠδιαφόρει ἂν τὸ ἔργον του ἐπεδοκιμάζετο ἢ ὄχι παρὰ τοῦ κοινοῦ[1]). Ἐντεῦθεν οὐδὲ ἀγῶνες ποιητῶν ἠδύναντο νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ θεάτρῳ, ὅπως παρ' Ἕλλησιν, οὓς οὐχὶ τὸ χρῆμα, ἀλλ' ἡ τιμὴ καὶ δόξα ἐθέρμαινε πρὸς παραγωγὴν θαυμασίων ἔργων τῆς διανοίας καὶ φαντασίας[2]). Ἐντεῦθεν τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀποτυχόντος ποιητοῦ ἐν τοιούτῳ κοινῷ ἀναλαμβάνει ὁ πλειότερον συμφέρον ἔχων ἐν τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ ποιητοῦ πρωταγωνιστής, διότι αὐτοῦ κτῆμα ἦτο τὸ διδαχθὲν δρᾶμα, καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν αὐτὸ ὕστερον ἐν Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ ὅπου ἠδύνατο· ὃ βλέπομεν ὅτι ποιεῖ ὁ τοῦ Τερεντίου πρωταγωνιστὴς Ἀμβίβιος, πιθανὸν δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι ἐποίουν τὸ αὐτό.

Τί ἄλλο εἶχέ τις νὰ προσδοκᾷ παρὰ λαοῦ, οὗ ἡ μὲν ἀρχὴ εἶχεν ἀείποτε δεδεμένην τὴν γλῶσσαν τῶν ποιητῶν, ἠνοίγετο δὲ τὸ δρᾶμα χάριν φιλοδόξων σκοπῶν, καὶ ἀείποτε ἐθεώρει ὡς ξένον καὶ ἐτήρει ἀλλότριον τῶν ῥωμαϊκῶν ἠθῶν; Τί ἄλλο εἶχέ τις νὰ περιμένῃ παρὰ κοινοῦ, ὅπερ ἀείποτε προετίμα τοὺς μονομάχους τῶν σχοινοβατῶν, τοὺς σχοινοβάτας τῶν κωμικῶν, τοὺς κωμικοὺς τῶν τραγῳδῶν, καὶ τὸ θέατρον ἐνόμιζε σχολεῖον ἑλληνικῆς παιδιᾶς ἢ ἐλαφρότητος[3]), οἱ δὲ αὐστηρότεροι Ῥωμαῖοι καὶ ἠθικῆς ἐξαχρειώσεως; Τί εἶχε νὰ ἀναμένῃ παρά τε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ῥώμης, ἐν ᾧ βλέπει ὅτι καὶ ἐκείνη καὶ τοῦτο δὲν θεωροῦσι τὸ θέατρον ὡς μέσον, δι' οὗ δύνανται νὰ διδαχθῶσιν ἢ τοὐλάχιστον ν' ἀπολαύσωσι τοῦ ἐν τῇ τέχνῃ καλοῦ καὶ τελείου, ἀλλ' ὡς μέσον μόνον σπουδαρχικῆς ἰδιοτελείας ὡς πρὸς τὴν ἐπιτηροῦσαν αὐτὸ ἀρχὴν, ὡς πρὸς τὸ κοινὸν δὲ τριβῆς χρόνου ἀνωφελοῦς καὶ διαχύσεως θορυβώδους καὶ γελοίας; Πῶς ἄλλως δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τὸ ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ῥώμης γεγονὸς τῷ 167 π. Χ. ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Τερεντίου,

1) Βλ. τὸ τοῦ Ὁρατίου χωρίον ἐν σελ. 254 σημ. 2). Πρβ. A. Schlegel Dramat. 1, 356 κ. ἑ.

2) Ὁ αὐτὸς ἐν ποιητ. τέχ. 320.

Graiis in genium, graiis dedit ore rotundo
Musa loqvi, praeter laudem nullius avaris.

3) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 220 σημ. 1) ἃ ὁ Κικέρων περὶ τούτου λέγει.

ὅτε οἱ ἐξ Ἑλλάδος κληθέντες δοκιμώτεροι μουσικοὶ, κιθαρῳδοὶ, αὐλῳδοὶ καὶ λοιποὶ, ἵνα λαμπρύνωσι δι' ἀγῶνος μουσικοῦ τὰ ἐπινίκια ῥωμαίου στρατηγοῦ, διετάχθησαν ὑπό τε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ πλήθους νὰ μεταβάλωσι τὸν μουσικὸν ἀγῶνά των, ὃν οὐδόλως ἠδύναντο νὰ ἐκτιμήσωσιν οἱ θεαταὶ, εἰς ἀγῶνα χειρῶν καὶ ὀργάνων ἀμοιβαίως τυπτόμενοι, οὗ γενομένου, ὁ θόρυβος καὶ ἡ χαρὰ καὶ αἱ ἐπευφημίαι τοῦ πλήθους ἦσαν ἀτελεύτητοι;[1]) Ὁ τοῦ θεάτρου θόρυβος ἦτο τοσοῦτος συνήθως, ὥστε ὁ Ὁράτιος[2]) παρομοιάζει αὐτὸν πρὸς τοὺς συριγμοὺς τοῦ Γαργάνου ἄλσους καὶ τοὺς μυκηθμοὺς τοῦ τυῤῥηνικοῦ πελάγους, οἱ δὲ δραματικοὶ ποιηταὶ τῆς Ῥώμης πρὸ παντὸς ἄλλου ὀφείλουν νὰ παρακαλῶσι πολλάκις ἐν τοῖς προλόγοις τῶν κωμῳδιῶν των τοὺς θεατὰς νὰ ἡσυχάσωσιν, ἵν' ἀκούσωσι τὴν τοῦ δράματος διδασκαλίαν. Ὅπως δὲ τηρήσωσι τεταμένην τὴν προσοχὴν αὐτῶν, οὐδὲ διαλείμματα συγχωροῦσιν εἰς τὰς κωμῳδίας των, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐξακολουθεῖ ἀδιακόπως ἡ τοῦ δράματος διδασκαλία, ἵνα μὴ δοθῇ καιρὸς ν' ἀναχωρήσωσιν· ἀποπερατωθείσης δὲ ταύτης, εἷς τῶν ὑποκριτῶν ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν ἰδιαιτέρᾳ στολῇ καὶ προςκαλεῖ τὸ κοινὸν νὰ χειροκροτήσῃ, ἀναγγέλλων οὕτω τὸ τέλος τοῦ δράματος, διότι τοῦτο ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς τοῦ τοιούτου πλήθους. Εἰς τὴν ἀπειρίαν καὶ ἀμάθειαν τοῦ κοινοῦ τῆς Ῥώμης ἀποδοτέοι ἐν μέρει καὶ οἱ προτασσόμενοι πρόλογοι εἰς τὰς τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου κωμῳδίας, ἐν οἷς ἐκτίθεται ἡ ὑπόθεσις καὶ ἄλλα εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ δράματος ἀναφερόμενα, δι' ὧν καθωδηγοῦντο οἱ θεαταὶ εἰς τὴν ἀληθῆ κατάληψιν αὐτοῦ. Ἡ ὁδηγία αὕτη γίνεται καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δράματος ἐνίοτε, ὡς ἐν τῷ Ἀλαζόνι στρατιώτῃ (Milite glorioso[3]), ἔνθα ὁ διαλεγόμενος

1) Ἀνάγνωθι τὴν διήγησιν τοῦ κωμικοῦ τούτου γεγονότος παρ' Ἀθηναίῳ (σελ. 615), ἣν οὗτος ἔλαβεν ἐκ τῆς λ' τῶν ἱστοριῶν τοῦ Πολυβίου.

2) Ἐπιστ. 2. 1, 200 κ. ἑ.

Tanto cum strepido ludi spectantur et artes.

3) Ἐν 2, 3, 73·

Et mox, ne erratis, haec duarum hodie in vicem
Et hic et illic mulier feret imaginem
Atqve eadem erit, verum alia esse assimulabitur.

προαναγγέλλει εἰς τὸ κοινὸν πῶς δέον νὰ διαστείλῃ ἑκατέραν τῶν παρουσιασθησομένων γυναικῶν.

Κοινὸν λοιπὸν, συνιστάμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὄχλου ἀμαθοῦς ὅλως καὶ ἀπειροκάλου καὶ συνελθόντος ἐν Ῥώμῃ ἐκ πάσης ἰταλικῆς χώρας καὶ ἀλλαχόθεν, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ Σκιπίων ὅτι ἔχει τὴν Ἰταλίαν οὐχὶ μητέρα, ἀλλὰ μητρυιὰν [1]), καὶ ὄντος διὰ τοῦτο διαφόρου καταγωγῆς καὶ ἤθους, δὲν ἠδύνατο νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἔργων τῆς διανοίας ἢ ὅπως ἔκρινε, πολὺ δ' ὀλιγώτερον νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτὰ καὶ τοὺς παραγαγόντας νὰ τιμήσῃ. Ἡ ποίησις εἰςῆλθεν ἔξωθεν εἰς τὴν Ῥώμην ὡς δούλη, καὶ εἰ μὴ διετέλεσε πάντοτε δούλη, ὠλιγορεῖτο ὅμως ἀείποτε καὶ ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν Ῥωμαίων, ὑπὸ μὲν τῶν ἰσχυρῶν καὶ λογίων ὡς ξένον προϊὸν καὶ χρήσιμον μόνον πρὸς ἐξύμνησιν τῶν πράξεών των, ὑπὸ δὲ τῶν πολλῶν ἐξ ἀπειροκαλίας καὶ ἀμαθείας. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἔλλειψις τῆς τιμῆς πρὸς τὴν ποίησιν καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς διανοίας ἔργα, ἣν ὁ Κικέρων ὁμολογεῖ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἀπέδιδον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ποίησιν, καὶ διὰ τοῦτο νομίζει ὅτι δὲν ηὐδοκίμησαν ἐν αὐτῇ καὶ ἐν ἄλλοις ὁμοίοις ταύτης ἔργοις οἱ συμπολῖται αὐτοῦ.

Νοεμβρίῳ 1876.

Ευθ. Καστορχης.

1) Βλ. Πλούταρχον ἐν ἀποφθέγμασι βασιλέων καὶ στρατηγῶν, ἐν τοῖς τοῦ Σκιπίωνος 22, καὶ πλείω ἐν τῇ ἐμῇ κρίσει τῆς Ῥενιέρου περὶ Βλοσσίου καὶ Διοφάντους πραγματείας ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6' σελ. 175 κ. ἑ.

ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΜΟΙΒΑΙΑΣ ΑΥΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΣ.

('Απόσπασμα ἔκ τινος θεολογικῆς συγγραφῆς ὅσον οὔπω ἐκδοθησομένης.)

Μεταχρωννύντες, ὥςπερ τῆς εἰκόνος τὴν γραφὴν, τὰς ἀφῃρημένας περὶ θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν συναισθημάτων ἐννοίας, καὶ μεταχαράττοντες ταύτας εἰς συγκεκριμένα πράγματα, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ μὲν θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐν χριστιανικῇ κοινωνίᾳ εἶναι ὁ παράγων τῆς 'Εκκλησίας· τὸ δὲ κοινωνικόν, ὁ παράγων τῆς Πολιτείας. 'Επειδὴ δὲ τὰ συναισθήματα ταῦτα εἶναι ἔμφυτα τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ παραμένουσιν ἐν αὐτῷ διὰ παντὸς ἀνεξίτηλα, ὡς ἀλλαχοῦ δέδεικται, ἕπεται κατ' ἀνάγκην ὅτι ἥ τε 'Εκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία, ὡς οὖσαι ἐκφάνσεις καὶ ἐν τῇ πράξει ἐκδηλώσεις ἐγγενῶν συναισθημάτων, ἀποβαίνουσιν αὐτοδικαίως ἱδρύματα αὐτοτελῆ, σταθερὰν τὴν ὕπαρξιν ἔχοντα, καὶ ἀποτελοῦσι τοὺς δύο σταθεροὺς καὶ ἀκραδάντους στύλους, ὧν ἄνευ οὔτε χριστιανική τις κοινωνία λαμβάνει σύστασιν, οὔτε λαβοῦσα χωρεῖ τὸ παράπαν εἰς πρόοδον καὶ εὐημερίαν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ τῶν δύο παραγόντων, τουτέστι τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν συναισθημάτων, ἡ φύσις καὶ ἡ ἀμοιβαία σχέσις ἀλλαχοῦ ἐξηκριβώθη, ἐφεξῆς πρέπον εἶναι ἵνα καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παραγομένων, τῆς 'Εκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας δηλαδὴ, ἡ φύσις, ὁ σκοπὸς, ὁ προορισμὸς καὶ ἡ ἀμοιβαία σχέσις ὡσαύτως ἐξακριβωθῇ πρὸς σαφῆ καὶ εἰλικρινῆ τοῦ πράγματος νόησιν.

1.

Περὶ 'Εκκλησίας.

῾Η 'Εκκλησία, ἐν εἰκόνι καὶ τύπῳ ἀπ' αἰώνων ἐν τῇ τοῦ νόμου σκιᾷ ὑπάρχουσα, διὰ τοῦ ἔργου τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ ἐν χρόνῳ ὡρισμένῳ ἱδρυθεῖσα, διὰ τῶν 'Αποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν, συνεργὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐχόντων,

κανονικὴν μορφὴν λαβοῦσα, καὶ συνέχουσα τῷ ἀῤῥήκτῳ δεσμῷ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως πάντας τοὺς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀναγεννωμένους, καθίσταται ἡ ἐπὶ γῆς ὁρατὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἐν αὐτῇ συμφιλιοῦται πάλιν μετὰ τοῦ Θεοῦ ὁ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐχθρὸς αὐτοῦ καταστὰς ἄνθρωπος, καὶ μέτοχος αὖθις τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ χάριτος καὶ δόξης ἀναδείκνυται. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν οἰκείαν λαμπρότητα καὶ χάριν ἑκουσίως ἀπεδύθη ὁ ἄνθρωπος, ἑκουσίως πάλιν ὀφείλει νὰ καταστῇ τούτων κοινωνὸς, ἀπολυτρούμενος καὶ ἁγιαζόμενος. Τῆς δὲ ἀπολυτρώσεως καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ ἡ δύναμις ἀποβαίνει ἐνεργὸς μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις τούτου ἕνεκα εὐλόγως ἐξομοιοῦται πρὸς πνευματικήν τινα οὐσίαν, ἔχουσαν τάςδε τὰς δύο ἰδιότητας· ἤτοι τοῦ εἶναι ἡγιασμένην καὶ λελυτρωμένην, καὶ τοῦ ἐπιδαψιλεύεσθαι τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν. Κατὰ ταῦτα δὲ πρόδηλος καθίσταται ἡ διαίρεσις τῶν συστατικῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας στοιχείων εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν περιλαμβάνει τὰ τὸν ἁγιασμὸν λαβόντα καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτον μεταδιδόντα (κληρικοί)· τὸ δέ, τὰ τὸν ἁγιασμὸν προςδεχόμενα, ἢ ἁγιαζόμενα (λαϊκοί). Οἱ κληρικοὶ, οἱ οὐχὶ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ δυνάμει καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὸν ἁγιασμὸν τοῖς ἄλλοις μεταδιδόντες, κατεστάθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς λειτουργικὰ ὄργανα εἰς διηνεκῆ ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν ἐκείνων πράξεων, δι' ὧν τὸ θεῖον τῆς ἀπολυτρώσεως ἔργον ἀδιαλείπτως μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων ἐνεργεῖται, καὶ ἀντὶ τῶν εἰς τὴν αἰώνιον λῆξιν ἀποδημούντων μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἄλλα νέα προστίθενται. Ἐκτελοῦσι δὲ τὸ τοῦ

ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἔργον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ ὄργανα ταῦτα θυσίαν προςφέροντες, τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου διατρανοῦντες καὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ποίμνην κατὰ Χριστὸν κυβερνῶντες καὶ ποιμαίνοντες. Κατὰ δὲ ταύτην τὴν τριττὴν αὐτοῦ λειτουργίαν ὁ Κλῆρος τὴν τριττὴν τοῦ Σωτῆρος ἀπομιμεῖται ἐνέργειαν, ὅστις ὡς λυτρωτὴς μὲν ἐξηγόρασε διὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐκ τῆς κατάρας τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ συνεφιλίωσε μετὰ τοῦ Θεοῦ· ὡς δὲ διδάσκαλος διὰ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας ἐφώτισε τὸν κόσμον· ὡς δὲ ἀρχιερεὺς ἐποίμανε τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁρατῶς ἅπαξ ὁ θεάνθρωπος ταῦτα ἐκτελέσας, ἐντολὴν ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἵνα μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἔνδοξον αὐτοῦ ἀνάληψιν αὐτοί τε ταῦτα ἐπιτελῶσι καὶ οἱ παρ' αὐτῶν κατασταθέντες λειτουργοὶ, διδάσκαλοι καὶ ποιμένες εἰς τὸ διηνεκὲς μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων ἐν τῷ ὁρατῷ τῆς Ἐκκλησίας σώματι, διὰ τοῦτο ὁ Κλῆρος προςηκόντως δύναται νὰ κληθῇ τὸ ὁρατὸν ὄργανον τοῦ νοερῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνεργοῦντος ἁγίου Πνεύματος.

Α'.

Ἡ λέξις *Ἐκκλησία*, ἐκ τοῦ *ἐκκαλεῖν* παραγομένη, κατὰ τὴν θεολογικὴν αὐτῆς ἐκδοχὴν δὲν σημαίνει ἁπλῶς ἀνθρώπων συνάθροισιν, ἀλλὰ κοινωνίαν πιστῶν ἐκλελεγμένην παρὰ Κυρίου καὶ κεκλημένην. Μετηνέχθη δὲ εἰς τὴν τῆς χάριτος οἰκονομίαν τό τε ὄνομα καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν Νόμον θεσμοθεσίας. Ὀρθῶς ἄρα καὶ εὐλόγως οἱ θεῖοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι ἐδογμάτισαν ὅτι τῆς Ἐκκλησίας ἡ σύστασις δὲν ἐγένετο κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτε οὗτος εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σάρκα προςλαβόμενος, ἐφανερώθη

ὡς λυτρωτὴς τῷ κόσμῳ· ἀλλ' ὅτι αὕτη ἤρξατο ἱδρυομένη, ἅμα ἀρξαμένης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψεως τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τῆς προνοίας περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Γεναρχῶν καὶ Πρωτοπλάστων.

Ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς Π. Διαθήκης βιβλίοις ἀπαντᾷ πολλάκις ἡ λέξις *Ἐκκλησία* ἐν τῇ αὐτῇ περίπου ἐννοίᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, καὶ δηλοῖ τὴν θεοκρατουμένην τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ κοινωνίαν, ἣν ἐκ πάντων τῶν λαῶν ἐξελέξατο καὶ συνήγαγεν ὁ Κύριος[1]). Ἐνιαχοῦ δὲ ἡ ἔννοια τῆς ἰσραηλιτικῆς *Ἐκκλησίας* καταντᾷ σχεδὸν ταυτόσημος τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐν τῇ νέᾳ Γραφῇ Ἐκκλησίας· διότι χαρακτηρίζεται οὐχὶ ὡς παρὰ Θεοῦ ἐκλελεγμένη ἁπλῶς κοινωνία, ἀλλ' ὡς βασιλεία τοῦ Θεοῦ, προωρισμένη ἵνα ἐπεκταθῇ πέρα τῶν στενῶν τῆς ἰουδαϊκῆς περιφερείας ὁρίων, καὶ συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς ἑαυτῆς κόλπους πάντα τὰ ἔθνη[2]). Ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἐν τῇ ὑπὸ Νόμον ἐκκλησίᾳ, τῇ κατὰ σημασίαν ὁσημέραι εὐρυνομένῃ, ὤφειλε νὰ τελῇ ἐν τοιαύτῃ πρὸς τὸν Θεὸν σχέσει, ὥστε ὁ μὲν Θεὸς μόνος νὰ ἦναι Θεὸς αὐτοῦ, ἐκεῖνος δὲ ἰδιαζόντως λαὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' ὅμως, τοῦ χρόνου προϊόντος, ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς παρεγνώρισε τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμόν· καὶ ἀντὶ τοῦ γνωρίσαι τὸν ἀληθῆ Θεὸν τοῖς ἔθνεσι καὶ σαγηνεῦσαι καὶ ἑλκύσαι αὐτὰ εἰς αὐτόν, παρεσύρετο τοὐναντίον καὶ ἠχμαλωτίζετο αὐτὸς ὑπ' ἐκείνων. Οὕτω τοῦ πράγματος χωροῦντος, οἱ θεόπνευστοι Προφῆται, ἐναργέστερα καὶ φωταυγέστερα σὺν τῷ χρόνῳ τὰ μέλλοντα προδιατυποῦντες, ὑψηγορικαῖς προεκήρυττον ἐκφαντορίαις ὅτι ὁ μὲν ἐκλεκτὸς τοῦ Κυρίου λαὸς φωτεινοτέρας ἐδεῖτο ἐλλάμψεως[3])· ἐκ δὲ τῆς ἀγόνου ἰουδαϊκῆς νέα τις ἔμελλε νὰ ἐπανθήσῃ Ἐκκλησία, ἀληθὴς κοινωνία τοῦ Θεοῦ, καλλίτεκνος καὶ πολύγονος, ὡς συγ-

---

1) Κριτ. κα', 8. Μακκαβ. Α'. δ', 59. «Καὶ ἔστησεν Ἰούδας καὶ οἱ »ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ ἐκκλησία Ἰσραὴλ κτλ.»

2) Παρβλ. Ἡσαΐου Β'. Γ'. καὶ ἑξ.

3) Ἱερεμ. Θ', 25. «Ἰδού, ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ ἐπι»σκέψομαι ἐπὶ πάντας περιτετμημένους ἀκροβυστίας αὐτῶν κτλ.» Παρβλ. καὶ ΙΘ', 14.

κροτουμένη ἐκ πάντων ἐν γένει τῶν φυλῶν, λαῶν καὶ ἐθνῶν τῆς γῆς[1]). Τοῦ συμβολικοῦ τῆς τέως ἰουδαϊκῆς ἐκκλησίας τύπου προανηγγέλλετο ἡ ἐξάλειψις· ὁ δὲ Θεὸς οὐχὶ, ὡς τὸ πρὶν, αἰνιγματωδῶς καὶ ἐν εἰκόνι, ἀλλὰ σωματικῶς φανερούμενος, τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων αἴρων, παρίστατο ὡς μέλλων νὰ ἀνιδρύσῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ Ἐκκλησίαν καὶ κυβερνήσῃ αὐτὴν εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ ὄντως· ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου κατὰ τὰς προρρήσεις τῶν Προφητῶν, συγκροτεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Πατρὸς ἡ ὁρατὴ τοῦ Θεοῦ κοινωνία, καὶ καλοῦνται ἐκ πάντων ἀδιακρίτως τῶν ἐθνῶν καὶ φυλῶν τῆς γῆς διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος τὰ μέλη τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας, ἥτις καθ' ἑαυτὴν ἀποτελεῖ ἓν ὀργανικὸν σῶμα, κεφαλὴν ἔχον αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν[2]).

Ἡ χριστιανικὴ ἄρα Ἐκκλησία ὑπὸ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν χρόνῳ ὡρισμένῳ συστᾶσα, ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως οἰκοδομηθεῖσα (Ματθ. ις', 18), καὶ αὐτοτελῆ πνευματικὴν κοινωνίαν ἢ ποίμνην ἀποτελοῦσα (Ἰωάν. ι', 16), συγκροτεῖται ἐκ μελῶν ἀναγεννηθέντων καὶ ἀναγεννωμένων διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, καὶ ἀπαλλαγέντων καὶ ἀπαλλαττομένων τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου, εἰς ἣν ὑπέκειτο ἡ ἀνθρωπότης διὰ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν. Τοιαύτη ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἀποτελοῦντος αὐτὴν πληρώματος οὖσα, δύναται προσηκόντως νὰ κληθῇ ἡ δευτέρα, διαρκὴς καὶ ἀέναος πνευματικὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἀνάπλασις καὶ ἀναγέννησις· διότι ἐν τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔργῳ ἐδόθη τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσιν ἡ δύναμις τοῦ ἐπιστρέφειν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν εὐθεῖαν, τοῦ σπεύδειν εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ διαρκῆ μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφιλίωσιν, καὶ συντάττεσθαι οὕτω καὶ συνταυτίζεσθαι αὐτῷ διὰ τῆς μετοχῆς τῆς ἀρχαίας χάριτος, καὶ διὰ τῆς ἁγιότητος καὶ ἁγνότητος, τῆς ἀρχῆθεν αὐτοῖς δωρηθείσης. Ἐκ τούτου δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀνακτᾶται τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ μακαριότητα, καὶ καθί-

1) Αὐτόθι ΙΒ', 15. κ. ἑξ.

2) Πρὸς Ῥωμ. ιβ', 4. καὶ ἑξ. Β'. Κορινθ. ιβ', 12. Ἐφεσ. δ', 15. καὶ ἑξ.

σταται πάλιν τέλειος, οἷος ἦν ἐξελθὼν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Πλάστου.

B'.

Ὁ ἄνθρωπος ἐξελθὼν τῶν χειρῶν τοῦ Πλάστου ὡς εἰκὼν αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσις εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς τε θείας αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τοῦ στενοῦ συνδέσμου τοῦ συνδέοντος αὐτὸν πρὸς τὸν Θεόν. Ἐνδομυχοῦσά τις τοῦ θείου ἀκτὶς, καὶ διηνεκῶς ἐξεγηγερμένη καὶ ἀκοίμητος τοῦ Ὄντος συναίσθησις ἀνεζωπύρουν ἐν αὐτῷ τήν τε περὶ Θεοῦ ἔννοιαν καὶ τὴν στενὴν πρὸς αὐτὸν συγγένειαν καὶ σχέσιν. Ἡ θέλησις αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἀγαθὴ καὶ ἐλευθέρα· τὸ δὲ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦν αὐτῷ ὕψιστος νόμος καὶ ἁγιώτατος. Μόνη αὐτοῦ ἀγάπη, ψυχῆς ἁγνοτάτης καὶ καρδίας ἀπειροκάκου ἀπαύγασμα, ἦν ἡ πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ κατὰ τὴν φορὰν, μεθ' ἧς ἡ ἐγγενὴς ἐκείνη καὶ μακαρία ἀγάπη ἐκίνει αὐτὸν, ἠγάπα πάντα τὰ ἄλλα πράγματα. Ἐν ὅσῳ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐτέλει ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ, ἔζη ἐν ἁρμονίᾳ μὲν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἐν εὐδαιμονίᾳ δὲ ἄκρᾳ καθ' ἑαυτὸν καὶ μακαριότητι.

Ἀλλ' ὁ ὄλβιος οὗτος καὶ μακάριος βίος ἔληξεν, ὅτε ὁ ἄνθρωπος δυνάμει τῆς ἐμφύτου αὐτῷ ἐλευθέρας βουλήσεως ἀπεχωρίσθη τοῦ Θεοῦ καὶ παρεδόθη εἰς ἑαυτόν· διότι ὥσπερ ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἰδιάζουσαν εἶχε κλίσιν τοῦ εἶναι ἐν τῷ Θεῷ καὶ μένειν διὰ παντὸς ἐν αὐτῷ, οὕτως ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ δυνατὸν τοῦ ἀποχωρισμοῦ καὶ τῆς πτώσεως, ὡς ἀρχὴν καὶ πυρῆνα τῆς ἐν αὐτῷ ἐλευθερίας. «Πεποίητο μὲν γάρ», λέγει ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος, «ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχαῖς τῶν ἰδίων θελημάτων τὰς ἡνίας »πεπιστευμένος, καὶ τὴν ἐφ' ᾧπερ ἂν ἕλοιτο ῥοπὴν ἀνειμένην »ἔχων· ἐλεύθερον γὰρ τὸ θεῖον, πρὸς ὃ καὶ μεμόρφωτο[1])». Ἡ δὲ τοιαύτη τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐλευθερίας ἀρχὴ ὁσημέραι προαγομένη ἐξεδηλοῦτο ὡς διάθεσις πρὸς χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ πρὸς συγκέντρωσιν ἰδίας αὐθυπάρκτου ζωῆς καὶ ὑπάρξεως. Καὶ ὄντως· ὁ ἄνθρωπος ἀπεμακρύνθη διὰ τὴν παρακοὴν αὐτοῦ τῆς

---

1) Γλαφυρ. εἰς Γένεσ. Τόμ. Β'. λόγ. Α', δ'.

θείας κοινωνίας καὶ ἑνότητος· ὑπερέβη τοὺς νόμους τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας· κατήντησεν εἰς αὐτόχρημα πτῶσιν, καὶ τοῦτο ἦν ἡ ἁμαρτία, ἥτις ἐπήνεγκεν αὐτῷ τὸν θάνατον. Εἰς τοιαύτην δὲ δυςτυχίαν καταντήσας εὑρίσκετο, ὡς εἰκὸς, ἐν ψευδεῖ ὑπάρξει· ἐν ἀπεριγράπτῳ πνευματικῇ συγχύσει· ἐν ψυχικῇ ταραχῇ καὶ στενοχωρίᾳ.

Οὕτω ταλαιπωρούμενος ὁ ἁμαρτήσας ἄνθρωπος ἤρξατο πάλιν νὰ ποθῇ τὴν προτέραν ἐκείνην μετὰ τοῦ Θεοῦ ἑνότητα καὶ κοινωνίαν, ἥτις ἐποίει αὐτὸν μακάριον καὶ εὐδαίμονα. Καὶ τούτου τοῦ πόθου ἕνεκα, ὃν σύμπας ὁ ἐθνικὸς κόσμος διὰ βαθυτάτων στεναγμῶν καὶ στόνων ἀδιαλείπτως διετράνου, προςῆλθεν ὁ Πλάστης φιλαγάθως εἰς βοήθειαν, ἐξαποστείλας τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν, ἵνα ἐλευθερώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ τῶν βαρυτάτων δεσμῶν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ ἐπανορθωθῇ ἡ διαταραχθεῖσα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἁρμονία· διότι ὥςπερ μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐξ αἰώνων καὶ ἀπ' αἰώνων ὑφίσταται ἑνότης καὶ συμφωνία οὐσίας καὶ θελήσεως, οὕτω διὰ τοῦ Υἱοῦ ἠδύνατο ἡ πεσοῦσα ἀνθρωπότης, ἣν ὁ Υἱὸς, ὡς πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς [1]), ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς ἀντεπροσώπευε, ν' ἀνυψωθῇ εἰς τὴν πρώτην τῆς περιωπῆς τελειότητα, καὶ νὰ τεθῇ πάλιν ἐν τῷ ἀρχαίῳ συνδέσμῳ, ὅςτις εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὑφιστάμενον.

Ὁ Χριστὸς ἱδρύσατο πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν τὴν Ἐκκλησίαν. Εὔδηλον δὲ ὅτι πάντα τὰ πνευματικὰ καὶ ἀόρατα, ὅσα κατὰ ἀλήθειαν ὑπάρχουσι καὶ ἐνεργοῦσι, λαμβάνουσι πραγματικὸν τύπον καὶ ὁρατὴν μορφήν· διότι ἄλλως δὲν δύνανται ν' ἀποκαλυφθῶσι τοῖς ἀνθρώποις, ὧν ἐν τῇ φύσει ἔγκειται τὸ διατυποῦν αἰσθητοῖς ἀπεικάσμασι τὸ ζωογονοῦν αὐτοὺς ἐνδομύχως πνεῦμα, καὶ ἐν εἰκόσι τε καὶ συμβόλοις ἐξωτερικῶς παριστάναι. Ὥςπερ δὲ ἐν τοιαύτῃ ἐξωτερικῇ ἀπεικονίσει λαμβάνει ὁ ἄνθρωπος συνείδησιν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ πνευματικῆς ὠθήσεως· οὕτω λαμβάνει ὁμοίως συνείδησιν τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ πνευματικῆς ζωῆς

---

1) Πρὸς Ῥωμ. η', 29.

ἐν μόνῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις εἶναι ἡ ζῶσα καὶ ὁρατὴ κοινωνία μετὰ τοῦ Κυρίου. Ἡ ἀόρατος Ἐκκλησία γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τῆς ἀνάγκης νόμον ὁρατὴ, καθ' ὃν καὶ ἡ πνευματικὴ καθόλου ζωή. Τούτου δὲ μὴ γενομένου, ἡ Ἐκκλησία οὐδὲν ἄλλο ἔμελλε νὰ ἦναι, ἢ λέξις κενὴ καὶ ἔννοια ἀφῃρημένη. Ἡ ὁρατὴ ἄρα Ἐκκλησία εἶναι ἔργον τοῦ ἐν αὐτῇ ζῶντος καὶ ἀοράτως δρῶντος θείου Πνεύματος.

Γ'.

Τὴν πνευματικὴν καὶ ὁρατὴν ἅμα κοινωνίαν τῶν πιστῶν, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν πρέπει νὰ ὑπολάβῃ τις ὡς ἁπλῆν ἑταιρίαν, οὔτε ὡς κοινὸν προσώπων ἄθροισμα, ἀλλ' ὡς ἔμψυχον ὀργανισμὸν, ὅςτις λειτουργεῖ μὲν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ κατὰ ἀνθρωπίνους τύπους, καὶ νόμους καὶ σχέσεις, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ θείας δυνάμεως μένει εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἐπεκτείνεται εἰς πάντα τῆς γῆς τὰ πέρατα. Ἡ Ἐκκλησία, ἥτις, περιλαμβάνουσα εἰς τοὺς ἑαυτῆς κόλπους καὶ τοὺς μὴ κατὰ τοὺς ἑαυτῆς βιοῦντας νόμους, ἀναγνωρίζει αὐτοὺς ὡς ἑαυτῆς μέλη, ἐν ὅσῳ οὗτοι ὑποβάλλουσιν ἑαυτοὺς ἐθελουσίως εἰς τὰς θρησκευτικὰς αὐτῆς διατυπώσεις, καὶ στέργουσι τὴν κοινωνίαν αὐτῆς[1]), σπουδάζει ἵνα τὸ σύνολον τοῦ πληρώματος αὐτῆς πληροῖ πασῶν τῶν θείων χαρίτων, καταφωτίζῃ καὶ ἁγιάζῃ αὐτό. Καὶ τοῦτο· διότι αὕτη εἶναι τὸ πλήρωμα τῆς ἐνσεσαρκωμένης θείας χάριτος. Αὕτη, ὡς φρουρὸς ἄγρυπνος, διαφυλάττει τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν τὸ ταμιεῖον, καὶ ὡς διδάσκαλος διαλευκαίνει καὶ ὀρθοτομεῖ τὸν ζωὴν παρέχοντα θεῖον λόγον, καὶ ἀντιστρατεύεται κατὰ τοῦ δόλου, τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ ψεύδους τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν. Δι' αὐτῆς εἰςέρχεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν· διότι ἐν αὐτῇ πληροῦται διηνεκῶς ὁ θεῖος λόγος· «ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί». (Ἰωάνν. ιζ', 23). Ἐν αὐτῇ διαμένει τὸ ἀεὶ ζῶν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀπαστράπτον θεῖον

---

1) Θεοδώρ. ἑρμ. εἰς τὸν μ'. ψαλ. «Οὐδὲ ἐκ τελείων πᾶσα συνέστηκεν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· ἀλλ' ἔχει καὶ τοὺς ῥαστώνῃ συζῶντας, καὶ τὸν ἀνειμένον βίον ἀσπαζομένους, καὶ ἡδοναῖς δουλεύειν αἱρουμένους».

Πνεῦμα[1]). Ἐν αὐτῇ ἐνοικεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπερ πᾶσι τοῖς γνησίοις μέλεσι τῆς Ἐκκλησίας χρησιμεύει ὡς νόμος ἀναλλοίωτος καὶ κανὼν τοῦ βίου ἀπλανὴς καὶ εὐθύτατος. Ἐν αὐτῇ κατασκηνοῖ ἡ οὐράνιος ἀγάπη, ἡ πάντας περιπτύσσουσα, καὶ τοὺς πάντας ὡς ἀδελφοὺς ἐν Χριστῷ συνδέουσα. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἁγιάζει καὶ συγκρατεῖ, κατορθοῦται ἡ ἑνότης τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἀρχικὴ ἁρμονία τελειοῦται.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτας ἰδιότητας ἔχουσα Ἐκκλησία συντηρεῖται μὲν καὶ πλατύνεται καὶ κρατύνεται οἰκείᾳ πνευματικῇ δυνάμει· ὡς οὖσα δὲ ὅμως ὁρατὴ κοινωνία ἀποτελεῖ ἐν ἑαυτῇ καὶ καθ' ἑαυτὴν αὐθυπόστατον ὀργανικὸν σῶμα, ὅπερ, ὡς τοιοῦτο, χρήζει κατ' ἀνάγκην κυβερνήσεως. Εἰς δὲ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ἐτάχθη ὁ κλῆρος, ἤτοι οἱ τὰ διάφορα τῆς ἱεραρχίας ἀποτελοῦντες ἀξιώματα. Ῥητέον δὲ ὅτι τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας ἀξιώματα δὲν πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὡς ἁπλοῖ ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας καὶ εὐκοσμίας βαθμοί· ἀλλὰ ὡς κεκανονισμέναι τάξεις, ἐν αἷς οἱ ταῦτα φέροντες κληρικοὶ τασσόμενοι ῥυθμίζουσι τὴν ἑαυτῶν ἐνέργειαν εὐστόχως, καὶ κανονίζουσι τὴν ἑαυτῶν λειτουργίαν συμφώνως πρὸς τὸν διατετυπωμένον σκοπὸν καὶ τὸν προδιαγεγραμμένον προορισμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἧς καθίστανται οὕτως ὄργανα ζωτικώτατα.

Καθόλου δ' εἰπεῖν, ὁ κλῆρος ἐντολὴν καὶ καθῆκον ἔχει ἵνα προσφέρῃ θυσίαν ἱλασμοῦ ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἐξ οὗ πηγάζει ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις, ἵνα κηρύττῃ τὴν ἁγνὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν, ἐξ οὗ ἐξαπλοῦται καὶ ἐμπεδοῦται ἡ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τελεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσις· καὶ ἵνα ποιμαίνῃ, ὡς δεῖ, τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν ποίμνην, ἐξ οὗ ἀβλαβὲς καὶ ἀλύμαντον διασώζεται τὸ τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα. Ὡς δὲ ὁ θεάνθρωπος, ὡς ἄνθρωπος, ἅπαξ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ συνεφιλίωσε τὸν κόσμον μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἅπαξ ὡς ζωηφόρος Ἥλιος τὸ φῶς, τὸ ἀληθῶς φωτίζον ἐν τῇ ἑαυτοῦ θείᾳ διδασκαλίᾳ, εἰς τὸν

---

1) Εἰρην. κατὰ Αἱρ. III, 24. «Ubi Ecclesia, ibi est spiritus Dei; »et ubi spiritus Dei, illic Ecclesia et omnis gratia».

κόσμον διέχυσε, καὶ ἅπαξ τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ ποίμνην σωματικῶς ἐποίμανε· τοιούτῳ τρόπῳ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεχθεῖσα ἐκλεκτὴ μερὶς, οἱ κληρικοὶ, ὀφείλουσιν ἵνα τὴν τριπλῆν ταύτην διηνεκῶς κατὰ διαδοχὴν ἐπιτελῶσι λειτουργίαν, τοῦ θυσίαν δηλονότι προςφέρειν, τοῦ κηρύττειν καὶ τοῦ ποιμαίνειν, δι' ὧν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μεταδιδομένη τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσι καὶ διατηρουμένη, ἁγιάζει αὐτοὺς καὶ καθίστησι μέλη ἐκλεκτὰ καὶ ἅγια τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ὁ Κύριος διαμένει μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ κλῆρος, ὁ τὴν τῆς ἱερωσύνης χάριν λαβὼν, ἐντολὴν ἔχει ἵνα διηνεκῶς κατεργάζηται τὸν ἱλασμὸν (διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων), διαδίδῃ τὸν φωτισμὸν (διὰ τοῦ κηρύγματος) καὶ ὑποβοηθῇ, ὡς καλὸς τοῦ ἀγροῦ τοῦ Κυρίου γεωργὸς, τὴν ἐπίδοσιν καὶ προκοπὴν τῶν τῆς Ἐκκλησίας μελῶν ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθεῖ ζωῇ (διὰ τῆς ποιμαντορίας)· διὰ τοῦτο καθίσταται τὸ ἐμφανὲς ὄργανον τοῦ νοερῶς ἐνεργοῦντος ἁγίου Πνεύματος.

2.

Περὶ Πολιτείας.

Ἐμπειρικῶς μᾶλλον τοὺς τῆς συστάσεως τῆς πολιτείας λόγους ἀνεζήτησαν οἱ δογματίσαντες ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ συζῆν οὐχὶ ἐκ φύσεως, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ὡρμήθησαν. Τὸ δὲ κοινωνικὸν συναίσθημα ὅτι ἐγγενὲς καὶ οὐχὶ ἐπείσακτον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ἱκανῶς δέδεικται ἐν τοῖς προειρημένοις. Ὅθεν ἕπεται εἰκότως ὅτι ἡ τῆς Πολιτείας σύστασις ἔχει τὴν ἑαυτῆς ἀρχὴν ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει, ὡς καὶ τοὺς ὅρους τοὺς ἀπαιτουμένους εἰς διοργάνωσιν καὶ συντήρησιν αὐτῆς. Τάξις, δίκαιον καὶ νόμος, ἅπερ ἐν Πολιτείᾳ, εὖ μάλιστα καὶ καλῶς διατεταγμένῃ, εἶναι ὅ,τι ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι τὸ αἷμα καὶ ἡ ψυχὴ, δὲν ἀντίκεινται, ἀλλὰ συνᾴδουσι κατὰ πάντα πρὸς αὐτὴν

τὴν φύσιν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἢ μᾶλλον εἶναι ὅροι ἀπαραίτητοι τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ὑπάρξεως· διότι ταῦτα ὑπουργοῦσιν εἰς τὰ πρὸς πραγμάτωσιν ἐν μεγάλῳ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, ἣν ἡ μὲν Πολιτεία ἐπὶ γῆς κυρίως σκοπεῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιζητεῖ· δι' αὐτῶν ἡ ζωὴ καὶ τιμὴ τῶν πολιτῶν ἀσφαλίζεται, ἡ εὐημερία αὐτῶν προάγεται καὶ τὸ εὖ ζῆν ἐν γένει κατορθοῦται. Διὰ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως, τῆς δικαίας ἀπονομῆς τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀμεροληπτου τοῦ νόμου ἐφαρμογῆς ἡ ἐκ πολλαπλῶν στοιχείων ἀπαρτιζομένη Πολιτεία συνέχεται, καὶ ἓν καθ' ἑαυτὴν ἀποτελεῖ σῶμα ὀργανικόν, τοῦθ' ὅπερ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς καὶ δύναμιν παράγει. Ἕνεκα δὲ τῆς ὑψίστης ταύτης λειτουργίας ἡ Πολιτεία, ὡς Ἡγεμονία καὶ ὑπερτάτη ἐπὶ τῆς γῆς Ἐξουσία νοουμένη, καθίσταται οὐχὶ ἁπλῶς ἐγκόσμιον, ἀλλὰ καὶ ἠθικὸν ἵδρυμα, προωρισμένον ἵνα τῇ τοῦ Θεοῦ συνάρσει ῥυθμίσῃ πρὸς ταῖς σωματικαῖς καὶ τὰς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις, καὶ κατευθύνῃ ταύτας εἰς τέλος αἴσιον καὶ τῷ Θεῷ φίλον.

Α'.

Ὅπως τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα ἔμφυτα τῇ ἑαυτοῦ φύσει φέρει ὁ ἄνθρωπος, οὕτω καὶ τὰ κοινωνικὰ (2. Β', Γ'). Ἑπομένως εἰς τὴν τῆς κοινωνίας σύστασιν καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῇ βίωσιν οὐχὶ ἐξ ἀφορμῶν ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ἐξ ἐμφύτου ῥοπῆς καὶ κλίσεως παρωρμήθη. Ἐκ τούτων τοίνυν δῆλον ὅτι ἡ τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος θεωρία, καθ' ἣν εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν ὁμοίων ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος *ἐξ ἀνάγκης*, ὡς ἔχων χρείαν τῆς συνδρομῆς καὶ ἐπικουρίας αὐτῶν, ἐξελέγχεται σφαλερά[1]). Διὸ καὶ ὁ Σταγειρί-

1) Πλάτ. Πολιτ. Β'. «Γίγνεται τοίνυν πόλις, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν »ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεὴς κτλ».

της φιλόσοφος, τοῦτο τοῦ θεσπεσίου αὐτοῦ διδασκάλου καταπολεμήσας τὸ δόγμα, πᾶν τοὐναντίον εὐστόχως πάνυ καὶ δεξιῶς ἐδογμάτισεν· «ἐντέτηκε γάρ, λέγει, αὐτῷ (τῷ ἀνθρώπῳ) φίλτρον »καὶ πόθος μετὰ τῶν ὁμοίων συζῆν· καὶ μηδὲν δεόμενοι (οἱ ἄν»θρωποι) τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας, οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν [1])». Ἡ φύσις ἄρα ὑφηγεῖται τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν κοινωνικὸν βίον ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὸν πολιτικὸν ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Ὥςτε συντηρεῖ, προάγει καὶ τελειοποιεῖ ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος μόνον ἐν κοινωνίᾳ καὶ Πολιτείᾳ, οὐχὶ δὲ ἐκτὸς αὐτῶν. Προῆλθε δὲ ἡ μὲν κοινωνία ἐκ τῆς οἰκογενείας, ἢ μᾶλλον εἶναι ἡ αὐτὴ εὐρεῖα οἰκογένεια [2])· καὶ ἐν μορφῇ τοιαύτῃ παρίστατο κατὰ τὴν ἁπλοϊκωτέραν κατάστασιν τῶν λαῶν· διότι ὥςπερ ὁ πρεσβύτερος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἢ ὁ γενάρχης, πάντα τὰ κατὰ τὸν οἶκον ἐν πάσῃ αὐθεντίᾳ κυβερνῶν καὶ χειριζόμενος, κύριος καὶ οἰκοδεσπότης ἐθεωρεῖτο, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν τῇ εἰς κοινωνίαν τὸ πρῶτον καὶ εἰς Πολιτείαν κατόπιν ἐπεκταθείσῃ οἰκογενείᾳ ἀνεδέξατο τὸ τοῦ γενάρχου κῦρος ὁ ἄρχων, ὁ ἡγεμὼν, ὁ βασιλεὺς κτλ. [3]). Ἡ δὲ Πολιτεία πρόδηλον ὅτι ἀπετελέσθη ἐκ τῆς κοινωνίας· διότι ὥςπερ αἱ οἰκογένειαι τῶν κοινωνιῶν ἢ κοινοτήτων στοιχεῖα, οὕτως αὗται τῆς Πολιτείας, ἥτις γίνεται εὐρυτέρα ἢ εὐρυτάτη τὴν ἔκτασιν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ ἑαυτῆς περιφερείᾳ περιλαμβανομένων κοινωνιῶν. Ἀλλ' ἡ Πολιτεία διαφέρει τῆς τε κοινωνίας καὶ τῆς οἰκογενείας οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ τὸν προορισμὸν, ὄντα ἐν αὐτῇ καθολικώτερον, ὑψηλότερον καὶ ἁγιώτερον, ἢ ἐν τῇ κατὰ μέρος κοινωνίᾳ· διότι ἐν μὲν τῇ κοινότητι ἢ κοινωνίᾳ ἐν σμικρῷ πραγματοῦται ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ τίθεται οἱονεὶ βραβεῖον καὶ γέρας αὐτὸ

---

1) Ἀριστ. Πολιτ. Γ', δ'.

2) Ἀριστ. Αὐτόθι. Α', β'. «Ἔοικεν ἡ κώμη ἀποικία οἰκίας εἶναι».

3) Ἀριστοτ. αὐτόθι. «Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, »καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία »βασιλεύεται ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου, ὥστε καὶ αἱ ἀποικίαι διὰ τὴν συγ»γένειαν».

τοῦτο, ἡ ἐν μεγάλῳ δηλονότι κατόρθωσις τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέας[1]).

Οἱ ἐν Πολιτείᾳ τοίνυν, ὡς ἐν εὐρείᾳ κοινωνίᾳ τε καὶ οἰκογενείᾳ, συζῶντες ἄνθρωποι, ἀνόμοιοι, ὥςγε εἰκὸς, τάς τε δυνάμεις τοῦ σώματος καὶ τὰς τῆς ψυχῆς διαθέσεις πρὸς ἀλλήλους ὄντες, ἀνομοίας κλίσεις ἔχουσι, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πρὸς ἀνομοίας πράξεις καὶ ἔργα ἀνόμοια ἐπιῤῥέπουσιν. Οὕτω δὲ ὅ,τι τῷ μὲν συμφέρον φαίνεται καὶ λυσιτελὲς, τοῦτ' αὐτὸ ἀποβαίνει τῷ ἄλλῳ ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβές. Ὁ μὲν ἐπὶ παραδείγματι ἰσχυρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀκμαῖος, δυνάμενος τούτου ἕνεκα νὰ καταβάλλῃ καὶ καταθλίβῃ τὸν ἑαυτοῦ ἀσθενέστερον, καθίσταται, ὁσάκις ἂν βούλοιτο, δεσποτικὸς καὶ τυραννικός. Ὁ δὲ ἀσθενέστερος, ἀδυνατῶν τῇ βίᾳ νὰ ἀπωθήσῃ τοῦ ἰσχυροτέρου τὰς καταθλιπτικὰς ὁρμὰς, πιεζόμενος σπουδάζει ἢ νὰ ἐκδικῆται αὐτὸν κρύφα καὶ ἀντεκθλίβῃ, ἢ νὰ ὑπομένῃ καὶ ἄκων ἐν ἀγανακτήσει τὴν πάθησιν. Τοῦτο δὲ, ὡς δῆλον, βλαβερὸν ἀμφοτέροις καὶ ἐπιζήμιον, τῷ τε ἀδικοῦντι, ὡς εὑρισκομένῳ ἐν ἀντιλογίᾳ πρὸς τὴν λογικὴν αὐτοῦ φύσιν, τῷ τε ἀδικουμένῳ, καθόσον ὄντως ἀδικεῖται. Καὶ τοιούτῳ τρόπῳ ἡ μετ' ἀλλήλων συμβίωσις τῶν ἀνθρώπων ἀντὶ κοινωνίας ἁρμονικῆς, εἰς τὸ εὖ ζῆν ἀεὶ ἀπροσκόπτως χωρούσης, παλαίστρα καθίσταται παθῶν βιαίων, ἐπιθυμιῶν παρανόμων, ἐρίδων ἀμοιβαίων, ταραχῶν καὶ στάσεων ἀλήκτων. Ὅπως τοίνυν κοινωνία συσταθῇ, καὶ διευθετηθῇ Πολιτεία, οὐ μόνον περὶ τῆς ζωῆς ἁπλῶς καὶ οὐσίας προνοοῦσα τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς βίον αὐτάρκη τε ποδηγετοῦσα καὶ εἰς κατ' ἀρετὴν ἐνέργειαν καὶ εὐημερίαν πάντας τοὺς πολίτας ὁμοῦ καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ, ἀνάγκη Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας, ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης στηριζομένης καὶ τῆς νομιμότητος[2]).

---

1) Ἀριστ. αὐτόθι. «Ἡ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις »(Πολιτεία), ἡ δὴ πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκείας, ὡς ἔπος εἰπεῖν, »γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἕνεκα, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν».

2) Χρυσόστ. εἰς Ἀντιοχ. ὁμιλ. ϛ'. «Ἐὰν τὰ δικαστήρια ἀνέλῃς, πᾶ»σαν τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀνεῖλες τὴν εὐταξίαν. Καὶ ὥςπερ νηὸς τὸν κυβερ»νήτην ἐὰν ἀποστήσῃς, κατεπόντισας τὸ σκάφος· καὶ τὸν στρατηγὸν ἐὰν »ἀπαγάγῃς τοῦ στρατοπέδου, δεδεμένους τοῖς πολεμίοις παρέδωκας τοὺς »στρατιώτας, οὕτω καὶ τῶν πόλεων τοὺς ἄρχοντας ἐὰν ἀνέλῃς, θηρίων

Β'.

Πολιτεία, ὡς ἐν ὅρῳ εἰπεῖν, εἶναι ἀνθρώπων ἄθροισμα ἐν ὡρισμένῃ τόπου περιφερείᾳ συνῳκισμένων, παρ' οἷς τὴν ἐξωτερικὴν διαῤῥυθμίζει καὶ συντηρεῖ *τάξιν* ἡ ἐκ τοῦ ὅλου ἀποῤῥέουσα δύναμις, εἰς χεῖρας συγκεντρουμένη ἑνὸς, πλειόνων τοῦ ἑνὸς, ἢ καὶ πολλῶν κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τῶν πολιτευμάτων εἶδος. Εἶναι δὲ *τάξις* ἐν Πολιτείᾳ ἡ πρέπουσα σχέσις τῶν καθ' ἕκαστον πρός τε τὸν σκοπὸν καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ὅλου. Σκοπὸς δὲ καὶ προορισμὸς τοῦ ἐν Πολιτείᾳ συσσωματοποιουμένου ὅλου, οὗ ἡ ἐξουσία ὡς πρὸς τὰ μέλη τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὸ εἶναι ὑπερτάτη ἐπὶ γῆς, οὐδεὶς ἄλλος, κεφαλαιωδῶς εἰπεῖν, πρέπει νὰ ἦναι, ἢ τὸ ἀναδεῖξαι τοὺς πολίτας ἱκανοὺς τοῦ ποθεῖν καὶ ἐπιζητεῖν καθ' ἅπαντα τὸν βίον καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ πάντας κοινῇ τὴν παραμόνιμον τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτέλεσιν, τοῦθ' ὅπερ κεῖται ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου φύσει. Ὅθεν *τάξις* ἐν Πολιτείᾳ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ζῆν, τοῦθ' ὅπερ ὡσαύτως εἶναι ὅρος ἀπαραίτητος πάσης σωματικῆς, ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου. Τὸ τὴν τάξιν ἄρα τηρεῖν ταὐτὸν εἶναι καὶ τῷ τηρεῖν καὶ προστατεύειν τῶν πρὸς ἀληθῆ εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον πάσης αὐτοῦ ἐνδεχομένης παρεκτροπῆς καὶ ἀποπλανήσεως εἰς τὴν ἀταξίαν, ἥτις πανταχοῦ μὲν καταστροφὴν φέρει καὶ ὄλεθρον, οὐχ ἧττον δὲ τῇ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίᾳ [1]). Τὸ δὲ σύνολον τῶν πρὸς ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου εὐημερίαν καὶ εὐπραγίαν ἀπαραιτήτων ὅρων, καθ' ὅσον οὗτοι δύνανται διὰ τῆς ἰσχύος παρὰ τοῖς ἀνθρώποις νὰ ἐπιβάλλωνται καὶ ἀπαρασαλεύτως ἐξωτερικῶς τηρῶνται,

---

»ἀλόγων ἀλογώτερον βιωσόμεθα βίον, δάκνοντες ἀλλήλους καὶ κατε»σθίοντες τὸν πενέστερον ὁ πλούσιος, τὸν ἀσθενέστερον ὁ δυνατώτερος, »τὸν ἐπιεικέστερον ὁ θρασύτερος».

1) Γρηγόρ. Θεολόγ. ἐν λόγ. λϐ'. «Τάξεως μὲν ἐπικρατούσης, κόσμος »τὸ πᾶν, καὶ κάλλος ἀκίνητον. Ἀταξία δὲ καὶ ἀκοσμία ἐν μὲν ἀέρι »τοὺς σκηπτοὺς, ἐν δὲ γῇ τοὺς σεισμοὺς, ἐν δὲ θαλάσσῃ τὰς ἐπικλύ»σεις, ἐν δὲ πόλεσι καὶ οἴκοις πολέμους, ἐν δὲ τοῖς σώμασι τὰς ἀῤῥω»στίας, ἐν δὲ ταῖς ψυχαῖς τὰς ἁμαρτίας ἐκενοτόμησε. . . . . Συνδεῖ μὲν »γὰρ τάξις, λύει δὲ ἀταξία».

οὐχὶ ἡμαρτημένως ἠδύνατό τις νὰ καλέσῃ *δίκαιον*. Τούτου δὲ τοῦ *δικαίου* ἡ καλὴ χρῆσις καὶ ἡ εὔστοχος μεταχείρισις εἶναι τὸ κράτιστον τῆς εὖ συντεταγμένης Πολιτείας ἔργον, τὸ διαπρεπέστερον κόσμημα καὶ ἐγκαλλώπισμα, καὶ τὸ διηνεκὲς αὐτῆς μέλημά τε καὶ πρόβλημα.

Τὸ ἐν Πολιτείᾳ δίκαιον ἔν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐφαρμογῇ αὐτοῦ ἀνάγκη, ἔνθεν μὲν νὰ προσεγγίζῃ κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώποις πρὸς τὴν ἀλήθειαν· διότι ἡ μὲν κατὰ ἀλήθειαν δικαία ἀπονομὴ τοῦ δικαίου εἶναι προσὸν ἰδιάζον τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, ὄντος κοινωνικοῦ πεφυκότος· ἡ δὲ ἀδικία ἀντίκειται τῇ κοινωνικότητι αὐτοῦ, καθ' ὅσον ἀπουσία δικαιοσύνης εἶναι κοινωνίας ἀποσύνθεσις καὶ διάλυσις· ἔνθεν δὲ τὸ δίκαιον ἀνάγκη νὰ μὴ ἀποκλίνῃ τῆς ἐλευθερίας, ἥτις οὐδὲν ἄλλο, κυρίως εἰπεῖν, εἶναι, ἢ τὸ ζῆν ἀνενοχλήτως καὶ πάσης ἐξωτερικῆς δράσεως ἀνεπηρεάστως. Τὸ ζῆν παρέλαβεν ὁ ἄνθρωπος παρὰ Θεοῦ, οἰκείᾳ βουλήσει τε καὶ θελήσει ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὸν δημιουργήσαντος. Ὡς ἐκ τούτου ἡ πρὸς συντήρησιν καὶ ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἔφεσις ἐκδηλοῦται ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς πράξεσι καὶ ἐνεργείαις, ἐν αἷς οὗτος τὴν ἀρχὴν τῆς θείας αὐτοῦ ὑπάρξεως ἔργῳ ἀείποτε κρατύνει, καὶ τὴν δύναμιν, δι' ἧς ὑπάρχει ἀδιαλείπτως ἐν ἑαυτῷ ἀνακαινίζει καὶ ἀνανεοῖ. Ἄρα τὸ ἐλευθέρως ζῆν ταὐτὸν εἶναι τῷ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ζῆν. Ἐντεῦθεν φανερὸν ὅτι τὸ *δίκαιον* ἐν τῇ Πολιτείᾳ συνδέεται στενῶς πρός τε τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θρησκείαν. Ἢ ἄλλως· οἵαν ἔχουσι σχέσιν τῆς ἠθικῆς τὰ παραγγέλματα καὶ τῆς θρησκείας τὰ θεσπίσματα ὡς πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν βίον τῶν μερῶν, τοιαύτην ἔχει τὸ *δίκαιον* ὡς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν βίον τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τῆς Πολιτείας.

Γ'.

Ἔνθα σκοπὸς πρόκειται, ἀνυπερθέτως καὶ τὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μέσα πρέπει νὰ ὑπάρχωσι. Σκοπὸς δὲ τῆς Πολιτείας εἶναι, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τὸ καταστῆσαι τοὺς πολίτας ἱκανοὺς τοῦ ποθεῖν καὶ ἐπιζητεῖν ἐν παντὶ τῷ βίῳ τὴν παραμόνιμον τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιτέλεσιν. Μέσον δὲ εἰς πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ τού-

του εἶναι ὁ *νόμος*, ὅςτις, ὡς ἐν ὅρῳ εἰπεῖν, κανὼν ὢν τοῦ *δικαίου καὶ ἀδίκου*, ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐξαγγελλόμενος, διδάσκει τοὺς πάντας, ἄρχοντάς τε καὶ ἀρχομένους, ἀσθενεῖς τε καὶ ἰσχυροὺς, πλουσίους τε καὶ πένητας, σοφούς τε καὶ ἀμαθεῖς, τί τὸ πρακτέον, καὶ τί τὸ φευκτέον. Διὰ τοῦ νόμου, οὗ τὰ σπέρματα ὁ Θεὸς αὐτὸς κατέθετο ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει[1]), ἡ Πολιτεία προδιαγράφει τρόπον τινὰ τὰ καθήκοντα, καὶ προςδιορίζει τὰς τῶν πολιτῶν σχέσεις καὶ πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς ἀλλήλους. Ὥςτε ἡ οὕτω διὰ τοῦ νόμου ἐῤῥυθμισμένη καὶ συντεταγμένη Πολιτεία, καίπερ πολυμερὴς καὶ ἀπειροπληθὴς κατὰ τὰ μέλη, ἓν ἑνιαῖον ἀποτελεῖ σύνολον, ἁρμονικῶς συγκεκροτημένον. Ἑπομένως ὥς τι συσσωματοπεποιημένον ὅλον ὀφείλει νὰ συνάψῃ εἰς ἓν τὸν καθέκαστον τῶν συγκροτούντων αὐτὴν μελῶν σκοπὸν, καὶ τὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν προορισμὸν, καὶ οὕτω συγκεκεντρωμένα κατευθύνῃ πρὸς ἕνα ὡρισμένον καθολικὸν ἠθικὸν σκοπόν. Καὶ οὐ μόνον τὸν μερικὸν σκοπὸν καὶ τὸν ἐπὶ γῆς προορισμὸν τῶν καθέκαστον μελῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην αὐτῶν ἠθικὴν θέλησιν καὶ βούλησιν καθῆκον ἔχει ἡ Πολιτεία νὰ συμπεριλάβῃ ἐν ἑαυτῇ, καὶ καταστήσῃ μίαν ἠθικὴν θέλησιν καὶ μίαν βούλησιν ἑνὸς ἠθικοῦ προσώπου, ἑαυτῆς δηλαδή. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Πολιτεία, ὁσηνδήποτε ἂν περιλαμβάνῃ πληθὺν οἰκογενειῶν καὶ κοινοτικῶν κοινωνιῶν, ἓν ἠθικὸν ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν πρόσωπον, καὶ ἓν ὀργανικὸν ἀπαρτίζει σῶμα, ψυχὴν μίαν ἔχον καὶ φρόνημα ἕν, ὅ ἐστι, τὴν ἐν μεγάλῳ πραγμάτωσιν τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἡ Πολιτεία ἄρα, ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, καθίσταται ὁ ἠθικὸς κόσμος, καὶ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ μέγα σχολεῖον, ἔνθα διδάσκεται καὶ ἐφαρμόζεται ὁ τρόπος τῆς ἀληθοῦς διαμορφώσεως τοῦ λογι-

---

1) Χρυσόστ. εἰς Ἀντιοχ. ὁμιλ. ιβʹ. «Ἐξ ἀρχῆς πλάττων ὁ Θεὸς τὸν »ἄνθρωπον νόμον αὐτῷ φυσικὸν ἐγκατέθετο. Καὶ τί ποτέ ἐστι νόμος φυ»σικῶς; τὸ συνειδὸς ἡμῖν διήρθρωσε, καὶ αὐτοδίδακτον ἐποίησε τὴν γνῶ»σιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων». — Ὠριγ. ἐν Φιλοκαλ. κεφ. θʹ. «Λέγεται νόμος ὁ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐνεσπαρμένος τῇ ψυχῇ, καὶ, »ὡς ὀνομάζει ἡ Γραφὴ, ἐγγεγραμμένος τῇ καρδίᾳ λόγος, προςτακτικὸς »μὲν, ὧν ποιητέον, ἀπαγορευτικὸς δὲ, ὧν οὐ ποιητέον».

κοῦ ἀνθρώπου καθ' ἁπάσας αὐτοῦ τὰς ῥοπὰς, τὰς ἐνεργείας, τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς θελήσεις. Ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, αὕτη δύναται εἰκότως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς θεία τις ἐν τῷ κόσμῳ διακόσμησις· καὶ, διότι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς ἡ τῶν ἀνθρώπων κοινωνία συντηρεῖ ἐν ἑαυτῇ τὴν ἁρμονίαν καὶ τάξιν, τὴν ἐν τῷ Σύμπαντι ἐπικρατοῦσαν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ, χρησιμεύει ἀληθῶς ὡς ὄργανον τῆς τοῦ Θεοῦ Προνοίας. Καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τοῦ 'Αποστόλου Παύλου τὸ παράγγελμα, καθ' ὃ πάντες οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες ὀφείλουσιν οὐχὶ νὰ ἀντιτάσσωνται, ἀλλ' ὑποτάσσωνται τῇ κοσμικῇ 'Εξουσίᾳ, τουτέστι τῇ ἀνωτάτῃ τῆς Πολιτείας 'Αρχῇ, διὰ τὸν λόγον ὅτι αὕτη εἶναι *ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένη* ('Ρωμ. ιγ', 1). 'Αλλὰ καίπερ κατὰ τὴν κυρίαν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἀρχὴν ἡ Πολιτεία τοιαύτη οὖσα· καίπερ ὀφείλουσα νὰ ἀπεκδέχηται ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῆς τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν, καὶ νὰ ὑπείκῃ ἀείποτε ἀνθρωποπρεπῶς τῇ θείᾳ βουλῇ καὶ θελήσει, διοικεῖται ὅμως καὶ κυβερνᾶται κατ' ἐλευθέραν ὅλως βούλησιν. Καὶ τοῦτο, ἵνα ὡς σῶμα αὐτοτελὲς καὶ ἁρμονικὸν οὐχὶ δουλικῶς, ἀλλ' ἐλευθέρως προςφέρῃ τὴν ἑαυτοῦ ὑποταγὴν τῷ Θεῷ, καὶ ἐξαιτῆται παρ' αὐτοῦ τὴν μεγάλην καὶ θεοπρεπῆ χάριν τοῦ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἠθικὴ κοσμήτειρα, νομοδότις καὶ δικαιοφύλαξ, ἅπερ κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν αὐτῶν ἔννοιαν μόνῃ τῇ θείᾳ Μεγαλειότητι ἀνήκουσιν.

Οὕτω τοίνυν ἡ Πολιτεία ἀποβαίνει οὐχὶ ἁπλῶς αἰσθητὴ καὶ ἐγκόσμιος, ἀλλὰ καὶ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἡγεμονία τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων, ἔχουσα ὡς εἰκόνα καὶ πρότυπον, καθ' ὃ ἑαυτήν τε καὶ τὰ καθ' ἑαυτὴν ῥυθμίζει, τὴν νοητὴν ἡγεμονίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὡς ἠθικὴ μὲν ἡγεμονία καθῆκον ἔχει ἡ Πολιτεία νὰ προαγάγῃ ἠθικῶς τὸν ἄνθρωπον, τάς τε ἠθικὰς, φυσικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀναπτύσσουσα, καὶ τὴν δεσποτείαν καὶ πανταρχίαν τῆς νομιμότητος, τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης ἑδραιοῦσα. 'Ως ἐγκόσμιος δὲ ἡγεμονία καθῆκον ἔχει νὰ μεριμνᾷ περί τε τῆς ὑπάρξεως ἐν γένει καὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ τρόπου τοῦ ζῆν τῶν ἑαυτῆς ὑπηκόων, ὑπερασπίζουσα καὶ προφυλάττουσα αὐτοὺς ἐκ τῶν φυσικῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πο-

λεμίων καὶ κινδύνων, τηροῦσα ἀσφαλῶς εἰρήνην καὶ τάξιν ἐσωτερικὴν καὶ προνοοῦσα περὶ πάντων τῶν καταλλήλων μέσων πρὸς διατροφὴν, περίθαλψιν, εὐπραγίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν τῆς κοινωνίας μελῶν.

Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ ἡ Πολιτεία ὡς καθῆκον ἑαυτῆς ἀπαραίτητον θεωρεῖ τὸ διατηρεῖν τὴν ἁρμοδίαν τῷ βίῳ τῶν πολιτῶν κοσμιότητα καὶ τάξιν διὰ τῆς ἀμερολήπτου ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, διὰ τῆς αὐστηρᾶς τιμωρίας τῆς κακοηθείας, τῆς παρανομίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, διὰ τῆς μερίμνης περὶ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἅπερ πάντα εἶναι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καθαρῶς ἐντάλματα καὶ διδάγματα· διὰ τοῦτο καθίσταται εὐλόγως ἵδρυμα ὅλως χριστιανικόν. Ἔτι δὲ ἐναργέστερος ὁ χριστιανικὸς τῆς Πολιτείας χαρακτὴρ καὶ τύπος διακρίνεται, ὅταν αὕτη συντελῇ εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ παρόντος βίου ἀπόλαυσιν, εἰς τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐξάγνισιν τῶν ἐπικρατούντων ἠθῶν, ἐθίμων καὶ κλίσεων τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὸν ἐθισμὸν αὐτῶν τοῦ ὑπείκειν ἀεὶ προθύμως ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς θεσπίσμασι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τοιαύτῃ οὖν χριστιανικῇ Πολιτείᾳ ἕκαστον μέλος κατά τε τὸ μέτρον τῆς δοθείσης αὐτῷ δυνάμεως καὶ τὴν ἀξίαν τῆς λαχούσης αὐτῷ θέσεως καὶ καταστάσεως εἶναι ἀναγκαῖον τοῦ ἑτέρου στήριγμα καὶ ὑποβοήθημα. Καὶ πᾶν ὅ,τι ἕκαστος κατὰ μέρος ἐκτελεῖ, δὲν ἀντίκειται οὐδ' ἀντιστρατεύεται πρὸς τὰς πράξεις τοῦ ἄλλου· ἀλλ' οἱ πάντες χρησιμεύουσι πρὸς ἀμοιβαῖον συμπλήρωμα, ἐξ οὗ ἡ κοινωνικὴ ἐπανθεῖ εὐημερία καὶ ἁρμονία. Ὅθεν κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον· «ὁ μὲν γίνεται ἀκοὴ, »ὁ δὲ γλῶττα, ὁ δὲ χεὶρ, ὁ δὲ ἄλλο τι τούτων. Ὁ μὲν διδάσκει, »ὁ δὲ μανθάνει, ὁ δὲ ἐργάζεται τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσὶν εἰς »μετάδοσιν τοῦ δεομένου καὶ χρήζοντος . . . Καὶ ὁ μανθάνων ἐν »εὐπειθείᾳ, καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἱλαρότητι, καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προ»θυμίᾳ[1])».

Ὡς δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διάφορα ὑπάρχουσιν ἀξιώματα, οὕτω καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ τῆς Ἐκκλησίας λειτουρ-

1) Λόγ. ΛΒ'. κεφ. ιδ'.

γοὶ τὰ ἔμψυχα λειτουργικὰ εἶναι ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας ὄργανα, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ τῆς Πολιτείας λειτουργοὶ ἐν τῷ σώματι τῆς Πολιτείας. Ὅθεν ἕκαςος τῆς Πολιτείας λειτουργὸς, τὸν προορισμὸν τοῦ ἀξιώματος καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς κλίσεως αὐτοῦ κατὰ τὸν γενικὸν προορισμὸν καὶ τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τῆς Πολιτείας ῥυθμίζων, λειτουργεῖ τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν τοῦ ὅλου εὐεξίαν καὶ ὠφέλειαν. Τὸ δὲ ὑψηλότατον τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας ἀξιωματικὸν πρόσωπον, ὁ ὑπέρτατος Ἄρχων, ὁ Βασιλεὺς, εἶναι τοῦ διωργανωμένου τῆς Πολιτείας σώματος οἱονεὶ ἡ κεφαλὴ, ἡ αἰσθητὴ τοῦ νόμου μορφὴ, ἡ προσωποπεποιημένη αὐ τοσυνείδησις τοῦ ὅλου, καὶ ἡ νοοῦσα αὐτοῦ δύναμις, ἥτις τὸ ὅλον τρόπον τινὰ σῶμα πληροῖ πνεύματος, ζωῆς καὶ κινήσεως. Καὶ οὕτως ὁ Βασιλεὺς τοῖς τῶν ἁπάντων μὲν ὀφθαλμοῖς βλέπει, ταῖς τῶν ἁπάντων δὲ ἀκοαῖς ἀκούει καὶ ταῖς τῶν ἁπάντων γνώμαις, εἰς ἓν ἰούσαις, βουλεύεται. Ἐπειδὴ δὲ ἐν αὐτῷ συγκεντροῦται ἡ τοῦ ὅλου συνείδησις, δι' αὐτοῦ διαυγεστέρα διοχετεύεται πάλιν αὕτη εἰς τὰ καθέκαστον τῶν μερῶν, καὶ εἰς περιωπὴν ἰδέας ἐθνικῆς μεταρσιοῦται.

3.

Περὶ τῆς ἀμοιβαίας μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας σχέσεως.

Ὥςπερ ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς καὶ κοινωνικοῖς συναισθήμασιν ἡ ἰσοδύναμος καὶ παράλληλος ἀνάπτυξις κατεδείχθη ὡς ἡ φυσικωτέρα καὶ κανονικωτέρα αὐτῶν μόρφωσις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐξ αὐτῶν παραγομένοις, ἤτοι τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ Πολιτείᾳ, ὁ αὐτὸς ἰσχύει νόμος. Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, δύο καθ' ἑαυτὰ αὐθύπαρκτα καὶ αὐθυπόστατα ἱδρύματα, ἀμφότερα ὁμοίως ἀπαραίτητα τῇ φύσει τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ὄντα, ὡς ἐπὶ ἐγγενῶν συναισθημάτων ἑδραζόμενα, σκοπὸν, καθόλου εἰπεῖν, ἔχουσι τὸ μὲν, ἵνα καθίστησι δυνατὴν τὴν μέλλουσαν ἐν

τῇ αἰωνιότητι σωτηρίαν, τὸ δὲ ἵνα παρασκευάζῃ τὴν ἐπὶ γῆς πρόςκαιρον εὐημερίαν. Καὶ ἐκείνη μὲν ἐνεργεῖ πρὸς τοῦτο διὰ μέσων πνευματικῶν καὶ ἠθικῆς δυνάμεως· αὕτη δὲ, δι' ὑλικῶν μέσων καὶ κοσμικῆς δυνάμεως. Ὥςτε ἡ ἑτέρα τῆς ἑτέρας διαφέρει κατά τε τὸν σκοπὸν καὶ τὰ πρὸς πραγμάτωσιν αὐτοῦ συντελοῦντα μέσα. Ἑπομένως ἑκατέρα ἰδίαν ἔχουσα αὐτοτέλειαν οὔτε ἐπιτάσσεται τῆς ἑτέρας, οὔτε ὑποτάσσεται, ἀλλ', ἀνεξάρτητος καθ' ἑαυτὴν οὖσα, συντάσσεται. Καὶ οὕτως ἀμφότεραι ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλλήλας καὶ συμπνοίᾳ καὶ ἐν ἀμοιβαίᾳ ἐκτιμήσει χωροῦσι παραλλήλως εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἑαυτῶν προορισμοῦ. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία, καί περ ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων διατελοῦσαι, ἐν στενοτάτῃ ὅμως διάκεινται πρὸς ἀλλήλας σχέσει, καὶ ἑκάστη ἐν τῷ τῆς ἑαυτῆς περιφερείας κύκλῳ πλεῖστα ἔχει, οὕτως εἰπεῖν, σημεῖα κοινὰ, καθ' ἃ ἀμφότεραι συναντῶνται. Τοῦτο δὲ γίνεται· διότι ἀμφότεραι ἐν τῷ αὐτῷ τοπικῷ χώρῳ στρέφονται, καὶ τὰ αὐτὰ μέλη περιλαμβάνουσιν. Ἐκ τούτων δ' ἕπεται ὅτι τῆς δικαιοδοσίας ἑκάστης τῶν Ἀρχῶν τούτων τὰ ὅρια ἀνάγκη ὡς οἷόν τε ἀκριβῶς νὰ ὁρισθῶσιν, ὅπως ἑκάστη οὐ μόνον ἐν ἑαυτῇ καὶ καθ' ἑαυτὴν, ἁρμονικὴν καὶ ὀργανικὴν ἀποτελοῦσα ὁλότητα, ὀργανικῶς καὶ ἁρμονικῶς κινῆται, ἀλλὰ καὶ, ὡς τοιαύτη, ἐν συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἑτέραν διατελῇ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος, ἅτε φύσει ζῶον θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν, ἐθελουσίως ὑποβάλλει ἑαυτὸν τῇ ἐπικρατείᾳ τῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας νόμων, διὰ τοῦτο καὶ ἑκατέρα τῶν Ἀρχῶν τούτων, ἀνθρώπων πολλῶν οὖσα ἄθροισμα, καίπερ εἰς ὠφέλειαν τῆς ἑτέρας συνεργοῦσα, ἀλ-

λ' ὅμως ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ἀνατεθειμένων αὐτῇ σκοπῶν πρέπει ἐλευθέραν νὰ τηρῇ ἐνεργείας θέλησιν συμφώνως πρὸς τοὺς διέποντας αὐτὴν νόμους.

Α'.

Αἱ τῶν ἐθνῶν θρησκεῖαι, ἀπαύγασμα οὖσαι τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐμφύτου θρησκευτικότητος αὐτῶν, καλοῦνται κοινῶς *φυσικαὶ* πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς χριστιανικῆς, οὔσης κατ' ἐξοχὴν *ἐξ ἀποκαλύψεως* θρησκείας. Διατυποῦσι δὲ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν μορφῆς τὸ εἶδος αἱ φυσικαὶ θρησκεῖαι κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν διάθεσιν τῶν Πολιτειῶν, καὶ, συγκεραννύμεναι ταῖς κοινωνικαῖς ἕξεσι καὶ τοῖς ἤθεσι, διασκεδάννυνται ἐν αὐτῷ τῷ πολιτικῷ τῶν λαῶν βίῳ. Ὡς ἐκ τούτου κυρίως παρ' αὐτοῖς δὲν ὑφίσταται ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ πνευματικὴ χριστιανικὴ ζωὴ λαμβάνει ἰδίαν ἐξωτερικὴν ὑπόστασιν, καὶ καθίστησι τὴν Ἐκκλησίαν ἵδρυμα αὐτοτελὲς καὶ ὁρατὴν τῶν πιστῶν κοινωνίαν μετὰ τοῦ θείου Ἀρχηγοῦ καὶ Θεμελιωτοῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (1. Β'). Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα ἐν ἑαυτῷ τὴν τῆς ὑπάρξεως ἀρχὴν καὶ αἰτίαν ἔχον, ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ῥυθμίσῃ καὶ κανονίσῃ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν. Καὶ ὄντως· ἐν τῇ πορείᾳ τῶν αἰώνων αἱ μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας σχέσεις ἦσαν μὲν παντοῖαι, καὶ ἐξεδηλοῦντο ἄλλως ἄλλοτε· πλὴν ἀλλ' ὅμως μία τις ἀείποτε παρατηρεῖται ἐν τῇ τῶν χριστιανικῶν λαῶν συνειδήσει σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητος ἀρχὴ, ὅτι Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία δὲν κεῖνται πρὸς ἀλλήλας ἀσχέτως, οὔτε δύναται ἑκατέρα νὰ βαδίζῃ ἀπροσκόπτως τὴν προδιαγεγραμμένην αὐτῇ ἐν τῷ κόσμῳ πορείαν ἄνευ τῆς ἀρωγῆς καὶ συναντιλήψεως τῆς ἑτέρας.

Κεῖται δὲ τοῦ φαινομένου τούτου ὁ ψυχολογικὸς λόγος ἐν αὐτοῖς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῖς μυχοῖς, ἔνθα τεθειμένος ὑπάρχει ὁ πυρὴν, ἐξ οὗ ἀναβλαστάνουσι δύο τινὰ ἀδελφὰ καὶ ἀλληλένδετα συναισθήματα, τὸ τῆς θρησκείας, ὅπερ ἐν τῷ χριστιανισμῷ προήχθη εἰς τὴν τῆς αὐτοσυνειδήσεως σφαῖραν, καὶ τὸ τῆς κοινωνικότητος. Καὶ ἐκεῖνο μὲν διά τινος ἐγγενοῦς αὐτῷ καὶ πανσθενοῦς δυνάμεως συνδέει αὐτὸν πρὸς τὸ θεῖον· τοῦτο δὲ διά τι-

νος ἀκατασχέτου πρὸς κοινωνίαν ὁρμῆς καὶ φιλίας συνδέει αὐτὸν πρὸς τοὺς ὁμοίους. Ἀνασκοπῶν τις βαθύτερον τὸ πρᾶγμα ἀνευρίσκει ὅτι δι' ἀμφοτέρων τούτων τῶν κρατίστων ἐν αὐτῷ συναισθημάτων ὁρμεμφύτως ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ εἰρήνην· τουτέστιν, εἰρήνην πρὸς τὸν θεὸν [1]) ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῶν ἰδίων βουλευμάτων καὶ ἔργων πρὸς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ (ἐσωτερικὴ εἰρήνη), καὶ εἰρήνην πρὸς τοὺς ἑαυτῷ ὁμοίους ἐν τῇ ἁρμονίᾳ τῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ τοὺς πόθους ἐκείνων (ἐξωτερικὴ εἰρήνη)[2]). Ἐντεῦθεν κατάδηλον ὅτι ἡ ἐπιζητουμένη αὕτη εἰρήνη ἐπέρχεται οὐχὶ διὰ τῆς συγκρούσεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν δύο τούτων συναισθημάτων, ἅπερ εἶναι οἱ παράγοντες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας· κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ διὰ τῆς κανονικῆς διαῤῥυθμίσεως τῆς σχέσεως τῶν ἐξ αὐτῶν παραγομένων· ἤτοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας.

Ἐν κεφαλαίῳ δ' εἰπεῖν, τὴν ἀμοιβαίαν τῶν δύο τούτων Ἀρχῶν σχέσιν πρώτιστα πάντων πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς καὶ ἡ ἀμοιβαία πίστις καὶ ἀγάπη. Καὶ ὅσῳ ἐναργέστερα τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως καταφαίνονται, τοσούτῳ μᾶλλον εὐοδοῦται ὁ ἑκατέρας τῶν Ἀρχῶν τούτων σκοπός.

Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ὁρατὴ τῶν πιστῶν κοινωνία, καθ' ἑαυτὴν ὑφισταμένη, δεῖται πάντως ἀσφαλείας, τάξεως, ἡσυχίας καὶ μέσων ὑλικῶν πρὸς συντήρησιν τῶν ἑαυτῆς λειτουργῶν. Πάντα δὲ ταῦτα οὐδαμόθεν ἄλλοθεν προςπορίζεται, ἢ ἐκ τῆς Πολιτείας. Ἄρα ἡ Πολιτεία ἀποβαίνει αὐτῇ στήριγμα ἀναγκαιότατον ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας καὶ ὑπάρξεως.

Καὶ τἀνάπαλιν· ἡ Πολιτεία εἰς ἑδραίωσιν ἑαυτῆς χρήζει ἀπαραιτήτως τῆς ἠθικῆς συνδρομῆς καὶ τῆς πνευματικῆς βοηθείας

---

(1) Πρὸς Ῥωμ. ε', 1.

2) Ἡ τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου σχέσις πρὸς τοὺς ὁμοίους, δι' ἧς ἡ ἐξωτερικὴ κατορθοῦται αὐτῷ εἰρήνη, διατυποῦται θαυμασίως ἐν τῇ ἑξῆς ῥήσει τῆς ἁγίας Γραφῆς. «Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως (Λουκ. στ'. 31)».

τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἁπλῆ ἐξωτερικὴ δύναμις καὶ ἰσχὺς, ψιλὸς φυσικὸς νοῦς καὶ μέσα μόνον ὑλικὰ ἀνεπαρκῆ, ὡς εἰκὸς, ἐξελέγχονται εἰς τὸ συγκρατῆσαι τὸ ἐξ ἀπειροπληθῶν μερῶν συγκροτούμενον πολιτικὸν αὐτῆς σῶμα. Τοῦτο δὲ φανερὸν ἐκ τοῦ ὅτι ἄνευ Θεοῦ καὶ θρησκείας οὔτε δικαιοσύνης ἰδέα δύναται νὰ ὑπάρξῃ τὸ παράπαν, οὔτε ἐγγύησις πίστεως καὶ ὑποταγῆς. Τοὐναντίον μάλιστα· τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη, ὁ δόλος καὶ ἡ βία, ὡς τύραννοι σκληροὶ καὶ ἀδυςώπητοι μετ' ἀδείας τυραννοῦντες καταδεσπόζουσιν. Ὅπου δ' ἂν ἡ εἰς τὸν Θεὸν πίστις ἐκλίπῃ, πᾶσα τάξις παραχρῆμα ἐξαφανίζεται· διότι μόνη ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια συγκρατεῖ καὶ συνέχει ἀνθρώπους, ἔθνη, φυλὰς καὶ λαοὺς ἐν μορφῇ Πολιτείας, ὡς συγκρατεῖ τὸ σῶμα ἡ ψυχή. Τούτου τοίνυν τοῦ ζωογόνου πνεύματος ἐκλιπόντος, οἱ συνέχοντες τὴν Πολιτείαν ἠθικοὶ δεσμοὶ λύονται, καὶ τῆς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας ἡ λύμη ἐφορμᾷ μεθ' ὁρμῆς ἀκατασχέτου, καὶ μαραίνει καὶ φθείρει τὰ πάντα ἀνηλεῶς. Μόνη ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν παρ' αὐτῆς κηρυττομένην μετὰ θάνατον ζωὴν, καὶ τὴν τῶν ἐναρέτων πράξεων ἀμοιβὴν, γεννᾷ καὶ ἐκτρέφει, ἐν μὲν εἰρήνῃ, φιλησύχους, φιλονόμους, φιλοδικαίους καὶ ἠθικοὺς πολίτας· ἐν πολέμῳ δὲ, ἀτρομήτους στρατιώτας καὶ καταφρονητὰς τοῦ θανάτου μαχητάς. Τούτων λοιπὸν πάντων ἕνεκα ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ σέβηται αὐτὴν καὶ τηρῇ ἀλώβητον καὶ ἀλύμαντον ἐν τῇ φυσικῇ καὶ εἰλικρινεῖ αὐτῆς μορφῇ. Καὶ τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον δυνάμει αὐτῆς δύναται καὶ αὕτη, πνευματικῆς μοίρας μετέχουσα, νὰ ἀναγνωρίζηται ὡς θεῖον ἐπὶ γῆς ἵδρυμα καὶ θεωρῆται σεβαστὴ καὶ ἀξία τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς προορισμοῦ. Ἄρα ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαία εἰς ἑδραίωσιν καὶ συντήρησιν τῆς Πολιτείας.

Β′.

Πρὸς δὲ ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν τῆς σχέσεως τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Πολιτείαν, καὶ τἀνάπαλιν, ἀνάγκη νὰ προσδιορισθῶσιν ἑκατέρας τῶν Ἀρχῶν τούτων τά τε ὅρια καὶ ἡ ἔκτασις τῆς περιφερείας, καθ' ἣν ἑκάστη δύναται καὶ δικαιοῦται νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἑαυτῆς δικαιοδοσίαν. Καὶ ἡ μὲν περιφέρεια τοῦ

κύκλου τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις συγκροτεῖται ἐκ μελῶν ἀναγεννηθέντων καὶ ἀναγεννωμένων διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, καὶ ἀπαλλαγέντων καὶ ἀπαλλαττομένων ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου κτλ. (1. Α′), ἐκτείνεται, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοσοῦτον, ὅσον ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ φυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου ζωή. Ἡ δὲ περιφέρεια τοῦ κύκλου τῆς δικαιοδοσίας τῆς Πολιτείας, ἥτις εἶναι ἄθροισμα ἀνθρώπων ἐν ὡρισμένῃ τόπου περιφερείᾳ συνῳκισμένων, παρ' οἷς τὴν ἐξωτερικὴν διαῤῥυθμίζει *τάξιν* ἡ ἐκ τοῦ ὅλου ἀποῤῥέουσα δύναμις κτλ. (2. Β′), ἐκτείνεται ἐπ' ἀκριβὲς τοσοῦτον, ὅσον τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς καὶ ἐνεργείας ὁ κύκλος. Ὅθεν ἐκτὸς τοῦ κύκλου τούτου τῆς δικαιοδοσίας τῆς Πολιτείας μὴ ἐξικνουμένης, ἡ μὲν πολιτικὴ αὐτῆς ἰσχὺς, ὡς εἰκὸς, ἀδρανεῖ, τὸ δὲ κῦρος τῶν πολιτικῶν αὐτῆς νόμων, ἄκυρον καθιστάμενον, εἰς τὴν τῶν μὴ ὄντων μεταπίπτει τάξιν. Ἑπομένως ἰσχύουσιν ἄλλοι νόμοι, καὶ θεσπίσματα ἄλλα, ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἀποῤῥέοντα, ἤτοι τὰ τῆς θρησκείας, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἀνατίθεται τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι ἑκατέρα τῶν Ἀρχῶν τούτων πρέπει καθ' ἑαυτὴν ἐλευθέρως νὰ ἐνεργῇ ἐν τῷ τῆς ἑαυτῆς περιφερείας κύκλῳ, καὶ χωρῇ συμφώνως πρὸς τοὺς ἑαυτῆς νόμους ἀκωλύτως εἰς πραγμάτωσιν τοῦ ἑαυτῆς σκοποῦ.

Οὕτως, ὡς ἐν παραδείγματι· ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῆς οἰκονομίᾳ καὶ διοικήσει δικαιοῦται νὰ διατελῇ πάντη πάσης πολιτικῆς ἐπεμβάσεως ἀνεπηρέαστος. Τὴν δὲ καθόλου μόρφωσιν τῆς κοινωνίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὰ ἐντάλματα τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τίς ποτε δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ὡς ἔργα μὴ ὁλοσχερῶς ἀνήκοντα μόνῃ τῇ ταύτης δικαιοδοσίᾳ; Τοῦ δὲ δόγματος, ὅτι ἡ Πολιτείᾳ, ὡς ὑπερτάτη ἐν τῷ κόσμῳ ἡγεμονία, περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἵδρυμα ὁρατὸν νοουμένην, καὶ ὡς σῶμα ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ὑπάρχον, οὐδαμῶς πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πόρισμα ἡ τῆς Ἐκκλησίας ὑποταγὴ καὶ ὑποδούλωσις τῇ πολιτικῇ Ἐξουσίᾳ· διότι ἡ Ἐκκλησία ἐν πάσαις, κυρίως εἰπεῖν, ταῖς πνευματικαῖς ἐνεργείαις ἐπιδιώκει τὴν ἐκτέλεσιν σκοπῶν, ὧν ἡ πολιτικὴ Ἐξου-

σία, ἅτε ὅλως ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς κειμένων, ἀδυνατεῖ νὰ πραγματώσῃ. Καὶ τοῦ πράγματος ἡ ἀπόδειξις καθίσταται ἐναργής, ὅταν τις κατὰ νοῦν λάβῃ τὸν τελικὸν πρακτικὸν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ κόσμῳ σκοπόν, ὅςτις οὐδεὶς ἄλλος εἶναι, ἢ τὸ καταστῆσαι τὴν ἐπὶ γῆς χριστιανικὴν κοινωνίαν ὡς οἷόν τε πιστότερον ἀπεικόνισμα τῆς ἐν οὐρανῷ Βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ὅ ἐστιν· ὅπως τῆς ἁρμονίας, τῆς τάξεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θείας μακαριότητος, ἐφ' οἷς εὐφραίνεται καὶ ἐγκαλλωπίζεται ἡ ἐν οὐρανῷ θριαμβεύουσα Ἐκκλησία ἀναδείξῃ ἑαυτήν, στρατευομένην ἔτι, μέτοχον. Εἰ δὲ καὶ ἡ Πολιτεία, ἡ χριστιανική, εἰς τοιοῦτόν τινα, κατὰ συμπάθειαν, ὡς εἰπεῖν, στοχάζεται σκοπὸν1), φανερὸν ὅτι ποιεῖ τοῦτο ἐν τῇ πνευματικωτέρᾳ αὐτῆς ἰδιότητι2), ὡς συνεπίκουρος καὶ οἱονεὶ δορυφόρος τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ κατ' ἀντίθετον δὲ πάλιν λόγον ἡ Ἐκκλησία οὔτε ὀφείλει, οὔτε δικαιοῦται νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν κύκλον τῆς δικαιοδοσίας τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας. Οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ καθῆκον ἀπαρέγκλιτον ἔχει ἵνα ἐν τῷ ἐνεργεῖν περιορίζηται ἐντὸς μόνον τῆς σφαίρας τῆς συνειδήσεως διὰ τῆς ἐν τῷ λόγῳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῆς ἐνυπαρχούσης θείας δυνάμεως ἁπλῶς, καὶ οὐχὶ διὰ κοσμικῆς ἰσχύος καὶ βίας. Ἄλλως τε δὲ ἡ πορεία αὐτῆς, ὡς πρὸς τοῦτο τὸ μέρος, προδιαγράφεται εὐκρινῶς ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ3)· καὶ μόνον ἀσύγγνωστος ἄγνοια, ἢ ἐπίμεμπτος τῆς οἰκείας ἀποστολῆς παραγνώρισις, ἢ σφετερισμοῦ ἀλλοτρίων δικαιωμάτων φρόνημα, ἢ τέλος ἀντευαγγελικὸν ἀλαζονείας καὶ ἐπάρσεως πνευ-

1) Θεόδωρ. Στουδ. πρὸς Νικηφ. Βασιλ. ἐπιστ. ις'. «Δύο ταῦτα δέ»δωκεν ὁ Θεὸς τοῖς χριστιανοῖς δωρήματα, ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν, »δι' ὧν θεραπεύεται, δι' ὧν κοσμεῖται, ὡς ἐν οὐρανῷ τὰ »ἐπίγεια».

2) Παρβλ. τὰ ἐν τῷ ἑπομένῳ ἐδαφ. ὑπὸ τὸ στοιχ. Γ'.

3) Ματθ. κβ', 21. «Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ »Θεοῦ τῷ Θεῷ».—Λουκ. κ', 25. «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κό»σμου τούτου».—Ἰωάν. ιη', 36. «Τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μερι»στὴν ἐφ' ὑμᾶς;»

μα ἠδύναντο νὰ ὠθήσωσιν αὐτὴν εἰς ἀνάμιξιν γηΐνων καὶ κοσμικῶν πραγμάτων.

Γ'.

Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία, αἱ κατὰ τὰ εἰρημένα ὀφείλουσαι ἑκατέρα καθ' ἑαυτὴν ἐλευθέρως νὰ πολιτεύηται, δὲν πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὡς δυνάμεναι πάντη κεχωρισμέναι νὰ βαίνωσι, καὶ οἱονεὶ ἀπροςπελάστως. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· διότι πλεῖστα ὑπάρχουσι σημεῖα κοινά, ἐν οἷς κατὰ τὴν τῆς ἐνεργείας αὐτῶν πορείαν ἀμφότεραι συναντῶσιν ἀλλήλαις, καὶ συνεφάπτονται. Συμβαίνει δὲ φυσικώτατα ὅλως τὸ πρᾶγμα· διότι ἀμφότεραι τὰ αὐτὰ ἔχουσι μέλη, καὶ ἐν χώρῳ ἐνεργοῦσι τῷ αὐτῷ. Ἡ Πολιτεία, ὡς ἐν παραδείγματι, εἰ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐφήμερον εὐημερίαν ἰδιαίτατον μέλημα ἡγεῖται, καὶ τὸν ἐγκόσμιον μόνον ἄνθρωπον ὡς σκοπὸν ἑαυτῆς προτίθεται, δὲν ἀμοιροῖ ὅμως πνευματικότητος, οὔτε πρέπει νὰ νομισθῇ ὡς ἀνθρωπικὸν ἁπλῶς καὶ ἐγκόσμιον ἵδρυμα· διότι ἐν αὐτῇ αὐτῆς τῇ οὐσίᾳ ἔγκειται πνευματικός τις πυρήν, ἡ δύναμίς τις ἠθική, ἥτις κυρίως ἐνεργεῖ καὶ ἐξεγείρει ἐν αὐτῇ, ἐν συνόλῳ νοουμένῃ, συναίσθησιν ἰδεῶν ὑψηλῶν καὶ ὑπερκοσμίων, καὶ ἔφεσιν καὶ κλίσιν εἰς εὔρυθμον ἁρμονίαν, εἰρήνην καὶ τάξιν (2. Γ'). Οὗτος δὲ ὁ πνευματικὸς πυρὴν εἶναι ἡ κυρία αἰτία, καὶ ἡ ἀληθὴς πηγή, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἀληθὴς ἐσωτερικὴ ζωή, καὶ ἡ συνεκτικὴ αὐτῆς δύναμις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀρχικὸς πυρὴν παντὸς ὑγιοῦς φρονήματος, καὶ ἡ αἰτία πάσης ῥοπῆς εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὸ καθῆκον ἔγκειται ἐν τῇ θρησκείᾳ, ὡς δειχθήσεται ἀλλαχοῦ, παντί που δῆλον ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ἥτις περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ οἱονδήποτε ἠθικότητος καὶ πνευματικότητος μόριον, ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ φανερούμενον, καὶ ὑποθάλπει χριστιανικῶς, καὶ ἀναπλάττει, καὶ ἐπαυξάνει, ἅπτεται ἀναγκαίως οὐ μόνον τῆς περιφερείας τῆς Πολιτείας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ αὐτῆς τοῦ κέντρου. Καὶ ἰδοὺ ἐν αὐτοῖς τοῖς οὐσιωδεστάτοις ἡ τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας συνάντησις. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὁμοίως τῆς ἐρεύνης τρόπον χωρῶν τις, εἶχεν ἂν πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτα κοινῆς συνεφάψεως σημεῖα νὰ ἀπαριθμήσῃ.

Αἱ ἐνέργειαι ἄρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας, καίπερ ἑκάστης ἐν τῷ τῆς ἑαυτῆς περιφερείας κύκλῳ στρεφομένης, συναντῶνται συνεχῶς ἐν τοῖς αὐτοῖς σημείοις. Ἐκ δὲ τῆς κοινῆς ταύτης τῶν ἐνεργειῶν συναντήσεως, καὶ ἐκ τῆς ἀλλεπαλλήλου προςπελάσεως ἑκατέρας τῶν Ἀρχῶν τούτων ἀναφύονται κατ' ἀνάγκην κοιναὶ μεταξὺ αὐτῶν διαφοραὶ καὶ ὑποθέσεις, ἃς ἀείποτε ὀφείλουσιν ἵνα συμβιβάζωσιν φιλίως καὶ εἰρηνικῶς. Ἐνδεχόμενον προςέτι ἐκ τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς νὰ προκύπτωσι ζητήματα, ἀπορίας καὶ φιλονεικίας προκαλοῦντα. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία ὀφείλουσιν ἵνα ἐξομαλύνωσιν αὐτὰς καὶ διαλύωσιν ἐν πραότητι καὶ μετριοπαθείᾳ, καλῶς εἰδυῖαι ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα τυχὸν τῇ μιᾷ ἐξ αὐτῶν βλάβη δὲν ἀποβαίνει τῇ ἑτέρᾳ εἰς ὠφέλειαν· διότι μεταξὺ αὐτῶν τὸ κέρδος καὶ ἡ ζημία ὑπάρχουσι τοσοῦτον κοινά, ὥστε πολιτικὴ εὐημερία καὶ κοινωνικὴ εὐεξία εἶναι τῶν ἀκατορθώτων ἐν κακοδαιμονούσῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τἀνάπαλιν [1]).

Καθόλου δ' εἰπεῖν· Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, ἀλλήλας σεβόμεναι, ὀφείλουσιν ἵνα θεωρῶσιν ἑαυτὰς ὡς τὰ βοηθητικὰ καὶ συμπληρωτικὰ μέλη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος, ἐν ᾧ ἐνοικεῖ ἡ πνευματικὴ καὶ σωματικὴ τοῦ ἀνθρώπου ζωή· διότι, κατὰ τὸν Πηλουσιώτην Ἰσίδωρον· «Ἐξ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας τὰ πράγ»ματα συνέστηκεν· εἰ γὰρ καὶ πολλῷ ἀλλήλων διαφέρουσιν (ἡ »μὲν γὰρ ὡς ψυχή ἐστιν, ἡ δὲ ὡς σῶμα), ἀλλ' εἰς ἓν ὁρῶσι τέ»λος, τὴν τῶν ὑπηκόων σωτηρίαν [2])».

Καὶ ἡ μὲν πολιτικὴ ἐξουσία, ἥτις τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν καὶ δύναμιν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ δύναται ἀσφαλέστερον νὰ στηρίξῃ, ἢ ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προϊούσης ἠθικῆς, καθῆκον ἔχει ἀπαραίτητον, ἅμα δὲ καὶ συμφέρον μέγιστον, ἵνα συντρέχῃ καὶ προστατεύῃ τῆς Ἐκκλησίας. Πράττει δὲ τοῦτο, ἐὰν τὰ ἐξω-

---

1) Σωκράτ. ἐκκλ. ἱστορ. ἐν Προοιμίῳ τοῦ Ε' Βιβλίου. «Εἰ γάρ τις »παρατηρήσει, συνακμάσαντα εὑρήσει τά τε δημόσια κακὰ καὶ τὰ τῶν »ἐκκλησιαστικῶν δυσχερῆ· ἢ γὰρ κατὰ ταὐτὸ κινηθέντα εὑρήσει, ἢ ἐπα»κολουθοῦντα ἀλλήλοις. Καὶ ποτὲ μὲν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἡγούμενα, εἶτα »αὖθις ἐπακολουθοῦντα τὰ δημόσια, ποτὲ δὲ τοὔμπαλιν».

2) Βιβλ. Γ'. ἐπιστ. σμθ'.

τερικὰ αὐτῆς παραγγέλματα καὶ ἐντάλματα εὐλαβῶς τηρῇ, καὶ διὰ τῶν ἑαυτῆς νόμων καὶ λειτουργῶν κρατύνῃ· ἐὰν δημοσίας τυχὸν κατ' αὐτῆς προςβολὰς καὶ διαβολὰς δραστηρίας ἀπωθῇ καὶ κολάζῃ· ἐὰν τοὺς λειτουργοὺς καὶ Ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας ἐν τιμῇ ἄγῃ, καὶ περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς αὐτῶν συντηρήσεως ἐπιμελῶς φροντίζῃ· ἐὰν πρόθυμον παρέχῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀκρόασιν, ἐλλόγως αἰτουμένῃ τὴν τῶν πολιτικῶν νόμων καὶ διαταγμάτων μετατροπὴν, ὅταν οὗτοι εἴτε τὸ κῦρος αὐτῆς ἐξασθενίζωσιν, εἴτε πρός τι τῆς λατρείας καὶ τοῦ πολιτεύματος αὐτῆς ἀντιβαίνωσιν, εἴτε συγκρούωνται πρὸς τοὺς τὰ κατ' αὐτὴν διέποντας ἱεροὺς κανόνας, ὧν τὸ κῦρος ἀσυγκρίτως τῶν πολιτικῶν νόμων ὑπέρτερον[1])· ἐὰν τέλος τὴν οὐσίαν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἐκκλησίας ὡς κειμήλιον ἱερὸν διαφυλάττῃ.

Ἡ δὲ Ἐκκλησία καθῆκον ὁμοίως ἔχει ἵνα τὴν ἐνυπάρχουσαν καὶ ἐνοικοῦσαν ἐν αὐτῇ ἠθικὴν δύναμιν μεταχειρίζηται ἀεὶ ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς τε Πολιτείας καὶ τῶν ταύτην συγκροτούντων μελῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ σέβηται, καὶ διὰ τῆς κοσμικῆς αὐτῆς ἰσχύος προστατεύῃ τῆς Ἐκκλησίας· διὰ τοῦτο καὶ αὕτη προθύμως πρέπει νὰ στέργῃ τὴν ἐποπτείαν ἐκείνης ἐπὶ τῶν ἰδίων σκέψεων καὶ ἀποφάσεων. Καὶ τοῦτο πρὸς ἄρσιν πάσης ἐνδεχομένης ὑπονοίας, μὴ τυχὸν αὗται πρὸς τὰ κοινῇ τῇ ὀρθοδόξῳ ὁμολογίᾳ διατετυπωμένα δὲν συνᾴδωσιν, ἢ δὲν συντελῶσιν εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἡσυχίαν, ἢ δὲν συμφωνῶσι κατὰ πάντα πρὸς τοὺς τεθεσπισμένους καὶ κεκυρωμένους ἱεροὺς κανόνας, ὧν τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως εὐθύνονται μὲν ἀσυγκρίτως περισσότερον οἱ τὰ τῆς Ἐκκλησίας διέποντες ἐπίσκοποι, δὲν εἶναι ὅμως εὐθύνης ἀπηλλαγμένοι καὶ οἱ τὴν πολιτικὴν χειριζόμενοι ἐξουσίαν[2]). Ἔτι δὲ ὀφείλει ἡ Ἐκκλησία ἵνα τὰ ἐξωτε-

1) Ἰουστινιαν. Νεαρ. ρλα'. (ἐν Συντάγματι τῶν ἱερῶν καν. Τόμ. 6. σελ. 317) «Τῶν προειρημένων ἁγίων Συνόδων τὰ δόγματα, καθάπερ »τὰς θείας Γραφὰς, καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν ... Πλέον »τοίνυν τῶν νόμων τοὺς κανόνας ἰσχύειν ἀνάγκη».

2) Ἰουστιν. Τίτλ. Κ'. Διάταξις ρλζ'. «Ὡς τοὺς πολιτικοὺς νόμους... »βεβαίως διὰ πάντων φυλάττεσθαι πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ὑπηκόων σπου-

ρικὰ αὐτῆς λειτουργήματα, τὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ἁπτόμενα, κανονίζῃ κατὰ τὰς εὐχὰς τῆς πολιτικῆς Ἐξουσίας, ὅταν αὗται δὲν ἀπᾴδωσιν, οὔτε βλάβην τινὰ ὁπωσδήποτε τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῆς οὐσίᾳ προξενῶσι. Τέλος ἡ πολιτικὴ Ἐξουσία δικαιοῦται νὰ ζητῇ πληροφορίας περὶ τῶν κειμένων διοικητικῶν τῆς Ἐκκλησίας νόμων, ὡς ἐπίσης καὶ νὰ κολάζῃ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς τὴν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνατεθειμένων αὐτοῖς διδακτικῶν, πνευματικῶν καὶ ποιμαντορικῶν καθηκόντων ἀμέλειαν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ.

»δάζομεν, πόσῳ μᾶλλον πλείονα σπουδὴν ὀφείλομεν θέσθαι περὶ τὴν »τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ θείων νόμων παραφυλακὴν, τῶν ὑπὲρ τῆς τῶν »ἡμετέρων ψυχῶν σωτηρίας ὁρισθέντων; Οἱ γὰρ τοὺς ἱεροὺς κανόνας »φυλάττοντες τῆς τοῦ δεσπότου Θεοῦ βοηθείας ἀξιοῦνται· καὶ οἱ τούτους »παραβαίνοντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς τῇ κατακρίσει ὑποβάλλουσι. Μείζονι »δὲ ὑπόκεινται κατακρίσει οἱ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι, »οἷς πεπίστευται καὶ ζητεῖν τοὺς κανόνας, καὶ φυλάττειν, εἴπερ τι »τούτων παραβαινόμενον, ἀνεκδίκητον καταλειφθείη».

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ΤΟΥ Κ. Δ. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ Γ'. ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΟΝ. (*)

Κύριοι,

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων πνευματικῶν ἀγώνων, οὓς ἡ φιλογένεια διαπρεπῶν τῆς πατρίδος τέκνων κατέστησε, δύω μάλιστα διακρίνονται ὡς ἀδελφικῶς προτιθέμενοι νὰ θεραπεύσωσιν ἀνάγκας τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἐθνικῆς φιλολογίας, ὁ *ποιητικός*, καὶ ὁ περὶ οὗ σήμερον ὁ λόγος, ὁ *μεταφραστικός*.

Καὶ τίνες μὲν τοῦ πρώτου οἱ μέχρι τοῦ νῦν ἀποδειχθέντες καρποὶ δὲν εἶνε τοῦ παρόντος καιροῦ νὰ εἴπωμεν, ἀφ' οὗ μάλιστα βροντώδεις ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἕδρας ταύτης ἀντήχησαν ἄλλοτε λόγοι. Οἱ ποιητικοὶ ἀγῶνες οὔτε τὸ πάλαι οὔτε νῦν, οὔτε παρ' ἡμῖν οὔτε παρ' ἄλλοις ἔθνεσι παρήγαγον τοὺς μεγάλους ποιητάς· ἀνέδειξαν μὲν αὐτοὺς καὶ ἀνεκήρυξαν ἐνίοτε διὰ τῆς προσφερομένης δάφνης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάντοτε· τοὐναντίον πολλάκις δύναταί τις δικαίως νὰ εἴπῃ περὶ τῶν ἐστεμμένων ποιητῶν, παρῳδῶν τὴν γνωστὴν παροιμίαν, «πολλοὶ μὲν οἱ »δαφνηφόροι, ποιηταὶ δέ γε παῦροι». Ἀλλὰ τὰ ἀγαθά, ἅπερ ἀναντιῤῥήτως δύνανται νὰ προκύψωσιν ἐκ τῶν ὑπὸ ὑγιοῦς κρίσεως διευθυνομένων ποιητικῶν ἀγώνων, μάλιστα μεταξὺ τῶν ἄρτι ψελλιζόντων τὴν τεχνικὴν ποίησιν ἐθνῶν, εἶνε τὸ μὲν αἱ κριτικαὶ ἐκεῖναι παρακροταφίδες, αἵτινες περιορίζουσαι τὴν ὅρασιν τῶν πηγάσων τῶν σταδιοδρομούντων ποιητῶν δὲν ἀφίνουσιν αὐτοὺς νὰ παρεκτρέπωνται εἰς ἑλώδεις ἢ βαραθρώδεις ἐκτάσεις, ὅπου βεβαία ἡ πτῶσις, ἀλλ' ὁδηγοῦσιν αὐτοὺς εἰς λειμῶνας χλοεροὺς καὶ εὐανθεῖς, ὅπου πολὺς ὁ ποιητικὸς θερισμός· τὸ δὲ ἡ κριτικὴ ὡσαύτως ὀξύτομος ψαλίς, δι' ἧς ἀποκόπτονται

(*) Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη ἔκθεσις τῆς ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐπιτροπῆς ἀνεγνώσθη ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου τῇ 31 Ὀκτωβρίου 1876.

τὰ περιττὰ σαρκώματα τὰ ἀσχημίζοντα τὴν ὡραίαν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἡ ποίησις παρέχει εἰς τὰ ἑαυτῆς προϊόντα. Ἡ μορφὴ αὕτη εἶνε ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ποιητικὸν ὕφος, τὸ ἐξωτερικὸν ἐν γένει εἶδος τῆς ποιήσεως.

Εἰς διάπλασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου εἴδους τῆς ποιήσεως καὶ διαῤῥύθμισιν τῆς τάσεως τῶν νέων ἡμῶν ποιητῶν συντελεῖ μὲν βεβαίως καὶ ὁ ποιητικὸς ἀγών· ἀλλ' ὁ εἰδικώτερον καὶ σκοπιμώτερον εἰς τοῦτον προαλείφων, ὁ προὐργιαίτερον καὶ οὕτως εἰπεῖν παιδαγωγικώτερον γυμνάζων τοὺς νεωτέρους ἡμῶν συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, εἶνε οὗτος ὁ *μεταφραστικός*. Ὁ ἀγὼν οὗτος καί τοι πρωθύστερον ἔχων πρὸς τὸν ἄλλον σχέσιν, ὡς πολὺ πρότερον αὐτοῦ ὀφείλων νὰ ὑπάρχῃ, ἀποδεικνύει τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τοῦ Μακεδόνος ἀγωνοθέτου, τοῦ φιλογενοῦς κυρίου Δημητρίου Α. Οἰκονόμου, ὅστις λίαν ὀρθῶς διεῖδεν ὅτι δὲν δύναται προσηκόντως νὰ λειτουργήσῃ πνευματικὴ παλαίστρα ἄνευ τοῦ ἀπαραιτήτου αὐτῆς ἀλειπτηρίου. Ἡ τεχνικὴ ποίησις κατὰ τοῦτο διαφέρει τῆς φυσικῆς ποιήσεως, ὅτι πλὴν τῆς εὐφυΐας ἀπαιτεῖ καὶ σπουδὰς καὶ μελέτας καὶ ἀσκήσεις. Ὅπως δὲ πᾶς τεχνίτης παρ' ἡμῖν τότε δύναται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θέλει δημιουργήσῃ νέα καὶ εὐδόκιμα ἔργα τῆς τέχνης του, ὅταν μεταβῇ εἰς πολλὰ καὶ σπουδαῖα ξένα ἐργαστήρια καὶ μὴ μόνον ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον πῶς ἕκαστον διὰ τῆς τέχνης παρασκευάζεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπιληφθῇ τῆς ἐργασίας, ἵνα ἀσκηθῇ καὶ δοκιμάσῃ τί δύναται διὰ τῶν ἐν τῇ πατρίδι μέσων νὰ κατορθώσῃ, οὕτω καὶ ὁ τεχνικὸς ποιητὴς ὀφείλει οὐ μόνον νὰ λάβῃ οἱανδήποτε γνῶσιν τῶν ἀριστουργημάτων τῶν μεγάλων ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργασθῇ τρόπον τινὰ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις αὐτῶν, τὸ μὲν μεταφράζων, τὸ δὲ μιμούμενος, νὰ ἐργασθῇ δὲ φυσικῷ τῷ λόγῳ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων, διὰ τοῦ ἰδίου πνεύματος, διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ μέσων, ὅ ἐ. διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ γλώσσης.

Ὀρθότατα λοιπὸν ὥρισεν ὁ φιλογενὴς ἀγωνοθέτης ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἶναι δεκταὶ μεταφράσεις δοκίμων ποιημάτων οὐ μόνον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, οὐ μόνον δηλ. τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν,

διότι εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες, ἐν ἀρχῇ τοῦ πνευματικοῦ σταδίου ὄντες καὶ τὰ θεμέλια τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἐθνικῆς φιλολογίας τιθέμενοι, ὀφείλομεν πρὸ πάντων εἰς τοὺς προγονικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς ν' ἀποβλέπωμεν καὶ παρ' ἐκείνων οὐ μόνον ὡς γενικῶν διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡμῖν οἰκειοτάτων νὰ ποριζώμεθα λυσιτελῆ διδάγματα περί τε τοῦ ἐν τῇ ποιήσει καλοῦ καὶ περὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῆς εἴδους· ἀλλ' εἶνε ὡσαύτως ἀληθές, ὅτι ὅπως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὕτω καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ φιλολογία δὲν δύναται οὐδὲ ὀφείλει ὡς διὰ σινικοῦ τείχους ν' ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων ἐθνῶν, τῶν κορυφαίων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἡ σήμερον καταπληκτικῶς διευκολυνομένη συγκοινωνία καὶ διαμοιβὴ τῶν γνώσεων καὶ φρονημάτων μεταξὺ πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν δὲν δύναται νὰ μὴ μεταδώσῃ τὰ παρά τισιν ἀγαθὰ εἰς τοὺς παρ' οἷς ἐλλείπουσι ταῦτα. Τὸ δὲ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ὑπῆρξεν οὐδέποτε ξενηλατικὸν καὶ ἀποκλειστικὸν τοῦ ἀλλοδαποῦ πολιτισμοῦ· εὐγενὲς τὴν φύσιν ἠσπάσθη ὅπου καὶ ἂν εὗρε τὸν πολιτισμόν· ἀλλὰ συναισθανόμενον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πνευματικὴν ὑπεροχὴν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἰδιαίτερον τύπον καὶ μετέπλασε τὸν ξένον εἰς ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Οὕτω λοιπὸν καὶ σήμερον κατὰ τὴν ἀναγέννησιν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ βίου ὀφείλει μετὰ πάσης σπουδῆς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀλλογενῶν πνευματικῶν προϊόντων, χωρὶς νὰ φοβῆται διὰ τοῦτο μήπως ποτὲ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπολέσῃ τὸν ἴδιον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἑλληνικὴν φύσιν—ἡμεῖς δὲ λέγομεν καὶ εἰς πᾶσαν ζῶσαν ἐθνικὴν φύσιν—ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος· παροδικά τινα φαινόμενα ξενοπρεπείας ἐπί τινα χρόνον ἐπικρατήσαντα παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἀποδεικνύουσιν οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ὅτι καὶ ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ ἐνίοτε κοιμᾶται, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἰσχυρότερος καὶ εὐρωστότερος ἐξεγερθῇ.

Μετὰ θάρρους λοιπὸν πρέπει νὰ ἀσπασθῶμεν τὴν σπουδὴν τῶν ποιητικῶν καλλιτεχνημάτων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν καὶ συ-

ναισθανόμενοι τὴν στοιχειώδη κατάστασιν καὶ τὴν ἀτέλειαν τῆς ἡμετέρας ἐθνικῆς φιλολογίας νὰ θέλωμεν πανταχόθεν νὰ ὠφελώμεθα καὶ ὡς καλὴ μέλισσα πανταχόθεν νὰ ἐκμυζῶμεν τοὺς ἀρωματικοὺς χυμοὺς πρὸς κατασκευὴν τοῦ νεωτέρου ποιητικοῦ μέλιτος. Ἀλλ' εὐλόγως ἴσως ζητεῖται πῶς εἶναι προτιμότερον νὰ γίνηται ἡ σπουδὴ αὕτη, ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν μεταφράσει; Οὐδεμία περὶ τούτου ἀμφιβολία ὅτι ὅστις δύναται νὰ μελετήσῃ τὰ ποιητικὰ ἔργα οἱουδήποτε ἔθνους ἐν πρωτοτύπῳ, οὗτος ἔχει πλήρη καὶ γνησίαν αὐτῶν ἀπόλαυσιν, οὗτος ἀναπαριστᾷ ἐν ἑαυτῷ πιστὴν καὶ ἀλώβητον, ἀσκίαστον καὶ καθαρὰν τὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ, οἵαν παρέστησεν αὐτὴν ὁ οἱοσδήποτε ποιητής. Ἀλλὰ πόσοι εἶνε οἱ εὐδαίμονες ἐκεῖνοι ἄνδρες οἱ δυνάμενοι τοὺς δοκιμωτάτους ποιητὰς παντὸς ἔθνους νὰ ἀναγνώσωσιν ἐν πρωτοτύπῳ; Οἱ πλείονες ἐν μέρει μόνον δύνανται νὰ μετέχωσι τῆς εὐδαιμονίας ταύτης, ἀγνοοῦντες οἱ μέν τινα τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, οἱ δὲ τινὰς τῶν νεωτέρων· οἱ δὲ πλεῖστοι, πάντῃ ἄπειροι τῶν ξένων γλωσσῶν, εἶνε κατ' ἀνάγκην ἄγευστοι τῶν ἀλλοδαπῶν ποιητικῶν προϊόντων. Διὰ ταῦτα αἱ μεταφράσεις ἐθεωρήθησαν πάντοτε ὡς τὸ ἀναγκαιότατον καὶ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα πάσης ἰθαγενοῦς πνευματικῆς πανδαισίας καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς μάλιστα προηγμένοις εἰς τὸν πολιτισμὸν ἔθνεσιν. Ἔχουσιν ἤδη καὶ Ἰταλοὶ καὶ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι καὶ Γερμανοὶ ἱκανῶς ἀπηρτισμένην τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν φιλολογίαν· καὶ ὅμως ὑπάρχουσι παρ' αὐτοῖς πολλάκις καὶ διπλαῖ καὶ τριπλαῖ καὶ ὁσημέραι νέαι ἀναφαίνονται μεταφράσεις ἐξόχων τινῶν ξένων ποιητῶν. Χθὲς ἔτι ἀνέγνωμεν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν ὅτι ἡ χήρα διακεκριμένου τινὸς ἀκαδημαϊκοῦ τῆς Γαλλίας τοῦ Jules Janin προσήνεγκε βραβεῖον εἰκοσακισχιλίων φράγκων εἰς τὴν ἀρίστην μετάφρασιν Λατίνου τινὸς συγγραφέως. Ἐὰν λοιπὸν ἔθνη ἀκμαῖα καὶ προβεβηκότα εἰς τὸ στάδιον τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς δὲν ἀπαξιοῦσι τὰς μεταφράσεις, τίς δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι παρ' ἡμῖν τοῖς ἔτι μικροῖς καὶ ἀδυνάτοις αἱ μεταφράσεις εἶνε ἀναγκαιόταται εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀσθενοῦς πνεύματος καὶ πλουτισμὸν τῆς πενιχρᾶς

ἡμῶν φιλολογίας; Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο μόνον τὸ ἀγαθὸν τὸ παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν εὐστόχων μεταφράσεων προσδοκώμενον· ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι αἱ μεταφράσεις τῶν ξένων ποιητικῶν ἀριστουργημάτων ἔχουσι καὶ ἄλλην σπουδαιότητα οὐ μικρὰν τὴν ἑξῆς:

Εἶνε γνωστὸν ὅτι πλὴν τῶν πρωτογενῶν φιλολογιῶν, αἵτινες, ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ ἰδίου ἔθνους γεννηθεῖσαι, φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν ἐδύναντο νὰ ἔχωσί τι ξένον πρὸς μίμησιν καὶ μετάφρασιν, οἷαι εἶνε ἡ Ἰνδική, ἡ Περσική, ἡ Ἑβραϊκή, ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, ἅπασαι αἱ δευτερογενεῖς φιλολογίαι, ὁποῖαι εἶνε ἐκ τῶν ἀρχαίων ἡ Λατινικὴ καὶ πᾶσαι αἱ νεώτεραι, οὔτε ἐδυνήθησαν οὔτε ὤφειλον ν' ἀποφύγωσι τὴν ἐπίδρασιν τῶν παλαιοτέρων, ἀλλὰ τοὐναντίον συγχρωτισθεῖσαι μετ' αὐτῶν καὶ συνοικειωθεῖσαι πολλὰ χρήσιμα ἐδιδάχθησαν κατά τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος. Παραλείπω τὴν ἀρχαιοτέραν περίοδον τῆς λατινικῆς φιλολογίας, καθ' ἣν τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων αὐτῆς οὐδὲν ἕτερον ἦσαν ἢ μεταφράσματα ἑλληνικῶν πρωτοτύπων· ἀλλὰ καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ἤρχισεν ἡ λατινικὴ φιλολογία νὰ λαμβάνῃ ἐθνικώτερον χαρακτῆρα, οἱ ἄριστοι αὐτῆς συγγραφεῖς ἠσκοῦντο διὰ μεταφράσεων. Οὕτω π. χ. ὁ Κοϊντιλιανὸς (X, 5), διδάσκων τί πρέπει νὰ πράττωσιν οἱ Ῥωμαῖοι ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς οἱ θέλοντες νὰ μορφώσωσι καλὸν ὕφος, συμβουλεύει τὴν τῶν ἑλληνικῶν μετάφρασιν. Vertere Graeca in Latinum, λέγει, veteres nostri oratores optimum judicabant. Id se L. Crassus in illis Ciceronis de oratore libris dicit factitasse. Id Cicero sua ipse persona frequentissime praecipit, quin etiam libros Platonis atque Xenophontis editit hoc genere traslatos. Id Massalae placuit. . . . . Et manifesta est exercitationis hujusce ratio. Nam et rerum copia Graeci auctores abundant et plurimum artis in eloquentiam intulerunt et hos transferentibus verbis uti optimis licet. Διὰ τοιαύτης σπουδῆς τῆς μόνης τότε ὑπαρχούσης καὶ γνωστῆς ξένης φιλολογίας, τῆς ἑλληνικῆς, κατώρθωσαν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ διαπλάσωσι καὶ διακοσμήσωσι τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν τὴν τραχεῖαν καὶ ἄξεστον καὶ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν

μίαν τῶν δοκιμωτάτων φιλολογιῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν.

Αἱ νεώτεραι φιλολογίαι ὀλίγον ἆρά γε διετέθησαν οὕτως ἢ ἄλλως ἐκ τῶν μεταφράσεων ξένων ποιητῶν καὶ συγγραφέων; Περὶ τούτου ἡμεῖς ποσῶς δὲν ἀμφιβάλλομεν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξακρίβωσιν τοῦ ζητήματος τούτου· διότι ἠθέλομεν πολὺ ὑπερβῆ τὰ εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην διαγεγραμμένα ὅρια. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπομνήσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Σίλλερ μετάφρασιν τοῦ Μάκβεθ τοῦ Σαίκσπηρ, ἥτις παρήγαγε τὴν ὑπὸ τοῦ Τὶκ καὶ Α. Γ. Σλέγελ ὅλων τῶν δραμάτων τοῦ Βρετανοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ σμῆνος τῶν μιμητῶν αὐτοῦ καὶ τὸν κατακλυσμὸν τῶν περὶ Σαίκσπηρ συγγραμμάτων καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐκπηγάσασαν παρὰ τοῖς Γερμανοῖς Σαικσπηρομανίαν, ἣν μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἐτόλμησέ τις νὰ πολεμήσῃ, ὁ Βένεδιξ, εἷς τῶν δοκίμων δραματικῶν καὶ κριτικῶν (Benedix die Shakespearomanie, Stuttgart 1873).

Ἐρχόμενοι λοιπὸν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν ἐθνικὴν φιλολογίαν νομίζομεν ὅτι ὁ ἀγών, ὃν ἤθελεν ὑποστῇ ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν ἔντεχνον μετάφρασιν, κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν δηλ. τῶν ξένων τύπων τοῦ διανοεῖσθαι, τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι, ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἐκφρασθῇ πιστῶς ὅ,τι ἴσως δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ ἢ ὅ,τι ἴσως εἶνε ἀλλοῖον, ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμόσεως τῆς ἐθνικῆς ἐκφράσεως πρὸς τὴν ξένην, ὁσάκις πρόκειται νὰ μὴ ἀπολεσθῇ ἐν τῇ μεταφράσει ὁ ἰδιάζων συγγραφικὸς χαρακτήρ, ἡ ἰδιάζουσα χάρις, ἡ τολμηρὰ εὐφυΐα τοῦ πρωτοτύπου, ταῦτα πάντα εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποβῶσιν εἰς ὄφελος τῆς μὴ στερεοτύπου καὶ ἀποκεκρυσταλλωμένης οὕτως εἰπεῖν, ἀλλ' εἰς ὑπερβολὴν ἔτι ἐλευθεριαζούσης νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης.

Εἰς ταύτην τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀλλογενοῦς πνεύματος ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης ἀποβλέπων τις ἴσως, ἔχων συνήγορον τὴν ἄχρι τοῦδε ἀξιοθρήνητον πεῖραν, ἤθελεν ἀντείπῃ ὅτι αἱ μεταφράσεις κατὰ μέγα μέρος συνετέλεσαν εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοσούτων ὁμο-

λογουμένως ἀνθελληνικῶν ξενισμῶν, καὶ ἤθελε διὰ τοῦτο προτιμήσῃ τὴν διὰ μόνης τῆς προγονικῆς φιλολογίας ἀνάπτυξιν τῆς νεωτέρας. Ἀλλὰ, κύριοι, τί πταίουσιν αἱ μεταφράσεις, ἂν οἱ πλεῖστοι τῶν μεταφραστῶν, μάλιστα τῶν λίαν διαδεδομένων μυθιστοριῶν, ὑπῆρξαν ἁπλοῖ καὶ πολλάκις ἀμαθέστατοι διερμηνεῖς; τί πταίουσιν αἱ μεταφράσεις, ἀφ' οὗ τὸ ὑπὲρ τῆς παραβιαζομένης ἐθνικῆς γλώσσης αἴσθημα τῶν ἁρμοδίων λογίων τοῦ ἔθνους δὲν ἐξηγέρθη ἵνα πατάξῃ τὴν αὐθάδειαν αὐτῶν δι' αὐστηρᾶς πλὴν δικαίας κριτικῆς; Οὐχὶ αἱ μεταφράσεις, ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς ἀνικάνους μεταφραστὰς ἀνοχὴ καὶ ἀδιαφορία εἶνε τὰ ὁμολογουμένως οὐκ ὀλίγον διαφθείραντα τὴν νέαν ἡμῶν γραπτὴν γλῶσσαν. Ἡμεῖς ἐννοοῦμεν τὰς μεταφράσεις κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος τούτου τὰς ἐντόνως ἐξενεχθείσας διὰ στόματος τοῦ εἰσηγητοῦ αὐτῆς κ. Θ. Ἀφεντούλη, καὶ παραπέμπομεν εἰς τὴν Ἔκθεσιν τοῦ 1873 (σελ. 6 — 9).

Τὰ γενικὰ ταῦτα προτάξαντες περὶ μεταφράσεως παρ' ἡμῖν τῶν ἐξόχων ἀλλοδαπῶν ποιητῶν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν προκηρυχθέντων ποιημάτων καὶ τῶν εἰς τὸν ἀγῶνα πεμφθεισῶν μεταφράσεων αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν περίοδον ἔκρινεν ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐπιτροπὴ εὔλογον νὰ πλουτίσῃ τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν διὰ τριῶν δραματικῶν προϊόντων τοῦ γερμανικοῦ Παρνασσοῦ, ἔργων τῶν τριῶν κορυφαίων αὐτοῦ ποιητῶν. Προετάθησαν λοιπὸν εἰς μετάφρασιν τοῦ Λέσσιγγ ὁ Nathan der weise, τοῦ Σίλλερ ὁ Wilhelm Tell καὶ τοῦ Γαῖτε ὁ Götz v. Berlichingen, τὰ μὲν δύω πρῶτα ἀπαραιτήτως, τὸ δὲ δεύτερον κατὰ προαίρεσιν. Τίνες οἱ λόγοι, δι' οὓς προετιμήθησαν ταῦτα ἰδίως τὰ γερμανικὰ δράματα, δὲν ἐδηλώθη μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, δύναταί τις ὅμως, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ διακόψῃ πᾶσαν περὶ τούτου συζήτησιν, ἀποφαινόμενος ὅτι ἐκ τῶν ὁμολογουμένων καλῶν ἔργων τῶν τριῶν εἰρημένων ποιητῶν ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν μεταφρασθῇ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν εἶνε χρήσιμον, δύναται, λέγομεν, εἰκάζων νὰ εἴπῃ τὰ ἑξῆς. Ὁ Νάθαν τοῦ Λέσσιγγ δὲν

εἶνε βεβαίως, ὡς γνωστόν, τὸ κράτιστον τῶν δραμάτων αὐτοῦ· εἶνε ποιητικὸν προϊὸν δριμυτάτης θεολογικῆς ἔριδος τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν ἐν Ἀμβούργῳ πρωτοπρεσβύτερον Göze, ἐν ᾗ ἐξαντλήσας ἅπασαν αὐτοῦ τὴν κριτικὴν φαρέτραν καὶ ἐκτοξεύσας μετὰ σπανίας εὐστοχίας ἅπαντα τὰ σκωπτικὰ βέλη κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του, ἐνίκησεν οὐχὶ ἄλλως τὴν περιφανῆ νίκην, εἰ μὴ μετενεγκὼν τὸν ἀγῶνα εἰς στάδιον ἀνέφικτον τοῖς ἐναντίοις αὐτοῦ, εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου. Ἐνταῦθα δὲ ἠπίως καὶ ἀπαθῶς, ὅπως ἥρμοζεν εἰς τὸν ἀληθῆ ποιητήν, ἀνεκήρυξε τὴν νίκην αὐτοῦ, ἀποδείξας εἰς τοὺς ἀντιπάλους καὶ διδάξας τοὺς πολλοὺς ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο *ἐχθρὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ*, ὅπως ἐκατηγορεῖτο, ἀλλ' ἐπρέσβευεν ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνέ τις χρηστὸς καὶ ἐνάρετος ἀνὴρ καὶ ἐκτὸς ἢ ὑπεράνω ἱστάμενος μιᾶς τινος τῶν θετικῶν ἢ ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκειῶν, καὶ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ὀλιγώτερον ἀποτρόπαιοι, ἢ ὅσον ὑπολαμβάνονται ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ ὄχλου. Ἡ φιλοσοφικὴ αὕτη τάσις τοῦ δράματος, ἥτις ὑπῆρξε κατὰ τοσοῦτον πρακτικῶς ὠφέλιμος, καθ' ὅσον παρήγαγε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (πρὸ 100 περίπου ἐτῶν) τὴν *ἀνεξιθρησκείαν*, ἴσως ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ παρόντος ἀγῶνος οὐχὶ ἀνάρμοστος διαδιδομένη διὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὰς περὶ ἡμᾶς ἀνατολικὰς χώρας, ὅπου εἶνε προωρισμέναι νὰ συμβιῶσι μετ' ἀλλήλων ἀκριβῶς ἐκεῖναι αἱ θρησκεῖαι αἱ ἐν τῷ δράματι ἀντιπροσωπευόμεναι, ἡ χριστιανική, ἡ ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ μωαμεθανική. Ὁ χριστιανὸς ναΐτης, ὁ ἰουδαῖος Νάθαν καὶ ὁ μωαμεθανὸς Σαλαδῖνος πρεσβεύει ἕκαστος τὰς περὶ θρησκείας φιλοσοφικὰς ἀρχὰς τοῦ Λέσσιγγ. Κατὰ δεύτερον λόγον ἴσως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ δράματος τούτου καὶ τοῦτο ὅτι ὁ ἐν αὐτῷ τόπος καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰ φρονήματα εἶνε πρὸς ἡμᾶς οἰκειότερα ὡς ἐγγύτερον κειμένους πρὸς τὴν Παλαιστίνην καὶ συχνότερον ἀναστρεφομένους πρὸς Ἰουδαίους καὶ Μωαμεθανούς. Σημειωτέον ἐν τέλει καὶ τοῦτο ὅτι ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ Λέσσιγγ ὁ Νάθαν εἶνε τὸ μόνον ἔμμετρον, ἐν ᾧ ὅμως ἀπέδειξεν ὁ ποιητὴς τὴν περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἰαμβείων ἰδίαν αὐτοῦ

δεξιότητα. Ἴσως λοιπὸν καὶ τὸ ἔμμετρον τοῦ δράματος ὑπῆρξε λόγος προτιμήσεως.

Τοῦ δὲ Σίλλερ ὁ Γουλ. Τέλλος τοσοῦτον ὑπερέχει πολλῶν ὁμοίων ἔργων τοῦ ποιητοῦ, ὥστε παρὰ πολλῶν κριτικῶν θεωρεῖται ὡς ἡ κορωνὶς τῶν δραμάτων αὐτοῦ. Ἡ καθαρὰ καὶ σαφὴς ἀντίληψις τῆς ἰδέας, ἡ σχεδὸν ἄμεμπτος οἰκονομία καὶ αἱ κατὰ μέρος πολλαὶ καλλοναὶ τοῦ δράματος τούτου δικαιοῦσι πληρέστατα τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐπιτροπῆς. Ἀλλὰ καὶ ἄν τις παραδεχθῇ ψεγάδιά τινα τεχνικὰ ἐν τῷ δράματι τούτῳ, ὅταν ὅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, ἥτις εἶνε ἡ ἀπὸ τοῦ τυράννου ἀπελευθέρωσις τοῦ γενναίου λαοῦ τῆς Ἑλβετίας, ὅταν ἀναπολήσῃ τοὺς ἀφελεῖς ἐκείνους καὶ ἁπλοϊκοὺς χαρακτῆρας, οἵτινες ἐλπίζοντες εἰς τὴν θείαν ἀντίληψιν καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, προσφέρουσι μετ' ἀπροσποιήτου προθυμίας εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν, καὶ ὅταν σκεφθῇ ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία οὐδὲν ἔχει τοιαύτης ὑποθέσεως δρᾶμα τοσοῦτον ἔντεχνον, οἷον ὁ Τέλλος τοῦ Σίλλερ, θέλει ὁμολογήσῃ πολλὰς χάριτας εἰς τὴν ἐκλέξασαν αὐτὸ ἐπιτροπήν. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἔχει περὶ τὴν μετάφρασιν πολλὰς τὰς δυσχερείας, ὅτι ἡ ἀγροτικὴ φρασεολογία λαοῦ πολλαχῶς διαφέροντος τοῦ ἡμετέρου φέρει πολλάκις εἰς ἀμηχανίαν καὶ τὸν ἄριστα ἐννοοῦντα τὴν τέχνην τῆς καλῆς μεταφράσεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε λόγος ἰσχυρὸς νὰ μὴ προκηρυχθῇ εἰς μετάφρασιν ὁ Γ. Τέλλος. Ἂν τὸ κάρυον εἶνε πολὺ σκληρὸν ὡς πρὸς τοὺς ὀδόντας τῶν ἡμετέρων μεταφραστῶν, ὅταν ὅμως θραυσθῇ, ὁ καρπὸς αὐτοῦ εἶνε πολὺ γλυκὺς εἰς τὴν γεῦσιν τῶν ἀναγνωστῶν.

Περὶ τοῦ Götz v. Berlichingen, τοῦ νεανικοῦ ἔργου τοῦ Γαῖτε, εἶνε περιττὸν νὰ γείνῃ λόγος, διότι ἡ μετάφρασις αὐτοῦ δὲν εἶνε ἀπαραίτητος ὑποχρέωσις τῶν διαγωνιζομένων.

Ταῦτα εἶνε, Κύριοι, τὰ θέματα τῆς γ'. περιόδου τοῦ μεταφραστικοῦ ἀγῶνος. Καιρὸς εἶνε νὰ ἐξετάσωμεν τὰ πεμφθέντα εἰς αὐτὸν διαγωνίσματα. Ταῦτα εἶνε δύω μόνον, τὸ μὲν πλῆρες, ὡς περιέχον μετάφρασιν καὶ τῶν τριῶν προκηρυχθέντων

δραμάτων, τὸ δὲ ἡμιτελὲς ὡς περιορισθὲν εἰς μόνην τὴν μετάφρασιν τοῦ Νάθαν τοῦ Λέσσιγγ.

Τὸ πρῶτον, φέρον ῥητὸν τὸ Σοφόκλειον «ἄλλα παρ' ἄλλοις καλά», ὅπερ, ἐν παρόδῳ σημειωθήτω, παρεμορφώθη ὁπωσοῦν ἐκ τοῦ γνησίως γραφομένου «ἄλλα δ' ἀλλαχοῦ καλά», ἀποσταλέν, ὡς φαίνεται, ἐκ Λειψίας, εἶνε τοσοῦτον κατώτερον πάσης προσδοκίας καὶ κρίσεως, ὥστε δὲν ἔπρεπεν ἴσως οὐδὲ λόγος νὰ γείνῃ περὶ αὐτοῦ ἐνταῦθα. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπειγόμεθα ὑπὸ ἀφθονίας διαγωνισμάτων, συγχωρήσατε νὰ χαρακτηρίσωμεν αὐτὸ διὰ βραχυτάτων. Τὸ παραδοξότατον πάντων τῆς μεταφράσεως ταύτης εἶνε ἡ γλῶσσα. Ὁ μεταφραστὴς φαίνεται ὅτι εἶνε ζηλωτὴς τῆς ἀρχαίας, τοὐλάχιστον κατὰ τὸν ἔμμετρον λόγον, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀγνοεῖ αὐτήν, καὶ τοσοῦτον πολλάκις μεθέλκεται ὑπὸ τῆς παρ' ἡμῖν συνήθως γραφομένης, ὥστε κατήντησεν ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος πιστὸς ὀπαδὸς τῆς μακαρονικῆς, ἥτις πανταχοῦ μὲν εἶνε γελοία, ἀλλ' ὅταν ἀποθρασυνθῇ μέχρι τῆς θεατρικῆς σκηνῆς, ἀπὸ γελοίας γίνεται ἀηδής— τί λέγω; — ἀφόρητος, ἀποτρόπαιος! Ἐπειδὴ ὁ διαγωνιζόμενος οὗτος μετέφρασε καὶ τοῦ Γαῖτε τὸν Götz v. Berlichingen, ὃν ἐξελλήνισε *Γέσσον Βερλίχιγκον*, ἐνταῦθα μετεχειρίσθη φυφικῷ τῷ λόγῳ πεζὸν λόγον καὶ νεωτέραν γλῶσσαν, ἀλλὰ τοσοῦτον κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ καθαρεύουσαν καὶ κακόζηλον, ὥστε πολὺ τοῦ μακαρονισμοῦ δὲν ἀπέχει οὐδ' αὐτὴ ἡ μετάφρασις. Ἡ δὲ στιχουργία; Ἀπορῶ πῶς πρέπει νὰ ὀνομασθῇ στίχος τις δεκασύλλαβος, πολλάκις ὅμως καὶ ἑνδεκασύλλαβος, ἰαμβικός, πλὴν ἄνευ μετρικοῦ τόνου, ἄνευ τομῆς, ἄνευ ῥυθμοῦ. Νομίζω ὅτι καὶ οὗτος, ὃν μετεχειρίσθη ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Νάθαν, δύναται νὰ ὀνομασθῇ, ἂν θέλετε, μακαρονικός. Ὁ στίχος τῆς μεταφράσεως τοῦ Γ. Τέλλου εἶνε μὲν τρίμετρος ἰαμβικός, ἀλλὰ πλειστάκις ὑπερκατάληκτος, πάντοτε δὲ σχεδὸν ἄτεχνος, ἄτονος, ἄῤῥυθμος. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἀναγνώσω βραχέα τινὰ δείγματα τῆς μεταφραστικῆς ταύτης ἰδιοτροπίας.

Νάθαν. Πρᾶξ. Α'. *σκην. α'.*

Νάθαν ἐρχόμενος ἐκ τῆς ἐκδρομῆς. Δαΐα προσυπαντῶσα (οὕτως!)

Δαΐα. Αὐτὸς ὁ Νάθαν! — Χάρις τῷ Θεῷ
ἀεί, ὡς τέλος ἐπανέρχεσθε.

Νάθαν. Ναί, χάρις τῷ Θεῷ! Δαΐα. Πλὴν
πρὸς τί τὸ τέλος τοῦτο; πρότερον
ἆρ' ἠδυνάμην γε ἐπανελθεῖν;
ἡ Βαβυλών, καθὰ ἠνάγκασμαι
τραπέσθαι νῦν ἐν δεξιᾷ, νῦν δὲ
ἀριστερά, τῆς Ἱερουσαλὴμ
δὶς ἑκατὸν μιλίων ἀκριβῶς
ἀπέχει· συναθροίζειν χρέη δὲ
οὐκ ἔργον ῥᾷον ἀνυτόμενον,
εἰς πέρας δυσχερῶς δ' ἀγόμενον.

Δαΐα. Ὦ Νάθαν, ὡς ἐν τούτοις τάλας, τάλας
ἂν εἴης ὧδε! ὁ οἶκος ὑμῶν.....

Νάθαν. Ἐκάη. Οὕτως ἤδη ἔμαθον.
Πλὴν εὐδοκῆσαι ὁ Θεός, ὅπως
τὸ πᾶν μεμαθηκὼς τυγχάνω ὤν!

Δαΐα. Μικροῦ δ' ἂν ἄρδην κατεφλέγετο.

Νάθαν. Τότ' ἄλλον ἂν οἰκοδομοίμεθα,
Δαΐα, κ' εὐθετότερον.

Δαΐα. Ναὶ μήν! —
Καταφλεχθῆναι πλὴν τὴν Ῥέχαν πάνυ
μικροῦ.

Νάθαν. Φλεχθῆναι; τίς! ἡ Ῥέχα μου;
αὐτή; οὐ τοῦτο ἔμαθον. — Τότε
οὐκ ἔχρῃζον τοῦ οἴκου. — Μικροῦ δεῖν
ἐφλέγη! ἆ! ναὶ κατεφλέγη δή!
Μὴ ὄντως ἆρ' ἐκάη; ἔξειπε!
νῦν ἔξειπε! ὢ κτάνε! πλεῖον μὴ
στρεβλεῖς με. — Κατεκάη, ναί.

Δαΐα. Εἰ τοῦτο
συνέβαιν', ἐξ ἐμοῦ ἀκούσαιτ' ἄν;

Νάθαν. Πρὸς τί οὖν με ἐνδειματοῖς; — ὦ Ῥέχα!
Ὦ Ῥέχα μου!

Δαΐα. Ὑμῶν; ἡ Ῥέχα ὑμῶν;

Νάθαν. Ὦ εἴθε ὤφελον ἀπομαθεῖν
ἀποκαλεῖν τὸ τέκνον τοῦτ' ἐμόν!

Γουλ. Τέλλ. Πρᾶξ. Γ'. σκην. ϐ'.

Ἄγριόν τι καὶ δασῶδες στένωμα, καὶ ψεκάδες ἐκ τῶν πετρῶν καταπίπτουσαι.

Βέρτα ἐν θηρευτοῦ ἐνδυμασίᾳ, μετ' οὐ πολὺ δὲ Ῥουδέντσ.

Βέρτα. Ἀκολουθεῖ μοι. Τέλος ἐξηγοίμην ἄν.

Ῥουδέντσ. (δρομαῖος εἰσιὼν) Κυρία, μόνην τέλος νῦν εὑρίσκω ὑμᾶς·
βάραθρα κύκλῳ περικλείουσιν ἡμᾶς.
ἐν τῇ ἐρήμῳ μάτυρ' οὐ φοϐοῦμαι.
τὴν τῆς καρδίας ῥήγνυμι μακρὰν σιγήν.

Βέρτα. Πιστεύετ' οὐ τὴν ἄγραν ἕπεσθαι ἡμῖν;

Ῥουδέντσ. Ἡ ἄγρα ἐστὶ μακράν. — Ἢ νῦν ἢ πώποτε!
Τῆς πολυτίμου χρή με ἔχεσθαι στιγμῆς.—
Τὴν τύχην διακεκριμένην χρή μ' ἰδεῖν.
Ὢ μὴ ὁπλίζετε τὸ ὄμμα τὸ ἁγνὸν
τοιαύτῃ σκυθρωπότητι. — Τίς εἰμ' ἐγώ,
ὃς πόθον ἐν ὑμῖν σφοδρὸν κινεῖν θαῤῥῶ;
οὐκέτι ἡ δόξα κέκληκέ με, οὐ τολμῶ
ἐν τάξει τίθεσθ' ἱπποτῶν, οἳ νικηφόροι
καὶ στίλϐοντες μνηστεύονται, οὐ κέκτημαί τι
ἢ πίστεως καὶ ἔρωτος μεστὴν καρδίαν.—

Βέρτα. (σύννους καὶ σκυθρωπή). Λαλοῖτ' ἂν περὶ ἔρωτος καὶ πίστεως
ὁ ἀπιστῶν τοῖς ὑψηλοῖς καθήκουσιν;
(Ὁ Ῥουδέντσ ὑποχωρεῖ)
ὁ δοῦλος τῇ Αὐστρίᾳ, ὁ πωλούμενος
τῷ ξένῳ, τῷ τυράννῳ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ;

Ῥουδέντσ. Κυρία μ', ἐξ ὑμῶν τοιοῦτον ὄνειδος;
Τίν' ἆρά γε ζητῶ ἐκεῖσε πλὴν ὑμῶν;

Βέρτα. Δοκεῖτέ με ἐν τοῖς προδόταις ἐξευρεῖν; κτλ.

Ἐκ δὲ τῆς πεζογραφικῆς αὐτοῦ μεταφράσεως τοῦ Götz v. Berlichingen ἀναγινώσκω μέρος τῆς α'. σκηνῆς τῆς Α'. πράξεως, ὅπου ἔν τινι καπηλείῳ συνδιαλέγονται χωρικοί, στρατιῶται καὶ ξενοδόχος.

α' ἱππεὺς (ἐν τῷ μεταξὺ πλησιάσας). Τί φλυαρεῖτε περὶ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν; πιστεύω ὅτι ζητεῖτε ἔριδας.

Σείφερος. Χαλινώσατε τοὺς ἵππους ὑμῶν, οὐδὲν ἔχετε
εἰς τὴν φάτνην ἡμῶν νὰ ζητήσητε.

ϐ'. ἱππεύς. Τίς ἐπέτρεψεν ὑμῖν περιφρονητικῶς περὶ
τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν νὰ ὁμιλῆτε;

Σείφερος. Ἀνάγκη νὰ δώσω ὑ μ ῖ ν λόγον; Ἴδετε τὸν δυσειδῆ!

(Ὁ α'. ἱππεὺς ῥαπίζει αὐτὸν)

Μέσσλερος. Φόνευσον τὸν κύνα (ἐπιπίπτουσιν αὐτῷ).

β'. ἱππεύς. Πρόσελθε, ἂν ἔχῃς καρδίαν!

Ξενοδόχος (διαχωρίζων αὐτούς). Θὰ ἡσυχάσητε! Εἶναι φοβερόν! ἂν θέλητε νὰ πράξητέ τι, κρημνίσθητε ἔξω. Ὁ οἶκός μου πρέπει νὰ διατελῇ ἔντιμος καὶ εὔτακτος (ἐξωθεῖ τοὺς ἱππεῖς). Ὑμεῖς δὲ, ὄνοι, τί ἐπιχειρεῖτε;

Μέσσλερος. Ἀπέχου ὕβρεων, κάπηλε, ἄλλως θὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς φαλάκρας σου. Τὴν ἀγροικίαν σου οὐκέτι ἀνεχόμεθα.

Ἀνεγνώσαμεν τὰς ὀλίγας ταύτας περικοπὰς τοῦ προκειμένου διαγωνίσματος, οὐχὶ ἵνα κινήσωμεν τὴν εὐνόητον ἀποστροφὴν τῶν ἀκροατῶν ἀπὸ τοσοῦτον τερατώδους ἀπειροκαλίας, ἀλλ' ἵνα ἐκ τοῦ ἄλλως ὑπερβολικοῦ τούτου παραδείγματος πεισθῶσιν ὅσοι τυχὸν ἔτι ἀμφιβάλλουσιν, ὅτι ἡ νέα ἡμῶν γλῶσσα κατὰ τὴν διάπλασιν αὐτῆς ἀνάγκη νὰ μὴ ἀπομακρύνηται πολὺ τῆς συνηθείας, καὶ ἂν αὕτη ἐνιαχοῦ εἶνε ἐσφαλμένη καὶ ἀνακόλουθος, καὶ ὅτι ἂν ἡ ἀνάγκη αὕτη πανταχοῦ εἶνε ἰσχυρά, ὅταν ὅμως πρόκειται περὶ θεατρικῆς σκηνῆς, ἀφ' ἧς ἡ γλῶσσα ἀποτείνεται μᾶλλον εἰς τὴν καρδίαν ἢ εἰς τὸν νοῦν, καὶ μᾶλλον πρὸς τοὺς πλείονας ἢ πρὸς τοὺς ὀλίγους, ἡ τυραννία τῆς συνηθείας εἶνε ἀναπόδραστος.

Ἀλλὰ τοιαύτας σκέψεις θέλει διαγείρῃ ἔτι μᾶλλον καὶ δικαιότερον ἡ ἐξέτασις τοῦ ἑτέρου διαγωνίσματος· λέγομεν ἔτι μᾶλλον καὶ δικαιότερον, διότι τοῦτο δὲν εἶνε πάσης κρίσεως κατώτερον, ἀλλ' ἐπιδέχεται συζήτησίν τινα.

Εἴπομεν ἤδη ἀνωτέρω ὅτι τὸ ἕτερον τοῦτο διαγώνισμα, ὅπερ φέρει ῥητὸν τὸ τοῦ Μενάνδρου «Μέγιστον ἀγαθόν ἐστι μετὰ νοῦ χρηστότης», ἐπέμφθη ἡμιτελές, περιορισθὲν εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Νάθαν τοῦ Λέσιγγ. Ὡς τοιοῦτον κατ' ἀκριβὲς δίκαιον ἔπρεπε ν' ἀποκλεισθῇ τοῦ ἀγῶνος, καθ' ὃ μὴ ἐκπληρῶσαν, εἰμὴ κατὰ τὸ ἓν τρίτον ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ, τοὺς ὅρους αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ μόνον τοῦ Νάθαν ἡ ἐξελλήνισις ἐν τῇ ἐφετεινῇ ἐνδείᾳ θὰ ἦτο οὐ μικρὸν κέρδος τῆς νεωτέρας ἡμῶν φι-

λολογίας, ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ παραδεχθῇ εἰς κρίσιν καὶ τὸ ἡμιτελὲς τοῦτο διαγώνισμα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἤθελεν εὕρῃ αὐτὸ ἄξιον τῶν προσδοκιῶν αὐτῆς· καὶ ἐνέκυψε προθύμως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀντιπαραβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸ πρωτότυπον· ἐκ δὲ τῆς μελέτης ταύτης συνήγαγε τὰ ἑξῆς συμπεράσματα.

Τὸ μετάφρασμα τοῦτο, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ πρῶτον, εἶνε ἀναντιῤῥήτως πολὺ ἀνώτερον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε μέγας αὐτοῦ ἔπαινος, διότι ἐκεῖνο εἶνε, ὡς εἴπομεν, ἀνάξιον προσοχῆς. Ὁ μεταφραστὴς φαίνεται ὅτι εἶνε πρωτόπειρος οὐ μόνον περὶ τὴν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μετάφρασιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν νεωτέραν ἡμῶν στιχουργίαν καὶ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης ἐν γένει. Ὅτι δὲν εἶνε πολὺ κάτοχος τῆς γερμανικῆς, φαίνεται πρῶτον ἔκ τινων ἁμαρτημάτων μεταφραστικῶν παραλλασσόντων τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοτύπου, τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε ὀλίγιστα. Π. χ. εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης πράξεως ἡ περιγραφὴ τῆς πρώτης σκηνῆς Flur in Nathan' s Hause μεταφράζεται: *Ἀγροκήπιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Νάθαν*. Πρῶτον ἀπορεῖται πῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ εὑρίσκεται ἀγροκήπιον· ἔπειτα Flur δὲν εἶνε ἀγροκήπιον, ἀλλὰ ἡ πεδινή τις ἔκτασις κατάσπαρτος καὶ χλοερά, ἢ αὐλὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ, δυναμένη νὰ ἔχῃ καὶ χλόην ἢ ἄνθη.— Ἡ Δάϊα ἀναγγείλασα εἰς τὸν νεωστὶ ἐλθόντα Νάθαν τὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ του γενομένην πυρκαϊάν, ἣν ὁ πλούσιος Ἰουδαῖος μετὰ πολλῆς ἀδιαφορίας ἤκουσε, προσθέτει τὰ ἑξῆς:

Doch R e c h a waer' bei einem Haare mit verbrannt.

ὅ ἐ. Ἀλλ' ἡ *Ῥέχα* «ἀπὸ τρίχα» ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοῦ νὰ καῇ καὶ αὐτή. Ὁ δὲ μεταφραστὴς παρεννοήσας τὴν γερμανικὴν φράσιν bei einem Haare, ἥτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἡμετέραν «ἀπὸ τρίχα», δηλ. πολλὰ ὀλίγον ἔλειψε, ἐλαχίστου δεῖν, μεταφράζει:

Ἀλλὰ κ' ἡ Ῥέχα ἐν ταὐτῷ
θὰ εἶχε μ έ χ ρ ι τ ε λ ε υ τ α ί α ς τ η ς τ ρ ι χ ὸ ς
κατακαῇ.

ἐπαναλαμβάνει δὲ καὶ κατωτέρω τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα.— Μετ'

ὀλίγον ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ ἐπειδὴ ὁ Νάθαν ὀνομάζει τὴν Ῥέχαν τέκνον του, ἡ Δάϊα, ἥτις ἐγίνωσκεν ὅτι ἦτο θετὴ μόνον αὐτοῦ θυγάτηρ ἐκ νηπιακῆς ἡλικίας (ἢ ὅπως μεταφράζει ὁ διαγωνιζόμενος *παρειλημμένη*, κατὰ γράμμα μὲν, ἀλλὰ κακῶς ἐξελληνίζων τὸ γερμανικὸν angenommene — Tochter) διαμφισβητεῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς πατρότητος τοῦ Νάθαν. Οὗτος ἀποκρίνεται ὅτι τὰ μὲν ἄλλα κτήματα ἐχορήγησεν αὐτῷ ἡ φύσις καὶ ἡ τύχη· τὴν δὲ Ῥέχαν χρεωστεῖ εἰς μόνην τὴν ἀρετὴν (ὡς ἐκ φιλανθρωπίας δηλ. σώσας καὶ οἰκειοποιηθεὶς τὸ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν χριστιανικὸν νήπιον). Ἀλλ' ἡ Δάϊα ἀντιπαρατηρεῖ

O wie theuer lasst
Ihr Euere Güte, Nathan, mich bezahlen.

ὅ ἐ. Ὦ πόσον ἀκριβὰ μὲ κάμνεις, Νάθαν, νὰ πληρώσω τὴν ἀρετήν σου, διότι δηλ. ἐγὼ Χριστιανὴ οὖσα πνίγω τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως καὶ ἀφίνω κόρην Χριστιανὴν παρ' Ἰουδαίῳ ἀνατρεφομένην ὡς Ἰουδαίου θυγατέρα. Ὁ δὲ μεταφραστὴς ἰδοὺ πῶς παρενόησε καὶ κακῶς ἀπέδωκε τοὺς στίχους τοῦ πρωτοτύπου:

Ὢ ἀκριβὰ διὰ τῆς ἀγαθότητός
Σας πόσον, Νάθαν, μὲ καλοπληρόνετε!

Ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ ὁ Νάθαν θέλων νὰ κατασιγάσῃ τὴν ἐξεγερθεῖσαν συνείδησιν τῆς Δάϊας, ὁμιλεῖ πρὸς αὐτὴν περὶ τῶν δώρων, ὅσα ἐκ Βαβυλῶνος καὶ Δαμασκοῦ χάριν της ἠγόρασε, καὶ τῷ ὄντι δι' αὐτῶν δελεάζει τὴν γυναικείαν φύσιν· διότι εὐθὺς ἡ πρώην αὐστηρὰ καὶ εὐσυνείδητος κάμπτεται, λέγουσα.

So seyd Ihr nun!
Wenu Ihr nur schenken könnt! nur schenken könnt!

ὅ ἐ. τοιοῦτος εἶσθε λοιπόν! ἀρκεῖ νὰ δύνασθε νὰ χαρίζετε! νὰ δύνασθε νὰ χαρίζετε! (ὅ ἐ. τοῦτο μόνον σᾶς εὐχαριστεῖ)· ὁ δὲ μεταφραστὴς ἀπέδωκε τοὺς στίχους ὡς ἑξῆς:

Λοιπὸν τοιοῦτος εἶσθε! ἀφ' οὗ δύνασθε
χαρίσματα μόνον νὰ δίδητε! ἁπλῶς
νὰ δίδητ'.—

Ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ ὁ Νάθαν ἐρωτᾷ περὶ τῆς Ῥέχας, ἥτις ἀκόμη δὲν ἐμφανίζεται

Wo aber ist sie denn? wo bleibt sie?

Ταῦτα δὲ ἐξελληνίζει ὁ μεταφραστής

Ἀλλὰ ποῦ
εἶνε λοιπὸν ἐκείνη; ποῦ δὲ μένει; ποῦ;

ἐν οἷς τὸ *ποῦ μένει* εἶνε μὲν κατὰ λέξιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατ' ἀκριβῆ ἔννοιαν μετάφρασις τοῦ wo bleibt, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἡμέτερον *τί γίνεται; πῶς δὲν ἔρχεται;* — Ἐν τῇ αὐτῇ σκηνῇ ὁ Νάθαν ἐλέγχει τὴν Δάϊαν ὅτι προσφέρουσα τὴν εὐγνωμοσύνην *ἐτρόμαξε* τοὺς χλευασμοὺς τοῦ ναΐτου, τοῦ ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς σωτῆρος τῆς Ῥέχας. Αὕτη δὲ ἀποκρίνεται κατὰ τὸν ἡμέτερον μεταφραστήν:

Οὐχ ἧττον. Πάντοτε
ἐκ νέου πρὸς αὐτὸν ἐπορευόμην καθ'
ἡμέραν.

Τοῦτο ἤθελε σημαίνῃ ὅτι ἡ Δάϊα ὁμολογεῖ μὲν τὸν ἀπὸ τῶν χλευασμῶν τοῦ ναΐτου τρόμον της, ἀλλὰ διατείνεται ὅτι πάλιν καὶ τρομάζουσα ἐπορεύετο καθ' ἑκάστην πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου τοῦτο ἀπαιτεῖ οὔτε ὁ Λέσσιγγ τοιοῦτόν τι εἶπεν. Τὸ πρωτότυπον ἔχει nichts weniger! ὅπερ, ὡς γνωστόν, σημαίνει κατὰ λέξιν μὲν *οὐδὲν ἧττον*, ἀλλὰ κατ' ἔννοιαν *οὐδὲν ὀλιγώτερον* (τούτου), *πᾶν ἄλλο* (ἢ τοῦτο), *τοὐναντίον!* Κατὰ τὸ πρωτότυπον λοιπὸν ἡ Δάϊα ἀντὶ τοῦ νὰ ὁμολογῇ ἀποκρούει τὸν ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὴν τρόμον.

Περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς σκηνῆς ὁ Νάθαν λέγει περὶ τοῦ ναΐτου, ὅστις τοσοῦτον ἀλαζονικῶς προσηνέχθη πρὸς τὴν εὐγνωμονοῦσαν Δάϊαν κατὰ μὲν τὸ πρωτότυπον

(wenn ihm) noch
beliebt so ungesittet Ritterschaft
zu treiben

ὅπερ σημαίνει: ἂν ἔτι τῷ ἀρέσκῃ τόσον ἀγροίκως νὰ πράττῃ

τὰ τῶν ἱπποτῶν (νὰ κάμνῃ τὸν ἱππότην)· κατὰ δὲ τὸν μεταφραστὴν

(ἂν) ἔτι τῷ ἀρέσκῃ νὰ
διάγ' ἱππότου ἔργον τόσον ἀπρεπές,

ὅπερ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν προσκρούει καὶ τοῦ πρωτοτύπου τὴν ἔννοιαν δὲν ἀπέδωκεν ἀπαράλλακτον. — Ἀλλαχοῦ, ὄχι πολὺ κατωτέρω, λέγει ὁ Νάθαν πρὸς τὴν Ῥέχαν καὶ Δάϊαν: Geht, ὅ ἐ. *πηγαίνετε*, θέλει ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῶν διότι βλέπει ὅτι Μουσουλμάνος τις περιεργάζεται τὰς φορτωμένας καμήλους του· ὅθεν καὶ εὐθὺς μετ' ὀλίγον ἐντονώτερον ἐπαναλαμβάνει τὴν διαταγὴν hinein mit Euch, geschwind (εἰσέλθετε, ταχέως!). Ὁ δὲ μεταφραστὴς ἐκλαβὼν τὸ προστακτικὸν geht ἀντὶ τοῦ ὁριστικοῦ (es) geht, τὸ ἐξελληνίζει: *αὐτὸ πηγαίνει* καὶ τὸ θεωρεῖ ὡς ἀπόκρισιν εἰς τὴν περὶ τοῦ ναΐτου ἐρώτησιν τῆς Ῥέχας: δὲν εἶνε δυνατὸν καὶ νὰ ἐταξείδευσε μόνον; Ἀλλὰ δὲν παρετήρησεν ὅτι εἰς ταύτην ἀπαντᾷ ὁ Νάθαν διὰ τοῦ εὐθὺς ἑπομένου allerdings! = μάλιστα!

Τὰ σφάλματα ταῦτα, τὰ ἀποδεικνύοντα τὴν μὴ ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς γερμανικῆς γλώσσης, πάντα πλὴν τοῦ τελευταίου ἐλήφθησαν ἐκ μόνης τῆς α'. σκηνῆς τῆς Α'. πράξεως, δηλ. ἐκ 17 σελίδων τῆς ὅλης σχεδὸν τριακοσιοσελίδου μεταφράσεως. Παρελείφθησαν δὲ ἄλλα τινά, ἰδίως τὰ ἀποβλέποντα τὴν ἀπόδοσιν τῶν μορίων. Τὰ μόρια γλώσσης τινὸς εἶνε πανταχοῦ μὲν χρήσιμα, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τοῖς διαλόγοις ἀποτελοῦσι τὰ ἰσχυρότατα νεῦρα ἢ ἐλατήρια τοῦ λόγου· τὰ μόρια ὑποβοηθοῦσιν ἢ ἀναπληροῦσι τὴν διὰ τῶν σχηματισμῶν τοῦ σώματος, τῶν μορφασμῶν τοῦ προσώπου, τῶν χειρονομιῶν καὶ τῶν διαφόρων τόνων τῆς φωνῆς γινομένην ἔκφρασιν· ἡ δὲ γνῶσις τῆς σημασίας ἑκάστου αὐτῶν δὲν κατορθοῦται διὰ τῆς βοηθείας τοῦ λεξικοῦ καὶ τῆς γραμματικῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς πολλῆς ἐμπειρίας τῆς γλώσσης. Ὅστις προσηκόντως ἀποδίδει τὰ μόρια γλώσσης τινὸς ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει βαθεῖαν αὐτῆς γνῶσιν. Ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι πᾶς μεταφραστὴς ἔχει ἐνταῦθα πολλὴν δυσκολίαν· διότι ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἡ καθαρῶς γραφομένη, ἐὰν δὲν

θέλῃ νὰ χυδαΐζῃ, παραδεχομένη τὰ *μὰ* καὶ *μπὰ* καὶ *οὔφ* καὶ *ἄϊντε*, καὶ *πωπὼ* καὶ *ἂμ δὲν* καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μηδὲ νὰ μακαρονίζῃ, παραδεχομένη τὸ *δὴ* καὶ *οὖν*, καὶ *ἆρ' οὐ* καὶ *πῶς γὰρ οὔ* καὶ *οὐμὴν ἀλλὰ* καὶ *γοῦν* καὶ *μῶν* καὶ *ἄγε* καὶ *ἴθι* κ. τ. τ., εἶνε πτωχὴ ὡς πρὸς τὰ μόρια, καὶ περιπίπτει εἰς δικαίαν ἀμηχανίαν ὁ θέλων νὰ μεταφράσῃ ἐπιτυχῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ γερμανικὰ denn, nun, also, aber, doch, wohl, gar, ei, nur, gelt, auch, noch καὶ τοὺς παντοίους αὐτῶν συνδυασμούς. Καὶ οὗτος εἶνε βεβαίως εἷς τῶν λόγων, δι' οὓς ὁ μεταφραστὴς καὶ ὅπου ἔτυχε τῆς ἐννοίας δὲν ἀπέδωκε πολλαχοῦ τὴν λεπτότητα καὶ χάριν τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου.

Ἄλλως ὅμως ἐσπούδασεν οὗτος ὁ διαγωνιζόμενος νὰ εἶνε ὅσον οἷόν τε πιστὸς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ποιητοῦ, ἀποφυγὼν τὸ σύνηθες ἐλάττωμα τῶν ποιητικῶν μεταφράσεων, αἵτινες ἀποβλέπουσαι εἰς τὰς χάριτας καὶ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν συνήθειαν ἢ τὰς ἐλλείψεις καὶ δυσχερείας τῆς οἰκείας γλώσσης, προσθέτουσιν ἢ ἀφαιροῦσιν αὐθαιρέτως ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ὅ,τι δὲν ἔχουσιν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον δικαίωμα. Καὶ κατὰ τοῦτο εἶνε τῷ ὄντι *ἀξιέπαινος*. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς πιστότητος καὶ ἀκριβείας ἐπήνεγκε παρὰ τῷ ἡμετέρῳ τοὐλάχιστον μεταφραστῇ ἄλλο κακὸν χειρότερον τῆς κατακριθείσης αὐθαιρεσίας· κατέστησε τὴν μὲν φράσιν αὐτοῦ τοσοῦτον τραχεῖαν, βεβιασμένην, ἀνοίκειον, δυσκίνητον, ὥστε δικαίως ὠνόμασεν εἷς τῶν κριτῶν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ *ἀλάλητον*, ἄλλως τε καὶ προκειμένου περὶ θεατρικῆς γλώσσης, τὴν δὲ στιχουργίαν τοσοῦτον ἄτεχνον, ὥστε πολλάκις βλέπει μέν τις στίχους, ἀλλὰ διόλου δὲν αἰσθάνεται τὸ ἔμμετρον τοῦ λόγου, οὐδὲ διακρίνει ῥυθμόν τινα. Ἂν δὲ οἱ τρίμετροι ἰαμβικοὶ στίχοι εἶνε καὶ ἄλλως οἱ πάντων μάλιστα προσεγγίζοντες εἰς τὴν συνήθη ὁμιλίαν καὶ διὰ τοῦτο ἐκρίθησαν ἀνέκαθεν ἁρμοδιώτατοι εἰς τὸν ἀπὸ σκηνῆς διάλογον, ὅταν ὅμως εἶνε ἄτεχνοι, ἄνευ τομῆς καὶ τοῦ προσήκοντος τόνου, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ μεταφράσει, εἶνε καθαρὰ πεζολογία, πλὴν ἀνοστοτέρα τῆς φυσικῆς καὶ ἀνεπιτηδεύτου.

Ἄλλο ἐλάττωμα τῆς μεταφράσεως ταύτης, προελθὸν βεβαίως ἐκ τῆς περὶ τὴν στιχουργίαν πρωτοπειρίας καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πιστότητος καὶ ἀκριβείας, ἣν ἀνωτέρω εἴπομεν, εἶνε ἡ ἀξιοκατάκριτος, νομίζομεν, ὑπερβολικὴ ἐλευθερία, ἣν ἔλαβεν ὁ μεταφραστὴς νὰ θέτῃ ἐν τέλει τοῦ ςίχου λέξεις καὶ μόρια ἀχώριστα ἀπὸ τῆς ἐπομένης λέξεως. Τοιαῦτα εἶνε τὸ *δέν*, *νά*, *θά*, τὰ ἄρθρα, αἱ συναλειφόμεναι λέξεις, κατά τινας περιστάσεις τὸ *καί*, *μέν*, *δέ*, καὶ ἄλλα ὅμοια. Ἡ ἐλευθερία αὕτη, ἥτις ἀφαιρεῖ τὴν ἐν τέλει τοῦ στίχου ἀναγκαίαν ἀνάπαυσιν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν εἶνε αὕτη ἐλαχίστη, συνδυαζομένη μετὰ τῆς συχνῆς ἐλλείψεως τῆς τομῆς καὶ τοῦ παρατονισμοῦ τῶν στίχων, ματαιώνει τὴν ἐκ τοῦ μέτρου ἐντύπωσιν καὶ καθιστᾷ τὸν λόγον ἔτι πεζολογικώτερον.

Θελήσαντες νὰ χαρακτηρίσωμεν διὰ βραχέων τὸ ὕφος μᾶλλον τῆς μεταφράσεως ταύτης, ὅπερ θεωροῦμεν σπουδαιότατον, ὅταν πρόκειται περὶ καλλιτεχνικῆς ἐξελληνίσεως τῶν ξένων ἀριστουργημάτων, παραλείπομεν τὰ ἐν αὐτῇ παρατηρηθέντα ἁμαρτήματα περὶ τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν ὀρθοέπειαν· διότι ταῦτα μὲν ἅμα ὑποδειχθέντα δύνανται καὶ εὐκολώτερον νὰ διορθωθῶσι· τὸ δὲ κακόζηλον ὕφος, ὅπερ μᾶλλον αἰσθάνεταί τις ἢ νὰ καταδείξῃ σαφῶς δύναται, πῶς θεραπεύεται; Νομίζομεν ὅτι ἄλλος τρόπος δὲν ὑπάρχει, εἰμὴ ὁ ἑξῆς: πρῶτον μὲν νὰ ἐπικαλεσθῇ τις τὴν εὐμένειαν τῶν μουσῶν καὶ τῶν χαρίτων καὶ νὰ μὴ τραπῇ ἐπὶ τοιαύτας μεταφράσεις, πρὶν λάβῃ τρανὰ δείγματα τῆς φανερᾶς αὐτῶν εὐνοίας· εἶτα δὲ νὰ μελετήσῃ καὶ προσοικειωθῇ τοὺς ποιητὰς ἐκείνους καὶ συγγραφεῖς τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἐθνικῆς φιλολογίας, οἵτινες θεωροῦνται ὡς εὐδοκιμώτατα γράφοντες τὴν γλῶσσαν. Ἐξ αὐτῶν δὲ ἤθελε μάθῃ καὶ τοῦτο ὅτι ἔργον δραματικόν, ἐν ᾧ τὰ δρῶντα πρόσωπα οὔτε πάντα μιᾶς τάξεως καὶ ἀνατροφῆς εἶνε οὔτε πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν ψυχικὴν διάθεσιν εὑρίσκονται, δὲν δύναται ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους νὰ γραφῇ κατὰ τὸ αὐτὸ ὕφος καὶ τὸ αὐτὸ χρῶμα, ἀλλ' ἐνιαχοῦ μὲν παρουσιάζει γλῶσσαν ἐκλεκτοτέραν, ὑψηλοτέραν, μεγαλοπρεπεστέραν, ἀλλαχοῦ δὲ λιτοτέραν, εὐτελεστέ-

ραν, χαμαιπετεστέραν ἀναλόγως τῶν προσώπων καὶ τῶν περιστάσεων. Ἐν γένει δὲ κανὼν ἔστω ἀπαράβατος περὶ τῆς ἀπὸ σκηνῆς γλώσσης ὅτι αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρύνηται τῆς συνηθείας τῶν πολλῶν — μὴ χυδαίων δηλ. ἀνθρώπων. Καὶ ἂν ἡ συνήθεια αὕτη πολλάκις δὲν εἶνε γλωσσικῶς ὀρθή, καὶ ἂν παραβαίνῃ κανόνας, τοὺς ὁποίους ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἢ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἕδρας ἠθέλομεν πιστῶς φυλάττῃ, εἶνε ὅμως σεβαστὴ εἰς τὸν δραματικὸν ποιητήν· διότι μόνον δι' αὐτῆς δύναται μυχιαίτατα νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἐνοικεῖ ὁ φόβος καὶ ὁ ἔλεος.

Παραδείγματα τῆς ποιότητος τῆς γλώσσης καὶ στιχουργίας τοῦ διαγωνίσματος τούτου δύναταί τις πάμπολλα νὰ συσσωρεύσῃ· διότι τὰ ὑποδειχθέντα ἐλαττώματα διήκουσι δι' ὅλης τῆς μεταφράσεως, μαρτυροῦντα τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα πρωτοπειρίαν τοῦ διαγωνιζομένου. Ἀλλ' ἡμεῖς ὀλίγα μόνον θέλομεν παραθέσῃ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν εἰρημένων·

Μέρος Α'. ἐκ τῆς σκηνῆς β'.

Νάθαν. Ναὶ
ἡ Ῥέχα θὰ τὸ ἤξιζε· καὶ ἐν αὐτῷ
δὲν ἔμελλε νὰ ἴδῃ ὡραιότερόν
τι, ἢ ὅ,τ' ἐν αὐτῇ αὐτός.

Ῥέχα (μειδιῶσα). Ὦ πάτερ μου
ἐν τούτοις τίνα, τίνα κολακεύετε;
τὸν ἄγγελον ἢ ἑαυτόν;

Νάθαν. Ἀλλὰ καὶ ἂν
ἄνθρωπός τις—τὶς ἄνθρωπος, οἵους αὐτοὺς
ἡ φύσις καθ' ἑκάστην τοὺς παράγει, Σοὶ
παρέσχε τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, δι'
ἐσὲ ἀνάγκη ἄγγελος νὰ ἦτο, καὶ
θὰ ἦτο.

Ῥέχα. Ὄχι ἄγγελος τοιοῦτος εἷς
πραγματικὸς βεβαίως, εἷς ἀληθινός
τις ἦτον!—Σεῖς δὲν μ' ἐδιδάξατε
τὸ δυνατὸν ὅτ' ἄγγελοι ὑπάρχουσι
τὸ δυνατὸν, ὅτ' ὁ Θεὸς ἐπ' ἀγαθῷ

τῶν αὐτὸν ἀγαπώντων δύναται καὶ νὰ
ποιήσῃ θαύματα; Ὢ ναὶ τὸν ἀγαπῶ.

Καὶ κατωτέρω.

Νάθαν. ....
τὸ μέγιστον
ἐκ τῶν θαυμάτων εἶναι ὅτι τ' ἀληθῆ
τὰ θαύματα τὰ καθαρὰ δύνανται καθ'
ἑκάστην νὰ συμβαίνωσι, καὶ θέλουσι
συμβαίνει. Ἄνευ δὲ τοῦ θαύματος αὐτοῦ
τοῦ γενικοῦ τῷ ὄντι σκεπτικός τις θὰ
ὠνόμαζε δυσκόλως θαῦμα ὅ,τι τὰ
παιδία οὕτως ἀναγκάζονται ἁπλῶς
νὰ ὀνομάζωσιν, ἅτινα χάσκοντα
τ' ἀσύνηθες μόνον ἐπιδιώκουσι,
τὸ νέον.

Καὶ κατωτέρω.

Ῥέχα. Τέλος ἄφαντος γενόμενος.......

Νάθαν. Ἐχάθη;—Πῶς λοιπὸν ἐχάθη; Ἐννοεῖς
δὲν τὸν ἐβλέπετε ὑπὸ τοὺς φοίνικας
εἰς τὸ ἑξῆς;—Πῶς; ἢ τῷ ὄντι ἔχετε
ἀναζητήσει τοῦτον ἔτι ἀλλαχοῦ;

Δάϊα. Τοῦτο βεβαίως ὄχι.

Νάθαν. Ὄχι, Δάϊα;
Πῶς; ὄχ'; Ἰδοὺ λοιπὸν τί βλάπτει τώρα!—Αἴ!
σκληροὶ σεῖς φαντασιοκόποι! — ἂν αὐτὸς
ὁ ἄγγελος λοιπὸν τώρα κατάκειται
ἐν ἀσθενείᾳ;

Ῥέχα. Ἀσθενής;

Δάϊα. Πῶς; ἀσθενής;
αὐτὸ δὲν εἶνε βέβαια!

Ῥέχα. Φρίκη ψυχρὰ
ὁποία μὲ καταλαμβάνει, Δάϊα!

Μέρος Β'. σκηνὴ ς'.

(Οἱ προηγούμενοι καὶ Δάϊα μετὰ σπουδῆς).

Δάϊα. Ἔ! Νάθαν! Νάθαν!

Νάθαν. Τὸ λοιπὸν τί;

Δάϊα. Εὐγενῆ
ἱππότα! συγχώρησον, διότι Σᾶς
νὰ διακόψω ἀναγκάζομαι.
Νάθαν. Λοιπὸν
τί εἶναι;
Ναίτης. Τί δαί;
Δάϊα. Ὁ Σουλτάνος ἔπεμψεν,
Ναὶ ὁ Σουλτάνος τὸ ἐπιθυμεῖ, ὅπως
σᾶς ὁμιλήσῃ. Ὁ Σουλτάνος, ὦ Θεέ!
Νάθαν. Ἔμ'; ὁ Σουλτάνος; Ἀπὸ περιέργειαν
νὰ ἴδῃ θέλει ὅ,τι νέον ἔφερα.
Μόνον εἰπὲ, πῶς μέχρι τοῦδε δέματα
ἐλύθησαν ὀλίγα, ἢ καὶ τίποτε.
Δάϊα. Οὐχὶ, οὐχί· δὲν θέλει τι νὰ ἴδῃ. Σᾶς
νὰ ὁμιλήσῃ θέλει καὶ προσωπικῶς
ταχέως δ' ὅσον δύνασθε ταχύτερον.
Νάθαν. Καλῶς· θὰ ἔλθω· μόνον ὕπαγ' ὕπαγε.
Δάϊα. Μὴ τὸ ἐκλάβητε κακόν πως, αὐστηρὲ ἱππότα.

Ἀλλ' ἵνα μὴ ὑποτεθῇ ὅτι ἐκλέγομεν τὰ χειρότερα, θέλομεν ἀναγνώσῃ ὁλόκληρον τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ἀνατολικὸν διήγημα περὶ τῶν τριῶν δακτυλίων, ὅπως διηγεῖται αὐτὸ ὁ Νάθαν ἐνώπιον τοῦ Σαλαδίνου, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν τούτου: ποία τῶν τριῶν θρησκειῶν, τῆς ἰουδαϊκῆς, χριστιανικῆς καὶ μωαμεθανικῆς, εἶνε ἡ ἀληθής.

Μέρος Γ'. σκηνὴ ζ'.

Νάθαν. Πρὸ παλαιῶν ἐτῶν εἰς τὴν ἀνατολὴν
ἀνήρ τις ἔζη, ὅστις δακτυλίδιόν
τι εἶχεν ἀποκτήσει ἀνεκτίμητον
ἀπὸ χειρὸς ἀγαπητῆς. Ὀπάλιον
ὁ λίθος του ὑπῆρχεν, ὅπερ χρώματα
λαμπρὰ μυρία ἀντανέκλα· εἶχε δὲ
καὶ τὴν μυστηριώδη ταύτην δύναμιν,
νὰ καθιστᾷ εὐάρεστον ἐνώπιον
ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ ἐκεῖνον, ὅστις τὸ
ἐφόρει ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ. Τί
δὲ θαῦμα, ὅτι διὰ τοῦτο ὁ ἀνὴρ
ἐν τῇ ἀνατολῇ οὐδέποτε αὐτὸ

παρῄτει τοῦ δακτύλου του, διέταξε
δὲ τ' ἀναγκαῖα, ὅπως εἰς τὸν οἶκον του
κρατήσει τοῦτο αἰωνίως; Δῆλα δή.
'Αφῆκεν εἰς τὸν φίλτατον ἐκ τῶν υἱῶν
αὐτοῦ τὸ δακτυλίδιον, καὶ ὥρισε,
νὰ καταλίπῃ οὗτος τὸν δακτύλιον
καὶ πάλιν εἰς ἐκεῖνον τῶν υἱῶν αὐτοῦ,
ὅστις τῷ εἶναι φίλτατος· καὶ πάντοτε
ὁ φίλτατος χωρὶς τοῦ δικαιώματος
τοῦ τῆς πρωτοτοκίας, τῇ δυνάμει δὲ
ἁπλῶς τοῦ δακτυλίου μόνον κεφαλὴ
καὶ ἡγεμὼν τοῦ οἴκου ν' ἀποβαίνῃ. — 'Αλλ',
ἐννόει με, Σουλτάνε.

Σαλαδίν. Σ' ἐννοῶ. 'Εμπρός!

Νάθαν. Οὕτω λοιπὸν τὸ δακτυλίδιον αὐτὸ
κατήντησεν, ἀπὸ υἱοῦ εἰς τὸν υἱὸν
κληροδοτούμενον, ἐπί τινα τριῶν
υἱῶν πατέρα, οἵτινες ἐξ ἴσου καὶ
οἱ τρεῖς τῷ ἦσαν εὐπειθεῖς, οὓς ἅπαντας
κατὰ συνέπειαν τοῦ νὰ μὴ ἀγαπᾷ
ἐξίσου ἦτον εἰς αὐτὸν ἀδύνατον.
'Απὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν ἐφαίνετο
τοτὲ μὲν οὗτος εἰς αὐτόν, ἄλλοτε δὲ
ἐκεῖνος, ἄλλοτε δ' ὁ τρίτος, — ἕκαστος
ἐν ὅσῳ μόνος μετ' αὐτοῦ εὑρίσκετο,
καὶ τῆς καρδίας τῆς αὐτοῦ τὴν ἔκχυσιν
δὲν μετελάμβανον οἱ ἄλλοι δύο, — τοῦ
δακτυλιδίου ἀξιώτερος, ὃ καὶ
εἰς ἕνα ἕκαστον τὴν εὐσεβῆ εἶχεν
ἀδυναμίαν νὰ ὑποσχεθῇ. Λοιπὸν
ἐπί τινα καιρὸν ἐξηκολούθησε
τὸ πρᾶγμα οὕτω πως. — 'Αλλ' ἐπλησίαζεν
ὁ θάνατος, καὶ τέλος ὁ καλὸς πατὴρ
εἰς ἀθυμίαν καταντᾷ. Πονεῖ, δύο
υἱούς του, οἵτινες ἐπὶ τὸν λόγον του
ἀφέθησαν, ἵνα λυπήσῃ οὕτω πως.—
Νὰ πράξῃ τί; — Κρυφίως πέμπει πρός τινα
τεχνίτην, παραγγέλλων εἰς αὐτὸν κατὰ
τὸ πρότυπον τὸ τοῦ δακτυλιδίου του,
ἀκόμη δύο ἄλλα, καὶ προστάσσει τον,

παντάπασι νὰ μὴ φεισθῇ ἢ κόπου, ἢ
ἐξόδων, ὅπως ὅμοια, καὶ ὅμοια
πληρέστατα κατασκευάσῃ πρὸς αὐτὸ
τὰ τῆς παραγγελίας. Ὁ τεχνίτης ἄριστα
τὸ κατορθόνει. Ὅτε δὲ τῷ ἔφερε
τὰ δακτυλίδια, οὐδ' ὁ πατὴρ αὐτὸς
ἀκόμη δύναται τὸ δακτυλίδιον
τὸ πρότυπον νὰ διακρίνῃ. Εὔθυμος
καὶ χαρωπὸς καλεῖ ἰδίᾳ ἕκαστον
ἐκ τῶν υἱῶν του, δίδει τὴν εὐχὴν αὐτοῦ, —
ἐπίσης καὶ τὸ δακτυλίδιον αὐτοῦ, —
καὶ ἀποθνήσκει. — Ἀλλ' ἀκούεις βέβαια,
Σουλτάνε;

Σαλαδίν. (ὅστις ἐκστατικὸς ἀπ' αὐτοῦ ἀπομακρύνεται)
Ναί· ἀκού', ἀκούω! — Γρήγορα
μόνον τελείωσαι τὸ παραμῦθι σου. —
λοιπὸν τί;

Νάθαν. Ἐτελείωσα: διότι δὰ
ἀφ' ἑαυτοῦ νοεῖται, ὅ,τι ἕπεται
ἀκόμη. — Μόλις ὁ πατὴρ ἀπέθανε,
καὶ ἔρχεται καθεὶς μὲ τὸν δακτύλιον,
καὶ θέλει ὁ καθεὶς τοῦ οἴκου ἡγεμὼν
νὰ ἦναι. Ἐγκαλοῦσιν, ἐξετάζουσι,
φιλονεικοῦσι. Μάτην· ἀναπόδεικτος
ὁ ἀληθὴς δακτύλιος ὑπῆρχεν. —

(μετά τινα παῦσιν, καθ' ἣν αναμένει παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἀπάντησιν.)
Καὶ
ἀκριβῶς τόσον ἀναπόδεικτος, ὅσον
εἰς ἡμᾶς τώρα εἶν' — ἡ πίστις ἡ ὀρθή.

Σαλαδίν. Πῶς; αὕτη θέλει εἶσθαι ἡ ἀπάντησις
εἰς τὴν ἐρώτησίν μου;......

Νάθαν. Μόνον πρόκειται
νὰ μ' ἀθωώσῃ, ἂν μὴ ἐμπιστεύωμαι
ἐγὼ εἰς ἐμαυτὸν, τὰ δακτυλίδια
νὰ διακρίνω, ἅτινα πρὸς τὸν σκοπὸν
αὐτὸν εἶχε προστάξει ὁ πατὴρ ὅπως
κατασκευάσωσι, μόνον ἀδύνατος
διὰ νὰ ἦναι ἡ διάκρισις αὐτῶν.

Σαλαδίν. Τὰ δακτυλίδια! — Μὴ παῖζε μετ' ἐμοῦ! —
Νομίζω ὅτι αἱ θρησκεῖαι, ἅς τινας

ὠνόμασα εἰς σὲ βεβαίως δύνανται,
ἵνα διακριθῶσι, κατ' ἐνδύματα
τροφὴν καὶ πόσιν ἔτι.

Νάθαν. Μόνον εἰς τὰς βάσεις των
δ' οὐχί. — Διότι πᾶσαι δὲν στηρίζονται
ἐπὶ τῆς ἱστορίας; γεγραμμένης, ἢ
κατὰ παράδοσιν; — Καὶ ἱστορία δὲ
ἀνάγκη μόνον προσδεκτὴ νὰ γίνηται
ὡς ἀληθὴς καὶ πίστεως ἀξία; — Μὴ
δὲν ἔχει οὕτω; — Τίνος τὴν πιστότητα
καὶ πίστιν ἧττον ἀμφιβάλλει τις λοιπόν;
Βεβαίως τῶν οἰκείων του; ὧν εἴμεθα
βεβαίως αἷμα; αὐτῶν ὄντως, οἵτινες
ἐξ ἡλικίας παιδικῆς μᾶς ἔδωκαν
τῆς ἑαυτῶν ἀγάπης δείγματα; Ποτὲ
δὲν μᾶς ἠπάτησαν, ἢ ὅπου δι' ἡμᾶς
σωτηριωδεστέρα ἡ ἀπάτη των
ὑπῆρχεν; — Πῶς μοὶ εἶναι ποτε δυνατὸν
εἰς τοὺς προπάτοράς μου ὀλιγώτερον
παρὰ Σὺ εἰς τοὺς Σούς, ὅπως πιστεύω; Ἢ
καὶ ἀντιστρόφως· δύναμαι ἐκ μέρους Σου
νὰ ἀπαιτήσω ψεύστας τοὺς προγόνους Σου
νὰ ἐξελέγξῃς, ὅπως μὴ ἀντείπῃς πρὸς
τοὺς ἰδικούς μου; Ἢ τἀνάπαλιν. Ταὐτὸν
ἰσχύει περὶ τῶν χριστιανῶν. Οὐχί; —

Σαλαδίν. (Ναὶ μὰ τὸν ζῶντα δίκαιον ἔχ' ὁ ἀνήρ.
Νὰ βωβαθῶ ἀνάγκη.)

Νάθαν. Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν
καὶ πάλιν εἰς τὰ δακτυλίδιά μας. Ὡς
ἐῤῥέθη· κατηγόρουν οἱ υἱοὶ ὁ εἷς
τὸν ἕτερον, καὶ εἰς τὸν δικαστὴν καθεὶς
ὡρκόμωσεν, ἀμέσως ἀπὸ τῆς χειρὸς
τῆς τοῦ πατρὸς ὅτι τὸ δακτυλίδιον
παρέλαβεν, — ὡς καὶ ἠλήθευεν, — ἀφ' οὗ
ἀπὸ πολλοῦ προτήτερα παρέλαβε
παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ποτε
αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ τὸ προνόμιον
τοῦ δακτυλίου, — ὡς οὐχ ἧττον ἀληθές. —
Ἕκαστος διετείνετο, πῶς ὁ πατὴρ
δὲν ἦτο δυνατὸν ὡς ψεύστης πρὸς αὐτὸν

νὰ προσεφέρθη· μᾶλλον δ' ἀναγκάζεται,
παρὰ τὴν ἐλαχίστην ὑποψίαν νὰ
συλλάβῃ δι' αὐτὸν, τὸν τόσον φίλτατον
πατέρα, νὰ αἰτιαθῇ τοὺς ἀδελφοὺς
αὐτοῦ τοῦ δολεροῦ ἐπιχειρήματος,
ὅσον ἂν ἦναι ἕτοιμος περὶ αὐτῶν
τὰ ἄριστα ἀλλέως νὰ πιστεύῃ. Καὶ
θὰ δυνηθῇ ν' ἀνεύρῃ τοὺς προδότας, καὶ
νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ.

Σαλαδίν. Λοιπὸν ὁ δικαστής;
Ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσω, πῶς σὺ παριστᾷς
τὸν δικαστὴν λαλοῦντα. Λέγε τὸ λοιπόν!

Νάθαν. Ὁ δικαστής, ἐδῶ ἂν τὸν πατέρα μὴ
μοὶ παραστήσητε εὐθέως, εἶπεν, ἐκ
τῆς ἕδρας μου Σᾶς ἀποπέμπω. Σκέπτεσθε,
αἰνίγματα νὰ λύω ὅτι εἶμ' ἐδῶ;
Ἢ προσδοκᾶτε μέχρις οὗ ὁ ἀληθὴς
δακτύλιος τὸ στόμα του ἀνοίξῃ καὶ
λαλήσῃ; — Ἀλλὰ στήθητε! Ὁ ἀληθής,
ὡς ἤκουσα, δακτύλιος τὴν θαυμαστὴν
ἔχει ἰσχὺν ἀγαπητὸν νὰ καθιστᾷ
τὸν φέροντα αὐτόν, εὐάρεστον πρὸ τοῦ
Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὴν διάκρισιν
αὐτὸ νὰ ἐπαγάγῃ ἀναγκαῖον, ναί·
διότι τοῦτο οἱ ψευδεῖς δακτύλιοι
δὲν θέλουν δυνηθῇ! — Λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν
τίν' ἀγαπῶσι δύο ἀπὸ Σᾶς; — Ἐμπρός!
Λέγετε! σιωπᾶτε; Ἐσωτερικῶς
οὐχὶ δὲ ἐξωτερικῶς ἐνδείκνυται
ἡ δύναμις τῶν δακτυλίων; Ἕκαστος
δὲ ἀγαπᾷ πρὸ πάντων μόνον ἑαυτόν; —
Ὦ, τότε εἶσθ' ἠπατημένοι καὶ οἱ τρεῖς
ἀπατεῶνες· οἱ δακτύλιοί Σας καὶ
οἱ τρεῖς δὲν εἶναι ἀληθεῖς. Ὁ ἀληθὴς
δακτύλιος εἰκότως ἀπωλέσθη. Τὴν
ἀπώλειαν νὰ κρύψῃ δ' ὁ πατὴρ καὶ νὰ
τὴν ἀντικαταστήσῃ, ἀντὶ τοῦ ἑνὸς
τοὺς τρεῖς παρήγγειλε.

Σαλαδίν. Λαμπρά! Ἐξαίρετα!

Νάθαν. Οὕτω δ' ἐξηκολούθησεν ὁ δικαστής.

Ἂν μὴ τὴν συμβουλήν μου θέλητε ἀντὶ
τῆς ἀποφάσεώς μου: τότ' ἀπέλθετε! —
Ἡ συμβουλή μου ὅμως εἶναι ἡ ἑξῆς·
Σεῖς ἐκλαμβάνετε τὸ πρᾶγμα ἀκριβῶς,
ὡς κεῖται. Ἀφ' οὗ ἔχει ἕκαστος ὑμῶν
τὸ δακτυλίδιον ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
ὡς ἀληθὲς τὸ δακτυλίδιόν του ἂς
νομίζῃ ἕκαστος. — Καὶ δυνατὸν πολύ,
ὅτ' ὁ πατὴρ τοῦ δακτυλίου τοῦ ἑνὸς
τὴν τυραννίαν πλέον δὲν ἠθέλησε
νὰ ὑποφέρῃ ἐντὸς τῆς οἰκίας του! —
Καὶ βέβαιον, πῶς σᾶς ἠγάπησεν ὁμοῦ
τοὺς τρεῖς κ' ἐξ ἴσου, μὴ ἐπιθυμῶν, ὅπως
τοὺς δύο καταθλίψῃ χαριζόμενος
εἰς ἕνα. — Ἔστω! Ἕκαστος ἂς προσπαθῇ
τὴν ἄδολον αὐτοῦ, προκαταλήψεων
ἀγάπην ἐλευθέραν ν' ἀπομιμηθῇ
μὲ ζῆλον! Καὶ ἂς ἁμιλλᾶται ἕκαστος
νὰ παραγάγῃ τὴν τοῦ λίθου δύναμιν
τοῦ τοῦ δακτυλιδίου του εἰς φῶς! Καθεὶς
ἂς βοηθῇ τὴν δύναμιν αὐτὴν μετὰ
πρᾳότητος, μετ' ἐγκαρδίου συμπεριφορᾶς,
μετ' ἀγαθοεργείας, καὶ ὑποταγῆς
εἰς Θεὸν ἐνδομύχου! Ἔπειτα δ' ἀφοῦ
τῶν λίθων αἱ δυνάμεις εἰς τὰ τέκνα Σας
τῶν τέκνων Σας τῶν τέκνων ἐκφανθῶσι, σᾶς
καλῶ καὶ πάλιν τότ' ἐνώπιον αὐτῆς
τῆς ἕδρας μετὰ χιλιάδας ὕστερον
καὶ μυριάδας ἔτη. Ὅτε θ' ἀναβῇ
αὐτὴν ἀνὴρ πολλῷ σοφώτερος ἐμοῦ,
καὶ θέλει ὁμιλήσει. — Ἄγετε! — Οὕτως
ὡμίλησεν ὁ μετριόφρων δικαστής.

Τοιαύτη εἶνε καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Νάθαν τοῦ Λέσσιγγ, ἡ πεμφθεῖσα εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν διαγωνιζομένων· ἀξιέπαινος μὲν διὰ τὴν φανερὰν σπουδὴν πρὸς τὴν πιστότητα, περιέχουσα ὅμως σπουδαίας ἐλλείψεις ὡς πρὸς τὴν στιχουργίαν, τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς γερμανικῆς.

Οὕτως ἐχόντων λοιπὸν τῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἐδίστασε ν' ἀποφασίσῃ ὅτι οὐδὲν τῶν παρουσιασθέντων μεταφρασμάτων εἶνε ἄξιον βραβείου. Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε λυπηρόν, διότι ἄκαρπος παρῆλθεν ὁ χρόνος ὁ πρὸς μετάφρασιν τῶν τριῶν γερμανικῶν δραμάτων ορισθείς, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ εἶνε καὶ ἀπελπιστικόν. Τοὐναντίον ἡ ἐπιτροπή, πεποιθυῖα εἰς τὴν πεῖραν ὅτι ἡ δικαία κρίσις, καὶ δυσάρεστος ἂν ἀποβαίνῃ εἰς τοὺς διαγωνιζομένους διὰ τῆς μὴ ἀπονομῆς τοῦ βραβείου, εἶνε μᾶλλον ἐνθαῤῥυντικὴ πρὸς νέους καὶ κάλλιον κατηρτισμένους ἀγῶνας, ἐλπίζει ὅτι κατὰ τὴν ἑπομένην περίοδον θέλουσιν ἐμφανισθῇ πολὺ κρείττονα ἔργα.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὴ φρονεῖ ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῶν θεμάτων δὲν ὑπῆρξε κακή, φοβεῖται δὲ μόνον μήπως ὁ ὑπὸ τοῦ προγράμματος ὁρισθεὶς χρόνος δὲν ἀρκεῖ πρὸς καλλιτεχνικὴν καὶ πιστὴν μετάφρασιν δύω δραμάτων, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τριῶν, ἀπεφάσισε τοῦ μὲν Götz v. Berlichingen τὴν ἐξελλήνισιν νὰ παραλείψῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων δύω νὰ εἶνε δεκτὴ ἡ μετάφρασις καὶ τοῦ ἑνὸς μόνον, ὅπερ ἤθελε προκρίνῃ ὁ διαγωνιζόμενος. Ἀνάγκη ὅμως νὰ γνωστοποιηθῇ ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἐν ἰσότητι τῶν προτερημάτων ὁ μεταφράσας ἀμφότερα τὰ δράματα θέλει προτιμηθῇ κατὰ τὴν βράβευσιν.

ΕΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ.

Θ. ΑΦΕΝΤΟΥΛΗΣ.

Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ (εἰσηγητής).

ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ. (*)

31.

Σωσίβιος
Ἀσκληπιῷ καὶ
Ὑγεία εὐχήν.

Ταῦτα ἔχει πλὰξ λίθου πεντελ. μ. 0,23 ½, πλ. 0,18, πάχ. 0,03, τεθραυσμένη πρὸς τὰ κάτω καὶ φέρουσα ἀναγεγλυμμένον *σκέλος αὐθύπαρκτον* ὅπως νῦν ἔχει, *μέχρι τοῦ ἀστραγάλου*. Τὰ γράμματα ἐμφαίνουσι τοὺς Ῥ. χρόνους.

32.

Ἀσκληπιῶι κ(αὶ Ὑγιείαι . . . .

Φιληκ...
Τιων.....

Τούτων ὁ πρῶτος στίχος φέρεται ἐγκεχαραγμένος ἐπὶ τοῦ ἐχίνου, οἱ δὲ δύο ἄλλοι διὰ *μικροτέρων γραμμάτων* ἐπὶ τοῦ ὑποτραχηλίου τεμαχίου δωρικοῦ κιονοκράνου, ἄνευ πλίνθου, λίθ. πεντελ. ὕψ. 0,19 ½ σωζ. πλάτ. 0,44. Γραφὴ τῶν Ῥ. χρόνων.

33.

τῆς......
.....ς ὑ πὲ(ρ

Ταῦτα οὕτως ἐγκεχαραγμένα, πέριξ δηλ. τῆς ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας του κοιλότητος ἔχει *τεμάχιον* λίθ. πεντελ. δυσδιάκριτον ἂν ἦτο λεκάνη τις, ἢ βάθρον ἢ κόσμημα βάθρου, μ. 0,20,

(*) Ἴδε Ἀθηναίου Τόμ. Ε'. Τεῦχος 6'. σελ. 153, ἔνθα ἐν τῇ πρώτῃ Ἐπιγραφῇ ἀντὶ Βροσηνίδο ἀνάγνωθι Βρυσωνίδο.

πλ. 0,12, πάχ. 0,08, καὶ φέρον ἐπὶ τοῦ πάχους του γραμμὰς οἱονεὶ γείσου. Γραφὴ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

34.

Ἀλεξίμ(αχος...
Χολαργ(εύς....
ἀνέθηκ(εν ἐπὶ....
ἱ)ερέω(ς....

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου κίονος ὑμ. λίθ. ὕψ. 0,281, διαμέτρου 0,15 καὶ ἀπολήγοντος εἰς δωρικὸν ἐπίκρανον ἄνω κοῖλον ὕψ. 0,09, διαμ. 0,21. Ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου ἀναγινώσκεται ἔτι ἓν Η ἄνευ οὐδενὸς ἑτέρου γράμματος, καίπερ ἱκανοῦ χώρου ἀγράφου ὑπάρχοντος. Γράμματα τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων.

35.

....
ἀ)νέθηκαν ἐπ(ὶ ἱερέως......
νος τοῦ Λ..........
διὰ βίου.

Τ' ἀνωτέρω ἔχει κιονοειδὲς τεμάχιον λίθ. πεντελ. μ. 0,21 ½, ὕψ· 0,14, πάντοθεν τεθραυσμένον, ἀλλὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ σῶζον τὴν ἀρχὴν τῶν στίχων καὶ πρὸς τὰ κάτω τὸ τέλος αὐτῶν. Τὰ γράμματα ἐμφαίνουσι τοὺς Ῥ. χρόνους.

36.

.......ευν.....
...ἀ)ν έ θ η(κ.....

Ταῦτα ἐπὶ τεμαχίου βάθρου λ. πεντ. μ. 0,40, πλ. 0,19, πάχ. 0,12. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων·

37.

... αι....
...ἀ)νέθ(ηκ..

Ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἁπλοῦ (*) καὶ ἐλλειψοειδῶς κοίλου ἐπικράνου στήλης λίθ. πεντελ. ὕψ. 0,40, πλ. 0,21, πάχ. 0,14.

*) Ἴδε Ἀθην. Τόμ. Ε' τεύχ. 6'. σελ. 156. ἀριθ. 7.

38.

.....ιω
.....Κ)άλλιστον ἡ γυν(ὴ...
.....νος Θηβαῖοι ἀνέ(θε-
σαν.

Τ' ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τεμαχίου βάθρου λίθ. πεντελ. ὕψ. 0,22, παχ. 0,14, πλάτ. 0,20. Τοῦ πρώτου στίχου δὲν συνεπλήρωσα τὸ *ιω* γράφων *'Ασκληπιῶ*, διότι πρὸ τοῦ *ι* ὑπάρχει γράμμα δυσανάγνωστον, ὄχι ὅμως *π*· ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ μεταξὺ τοῦ *ν* τῆς λέξεως *Κάλλιστον* καὶ τοῦ ἑπομένου *η* ὑπάρχει τι, ὅπερ ἐξέλαβον μὲν ἐγὼ ὡς ἁπλῆν βλάβην τοῦ λίθου, δυνατὸν ὅμως καὶ γράμμα νὰ ἦτο. Ταῦτα ἀκριβείας χάριν. Ἡ γραφὴ καίπερ ἀμελὴς ἐμφαίνει οὐδὲν ἧττον τοὺς Μ. χρόνους.

39.

Φιλήμων Μεμμιο(ς;)
κατὰ ἐπιταγὴν
'Ασκληπιῶι καὶ
'Υγιείαι.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ πλακὸς λίθ. πεντελ. πρὸς τ' ἄνω τεθραυσμένης καὶ ὑπὲρ τὴν ἐπιγραφὴν ἐχούσης ἀναγεγλυμμένον ὄφιν περὶ ῥάβδον λεπτὴν περιελισσόμενον, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς βάσεως τῆς ῥάβδου ἀριστερὰ μὲν τοῦ ὁρῶντι δύο καρποὺς *κομάρου*, δεξιὰ δὲ ἐπίσης ἑτέρους δύο ἄλλου τινὸς δένδρου. Τὸ πλάτος τῆς πλακὸς εἶναι 0,14, τὸ σωζόμενον ὕψος 0,17, τὸ πάχ. 0,06· τὰ δὲ γράμματα τῶν Ῥ. χρόνων.

40.

Δημά;)ρατος
.....ιδου 'Αθμονεὺς
ἀνέ)θηκεν.

Τ' ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται νῦν ἐπὶ τῆς πλίνθου Ἰωνικοῦ κιονοκράνου (εἰς ὃ μετεποιήθη τὸ πρότερον βάθρον) λίθου πεντελησίου πλάτ. 0,32 ½ καὶ 0,38, πάχ. 0,13. Γραφὴ Μακεδ. χρόνων.

41.

Θουδόσιος Πι.....
Ἀσσκληπιῶι ἀ(νέθηκεν
ὑπὲρ τῆς θυγα(τρὸς
Θεαν(οῦς.

Τ' ἀνωτέρω ἔχει βάθρον κοῖλον ἄνω λίθ. πεντελ. τεθραυσμένον μόνον πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι καὶ μ. 0,20, πλ. 0,12, πάχ. 0,10. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, τὸ δ' ὄνομα τοῦ θεοῦ οὕτω διὰ τοῦ διπλοῦ σ φέρεται γεγραμμένον.

42.

Κρατήσιο(ν......
βουλοστρα......
Ἀσκληπιῶι.....

Τ' ἀνωτέρω ἔχει βαθρίδιον λίθ. ὑμητ. μ. 0,10, πλ. 0,08, ὕψ. 0,04 ½. Ἡ γραφὴ εἶναι τῶν Μακεδ. χρόνων.

43.

Ἀσκληπι)ῶι καὶ Ὑγείαι Δημήτρι-
ος...........υ Σφήτιος
.......ἀνέθη)κεν στρώσας /...
.... ρι τὸν βωμὸν
.... ι την τριω.....
⋮

Ταῦτα ἔχει τεμάχιον στήλης Ἑρμοῦ λίθ. Ὑμητ. πλάτ. 0,22, πάχ. 0,06, ὕψ. σωζ. 0,21. Μετὰ τὴν λέξιν *Σφήτιος* τοῦ δευτέρου στίχου ὑπάρχει ὅσον ἐγὼ ἠδυνήθην νὰ διακρίνω χῶρος ἄγραφος. Γραμ. Ῥ. χρόνων.

44.

Ἀσκληπιῶι καὶ Ὑγιείαι καὶ Σεβαστῶι Καίσαρι ἐπὶ ἄρχοντος
καὶ ἱερέως Δρούσου ὑπάτου Δημοχάρους Ἀζηνιέως,
ἱερέως διὰ βίου Ζήνωνος Ῥαμνουσίου.

Ἡ διὰ οἰκοδομήν τινα ἀνατεθεῖσα ἐπιγραφὴ αὕτη φέρεται ἐγκεχαραγμένη κατὰ μῆκος τοῦ πάχους μεγάλης πλακὸς (μ. 1,30, πλάτ. 0,68, πάχ. 0,15) λίθ. πεντελησίου ἐστρωμένης νῦν

ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἑνὸς τῶν πρὸς τὸ ΒΑ μέρος τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου οἰκοδομημάτων καὶ οὕτω τεθειμένης, ὥστε ἡ ἐπιγραφὴ φέρεται ἀνεστραμμένη· ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω βάσεως, ὅπως νῦν ἡ πλὰξ εἶναι τεθειμένη, ἀναγινώσκονται πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἑξῆς διπλάσια περίπου τὸ μέγεθος τῶν ἀνωτέρω καὶ πρὸς ἄλληλα ἀνόμοια τὸ σχῆμα γράμματα.

ΑΕ ΚΑΙ
ΜΗΤ ΝΙΟΣ
ΑΙΠ ΗΝΟΣ

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ αὐτῶν χώρῳ μόλις ποῦ καὶ ποῦ διακρίνονται ἴχνη καὶ ἄλλων γραμμάτων. Ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς νῦν ἄνω ἐπιφανείας τῆς πλακὸς γράμματα ἐχαράχθησαν ἐν ἄλλοις χρόνοις τῶν τῆς ἐπὶ τοῦ πάχους τῆς ἐπιγραφῆς, εἶναι φανερόν· ἂν ὅμως ἐχαράχθησαν καὶ πάντα κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἀπετέλουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν, δύσκολον νὰ παραδεχθῇ τις εἰς τὸ ἀνόμοιον ἀποβλέπων τοῦ σχήματος, ὅπερ ἐμφαίνει συγχρόνως καὶ τοὺς Ἑλληνομακεδονικοὺς καὶ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους· ὁ μνημονευόμενος ἐνταῦθα ἄρχων καὶ ἱερεὺς τοῦ ὑπάτου Δρούσου Δημοχάρης θὰ εἶναι ὁ ἐπώνυμος ἄρχων τοῦ 29ου ἔτους Μ. Χ. ἐπὶ τῶν χρόνων λοιπὸν τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ Ῥαμνουσίου Ζήνωνος διὰ βίου ἱερέως τοῦ Θεοῦ, ἐγένετο ἡ οἰκοδομή.

45.*)

Ἀσκληπ)ιῶι καὶ Ὑγιείαι ὑπὲρ τῆς Τιβερίου Καίσαρος θεοῦ σεβα(στοῦ...

Ταῦτα ἔχει τμῆμα Ἰωνικοῦ ἐπιστυλίου λίθ. πεντέλ. μήκ. 2,21 πλάτ. 0,48, ὕψ. 0,40, εὑρεθὲν ἀνεστραμμένον ὡς θεμέλιος λίθος μεταγενεστέρου χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἔχον καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι οὐχὶ κατὰ τὴν ἀπέναντι, ἀλλὰ τὴν προσκειμένην τῇ ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφὴ πλευρὰν εἰς ἐπιστύλιον καὶ αὖθις εἶναι κατεργασμένον, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον καὶ κατωτέραν τέχνην. Ἡ ἐπιγραφὴ κολοβὴ οὖσα κατὰ τὰ ἄκρα της δεικνύει ἢ ὅτι ὁ λίθος δὲν περιεσώθη ἡμῖν ἀκέραιος, ἢ ὅτι καὶ ἄλ-

---

*) Ἴδε Ἀθηναίου Τόμ. Ε'. τεύχ. Β'. σελ. 164, σημείωσιν.

λοι ὑπῆρχον ἑκατέρωθεν αὐτοῦ φέροντες ὁ μὲν τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς.

46.

Ἀσκληπιῶ(ι....
Κιχήσιππος Διον.....
Ἀνακαιεὺς ἀνέ)θηκεν....

Στρατωνίδης ἐπόη(σε.
........τοῦ χαλεποῦ δ......
ος δῶρον θεῶι ει;......

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸ ἥμισυ ἴσως περισωθέντος ὀγκώδους βάθρου λίθου πεντελ. μήκ. σωζομ. 0,55, πλάτ. 0,69, ὕψ. 0,41. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν πρώτων Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων, οἱ τρεῖς δὲ τελευταῖοι στίχοι (οἱ καὶ μὲ μικρότερα γράμματα καὶ εἰς ἀπόστασιν ἱκανὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐγκεχαραγμένοι) ἴσως ἀπετέλουν ἔμμετρον ἐπιγραφήν.

47.

Τυχὼν ἁπάντων..............

Ταῦτα ἔχει τεμάχιον πλακὸς πάντοθεν τεθραυσμένης, λίθου πεντελησίου, πλατ. 0,38, ὕψ. 0,30 καὶ πάχ. 0,14, καὶ φερούσης ἀναγεγλυμμένην *κλίνην* καὶ ὑπ' αὐτὴν κύνα καθήμενον καὶ τρώγοντα. Τῶν ἄλλων ἀναγλύφων μορφῶν, αἵτινες βεβαίως θὰ ὑπῆρχον, οὐδὲν δυστυχῶς περιεσώθη εἰμὴ μόνον ἴχνη ποδὸς παρὰ τὴν κλίνην ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι.

48.

.....ς Νικίας Μνησίμαχος
Ὄηθεν Ἀχαρνεύς.

Ταῦτα ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ γείσου πλακὸς λίθ. πεντελ. κεκοσμημένης ἄνω δι' ὀρθοκεράμων καὶ εἰς τὰ πλάγια διὰ παραστάδων (ὧν ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι μόνον σώζεται) ὕψ. 0,56, πλάτ. 0,63, πάχ. 0,12, καὶ φερούσης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της ἀναγλύφους μορφὰς, ὡς νῦν ἔχει, *πέντε* κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καλῶς διατετηρημένας, πάσας ὅμως σχεδὸν ἀκεφάλους.

Δεξιὰ τῷ ὁρῶντι παρίσταται ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπὶ θρόνου καθήμενος καὶ γυμνὸς τὰ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ ἄνω, καὶ τὴν μὲν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπακουμβῶν ἐπὶ τὴν ἀνάκλισιν τοῦ θρόνου, τὴν δὲ δεξιὰν τὴν καὶ κάλλιον τῆς ἀριστερᾶς διατετηρημένην ἀφελῶς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος ἁπλωμένην. Τὸ ἱμάτιον, ἔχον τὴν μίαν ἄκραν ἐπὶ τὴν *ἀνάκλισιν* τοῦ θρόνου ἐῤῥιμμένην, ἀπολήγει διὰ τῆς ἑτέρας πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς κοιλίας, σκεπάζον πάντα τὰ ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω μέχρι τῶν ποδῶν μέρη τοῦ σώματος. Δεξιὰ δὲ τῷ Ἀσκληπιῷ ἵσταται γυνή, ἡ Ὑγίεια πάντως, καὶ ὀλίγον περαιτέρω εἰς τὸ βάθος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ὅλης παραστάσεως καὶ ἔμπροσθεν βωμοῦ πεπληρωμένου καρπῶν ἵσταται παῖς κρατῶν ἐν χερσὶ *κάνιστρον* ἢ *δίσκον*, ἀφ' οὗ ἀνήρ, παρ' αὐτοῦ καὶ ἔμπροσθεν τοῦ βωμοῦ ὡσαύτως ἱστάμενος, φαίνεται λαμβάνων τι διὰ τῆς δεξιᾶς· ὄπισθεν δὲ τούτου καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ βωμοῦ, ἐφ' οὗ καὶ ἐπακουμβᾷ τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἵσταται ἕτερος ἀνήρ· ἀμφότεροι δὲ ἔχουσι περιεῤῥιμμένον, ὡς συνήθως, περὶ τὸν ἀριστερὸν ὦμον τὸ ἱμάτιον καὶ γυμνὸν, ἐκεῖνος μὲν περισσότερον, οὗτος δὲ ὀλιγώτερον τὸν δεξιόν. Μεταξὺ δὲ τοῦ παιδὸς καὶ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ὑψοῦται μέχρι τοῦ γείσου τῆς πλακὸς, οἱονεὶ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους φυόμενος, κορμὸς δένδρου, περὶ ὃν περιελίσσεται ὄφις καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπακουμβᾷ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἡ γυνή. Ἡ πλὰξ εἶναι δυστυχῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι τεθραυσμένη καὶ φαίνεται ὅτι οὐχὶ σμικρὸν μέρος αὐτῆς ἐξέλιπεν, ὅπερ ἀναμφιβόλως καὶ ἑτέρας θὰ περιεῖχε μορφάς. Τὸ ἔργον ἐν γένει κατὰ μὲν τὴν *ἐπίνοιαν* ἐμφαίνει ἐπιτήδευσίν τινα, κατὰ τὴν *ἐκτέλεσιν* ὅμως εἶναι πάνυ καλὸν, καὶ θὰ ἦτο τῶν ἀξίων λόγου εὑρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς, ἂν ἐσώζετο ἀκέραιον καὶ ἀλώβητον. Ἀνάγεται δὲ, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων γίνεται δῆλον, εἰς τοὺς Ἑλληνομακεδονικοὺς χρόνους.

Ἀθήνησι τῇ 19 Νοεμβρίου 1876.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ.

Ἐπειδὴ τὸ παρὸν τεῦχος τοῦ Ἀθηναίου ἐκδίδεται βραδύτερον τοῦ συνήθους χρόνου καὶ διπλοῦν, προσθέτω καὶ ἄλλας ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον τόπων, ὄχι μὲν πάσας ὅσας προήγγειλα ἐν σελ. 195, ἀλλ' ὅσας καὶ οἵας εὐκολύνθην. Καὶ πρώτας μὲν τάσσω ἐνταῦθα τιμητικάς τινας καὶ ἀναθηματικάς, οἷον συνεχίζων τὰς ἀνωτέρω ὑπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ Δ. Φιλίου ἐκδοθείσας, ἔπειτα δὲ χωρῶ καὶ ἐπὶ τὰς ἀλλοίας. Προλέγω δέ, ὅτι οἱ λίθοι εὑρέθησαν ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις μέρεσι τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου, οἱ πλεῖστοι ἐνῳκοδομημένοι ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ ὑπὸ τὰς τριπλᾶς στρώσεις τῶν τριῶν Χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοῦτο ἀρκεῖ. Μόνον δὲ ἑνὸς ἢ δύο λίθων τὸν τόπον τῆς εὑρέσεως ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω ἀκριβέστερον.

1.

Κατ' ἐπερώτημα τῆς
βουλῆς τῶν Φ'. Χαρίτωνα
Νεικίου Μαραθώνιον, ζακορεύσαντα Ἀσκληπιοῦ
καὶ Ὑγείας ἐν τῷ ἐπὶ Πομπηίου Ἀλεξάνδρου ἄρχοντος ἐνιαυτῶι.

Ταῦτα ἐπὶ ἀκεφάλου Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,70, πλάτους 0,33, πάχους ἢ βάθους 0,30.

Ὁ ἐπώνυμος τῶν Ἀθηναίων ἄρχων Πομπήιος Ἀλέξανδρος πρῶτον νῦν γνωρίζεται. Θὰ εἶναι δὲ τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων, ἴσως τοῦ β'. αἰῶνος.

Παρατήρει τὴν ἀνωμαλίαν τῆς χρήσεως τοῦ προσγραφομένου ταῖς δοτικαῖς ἰῶτα ἐν τῷ ε'. καὶ τῷ ζ'. στίχῳ. Ἀπεδώκαμεν δὲ ἀκριβῶς τὰ τοῦ λίθου.

2.

Ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου β(ουλὴ καὶ ἡ βουλὴ τῶν Χ'.

καὶ ὁ δῆμος Σώζοντα
Λαδίκου Σουνιέα ἰα-
τρόν, ζακορεύσαντα
Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγεία(ς
ἐν τῶι ἐπὶ Στρατολάου
ἐνιαυτῶ,
ἄρχοντος κλειδουχοῦν-
τος Σώζοντος, Σουνιέως·

ἐπιμελητεύοντος Κω-
πωνίου Μαξίμου ἱερο-
κήρυκος.

Ταῦτα ἐπὶ Ἑρμοῦ ἀκεφάλου τῆς τετραγώνου ἐργασίας, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 1,71, πλάτους 0,32, πάχους ἢ βάθους 0,27.

Ὁ ἐν τῷ 9ῳ στίχῳ ἐπώνυμος ἄρχων Στρατόλαος νῦν πρῶτον γνωρίζεται, καὶ ἀγνοεῖται πότε ἦρξεν, ἀλλὰ πάντως μετὰ Χριστόν, τὸν ϛον ἴσως αἰῶνα, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων εἰκάσαι.

Ὡς η'. στίχον ἀπεδώκαμεν τὰ «ἐνιαυτῶ», ἃ λησμονήσας πρῶτον ὁ ἑρμογλύφος ἐχάραξεν ὕστερον μικροτέροις γράμμασιν μεταξὺ τοῦ ζ'. καὶ τοῦ νῦν θ'. στίχου.

3.

Τῆς ἐξ Ἀρείου
πάγου βουλῆς
ψηφισαμένης,
Μαρκίαν Ἀθη-
ναΐδα Κλ. Ἡρώ-
δου Φλ. Μάκερ
φίλου καὶ διδασ-
κάλου θυγατέρα,
ζακορεύοντος Εὐδή-
μου τοῦ Ἑρμείου Γαρ-
γηττίου, ὑποζακο-
ρεύοντος Εὐαγγέλου
τοῦ Δημητρίου Γαργηττί(ου.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει βάθρον τετραγωνικὸν λίθου Πεντελησίου,

κατασκευῆς ὄχι ἐπιμελοῦς, ὕψους 0,97, πλάτους 0,47, πάχους ἢ βάθους 0,42.

Τὴν τιμωμένην Μαρκίαν Ἀθηναΐδα ἐκλαμβάνω ὡς θυγατέρα τοῦ Κλ(αυδίου) Ἡρώδου, ἣν ἀνέθηκε Φλ(άβιός) τις Μάκερ, μαθητὴς γενόμενος αὐτοῦ τούτου τοῦ Κλ. Ἡρώδου, ἐκείνου δηλ. τοῦ διασήμου σοφιστοῦ, τοῦ καὶ πολλαχῶς διὰ τοῦ πλούτου του εὐεργετήσαντος τούς τε Ἀθηναίους καὶ ἄλλους συχνοὺς τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνθρώπων. Εἰς ταύτην μου ὅμως τὴν ἐκδοχὴν τῶν ὁπωσοῦν περιπλόκως συντεταγμένων λέξεων τῆς ἐπιγραφῆς ἀντίκειταί πως τὸ ὄνομα Ἀθηναΐς, ὃ ἔχει σαφῶς ὁ λίθος κατὰ αἰτιατικὴν πτῶσιν, ἐνῷ ὁ Φιλόστρατος ἐν βίῳ Ἡρώδου § 10 τὴν ἑτέραν τῶν θυγατέρων τοῦ Ἡρώδου παρέδωκε Παναθηναΐδα καλουμένην. Λοιπὸν ῥητέον ἢ ὅτι παρεφθαρμένη εἶναι ἡ γραφὴ παρὰ Φιλοστράτῳ, ἢ ὅτι ἀδιαφόρως καὶ Ἀθηναῒς καὶ Παναθηναῒς ἐκαλεῖτο ἡ νέα, ἢ τέλος ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου Παναθηναῒς καὶ ὁ Κλ. Ἡρώδης κατ' οὐδὲν προσήκουσι τῷ περιωνύμῳ σοφιστῇ, ὅπερ ὅμως δυσκολεύομαι νὰ παραδεχθῶ. Παρατηρῶ δὲ, ὅτι πιθανῶς τὸ Ῥωμαϊκὸν γενεᾶς ὄνομα Μαρκία, τὸ προτασσόμενον τοῦ Παναθηναΐς, εἶχεν ἐπιχωριάσει κατὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐξ ὅτου ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ Μαρκία ἐγένετο γνωστὴ καὶ διάσημος. Οὕτω τὰ αὐτοκρατορικὰ γενεῶν ὀνόματα οἱ Ἰούλιοι, Κλαύδιοι, Φλάβιοι, Οὔλπιοι, Αἴλιοι, Αὐρήλιοι ἀπαντῶσι συχνότατα ἐν Ἑλληνικαῖς τῶν Καισαρείων χρόνων ἐπιγραφαῖς κατὰ διαδοχὴν τακτικήν, ὅπως ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις οἱ Κορνήλιοι καὶ οἱ Πομπήϊοι καὶ οἱ Ἀντώνιοι οἱ ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς δημοκρατίας δυναστευσάντων ἀνδρῶν οὕτω κληθέντες. Λόγου χάριν ἀναφέρομεν τοὺς μυρίους (10 χιλιάδας) Κορνηλίους τοὺς ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου Σύλλα, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἀππιανὸς ἐν Ἐμφυλ. 1, 94 ἐπικληθέντας. Ἀνάλογόν τι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὰ διαδοχικῶς φανέντα ὀνόματα Ὄθων, Ἀμαλία, Ὄλγα.

4.

Π)αμφίλη Ἀντιφάνους Παλληνέως
θ)υγάτηρ Ἀσκληπι(ῶι εὐχὴν ἀνέ)θηκε.

Ταῦτα ἔχει πλὰξ παχεῖα τετράγωνος λίθου Πεντελησίου ἐπὶ μιᾶς τῶν τοῦ πάχους ἐπιφανειῶν της, ἡ δὲ ἄνω πλατεῖα ἐπιφάνειά της ἔχει παρὰ τὰς τρεῖς πλευράς της αὔλακα εἰς σχῆμα Π, ἐν τῷ μέσῳ δὲ στρογγύλον κοίλωμα μέτριον, ἐξ οὗ δῆλον γίνεται, ὅτι σηκός τις ἤτοι ναΐδιον ἐπὶ τῆς πλακός ποτε ὑψοῦτο, ἐστεγασμένον ἄνω βέβαια, ὑπ' αὐτὸ δὲ ἢ καθήμενον ἢ ὀρθὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦτο ἱδρυμένον. Μῆκος τοῦ λίθου 1,19, πλάτος 0,80, πάχος ἤτοι ὕψος 0,21 Τὰ γράμματα τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων.

5.

Ἀσκληπιῶι Ῥόδη,
προστάξαντος τοῦ θεοῦ·
ἐπὶ ἱερέως Ὀλυμπίχου
Κυδαθηναιέως.

Ταῦτα ἔχει κιονίσκος λίθου Ὑμηττίου, ὕψους.... διαμέτρου .... κεκοσμημένος ἄνω μὲ Δώριον ἐπίκρανον· σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Τὸ ἐπὶ κορυφῆς κοίλωμα φανερώνει ὅτι ἦτό ποτε ἐκεῖ ἐνεσφηνωμένον τὸ τῆς εὐσεβοῦς Ῥόδης ἀνάθημα, πιθανῶς ὀρθὸν ἀγαλμάτιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπέρχεταί μοι νὰ εἴπω, ὅτι ἓν ἀκέφαλον ἀγαλμάτιον τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὕψους 0,39, εὑρεθὲν ὄχι μακρὰν τῆς θέσεως ὅπου εὑρέθη ὁ κιονίσκος, εἶναι ἴσως αὐτὸ ἐκεῖνο, ὃ ἡ Ῥόδη ἀνέθηκε.

6.

Ἀσκληπιῶι καὶ Ὑγιείαι
καὶ τῷ Ὕπνωι
Θεωρικὸς Συνδρόμου
Στειριεὺς χαριστήριον.

Ταῦτα ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους πλάτους πάχους, ἐχούσης καὶ ἐπίκρανον. Τὰ γράμματα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Φαίνεται, ὅτι οἱ τοιαύτας στήλας ἀνατιθέντες μόνον διὰ γραμμάτων ἐξέφραζον τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐχαριστίαν των· διότι τὰ ἐπίκρανα τῶν στηλῶν οὐδὲν ἔχουσι κοίλωμα ἢ ἄλλην τινὰ ἐξεργασίαν πρὸς ὑποδοχὴν οἱουδήποτε ανα-

θήματος. Ὁ ἐν τῷ β'. στίχῳ ἀναφερόμενος Ὕπνος, θεὸς συντελεστικώτατος βεβαίως πρὸς τὸ εὖ ἔχειν τῶν ἀνθρώπων, ἐσχετίζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Λ. χ. ἐν τῷ ἐν Σικυῶνι Ἀσκληπιείῳ εἶδεν αὐτὸν ὁ Παυσανίας (ὅρα Κορινθιακὰ 10, 2). Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐν τῷ Ἀθήνησιν Ἀσκληπιείῳ θὰ ἦτο πιθανῶς ἄγαλμα τοῦ θεοῦ τούτου, ὅπερ ἴσως καὶ εὕρομεν ἤδη, δέν το ἀνεγνωρίσαμεν δὲ εἰσέτι μεταξὺ τῶν πολλῶν ἠκρωτηριασμένων γυπτῶν·

7.

. . . .
ἀνέθη(κ. .
ἐπὶ ἱερέως Αἰσχρωνίδ(ου
ἐπὶ ἱερέως Εὐθυδήμο(υ
τοῦ Ἀντικλέους ἐξ. . . .
Σώστρατος Ἀλωπεκῆθ(εν
Ἀσκληπιόδωρος Ι. . . . .

Ταῦτα ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου ἄνω καὶ πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι κολοβῆς, ὕψους. . . ., πλάτους. . . ., πάχους. . . . Τὰ γράμματα τῶν καλῶν Ἑλληνικῶν χρόνων. Εἶναι δὲ ἐν ἀποστάσει οἱ στίχοι οὕτω ὡς τοὺς ἀπέδωκα. Μετὰ τὸν ς'. στίχον μένει ἱκανὸν τοῦ λίθου μέρος ἕως κάτω ἄγραφον. Τὸ ὄνομα Αἰσχρωνίδης κατὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν τύπον νῦν πρῶτον ἐμφανίζεται. Ἐγνωρίζετο μέχρι τοῦδε μόνον τὸ Βοιωτικὸν Αεσχρόνδας=Αἰσχρώνδας ἐκ Ταναγραϊκῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐν τῷ C. I. Gr. ὑπ' ἀρ. 1599.

Ἂν οἱ ἱερεῖς οἱ ἀναγεγραμμένοι ἐπὶ τοῦ λίθου εἶναι τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπερ θεωρῶ πιθανόν, πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὅταν ποτὲ συνταχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων κατάλογοι τῶν ἱερέων ἑκάστου τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν κατὰ διαδοχὴν τῶν χρόνων. Τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερεῖς ἐνιαύσιοι ἐγένοντο γνωστοὶ ἱκανοὶ μέχρι τοῦδε. Καὶ ἐφεξῆς θὰ ἴδωμεν τοιούτους.

8.

. . . .
Ἐπὶ ἱερέως Μελανώπου Χολαργέως.

Κάτω μέρος βάθρου τετραγωνικοῦ, λίθου Πεντελησίου, ἔχει

τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν γράμμασι τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων, οὓς ἐμφαίνει καὶ ὁ λιτὸς καὶ καλὸς κάτω περιθέων ἀρχιτεκτονικὸς κόσμος. Ἀνωτέρω τοῦ νῦν μόνου σωζομένου στίχου ἐν ἀποστάσει συμμέτρῳ θὰ ἦσαν βέβαια καὶ ἄλλοι στίχοι δηλωτικοὶ ἀναθέσεως, οἵτινες ἐξέλιπον. Ὕψος τὸ νῦν 0,33, πλάτος 0,68, πάχος ἢ βάθος 0,38.

9.

Ἐπὶ ἱερέως Διοφάνους τοῦ Ἀπολλωνίου Ἀζηνιέως.

Ταῦτα εἶναι κεχαραγμένα ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου πλακὸς λίθου Πεντελησίου, ἐχούσης ἑκατέρωθεν παραστάδας καὶ ἐν τῇ εἰσοχῇ παράστασιν ἀνάγλυφον νεκροδείπνου. Ὕψος 0,64, πλάτος 0,90, πάχος 0,12. Εὑρέθη ὡς κάλυμμα τάφου χριστιανικοῦ. Ἵνα δὲ τὸν λίθον χρησιμοποιήσωσι πρὸς τοῦτο οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι τῶν πρώτων αἰώνων τῆς νέας πίστεως ἀπέκρουσαν ἐπιμελῶς πάντα τὰ ἐξέχοντα μέρη τοῦ γείσου καὶ τῶν ἀναγλύφων μορφῶν, πλὴν τοῦ ἐν τῷ βάθει ὄχι πολὺ ἐξέχοντος παραθύρου, ἐν ᾧ ἡ συνήθης «προτομὴ ἵππου», ἄφησαν δὲ καὶ τὴν ἄνω ἐπιγραφὴν ἀπείρακτον, ἅτε μὴ ἐξέχουσαν. Τί δὲ ὅμως ἄλλο ἐποίησαν πρὸς κατάργησιν τῆς ὁπωσδήποτε δαιμονικῆς ἐπηρείας τοῦ εἰδωλολατρικοῦ λίθου; Χρώματι ἐρυθρῷ ἀνεξιτήλῳ σταυροὺς τρεῖς εἰκόνισαν, τὸν ἕνα ἐπὶ τῆς τοῦ ἵππου προτομῆς, τοὺς ἄλλους δύο ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ παραθύρου ἐπὶ τῆς λείας γυμνῆς ἐπιφανείας. Εἶναι δὲ οὗτος ὁ λίθος ὁ τρίτος τῶν οὕτω σταυροῖς σημειωθέντων πρόπαλαι, οὓς εὑρίσκομεν ἐν ταύτῃ τῇ ἀνασκαφῇ.

Τὰ λεγόμενα κοινῶς νεκρόδειπνα τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἔχοντα πολλάς, ὡς γνωστόν, ποικιλίας, ἀκόμη δὲν ἡρμηνεύθησαν ἐπαρκῶς, κατὰ τὴν ἐμὴν πεποίθησιν(*). Τὸ παρὸν

(*) Εἴπομεν βραχέα τινὰ περὶ αὐτῶν ἐν σελ. κδ'. τῶν προλεγομένων τοῦ ἡμετέρου βιβλίου «Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι, ἐν Ἀθήν. 1871,» νύξεις θέλοντες μόνον νὰ δώσωμεν πρὸς τὴν ἀκριβεστέραν αὐτῶν σπουδήν. Ὕστερον ἐξεδόθη ἡ τοῦ Πέτρου Περβάνογλου πραγματεία «Das Familienmahl auf altgriechischen Grabsteinen, Leipzig, 1872». Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ 1871 προκηρυχθὲν σύγγραμμα τοῦ A. Dumont, «les banquets funèbres, ouvrage couronné par l'Académie des inscriptions et belles lettres» ἀκόμη δὲν ἐδημοσιεύθη.

εἶναι ἐκ τῶν ὄχι συχνῶν, ἅτε ἔχον ἐπιγραφήν, καὶ δὴ δηλωτικὴν τοῦ πότε ἀνετέθη. Ὁ ἱερεὺς Διοφάνης εἶναι βεβαίως τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερεύς. Ἤδη τὸ ὄνομά του καὶ ἄλλοτε ἀνεγνώσθη ἐπὶ ἐπιγραφῶν. Ἴδε ἄρθρον Π. Περβάνογλου ἐν τῷ Philologus, XXIV, Bd. 3, σελ. 462 κ. ἑξ. Πιθανῶς ὁ ἄνθρωπος ἔζη τὸν α'. μ. Χ. αἰῶνα.

10.

Ἡρακλέως.

θύειν τρία μονόνφαλα.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει λίθος Πεντελήσιος κυβικοῦ σχήματος, βωμὸς ὢν πιθανῶς τὸ πάλαι, ὕστερον δέ ποτε ἐν τῷ μεσαιῶνι ἀποκρουσθεὶς τὸν ἄνω καὶ κάτω ἀρχιτεκτονικόν του κόσμον τὸν ἐξέχοντα, ἵνα εὐαρμοστήσῃ εἰς τοίχων οἰκοδομίαν, ὅπως καὶ τὸν εὕρομεν ἐνῳκοδομημένον. Εἶναι δὲ κεχαραγμένα τὰ γράμματα εἰς δύο στίχους ἀφεστῶτας ἀλλήλων ἱκανῶς καὶ τὰ μὲν τοῦ πρώτου μείζονα καὶ ἀραιά, τὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἐλάσσονα, οὐδ' εἶχέ ποτε ἄλλα· διότι κενὴ ἡ κατωτέρω ἐπιφάνεια. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν τελευταίων Μακεδονικῶν χρόνων. Ὕψος τοῦ λίθου 0,53, πλάτος 0,65, πάχος ἢ βάθος 0,40.

Ἐπιγραφὴ βωμοῦ, μετὰ ὀνόματος τοῦ θεοῦ κατὰ γενικὴν καὶ μετὰ διατάξεως τοῦ τί νὰ θύωσιν οἱ εὐσεβεῖς, μοὶ φαίνεται πολὺ περίεργον χρῆμα καὶ ἐν τῷ παρόντι δὲν εὐκολύνομαι νὰ εἴπω, ἂν καὶ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις ἢ ἀλλοῦ εὑρέθη ἀκριβῶς τοιαύτη. Ὁμοία τις ὅμως εἶναι ἡ ἐν Πειραιεῖ τῷ 1856 εὑρεθεῖσα καὶ ὑπὸ Πιττάκη ἐν Ἐφ. Ἀρχ. ἀρ. 2784 ἐκδοθεῖσα, ἔνθα καὶ ἡ λέξις μονόμφαλα μετὰ τοῦ ἀριθμητικοῦ σημείου ||| ἐπαναλαμβάνεται δίς. Τὴν λέξιν ταύτην ἅτε μὴ εὑρεθεῖσαν ἐν βιβλίοις παλαιοῖς δὲν ἔχουσι τὰ Ἑλληνικὰ λεξικά. Σημαίνει δὲ εἶδος θυμάτων, ἄρτους ἢ πόπανα, πλακούντια δηλ. ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ ἐντετυπωμένον σχῆμα ἑνὸς μόνου ὀμφαλοῦ· διότι «πολυόμφαλον πόπανον» ἀπαντᾷ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ.

11.

Ἑρμοῦ, Ἀφροδείτης, Πανός.	Νυμφῶν·	≷ Ἴσιδος.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου τετραγώνου ἐπιμήκους, λίθου Ὑμηττίου, ὕψους 0,57, πλάτους ἢ μήκους 1,46, πάχους ἢ βάθους 0,48. Ἔχει ὁ λίθος διαίρεσιν τριμερῆ, διαιροῦσαν διὰ γλυφῆς εἰς τετράγωνα ἐξέχοντα τὰς ἐπιφανείας τὰς ἐχούσας τὰ ἐπιγραφάς. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι τὰ μὲν Ἴσιδος εἶναι κεχαραγμένα γράμμασι καλοῖς τοῦ δ'. ἢ γ.' πρ. Χρ. αἰῶνος, τὰ δὲ Νυμφῶν ὀλίγῳ νεωτέροις, τέλος δὲ τὰ Ἑρμοῦ-Πανὸς ἔχουσιν ἐμφανῶς τὸ σχῆμα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Περιττεύει δὲ καὶ ἓν ≷ ἄνωθεν τοῦ ὀνόματος τῆς Ἴσιδος· ἄνω δὲ ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου ἐπιφανείας τοῦ λίθου ὁρᾶται ἐπίμηκες κοίλωμα μήκους 1,10 πλάτους 0,24 καὶ βάθους μόλις 0,04. Ἴσως ἦτο ἐν αὐτῷ ἐνηρμοσμένη πλὰξ ὀρθὴ ἔχουσα ἀνάγλυφα, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἦσαν ἐκεῖ ἐσχάραι κεχωρισμέναι ὁπωσδήποτε καὶ τὸ ὅλον ἀπετέλει κοινοβωμίαν τινὰ τῶν ἀναγεγραμμένων θεοτήτων. Ὅτι δὲ ἡ αἰγυπτιακὴ θεὰ Ἶσις πρώϊμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὐλάχιστον τὰς Ἀθήνας, εἰσήλασε, καὶ πρὸ τῆς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπιστρατείας, μαρτύριον ἔσχομεν πρό τινων ἐτῶν ἓν ψήφισμα Ἀττικόν, ῥηθὲν ὑπὸ Λυκούργου τοῦ ῥήτορος.

12.

Ὁ δῆμος ἐχορήγει, Σωσίστρατος ἦρχε,
ἀγω)νοθέτης Θεοφάνης Διοσκουρίδου Εὐωνυμεύς,
Ἐρεχθεὶς ἀνδρῶν ἐνίκα,
Σωκράτης Ῥόδιος ηὔλει, Ἐράτων Ἀρκὰς ἐδίδασκεν.

Ἐπίθημα μέγα μνημείου χορηγικοῦ, λίθου Πεντελησίου, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Σχῆμα δὲ αὐτοῦ καθόλου τὸ τοῦ γείσου. Μῆκος αὐτοῦ 2,10, πλάτος 1,15, πάχος ἤτοι ὕψος 0,43. Τὸ μνημεῖον ἦτο πιθανώτατα τετράγωνον καὶ ἐστεγάζετο ὅλον ὑπὸ τούτου τοῦ λίθου. Πῶς δὲ ἦτο ἐσχηματισμένον τὰ κάτω καὶ ἂν ἦτο κοῖλον ἢ στερεόν, ἄδηλον. Μνημεῖον χορηγικὸν τετράγωνον ἄλλο δὲν γνωρίζω, διότι τὸ

τοῦ Θρασύλλου, τὸ πρὸ τοῦ σπηλαίου τοῦ ἄνωθεν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, εἶναι ἀλλοῖον. Τὸ ἐπίθημα δὲ τοῦτο εὑρέθη ὕπτιον κατακείμενον πλησιέστατα εἰς τὰ πρὸς δυσμὰς θεμέλια τοῦ κοίλου τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου καὶ εἰς βάθος τριῶν μέτρων, ἀφοῦ ἀπεκομίσθησαν τὰ πολλὰ ἐκεῖ χώματα καὶ ἐφάνη τοῖχος ἀρχαῖος ἀπὸ τῶν θεμελίων ἐκείνων ἀρχόμενος καὶ οἷον σκέλος χωροῦν πρὸς δυσμὰς ἐπὶ μέτρα περίπου δέκα ἔσω τοῦ Σερπεντζέ.

Ὁ ἄρχων Σωσίστρατος νῦν πρῶτον γνωρίζεται (*)· ὅσον δέ τις δύναται νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, θὰ ἦρξε μετὰ τὴν ρκδ' Ὀλυμπιάδα (μέχρις οὗ φθάνουσιν οἱ σωζόμενοι κατάλογοι ἐν συνεχείᾳ), ἀλλ' ὄχι ἴσως πολλὰ ἔτη ὕστερον.

13.

Ηόρος
κρένες.

Τὰ ἀνωτέρω ὄντα κεχαραγμένα γράμμασι τῆς πρὸ Εὐκλείδου γραμματικῆς ἀναγινώσκονται ἐπὶ στήλης λίθου ἴσως πωρίνου, ἥτις εὑρέθη ἐντετειχισμένη ὀρθὴ ἐν βραχείᾳ (μέτρων 3,60) γραμμῇ τοίχου χαμηλοῦ πρὸς νότον τῆς δεξαμενῆς τῆς ἐχούσης τὸ πόσιμον ὕδωρ, εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς μέτρων 22 ½. Ὁ τοῖχος, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, εἶναι ἀρχαῖος, ἡ διεύθυνσίς του ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, καὶ πιθανῶς ὁ «ὅρος» οὗτος ἤ, ὡς λέγουσι τὴν σήμερον, «ὁρόσημον» τῆς κρήνης εἶναι ἐν τῇ ἀρχικῇ του θέσει· τὰ γράμματά του βλέπουσι πρὸς νότον, ὥστε νὰ τὰ ἀναγινώσκῃ ὁ παριὼν τὴν ὁδὸν τὴν μεταξὺ τοῦ τοίχου τούτου καὶ τῶν γνωστῶν καμαρῶν τοῦ Σερπεντζέ. Τὰ πλησιόχωρα μέρη δὲν ἀνεσκάφησαν ἐντελῶς ἀκόμη, ὥστε νὰ ἴδωμεν ἂν ὁ τοῖχος, ἐν ᾧ ὁ ὅρος, συνέχεται μέ τινα ἄλλην γραμμὴν περιβόλου, ὁποῖαι ἐφάνησαν τρεῖς, πολυγωνίου κατασκευῆς ἡ μία ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον χωροῦσα, ἥτις εἶναι πρὸς δυσμὰς τῆς δεξαμενῆς, αἱ δὲ ἄλλαι δύο

(*) Εἶναι μὲν ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν Ἀθήνησιν ἀρχόντων ἀναγεγραμμένος εἷς Σωσίστρατος, ἀλλ' ἐκεῖνος εἶναι τοῦ δ'. ἔτους τῆς πα'. Ὀλυμπιάδος (=455 π. Χ.), ὅτε ἡ Ἀττικὴ ὀρθογραφία ἦτο ὅλως ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ ἡμετέρου λίθου.

ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, αἵτινες εἶναι νοτιονατολικῶς καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς δεξαμενῆς, ἀλλ' ὄχι ἐν ἀκριβεῖ εὐθυγραμμίᾳ, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ἀκριβῶς πρὸς νότον τῆς δεξαμενῆς εἶναι ὁ βραχὺς οὗτος τοῖχος τοῦ ὅρου, ὅστις καὶ αὐτὸς πολυγώνιός πως φαίνεται καὶ ἐκ σκληρῶν λίθων συγκείμενος, καὶ ἂν ὄχι πολὺ μεγάλων, ὡς οἱ ἄλλοι. Ἀλλ' ἅλις τούτων· ἤδη καὶ τὰ ῥηθέντα ἦσαν ἀλλοτριώτερα τῆς νῦν προθέσεώς μου.

Νῦν δὲ μεταβαίνω εἰς τὰ ψηφίσματα, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν παλαιοτέρων. Πρὶν ὅμως νέα κείμενα δώσω, χρεία εἶναι νὰ μετατυπώσω ἓν ἤδη δημοσιευθὲν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου (σελ. 171) τεμάχιον ψηφίσματος, διὰ δύο λόγους, πρῶτον διότι πρὸ ἑβδομάδων τινῶν εὑρέθη καὶ ἄλλο τεμάχιον συναρμοζόμενον μ' ἐκεῖνο τὸ πρῶτον, καὶ δίκαιον νὰ ἑνωθῶσι τὰ δύο, καὶ δεύτερον, διότι παρετήρησα ὅτι εἶχα μεγάλως σφαλῆ τότε εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς στίχου (τοῦ γ'.) καὶ πρέπει τώρα νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα.

Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ πληρέστερον καὶ ὀρθότερον κείμενον.

. . . . . .
. . . . ασοιτ. . . . .
. . ορ. . . (π)αρὰ Ἀμύ(ντο. . . . . οἵτιν-
ες)ἐπιμελήσοντα(ι. . . . .
τῆ)ς στήλης, ὅπως ἄ(ν. . . . .(τὰ ἐψηφ-
ισ)μένα τῶι δήμωι· ἐ(π)αινέσαι δ(ὲ. . . . .
. . καὶ τὸς πρέσβε(ις) τοὺς ἐλθόντ(ας πα-
ρ')αὐτõ Πτολεμαῖο(ν κ)αὶ Ἀντήνορα κα(ὶ. .
. . να· ἐπαινέσαι (δὲ κ)αὶ τοὺς πρέσβε(ις
τοὺς πεμφθέντα(ς ὑπ)ὸ τοῦ δήμο εἰς Μ(ακ-
εδονίαν περὶ τ(ῆς συμ)μαχίας· δοῦναι δ(ὲ
το(ῖ)ς πρέσβεσ(ιν τοῖ)ς αἱρεθεῖσιν εἰ(ς
ἐφ)όδια ΔΔ δρ(αχμὰς ἑ)κάστωι τὸν ταμί(α-
ν τ)οῦ δήμο κ(αὶ καλέσ)αι ἐπὶ ξένια τοὺ(ς
πρέ)σβεις (τοὺς παρ' Ἀμ)ύντο καὶ τοὺς π(α-
ρ. .)αντα . . . . ἐπὶ δεῖπνον εἰς
τὸ πρ)υ(τανεῖον εἰς αὔρ)ιον.

. . . α)ρχοι
. . . κλῆς Ἐρχι-
Δημοχ)άρης; Παια-
Ἀ μ ύ ν τ α)ς Ἀ ῤ ῥ ι δ α ῖ ο
Ἀ λ έ ξ α ν δ)ρ ο ς Ἀ μ ύ ν τ ο.

Ἐκ τοῦ κατὰ τὴν πρώτην μου ἔκδοσιν κειμένου ἐξῄρεσα νῦν, ὡς βλέπουσιν οἱ ἀναγνῶσται, τὸν κακῶς τότε ἀναγνωσθέντα Αἰάντην Θρᾶκα, μετέβαλα δὲ καὶ ἄλλα τινά, ὡς ὑπηγόρευε τὸ νεωστὶ προσελθὸν τεμάχιον. Φαίνεται δὲ καὶ τοῦτο νῦν σαφῶς, ὅτι οἱ στίχοι ζ'. καὶ ί. εἶχον κατ' ἐξαίρεσιν ἀνὰ 31 γράμματα, οἱ λοιποὶ δὲ πάντες ἀνὰ 30.

Δίδω νῦν τὰ ἑξῆς πέντε νέα ψηφίσματα.

1.

. . . Ε Ι Ο Ν
. ΠΡΟΣΑLLΕLΟΣΗ
. ΚΑΤΑΛΕΝΚΑΙΚΑ
. ΣΚΑΙΜΑΝΤΙΝΕΑΣ
. . . . . ΝΑΙΟΣΚΑΙΤΟΣΧ
. ΝΜΑΧΟΣΤΕΧΝΕΙ
. ΝΤΙΝΕΑΣΚΑΙΕL
. ΜΑΝΤΙΝΕΑΣΚΑΙ
. ΟΤΑΤΟΙΚΑΤΑΤΟ
. . . . . ΚΑΙΜΑΝΤΙΝΕΥΣ
. ΑΤΑLΥΕΝΔΕΜΕΕ
. ΔΟΚ . ΙΒΟΕΘΕΝΔΕ
. ΝΤΕΝΑΡΛΕΙΟΝΕ
. ΙΑΝΔΥΝΟΝΤΑ
. . . . ΤΕΝΠΟLΙΝΑΘ
. . ΥΤΟΝΤΟΝΠ
. ΕΑΝΜΕΗΑΠ
. ΥΤΟΝΚΑΙΤ
. ΗΑΠΑΣΟΝΤ
. . . . ΠΟL . . ΗΕΠ
. . . ΛΕLΑΣ
. ΕΠΟLΙΣ
. ΣΑΙΛΙΝ
. ΝΕΤΕΙΣ
. . . . ΙΣΤΑΙΣ
. ΟΣΑΙΛ
. . . . .

Ταῦτα ἔχει τὸ τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, περὶ οὗ εἶπα ἀνωτέρω, σελ. 195, ὅτι περιλαμβάνει μέρος τῆς παρὰ Θουκυδίδη 5, 47 συνθήκης. Ἐμελέτησα μὲν αὐτὸ ἱκανῶς, ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ γράψω πολλὰ ὅσα ἀπαιτοῦνται, τὸ παραδίδω οὕτω μεγαλογράμματον μόνον εἰς τὴν δημοσιότητα. Ἴσως δὲ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλα αὐτοῦ τεμάχια, καὶ τότε ἂς γίνῃ ὁ πλείων λόγος.

2.

Συμμα(χία....................εκα;-
τὸν (ἔτη;...
.στη...
.ον το(..........................π-
αντὶ σθ(ένει.......................Κο-
ρκυρα(ι....... ἣν τινες ἴωσιν πολέμωι ἐπὶ
ὶ τὸν δῆ(μον τὸν Ἀθηναίων ἢ ἐπὶ τὴν χώραν
τὴν Ἀθη(ναίων καὶ τῶν συμμάχων κατὰ γῆν
ἢ κατὰ θά(λασσαν................πα-
ντὶ σθέν(ει κατὰ τὸ δυνατὸν καθότι ἂν ἐπ-
αγγέλλω(σιν Ἀθηναῖοι...............εἰ-
ρήνην μη.....
θαι ἄνευ Ἀθη(ναίων.................σ-
υμμάχων πο(.............κατὰ τὰ δόγ-
ματα τῶν συμ(μάχων......
βοηθήσω Κορκ(υραίων τῶι δήμωι παντὶ σθ-
ένει κατὰ τὸ δ(υνατόν, ἥντινες ἴωσιν πολ-
έμωι ἢ κατὰ γῆν (ἢ κατὰ θάλασσαν ἐπὶ τὴν χ-
ώραν τὴγ Κορκυ(ραίων καθ' ὅτι ἂν ἐπαγγέλ-
λωσι Κορκυραῖο(ι καὶ οἱ σύμμαχοι· περὶ ε-
ἰρήνης πράξω καθ(ότι ἂν τῶι κοινῶι τῶν σ-
υμμάχων δοκῆι κ/(........κατὰ τὰ
δ)όγματα τῶν συμμάχ(ων..........
.Δία καὶ τὸν Ἀπόλλωνα(..........εὐο-
ρ)κο͂ντι μέμ μοι εἴη πο(λλὰ καὶ ἀγαθά, εἰ δὲ
μ)ή, τἀναντία.—
."Εδοξεν Ἀθ)ηναίων τῶι δήμωι.
. . . . ατον αι.τι...
. . . κατὰ γ)ῆν ἢ κατὰ (θ)άλασσ(α)ν..
. . . . ων καθότι κε.......
. . . . περ(ὶ) πολέμ(ο)υ κ(αὶ εἰ)ρή-

νης) . . . .κ. Ἀθηναῖο.ς κ...
. . . καθότι ἂ)ν δ(ο)κῆι κ. . . .ΛΛΛ. . .Ι
. . . . Ἀθηνα(ίω)ν καὶ. .
. . . . ταvα. . ον Δία. . |
. . . . εὐορκο(ῦ)ν-
τι μέμ μοι εἴη πολλὰ καὶ ἀγαθ)ά, εἰ δὲ μή, τ(ἀ-
(ναντία.)

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,99, πλάτους 0,47, πάχους 0,15, ἐχούσης ἄνω μὲν ἐν ἀναγλύφῳ παράστασιν τήνδε· τὸν Δία ἄνευ συμβόλου καθήμενον καὶ ἐνώπιόν του γυναικείαν τινὰ μορφὴν ἐνδεδυμένην καὶ κρατοῦσαν τῇ δεξιᾷ τὸ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς κρήδεμνον «ἄντα παρειάων», ὀπίσω δ'αὐτῆς προσιοῦσαν ἔτι τὴν Ἀθηνᾶν μὲ τὸ κράνος ἐπὶ κεφαλῆς, ὑπὸ δὲ τὴν παράστασιν ταύτην κυμάτιον μετὰ κανόνος καὶ μετ' αὐτὸ τὰ γράμματα, ἐφθαρμένα τὸ πλεῖστον, διότι ἡ στήλη εὑρέθη ὡς πῶμα φρέατος μὲ τὴν γλυπτὴν καὶ γραπτὴν ἐπιφάνειάν της πρὸς τὰ κάτω, ὁπόθεν αἰῶνας πολλοὺς ἡ ὑγρασία ἀνέβαινε καὶ τὴν ἔβλαπτε. Ἔτι δὲ καὶ ἠκρωτηριασμένη εἶναι ἡ στήλη τινὰς τῶν ἀνωτάτω μικρῶν καὶ κομψῶν ὀρθοκεράμων τοῦ γείσου της καὶ κάτω δὲ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι λείπει ἓν τριγωνικὸν ἐπίμηκες κομμάτιον, ἔνθα ποτὲ ἦσαν αἱ ἀρχαὶ στίχων δώδεκα τῶν τελευταίων. Ὑπὸ δὲ τὸ τέλος τοῦ λζ' στίχου μένει μικρὸν μέρος τοῦ λίθου ἄγραφον, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον ὅτι ὁ λη'. στίχος δὲν ἦτο ποτὲ ὅλος πεπληρωμένος γράμμασιν, ὅπερ ἄλλως καὶ ἐκ τῆς τοῦ ὅρκου φράσεως τῆς σύντομον ἐκεῖ λαμβανούσης τέλος δηλοῦται.

Τῆς στήλης οὔσης γεγραμμένης στοιχηδὸν εὐκολύνθη ἡ συμπλήρωσις ἱκανῶν φράσεων τυπικῶν, ἐξ οὗ ἐφάνη ὅτι ἕκαστος στίχος εἶχέ ποτε ἀνὰ 32 γράμματα. Πότε δὲ ἐγράφη τὸ ψήφισμα, ἀφίνω ἄλλοι νὰ ἐξετάσωσιν. Ἴσως οὐ πολλὰ ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε πρέσβεις δύο τῶν Κορκυραίων ἐλθόντες εἰς Ἀθήνας ἀπέθαναν «κατὰ συγκυρίαν» ἐδῶ, καθὼς λέγει τὸ ἐπὶ τοῦ ἔτι καὶ νῦν ἱσταμένου ἔξω τοῦ Διπύλου μνήματός των ἐπίγραμμα.

3.

'Α)ριστοτέλης :·: Εὐφιλήτ(ο
'Α)χαρνεὺς ἐγραμμάτευεν·
'Επ)ὶ Ναυσινίκο ἄρχοντος·
"Εδο)ξεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δήμωι· Λεωντὶ(ς
ἐπρυτ)άνευεν· 'Αριστοτέλης ἐγραμμάτευ-
εν· τῶν π)ροέδρων ἐπεψήφιζεν Παντάρετο-
ς.....\εύς· Πύῤῥανδρος εἶπεν· περὶ ὧν λ-
έγοσιν) οἱ Χαλκιδῆς, προσαγαγεν αὐτὸς π-
ρὸς τὸν δ)ῆμον ἐς τὴν πρώτην ἐκκλησίαν, γ-
νώμην) δὲ ξυμβάλλεσθαι τῆς βολῆς, ὅτι δο-
κεῖ τῆ)ι βολῆι, δέχεσθαι τὴν συμμαχίαν π-
α(ρὰ τῶ)ν Χαλκιδέων τύχηι ἀγαθῆι καθ' ἃ ἐπ-
αγγ(έλλον)τα(ι ο)ἱ Χαλκιδῆς, ὀμόσαι δὲ τ..
πο.....\κ....σ.ν καὶ τὸς Χαλκιδέας.
Θι..... κ(αὶ ἀνα)γράψαι ἐ στήληι λιθίν-
ηι κ(αὶ στ)ῆσα(ι 'Αθή)νησι μὲν ἐν ἀκροπόλει
ἐ)ν (δὲ Χαλ)κίδ(ι ἐν τῶ) ἱερῶι τῆς 'Αθηναίας (τ-
ὸν ὅρκο)ν καὶ (τὰς σ)υνθήκας· εἶναι δὲ συν(θ-
ήκας 'Αθ)ηναίο(ις κ)αὶ Χαλκιδεῦσιν.....
......|α Χαλ(κιδ)έων τῶν ἐν Εὐβοίαι...
......ων εχε...ν ἑαυτῶν Χαλκιδε....
.....ος οντα....αὐτονόμος (κ)αὶ α....
.......μήτε φρορὰν ὑποδεχομένος...
........μ)ήτε φόρον φέροντας μήτε..
.........εχομένος παρὰ τὰ δόγμα(τα..
·της...... πολέμωι
...ο...
....

Ἡ στήλη ἡ ἔχουσα τὰ ἀνωτέρω εἶναι λίθου Πεντελησίου. Ἄνω πρὸ τοῦ α'. στίχου τῶν γραμμάτων ἔχει ἐν γραμμῇ εὐθείᾳ ἀναγεγλυμμένους δύο ἀλλήλοις ἀντικρύζοντας κλάδους ἐλαίας συνημμένους κατὰ τὸ μέσον ἀστεροειδεῖ κοσμήματι. Τὸ δ' ἔτι ὑπεράνωθεν ποτὲ ὂν γεῖσον τῆς στήλης εἶναι ἀποκεκρουσμένον ἐπίτηδες πρόπαλαι παρὰ τῶν καταχρησαμένων τῇ στήλῃ εἰς οἰκοδομίαν. Μία δὲ ἐπάνω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πάχους τῆς στήλης ὑπάρχουσα τετράγωνος κοιλότης ἴσως εἶναι ἀρχικῶς πεποιημένη, ἵνα

ἐγγομφῶται ἐκεῖ ἄλλη πλάξ, ἥτις πιθανῶς θὰ εἶχεν ἀνάγλυπτον παράστασιν, ἀναφερομένην εἰς τὰ τοῦ ψηφίσματος, ὡς πολλαὶ τῶν δημοσίων στηλῶν εἶχον τοιαύτας παραστάσεις. Εἶναι δὲ πολὺ βεβλαμμένη ἡ ἐπιγεγραμμένη τῆς στήλης ἐπιφάνεια, κάτω δὲ καὶ ἐκλείπει ὅλως ὁ λίθος μετὰ τὸν κζ'. στίχον καὶ ἄδηλον πόσοι ςίχοι ἀπωλέσθησαν. Ὕψος τὸ νῦν 0,56, πλάτος 0,42, πάχ. 0,13. Γραφὴ ἡ ἀκριβῶς στοιχηδόν, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι τρεῖς στίχοι καταλαμβάνοντες ἐν ἀραιογραφίᾳ τὸ ὅλον τῆς στήλης πλάτος ἔχουσιν ἀνὰ 20 γράμματα, πλὴν ὅτι ἐν τῷ α'. στίχῳ ἐπειδὴ τὰ Ἀριστοτέλης Εὐφιλήτο δὲν ἔμελλον νὰ πληρώσουν τὸν ὅλον χῶρον, ἅτε ἐκ μόνων 19 γραμμάτων συγκείμενα, ἐτέθη χάριν τῆς εὐρυθμίας μετὰ τὸ Ἀ ρ ι σ τ ο τ έ λ η ς ἀντὶ γράμματος στίξις ἰδιοφυὴς ἐκ πέντε στιγμῶν, ὡς ἐπὶ τῶν παικτικῶν κύβων, οἱ δὲ ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ Ἔ δ ο ξ ε ν στίχοι ἔχουσιν ἀνὰ 32 γράμματα.

Περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ψηφίσματος τὸ ἀναγκαιότατον νὰ ῥηθῇ εἶναι, ὅτι ἐκ τοῦ ἐπὶ Ναυσινίκου ἄρχοντος ἔτους ὅπερ εἶναι τὸ γ'. τῆς ρ'. Ὀλυμπιάδος = 378 πρ. Χρ. ἔχομεν καὶ ἄλλο πρὸ ἐτῶν ἐκδοθὲν ψήφισμα περὶ συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων πρὸς Ἑλληνικὰς πόλεις πολλὰς (ἴδε αὐτὸ παρὰ τῷ Α. Ῥαγκαβῇ ἐν Antiquités Helléniques, τόμ. Β', ἀρ. 381), ἐν ᾧ καὶ ἡ Χαλκὶς ἀναφέρεται μετὰ καὶ ἄλλων τῆς Εὐβοίας πόλεων. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνο μὲν τὸ ἔγγραφον περιέλαβε τοὺς γενικοὺς ὅρους τῆς συμμαχίας τοὺς πρὸς πολλὰς πόλεις ἁρμόζοντας καὶ ἰδίως τὴν κατάργησιν τῶν Ἀττικῶν κληρουχιῶν, ἰδιαίτεραι δὲ συνθῆκαι ἐκρίθη εὔλογον νὰ γίνωσι πρός τινας πόλεις, καὶ αὕτη ἡ νῦν φανεῖσα στήλη περιέχει τοὺς πρὸς τοὺς Χαλκιδῆς. Εἶνε δὲ περίεργον, ὅτι ἀφοῦ πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν μᾶς ἐπαρουσιάσθη ἡ παλαιὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Χαλκιδῆς συνθήκη ἡ ἐπὶ Περικλέους ἥτις περιεῖχε τόσον βαρεῖς ὅρους, τώρα ἰδοὺ ἔρχεται εἰς γνῶσιν ἡμῶν ἡ μετὰ 70 περίπου ἔτη συμφωνηθεῖσα, ἥτις ἐπωφελεστάτους τῷ ὄντι ὅρους διὰ τοὺς Χαλκιδῆς ἐν τοῖς τελευταίοις στίχοις πάνυ σαφῶς διαγράφει, καὶ τοῦτο διότι ἄλλως δὲν ἠδύναντο τότε οἱ Ἀθηναῖοι νὰ συγκρατήσωσι τοὺς συμμάχους των τοὺς ὄχι πλέον ὡς πρότερον ὑπηκόους καὶ νὰ ἔχωσι τὴν εὔνοιάν των.

Ἴδε Διόδωρον XV, 29. 30. Ἀλλ' ἡμεῖς ταῦτα γενικῶς μόνον ὑπομιμνήσκομεν. Λεπτομερείας δὲ νὰ δώσωμεν περὶ χρόνου τοῦ ψηφίσματος τούτου καὶ περὶ ἄλλων πραγμάτων εἰς αὐτὸ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς ἄλλας πόλεις τότε γενόμενα καὶ ἐν μέρει σωζόμενα ψηφίσματα ἀναφερομένων, δὲν δυνάμεθα. Παρατηροῦμεν δὲ ὅμως τοῦτο ἔτι, ὅτι ὁ Πύῤῥανδρος ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ τὸν ἐν τῷ προμνημονευθέντι ἐκείνῳ ἐπὶ Ναυσινίκου ἐγγράφῳ ἀναφερόμενον περὶ τὸ τέλος μὲ τὸ δημοτικόν του (Ἀναφλύστ)ιος, (ἴδε καὶ Αἰσχίν. κατὰ Τιμάρχ. 84 καὶ κατὰ Κτησιφ. 13), ὡς πεμφθέντα πρεσβευτὴν εἰς Θήβας· ἔτι ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ἐκεῖ εἰπὼν τὸ β'. ψήφισμα, εἶναι πιθανῶς ὁ αὐτὸς τῷ ἐνταῦθα γραμματεύοντι.

Τελευταῖον ἂς σημειώσω, ὅτι ἐν τῷ ιζ'. στίχῳ ἡ δοτικὴ τῷ (ἥτις δὲν σώζεται ἐπὶ τοῦ λίθου) πρέπει νὰ ἐχαράχθη οὕτω ἄνευ τοῦ προσγραφομένου ἰῶτα ἢ τὸ ἰῶτα νὰ ἐστριμμώθη πλησιέστατα εἰς τὸ ω, διότι ἄλλως δὲν οἰκονομεῖται ἐκεῖ τὸ κείμενον.

4.

Ἐπὶ Φερεκλέους ἄρχοντος ἐπ-
ὶ τῆς Οἰνεΐδος ἑβδόμης πρυτ-
ανείας ἧι Ἐπιχαρῖνος Δημοχ-
άρους Γαργήττιος ἐγραμμάτ-
ευεν, Γαμηλιῶνος δευτέραι μ-
ετ' εἰκάδας, ἐνάτει καὶ εἰκοσ-
τεῖ τῆς πρυτανείας, ἐκκλησί-
α· τῶν προέδρων ἐπεψήφιζεν Φ-
υ λ α ξ ί α ς Φανίου Ἀναγυράσιο-
ς καὶ συμπρόεδροι· ἔδοξεν τῶ-
ι δήμωι, Εὐβουλίδης Εὐβούλο-
υ Ἐλευσίνιος εἶπεν· ἐπειδὴ (Φ-
ειδίας ὁ ἰατρὸς διατελεῖ πρ-
άττων τὰ συμφέροντα τῶι δήμ-
ωι τῶι Ἀθηναίων καὶ τοὺς δεο-
μένους Ἀθηναίων θεραπεύων
φ)ιλοτίμως, καὶ νῦν ἐπιδέδωκ-
ε)ν ἑαυτὸν δημοσιεύειν δωρ(εά-
ν), ἐνδεικνύμενος τὴν εὔνοι-
αν ἣν ἔχει πρὸς τὴν πόλιν, ἀγα-

θεῖ τύχει, δεδόχθαι τῶι δήμωι, ἐπαινέσαι Φειδίαν Ἀπολλ(ωνίου Ῥόδιον εὐνοίας ἕνεκα (καὶ ἐπιμελέας ἣν ἔχων διατελεῖ πρὸς τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνωι· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέ(α τὸν κατὰ πρυτανείαν ἐν στή(λει λιθίνει καὶ στῆσαι ἐν τῶ(ι Ἀσκληπιείωι.

Ταῦτα ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου ἐχούσης ἀετωμάτιον. Ὕψος αὐτῆς 1,03, πλάτος 0,40, πάχος 0,09. Τὰ γράμματα ςοιχηδόν, καὶ δὴ ἀνὰ 23 ἐν ἑκάστῳ ςίχῳ, πλὴν ὅτι ἐν τῷ κδ'. συνεπυκνώθησαν 24, ἔνθα καὶ τὸ ἐπιμελέας ἀντὶ ἐπιμελείας. Ὁ Φερεκλῆς ἄρχων γνωστὸν ὅτι ἦρξε τῷ 304 ἔτει πρ. Χρ. Ὁ δὲ ἐν στίχ. γ'. ἀναγεγραμμένος γραμματεὺς Ἐπιχαρῖνος Δημοχάρους Γαργήττιος πρέπει οὕτω μὲ τὸ πλῆρές του ὄνομα καὶ τὸ δημοτικὸν νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὸ παρὰ Α. Ῥαγκαβῇ ἐν Antiq. Hellén. Tom. II, ἀρ 431 δημοσιευθὲν κολοβὸν ψήφισμα, τὸ καὶ ἐκεῖνο ἐπὶ Φερεκλέους ἄρχοντος ὂν γεγραμμένον, σῷζον δὲ ἐν στίχ. γ'. μόνα τὰ ...ς Δημοχάρου... Τὸ ἐν στίχῳ ιη'. δημοσιεύειν δηλοῖ δημόσιον ἰατρὸν εἶναι. Ὁ τιμώμενος ἰατρὸς Φειδίας εἶναι ἄγνωστος ἐμοὶ ἀλλαχόθεν.

5.

Θ ε ο (ί.

Πρόξενος Πυλαγόρου Ἀχερδούσιος εἶπεν· ἐπειδὴ Φυλεὺς λαχὼν ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπὶ Ἰσαίο(υ ἄρχοντος τάς τε θυσίας ὅσας πρ(οσῆκεν αὐτὸν θῦσαι πάσας καλῶς καὶ) φιλοτίμως τέθυκεν ὑπὲρ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων, ἐπιμελεῖται δὲ καὶ τῆς κληρώσεως τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν ἄλλων ὧν αὐτῶι οἵ τ(ε νόμοι καὶ τὰ ψηφίσματα προστάττουσιν δικαίως καὶ κατὰ τοὺς (ν)όμους καὶ διὰ ταῦτα ἥ τε βουλὴ καὶ

ὁ δῆμος ἐπεινέκασιν αὐτόν, ἀγα(θ-
εῖ τύχει, δεδόχθαι Ἱπποθωντίδ(α-
ι(ς), ἐπαινέσαι Φυλέα Χαιρίου Ἐλε-
υσ)ίνιον εὐσεβείας ἕνεκα τῆς πρ-
ὸ(ς) τοὺς θεοὺς καὶ δικαιοσύνη(ς κ-
αὶ φιλοτιμίας τῆς εἰς τοὺς φυλέ-
τας καὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναί(ω)ν κ-
αὶ στεφανῶσαι αὐτὸν θαλλοῦ στε-
φάνωι, ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφι-
σμα τοὺς ἐπιμελητὰς τῆς φυλῆς ἐ-
ν στήλαις λιθίναις καὶ στῆσαι τ-
ὴν μὲν ἐν τῶι Ἀσκληπιείωι, τὴν δὲ
ἐν τῶι Ἱπποθωντίωι· ὅτι δ' ἂν ἀνάλ-
ωμα γένηται, λογίσασθαι τεῖ φ(υλ-
εῖ.

Ταῦτα ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,63, πλάτους 0,33, πάχους 0,08, ἐχούσης καὶ ἀετωμάτιον. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Ἕκαστος στίχος πλὴν τοῦ πρώτου καὶ τελευταίου ἔχει ἀνὰ 26 γράμματα. Ὁ ἐν στίχῳ γ'. μνημονευόμενος Ἰσαῖος ἄρχων εἶναι τοῦ ἔτους 285 πρ. Χρ. καὶ πιθανώτατα τὸ παρὸν φυλετικὸν ψήφισμα ἐγράφη τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἔτος. Τὸ δὲ ἐν στίχῳ κς'. Ἱπποθώντιον θὰ εἶναι ὑποθέτω, ἄλλο παρὰ τὸ «Ἱπποθόωντος ἡρῷον,» ὅπερ ὁ Παυσανίας (1, 38, 4) ἀναφέρει ὡς κείμενον μεταξὺ τῶν Ῥειτῶν καὶ τοῦ πρὸς τῇ Ἐλευσῖνι Κηφισοῦ.

Τελευταῖον ἀγγέλλομεν τὴν ἀνεύρεσιν λίθου, ἐφ' οὗ ἡ ἀρχὴ τοῦ εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν παιᾶνος Σοφοκλέους τοῦ πάνυ, περὶ οὗ μέχρι τοῦδε τόσον μόνον ἐγνωρίζομεν ἐξ εἰδήσεων λυπρῶν τῶν ἀρχαίων, ὅτι ᾔδετό ποτε δημοσίᾳ ἐν Ἀθήναις. Νῦν δ' ἔδειξεν ἡμῖν ὁ λίθος τάδε·

Σοφοκλέους·
....κούρα περιώνυμε μᾶτερ ἀλεξιπό(νου..
...ς ἀκειρεκόμα(ς;...)ναριθμι;....
...ε...ευεπ.....

Ἂς ἐλπίζωμεν καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τιμίων τούτων λειψάνων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1876.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ χειμερινὸν ἑξάμηνον 1876—1877 διδαχθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ μαθημάτων[1]).

Α'.) Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Δογματικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Ζήκου Ῥώση, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς θεολογίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ποιμαντορικὴ παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κυρίου Ν. Καλογερᾶ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑορτολογίας (ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας) παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ὁμιλητικὴ καὶ ὁμιλητικαὶ ἀσκήσεις ἐν τῷ φροντιστηρίῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας.

Ἑβραϊκὴ γραμματικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Π. Παυλίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γραμματικὴ καὶ ἑρμηνευτικαὶ ἀσκήσεις παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὸ α'. βιβλίον τοῦ Σαμουὴλ καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑβραϊκὴ ἀρχαιολογία παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Κοντογόνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

---

1) Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἰσχύει μὲ μικράς τινας μεταβολὰς καὶ διὰ τὸ θερινὸν ἑξάμηνον, διότι τὰ πλεῖστα τῶν μαθημάτων ἀποπερατοῦνται ἐντὸς ἔτους, καὶ τὸ θερινὸν ἑξάμηνον μόλις διαρκεῖ ἑβδομάδας ὀλίγας.

Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δαμαλᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὰ τρία πρῶτα Εὐαγγέλια παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἑρμηνεία εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Συμβολικὴ καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, παρὰ τοῦ κυρίου Ἀναστασίου Διομήδους Κυριακοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Β'.) Ἐν τῇ Νομικῇ σχολῇ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Α. Ῥάλλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀστυκὸν δίκαιον τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν (ἐνοχικὸν δίκαιον), καὶ μετ' αὐτὸ περὶ κυριότητος καὶ τῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων ἐπὶ ἀλλοτρίου κτήματος παρὰ τοῦ κυρίου Π. Παπαῤῥηγοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Πολιτικὴ πλουτολογία καὶ δημοσιολογία παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Α. Σούτσου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστορία τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Φρεαρίτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (τέλος τοῦ παγματικοῦ δικαίου καὶ ἔναρξις τοῦ οἰκογενειακοῦ, ἤτοι περὶ γάμου καὶ συγγενείας,) παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Θεοφανοπούλου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἑρμηνεία τῶν τίτλων τοῦ Πανδέκτου de contrahenda emtione et de actionibus emti et venditi παρὰ τοῦ κυρίου Β. Τ. Οἰκονομίδου, ἐπιτίμου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Διοικητικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Ἐμμ. Κοκκίνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν παρασκευὴν ὥρᾳ 2—3 μ. μ. κατὰ πᾶσαν δὲ τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Στεφάνου Στρέϊτ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἀλληλεθνὲς δίκαιον παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Γαλλικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δαμασκηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Πολιτικὴ δικονομία παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Διομήδους Κυριακοῦ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ῥωμαϊκὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Π. Καλλιγᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ποινικὴ δικονομία παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Ν. Κωστῆ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία καὶ δημοσιονομία· παρὰ τοῦ κυρίου Α. Κ. Οἰκονόμου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἐμπορικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γ. Ῥάλλη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Ν. Φλογαΐτου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Μεταλλικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Α. Μοσχονησίου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Πολιτικὴ οἰκονομία παρὰ τοῦ κυρίου Τ. Ἀδαμοπούλου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Συνταγματικὸν δίκαιον παρὰ τοῦ κυρίου Ἀναστασίου Στούπη, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Γ'.) Ἐν τῇ Ἰατρικῇ σχολῇ.

Κλινικὴ ἰατρικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Χ. Πρετεντέρη Τυπάλδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Κλινικὴ ἰατρικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Α. Μακκᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ὑγιεινὴ παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Μπαλάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ νοσοκομείου τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Συφιλιδικὰ νοσήματα παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Κλινικὴ τῶν συφιλιδικῶν νοσημάτων παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 12—1 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Ἀνατομία παρὰ τοῦ κυρίου Δαμιανοῦ Γεωργίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Καραμήτσα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀστυκλινικὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Γενικὴ παθολογικὴ ἀνατομία παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Χατζημιχάλη, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἀσκήσεις μικροσκοπικαὶ παρὰ τοῦ αὐτοῦ καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Χειρουργικὴ κλινικὴ παρὰ τοῦ Κυρίου Θ. Ἀρεταίου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 10 1/2—12 π. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Μαιευτικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Μ. Βενιζέλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ Μαιευτηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Νοσήματα τῶν γυναικῶν παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Παθολογία τῶν παίδων παρὰ τοῦ κυρίου Α. Βιτσάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ἐγκυκλοπαιδεία καὶ μεθοδολογία τῆς Ἰατρικῆς παρὰ τοῦ κυρίου Π. Γ. Κυριακοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Γενικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ὑγιεινὴ παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Πύρλα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Φαρμακολογία παρὰ τοῦ κ. Θ. Ἀφεντούλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Χειρουργία μετὰ τοπογραφικῆς ἀνατομίας παρὰ τοῦ κυρίου Παύλου Ἰωάννου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀσκήσεις χειρουργίας καὶ τοπογραφικῆς ἀνατομίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἑκάστοτε τυγχανόντων πτωμάτων.

Φυσιολογία παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Ζωχιοῦ, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀστυκλινικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Γ. Ὀρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς ἀστυκλινικῆς, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Ὀφθαλμικὰ πάθη παρὰ τοῦ κυρίου Α. Ἀναγνωστάκη, τακτι-

κοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ 'Οφθαλμιατρείου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

'Οφθαλμιατρικὴ κλινικὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Δηλιγιάννη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τρίτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 2—3 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

'Ιατροδικαστικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Α. Πάλλη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Φυσιολογία (περὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος) παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Βουσάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Εἰδικὴ νοσολογία καὶ θεραπευτικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Αἰγινήτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην πλὴν τῆς πέμπτης, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Χειρουργικὴ παθολογία παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Μαγγίνα, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Γενικὴ νοσολογία καὶ ὑγιεινὴ παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Πρινάρη, τακτικοῦ καθηγητοῦ.

Μαιευτικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Κόνσολα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

'Ιατροδικαστικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Α. Γεωργαντᾶ, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Τοξικολογία μετὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρᾳ 12—1 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Μαιευτικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Δ. Χατζίσκου, ὑφηγητοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Χειρουργικὴ παθολογία παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Σκιαδαρέση, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ πέμπτην, ὥρᾳ 2—3 μ. μ.

Ὀφθαλμιολογία παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελλαπόρτα, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π.μ.

Δ'.) Ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ.

α') Ἐν τῷ φιλολογικῷ τμήματι.

Ἱστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης παρὰ τοῦ κυρίου Ἀθ. Σ. Ῥουσοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ ἑρμηνεία Παυσανίου παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀρχαιολογικαὶ ἀσκήσεις παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Συνέχεια τῆς ἑρμηνείας τῶν Ἀριστοφάνους Βατράχων, καὶ μετὰ αὐτὴν Ἑρμηνεία τοῦ Αἰσχύλου Ἀγαμέμνονος παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Φιντικλέους, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Συνέχεια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματολογίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, ὥρᾳ 8—9 π. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία Θουκυδίδου ἐν τῷ φροντιστηρίῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάβατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Κοτζᾶ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην ὥρᾳ 9—10 π. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν, παρασκευὴν καὶ σάββατον, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Ἱστορία τοῦ δράματος παρὰ Ῥωμαίοις καὶ τὰ τοῦ θεάτρου αὐτῶν παρὰ τοῦ κυρίου Εὐθ. Καστόρχη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ἀμφιτρύωνα τοῦ Πλαύτου παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Παππαῤῥηγοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, τετάρτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας (μέρος πρῶτον θεωρητικὸν) παρὰ τοῦ

κυρίου Φ. Πυλαρηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία τῆς Σοφοκλέους Ἀντιγόνης παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Χ. Σεμιτέλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Ἑρμηνεία μετὰ εἰσαγωγῆς τοῦ Γ τῆς Ἰλιάδος παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Πανταζίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν πέμπτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ παρασκευήν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Περὶ γυμνασιακῆς παιδαγωγίας καὶ διδασκαλίας παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἑρμηνεία τοῦ Α τῆς Ὀδυσσείας παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Κόντου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Ἐν τῷ φροντιστηρίῳ ἐξήγησις τῶν Ἀδωνιαζουσῶν τοῦ Θεοκρίτου, παλαιογραφικὰ προβλήματα καὶ ἄσκησις εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γράφειν παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 12—1 μ. μ.

Λογικὴ καὶ μετ' αὐτὴν ἐγκυκλοπαιδεία τῆς φιλοσοφίας παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Πορφυροπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν παρασκευήν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τετάρτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Φιλοσοφικὸν φροντιστήριον παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ὁρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Ἠθικὴ φιλοσοφία καὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς ἀνθρωπολογία παρὰ τοῦ κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φιλολογικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην, πέμπτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 3—4 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Βιργιλίου Αἰνειάδος ἐν τῷ φιλολογικῷ φροντιστηρίῳ καὶ ἄσκησις εἰς τὸ λατινιστὶ γράφειν

παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Α. Κουμανούδη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἑρμηνεία τοῦ Πρωταγόρου τοῦ Πλάτωνος παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Μιστριώτου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἑλληνικὴ γραμματολογία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ἀρχαία ἱστορία παρὰ τοῦ κυρίου Σ. Τσιβανοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶν μὲν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ δευτέραν καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Ὁ ὑφηγητὴς κύριος Μ. Δέφνερ ἀκολούθως θέλει προσδιορίσει τό τε μάθημα καὶ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας του.

β) Ἐν τῷ φυσικῷ τμήματι.

Γενικὴ χημεία παρὰ τοῦ κυρίου Α. Κ. Χρηστομάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ χημείου, καθ' ἑκάστην, ὥρᾳ 8—9 π. μ.

Ἀσκήσεις πρακτικαὶ τῶν φαρμακοποιῶν, ἰατρῶν καὶ φυσικομαθηματικῶν ἐν τῷ χημείῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἑκάστην, ἀπὸ ὥρας 9—12 π. μ., καὶ ἀπὸ ὥρας 3—6 μ. μ.

Ὀργανικὴ χημεία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην καὶ πέμπτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Ἀνατομία, ὀργανογραφία καὶ φυσιολογία τῶν φυτῶν παρὰ τοῦ κυρίου Θ. Γ. Ὀρφανίδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 9—10 π. μ., καὶ ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Συνταγολογία παρὰ τοῦ κυρίου Γ. Ν. Ζαβιτσάνου, τακτικοῦ καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἀσκήσεις ἐν τῷ φαρμακευτικῷ φροντιστηρίῳ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 2—4 μ. μ.

Φαρμακευτικὴ πειραματικὴ χημεία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τετάρτην, παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Μεταλλουργία, ἤτοι καμινευτικὴ βαρέων μετάλλων παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Μητσοπούλου, ἐκτάκτου καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν καὶ τρίτην, ὥρᾳ 10—11 π. μ.

Γεωλογία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν παρασκευὴν καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 10—11, κατὰ πᾶσαν δὲ τετάρτην, ὥρᾳ 11—12 π. μ.

Φυσικὴ ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Σ. Στρούμπου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν δευτέραν, πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 12—2 μ. μ., κατὰ πᾶσαν δὲ τρίτην καὶ τετάρτην, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀνωτέρα ὀπτικὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ καθ' ὁρισθησομένην ἡμέραν καὶ ὥραν.

Ζωολογία (εἰδικὸν μέρος) παρὰ τοῦ κυρίου Ἡρ. Μητσοπούλου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, καθ' ἑκάστην, πλὴν τοῦ σαββάτου.

Χημεία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν ἰατρικὴν παρὰ τοῦ κυρίου Ἰωάννου Γ. Ἰωάννου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν πέμπτην καὶ πᾶν σάββατον, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Πειραματικὴ φυσικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Τιμολέοντος Α. Ἀργυροπούλου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρᾳ 1—2 μ. μ.

Ἀνωτέρα μαθηματικὴ ὀπτικὴ παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

γ'.) Ἐν τῷ μαθηματικῷ τμήματι.

Ὁλοκληρωτικὸς ὑπολογισμὸς καὶ στοιχεῖα ἀστρονομίας παρὰ τοῦ κυρίου Ι. Γ. Παπαδάκη, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 9—10 π. μ.

Ἀνωτέρα ἄλγεβρα παρὰ τοῦ κυρίου Ἀθ. Κυζικηνοῦ, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν μὲν τετάρτην, ὥρᾳ 3—4 μ. μ., κατὰ πᾶν δὲ σάββατον, ὥρᾳ 3—5 μ. μ.

Διαφορικὸς ὑπολογισμὸς παρὰ τοῦ κυρίου Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν δευτέραν, τρίτην, τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 4—5 μ. μ.

Κινηματικὴ παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Χ. Νικολαΐδου, τακτικοῦ καθηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τρίτην, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Τριγωνομετρία παρὰ τοῦ αὐτοῦ, κατὰ πᾶσαν παρασκευήν, ὥρᾳ 5—6 μ. μ.

Στοιχειώδης ἀστρονομία παρὰ τοῦ κυρίου Δ. Κ. Κοκκίδου, ὑφηγητοῦ, κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ παρασκευήν, ὥρᾳ 3—4. μ.μ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Φιλοσοφίας ἔργον καὶ θέσις. Λόγος εἰσιτήριος Κ. Πορφυροπούλου, καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 24.

Ὁ ἐν Σέῤῥαις Μακεδονικὸς φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος. Ἔκθεσις τῶν ἀπὸ 30 μαΐου 1875 μέχρι 23 μαΐου 1876 πεπραγμένων, ὑπὸ τοῦ προέδρου Ἰω. Θεοδωρίδου. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 15.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Γεωργίου Σουρία περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1875—1876, τύποις Γυμνασίου Χίου 1876, 8ον, σελ. 44.

Ἐγχειρίδιον Ἀριθμητικῆς μετὰ συλλογῆς προβλημάτων, ἐπεξεργασθὲν ὑπὸ Γ. Γεράκη. ἔκδ. η' Ἀθήνησι 1877, 12ον, σελ. 152.

Ἐπετηρὶς τῆς ἡγεμονίας Σάμου διὰ τὸ ἔτος 1876 ὑπὸ Ἐπαμ. Σταματιάδου, διευθυντοῦ τοῦ ἡγεμονικοῦ διοικητικοῦ γραφείου. Ἐν Σάμῳ 1876, 8ον, σ. 166.

Στοιχειώδης ῥητορικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν σπουδαζόντων, ἐρανισθεῖσα ἐξ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων ὑπὸ Ἐμ. Γαλάνη. Ἀθήνησι 1876, 8ον, σ. 182.

Γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα φοιτώντων, συνταχθεῖσα ὑπὸ Γ. Γεράκη, ἔκδ. γ', Ἀθήνησι 1876, 12ον, σ. 152.

Περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ ἐτυμολογεῖν ἐν ταῖς σημιτικαῖς γλώσσαις καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ὑπὸ Γ. Πανταζίδου. Ἐν Λειψίᾳ 1876, 8ον, σ. 36.

Σχόλια εἰς τὰ περὶ τοῦ γαλλικοῦ πολέμου ἀπομνημονεύματα τοῦ Γ. Ἰουλίου Καίσαρος, ἐξηγητικά, γραμματικά, ἱστορικὰ κλπ, συνταχθέντα ὑπὸ Π. Π. Ἰασεμίδου, καθηγητοῦ. Τεῦχος β'. Ἐν Ἀθήναις 1876, 12ον, σ. 176.

Ἐκ τῶν τοῦ Ζίμμερμαν περὶ μοναξίας, Σατωβριάνδου περιγραφὴ ἱερῶν κλπ. μετάφρασις, μεθ' ἃ προσετέθησαν καὶ ἴδιά τινα ὑπὸ τοῦ πρώην βουλευτοῦ καὶ νῦν δημάρχου Αἰγιέων Α. Μιχαλοπούλου. Ἐν Αἰγίῳ 1876, 8ον, σ. 102.

* Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος κατὰ βιογραφίας συγγεγραμμένη, ἤτοι οἱ ἔνδοξοι ἄνδρες ὑπὸ H. W. Stoll, μεταφρασθεῖσα καὶ ἐπαυξηθεῖσα ὑπὸ Χαρίση Πουλίου, καθηγητοῦ, μετὰ εἰκονογραφιῶν. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σ. 686.

Πίνακες τῶν ἐν τῇ λατινικῇ γραμματικῇ καὶ συντακτικῷ Εὐθ. Καστόρχη περιεχομένων καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδόσεις, ἰδίως δὲ τῆς τῶν μορίων συντάξεως, πολλῶν φράσεων, συντακτικῶν ποικιλιῶν πολλῶν ῥημάτων κτλ., συνταχθέντες ὑπὸ Β. Π. Βουζίκη, γυμνασιάρχου. Ἐν Τριπόλει 1876, 8ον, σελ. 32.

* Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπὸ Ν. Κοτζιᾶ, τόμ. β', ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 520.

* Περὶ τῆς κατὰ σύνταγμα ὀργανώσεως τοῦ κράτους ὑπὸ Ἀθανασίου Ῥοντήρη, τόμ. ά, ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 752.

Σκέψεις περὶ μεταῤῥυθμίσεως τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος (ὑπὸ Κ. Στρούμπου, γραμματέως τῆς δημαρχίας Πειραιῶς). Ἐν Πειραιεῖ 1876, 8ον, σελ. 26.

ΣΗΜ. Οἱ ἀστερίσκοι δηλοῦσιν ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ὀνομαζομένων νέων βιβλίων ἐλήφθησαν οὐχὶ ἀμέσως ἐξ αὐτῶν, διότι οἱ ἐκδόται δὲν ἔπεμψαν αὐτὰ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀθηναίου, ἀλλ' ἐξ ἐφημερίδων, αἵτινες προλαβοῦσαι ἐγνωστοποίησαν τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1876. Σεπτέμβριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,18χμ.	
Μεγίστη »	758,34	(τὴν 24ην).
Ἐλαχίστη »	746,81	(τὴν 9ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία	25,08.	
Μεγίστη »	34,5	(τὴν 15ην).
Ἐλαχίστη »	14,7	(τὴν 25ην).

Ἡμέραι βροχῆς 1, ἀστραπῶν 3.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 2 Δ, 1 ΒΔ, 7 ΒΑ, 1 Α, 1 ΝΑ, 10 Ν.

Ὀκτώβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	753,54χμ.
Μεγίστη »	760,27 (τὴν 5ην).
Ἐλαχίστη »	744,06 (τὴν 31ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία	20,31
Μεγίστη »	28,8 (τὴν 5ην).
Ἐλαχίστη »	12,6 (τὴν 25ην).

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 35,96χμ.), ἀστραπῶν 9, βροντῶν 2.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 6 ἡμέρας ΝΔ, 4 Δ, 1 ΒΔ, 1 Β, 15 ΒΑ, 1 ΝΑ, 3 Ν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,82.
Μεγίστη »	759,49 (τὴν 17ην).
Ἐλαχίστη »	743,08 (τὴν 1ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία	13,22.
Μεγίστη »	22,1 (τὴν 2αν).
Ἐλαχίστη »	3,5 (τὴν 12ην).

Ἡμέραι βροχῆς 18 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 95,03χμ.), δρόσου 2 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,10χμ.), ἀστραπῶν 10, βροντῶν 4.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 3 Δ, 5 ΒΔ, 7 ΒΑ, 1 Α, 11 Ν.

Δεκέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,98.	
Μεγίστη	»	760,04	(τὴν 14ην).
Ἐλαχίστη	»	744,39	(τὴν 25ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία	13,39.	
Μεγίστη »	21,0	(τὴν 7ην).
Ἐλαχίστη »	1,5	(τὴν 28ην).

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 12,34χμ.), δρόσου 6 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,42χμ.), ἀστραπῶν 7, βροντῶν 2.

Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11 ἡμέρας ΝΔ, 7 Δ, 3 ΒΑ, 1 ΝΑ, 9 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ.

Ἐν τῷ τεύχει τούτῳ σελ. 211, στίχῳ 4 κάτωθεν μετὰ τὴν λέξιν ῥινισμὸν πρόσθες μετέπεσαν.

Ἐν σελ. 214 στίχ. 13 κάτωθεν πρόσθες· «Οὕτω καὶ ἐν τῇ Τσακων. ἀλjᾶ (δωρ. ἀλλᾷ=ἀλλαχοῦ) καὶ ἐν Ἀθήναις ἄλjαις=ἄλλαι, καὶ ἐν Αἴνῳ, βάλΝω (βάλjω=βάλλω), ἄλΝα (ἄλjα=ἄλλη) κτλ.

Σελ. 218 στίχῳ 3 ἄνωθεν ἀντὶ ceptem γρ. septem.

Αὐτόθι στίχῳ 6 ἄν. μετὰ τὸ ὑῤῥίσκος πρόσθες Σαλμυδισσὸς (Ἁλμυδισσός).

Αὐτόθι στίχ. 12 μετὰ τὴν λέξιν serpens πρόσθες σαλμοτρώγεται (ἁλμοτρώγεται).

ΘΕΩΡΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΗΣ ΤΟΥ HOLTZ.

1. Οἱ φυσικοὶ ἐξηγοῦσι μὲν πῶς διὰ τῆς μηχανῆς τοῦ Holtz ἀναπτύσσεται ὁ ἠλεκτρισμὸς, ἀμφιβάλλουσι δὲ οἱ πλεῖστοι περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἐξηγήσεως ταύτης· ὅθεν συμπληροῦντες ἡμεῖς αὐτὴν, προτιθέμεθα νὰ ἄρωμεν τὰς ἀμφιβολίας.

2. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐξήγησις πρέπει νὰ συμφωνῇ πρὸς τὰ πειραματικὰ ἐξαγόμενα καὶ τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς, ὑπενθυμίζομεν ἐν πρώτοις ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς ὁ ἐγειρόμενος ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρισμένου σώματος ἐπὶ τῶν κακῶν ἀγωγῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ σωμάτων, οἷα ἡ ὕαλος, ἐκτελεῖται μετὰ βραδύτητος μείζονος ἢ ἐπὶ τῶν καλῶν ἀγωγῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ σωμάτων. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ὅταν ὕαλος παχεῖα, ἐν εἴδει δίσκου V, στρέφηται ἐνώπιον ἠλεκτρικῆς πηγῆς, αἱ εἰς τὰς ἀντικειμένας τοῦ δίσκου ἐπιφανείας ἀναπτυσσόμεναι δύω ἑτερώνυμοι ἠλεκτρικαὶ μόλις θέλουσι γείνῃ αἰσθηταὶ, μάλιστα δὲ ἐὰν ἡ ἠλεκτρικὴ πηγὴ εἶναι ἀσθενὴς (α). Τούτου ἕνεκα δὲν τὰς λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν· ἄλλως δὲ ἐπειδὴ αὗταί εἰσιν ἴσαι καὶ ἑτερώνυμοι, $+\theta$ καὶ $-\theta$, σχ. 1, ἕλκονται ἀμοιβαίως καὶ *οὐδόλως μεταβάλλουσι τὰ ἠλεκτρικὰ ἀποτελέσματα*, *ἅτινα ἀκολούθως δυνατὸν νὰ λάβωσι χώραν ἐπὶ τῶν δύο ἐπιφανειῶν τοῦ ὑαλίνου δίσκου*.

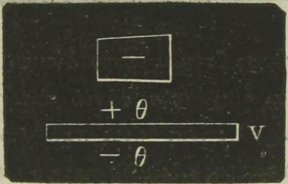

Σχ. 1.

(α) «Ἡ ἐπιφάνεια (τοῦ ὑαλίνου δίσκου) ἡ ἐστραμμένη πρὸς τὴν πηγὴν, λαμβάνει ἀ σ θ ε ν ῆ θετικὴν ἠλεκτρικὴν, ἡ δὲ ἐστραμμένη πρὸς τὸ κτένιον λαμβάνει ἀσθενῆ ἀρνητικήν». Riess annales de Poggendorff. t. CXXX. 1. p. 215.

3. Ὑποθέσωμεν ἤδη παρατηρητὴν ἱστάμενον εἰς τὸ σημεῖον X καὶ ἐστραμμένον πρὸς τὴν μηχανήν, σχ. 2· οὗτος βλέπει τότε δύο δίσκους A καὶ α, κειμένους καθέτως τῷ ὁρίζοντι. Ἡ ἀκτὶς τοῦ δίσκου A εἶναι μείζων τῆς τοῦ α κατὰ δύο ἑκατοστόμετρα, ἡ δὲ μεταξὺ τούτων ἀπόστασις ἰσοῦται πρὸς τρία χιλιοστόμετρα. Καὶ ὁ μὲν δίσκος A διαμένει ἀκίνητος, ἐπερειδόμενος διὰ τοῦ κεντρικοῦ μέρους αὐτοῦ, διατρήτου ὄντος, ἐπὶ ἑτέρου μικροῦ ξυλίνου δίσκου ἀκινήτου, τηρουμένης τῆς καθέτου τῷ ὁρίζοντι θέσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν τεσσάρων τροχηλιῶν c. Ὁ δὲ δίσκος α εἶναι κινητὸς ἐστηριγμένος ἐπὶ ἄξονος, δι' οὗ λαμβάνει ταχύτητα δεκαπέντε γύρων περίπου κατὰ δευτερόλεπτον.

Σχ. 2.

Ἐπὶ τοῦ ἀκλονήτως ἐστηριγμένου δίσκου A καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς ὁριζοντίου διαμέτρου αὐτοῦ ἠνεῴχθησαν δύο ὀπαί, ἤτοι θυρίδες, τὸ μέγεθος ἴσαι πρὸς παλάμην, εἰς ἑκατέραν δὲ τούτων τὸ ἀνώτερον πέρας τῆς μιᾶς καὶ τὸ κατώτερον τῆς ἑτέρας, εἰσὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ χάρτου, ὅστις στραφεὶς ἐπετέθη ἐπὶ τῆς ὑάλου οὕτως ὥστε νὰ καλύπτῃ πλάτος 4—5 ἑκατοστομέτρων· καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ καλούμενοι *ὁπλισμοὶ* M καὶ N, φέροντες ἑκάτερος αἰχμὴν ἐκ χάρτου παχέος εἰς τὸ μέσον τοῦ ῥηθέντος πέρατος τῆς ὀπῆς διευθυνομένην πρὸς τὸ κέντρον αὐτῆς.

Εἰς τὸ ὕψος ἐν ᾧ κεῖνται οἱ ὁπλισμοὶ M, N καὶ πρὸ τοῦ κι-

νητοῦ δίσκου *α*, ἐτέθησαν δύο κτένια μεταλλικὰ *n*, *n'*, ὧν ἕκαστον κοινωνεῖ δι' ὁριζοντίων μεταλλικῶν κυλίνδρων *nrs*, *n'r's'*, ἐχόντων πάχος ἴσον πρὸς τὸ τοῦ δακτύλου, ταῖς σφαίραις *s*, *s'*.

Καὶ ἡ μὲν σφαῖρα *s* τηρεῖ τὴν θέσιν αὐτῆς ἀμετάβλητον, ἡ δὲ σφαῖρα *s'* δύναται νὰ πλησιάσῃ ἢ νὰ ἀπομακρυνθῇ διὰ τῆς μεταλλικῆς ῥάβδου *s' z'*, ἥτις φέρει λαβὴν ἐξ ἐλαστικοῦ, κακοῦ ἀγωγοῦ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Οἱ δὲ μεταλλικοὶ ἀγωγοὶ *nzs*, *n'z's'* ἐπερείδονται ἐπὶ μονωτικῶν ὑαλίνων ποδῶν.

Ὡς δὲ ὑπάρχει γνωστόν, τιθέμεθα εἰς ἐνέργειαν τὴν μηχανὴν ταύτην φέροντες ἐν πρώτοις εἰς ἐπαφὴν τὰς δύο σφαίρας *s*, *s'*, κρατοῦντες δὲ ἔπειτα ἐφηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ Μ ἐπί τινας στιγμὰς ἔλασμα ἐλαστικὸν (caoutchouc) προστριβὲν μὲ δέρμα αἰλούρου, ἐν ᾧ συγχρόνως στρέφομεν τὸν δίσκον *α* ἀντιῤῥόπως τῇ διευθύνσει τῶν χαρτίνων αἰχμῶν. Τοῦ περιβάλλοντος δὲ ἀέρος ξηροῦ ὄντος ἀκούομεν μετ' οὐ πολὺ συνεχῆ τινα ψίθυρον, προερχόμενον ἐκ τῆς γινομένης ἑνώσεως τῶν ἑτερωνύμων ἠλεκτρικῶν, ἐν τῷ μεταξὺ τῶν σφαιρῶν *s*, *s'* σμικρῷ διαστήματι, ὁπότε ἀπομακρύνοντες βαθμηδὸν τὴν σφαῖραν *s''* βλέπομεν ἐμφανιζομένους σπινθῆρας μεταξὺ τῶν σφαιρῶν *s*, *s*, ἀπεχουσῶν μέχρι 18 ἑκατοστομέτρων καὶ ἔτι πλέον ἀπ' ἀλλήλων.

5. Ἐξηγοῦμεν δὲ τίνι τρόπῳ αἱ δύο ἠλεκτρικαὶ ἀναπτύσσονται διὰ τῆς μηχανῆς ταύτης, ἀκολουθοῦντες μετὰ τοῦ **Riess** τὴν θεωρίαν τῶν δύο ἠλεκτρικῶν ῥευστῶν.

Ἅμα τὸ ῥηθὲν ἐλαστικὸν ἔλασμα ἐφάψηται τοῦ ὁπλισμοῦ Μ, ἠλεκτρίζει αὐτὸν ἀρνητικῶς, σχ. 3· αὕτη δὲ ἡ ἀρνητικὴ ἠλεκτρικὴ ἐπιδρᾷ ἐπί τε τοῦ ὑαλίνου δίσκου *α* καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ *nzs* συγχρόνως.

Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι αἱ ἀντικείμεναι ἐπιφάνειαι τοῦ ὑαλίνου δίσκου *α* λαμβάνουσι τὰς ἑτερωνύμους ἠλεκτρικὰς $+\theta$ καὶ $-\theta$, αἵτινες ἀσθενεῖς οὖσαι καὶ ἀμοιβαίως ἑλκόμεναι δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὑφ' ἡμῶν, §. 2.

Ἡ δὲ ἐπίδρασις τῆς ἀρνητικῆς ἠλεκτρικῆς τοῦ ὁπλισμοῦ Μ

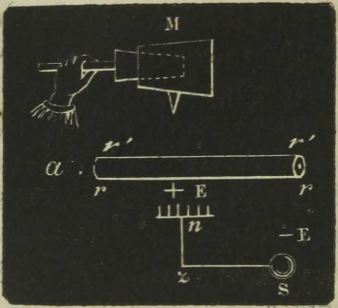

Σχ. 3.

ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ *nzs* δίδωσιν εἰς τὴν σφαῖραν *s* τὴν ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν —E, ἐν ᾧ ἡ θετικὴ +E ἐκπηδᾷ ἐκ τῶν ἀκίδων *n* ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας *rr* τοῦ δίσκου *a*, σχ. 2, σχ. 3, ὅστις τὴν μεταφέρει καὶ ἀλλαχοῦ ὅταν κατὰ μικρὸν στραφῇ ὑπὸ τοῦ ἄξονος.

Ὅταν λοιπὸν ὁ δίσκος οὗτος *a* στραφῇ κατὰ ἡμιπεριφέρειαν, ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ *rr*, ἡ φέρουσα τὴν θετικὴν ἠλεκτρικὴν +E, φθάνει ἀπέναντι τῶν ἀκίδων *n'* τοῦ ἀγωγοῦ *n'z's'* καὶ τοῦ ὁπλισμοῦ N, τοῦ κειμένου κατέναντι, σχ. 4.

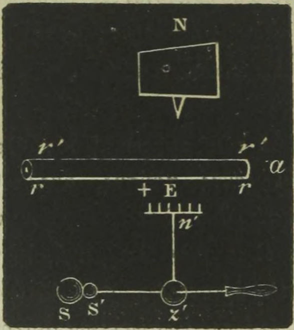

Σχ. 4.

Τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ἐκπορευομένης ἤδη ἐκ τῆς ἐπιφανείας *rr* τοῦ δίσκου *a*, τοῦ φέροντος τὴν ἠλεκτρικὴν +E δείξωμεν:

α'. Πῶς ἡ σφαῖρα *s'* λαμβάνει ἠλεκτρικὴν θετικήν;

β'. Πῶς ἡ ἐπιφάνεια *rr* τοῦ δίσκου *a*, ἀφ' οὗ ἀποβάλῃ τὴν

θετικὴν ἠλεκτρικὴν +Ε, δέχεται ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν, μεθ' ἧς ἐπανέρχεται, στραφεῖσα ἔτι κατὰ ἡμιπεριφέρειαν, εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς θέσιν, ἀπέναντι τοῦ ὁπλισμοῦ Μ ;

6. Ἡ θετικὴ ἠλεκτρικὴ +Ε τοῦ δίσκου *α*, κειμένου κατέναντι τοῦ ὁπλισμοῦ Ν, ἐπιδρᾷ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ Ν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ *n'z's'* καὶ τὸ διττὸν ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἐκτελεῖ εἰς στιγμὴν χρόνου ἐλαχίστην, διὸ ὅπως κατανοήσωμεν τοῦτο, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἑκάτερον διαδοχικῶς.

Ἡ θετικὴ ἠλεκτρικὴ +Ε ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἠλεκτρικῆς τοῦ ὁπλισμοῦ Ν, ἀναλύει αὐτὴν καὶ ἀπωθεῖ μὲν θετικὴν ἠλεκτρικὴν +*e* ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ τούτου Ν, σχ. 5, ἕλκει δὲ ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν —*e*, ἥτις ἐκπηδῶσα ἐκ τῆς χαρτίνης ἀκίδος τοῦ ὁπλισμοῦ Ν προσκολλᾶται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας *r'r'* τοῦ δίσκου *α*.

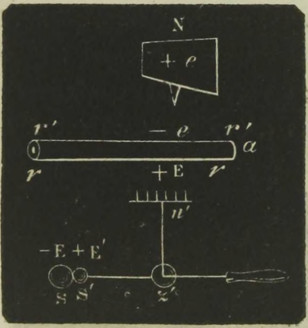

Σχ. 5.

Συγχρόνως δὲ ἡ αὐτὴ ἠλεκτρικὴ +Ε ἀναλύει τὴν φυσικὴν ἠλεκτρικὴν τῶν ἀκίδων *n'* καὶ τοῦ ἀγωγοῦ *n'z's'* καὶ ἀπωθεῖ μὲν ἠλεκτρικὴν θετικὴν +Ε' εἰς τὴν σφαῖραν *s'* (ἣν ἅμα ἀφικνουμένην κρατεῖ ἡ ἀρνητικὴ ἠλεκτρικὴ —Ε (α) τῆς σφαίρας *s*), ἕλκει δὲ ἠλεκτρικὴν ἀρνητικὴν —Ε', ἥτις ἐκπηδῶσα ἐκ τῶν ἀκίδων *n'* ἐπὶ τοῦ δίσκου *α*, οὐδετεροῖ τὴν ἠλεκτρικὴν +Ε, σχ. 6.

(α) Τούτου ἕνεκα αἱ σφαῖραι s, s' τηροῦνται εἰς ἐπαφὴν, ἄλλως ἡ ἠλεκτρικὴ +Ε' ἤθελε καὶ αὐτὴ ἐκφύγῃ ἐκ τῶν ἀκίδων n'.

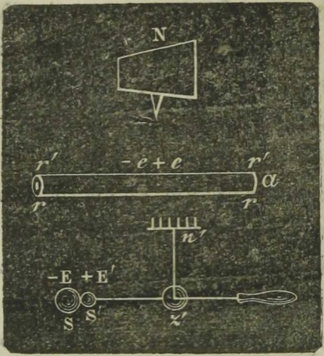

Σχ. 6.

Ἤδη δὲ ἅμα ἐξέλιπεν οὕτως ἡ θετικὴ ἠλεκτρικὴ +E τῆς ἐπιφανείας rr τοῦ δίσκου α, ἡ ἠλεκτρικὴ +e τοῦ ὁπλισμοῦ N μὴ ἀπωθουμένη ὑπὸ τῆς ἠλεκτρικῆς +E, ἥτις παρήγαγε ταύτην καὶ ἐκράτει μεμακρυσμένην, ἐκπηδᾷ ἐκ τῆς χαρτίνης ἀκίδος τοῦ ὁπλισμοῦ N ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας r′r′ τοῦ δίσκου α καὶ ἑνουμένη μετὰ τῆς ἀρνητικῆς ἠλεκτρικῆς —e τῆς ἐπὶ τῆς ὑάλου προσκεκολλημένης, ὡς εἴρηται, οὐδετεροῖ αὐτήν, σχ. 6 καὶ σχ. 7.

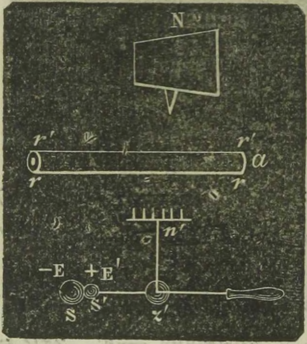

Σχ. 7.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκπηδήσῃ ἡ θετικὴ ἠλεκτρικὴ +e τοῦ ὁπλισμοῦ N ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας r′r′, καὶ διαρκοῦντος τοῦ χρόνου, καθ' ὃν αὕτη ἐκρατεῖτο ἐπὶ τοῦ N, ἐπέδρασε καταφανῶς καὶ αὕτη ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἠλεκτρικῆς τοῦ ἀγωγοῦ n′z′s′ καὶ πα-

ῥήγαγε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀποτέλεσμα (α), ἀπέωσε θετικὴν ἠλεκτρικὴν $+e'$, σχ. 8, εἰς τὴν σφαῖραν s', εἵλκυσε δὲ ἀρνητικὴν $-e'$, ἥτις ἐκ τῶν ἀκίδων n' ἐκπηδήσασα, προσεκολλήθη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑαλίνου δίσκου α (β).

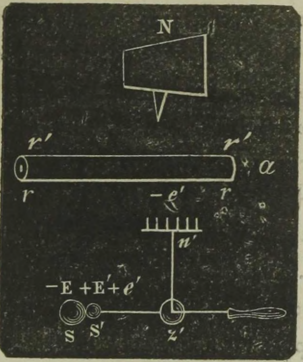

Σχ. 8.

Ὅταν λοιπὸν ὁ δίσκος α στραφῇ καὶ ἐκτελέσῃ τὴν δευτέραν ἡμιπεριφέρειαν, θέλει ἐπανέλθει εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν ἀπέναντι τοῦ ὁπλισμοῦ M ἔχων ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν $-e'$ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας rr τῆς ἐστραμμένης πρὸς τὰς ἀκίδας n, σχ. 9.

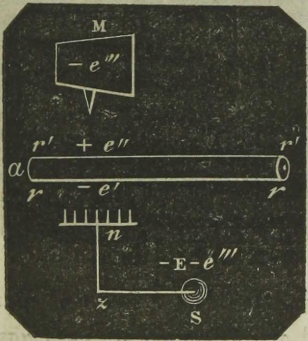

Σχ. 9.

(α) Παραπλησίαν τινὰ ἐνέργειαν εἴδομεν τελεσθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀρνητικῆς ἠλεκτρικῆς τοῦ ὁπλισμοῦ M ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ nzs. §. 5.

(β) Δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀσθενῆ ἀνάλυσιν, ἧς ἡ ἠλεκτρικὴ $+e'$ τοῦ ὁπλισμοῦ N γίνεται πρόξενος, ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τῆς ὑάλου, καθ' ἃ εἴρηται. §. 2.

7. Ἐνέργειαι ὅμοιαι πρὸς τὰς ῥηθείσας συγχρόνως τότε τελοῦνται, δηλαδὴ ἡ ἀρνητικὴ ἠλεκτρικὴ $-e'$ τοῦ δίσκου a ἐνεργεῖ σύναμα καὶ ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ M καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ *nzs* καὶ ἀναλύει τὴν φυσικὴν τούτων ἠλεκτρικήν. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ὁπλισμοῦ M κρατεῖ ὠστικῶς ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν $-e''$, τῆς θετικῆς ἠλεκτρικῆς $+e''$ ἐκπηδώσης ἐκ τῆς χαρτίνης ἀκίδος τοῦ M καὶ προσκολλωμένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας $r'r'$ τοῦ δίσκου a. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀγωγοῦ *nzs* ἡ ἠλεκτρικὴ $-e'$ ἐνεργοῦσα ἀπωθεῖ ἠλεκτρικὴν ἀρνητικὴν $-e'''$ εἰς τὴν σφαῖραν s, ἕλκει δὲ ἠλεκτρικὴν θετικὴν $+e'''$, ἥτις ἐκπηδῶσα ἐκ τῶν ἀκίδων n οὐδετεροῖ τὴν ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν $-e'$ τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας rr τοῦ δίσκου a.

Ἀλλ' ἅμα ἀφανισθείσης, ὡς εἴρηται, τῆς ἀρνητικῆς ἠλεκτρικῆς $-e'$ ἡ ἀρνητικὴ ἠλεκτρικὴ $-e''$ τοῦ ὁπλισμοῦ M μὴ κρατουμένη τοῦ λοιποῦ, ἐκπηδᾷ ἐκ τῆς χαρτίνης ἀκίδος τοῦ ὁπλισμοῦ M ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας $r'r'$ καὶ ἑνουμένη μετὰ τῆς θετικῆς ἠλεκτρικῆς $+e''$ τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας $r'r'$, οὐδετεροῖ αὐτήν, σχ. 10.

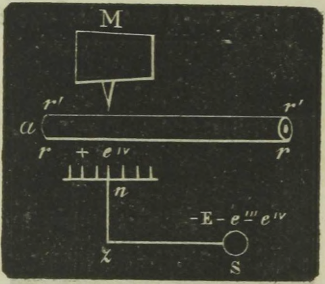

Σχ. 10.

Ἤδη δὲ πρὶν ἢ ἐκπηδήσῃ ἡ ἀρνητικὴ ἠλεκτρικὴ $-e''$ καὶ ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ ὁπλισμοῦ M, ἐπέδρασε καταφανῶς ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἠλεκτρικῆς τοῦ ἀγωγοῦ *nzs* καὶ ἐξέωσε μὲν ἀρνητικὴν ἠλεκτρικὴν $-e^{iv}$, εἵλκυσε δὲ θετικὴν ἠλεκτρικὴν $+e^{iv}$, ἥτις ἐκπηδήσασα ἐκ τῶν ἀκίδων n ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας rr τοῦ δίσκου προσεκολλήθη ἐπ' αὐτοῦ καὶ φέρει ταύτην ἑπομένως ὁ δίσκος a, διανύων τρίτην ἡμιπεριφέρειαν, εἰς τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ

πέρας τῆς ὁριζοντίου διαμέτρου· ἐκεῖ δὲ πάλιν γίνονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς θετικῆς ἠλεκτρικῆς $+e^{iv}$, ὅμοια πρὸς τὰ ἐκτεθέντα προηγουμένως §. 6, ἐπί τε τοῦ ὁπλισμοῦ N καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ *n'z's'* καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἀνανεοῦνται.

Δ. Σ. ΣΤΡΟΥΜΠΟΣ,
καθηγητής.

(Κατεχωρίσθη ἐν τῇ Revue des Sciences «Les mondes», Tom. XXXIX. p. 194. Fevrier. 1876).

ΠΕΡΙ ΗΛΙΟΥ (*).

Τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος τὸ ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀποῤῥοφώμενον, ὄχι μόνον δὲν χάνεται διὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ χρησιμεύει λίαν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς φύσεως πρὸς σκοπιμώτερον διαμερισμὸν τῆς θερμότητος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Διὰ τῆς ἀνίσου θερμάνσεως τῶν διαφόρων μερῶν τῆς ἀτμοσφαίρας διαταράσσεται ἡ ἰσοῤῥοπία αὐτῆς· ὅθεν πρὸς ἀποκατάστασιν ταύτης σχηματίζονται ῥεύματα ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους καὶ ἀπὸ τούτων πρὸς ἐκεῖνον· οὕτω λοιπὸν ἀπολαμβάνουσι μέρος τῆς ζωογόνου θερμότητος τοῦ ἡλίου καὶ αἱ χῶραι, αἵτινες ἀμέσως ὀλίγον θερμαίνονται δι' αὐτοῦ. Ἕτερον δὲ σημαντικώτατον μέσον τῆς ἐξισώσεως πρὸς διανομὴν τῆς θερμότητος εἶνε καὶ ἡ ἐξάτμισις τοῦ ὕδατος ἐν ταῖς χώραις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἄμεσος θέρμανσις εἶνε λίαν ἔντονος. Ὅπως δηλαδὴ μετατραπῇ ὕδωρ εἰς ἀτμούς, προσλαμβάνει ποσὸν θερμότητος ὡρισμένον ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ εἰς ἀτμοὺς μετατραπέντος ὕδατος. Ἡ ἐν τοῖς ἀτμοῖς λανθάνουσα αὕτη θερμότης χρησιμεύει μόνον ὅπως διατηρῇ αὐτοὺς ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην· ὅταν ὅμως οἱ ἀτμοὶ οὗτοι μετατραπῶσι πάλιν εἰς ὕδωρ, ἡ λανθάνουσα ἐν αὐτοῖς θερμότης ἐκλύεται καὶ χρησιμεύει πρὸς αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας. Οὕτω διὰ τῶν ἀτμῶν μεταφέρεται ση-

(*) Συνέχεια· ἴδε τόμ. Ε' τεῦχ. 6', σελ. 153.

μαντικὸν ποσὸν θερμότητος εἰς τὰς χώρας τὰς μακρὰν τοῦ ἰσημερινοῦ. Χρησιμεύουσι δὲ πρὸς τούτοις οἱ ἀτμοὶ καὶ ὅπως παρεμποδίζωσι τὴν δι' ἀκτινοβολίας ταχεῖαν ἀπώλειαν τῆς θερμότητος, ἣν ἡ γῆ λαμβάνει παρὰ τοῦ ἡλίου, διότι οἱ ἀτμοὶ τοῦ ὕδατος εἶνε κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος.

Κατὰ παρατηρήσεις ἀκριβεῖς ἐξατμίζεται κατ' ἔτος εἰς τὰς περὶ τὸν ἰσημερινὸν χώρας στιβὰς ὕδατος ὕψους 5 μέτρων. Ἐκ τῶν ἐξ αὐτοῦ σχηματιζομένων ἀτμῶν ἐπαναπίπτει ὡς βροχὴ εἰς τὰς αὐτὰς χώρας ποσὸν ἔχον ὕψος 2 μέτρων· τὸ λοιπὸν ποσὸν, ἤτοι στιβὰς ὕδατος ἔχουσα ὕψος 3 μέτρων, μεταφέρεται ὑπὸ τῶν ῥευμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς χώρας ἀπομεμακρυσμένας τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ καταπίπτει αὐτόθι ὡς βροχὴ ἢ χιών· οὕτω δὲ ἐκλύεται ἡ ἐν τοῖς ἀτμοῖς αὐτοῖς λανθάνουσα θερμότης. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Μώρυος (Maury) τὸ ἐτήσιον ποσὸν τῆς οὕτως ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ διὰ τῶν ἀτμῶν μεταβιβαζομένης θερμότητος ἐξαρκεῖ ὅπως ἀναλύσῃ ὄγκον σιδήρου 700 κυβικῶν γεωγραφικῶν μιλίων.

Καὶ ἡ ἄνισος θέρμανσις τῶν διαφόρων μερῶν τῆς θαλάσσης γεννᾷ ἐν αὐτῇ ῥεύματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν ὡσαύτως πρὸς διανομὴν τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου εἰς διάφορα μέρη τῆς γῆς, διότι τὰ θαλάσσια ῥεύματα, τὰ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους ῥέοντα, μεταφέρουσι αὐτόθι καὶ θερμότητα, τοὐναντίον δὲ τὰ ἀπὸ τῶν πόλων πρὸς τὸν ἰσημερινόν.

Ἀδύνατος εἶνε, τοὐλάχιστον μὲ τὰ νῦν γνωστὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ τοῦ ἡλίου. Ἐκ τούτου καὶ πᾶσαι αἱ πρὸς τοῦτο ἀπόπειραι σκοπὸν κυρίως ἔχουσι νὰ παράσχωσιν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ. Εὐνόητος δὲ εἶναι ἡ δυσκολία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν μόνον τὴν θερμότητα, ἣν δι' ἀκτινοβολίας ἐκπέμπει πρὸς ἡμᾶς ὁ ἥλιος, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ, διότι δὲν εἶνε γνωστὴ διὰ τὸν ἥλιον ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ποσοτήτων. Ἐκτὸς τούτου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶνε τοσαύτη ἢ τοσαύτη ἡ θερμοκρασία σώματος πολὺ μικροῦ, οὐχὶ δὲ καὶ μεγάλου, διότι

καὶ εἰς γήϊνα ἔτι σώματα δύναται νὰ ἦνε ὅλως διάφορος ἡ θερμοκρασία κατὰ τὰ διάφορα αὐτῶν μέρη. Ἐὰν λοιπὸν εἰς γήϊνα σώματα δέον νὰ διακρίνωμεν τὴν θερμοκρασίαν τῶν διαφόρων αὐτῶν μερῶν, πολὺ μᾶλλον εἶνε ἀνάγκη τῆς διακρίσεως ταύτης διὰ τὸν ὑπερμεγέθη ἥλιον.

Γενικά τινα συμπεράσματα ἢ ἐξ ἀναλογίας, ἢ καὶ διὰ παρατηρήσεων δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν περὶ τῆς σχετικῆς θερμοκρασίας τῶν διαφόρων αὐτοῦ μερῶν. Ὅπως δηλαδὴ κατωτέρω θέλομεν εἴπει, ὁ ἥλιος περιβάλλεται ὑπὸ ἀτμοσφαίρας ἐχούσης κατωτέραν τῆς φωτοσφαίρας θερμοκρασίαν, καθὰ ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις διδάσκει. Ἐξ ἀναλογίας δὲ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι περὶ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ὁ ἥλιος ἔχει κατωτέραν θερμοκρασίαν παρὰ εἰς τὰ ἔσω αὐτοῦ, διότι ἐκεῖ δι' ἐκπομπῆς θερμότητος εἰς τὸν χῶρον, ἄνευ ἀντικαταστάσεώς τινος αὐτῆς ἔξωθεν, ἐπέρχεται σχετικὴ ἀπόψυξις, ὅπως καὶ εἰς τὰ γήϊνα σώματα, τὰ ὁποῖα ἀποψύχονται ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω. Ἐκτὸς τῆς ἐλαττώσεως τῆς θερμοκρασίας ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω τοῦ ἡλίου παρατηρεῖται ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ περὶ τοὺς πόλους εἶνε μικροτέρα τὸν περὶ τὸν ἰσημερινὸν αὐτοῦ. Ὅπως δηλαδὴ θέλομεν εἰπεῖ, ὁ ἥλιος στρέφεται περὶ ἴδιον ἄξονα ἐκ Δ. πρὸς Α. εἰς διάστημα $25 \frac{1}{4}$ ἡμερῶν περίπου· τὰ σημεῖα λοιπὸν περὶ τὰ ὁποῖα στρέφεται εἶνε οἱ πόλοι τῆς περιστροφικῆς αὐτοῦ κινήσεως, ὁ δὲ μεταξὺ τῶν δύο πόλων μέγιστος αὐτοῦ κύκλος, ὁ ἰσημερινός.

Τὸ ἐπισφαλὲς ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἢ μᾶλλον τὸ ἀδύνατον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἡλίου καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἐξαγομένων, τὰ ὁποῖα εὗρον κατὰ τὰς ἀποπείρας αὐτῶν πρὸς εὕρεσιν αὐτῆς διάφοροι φυσιοδίφαι. Οὕτως ὁ Ζοίλνερος εὗρε, βασιζόμενος εἰς τὴν μηχανικὴν θεωρίαν τῆς θερμότητος, ὅτι ἡ θερμοκρασία τοῦ ἡλίου εἶνε εἰς μὲν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ 13,000 περίπου βαθμῶν τῆς ἑκατονταβάθμου διαιρέσεως τοῦ θερμομέτρου, αὐξάνει δὲ κατὰ 139 βαθμοὺς δι' ἕκαστον γεωγραφικὸν μίλιον. Ὁ Σέκκης διὰ πειραμάτων ἐπροσδιώρισε τὴν θέρμανσιν τῶν σωμάτων διὰ τῆς ἀκτινοβο-

λίας τοῦ ἡλίου, καὶ διὰ τῆς θερμάνσεως ταύτης ἐζήτησε νὰ εὕρῃ τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ. Εἴπομεν δηλαδὴ ἀνωτέρω ὅτι μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν γῆν πεμπομένης θερμότητος ἀποῤῥοφᾶται ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας, θερμαῖνον οὕτως ἐμμέσως καὶ τὰ λοιπὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σώματα, μέρος δὲ θερμαίνει ἀπ' εὐθείας αὐτὰ τὰ σώματα. Διὰ καταλλήλων λοιπὸν συσκευῶν εὑρέθη πόση εἶνε ἡ διὰ τῆς ἀμέσου ἀκτινοβολίας θέρμανσις τῶν σωμάτων.

Κατὰ τὰς ἐν Ῥώμῃ παρατηρήσεις τοῦ πατρὸς Σέκκη ἡ ἄμεσος ἀκτινοβολία τοῦ ἡλίου θερμαίνει κατὰ 12 βαθμοὺς Κελσίου τὰ σώματα πλειότερον ἢ ὅσον αὐτὰ θερμαίνονται διὰ τῆς ἐξισώσεως τῆς θερμότητός των μετὰ τοῦ πέριξ χώρου. Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη ποικίλλει καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους, οὖσα μείζων τὸ θέρος, καὶ κατὰ τὸ διάφορον ὕψος τοῦ ἡλίου ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, οὖσα ἐν συνόλῳ μείζων μὲ μεγαλείτερον ὕψος τοῦ ἡλίου. Πολὺ μείζων εἶνε ἡ διαφορὰ καθόσον ἀνυψούμεθα εἰς ὑψηλὰ ὄρη· οὕτω κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Σέκκη μνημονευομένας παρατηρήσεις τοῦ ἐν Γενεύῃ Σορέτου ἡ διαφορὰ αὕτη εἶνε εἰς ὕψος μὲν 400 μέτρων ἴση πρὸς 15 $\frac{1}{2}$ βαθμούς, εἰς ὕψος ὅμως 2500 μέτρων 18 $\frac{1}{2}$ καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, εἰς ὕψος δηλαδὴ 4800 μέτρων, εἶνε 21 βαθμῶν. Ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανὸν τῆς Ἰνδικῆς ὁ Οὐατερσῶν εὗρε τὴν διαφορὰν αὐτὴν ἴσην πρὸς 28 σχεδὸν βαθμούς, ὅταν ὁ ἥλιος εὑρίσκεται εἰς ὕψος 70 ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος. Ἕνεκα τῶν διαφόρων αὐτῶν ἐξαγομένων κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, καθ' ἃς γίνονται αἱ παρατηρήσεις, ὁ Σέκκης συμπεραίνει ὅτι ἐκ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν δὲν πρέπει μὲν ν' ἀναμένωμεν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἡλίου, δυνάμεθα ὅμως νὰ εὕρωμεν τὸ κατώτατον ὅριον αὐτῆς. Δεχόμενος λοιπὸν τὸν ἀριθμὸν τοῦ Σορέτου 21° εὑρίσκει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἡλίου ἴσην πρὸς 5 ἑκατομμύρια βαθμῶν Κελσίου (α).

(α) Κατὰ τὸν Σέκκην, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ θερμοκρασία αὕτη τῶν 5 ἑκ. ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐκπεμπομένης ἀπὸ τοῦ ἡλίου θερμότητος μόνον,

Ἡ θερμοκρασία ὅμως αὕτη δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ καθ' ὅλον τὸν ἥλιον· διότι εἰς μὲν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ἀδιακόπου ἀκτινοβολίας, εἶνε ἐλάσσων, μείζων δὲ πρὸς τὰ ἔσω· ὅθεν ἴσως καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν συμπερασμάτων αὐτοῦ πρὸς τὰ τοῦ Ζοιλνέρου εἶνε μᾶλλον φαινομένη μέχρι βαθμοῦ τινος. Ἡ γῆ ὅμως δὲν δέχεται μόνην τὴν ὑπὸ τοῦ στρώματος τῆς ἐπιφάνείας τοῦ ἡλίου ἐκπεμπομένην θερμότητα, ἀλλ' εἰς τὴν θερμότητα αὐτὴν προστίθεται καὶ ἡ θερμότης ἡ ἐκπεμπομένη καὶ ἀπὸ ἐσωτέρων στρωμάτων. Ἡ θερμοκρασία λοιπὸν αὐτὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς θερμοκρασία στρώματος ἐκπέμποντος τὴν θερμότητα, ἥτις δι' ἀκτινοβολίας ἐκπέμπεται πράγματι εἰς τὸν χῶρον ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν στρωμάτων τοῦ ἡλίου.

Χημικὴ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου.

Λίαν σπουδαία εἶνε καὶ ἡ χημικὴ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου, ἥτις ὁτὲ μὲν ἐκφαίνεται ταχέως, ὡς εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἰωδούχου ἀργύρου τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν, ὁτὲ δὲ ἐνεργεῖ βραδέως, ὡς εἰς τὴν ἐγχρωμάτισιν ὑφασμάτων, ἢ τὴν αὔξησιν τῶν φυτῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν συντελεῖ καὶ ἡ χημικὴ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου.

Γενομένης ἐρεύνης περὶ τῆς χημικῆς ἐνεργείας τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, εὑρέθη ὅτι αὕτη ἔχει τὴν μεγίστην αὐτῆς ἔντασιν μεταξὺ τοῦ βαθυκυάνου καὶ ἰοχρόου, ἐκτείνεται δὲ καὶ πέραν τοῦ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ὁρατοῦ ἰοχρόου ἄκρου· ἐξ ἐναντίας πρὸς τὸ ἐρυθρὸν ἄκρον παύει ἐν τῷ χρυσοχρόῳ οὕτως, ὥστε αἱ τὴν μεγίστην θερμαντικὴν ἔντασιν ἔχουσαι ἐρυθραὶ ἀκτῖνες τοῦ φάσματος δὲν παρουσιάζουσι χημικήν τινα ἐνέργειαν. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αἱ ἀκτῖνες αὗται ἀπορροφώμεναι οὐδεμίαν προξενοῦσιν χημικὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ὅτι

βεβαίως εἶνε κατωτέρα τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ τοῦ ἡλίου, διότι ἡ δύναμις τῆς ἐκπεμπομένης θερμότητος, διάφορος κατὰ τὰ διάφορα σώματα, εἶνε κατωτέρα τῆς ἐνυπαρχούσης ἐν αὐτῷ θερμότητος. Ἡ θερμοκρασία αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ κατώτατον ὅριον διὰ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἡλίου.

δὲν ἀντιδρῶσι χημικῶς εἰς τὰς συνθέσεις, ἐφ' ὧν ἐγένοντο αἱ ἔρευναι· μάλιστα κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Λομμελίου εἰς τὴν ὑπὸ τῶν φυτῶν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐνεργοῦσι κυρίως αἱ μεγάλην θερμαντικὴν δύναμιν ἔχουσαι ἀκτῖνες, δηλαδὴ αἱ ἐρυθραί.

Ἐρεύνης γενομένης περὶ τῆς διαφόρου ἐντάσεως τῆς χημικῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας, εὑρέθη ὅτι αὕτη ἔχει τὴν μεγίστην αὐτῆς ἔντασιν τὴν μεσημβρίαν, εἶνε δὲ τοσοῦτο μικροτέρα ὅσον ἡ ὥρα εἶνε ἐγγυτέρα τῆς ἀνατολῆς ἢ δύσεως τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὰς ἐξίσου ἀπὸ τῆς μεσημβρίας διαφερούσας ὥρας πρὸ ταύτης καὶ μετ' αὐτήν, π. χ. τὴν 9 π. μ. καὶ 3 μ. μ., αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἔχουσι τὴν αὐτὴν χημικὴν ἔντασιν. Ὅταν ὅμως ἡμέραν τινὰ ὁ οὐρανὸς ἦνε κεκαλυμμένος, δὲν ἰσχύουσι τὰ ῥηθέντα διὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν.

Διάφορος εἶνε ἔτι ἡ ἔντασις τῆς χημικῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας τοῦ ἔτους, οὖσα τὸν μὲν Ἰούλιον μεγίστη, ἐλαχίστη δὲ τὸν Δεκέμβριον. Κατὰ παρατηρήσεις ἀγγλικὰς ἐν Κηουΐῳ (Kew) τὸν ἰούλιον ἡ χημικὴ ἐνέργεια εἶνε ἑπτάκις μείζων τῆς τοῦ Δεκεμβρίου.

Ὅσον μᾶλλον πλησιάζομεν πρὸς τὸν ἰσημερινόν, αὐξάνει ἡ χημικὴ ἐνέργεια τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Γενομένης συγκρίσεως εὑρέθη ὅτι εἰς τὴν σχεδὸν ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν κειμένην πόλιν τῆς Βρασιλίας παρὰ ἡ ἔντασις τῶν χημικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου εἶνε 3 $\frac{1}{2}$ φορὰς μείζων ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἡ χημικὴ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου εἶνε ἢ ἄμεσος, ἐνεργοῦσα διὰ τῶν ἀμέσως προσπιπτουσῶν ἀκτίνων, ἢ ἔμμεσος διὰ τῶν ἀκτίνων, αἵτινες διασκορπίζονται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἀποῤῥοφώμεναι ὑπὸ ταύτης. Ἐνόσῳ ὁ ἥλιος ἔχει ὕψος ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα μικρότερον τῶν 50^{0}, ὑπερέχει ἡ ἐνέργεια τῶν διεσκορπισμένων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀκτίνων, ὅταν ὅμως ἔχῃ ὕψος μεῖζον τῶν 50^{0}, ὑπερέχει ἡ τῆς ἀμέσου ἀκτινοβολίας. Ἔχει δὲ ἡ ἀτμοσφαῖρα μεγάλην δύναμιν ἀποῤῥοφήσεως τῶν χημικῶν ἀκτίνων, ἀποῤῥοφῶσα τὰ 3/5· ὥστε μόνον τὰ 2/5 αὐτῶν φθάνουσι διὰ τῆς ἀμέσου ἀκτινοβολίας εἰς τὴν γῆν.

8) *Μαγνητικὴ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου.*

Καθὼς ἡ πεῖρα διδάσκει, ὁ ἥλιος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ μαγνητισμοῦ τῆς γῆς. Δὲν εἶνε εἰσέτι διακεκριμένον ἐὰν τοῦτο γίνεται δι' ἀμέσου μαγνητικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ ἡλίου, ἢ ἐμμέσως διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ θερμάνσεως τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐστραμμένου ἡμισφαιρίου τῆς γῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν τροποποιήσεως τῆς μαγνητικῆς καταστάσεως αὐτῆς. Δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος τις ἐναντίον τῆς ἐξ ἀναλογίας παραδοχῆς τῆς ἀμέσου μαγνητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου, ἀφοῦ καὶ ἡ πολὺ αὐτοῦ μικροτέρα γῆ ἔχει τοιαύτην· μάλιστα δὲ εὐκολώτερον δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν αὐτὴν, ἀφοῦ πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς ἀναπτύξεως τῆς κόμης τῶν κομητῶν ἐδέχθημεν ἄλλοτε ὡς πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ζοιλνέρου, ὅτι ὁ ἥλιος ἔχει ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τοῦ μαγνητισμοῦ ὑπάρχει ὡς γνωστὸν σχέσις. Ἡ τοιαύτη δὲ παραδοχὴ δὲν ἀποκλείει καὶ τὴν παραδοχὴν τῆς ἐμμέσου ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου ἐπὶ τοῦ μαγνητισμοῦ τῆς γῆς διὰ τῆς τροποποιήσεως τῆς καταστάσεως αὐτοῦ τοῦ μαγνητισμοῦ ἐκ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου.

Ἀλλ' ἀδιαφοροῦντες περὶ τοῦ ἐὰν ἡ μαγνητικὴ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου εἶνε ἄμεσος ἢ ἔμμεσος, καὶ περιοριζόμενοι εἰς τὰ φαινόμενα, ἴδωμεν τίνα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου ἐπὶ τοῦ μαγνητισμοῦ τῆς γῆς.

Εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ μαγνητισμοῦ ἑκάστου τόπου διακρίνομεν τρία τινὰ, τὴν ἀπόκλισιν, τὴν κλίσιν τῆς μαγνητικῆς βελόνης καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ μαγνητισμοῦ. Δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου αἱ μαγνητικαὶ παρατηρήσεις γίνονται ὅσον οἷόν τε ἀκριβέστεραι, ἀποφευγομένων τῶν λαθῶν, τὰ ὁποῖα προξενεῖ ἡ τριβὴ ὅταν ἡ βελόνη τοποθετῆται ἐπὶ ἄξονος, ἢ ἡ στροφὴ τοῦ νήματος ὅταν κρεμᾶται αὐτή· περιοριζόμεθα ἁπλῶς εἰς τὰ ἐξαγόμενα. Ἡ βελόνη λοιπὸν δὲν δεικνύει πανταχοῦ τῆς γῆς ἀκριβῶς πρὸς Β., ἀλλ' ἀποκλίνει τῆς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ διευθύνσεως, ποῦ μὲν πλέον ποῦ δ' ἔλαττον, ἀλλαχοῦ μὲν πρὸς Α., ἀλλαχοῦ δὲ πρὸς

Δ.· τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀπόκλισιν. Ἐκτὸς τούτου ἡ βελόνη δὲν εἶνε ὁριζοντεία, ἀλλὰ κλίνει ἀλλοῦ μὲν πλεῖον ἀλλοῦ δ'ἔλασσον πρὸς τὸν ὁρίζοντα· τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν κλίσιν, ἥτις εἶνε τοσοῦτο μείζων ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τοὺς πόλους, τοσοῦτο δ' ἐλάσσων, ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὸν ἰσημερινόν. Ὑπάρχουσι δὲ σημεῖα τῆς γῆς οἱ μὴ μετὰ τῶν πόλων τῆς περιστροφῆς συμπίπτοντες μαγνητικοὶ πόλοι, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἡ βελόνη εἶνε κάθετος ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος. Περὶ τὸν ἰσημερινὸν τῆς γῆς ἐξεναντίας εὑρίσκεται ὁ μὴ μετ' αὐτοῦ ταυτιζόμενος μαγνητικὸς ἰσημερινός, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ μαγνητικὴ βελόνη δὲν δεικνύει ὡρισμένην τινὰ διεύθυνσιν. Ἐὰν πλὴν τῆς ἀποκλίσεως καὶ τῆς κλίσεως μετρήσωμεν καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ μαγνητισμοῦ εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς, εὑρίσκομεν αὐτὴν διάφορον, μείζονα ὅμως πρὸς τοὺς πόλους.

Παρατηρεῖται λοιπὸν μεταβολὴ τῆς θέσεως τῆς μαγνητικῆς βελόνης ἡμερησία καὶ ἐτησία. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ποικίλλει κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους καὶ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους. Ἐν συνόλῳ παρατηρεῖται ὅτι ἡ βελόνη ἀποστρέφεται ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς θέσεως αὐτῆς εἶνε μείζων τὸ θέρος ἢ τὸν χειμῶνα. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς πᾶσα μεταβολὴ παύει. Λίαν ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ὑπάρχει περίοδος μεγίστου καὶ ἐλαχίστου ἐν ταῖς μεταβολαῖς αὐταῖς ταυτιζομένη μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τοῦ ἐλαχίστου τῶν κηλίδων τοῦ ἡλίου· διότι ἐπὶ τοῦ ἡλίου παρατηροῦνται κηλῖδες, αἵτινες ἄλλοτε μὲν εἶνε πλείονες, ἄλλοτε δὲ ὀλιγώτεραι. Ὡς πρὸς τὸ μέγιστον λοιπὸν τοῦ ποσοῦ αὐτῶν ὑπάρχει περίοδος 11 περίπου ἐτῶν· ἀνὰ τοσαῦτα δηλαδὴ ἔτη αἱ κηλῖδες εἶνε πλείονες, ἢ κατὰ τὰ λοιπὰ ἔτη. Καὶ εἰς τὰς μεταβολὰς λοιπὸν τοῦ μαγνητισμοῦ τῆς γῆς παρατηρεῖται ἡ αὐτὴ περίοδος, μεθ' ἧς ταυτίζεται καὶ τὸ μετὰ τοῦ μαγνητισμοῦ τῆς γῆς συνδεόμενον βόρειον σέλας· διότι καὶ αὐτὸ παρουσιάζεται συχνότερον καὶ ἐντονώτερον, ὅσον πλείονες κηλῖδες ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ ἡλίου.

Ἐν συνόλῳ λοιπὸν ὁ ἥλιος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ μαγνητισμοῦ τῆς γῆς εἴτε ἀμέσως δι' ἰδίας μαγνητικῆς ἐνεργείας, ἢ ἐμμέσως διὰ

τῆς τροποποιήσεως, ἣν τυχὸν ἡ ἀπ' αὐτοῦ θέρμανσις προξενεῖ ἐπὶ τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, ἢ ὅπερ λίαν πιθανὸν καὶ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως.

9) *Φυσικὴ κατασκευὴ τοῦ ἡλίου.*

Ἡ ἀρχαιότης δεχομένη τὰ οὐράνια σώματα φύσεως διαφόρου τῆς γῆς, μηδὲ ἐξετάσασα ταύτην γεωλογικῶς, δὲν ἠδύνατο ἐξ ἀναλογίας τοὐλάχιστον νὰ συμπεράνῃ ἀσφαλές τι περὶ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς αὐτῶν. Ἐλλείποντος προσέτι καὶ τοῦ τηλεσκοπίου, οἱ ἀρχαῖοι κατ' ἀνάγκην μόνον γενικάς τινας δοξασίας ἠδύναντο νὰ ἐξενέγκωσι περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ.

Ἐντεῦθεν αἱ διάφοροι καὶ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἡλίου δοξασίαι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ἀναξαγόρας, Δημόκριτος καὶ Μητρόδωρος ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς μύδρον διάπυρον, ἄλλοι δ' ἄλλως. Συμφωνοτέρα πρὸς τὰς καθόλου περὶ κόσμου δοξασίας τῶν ἀρχαίων εἶνε ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους δεχομένου αὐτὸν ὡς σφαῖραν ἐκ τοῦ πέμπτου σώματος, δηλαδὴ τοῦ πέμπτου στοιχείου, ἐξ οὗ συνίσταντο τὰ μὴ γήϊνα, ἤτοι τὰ οὐράνια σώματα. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ὅμως τοῦ τηλεσκοπίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἐδόθη εἰς τὴν ἀστρονομίαν μέσον ἰσχυρὸν πρὸς ἔρευναν τῆς φυσικῆς κατασκευῆς τῶν οὐρανίων σωμάτων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μόνον δὲν θὰ ἐξήρκει ἄνευ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1860 ἀνακαλύψεως τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως ὑπὸ τῶν φυσικῶν Κιρχοφίου καὶ Βουνσένου, περὶ τῆς ὁποίας εἴπομεν τινὰ ἐν τοῖς περὶ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου[1]). Ἴδωμεν λοιπὸν τί παρέχουσιν αἱ τηλεσκοπικαὶ καὶ φασματοσκοπικαὶ παρατηρήσεις τοῦ ἡλίου, καὶ τίνες αἱ διάφοροι ὑποθέσεις περὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ κατασκευῆς.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ Γαλιλαίου παρετήρησε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τὸν ἥλιον ὁ Γερμανὸς ἀστρονόμος Μάριος, ὅστις καὶ πρῶτος παρετήρησεν ἐπ' αὐτοῦ κηλῖδας. Ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀνεκάλυψεν αὐτὰς ὀλίγον τι ὕστερον ὁ Γαλιλαῖος, ὅστις ἐθεώρησεν αὐτὰς

1) Πλείω δὲ ὁ κ. Μητσόπουλος ἐν τῷ ά τόμῳ τοῦ Ἀθηναίου ἀπὸ σελ. 93 καὶ ἑξῆς.

ὡς νέφη ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ἡλίου, ἐνῷ ὁ Δομ. Κασσίνης ἐθεώρησεν αὐτὰς ὡς κορυφὰς ὀρέων τοῦ ἡλίου προεξεχούσας ἄνω τῆς ῥευστῆς διαπύρου θαλάσσης τῆς καλυπτούσης τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

Ὁ ἥλιος παρατηρούμενος διὰ καλοῦ τηλεσκοπίου δὲν παρουσιάζει ὄψιν ὅλως λείαν, ἀλλὰ ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ φαίνεται ὡς ἐσπαρμένη ὑπὸ πυκνῶν λαμπρῶν ἐπιμήκων στιγμῶν, τὸ μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶνε κατά τι ἧττον φωτοβόλον, παρουσιάζουσα οὕτω κοκκίασιν (granulation). Ὅπως ὅμως διακρίνωμεν αὐτὰ, δέον καὶ τὸ τηλεσκόπιον νὰ ἦνε λίαν ἰσχυρὸν καὶ ὁ καιρὸς ὅλως εὔδιος, διότι ἄλλως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἡλίου φαίνεται λεία, πλὴν τῶν ἀνωμαλιῶν τῶν παρουσιαζομένων ἕνεκα τῶν κηλίδων καὶ τῶν λαμπηδόνων.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἅμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ τηλεσκοπίου παρετηρήθησαν ἐπὶ τοῦ ἡλίου σκοτειναὶ κηλίδες. Τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ ἡ μορφὴ ποικίλλει λίαν. Ἐνίοτε ἀναφαίνονται κηλίδες, αἵτινες δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι καὶ διὰ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἄνευ τηλεσκοπίου, μὲ μόνην τὴν βοήθειαν βαθυχρώμου ὑέλου πρὸς ἐλάττωσιν ἱκανὴν τοῦ ἀπλέτου ἡλιακοῦ φωτὸς, ἐνῷ ἄλλαι κηλίδες μόλις φαίνονται παρατηρούμεναι διὰ καλλίςων τηλεσκοπίων. Παρετηρήθησαν δὲ κηλίδες ἔχουσαι ἄνοιγμα ὑπερτριπλάσιον τῆς διαμέτρου τῆς γῆς. Συνήθως αἱ κηλίδες παρουσιάζουσι μελανὸν πυρῆνα, τὸν ὁποῖον περιβάλλει ἡμίσκιος περιοχὴ, ἥτις πάλιν περιβάλλεται ὑπὸ τῆς φωτοσφαίρας. Πολλάκις δ' αἱ κηλίδες διακόπτονται ὑπὸ τῆς φωτοσφαίρας, σχηματιζούσης ὡς εἰπεῖν γέφυραν διὰ μέσου αὐτῶν. Καὶ ἄλλοτε μὲν ἀναφαίνονται μεμονωμέναι, ἄλλοτε δὲ πολλαὶ ὁμοῦ. Αἱ κηλίδες δ' ἐν γένει δὲν εἶνε διαρκεῖς, ἀλλ' ἀναφαίνονται, μεταβάλλουσι μέγεθος καὶ μορφὴν, καὶ τέλος ἐξαφανίζονται.

Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὰς κηλίδας ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐκ διαλειμμάτων, ἀνακαλύπτομεν ὅτι ἀλλάσσουσι θέσιν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, κινούμεναι κατὰ τὸ φαινόμενον ἐξ Α. πρὸς Δ. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ τρεῖς διαφόρους αἰτίας, α') τὴν κίνησιν τῆς γῆς, ἕνεκα τῆς ὁποίας μεταβάλλεται ἡ πρὸς ἡμᾶς

θέσις τοῦ ὅλου δίσκου τοῦ ἡλίου, β') περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου περὶ ἴδιον ἄξονα καὶ γ') κίνησιν τυχὸν ἰδίαν τῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου. Γνωρίζοντες ἀκριβῶς τὴν κίνησιν τῆς γῆς καὶ περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς καὶ περὶ τὸν ἥλιον, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον προξενεῖ ἡ κίνησις αὐτή. Ἐὰν ἀποχωρίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς κινήσεως τῆς γῆς, ἀνευρίσκομεν ὅτι αἱ κηλίδες κινοῦνται ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Ἐὰν αἰτία τῆς κινήσεως αὐτῆς ἦτο μόνον περιστροφικὴ κίνησις τοῦ ἡλίου περὶ ἴδιον ἄξονα, τότε πᾶσαι αἱ κηλίδες θὰ ἐχρειάζοντο ἀκριβῶς τὸν αὐτὸν χρόνον ὅπως κάμωσι μίαν πλήρη στροφήν, καὶ διὰ τῆς παρατηρήσεως μιᾶς μόνης κηλίδος θὰ ἐξήγετο εὐχερῶς ὁ χρόνος αὐτός. Ἀνευρέθη ὅμως ὅτι ὁ χρόνος ὅστις ἀπαιτεῖται ὅπως αἱ κηλίδες τελέσωσι μίαν πλήρη στροφὴν εἶνε διάφορος· ὅθεν ἕπεται ὅτι πλὴν τῆς ἐκ Δ. πρὸς Α. περιστοφικῆς κινήσεως, ἣν ἔχουσιν ἕνεκα τῆς περιστροφῆς τοῦ ἡλίου περὶ ἴδιον ἄξονα, αἱ κηλίδες ἔχουσι καὶ ἰδίαν κίνησιν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Δυνάμεθα δὲ νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς ἰδίας κινήσεως τῶν κηλίδων, ἐὰν μετρήσωμεν τὴν ἀμοιβαίαν ἀπόστασιν δύο ἐξ αὐτῶν· ἐὰν εὕρωμεν ὅτι ἡ ἀπόστασις αὐτὴ μεταβάλλεται, ἐξάγομεν ἐκ τούτου ὅτι αὐταὶ πλὴν τῆς κινήσεώς των ὡς ἐκ τῆς περιστροφῆς τοῦ ὅλου ἡλίου ἐκ Δ. πρὸς Α. ἔχουσι καὶ ἰδίαν κίνησιν. Πρὸς εὕρεσιν λοιπὸν τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου συνδυάζονται αἱ παρατηρήσεις τοῦ χρόνου τῆς περιστροφῆς πολλῶν κηλίδων. Ὁ Σποίρερος (Spoerer), συνδυάσας καταλλήλως μέγαν ἀριθμὸν παρατηρήσεων, εὗρεν ὅτι ὁ ἥλιος στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά του εἰς 25 ἡμέρας, 5 ὥρας καὶ 38 λεπτά. Διὰ τῆς παρατηρήσεως δὲ τῶν τόξων τὰ ὁποῖα καταγράφουσιν αἱ κηλίδες ἐκ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου προσδιωρίσθη καὶ ἡ θέσις τῶν πόλων περὶ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ στροφή, καθὼς καὶ τοῦ 90^0 ἀφ' ἑκάστου τῶν πόλων ἀπέχοντος ἰσημερινοῦ τοῦ ἡλίου.

Ἐρρέθη ὅτι αἱ κηλίδες δὲν εἶνε διαρκεῖς, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐξαφανίζονται, ἀναφαίνονται ἄλλαι καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ διάρ-

κεια τῶν κηλίδων εἶνε διάφορος· τινὲς μὲν ταχέως ἐξαφανίζονται, τινὲς ὅμως, καὶ τοῦτο συνήθως ἐκ τῶν μειζόνων, διαρκοῦσιν ἐπὶ πλείονας περιστραφὰς τοῦ ἡλίου περὶ τὸν ἄξονά του· οὕτω κηλίς τις διετηρήθη ἐπὶ ἓξ σχεδὸν μῆνας. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν αὐτῶν μετασχηματίζονται ἀδιακόπως, ὥστε ἐνίοτε εἶνε δύσκολον νὰ ἀναγνωρίσῃ τις τὴν ταὐτότητα κηλίδων τινῶν. Δύνανται δὲ νὰ ἀναφανῶσιν ὁπουδήποτε τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Ἐκ πρώτης λοιπὸν ὄψεως τὰ φαινόμενα τῶν κηλίδων φαίνονται ὅλως ἄτακτα καὶ ἀκανόνιστα. Ἐὰν ὅμως παρακολουθήσωμεν αὐτὰ μετ' ἐπιμελείας, διακρίνομεν τάξιν τινὰ λίαν ἀξιόλογον. Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκάστοτε ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου φαινομένων κηλίδων, ἀνευρίσκομεν ὅτι ἐπί τινα μὲν χρόνον ἱκανῶς μακρὸν ἀναφαίνονται αὗται πυκνότεραι, εἶτα δ' ἐπὶ χρόνον τινὰ ἀραιότεραι. Ὑπάρχει λοιπὸν περίοδός τις ἐν τῇ πυκνότητι τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν, ἣν ὁ Ἑλβετὸς Οὐόλφιος ἐπροσδιόρισε διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς πυκνότητος τῶν κηλίδων ἐκ πολλῶν καὶ μακροχρονίων παρατηρήσεων ὡς συγκειμένην ἐξ 11 περίπου ἐτῶν. Καὶ ὡς πρὸς τὴν θέσιν δὲ τῆς ἐμφανίσεως τῶν κηλίδων ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου παρατηρεῖται τάξις τις· ναὶ μὲν αἱ κηλίδες δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσιν ὁπουδήποτε τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου, πυκνότεραι ὅμως ἐμφανίζονται περὶ τὸν ἰσημερινὸν τοῦ ἡλίου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς ζώνας τὰς μεταξὺ 10^0 καὶ 20^0 πρὸς Β. καὶ 10^0 καὶ 20^0 πρὸς Ν. τοῦ ἰσημερινοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῇ ἐκτοπίσει δὲ αὐτῶν τῶν κηλίδων ἕνεκα τῆς ἰδίας αὐτῶν κινήσεως ἐπὶ τοῦ ἡλίου παρατηρεῖται τάσις τις τοῦ νὰ βαίνωσιν ἀπὸ τῶν πόλων πρὸς τὸν ἰσημερινὸν αὐτοῦ. Περὶ τοὺς πόλους τοῦ ἡλίου αἱ κηλίδες εἶνε σπανιώτεραι. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ὅταν αἱ κηλίδες τοῦ ἡλίου εἶνε πυκναί, ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ, προξενοῦσι διαταράξεις αὐτοῦ ἐπαισθητάς. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ συνδέεται καὶ τὸ σέλας, ὑπάρχει ἔμμεσος τοὐλάχιστον σχέσις μεταξὺ τῶν κηλίδων καὶ τοῦ ὡραίου αὐτοῦ μετεωρολογικοῦ φαινομένου.

Ἐξετάσας τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου θέσιν τῶν κη-

λίδων ὁ Ἄγγλος Οὐΐλσων, εὗρεν ὅτι αὗται σχηματίζουσιν εἰσοχὰς, οἱονεὶ χώνας, ἐν τῇ φωτοσφαίρᾳ. Τοῦτο δὲ ἀνεκάλυψεν ὁ Οὐΐλσων παρατηρήσας τὸν τρόπον καθ' ὃν τὰ διάφορα μέρη τῆς κηλίδος ἀναφαίνονται βαθμηδὸν, καθόσον αὐτὴ προχωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ δίσκου πρὸς τὸ μέσον αὐτοῦ κατὰ τὴν φαινομένην περιστροφὴν τοῦ ἡλίου ἐξ Α. πρὸς Δ. (Ὡς καὶ προηγουμένως εἴπομεν, ἡ φαινομένη στροφὴ τοῦ ἡλίου εἶνε σύνθετος ἐκ τῆς ἐκτοπίσεως ἡμῶν ἕνεκα τῆς εἰς 24 ὥρας στροφῆς τῆς γῆς ἐκ Δ. πρὸς Α. περὶ τὸν ἄξονά της καὶ τῆς εἰς 25 $\frac{1}{4}$ ἡμέρας στροφῆς τοῦ ἡλίου ἐκ Δ. πρὸς Α., ὅθεν παράγεται στροφὴ τοῦ ἡλίου ἐξ Α. πρὸς Δ.). Ἡ τοιαύτη θέσις τῶν κηλίδων σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου ἔδωκε γένεσιν εἰς τὴν περὶ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ κατασκευῆς ὑπόθεσιν τοῦ Οὐΐλσωνος, ἣν εἶτα ἐδέχθησαν καὶ διεμόρφωσαν οἱ ἐπίσημοι ἀστρονόμοι Ἔρσχελος ὁ πρεσβύτερος καὶ Ἀραγώ. Ἐκ τούτου δὲ ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ φέρει καὶ τῶν τριῶν τὸ ὄνομα.

Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν λοιπὸν αὐτὴν ὁ ἥλιος σύγκειται ἐκ τριῶν μερῶν, ἑνὸς κεντρικοῦ σκοτεινοῦ πυρῆνος, τὸν ὁποῖον περιβάλλει εἰς μικρὰν ἀπόστασιν νεφελώδης ἀτμοσφαῖρα, ταύτην δὲ πάλιν εἰς ἀπόστασίν τινα ἡ φωτοσφαῖρα. Ὅταν διαῤῥήγνυται μέρος τῆς φωτοσφαίρας, βλέπομεν τὴν ἡμίφωτον νεφελοειδῆ ἀτμοσφαῖραν, ὅταν δὲ καὶ αὐτὴ διαῤῥήγνυται, τότε βλέπομεν τὸν κεντρικὸν σκοτεινὸν πυρῆνα. Ἡ νεφελώδης ἀτμοσφαῖρα κατὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν εἶνε ὅλως ἀδιαθέρμαντος καὶ οὕτως ἐμποδίζει τὴν διαπύρωσιν τοῦ σκοτεινοῦ ἐσωτερικοῦ πυρῆνος. Ἴσχυσε δὲ ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης δεκαετηρίδος, ὅτε διὰ τῆς μεγάλης ἀνακαλύψεως τοῦ Κιρχοφίου ἤρχισαν γεννώμεναι νέαι ὑποθέσεις, συμφωνότεραι πρὸς τὴν βαθμιαίαν μεταμόρφωσιν καὶ τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς φυσικῆς.

Εἶνε δηλαδὴ γενικῶς τὴν σήμερον παραδεδεγμένη ἡ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ὑπόθεσις τοῦ Λαπλασίου, καθ' ἣν πάντα τὰ σώματα αὐτοῦ ἀπετέλουν

ποτὲ μίαν μόνην μάζαν, ἐξ ἧς διαδοχικῶς ἀπεσπάσθησαν οἱ πλανῆται μετὰ τῶν δορυφόρων αὐτῶν, ἐνῷ τὸ πλεῖστον τῆς ἀρχικῆς μάζης συμπυκνωθὲν ἀπετέλεσε τὸν ἥλιον. Οἱ πλανῆται ἦσαν εἰς διάπυρον κατάστασιν ὅπως καὶ ὁ ἥλιος, ἀπεψύχθησαν ὅμως ὡς πολὺ μικρότεροι ταχύτερον. Ἡ ἀπόψυξις αὕτη συμφώνως πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς φυσικῆς ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας, εἶνε δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς γεωλογίας, ὅτι ἡ γῆ εἰς βάθος τι ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας εὑρίσκεται ἔτι εἰς ῥευστὴν διάπυρον κατάστασιν. Πῶς λοιπὸν ὁ ἥλιος ἤθελεν ἀκολουθήσει ὅλως ἄλλην ὁδὸν καὶ ἤθελεν ἔχει ἐν τῷ κέντρῳ πυρῆνα σκοτεινόν; Πρὸς τούτοις σώματα ἐντελῶς ἀδιαθέρμαντα δὲν εἶνε γνωστά, ἑπομένως καὶ ἡ νεφελώδης ἀτμοσφαῖρα τοῦ ἡλίου, ἡ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Οὐΐλσωνος, Ἑρσχέλου καὶ Ἀραγῶ, ὅλως ἀδιαθέρμαντος, εὑρισκομένη τοσοῦτο πλησίον τῆς θερμοβόλου φωτοσφαίρας, βαθμηδὸν, ἔστω καὶ πολὺ βραδέως, ἤθελε θερμανθῇ μέχρι διαπυρώσεως, εἶτα δὲ καὶ ὁ πυρήν. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου διὰ μόνων τῶν ὀπῶν τῶν ἐκ τῶν κηλίδων, ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κιρχόφιος, ἤθελε γίνει τοῦτο, τῆς νεφελώδους ἀτμοσφαίρας ὑποτιθεμένης ἐντελῶς ἀδιαθερμάντου. Ἡ ὑπόθεσις λοιπὸν αὐτὴ ἐγκατελείφθη.

Πρὶν προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἄλλων νεωτέρων ὑποθέσεων περὶ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς τοῦ ἡλίου, δέον νὰ ἴδωμεν τίνα ἄλλα φαινόμενα παρατηροῦμεν ἐπ' αὐτοῦ πλὴν τῶν κηλίδων.

Εἴπομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἡλίου παρατηροῦμεν μέρη μᾶλλον φωτοβόλα τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας, τὰ ὁποῖα καλοῦμεν λαμπηδόνας. Καὶ αὗται ἀναφαίνονται καὶ ἐξαφανίζονται μετὰ βραχύτερον ἢ μακρότερον χρόνον, μεταμορφούμεναι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἐκτοπιζόμεναι ἕνεκα ἰδίας κινήσεως ἐπὶ τοῦ ἡλίου. Δύνανται δὲ καὶ αὗται νὰ ἀναφωνῶσιν ὁπουδήποτε τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου, συνηθέστερον ὅμως ἀπαντῶνται εἰς τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφαίνονται καὶ αἱ κηλῖδες. Μάλιστα δὲ αὗται σχηματίζονται συνήθως εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα πρότερον ἐφαίνοντο πρὶν λαμπηδόνες.

Μέχρι τῆς μεγάλης ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου κατὰ τὸν

Ἰούλιον τοῦ 1842 δὲν εἶχε δοθῇ ἱκανὴ προσοχὴ εἴς τινα φαινόμενα παρατηρούμενα κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις, τὰ ὁποῖα εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξια. Ἔκτοτε ὅμως κατὰ πᾶσαν ὁλικὴν ἔκλειψιν παρατηροῦνται ἐπιμελῶς, τινὰ δ' αὐτῶν δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι καὶ παρεκτὸς τοῦ σπανίου καὶ βραχυχρονίου αὐτοῦ φαινομένου. (α) Κατὰ τὰς ὁλικὰς λοιπὸν ἐκλείψεις, ἀφοῦ καλυφθῇ ὅλος ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου ὑπὸ τῆς σελήνης, ἀναφαίνεται πέριξ στεφάνη, ἥτις πολὺ πλησίον μὲν τοῦ καλυφθέντος ἡλίου ἔχει μέχρις ἀποστάσεώς τινος φῶς ὁποσοῦν ἔντονον, πέραν ὅμως τὸ φῶς αὐτῆς ἐξασθενεῖ ταχέως. Τὸ φῶς τῆς στεφάνης εἶνε λευκὸν μέ τινα ἐλαφροτάτην ὑποπρασίνην ἀπόχρωσιν. Εἶνε δὲ περίεργος ὁ σχηματισμὸς τῆς ὅλης στεφάνης, διότι κατὰ τὸ ἔξω ἄκρον αὐτῆς δὲν ἔχει πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔκτασιν, ἀλλ' ἄλλοθι μὲν φαίνεται ἐκτεινομένη ἐπὶ μακρότερον, ἄλλοθι δὲ συντομωτέρα. Κατὰ τὰς ἀκριβεῖς ἐρεύνας διασήμων παρατηρητῶν ἐπὶ τῆς στεφάνης κατὰ τὴν ὁλικὴν ἔκλειψιν τοῦ 1868 ἡ στεφάνη ἐκτείνεται πλεῖον μὲν περὶ τὸν ἰσημερινὸν τοῦ ἡλίου, εἶτα δὲ πάλιν εἰς ἀπόστασιν 60^{0} ἀμφοτέρωθεν αὐτοῦ οὕτως, ὥςε ἀποτελοῦνται δύο οἱονεὶ ἐξοχαὶ περὶ τὸν ἰσημερινὸν τοῦ ἡλίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 60^{0} ἀμφοτέρωθεν ἑκάστου αὐτῶν. Ἀξιοπαρατήρητον εἶνε, ὅτι ἡ στεφάνη ἐκτείνεται πλειότερον περὶ τὸ μέρος τοῦ ἡλίου, εἰς τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἡ κοκκίασις καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναφαίνονται πυκνότεραι αἱ κηλίδες καὶ αἱ λαμπηδόνες. Τοῦτο δὲ ἄγει εὐλόγως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὐτόθι εἶνε μείζων καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου, ὅπερ βεβαιοῖ καὶ ἡ ἔρευνα περὶ τῆς ἐκπομπικῆς δυνάμεως τῆς θερμότητος κατὰ τὰ διάφορα μέρη αὐτοῦ. Εἰς τὴν στεφάνην παρατηροῦνται εἰς μέρη τινὰ καὶ ἀκτῖνες ἐκτεινόμεναι πλεῖον εἰς ἄλλα ἐν εἴδει κροσσῶν. Ἡ θέσις ὅμως τῶν κροσσῶν αὐτῶν δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ κατὰ πάσας τὰς ἐκλείψεις, οὔτε ἐντελῶς ἡ αὐτὴ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔκλειψιν διὰ τοὺς διαφόρους παρατηρητάς. Ἡ δια-

---

(α) Ἡ μεγίστη ὁλικὴ ἔκλειψις δύναται νὰ διαρκέσῃ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μόλις περὶ τὰ 7 λεπτά. Τοσαύτη ὅμως διάρκεια εἶνε σπανιωτάτη.

φορὰ αὕτη δυνατὸν νὰ προέρχεται τὸ μὲν ἐκ τῆς κατὰ καιρὸν διαφόρου ἐνεργείας κατὰ τὰ διάφορα μέρη τῆς στεφάνης, τὸ δὲ ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς ἡμετέρας ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς διαφόρου ἀντιλήψεως ἐκ φυσιολογικῶν λόγων δι' ἕκαστον παρατηρητήν. Τὸ φῶς τῆς στεφάνης καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς ἀτμοσφαίρας ὁ προερχόμενος μακρόθεν ἐκ τῶν μερῶν τῶν μὴ ἐχόντων ὁλικὴν ἔκλειψιν μετριάζουσι τὸ σκότος τὸ γεννώμενον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁλικότητος.

Πλὴν τῆς στεφάνης παρετηρήθησαν κατὰ διαφόρους ἐκλείψεις ἀμέσως περὶ τὸν ἥλιον εἰς τὸ ἐσώτερον μέρος τῆς στεφάνης ἐρυθρὸν τόξον καὶ ἄλλα τινὰ ἐρυθρὰ φαινόμενα παρεμφερῆ πρὸς νέφη, προεξοχαὶ καλούμενα (protuberances), οἱονεὶ ἐξογκώσεις εἰς διάφορα μέρη τῆς περιφερείας τοῦ ἡλίου. Αἱ προεξοχαὶ φαίνονται ἢ συνεχόμεναι μετὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, ἢ φαίνονται μετέωροι. Ἀναφαίνονται δὲ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁλικότητος. Τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶνε ἀνοικτὸν ἐρυθρὸν ἢ ῥοδόχρουν μὲ διαφόρους ἀποχρώσεις.

Μέχρι τῆς μεγάλης ὁλικῆς ἐκλείψεως τοῦ 1868 παρετηροῦντο αἱ προεξοχαὶ καὶ ἡ ἐρυθρὰ περιβολὴ τοῦ ἡλίου μόνον κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις αὐτοῦ. Τότε ὅμως ὁ Γάλλος φυσικὸς Ἰάνσενος ἐφεῦρε τρόπον, ὅπως παρατηρῶνται καὶ παρεκτὸς τῶν ὁλικῶν ἐκλείψεων καθ' οἱονδήποτε χρόνον. Ἀνεξαρτήτως τοῦ Ἰανσένου ἔφθασεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὁ Ἄγγλος Λοκύερος. Τὴν μέθοδον δ' αὐτὴν συνεπλήρωσε καὶ ὁ Γερμανὸς φυσικὸς Ζοίλνερος. Τί εἶνε αἱ προεξοχαὶ καὶ ἡ ἐρυθρὰ περιβολὴ θέλομεν ἐξετάσει ἐφεξῆς.

Διεκρίνομεν λοιπὸν εἰς τὸν ἥλιον τὸ κύριον μέρος αὐτοῦ, τὴν φωτοσφαῖραν εἰς τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν τὰς κηλῖδας καὶ τὰς λαμπηδόνας, τὴν ἐρυθρὰν περιβολήν, προεξοχὰς συνδεομένας μετὰ τῆς περιβολῆς αὐτῆς ἢ ὀλίγον ὑπεράνω αὐτῆς αἰωρουμένας καὶ τὴν στεφάνην. Νῦν θέλομεν ἐξετάσει ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτῶν ἰδίως τῇ βοηθείᾳ τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως.

Τὸ φάσμα τῆς φωτοσφαίρας εἶνε συνεχές, διακόπτεται δὲ

μόνον ὑπὸ τῶν σκοτεινῶν γραμμῶν τοῦ Φραουνχοφέρου, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὑπερβαίνει κατὰ τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις τὰς 5 χιλιάδας. Ἡ συνέχεια τοῦ φάσματος, ὅπως ἐν τοῖς περὶ τοῦ φωτὸς εἴπομεν, ἐμφαίνει ὅτι ἡ φωτοσφαῖρα, δηλαδὴ τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἡλίου, εὑρίσκεται εἰς ῥευστὴν ἢ στερεὰν κατάστασιν. Ἕνεκα τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου ἡ στερεὰ κατάστασις ἀποκλείεται ὅλως, οὖσα ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ φαινόμενα τῶν λαμπηδόνων καὶ κηλίδων. Ὁ ἥλιος λοιπὸν εὑρίσκεται εἰς διάπυρον ῥευστὴν κατάστασιν. Τοιαύτη εἶνε ἡ δοξασία τοῦ Κιρκοφίου καὶ Ζοιλνέρου. Ὁ Σέκης ὅμως, στηριζόμενος εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Οὐϋλνέρου ὅτι μὲ αὔξουσαν θερμοκρασίαν καὶ θλίψιν ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ εὖρος τῶν λαμπρῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος τῶν ἀεριομόρφων σωμάτων αὐξάνει, ἐπὶ τέλους δὲ τὸ φάσμα καταντᾷ συνεχές, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν μεγάλην θερμοκρασίαν τοῦ ἡλίου, δοξάζει ὅτι ἡ φωτοσφαῖρα εὑρίσκεται εἰς λίαν συμπεπυκνωμένην ἀεριόμορφον κατάστασιν. Βεβαιως ἡ δοξασία αὕτη δὲν εἶνε ἀπίθανος· πιθανωτέρα ὅμως εἶνε ἡ δοξασία ὅτι ἡ φωτοσφαῖρα εὑρίσκεται εἰς ῥευστὴν κατάστασιν, διότι ἡ μέση πυκνότης τοῦ ἡλίου εἶνε μεγάλη (1,46 τῆς τοῦ ὕδατος), ἔτι δὲ διότι κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις ἡ ἀμέσως ὑπὲρ τὴν φωτοσφαῖραν κειμένη ἀτμοσφαῖρα, ἡ περιέχουσα τοὺς μεταλλικοὺς ἀτμούς, καίπερ εὑρισκομένη ὡς πρὸς τὴν θλίψιν ὑπὸ τὰς αὐτὰς σχεδὸν περιστάσεις μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν στιβάδων τῆς φωτοσφαίρας, παρέχει, ἅμα ἐκλείψῃ ὅλως τὸ φῶς τῆς φωτοσφαίρας, φάσμα ἐκ λαμπρῶν μόνον γραμμῶν συγκείμενον καὶ οὐχὶ συνεχές. Πιθανώτερον λοιπὸν ἴσως εἶνε ὅτι ἡ συνέχεια τοῦ φάσματος τῆς φωτοσφαίρας προέρχεται ἐκ τῆς ῥευστῆς καταστάσεως αὐτῆς.

Τὸ φῶς δὲ τὸ ὁποῖον ἐκπέμπει ὁ ἥλιος εἶνε ἴδιον, ὅπως τοῦτο πειράματα φυσικὰ ἀποδεικνύουσιν. Αἱ σκοτειναὶ γραμμαὶ τοῦ Φραουνχοφέρου δεικνύουσιν ὅτι ὁ ἥλιος περιβάλλεται ὑπὸ ἀτμοσφαίρας, εὑρισκομένης εἰς σχετικῶς κατωτέραν θερμοκρασίαν παρ' αὐτόν, ἥτις προξενεῖ τὴν ἀντιστροφὴν τῶν γραμμῶν. Αἱ γραμμαὶ δ' αὗται εἶνε χαρακτηριστικαὶ τῶν συ-

στατικῶν οὐσιῶν, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ ἀτμοσφαῖρα, ἡ προξενοῦσα τὴν ἀντιστροφὴν τῶν γραμμῶν. Διὰ τῆς συγκρίσεως τῆς ἐν τῷ φάσματι θέσεως τῶν γραμμῶν αὐτῶν πρὸς τὰς λαμπρὰς γραμμὰς τῶν διαφόρων ἐπὶ τῆς γῆς γνωστῶν οὐσιῶν, εὑρέθη ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα τοῦ ἡλίου περιέχει ἀτμοὺς σιδήρου, νικέλου, βαρίου, χρωμίου, νατρίου καὶ ἄλλων τινῶν· ἐνῷ γραμμαί τινες δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς γνωστὰς οὐσίας. Ὅπως ὅμως εἴπομεν ἐν τοῖς περὶ φωτὸς, δὲν ἐμφαίνουσι πάντοτε οὐσίας ἀγνώστους, ἀλλὰ δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἐκ μείζονος θερμοκρασίας καὶ θλίψεως, ὧν ἡ αὔξησις γεννᾷ ἐν τῷ φάσματι πλείονας γραμμάς. Δὲν εἶνε δὲ ἡ στεφάνη ἡ ἀτμοσφαῖρα ἡ προξενοῦσα τὴν ἀντιστροφὴν τῶν γραμμῶν, διότι τὸ φάσμα αὐτῆς εἶνε ἄτονον, συνεχὲς, περιέχον τρεῖς μόνον γραμμάς. Τὸ συνεχὲς τοῦ φάσματος τῆς ἀεριομόρφου στεφάνης, ἥτις κατὰ τὰς περὶ τούτου παρατηρήσεις ἔχει καὶ ἴδιον φῶς, προέρχεται ἐκ φωτὸς τῆς φωτοσφαίρας ἀντανακλωμένου ὑπ' αὐτῆς. Περίεργον δὲ εἶνε ὅτι κατά τινας ὑπάρχει ὁμοιότης τοῦ φάσματος τῆς στεφάνης πρὸς τὸ τοῦ σέλαος. Τὰ τῆς φύσεως ὅμως αὐτῆς δὲν εἶνε εἰσέτι ἐξηκριβωμένα, καθόσον αἱ ἐπ' αὐτῆς παρατηρήσεις, οὖσαι δυναταὶ μόνον κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου, εἶνε ὀλίγαι. Οἱ ἀτμοὶ τῶν ἀνωτέρω ῥηθεισῶν οὐσιῶν ἀποτελοῦσιν ἀτμοσφαῖραν εὑρισκομένην πολὺ πλησίον τῆς φωτοσφαίρας· πράγματι δὲ ἀμέσως μετὰ τὴν κάλυψιν τῆς φωτοσφαίρας κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις ἀναφαίνονται ἐπὶ βραχεῖ ἐν τῷ φάσματι λαμπραὶ αἱ γραμμαὶ τοῦ Φραουνχοφέρου, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὴν ἀμέσως ὑπὲρ τὴν φωτοσφαῖραν ὕπαρξιν ἀτμοσφαίρας ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν μεταλλικῶν οὐσιῶν, ἐχούσης μικρὸν ὕψος ὑπὲρ τὴν φωτοσφαῖραν.

Εἴπομεν ὅτι περὶ τὸν ἥλιον παρετηρήθη κατὰ διαφόρους ὁλικὰς ἐκλείψεις τόξον ἐρυθρόν. Τανῦν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ἰανσένου δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐρυθρὰν αὐτὴν περιβολὴν καθ' οἱανδήποτε ἐποχὴν καὶ παρεκτὸς δηλαδὴ τῶν ὁλικῶν ἐκλείψεων. Ἡ περιβολὴ λοιπὸν αὐτὴ, ἣν ὁ Λοκύερος ὠνόμασεν χρωμοσφαῖραν, ἔχει ὕψος 10—15″, ἤτοι 1000—1500

χιλιομέτρων, εἰς αὐτῆς δὲ τὸ κατώτατον μέρος εὑρίσκεται ἡ ἀτμοσφαῖρα τῶν μεταλλικῶν ἀτμῶν. Ἡ χρωμοσφαῖρα δὲν ἔχει πανταχοῦ τὸ αὐτὸ πάχος, ἀλλὰ εἶνε παχυτέρα περὶ τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐνέργεια τοῦ ἡλίου εἶνε μείζων. Ἡ ἰσοῤῥοπία αὐτῆς διαταράσσεται ἀδιακόπως· ἄλλοτε μὲν συμπυκνοῦται περί τι μέρος, ἄλλοτε δὲ ἀνυψοῦται περὶ τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον μέρος. Τὸ κύριον συστατικὸν τῆς χρωμοσφαίρας εἶνε κατὰ τὴν φασματικὴν ἀνάλυσιν τοῦ φωτὸς αὐτῆς ὑδρογόνον, τὸ ὁποῖον φλέγεται.

Τῶν προεξοχῶν ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις ἔδειξεν ὅτι καὶ αὐτῶν τὸ κύριον συστατικὸν εἶνε τὸ ὑδρογόνον. Καὶ ἄλλοτε μὲν αἱ προεξοχαὶ συνέχονται μετὰ τῆς χρωμοσφαίρας, ἄλλοτε δὲ εἶνε μετέωροι ἄνωθεν αὐτῆς. Τὸ ὕψος τῶν προεξοχῶν εἶνε κατὰ μέσον ὅρον ἴσον πρὸς 4 διαμέτρους τῆς γῆς (οὔσης 13 ἑκ. μέτρων), φθάνει ὅμως καὶ ὕψος 13 τοιούτων διαμέτρων. Αἱ προεξοχαὶ μεταβάλλουσι ταχέως καὶ θέσιν καὶ μορφήν, εἶνε δὲ πολλάκις καταπληκτικὴ ἡ ταχύτης μεθ' ἧς ἀναπτύσσονται ἀπὸ τῆς χρωμοσφαίρας. Ἡ ἀρχικὴ ταχύτης μεθ' ἧς ἀρχίζουσι νὰ κινῶνται ὑπερβαίνει πολλάκις τὰ 100 χιλιόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον· παρετηρήθη ὅμως ὅτι ἦτο εἴς τινας προεξοχὰς καὶ 800 χιλιομέτρων. Τοιαύτη ἀρχικὴ ταχύτης εἶνε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε ἐὰν ἀμέσως ὑπεράνω τῆς χρωμοσφαίρας εἵπετο τὸ κενόν, αἱ προεξοχαί, αἱ ἔχουσαι τοσαύτην ἀρχικὴν ταχύτητα, θὰ ἀπεμακρύνοντο τοῦ ἡλίου· ἕνεκα τῆς περιβαλλούσης ὅμως τὴν χρωμοσφαῖραν στεφάνης, ἐμποδίζονται πιθανῶς εἰς τοῦτο ἐκ τῆς παρεμποδίσεως, ἣν αὕτη παρεμβάλλει εἰς τοιαύτην τινὰ τάσιν. Ὅπως δήποτε ἡ ταχύτης αὐτὴ δεικνύει ὁποῖαι κολοσσιαῖαι καὶ καταπληκτικαὶ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν εἰς τὸν ἥλιον.

Ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις δεικνύει ὅτι αἱ προεξοχαί, ἐπειδὴ τὸ φάσμα αὐτῶν συνίσταται ἐκ λαμπρῶν γραμμῶν, εἶνε ἀεριόμορφοι καὶ τὸ κύριον αὐτῶν συστατικὸν εἶνε τὸ ὑδρογόνον, ὅπως καὶ τῆς χρωμοσφαίρας, ἐκ τῆς ὁποίας γεννῶνται. Εἶνε λοιπὸν ὑδρογόνον φλεγόμενον, κατέχον πολλάκις εὐρύτατον χῶρον, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς χρωμοσφαίρας εἰς καταπληκτικὰ

πολλάκις ὕψη μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος. Ἴσως ἐνίοτε ὅταν ἐκσφενδονίζηται μετὰ ταχύτητος ὑπερβαινούσης ὅριόν τι, μέρος αὐτοῦ διασκορπίζεται εἰς τὸ ἀχανές.

Ἔξωθεν τῆς χρωμοσφαίρας εὑρίσκεται ἡ στεφάνη, τὴν ὁποίαν παρεκτὸς τῶν ὁλικῶν ἐκλείψεων δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν. Τὸ φῶς αὐτῆς εἶνε μέρος μὲν ἴδιον, μέρος δὲ εἶνε φῶς ἐξ ἀντανακλάσεως τοῦ τῆς φωτοσφαίρας. Τὰ συστατικὰ τῆς στεφάνης ἐμνημονεύσαμεν προηγουμένως.

Ὑπολείπεται νὰ ἴδωμεν τὰς περὶ τῶν λαμπηδόνων καὶ τῶν κηλίδων ὑποθέσεις. Αἱ λαμπηδόνες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶνε μέρη τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶνε ἐντονωτέρα καὶ κατὰ συνέπειαν ταῦτα φωτοβολοῦσι πλεῖον τῶν ἄλλων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Σέκη περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου εἰς τὰ διάφορα μέρη αὐτοῦ ἕπεται ὅτι ἡ ἐνέργειά του εἶνε μείζων περὶ τὸν ἰσημερινὸν ἢ περὶ τοὺς πόλους αὐτοῦ, φυσικὸν εἶνε ὅτι αἱ λαμπηδόνες ἀναφαίνονται πυκνότεραι καὶ συχνότερον περὶ τὸν ἰσημερινὸν τοῦ ἡλίου.

Τί εἶνε ὅμως αἱ κηλῖδες; Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Οὐΐλσωνος, Ἑρσχέλου καὶ Ἀραγῶ αἱ κηλῖδες εἶνε ῥαγάδες ἐν τῇ φωτοσφαίρᾳ, τῇ περικαλυπτούσῃ τὸν σκοτεινὸν πυρῆνα τοῦ ἡλίου καὶ τὴν μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνου εὑρισκομένην ἡμίσκιον ἀτμοσφαῖραν. Τὴν ὑπόθεσιν ὅμως ταύτην ὡς ἐναντίαν τῶν φυσικῶν νόμων ἀπέῤῥιψε, καθὰ εἴπομεν, ὁ Κιρχόφιος, ἀφοῦ μάλιστα κατὰ τὰς φωτομετρικὰς ἐρεύνας τοῦ Ζοιλνέρου αἱ κηλῖδες δὲν φαίνονται σκοτειναὶ μόνον, διότι περιβάλλονται ὑπὸ τῆς πολὺ φωτεινοτέρας φωτοσφαίρας, καὶ δὲν εἶνε πράγματι σκοτειναί, ἀλλ' αὐτόφωτοι καὶ ὑπὲρ τὰς 4,000 φορὰς πλέον φωτοβόλοι τῆς πανσελήνου (ἥτις ἄλλως ἀντανακλᾷ ἡλιακὸν φῶς). Ὁ Κιρχόφιος λοιπόν, ἀποῤῥίψας τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Οὐΐλσωνος, ἐζήτησε νὰ ἐξηγήσῃ τὰς κηλῖδας δεχθεὶς ὅτι αὗται εἶνε νέφη ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ἡλίου. Ὅπως ὅμως εἴπομεν, ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν κηλίδων ἕπεται ὅτι αὗται μετὰ τῆς περιβαλλούσης συνήθως αὐτὰς ἡμισκίου περιβολῆς εὑρίσκονται βαθύτερον τῆς ἐπιφανείας

τῆς φωτοσφαίρας, σχηματίζουσαι οἱονεὶ χώνην πρὸς τὰ ἔσω τοῦ ἡλίου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐζήτησε νὰ ἐξηγήσῃ ὁ Κιρχόφιος, ἡ ἐξήγησις ὅμως αὐτοῦ εἶνε βεβιασμένη. Ἡ ὑπόθεσις λοιπὸν τοῦ Κιρχοφίου περὶ τῶν κηλίδων δὲν εἶνε πιθανή, ὡς μὴ ἐξηγοῦσα τὸ φαινόμενον τῆς εἰσοχῆς αὐτῶν. Ὁ Ζοίλνερος ὑποθέτει ὅτι αἱ κηλῖδες εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ σχηματισμοῦ φλοιοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου· ἐπειδὴ δὲ ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ εἶνε εἰσέτι πολὺ μεγάλη, τὰ μέρη αὐτοῦ τὰ ἔχοντα τάσιν στερεοποιήσεως διὰ τοπικῆς ἀποψύξεως, διαλύονται καὶ πάλιν ἐν τῇ διαπύρῳ θαλάσσῃ, τῇ ἀποτελούσῃ τὴν φωτοσφαῖραν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν εἶνε ἀπίθανος ὡς στηριζομένη εἰς τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἦσαν διάπυρα καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοιωτοὺς τὴν λαμπρότητα ἀστέρας, περὶ τῶν ὁποίων ὑποθέτομεν ὅτι φαίνονται ἀνίσως λαμπροί, καθόσον στρέφουσι πρὸς ἡμᾶς διάφορα μέρη τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, ἥτις ἕνεκα τοπικῶν ἀποψύξεων δὲν εἶνε πανταχοῦ ἐξίσου φωτοβόλος. Καὶ ὁ ἥλιος λοιπὸν χάνων ἀδιαλείπτως μέρος τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, θὰ ἀποψυχθῇ βαθμηδόν, ἡ ἀπόψυξις δὲ θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν λοιπὸν αὐτὴν αἱ κηλῖδες ἐμφαίνουσι τὴν τάσιν πρὸς σχηματισμὸν φλοιοῦ περὶ τὸν ἥλιον. Ἑτέρα ὑπόθεσις εἶνε ἡ τοῦ Γερμανοῦ ἀστρονόμου Λώσου (Lohse). Αὐτὸς λοιπὸν δέχεται ὅτι ἐκ τοῦ ἡλίου ἐκσφενδονίζονται πρὸς τὰ ἄνω ἀτμοὶ μεταλλικοί· ἀφοῦ δὲ φθάσωσιν εἰς μέγα ὕψος, ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶνε σχετικῶς μικρά, ἀποψυχόμενοι συμπυκνοῦνται, κατέρχονται εἰς τὴν φωτοσφαῖραν καὶ ὡς εἰδικῶς βαρύτεροι ἕνεκα τῆς συμπτκνώσεως εἰσδύουσιν εἰς βάθος τι· εἶτα ὅμως διαλύονται ἕνεκα τῆς πέριξ θερμοκρασίας.

Ἐν συνόλῳ λοιπὸν ὁ ἥλιος εἶνε κατά τε τὴν μάζαν καὶ τὸν ὄγκον τὸ μέγιστον καὶ κύριον σῶμα τοῦ συστήματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ὡς πλανήτης καὶ ἡ γῆ, καταγράφουσα περὶ αὐτὸν ἔλλειψιν, τῆς ὁποίας ὅπως καὶ πάσης ἄλλης τροχιᾶς ἐν τῷ πλανητικῷ συστήματι ὁ ἥλιος κατέχει μίαν τῶν ἑστιῶν. Φυσικὴ αἰτία τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον εἶνε ἡ ἕλξις

αὐτοῦ, ἥτις εἶνε μία ἔκφανσις τῆς ἐν γένει ἐνεργείας, τῆς ἐνυπαρχούσης εἰς αὐτόν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐκφαίνεται καὶ ὡς φῶς καὶ ὡς θερμότης, καὶ διὰ τῆς χημικῆς καὶ τῆς μαγνητικῆς αὐτῆς ἐπιδράσεως εἶνε πηγὴ τοῦ ὅλου ὀργανικοῦ βίου ἐπὶ τῆς γῆς.

Μέρος τῆς καθόλου ἐνεργείας τοῦ ἡλίου, καθὰ εἴπομεν, μεταδίδεται εἰς τοὺς πλανήτας ὡς θερμότης, φῶς, χημικὴ ἐνέργεια καὶ μαγνητική, αἱ ἐκφάνσεις δ' αὗται τῆς ἐνεργείας εἶνε ἡ πηγὴ παντὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὀργανικοῦ βίου. Ἐκ τοῦ νόμου ὅμως τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας γινώσκομεν, ὅτι ἐνέργεια καταναλισκομένη δέον νὰ ἀντικαθιστᾶται, ὅπως ἡ πηγὴ μένῃ ἀνεξάντλητος. Ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τὴν ἐκφαινομένην διὰ τῆς ἕλξεως, ἐνόσῳ δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν τὴν τριβὴν τοῦ αἰθέρος καὶ τὴν ἕλξιν τῶν ἄλλων ἀστέρων, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ πλανητικὸν σύστημα εἶνε ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θόμψωνος συντηρητικῶν συστημάτων, μάλιστα δὲ, ἐὰν καὶ πάλιν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰθέρος, ἀφοῦ κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Λαπλασίου τὸ πλανητικὸν σύστημα εἶνε εὐσταθὲς, οὐδεμία δηλαδὴ σύγκρουσις τῶν σωμάτων αὐτοῦ εἶνε δυνατὴ, οὔτε ἡ τάξις δύναται νὰ ἀλλαχθῇ, οὔτε κἂν αἱ τροχιαὶ νὰ ὑποστῶσιν ἀλλοιώσεις ὑπερβαινούσας στενά τινα ὅρια. Ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα, ἐὰν πλὴν τῆς ἕλξεως παρεισαγάγωμεν εἰς τὰς ἐρεύνας ἡμῶν καὶ τὸν αἰθέρα. Τί συμβαίνει ὅμως μὲ τὴν ἀπώλειαν μέρους τῆς καθόλου ἐνεργείας τοῦ ἡλίου διὰ τῆς ἀκτινοβολίας ἰδίως τῆς θερμότητος; Διὰ τὴν ἀπώλειαν αὐτὴν οὐδεμία γίνεται ἀντικατάστασις. Τὰ μικρὰ ποσὰ ἐνεργείας τὰ προςλαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ ἡλίου διὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ (ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς) καταπτώσεως διαττόντων καὶ ἀερολίθων εἶνε ἀσήμαντα. Βεβαίως ἕνεκα τῆς μείζονος ἐντάσεως τῆς ἕλξεως τοῦ ἡλίου τὰ ἐπ' αὐτοῦ καταπίπτοντα κοσμικὰ σωματίδια, εἶνε πολὺ πλείονα ἢ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντα· ὅπως ὅμως ὀρθῶς ὁ Ἑλμχόλτζιος παρατηρεῖ, πρὸς παραγωγὴν ἐνεργείας ἱκανῆς πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς δι' ἀκτινοβολίας ἀπολλυμένης ἔπρεπε νὰ καταπίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἡλίου τοσοῦτον μέγα ποσὸν κοσμικῆς μάζης, ἐχούσης τὴν συνήθη μέσην ταχύτητα τῶν κο-

σμικῶν σωμάτων, ὥστε ἐντὸς τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ διάμετρος τοῦ ἡλίου ἤθελε μεταβληθῆ ἐπαισθητῶς καὶ ἡ μάζα αὐτοῦ αὐξήσει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἡ περὶ αὐτὸν κίνησις τῆς γῆς ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τῆς ἕλξεώς του ἤθελεν ἐπιταχυνθῆ· τοιοῦτό τι ὅμως δὲν συνέβη. Διὰ τῆς καταπτώσεως λοιπὸν τῶν κοσμικῶν σωματιδίων καὶ τῆς μετατροπῆς τῆς ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν ἐνεργείας εἰς θερμότητα, δὲν ἀντικαθίσταται ἡ δι' ἀκτινοβολίας ἀπώλεια τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Τὸ σημαντικὸν ποσὸν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς παράγεται κατὰ τὸν Ἑλμχόλτζιον διὰ τῆς βαθμιαίας συμπυκνώσεως τοῦ ὄγκου τοῦ ἡλίου, καθόσον δηλαδὴ αὐτὸς συμπυκνοῦται, ἐκλύεται ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἡ χρησιμεύουσα, ὅπως τὰ συστατικὰ αὐτοῦ μόρια ἀφίστανται μᾶλλον ἀλλήλων. Τὸ ποσὸν δὲ τῆς ἐνεργείας, τὸ οὕτως ἐκλυόμενον, εἶνε τοσοῦτο μέγα κατὰ ὑπολογισμοὺς ἀναφερομένους τοῦ Ἑλμχολτζίου, ὥστε ἡ ἐλάττωσις τῆς διαμέτρου τοῦ ἡλίου κατὰ $^1/_{10000}$ μόνον τοῦ σημερινοῦ μεγέθους αὐτῆς παράγει τὴν ἐνέργειαν τὴν ἀπολυμένην δι' ἀκτινοβολίας εἰς 2100 ἔτη.

Ἀλλὰ τῆς ἀπωλείας ταύτης τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου οὐδεμία γίνεται ἀντικατάστασις γνωστή. Τί λοιπὸν θὰ ἐπέλθῃ; Ὅπως οἱ πλανῆται ἄλλοτε ἦσαν διάπυροι καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, βαθμηδὸν δὲ ἀπεψύχθησαν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν καὶ οὕτω περιεκαλύφθησαν ὑπὸ φλοιοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος θὰ ἀποψυχθῇ καὶ θὰ περικαλυφθῇ ὑπὸ φλοιοῦ. Καὶ αὐτὸς ἄλλοτε μετὰ πάντων ὁμοῦ τῶν σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λαπλασίου εὑρίσκετο εἰς ἀεριόμορφον κατάστασιν, ὅπως αἱ κοσμικαὶ φωτονεφέλαι, διὰ βαθμιαίας δὲ συμπυκνώσεως τῆς ἀεριομόρφου ταύτης μάζης ἐγεννήθησαν οἱ πλανῆται μετὰ τῶν δορυφόρων αὐτῶν καὶ ὁ ἥλιος. Πάντα τὰ σώματα ταῦτα εὑρίσκοντο ἄλλοτε εἰς διάπυρον κατάστασιν· δι' ἀπωλείας ὅμως μέρους τῆς ἐνεργείας αὐτῶν δι' ἀκτινοβολίας ἀπεψύχθησαν βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω. Ἡ ἀπόψυξις ἦτο τοσοῦτο ταχυτέρα, ὅσον τὸ σῶμα μικρότερον. Ὁ πάντων πολὺ μείζων ἥλιος δὲν περιεκαλύφθη μὲν ἔτι ὑπὸ φλοιοῦ, βαθμηδὸν ὅμως καὶ αὐτὸς θὰ ὑπο-

στῇ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην. Πόσος χρόνος θὰ παρέλθῃ πρὸς τοῦτο δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ προϋπολογίσωμεν· τὸ ποσὸν ὅμως τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου εἶνε τοσοῦτο μέγα, ὥστε ἀναρίθμητοι ἔτι γενεαὶ θὰ ἀπολαμβάνωσι τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἐνεργείας ταύτης. Πάντως ὅμως θὰ ἀποσβεσθῇ τέλος ὁ ἥλιος. Τί τότε θὰ ἐπέλθῃ, ἢ καὶ τί ἕως τότε θὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς φαντασίας αὐτοῦ ἂς συμπεράνῃ. Ἡ σοβαρὰ καὶ ἐπὶ δεδομένων ἀσφαλῶν στηριζομένη ἐπιστήμη τὰς ἐκδρομὰς αὐτὰς δὲν δύναται νὰ παρακολουθήσῃ.

Δ. Κ. Κοκκιδης.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝ ΕΠΙΚΕΡΔΕΙΣ Η ΖΗΜΙΩΔΕΙΣ ΑΙ ΙΣΠΑΝΙΚΑΙ ΚΑΜΙΝΟΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΕΙΩΝ ΛΑΥΡΙΟΥ.

Περιηγηθεὶς πρὸ δύω περίπου ἐτῶν χάριν γεωγνωστικῆς καὶ ὀρυκτογνωστικῆς σπουδῆς τὴν καὶ αὐτῆς τῆς Εὐρώπης τὴν προσοχὴν ἐφελκύσασαν Λαυριωτικὴν, ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσω ἐκ τοῦ πλησίον καὶ τὰ τῶν ἐκεῖ καμίνων, νὰ σπουδάσω δηλαδὴ, ὅσον μοι ἐπέτρεπεν ὁ χρόνος, καὶ τὴν καμινευτικὴν μέθοδον, ἧς ἔκαμνε χρῆσιν ἡ ἑταιρεία, τήκουσα ἀρχαίας σκωρίας μετὰ μικρᾶς ποσότητος ἐκβολάδων, καὶ τὰ ἐκ τῆς μεθόδου ταύτης ἀποτελέσματα.

Ὅ,τι λοιπὸν εὐθὺς παρετήρησα, ἦτον, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ τρόπῳ τῆς ἐκεῖ καμινεύσεως ἡ τάξις καὶ ἀκρίβεια, ἣν γινώσκει ὁ σπουδάσας τοιαύτας σπουδὰς ἐν Εὐρωπαϊκοῖς ἐργοστασίοις καμινευτικοῖς. Παρετήρησα δηλαδὴ, ὅτι ὁ ἐκεῖ τότε ἐν χρήσει καμινευτικὸς τρόπος ἦτον ἀμέθοδος καὶ ζημιώδης, διότι ἐγεννῶντο ἐκ τῆς χωνεύσεως σκωρίαι ὑπὲρ τὸ μέτρον μολυβδομιγεῖς, καὶ μεγάλη μολύβδου ποσότης ἐχάνετο ἀπερχομένη ἐκ τῶν καμίνων ὡς ἀτμὸς εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, κατηναλίσκετο δὲ καὶ

μεγάλη ποσότης ἐξανθρακώματος (κὼκ), καὶ ἡ ἑταιρεία πολλὰς χιλιάδων δραχμῶν ἑκατοντάδας ἐζημιοῦτο.

Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν ὁ καμινευτικὸς ἐκεῖνος τρόπος ἀντικατεστάθη ἤδη ἐν μέρει δι' ἄλλου τελειοτέρου, ἐξ ὅτου διευθύνει τὰ τῶν καμίνων τῆς ἑταιρείας ὁ κύριος Jaeger, πρώην διευθυντὴς τῶν ἐν Mechernich μεταλλουργείων τῆς Μαγδαληνῆς.

Ἀλλ' ἂς ἐκθέσωμεν διὰ πλειόνων τὰ τῆς προκυψάσης ἐκ τοῦ τότε καμινευτικοῦ τρόπου ζημίας χάριν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ μάθωσι, πῶς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς καμινεύσεως δύνανται νὰ γεννῶνται ἢ ζημίαι οὐ σμικραί, ἢ ὠφέλειαι λόγου πλείστου ἄξιαι.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνομίζοντο αἱ ἐκ χωνεύσεως γεννώμεναι σκωρίαι, ὅτι εἶναι πᾶσαι ἁπλῶς μίγματα γεῶν καὶ μεταλλικῶν ὀξειδίων, τυχαῖα δῆθεν καὶ ἄμοιρα ὅλως πάσης χημικῆς ἀναλογίας κανονικῆς καὶ νομίμου. Ἀλλ' ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις πολλῶν χημικῶν ἀνδρῶν ἐργασίαι, καὶ ἰδίως τοῦ Βερζελίου, ἔδειξαν, ὅτι τῶν σκωριῶν καὶ αἱ κεκρυσταλλωμέναι καὶ αἱ πλεῖσται τῶν ὑελοφυῶν (διότι ταῦτα εἶναι τὰ κατὰ φυσικὴν σύστασιν εἴδη τῶν σκωριῶν,) εἶναι χημικαὶ ἑνώσεις ὀξυπυριτίου καὶ βάσεων κανονικαὶ ὅλως καὶ χημικῶς νόμιμοι. Αἱ ἐκ χωνεύσεως δὲ μολυβδικῶν μετάλλων σκωρίαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ *μονοξυπυριτιακαὶ ἑνώσεις* (Singulosilikate)· ἡ ποσότης δηλαδὴ τοῦ ὀξυγόνου τῶν ἐν αὐταῖς βάσεων εἶναι ἴση πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ ἐν τῷ ὀξυπυριτίῳ αὐτῶν ὀξυγόνου ($3RO.SiO^3$).

Εὔτηκτοι δὲ αἱ τοιαῦται σκωρίαι, τηκόμεναι ἐν θερμοκρασίᾳ 1400 ἕως 1800 βαθμῶν Κελσιακῶν, κατὰ μέσον ὅρον. Κατὰ γενόμενα δὲ ἐν σμικρῷ πειράματα τοῦ κυρίου Dietz, χημικοῦ τῶν μεταλλουργείων Λαυρίου, αἱ λαυριωτικαὶ σκωρίαι εἶναι ἔτι μᾶλλον εὔτηκτοι, τηκόμεναι ἐν θερμοκρασίᾳ 1100 περίπου Κελσιακῶν βαθμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος Dietz εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ πληροφορήσῃ.

Πρὶν καταδείξωμεν δι' ἀριθμῶν τὴν ἐκ τῶν ἰσπανικῶν καμίνων καὶ τοῦ τότε τρόπου τῆς χωνεύσεως γεννηθεῖσαν τῇ ἑταιρείᾳ τῶν μεταλλουργείων ζημίαν, ἂς προτάξωμεν καί τινα περὶ πυροχημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀξυπυριτιακοῦ μολύβδου, ὅπως ἐξη-

γηθῶσι τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ καμινεύσει, καὶ ὅπως χρησιμεύσωσιν ἴσως τὰ ῥηθησόμενα εἰς ἐπινόησιν καὶ ἄλλης καμινευτικῆς μεθόδου πρὸς ἀποκάθαρσιν μολύβδου ἐκ νέων σκωριῶν μολυβδοφόρων, ὁποῖαι ὑπάρχουσιν ἤδη ἐν τῇ Λαυριωτικῇ ἐξ ἀναχωνεύσεως ἀρχαίων.

Γνωστὸν, ὅτι οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐχώνευον τὸν ἐκ τῆς Λαυριωτικῆς ἐξορυσσόμενον *ἐνάργυρον γαληνίτην* (ἔνθειον μόλυβδον), ἄγνωστον ὅμως ἂν ἄφρυκτον ἐχώνευον αὐτὸν μετὰ σιδηρικῶν συλλιπασμάτων, ἢ ἂν πεφρυγμένον. (α) Καμίνους δὲ εἰς χώνευσιν αὐτοῦ καὶ ἀποκάθαρσιν μολύβδου πιθανὸν, νομίζω, ὅτι μετεχειρίζοντο ὁμοίας τινὰς πρὸς τὰς τῶν σημερινῶν *συνεστιοκαύστρους* (Herdoefen) λεγομένας.

Τὴν σήμερον δὲ χωνεύουσι τὰ μολυβδικὰ μέταλλα ἢ ἐν *συνεστιοκαύστροις*, ἢ ἐν *προςφλογοβόλοις* (Flammoefen), ἢ ἐν *φρεατώδεσι καμίνοις* (Schachtoefen), κατὰ τὴν φύσιν τῶν χωνευτέων, καὶ κατὰ τὰ ὑπάρχοντα μέσα τῆς χωνεύσεως.

Ἐν φρεατώδεσι δὲ καμίνοις χωνεύουσι τὰ ἔνθεια μολύβδου μέταλλα τὰ σύμμικτα μετ' ἐνθείων μετάλλων σιδήρου, χαλκοῦ καὶ ἄλλων ὀρυκτῶν· χωνεύουσι δὲ φρύγοντες συνήθως πρότερον αὐτὰ καὶ μεταβάλλοντες κατὰ μέγα μέρος εἰς ὀξείδιον μολύβδου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ· ἡ μέθοδος δὲ αὕτη σκοπὸν ἔχει πρῶτον μὲν ἑνοῦσα μετ' ὀξυπυριτίου, ἐνυπάρχοντος εἰς τὸ μετάλλευμα, ἢ προστιθεμένου ὡς συλλιπάσματος, ἐκεῖνα τῶν ὀξειδίων τούτων, ἐξ ὅσων δυσκόλως ἀποκαθαίρονται μέταλλα, ὁποῖα εἶναι τὰ ὀξείδια τοῦ σιδήρου καὶ μαγγανίου, καὶ μεταβάλλουσα αὐτὰ εἰς σκωρίαν, νὰ ἀποκαθαίρῃ μόλυβδον ἐκ τοῦ ἁπλοῦ ἀπομένοντος ὀξειδίου τοῦ μολύβδου· δεύτερον δὲ νὰ διαλύῃ δι' ὀξειδυλλίου σιδήρου (ὁποῖον γεννᾶται ἐν τῇ καμίνῳ ἐκ τοῦ ἐκ τῆς φρύξεως γεννηθέντος ὀξειδίου αὐτοῦ,) ὀξυπυριτιακὸν μολύβδου ὀξείδιον, ὥςτε τὸ μὲν ὀξειδύλλιον σιδήρου νὰ ἑνῶται μετὰ τοῦ ὀξυπυριτίου, ἐκ δὲ τοῦ οὕτω ἀπομονωθέντος ὀξειδίου μολύβδου

(α) Ἐν τῇ λεγομένῃ ὀξειδιωτικῇ φρύξει ἐνθείων μετάλλων ταῦτα ἀφαιροῦνται μὲν τοῦ πλείστου θείου αὐτῶν, μεταβάλλονται δὲ εἰς ὀξείδια.

νὰ ἀποκαθαίρῃ μόλυβδον διά τε τοῦ διαπύρου ἄνθρακος, καὶ διὰ τοῦ ὀξειδίου τούτου, ἀφαιρούντων ἐξ ἐκείνου τὸ ὀξυγόνον καὶ συντιθεμένων μετ' αὐτοῦ· διότι ἡ καιομένη ἐν τῇ καμίνῳ ὕλη, τὸ ἐξανθράκωμα (κὼκ), ἐπενεργεῖ καὶ φυσικῶς καὶ χημικῶς, τὸ μὲν τήκουσα, τὸ δὲ ἀποκαθαίρουσα.

Ἐν τοῖς ἄνω δὲ τῆς φρεατώδους καμίνου μόλυβδος μὲν ἀποκαθαίρεται ἐκ μολυβδικοῦ ὀξειδίου, τὰ ἐκεῖ ὅμως γενρὰ τοῦ μεταλλεύματος μίγματα μένουσιν ἄτηκτα, ἅτε ἀσθενεστέρας μὲν οὔσης ἐν τοῖς ἄνω τῆς τοιαύτης καμίνου τῆς θερμοκρασίας, κατὰ λόγον τοῦ ὕψους, ἐπαρκοῦς ὅμως εἰς τῆξιν καὶ ἀποκάθαρσιν μολύβδου, εὐτήκτου ὄντος. Ἀλλὰ καὶ ἀπόλλυται μόλυβδος ἐξ ἐκείνου τοῦ ὕψους τῆς καμίνου, ἐξατμιζόμενος ἢ ἀναθυμιώμενος, καὶ τόσῳ περισσότερος, ὅσῳ λεπτοκοκκότερον ὑπῆρχε διεσπαρμένον τὸ μέταλλον ἐν τοῖς γενροῖς συμμίγμασιν αὐτοῦ, καὶ ὅσῳ ἰσχυρότερον εἶναι τὸ ῥεῦμα τοῦ διὰ τῶν φυσητήρων διοχετευομένου καὶ εἰς τὴν κάμινον εἰςανορμῶντος ἀέρος. Καὶ ἀπόλλυται μὲν μόλυβδος πάντοτε καὶ ἐκ τῶν τοιούτων καμίνων, καὶ μάλιστα ὅταν δύςτηκτα τὰ σκωριογόνα συμμίγματα τοῦ μεταλλεύματος, ὅτε ἀνάγκη βέβαια προςθήκης συλλιπασμάτων διευκολυνόντων τὴν τῆξιν αὐτῶν· ἀλλὰ προςφυῆ ἀποψυκτήρια, δι' ὧν, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, διαβαίνουσι πάντες οἱ ἐκ τῶν καμίνων ἀναθρώσκοντες καπνοί, καθιςῶσιν ἐλαχίςην τὴν ἀπώλειαν καὶ ζημίαν, καταψυχομένων εἰς αὐτὰ καὶ καταπιπτόντων τῶν μολυβδικῶν ἀτμῶν ἢ ἀχνῶν.

Τὸ ὀξυπυριτιακὸν δὲ ὀξείδιον μολύβδου, ὁποῖον συνήθως γεννᾶται ἐν τῇ φρύξει τοῦ μεταλλεύματος, ἢ ὁποῖον ὑπάρχει ἐν ταῖς ἐκ χωνεύσεως μολυβδικῶν μετάλλων ἀρχαίαις τῆς Λαυριωτικῆς σκωρίαις, διαλύεται εἰς τὰ προσεχῆ αὐτοῦ συστατικὰ ἐν τῷ παρὰ τοῖς *ἀκροφυσίοις* τῶν φυσητήρων χώρῳ ἐκείνῳ τῆς καμίνου, ἐν τῷ ὁποίῳ τηκόμενα τὰ γενρὰ τοῦ μεταλλεύματος συμμίγματα παράγουσι σκωρίαν· διαλύεται δὲ ἢ ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ μεταλλεύματι, ἢ ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ προστιθεμένῳ συλλιπάσματι ὑπάρχοντος σιδηρικοῦ ὀξειδυλλίου, ἔχοντος μείζονα πρὸς τὸ ὀξυπυρίτιον χημικὴν συγγένειαν ἢ τὸ μολυβδικὸν ὀξείδιον,

ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποκαθαίρεται μόλυβδος τῇ ἐπιδράσει τοῦ διαπύρου ἄνθρακος καὶ τοῦ ὀξειδίου τούτου. Γεννᾶται δὲ τὸ σιδηρικὸν τοῦτο ὀξειδύλλιον ἐκ τοῦ ἐν τοῖς ἄνω τῆς καμίνου ἐν μέρει μὲν εἰς ὀξειδύλλιον σιδήρου, ἐν μέρει δὲ εἰς καθαρὸν σίδηρον μεταβληθέντος σιδηρικοῦ ὀξειδίου. Καὶ ὁ μὲν καθαρὸς οὗτος σίδηρος ἀφαιρεῖ τὸ θεῖον ἀπὸ τὸν τυχὸν ἐνυπάρχοντα ἔνθειον μόλυβδον, διότι ὁ σίδηρος ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ ἔχει μείζονα χημικὴν συγγένειαν πρὸς τὸ θεῖον ἢ ὁ μόλυβδος, καὶ ἀποτελεῖ ὅ,τι *λίθον* οἱ χωνευταὶ ὀνομάζουσιν (ἰδ. διατριβήν μου περὶ γαληνίτου καὶ σφαλερίτου σελ. 7)· τὸ δὲ ὀξειδύλλιον ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἐκ τῆς ῥηθείσης διαλύσεως προκύψαντος ἢ καὶ ἄλλως ὑπάρχοντος ἐν τῷ μεταλλεύματι ὀξυπυριτίου, καὶ ἀποτελεῖ σκωρίαν. Τὰ ὀξυθειικὰ δὲ μέταλλα, τὰ τυχὸν ἐν τῷ μεταλλεύματι ὑπάρχοντα, ἐὰν διαλύωνται εἰς τὰ προσεχῆ αὐτῶν συστατικὰ ὑπὸ τῆς ἐν τῇ καμίνῳ θερμότητος, ἀποβάλλοντα τὸ ὀξύθειον αὐτῶν, ἀπερχόμενον ἐκ τῆς καμίνου μετὰ τοῦ καπνοῦ αὐτῆς, ἑνοῦνται μετὰ τοῦ ἐν τῷ μεταλλεύματι ὀξυπυριτίου, ἄλλως διαλύονται ὑπὸ τούτου, καὶ ἀποτελοῦσιν ὀξυπυριτιακὰ μέταλλα, τὰ ὁποῖα, ἐὰν μολυβδικά, παρέχουσιν ἐπὶ τέλους μόλυβδον, συντιθεμένου τοῦ ὀξυπυριτίου μετὰ τοῦ ἐνυπάρχοντος ὀξειδυλλίου σιδήρου, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν. Ἔνθεια δὲ μέταλλα (ὁποῖος ὁ ἔνθειος σίδηρος, καὶ τὸ ἐν τῇ καμίνῳ ἐκ βαρυτίτου γεννηθὲν ἔνθειον βάριον), συντηκόμενα μετὰ ὀξυπυριτιακοῦ ὀξειδίου τοῦ μολύβδου, δίδουσι μεταλλικὸν μόλυβδον καὶ ὀξυθειῶδες, ἔτι δὲ καὶ ὀξυπυριτιακὰς συνθέσεις ὀξειδυλλίου σιδήρου καὶ βαρείας.

Καὶ ταῦτα μὲν γίνονται ἐν φρεατώδεσι καμίνοις χωνευομένων εἴτε συμμίκτων ἐνθείων μετάλλων μολύβδου, σιδήρου, χαλκοῦ καὶ ἄλλων ὀρυκτῶν, φρυχθέντων πρότερον, εἴτε μολυβδομιγῶν μόνον σκωριῶν.

Ἐν ἄλλαις δὲ πυροχημικαῖς ἐνεργείαις ἐγένετο γνωστὸν ὑπὸ τοῦ ἐπιστήμονος καμινευτοῦ Beck, ὅτι, ὀξυπυριτιακῶν μολύβδου ἑνώσεων συντηκομένων μετὰ κόνεως ξυλανθράκων, παράγεται ἀρκετὴ ποσότης μολύβδου· καὶ ὅτι, ἀφοῦ ἡ ἀποκάθαρσις

τούτου χωρήσῃ μέχρι τινὸς, γεννᾶται ἢ δύστηκτός τις σκωρία, συνισταμένη ἐξ ὀξέος ἅλατος ὀξυπυριτιακοῦ, ἔκ τινος δηλαδὴ σκωρίας ἐνεχούσης μείζονα ποσότητα ὀξυπυριτίου ἢ ὅσην ἔχει ἡ μονοξυπυριτιακὴ ἕνωσις· ἢ γεννᾶται δύστηκτός τις σκωρία, ἐνέχουσα ὀξυπυρίτιον ἀνένωτον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἐπιδρᾷ ὁ ἄνθραξ, καὶ τὸ ὁποῖον μένει ἐν τῷ χωνίῳ ἄτηκτον. Τὸ νῦν δ' ἀνένωτον μένον ὀξυπυρίτιον τοῦτο ἦτο πρότερον ἡνωμένον μετ' ὀξειδίου μολύβδου, ἐξ οὗ ὁ ἀποκαθαρθεὶς καθαρὸς μόλυβδος. Εὗρε δὲ ὁ Beck, ὅτι τότε ἀποκαθαίρεται ἐξ ὀξυπυριτιακοῦ μολύβδου ὅλος σχεδὸν ὁ ἐν αὐτῷ μόλυβδος, ὅταν τὸ ἅλας τοῦτο συντακῇ μετὰ καταλλήλων συλλιπασμάτων· διότι ταῦτα, ἑνούμενα μετὰ τοῦ ὀξυπυριτίου, ἀπολύουσι τὸ ὀξείδιον τοῦ μολύβδου, ἐξ οὗ ἀποκαθαίρεται μόλυβδος τῇ ἐπιδράσει τοῦ διαπύρου ἄνθρακος. Τοῦτο δὲ τοῦ Beck τὸ εὕρημα ἔπρεπε νὰ γινώσκωσιν οἱ πρότερον ἐν Λαυρίῳ χωνεύοντες ἀρχαίας σκωρίας, καὶ νὰ χωνεύωσιν αὐτὰς μετὰ καταλλήλων συλλιπασμάτων, καὶ οὐχὶ ἄνευ αὐτῶν.

Τὰς πυροχημικὰς ταύτας ἰδιότητας τοῦ ὀξυπυριτιακοῦ μολύβδου ὑπεμνήσαμεν, ὅπως ἐξηγηθῶσι τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ καμινεύσει σκωριῶν, καὶ ὅπως χρησιμεύσωσιν ἴσως καὶ εἰς ἐπινόησιν καὶ ἄλλης καμινευτικῆς μεθόδου πρὸς παραγωγὴν μολύβδου ἐκ σκωριῶν ὀλιγομολύβδων, ὁποίας οὐκ ὀλίγας ἔχουσι νῦν τὰ μεταλλουργεῖα Λαυρίου ἐκ τῶν αναχωνευθεισῶν ἀρχαίων.

Νῦν δὲ θέλομεν καταδείξει δι' ἀριθμῶν, ὅτι ἐν τῇ ἐν ἱσπανικαῖς καμίνοις χωνεύσει σκωριῶν ἀπόλλυται μεγάλη ποσότης μολύβδου, καὶ πολλὴ καταναλίσκεται ποσότης ἐξανθρακώματος, καὶ ὅτι ἑπομένως μεγάλη προέκυψεν ἐν Λαυρίῳ τῇ τε ἑταιρείᾳ καὶ τῷ κράτει ζημία ἐκ τῆς χρήσεως τοιούτων καμίνων.

Αἱ πλεῖσται τῶν ἀρχαίων τῆς Λαυριωτικῆς σκωριῶν, κατὰ γενομένας πολλὰς ὑπὸ τοῦ κυρίου Dielz ἀναλύσεις, ἐμπεριέχουσι κατ' ἐλάχιστον καὶ κατὰ μέγιστον ὅρον:

ὀξυπυρίτιον	27,5	ἕως	35,7	%
ὀξειδύλλιον σιδήρου	14,0	»	25,0	»
ἄσβεστον	10,0	»	28,0	»

ὀξείδιον μολύβδου (*)...	8,0	ἕως	15,36 %
ἤτοι μόλυβδον	7,3	»	13,9 »
ὀξείδιον ψευδαργύρου ...	2,0	»	9,0 »
ἄργιλλον	3,0	»	9,0 »
μαγνησίαν	1,0	»	3,0 »

Προσέτι ἐνέχουσιν αἱ σκωρίαι αὗται καὶ σμικρὰν ποσότητα διαφόρων ὀξειδίων (χαλκοῦ, ἀντιμονίου, ἀῤῥενικοῦ, νικελίου καὶ μαγγανίου), τινὲς δ' αὐτῶν καὶ φθόριον, ἡνωμένον μετὰ ἀσβεστίου ὡς ἐμφθόριον ἀσβέστιον· συχνὸν δὲ ἐν τῇ Λαυριωτικῇ τὸ ἐμφθόριον ἀσβέστιον, ἤτοι ὁ *ἀργυροδάμας* (Flussspath). Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἐν Pribram τῆς Βοεμίας σκωρίαι, ὁμοιάζουσαι πρὸς τὰς λαυριωτικάς, ὧν αἱ πλεῖσται εἶναι μονοξυπυριτιακαὶ ἑνώσεις, ἐνέχουσαι ὀξυπυρίτιον 28 ἕως 35,5 %. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ τοῦ κυρίου Dietz ἀναλύσεων ἀναφέρομεν περιεργείας χάριν καὶ ἀνάλυσιν σκωριῶν ἀρχαίων μιᾶς θέσεως τῆς Λαυριωτικῆς, τῆς θέσεως Μπαρμπαλιάκη. 100 μέρη σκωρίας τῆς θέσεως ταύτης εὑρέθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐμπεριέχοντα,

ὀξυπυρίτιον	27,50
ὀξειδύλλιον σιδήρου	25,20
ὀξείδιον σιδήρου	2,15
ἄσβεστον	12,15
ὀξείδιον μολύβδου	15,36
ἄργιλλον	2,70
ὀξείδιον ψευδαργύρου	5,50
ὀξυφώσφορον	0,45
μαγνησίαν	1,19
ὀξείδιον μαγγανίου	0,05
ὀξείδιον νικελίου	0,02
ὀξείδιον χαλκοῦ	0,01
	92,28

(*) Ἕνεκα ἀτελείας τῆς καμινευτικῆς τῶν ἀρχαίων μεθόδου· ἐνυπάρχει δὲ ἐν ταῖς ἀρχαίαις σκωρίαις καὶ ἄργυρος, ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἐλαχίστη ποσότης χρυσοῦ.

ἐκ μεταφορᾶς	92,28
ὀξείδιον ἀντιμονίου.........	0,34
ὀξυαῤῥενικὸν	0,40
θεῖον.................	0,27
ὀξυάνθρακα	1,03
	94,32

Τὸ μέχρις 100 ἔλλειμμα 5,68 ἀποδοτέον κατὰ τὸν κύριον Dietz εἰς ἐνυπάρχον φθόριον, ὅπερ φεύγει ἐξαχνιζόμενον.

Ἡ ἑταιρεία λοιπὸν τῶν μεταλλουργείων Λαυρίου ἐχώνευεν ἀρχαίας σκωρίας ἐν 10 ἱσπανικαῖς καμίνοις χθαμαλαῖς (spanische Schlackenherde).

Αἱ τοιαῦται δὲ κάμινοι εἶνέ τι μεσάζον μεταξὺ συνεστιοκαύστρων καμίνων καὶ φρεατωδῶν, ἐπινοηθεῖσαι, ὡς ἀναφέρει ὁ Petitgand, ἐν τοῖς χωνευτηρίοις τοῦ Roux de Freycinet, διευθυντοῦ τῶν ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Escombrerar τῆς μεσημβρινῆς Ἱσπανίας μεταλλουργείων, ἔνθα τήκονται ῥωμαϊκαὶ σκωρίαι ἀρχαῖαι, εὑρισκόμεναι ἐκεῖ. Διὰ τοιούτων δὲ καμίνων ἐγένοντο καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Οὐαλίᾳ πολυειδεῖς δοκιμαί, καὶ εὑρέθη, ὅτι εἶναι μὲν κατάλληλοι εἰς χώνευσιν εὐτήκτων καὶ πτωχῶν σκωριῶν, ἀλλ' ἀκατάλληλοι εἰς πλουσίων, ἅτε ἐξατμίζουσαι μεγάλην μολύβδου ποσότητα. Περιγράφει δὲ μίαν τοιαύτην κάμινον ὁ διάσημος μεταλλουργὸς Percy, ἰδὼν αὐτὴν ἐν τοῖς μεταλλουργείοις τοῦ Alport, κειμένου πλησίον τοῦ Bakewell ἐν Derbyshire.

Ἐν τοῖς μεταλλουργείοις δηλ. τοῦ Alport ἔτηκον ἐν προςφλογοβόλοις καμίνοις, προσονομαζομέναις τοῦ Flintshire, μολυβδικὰ μέταλλα ἐνέχοντα 76 ἕως 77 % μόλυβδον. Ἐκ τῆς χωνεύσεως δὲ τούτων παρήγετο σκωρία, καὶ αὕτη ἐνέχουσα 6 ἕως 8 % μόλυβδον, ἀνεχωνεύετο ἔπειτα ἐν ἱσπανικῇ καμίνῳ κυλινδρικῇ ἢ φρεατώδει, συστενουμένῃ ὀλίγον ἐν τοῖς ἄνω καὶ ἐκτισμένῃ ἐκ λίθων πυριμάχων. Ὁ ἀὴρ δὲ διωχετεύετο ἐκ τῶν φυσητήρων εἰς τὴν τοιαύτην κάμινον διὰ τριῶν *περιῤῥύτων ἀκροφυσιοφόρων στομίων* (Wasserformen)· ὁποῖα δὲν εἶνε

τάτων λαυριωτικῶν καμίνων. Ὁ πυθμὴν δὲ τῆς καμίνου τοῦ Alport (εἰς ὃν καταστάζων συνήγετο ὁ ἀποκαθαιρόμενος μόλυβδος,) συνιστάμενος ἐκ πυριμάχου ἀργίλλου καὶ θρυμμάτων ἐξανθρακώματος, ἐπεκαλύπτετο μὲ στρῶμα ἐκ μικρῶν τεμαχίων ἐξανθρακώματος, τὸ ὁποῖον ἠλλάσσετο καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα.

Ἐν ταῖς καμίνοις ταύταις ἀποκαθήρετο μόλυβδος ἐξ ὀξυπυριτιακοῦ μολύβδου τῶν σκωριῶν τούτων ὑπὸ ἀνθράκων διαπύρων καὶ ὀξειδίου ἄνθρακος, αἷς προσετίθετο καὶ σιδηρικὸν συλλίπασμα. Ἐχωνεύοντο δὲ ἐν τῇ καμίνῳ ταύτῃ 14,000 χιλιόγραμμα σκωριῶν εἰς 24 ὥρας. Εἰς τῆξιν δὲ 85,300 χιλιογράμμων σκωριῶν, συντηκομένων μετὰ μικρᾶς ποσότητος συλλιπάσματος σιδηρικοῦ καὶ σιδηρομιγῶν σκωριῶν, ἐκαίοντο 10,000 ἕως 12,000 χιλιόγρ. ἐξανθρακώματος· ἄρα δι' 90,000 χιλιόγρ. *γομώσεως*, ἤτοι πληρώματος τῆς καμίνου, συνισταμένου ἐκ μολυβδομιγῶν σκωριῶν καὶ συλλιπάσματος, ἐκαίοντο 12,000 χιλιόγρ. ἐξανθρακώματος, ἑπομένως ἓν χιλιόγραμμον ἐξανθρακώματος ἔτηκεν 7,5 χιλιόγραμμα γομώσεως, *πολὺ ὀλίγον δηλαδή*, κατὰ τὴν ἀναλογίαν

$$12 : 90 = 1 : \chi.$$

ἑπομένως $\chi = 7{,}5$ (α).

Καὶ ἄλλη δέ τις σκωρία, παραχθεῖσα ἐκ τοῦ μεταλλουργείου τοῦ ὑπάρχοντος πλησίον τοῦ Holywell Bagilt, ἐμπεριέχουσα τὰ ἑξῆς συστατικά,

ὀξυπυρίτιον	33,94	%
ἄργιλλον	13,00	»
ἄσβεστον	20,70	»
ὀξειδύλλιον σιδήρου	12,34	»
ὀξείδιον μολύβδου	10,64	»
ὀξείδιον ψευδαργύρου	8,78	»
	99,40	

καὶ ἑπομένως ἐμπεριέχουσα 9,9 % μόλυβδον, ἐπρόκειτο νὰ χωνεύηται ἐν τοιαύτῃ ἱσπανικῇ καμίνῳ· ἀλλ' ἔπειτα ἐκρίθη οὐχὶ συμφέρον νὰ χωνεύηται ἐν τοιαύτῃ.

(α) Παράβ. ἑξῆς σελ. 406.

Αἱ λαυριωτικαὶ δὲ σκωρίαι, αἱ χωνευθεῖσαι ἤδη, ἐνεῖχον κατὰ μέσον ὅρον 10 % μόλυβδον. Ἐν δέκα δὲ ἰσπανικαῖς καμίνοις, κατὰ τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ κυρίου Dietz σημείωσιν, ἐτήκοντο καθ' ἑκάστην

330 τόννοι σκωριῶν ἐνεχουσῶν 11 % μόλυβδον
καὶ 0,045, % ἄργυρον, καὶ
30 τόννοι ἐκβολάδων ἐνεχουσῶν 12 % μόλυβδον
καὶ 0,10 % ἄργυρον.

Ἐὰν λοιπὸν δεχθῶμεν, ὅτι οἱ 360 τόννοι σκωριῶν τε καὶ ἐκβολάδων ὁμοῦ ἐνεῖχον 11 % μόλυβδον, ἐξάγομεν, ὅτι ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς 39,60 τόννοι μολύβδου ἀργυρομιγοῦς, κατὰ τὴν ἀναλογίαν $100 : 11 = 360 : \chi$

ἐπομένως $\chi = \frac{360 \times 11}{100} = 39,60.$

ἀλλ' ἐκ τῶν 39,60 τόννων ἀργυρομιγοῦς μολύβδου, οἵτινες ἐμπεριείχοντο ἐν τοῖς 360 τόννοις σκωριῶν τε καὶ ἐκβολάδων, παρήγοντο ἐκ τῶν καμίνων τῶν ἰσπανικῶν μόνον 19 ἕως 20 τόννοι μολύβδου ἀργυρομιγοῦς, 6 δὲ τόννοι κατέπιπτον ὡς καπνὸς εἰς τὸ ἀποψυκτήριον, οἱ δὲ ἐπίλοιποι 14 τόννοι ἐχάνοντο, οἱ μὲν συστατικὰ γινόμενοι τῆς νέας σκωρίας, οἱ δὲ ἐξατμιζόμενοι.

Προκύπτει μὲν πάντοτε ἐκ τῆς χωνεύσεως μολυβδικῶν μετάλλων ἀπώλεια μετάλλου, ἐξαρτωμένη τὸ μὲν ἐκ τοῦ δυστήκτου, τὸ δὲ ἐκ τῆς πτωχότητος αὐτῶν· ἀλλ' ἡ καμινευτική, ἐπὶ πολυετοῦς πείρας καὶ ἐπὶ λόγων ἐπιστημονικῶν στηριζομένη, προσπαθεῖ νὰ ἐπινοῇ διαφόρους μεθόδους, καθ' ἃς νὰ δαπανῶνται μὲν ὅσον δύναται ὀλιγώτερα χρήματα, νὰ ἀποκαθαίρηται δὲ μείζων ποσότης μετάλλου καθαροῦ, νὰ ἐλαττῶται δηλαδὴ ἡ ἐκ τῆς χωνεύσεως ἀπώλεια μετάλλου. Ἐν Λαυρίῳ δὲ, ἐξ ὅτου ἐσυστήθησαν τὰ ἐκεῖ μεταλλουργεῖα, μέχρι τοῦ 1875, ἀμφιβάλλω ἂν ἐγένοντο δοκιμαὶ καὶ προσπάθειαι, ὅπως ἐξευρεθῇ ἑτέρα καμινευτικὴ μέθοδος, ἐλαττοῦσα τὴν συμβαίνουσαν μεγάλην ἐκείνην τοῦ ἐναργύρου μολύβδου ἀπώλειαν.

Κατ' ἄλλας ἀναλύσεις καὶ ἄλλους ὑπολογισμοὺς τοῦ κυρίου

Dietz, ἐξ 100 τόννων μολύβδου ἐμπεριεχομένου ἐν σκωρίαις π. χ. 1000ων τόννων, ἐξήγοντο καμινευτικῶς τῷ 1875 κατὰ μέσον ὅρον:

52 τόννοι μολύβδου χυνομένου εἰς χελώνας καὶ
15 » » κατέπιπτον ὡς καπνὸς εἰς τὸ ἀποψυκτήριον.

τὸ ὅλον 67 τόννοι.

Ὥστε ἐξ 100 τόννων μολύβδου, ἐμπεριεχομένων εἰς χιλίους τόννους σκωριῶν χωνευομένους, ἐχάνοντο 33, (διότι 100—67=33), ὧν 20 μὲν ἐναπέμενον ἐν τῇ νέᾳ σκωρίᾳ, 13 δὲ διεσκορπίζοντο ὡς ἀτμὸς εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν.

Ἐὰν μετὰ μείζονος προσοχῆς ἐγίνετο ἐν Λαυρίῳ ἡ τῆξις τῶν σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, καὶ κατὰ ἑτέραν καμινευτικὴν μέθοδον τελειοτέραν, ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐχάνοντο ἀντὶ 33 μόνον 25 ἢ καὶ 20 0/0 ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν τῇ γομώσει ἀργυρομιγοῦς μολύβδου, καὶ νὰ ὠφελεῖτο ἡ ἑταιρεία ἄνευ δαπάνης πολλὰς χιλιάδας δραχμῶν. Τοῦτο καταδεικνύομεν διὰ τοῦ ἑξῆς ὑπολογισμοῦ.

Κατ' ἔγγραφον δηλαδὴ τῆς διευθύνσεως τῶν μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου, ὅπερ ἀνέγνωσα ὡς Ἑλλανοδίκης ἐν τῇ Ὀλυμπιακῇ ἐκθέσει τοῦ 1875, ἐτάκησαν ἀπὸ 11ης Φεβρουαρίου μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1874, ἐν διαστήματι 10 μηνῶν καὶ 18 ἡμερῶν,

103,248,694	τόννοι	σκωριῶν
12,564,216	»	ἐκβολάδων
2,112,440	»	πλυνίτου
574,290	»	καπνοῦ μολυβδικοῦ ἐξαχθέντος ἐκ τοῦ ἀποψυκτηρίου.

τὸ ὅλον 118,499,640 τόννοι, ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἂς θέσωμεν 118,500.

Οἱ τόννοι οὗτοι, ἐνέχοντες 10 τοὐλάχιστον τοῖς °/₀ μόλυβδον, εὑρίσκεται, ὅτι ἐμπεριεῖχον 11,850 τόννους μολύβδου· ἀλλ' ἀντὶ 11,850 ἐξήχθησαν μόνον 6,113 τόννοι μολύβδου. Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν, ὅτι ἐκ τῶν 11,850 τόννων, ὅσους ἐμπεριεῖχον οἱ χωνευθέντες τόννοι σκωριῶν, ἐκβολάδων, πλυνίτου

καὶ καπνοῦ, τὰ 15 % ἔμειναν ἐν τῷ ἀποψυκτηρίῳ ὡς καπνὸς, ἤτοι 1,777 τόννοι περίπου, *εὑρίσκομεν, ὅτι 3,960 τόννοι ἐχάθησαν, εἴτε ὑπολειφθέντες ἐν τῇ νέᾳ σκωρίᾳ, εἴτε ἐκφυγόντες ὡς ἀτμὸς εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν.*

Αἱ ἐν Φρεϋβέργῃ παραγόμεναι ἄχρηστοι σκωρίαι ἐμπεριέχουσιν 1,5 ἕως 2,0 % περίπου μόλυβδον, ἤτοι τόσος μόνον μόλυβδος χάνεται ἐκεῖ ἐν ταῖς σκωρίαις, μὴ ἀποχωριστὸς ἐξ αὐτῶν. Καὶ ὁ κύριος Jaeger, ὅτε ἦτο διευθυντὴς τῶν μεταλλουργείων τοῦ Mechernich, κατώρθωσε νὰ παράγῃ ἄχρηστον σκωρίαν ἐμπεριέχουσαν μόνον 1,5 % μόλυβδον· καὶ ἐν Λαυρίῳ δὲ κατώρθωσεν ὁ κύριος Jaeger, ἀλλοιώσας τὰς ἐκεῖ καμίνους καὶ τὸν τρόπον τῆς χωνεύσεως, νὰ παράγῃ ἄχρηστον σκωρίαν ἐμπεριέχουσαν 0,5 ἕως 1,0 % μόλυβδον. Ἔπρεπε λοιπὸν αἱ τῷ 1874 ἐν Λαυρίῳ παραγόμεναι καὶ ἀποβαλλόμεναι νέαι σκωρίαι νὰ ἐμπεριεῖχον τὸ πολὺ 2 % μόλυβδον· ἄλλως ἔπρεπεν, ὅπως ἐν Φρεϋβέργῃ, νὰ ἀνακαμινεύωνται πάλιν, ἐὰν δηλονότι προέκυπτε κέρδος ἐκ τῆς ἀνακαμινεύσεως· διότι ἐν Φρεϋβέργῃ ἀναχωνεύουσι καὶ σκωρίας ἐμπεριεχούσας καὶ 4 μόνον τοῖς % μόλυβδον καὶ ποσότητά τινα ἀργύρου· ἀναχωνεύουσι δὲ αὐτὰς μετὰ πεφρυγμένου λίθου καὶ μετὰ ἄλλων μολυβδομιγῶν σωμάτων ἐν καμίνοις ὑψηλαῖς τοῦ Pilz λεγομέναις.

Ἀνωτέρω εἴδομεν, ὅτι 118,500 χωνευθέντες τῷ 1874 τόννοι σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων ἐμπεριεῖχον τοὐλάχιστον 11,850 τόννους μολύβδου, ἑπομένως 106,650 τόννοι ἦσαν ἄχρηστοι οὐσίαι καὶ ἀπετέλεσαν μετὰ τῆς σποδοῦ τοῦ καυσθέντος ἐξανθρακώματος τὴν ἀποβληθεῖσαν νέαν σκωρίαν· ἡ σποδὸς δὲ αὕτη ἦτον σποδὸς ἀγγλικοῦ ἐξανθρακώματος· διότι τοιοῦτον καίουσιν ἐν Λαυρίῳ· τὸ ἀγγλικὸν δὲ τοῦτο ἐξανθράκωμα ἐμπεριέχει 5 ἕως 6 % σποδόν. Ἔκαυσαν δὲ τῷ 1874 πρὸς χώνευσιν τῶν 118,500 τόννων σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων 16,112 τόννους ἐξανθρακώματος καὶ ὀλίγου ἀνθρακίτου· περιελήφθησαν λοιπὸν ἐν τῇ νέᾳ σκωρίᾳ καὶ 1000 τόννοι σποδοῦ ἐκ τῶν καέντων 16,112 τόννων ἐξανθρακώματος καὶ ἀνθρακίτου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν χώνευσιν μεταλλευμάτων καὶ σκωριῶν δια-

διβρώσκεται καὶ μέρος ἐκ τῶν πλίνθων τῆς καμίνου, καίτοι πυριμάχων, καὶ ἑνοῦται μετὰ τῆς νέας σκωρίας, πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι 500 τὸ πολὺ τόννοι πλίνθων ἔγειναν συστατικὰ τῆς νέας σκωρίας τοῦ 1874· τῆς ὅλης λοιπὸν παραχθείσης κατὰ τὸ ῥηθὲν ἔτος νέας σκωρίας τὰ ἄχρηστα συστατικὰ ἦσαν

106,650	τόννοι	ἐκ συστατικῶν τῶν ἀρχαίων σκωριῶν κ. τ. λ.
1,000	»	ἐκ σποδοῦ, καὶ
500	»	ἐκ πλίνθων τῶν καμίνων,
τὸ ὅλον 108,150	τόννοι.	

Προσέτι ἐὰν αἱ τῷ 1874 παραγόμεναι καὶ ἀποβαλλόμεναι νέαι σκωρίαι ἐμπεριεῖχον 2 °/₀ τὸ πολὺ μόλυβδον, ἔπρεπεν οἱ 108,150 οὗτοι τόννοι ἀχρήστων οὐσιῶν νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τοσαύτης ποσότητος μολυβδικοῦ ὀξειδίου, ὥστε ἑκατοστὺς τοῦ ἀθροίσματος τούτων νὰ συνίσταται ἐξ 97,85 μερῶν ἀχρήστων οὐσιῶν καὶ ἐκ 2,15 μολυβδικοῦ ὀξειδίου, ἤτοι ἐκ 2 μολύβδου· ὥστε εἰς τὴν ποσότητα τῶν 108,150 ἀχρήστων ἤθελον προστεθῆ καὶ 2,210 περίπου τόννοι μολύβδου, κατὰ τὴν ἀναλογίαν

$$97{,}85 : 108{,}150 = 2 : \chi,$$
$$\text{ἑπομένως} \quad \chi = 2210.$$

Ἐκ τῶν ἐμπεριεχομένων λοιπὸν 11,850 τόννων μολύβδου εἰς τοὺς χωνευθέντας τῷ 1874 τόννους 118,500 σκωρίας, ἐκβολάδων κ. κ. ἑ., ἤθελον 2210 τόννοι μολύβδου μεταβληθῆ εἰς 2380 περίπου τόννους ὀξειδίου μολύβδου, καὶ ἑνωθῆ μετὰ τῶν ἀχρήστων συστατικῶν καὶ ἀποτελέσει 110,530 τόννους ἀχρήστου νέας σκωρίας, ἐμπεριεχούσης 2 τὸ πολὺ τοῖς 0/0 μόλυβδον· ἀλλ' αἱ τῷ 1874 παραχθεῖσαι ἐκ τῶν ἱσπανικῶν καμίνων νέαι σκωρίαι συμπεραίνομεν ὅτι ἐμπεριεῖχον πλείονα μόλυβδον· καὶ διὰ τοῦτο ἐζημιώθη ἡ ἑταιρεία, ὡς δειχθήσεται εὐθύς (*).

(*) Ζημίαν ἐξ ἀπωλείας μολύβδου ἔβλεπέ τις καὶ τῷ 1875 ἐν τῷ ῥεύματι τῆς ἐκ τῶν ἱσπανικῶν καμίνων εἰς αὔλακα ῥεούσης σκωρίας. Ἡ

Ἐὰν τὸ ἐν Λαυρίῳ ἀποψυκτήριον τοῦ καπνοῦ τῶν καμίνων δὲν ἦτον μόνον ἁπλοῦς ὀχετός, ἀλλὰ ἀπετελεῖτο καὶ ἐκ πολυκάμπτων διόδων τεταγμένων ἐν διορόφοις οἰκοδομήμασιν, οἱ διερχόμενοι διὰ τούτων μεταλλικοὶ ἀτμοί, βραδυποροῦντες ἕνεκα τῶν πολυκάμπτων διόδων, ἤθελον ἀποψύχεσθαι ἔτι μᾶλλον, καὶ ἤθελε καταπίπτει ἐν τοῖς τοιούτοις οἰκοδομήμασι πλείων μεταλλικὸς καπνός, ὥστε τῷ 1874 μόνον 1000 ἴσως τὸ πολὺ τόννοι, ἤτοι τὰ $\frac{8}{100}$ περίπου τῶν 11,850 τόννων, ἤθελον ἐκφεύγει καὶ χάνεσθαι εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν.

Ἐὰν προσέτι τῷ 1874 κατ' ἄλλην μέθοδον καὶ ὡς ἔδει ἐγίνετο ἡ χώνευσις ἀρχαίων σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, ἡ ἑταιρεία τῶν μεταλλουργείων δὲν ἤθελε τοὐλάχιστον ζημιωθῇ 750 τόννους ἐναργύρου μολύβδου. Εὑρίσκεται δὲ ἡ μικροτέρα αὕτη ζημία τῶν 750 τόννων διὰ τοῦ ἑξῆς ὑπολογισμοῦ. Ἐκ τῶν χωνευθέντων τὸ ἔτος ἐκεῖνο 118,500 τόννων σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, ἐμπεριεχουσῶν 10 % ἐνάργυρον μόλυβδον, ἤτοι τόννους ἐναργύρου μολύβδου 11,850,

ἀπεκαθάρθησαν τόννοι μολύβδου ἐναργύρου καὶ ἐχύθησαν εἰς χελώνας τόννοι 6,113

ἐκ τοῦ καπνοῦ δὲ τοῦ ἐν τῷ ἀποψυκτηρίῳ συναχθέντος προέκυψαν τόννοι 1,777

ἀντὶ λοιπὸν 11,850 ἐξήχθησαν μόνον 7,890,

ὥστε ἐχάθησαν . . . . 3,960.

ἐκρέουσα δηλαδὴ σκωρία ἐκάπνιζε πλησίον τοῦ στομίου τῆς ἐκροῆς, διότι ἐπιπλέοντα αὐτῆς μικρὰ κοκκία μολύβδου συνετίθεντο μετ' ὀξυγόνου, πρὸ πάντων ὅταν ἔπνεεν ἄνεμος, ἕως οὗ διελύοντο ἐν τῇ σκωρίᾳ. Συνέβαινε δὲ τοῦτο, διότι ἡ κατασκευὴ τῆς καμίνου ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐδίδετο καιρὸς εἰς τὴν σκωρίαν καὶ τὸν μόλυβδον νὰ ἀποχωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων ἐν τῇ καμίνῳ κατὰ τὸ εἰδικὸν αὐτῶν βάρος, καὶ ὁ μὲν μόλυβδος νὰ καταβυθίζηται εἰς τὸν πυθμένα τῆς καμίνου, ἡ δὲ σκωρία νὰ ἐπιπλέῃ καὶ νὰ ἐκρέῃ ἐξ αὐτῆς μόνη, ἀλλ' ἐξέρρεεν ἡ σκωρία συμπαρασύρουσα μεθ' ἑαυτῆς καὶ κοκκία μολύβδου καθαροῦ, τὰ ὁποῖα συντιθέμενα μετ' ὀξυγόνου ἐξερχόμενα τῆς καμίνου, διελύοντο ἐν τῇ σκωρίᾳ καὶ ἐπηύξανον καὶ αὐτὰ τὴν ζημίαν.

Ἀλλ' ἂν ἐγίνετο ἡ χώσευσις κατ' ἄλλην συμφερωτέραν μέθοδον καὶ ὡς δεῖ, ὥστε μόνον 2 0/0 μόλυβδος τὸ πολὺ νὰ ὑπάρχῃ ἐν ταῖς ἀποβληθείσαις νέαις σκωρίαις, ἤθελον κατὰ τὰ ἀνωτέρω χαθῆ ἐν μὲν τῇ νέᾳ σκωρίᾳ τόννοι μόνον 2210

εἰς δὲ τὴν ἀτμόσφαιραν ἤθελον ἐκφύγει μόνον........................ 1000

ἤθελον λοιπὸν χαθῆ ἐν ὅλῳ τόννοι.............. 3,210

καὶ οὐχὶ 3,960.

Ἡ ἑταιρεία λοιπὸν τῶν μεταλλουργείων ἐζημιώθη τῷ 1874 τοὐλάχιστον ἐνάργυρον μόλυβδον τόννους.................. 750

Ἀλλὰ καὶ 700 μόνον τόννους ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐζημιώθη ἡ ἑταιρεία καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1874, πάλιν ἡ ζημία εἶναι βέβαια μεγάλη· διότι ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἕκαστος τόννος εναργύρου μολύβδου ἔδιδε κέρδος 420 μόνον δραχμάς, ἂν καὶ τοῦ ἐναργύρου μολύβδου τῆς Λαυριωτικῆς ὁ τόννος πωλεῖται πολλάκις ἀντὶ 600 ἕως 700 δραχμῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ 1874, *εὑρίσκομεν ὅτι ἡ ἑταιρία ἐζημιώθη ἐν διαστήματι ἑνὸς ἔτους δραχμὰς 294,000 τοὐλάχιστον.*

Ὁ κύριος Κορδέλλας ἔν τινι ὑποσημειώσει τοῦ φυλλαδίου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει τὰ μεταλλευτικὰ προϊόντα τοῦ Λαυρίου καὶ Ὠρωποῦ, ὅσα ἐστάλησαν ὑπὸ τῆς ἑταιρείας Σερπιέρη εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1875, λέγει

«Αἱ ἤδη ἐνεργούμεναι τῆς ἑταιρείας [τῆς Ἑλληνικῆς] μεταλ»λουργικαὶ ἐργασίαι ἐπιβεβαιοῦσι τὰ διδόμενα ταῦτα [τὴν με»γάλην ἐννοεῖ ὁ κύριος Κορδέλλας ἀπώλειαν τοῦ μολύβδου], »Πράγματι κατὰ τὴν συγκαμίνευ»σιν 90,000 τόννων σκωρίας πρὸς »10,5 $^{0}/_{0}$ μέσης περιεκτικότητος

»ἐχόντων....................		9,450 τόννους μολύβ.
»10,000 τόννων ἐκβολάδων πρὸς		
» 12,5 % μέσης περιεκτι-		
» κότητος ἐχόντων......		1,250 » »
		10,700
»παράγονται ἀπὸ τὰς καμίνους	5,250	
» » ἀπὸ τὸν συλλε-		
» γόμενον καπνὸν	1,000	
	6,250	
»ὥστε προκύπτει ἀπώλεια.......		4,450

»τόννων μολύβδου, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς 41,5 ἐπὶ τοῖς 100 τοῦ »ἐν ταῖς σκωρίαις καὶ ἐκβολάσι ἐνεχομένου μολύβδου.»

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ κυρίου Κορδέλλα γίνεται κατάδηλον, ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1875 μέχρι τῆς ἐκθέσεως τῶν Ὀλυμπίων ἡ ἀπώλεια τοῦ μολύβδου ἦτον οὐχὶ μικρά! Ἄπορον δὲ πῶς, ἐξ ὅτου ἐσχηματίσθη Ἑλληνικὴ μεταλλουργικὴ ἑταιρεία, δὲν ἐφρόντισεν οὐδὲ ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ ἐν τῷ διοικητικῷ συμβουλίῳ τῆς ἑταιρείας ὑπάρχοντος ἀντιπροσώπου αὐτῆς νὰ προλάβῃ τὴν κολοσσιαίαν ταύτην ζημίαν.

Ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ προκάτοχος γαλλικὴ ἑταιρεία εἰργάσθη ἐπὶ 6 μόνον ἔτη, τήκουσα κατ' ἔτος 100,000 τοὐλάχιστον τόννους σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, ἐμπεριεχουσῶν 10 % μόλυβδον ἐνάργυρον, καὶ ὅτι ἐχάνοντο ἐν τῇ χωνεύσει μόνον 4,000 τόννοι μολύβδου, ἤτοι 40 % τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν ταῖς ἀρχαίαις σκωρίαις καὶ ἐκβολάσιν, εὑρίσκομεν, ὅτι, ἐὰν ἡ ἀπώλεια ἦτον μικροτέρα, ἤτοι 25 μόνον τοῖς %, ἡ ἑταιρεία ἐκείνη ἤθελε κερδίζει κατ' ἔτος ἄλλους 1500 τόννους μολύβδου ἐναργύρου, ἤθελε δηλαδὴ κερδίσει 9,000 τόννους, οἵτινες λογιζόμενοι πρὸς 420 δραχμὰς τοὐλάχιστον ἕκαστος, ἤθελον δώσει αὐτῇ κέρδος 3,780,000 δραχμάς. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀπώλειαν ταύτην ἡ γαλλικὴ ἑταιρεία δὲν ἔδιδε προσοχήν, διότι καὶ διὰ τοῦ ἰσπανικοῦ τρόπου ἀρκετὰ ἐκέρδιζε, καὶ διότι τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς χρηματικὸν κεφάλαιον ἦτον ἐλάχιστον σχετικῶς καὶ τὰ

κέρδη αὐτῆς μεταξὺ ὀλίγων προσώπων ἐμοιράζοντο, τὰ ὁποῖα ὀλίγα εἶχον καταθέσει κεφάλαια· ἀλλ' ἐζημιώθη ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις· διότι ἂν ἕκαστος τόννος μολύβδου ἀποφέρῃ φόρον 25 τοὐλάχιστον δραχμάς, ἐξ 9,000 τόννων *ἤθελε λάβει ἡ Κυβέρνησις 225,000 δραχμάς!* Καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν λόγων, δι' οὓς ἡ Κυβέρνησις πρέπει ἐπιστημόνως νὰ ἐφορεύῃ τὰ τῶν μεταλλευτικῶν ἑταιρειῶν.

Αἱ ἱσπανικαὶ κάμινοι ἔχουσι καὶ ἄλλο ἐλάττωμα σημειῶδες, συνεπιφέρουσι δηλαδὴ καὶ *μεγάλην κατανάλωσιν ἐξανθρακώματος*. Ὁ μελετῶν δὲ τὰ ἔγγραφα τῆς ἑταιρείας τῶν μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου εὑρίσκει, ὅτι αὕτη διαδεχθεῖσα τὴν προκάτοχον διετέλει ἐν μεγίστῃ ἀγνοίᾳ καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ καιομένου ἐξανθρακώματος.

Κατὰ τὸ ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐκθέσει ἔγγραφον τῆς ἑταιρείας τῶν Μεταλλουργείων ἐχωνεύθησαν ἀπὸ πρώτης Ἰανουαρίου 1874 μέχρις 11ης Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 22,579 τόννοι σκωριῶν ὑπὸ 4,786 τόννων ἐξανθρακώματος· ἐκ τῆς χωνεύσεως δὲ ταύτης παρήχθησαν κατὰ τὸ ῥηθὲν ἔγγραφον 1127 περίπου τόννοι μολύβδου χυθέντος εἰς χελώνας. Ἐκ τῆς ἀναλογίας λοιπὸν

$$4{,}786 : 22{,}579 = 1 : \chi.$$

$$\chi = 4{,}7.$$

εὑρίσκομεν, ὅτι εἷς τόννος ἐξανθρακώματος ἔτηκε μόνον 4,7 τόννους σκωριῶν. Ἐκ τῆς ἀναλογίας δὲ πάλιν

$$1127 : 4{,}786 = 1 : \chi$$

$$\chi = 4{,}2.$$

εὑρίσκομεν, ὅτι δι' ἕνα τόννον ἐξαχθέντος ἀργυρομιγοῦς μολύβδου ἐξωδεύοντο μόνον δι' ἐξανθράκωμα (τόνν. 4,2) δραχμαὶ 336, ἑκάστου τόννου ἐξανθρακώματος λογιζομένου (κατὰ τὸν ἐκδοθέντα ἰσολογισμὸν τοῦ ἔτους 1874) πρὸς 80 δραχμάς. *Σπατάλη ἀκατανόητος!*

Κατὰ τὸ αὐτὸ πάλιν ἔγγραφον, ἀπὸ 11ης Φεβρουαρίου 1874 μέχρι 31ης Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐτάκησαν 118,500

τόννοι *σκωριῶν*, *ἐκβολάδων* κ. κ. ἑ., καὶ εἰς τῆξιν αὐτῶν ἐκάησαν

14,817 τόννοι ἐξανθρακώματος καὶ
1,295 » ἀνθρακίτου,

τὸ ὅλον **16,112** τόννοι·

παρήχθησαν δὲ 6,113 περίπου τόννοι μολύβδου ἀργυρομιγοῦς· ἄρα εἷς τόννος ἐξανθρακώματος ἔτηκε κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο 7,3 *τόννους γομώσεως ἐκ σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων*· καὶ δι' ἕνα τόννον παραγομένου *μολύβδου* ἐκαίοντο 2,6 τόννοι *ἐξανθρακώματος*, ἤτοι δι' ἕκαστον τόννον παραγομένου μολύβδου ἐδαπανῶντο δι' ἐξανθράκωμα 208 δραχμαί, ἑκάστου τόννου τοῦ ἐξανθρακώματος λογιζομένου, ὡς ἀνωτέρω, πρὸς δραχμὰς 80. Ἄπορον δὲ εἶναι διὰ τί εἷς τόννος ἐξανθρακώματος ἐπήρκει εἰς τῆξιν 4,7 τόννων *σκωριῶν*, ἐπήρκει δὲ καὶ εἰς τῆξιν 7,3 τόννων *σκωριῶν ὁμοῦ καὶ ἐκβολάδων δυστήκτων* !

Καὶ ἐν Φρεϋβέργῃ ἐχωνεύοντο πρὸ δύω ἐτῶν μολυβδομιγεῖς σκωρίαι, ἀλλ' ἐκεῖ ἓν μέρος ἐξανθρακώματος ἔτηκε κατὰ μέσον ὅρον 10—11 μέρη γομώσεως, ἂν καὶ αἱ σκωρίαι συνεχωνεύοντο συνήθως μετὰ δυστήκτου πεφρυγμένου λίθου μολυβδομιγοῦς, ἐμπεριέχοντος πολλὴν ποσότητα σιδηρικοῦ ὀξειδίου. Ἐνίοτε δὲ συνεχωνεύοντο αἱ μολυβδομιγεῖς σκωρίαι μετὰ μολυβδομιγοῦς λίθου ἀφρύκτου, ἐμπεριέχοντος καὶ χαλκὸν, σίδηρον καὶ μόλυβδον, ἡνωμένους μετὰ θείου. Κατὰ τὴν συγχώνευσιν δὲ ταύτην ὁ μὲν ἔνθειος σίδηρος τοῦ λίθου ἀποχωρίζει ἐκ τοῦ ὀξυπυριτιακοῦ μολύβδου τῆς σκωρίας μόλυβδον καὶ ὀξυθειῶδες, σχηματίζεται δὲ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἐδείξαμεν, ὀξυπυριτιακὴ ἕνωσις ὀξειδυλλίου τοῦ σιδήρου· ὁ δὲ ἔνθειος μόλυβδος τοῦ λίθου ἐπιδρᾷ τοιουτοτρόπως ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ ὀξυπυριτιακοῦ τῆς σκωρίας μολύβδου ἀποχωρισθέντος μολυβδικοῦ ὀξειδίου, ὥστε τὸ ὀξυγόνον τούτου ἑνοῦται μετὰ τοῦ θείου ἐκείνου καὶ γεννᾶται ὀξυθειῶδες, ἀπερχόμενον, ἀποκαθαίρεται δὲ μόλυβδος. Ἐν φρεατώδεσι δὲ καμίνοις λεγομέναις τοῦ Pilz γίνεται ἡ χώνευσις τοιούτων σκωριῶν μετὰ ἀφρύκτου λίθου. Ἐτήκοντο δὲ πολλάκις ἐπὶ 24 ὥρας

40	τόννοι	σκωρίας ἐμπεριεχούσης 3,6 $^0/_0$ μόλυβδον, ἤτοι ἐν τοῖς 40 τόννοις......	1,440 τόννοι μολύβδου
		καὶ	
7,5	»	ἀφρύκτου μολυβδομιγοῦς λίθου, ἐμπεριέχοντος 0,58 $^0/_0$ ἄργυρον, 10 $^0/_0$ χαλκὸν καὶ 43 $^0/_0$ μόλυβδον, ἤτοι μόλυβδον ἐν τοῖς 7,5 τόννους	3,225 » »

τὸ ὅλον 47,5 τόννοι γομώσεως, ἐμπεριεχούσης...... 4,665 τόννους μολύβ.

(ἤτοι ἡ γόμωσις αὕτη ἐμπεριεῖχε κατὰ μέσον ὅρον 10 $^0/_0$ περίπου μόλυβδον, σχεδὸν ὅσον καὶ αἱ ἐν Λαυρίῳ ἀρχαῖαι σκωρίαι).

παρήγοντο δὲ ἐξ αὐτῶν

3,060	τόννοι	ἀργυρομιγοῦς μολύβδου, (ἐμπεριέχοντος 0,50 $^0/_0$ ἄργυρον,) ἤτοι μόλυβδον καθαρὸν περίπου	3,000 τόννους
		καὶ	
4,000	»	χαλκομιγοῦς λίθου, ἐμπεριέχοντος 0,21 $^0/_0$ ἄργυρον, 36 $^0/_0$ χαλκὸν καὶ 7 $^0/_0$ μόλυβδον, ἤτοι μόλυβδον καθαρὸν..........	0,280 »

Τὸ ὅλον 3,280 »

Ἐὰν δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἐν Φρεϋβέργῃ πείρας, ὅτι 15 $^0/_0$ ἐκ τῶν 4,665 τόννων μολύβδου, ὅσον ἐμπεριεῖχεν ἡ τακεῖσα σκωρία καὶ ὁ λίθος, ἔμενον ὡς καπνὸς ἐν τῷ ἀποψυκτηρίῳ, ἤτοι 0,70 τοῦ τόννου περίπου, προςθέτοντες εἰς τοὺς ἀνωτέρω 3,280 τόννους καὶ τὰ 0,70 ταῦτα, καὶ τὸ ἄθροισμα τούτων

ἀφαιροῦντες ἀπὸ τῶν 4,665, εὑρίσκομεν, ὅτι μόνον 0,685 τόννου μολύβδου ἐχάνοντο, εἴτε ὑπολειπόμενα ἐν τῇ νέᾳ σκωρίᾳ, εἴτε ἐκφεύγοντα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Ἐὰν δὲ ἐκ 4,665 τόννων μολύβδου ἐχάνοντο 0,685, ἕπεται ὅτι ἐξ 100 ἐχάνοντο 15 περίπου.

Πρὸς τῆξιν δὲ τῶν 40 τόννων σκωριῶν καὶ 7,5 τόννων μολυβδομιγοῦς λίθου ἐκαίοντο εἷς μὲν τόννος ἐξανθρακώματος, παραγομένου ἐκ λιθάνθρακος ἐξορυσσομένου ἐκ τῶν παρὰ τῇ Δρέσδῃ ἀνθρακωρυχείων (Plauenscher Grund) καὶ ἐμπεριέχοντος 25 % σποδὸν, 3,80 δὲ τόννοι ἐξανθρακώματος ἐκ Σιλεσίας, ἐμπεριέχοντος 5 % σποδόν· ἤτοι διὰ τὴν τῆξιν 40 + 7,5 = 47,5 τόννων γομώσεως ἐκαίοντο 1+3,80=4,80 τόννοι ἐξανθρακώματος· ἄρα εἷς τόννος ἐξανθρακώματος ἔτηκεν 9,8 τόννους γομώσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς καύσεως 4,80 τόννων ἐξανθρακώματος παρήγοντο 3,06 τόννοι ἀργυρομιγοῦς μολύβδου, συμπεραίνομεν, ὅτι εἰς ἀποκάθαρσιν ἑνὸς τόννου ἀργυρομιγοῦς μολύβδου ἐκ σκωριῶν καὶ λίθου, ἐκαίοντο 1,5 τόννος ἐξανθρακώματος. Ἐὰν δὲ θέσωμεν τὴν τιμὴν ἑνὸς τόννου ἐξανθρακώματος ἴσην ὁμοίως πρὸς 80 δραχμὰς, (ὅπερ ὑπὲρ τὸ δέον πολὺ, διότι ἐκεῖ ὁ τόννος ἐξανθρακώματος τιμᾶται μόνον 20 ἕως 40 δραχμῶν), εὑρίσκομεν, ὅτι δι' ἕνα τόννον ἐκ σκωριῶν καὶ λίθου ἀποκαθαρθέντος μολύβδου ἐδαπανῶντο δι' ἐξανθράκωμα 120 δραχμαί· ἀλλὰ τὴν πραγματικὴν τιμὴν τοῦ ἐξανθρακώματος λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν εὑρίσκομεν, ὅτι ἐν Φρεϋβέργῃ πρὸς ἀποκάθαρσιν ἑνὸς τόννου μολύβδου ἐκ σκωριῶν καὶ λίθου ἐδαπανῶντο δι' ἐξανθράκωμα μόνον 60 τὸ πολὺ δραχμαί. Ἀλλ' ἐν Λαυρίῳ, ὡς εἴδομεν, ἡ μὲν ἀπώλεια τοῦ μολύβδου ἦτον 35 τοῖς % τοῦ ἐν ταῖς σκωρίαις καὶ ἐκβολάσι ἐμπεριεχομένου, ἐνῷ ἐν Φρεϋβέργῃ ἡ ἀπώλεια ἦτον 15 %· πρὸς ἀποκάθαρσιν δὲ ἑνὸς τόννου μολύβδου ἐδαπανῶντο δι' ἐξανθράκωμα ἐν Λαυρίῳ μὲν δραχμαὶ 234, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος τῷ 1874 ἰσολογισμοῦ, ἐν Φρεϋβέργῃ δὲ ἐδαπανῶντο 60 μόνον.

Πολυδάπανος λοιπὸν ἀπέβαινεν ἐν Λαυρίῳ ἡ ἀποκάθαρσις

ἑνὸς τόννου μολύβδου. Ἀλλὰ νῦν κατ' εὐτυχίαν διευθύνουσι τὰ ἐπιστημονικὰ ἐκεῖ ἔργα ἄνδρες εἰδήμονες τῆς καμινευτικῆς, διαγνόντες ἐνωρὶς τὸ ζημιῶδες τῶν ἰσπανικῶν καμίνων. Διὰ τοῦτο ὁ κύριος Jaeger ἐτροποποίησε τὴν ἰσπανικὴν μέθοδον, κτίσας ἐπὶ τοῦ παρόντος 4 καμίνους ἀλλοίας πρὸς τὰς ἰσπανικάς, ὧν ἑκάστη ἔχει 4 περίῤῥυτα ἀκροφυσιοφόρα στόμια· ἀλλὰ δοκιμαὶ μόνον γίνονται ἔτι καὶ ἀπόπειραι διὰ τῶν καμίνων τούτων· μετὰ δύω δὲ ἢ τρεῖς μῆνας (ὡς ὁ κύριος Jaeger ἔσχε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ γνωστοποιήσῃ) θέλουσιν ἐξαχθῆ ἀκριβῆ καὶ θετικὰ πορίσματα, διδάσκοντα κατὰ πόσον εἶναι ὠφέλιμος ἡ νέα αὕτη καμινευτικὴ μέθοδος, διότι τότε θὰ ἦναι ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ὁ νέος φυσητὴρ, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ εἰςπέμπηται εἰς τὴν κάμινον πυκνότερος ἀὴρ, ὅστις θὰ ἀπεργάζηται τελειοτέραν τὴν καῦσιν, θὰ ἀποκαθαίρηται δὲ καὶ μείζων μολύβδου ποσότης.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε γενομένων δοκιμῶν ἐδείχθη ἤδη ἀρκούντως, ὅτι ἡ νέα μέθοδος εἶναι κατὰ πολὺ ὑπερτέρα τῆς ἰσπανικῆς, διότι ὁ μὲν ἀπολλύμενος μόλυβδος εἶναι 20 ἕως 25 $^0/_0$ τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν τῇ γομώσει, ἡ δὲ νέα σκωρία φέρει μόνον 0,5 ἕως 1,0 $^0/_0$ μόλυβδον, ἡ δὲ δι' ἀποκάθαρσιν ἑνὸς τόννου γινομένη καμινευτικὴ δαπάνη εἶναι 170 ἕως 180 δραχμαί. Εἰς τῆξιν δὲ τῆς γομώσεως προςτίθενται καὶ 10 $^0/_0$ ἀγγλικὸν ἐξανθράκωμα, ἤτοι 90 μὲν εἶναι ἡ γόμωσις, 10 δὲ περίπου τὸ ἐξανθράκωμα, ὥςτε τὴν σήμερον εἷς τόννος ἐξανθρακώματος ἐπαρκεῖ εἰς τῆξιν 9 περίπου τόννων γομώσεως· ὅπερ μεγίστη πρόοδος!

Πρὸς ταῖς νέαις καμίνοις τοῦ κυρίου Jaeger διατηρεῖ πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἑταιρεία καὶ 4 ἰσπανικάς. Ἀλλ' ἐν τῇ χωνεύσει τῇ γενομένῃ διὰ τῶν 4 καμίνων τούτων μόλυβδος μὲν χάνεται ὅσος καὶ πρὸ τοῦ κυρίου Jaeger, 30 ἕως 35 $^0/_0$ τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν τῇ γομώσει, καίονται δὲ 12 ἕως 13 $^0/_0$ ἐξανθράκωμα, ἤτοι εἷς τόννος ἐξανθρακώματος τήκει 7,2 περίπου τόννους γομώσεως, ὡς αὐτὸς ὁ κύριος Jaeger εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοι ἐπιστείλῃ.

Τήκονται δὲ ἐν ταῖς 8 ταύταις καμίνοις *θρύμματα ἀρχαίων* σκωριῶν (*γαρμπίλια* λεγόμενα ὑπὸ τῶν ἐν Λαυρίῳ Ἱσπανῶν), ἐμπεριέχοντα 12 ἕως 15 % μόλυβδον, καὶ ἐκβολάδες πλουτιζόμεναι ἐν τῷ *μεταλλοπλυσίῳ* καὶ φέρουσαι 16 ἕως 22 % μόλυβδον. Τήκονται δὲ καθ' ἑκάστην ἐν ἑκάστῃ τῶν καμίνων τούτων 20 ἕως 25 τόννοι γομώσεως, ἐξ ὧν ἀποκαθαίρονται 1,8 ἕως 3,0 ἀργυρομιγοῦς μολύβδου· ἡ τοιαύτη ἀστάθεια τῆς ποσότητος τοῦ ἀποκαθαιρομένου μολύβδου προκύπτει, διότι ὁ ὑπὸ τῶν ἀτμοκινήτων *ἀνεμιστήρων* εἰςπεμπόμενος εἰς τὰς καμίνους ἀὴρ δὲν εἶναι ὅσον ἀπαιτεῖται πυκνὸς, καὶ διότι ἡ τηκομένη γόμωσις δὲν ἐμπεριέχει πάντοτε τὸ αὐτὸ ποσὸν μολύβδου.

Ὅπως δὲ εὐτηκτοτέρα καὶ παραγωγοτέρα κατασταθῇ ἡ γόμωσις, ἐν τῇ ὁποίᾳ πλεονάζει τὸ ὀξυπυρίτιον, προστίθεται συλλίπασμα ἀσβεστολίθου καὶ σιδηρομιγεῖς οὐσίαι μὲ 40 % σίδηρον, ἵνα κατὰ τὴν πεῖραν τοῦ πυροχημικοῦ Beck ἀποχωρίζηται ὁ μόλυβδος ἀπὸ τοῦ ὀξυπυριτίου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶναι ἡνωμένος, καὶ ἵνα παράγηται εὔτηκτος σκωρία μονοξυπυριτιακή.—

Ἀνακεφαλαιοῦντες ἂς ἴδωμεν ἤδη πόσα ἐν γένει ἐζημιώθη τῷ 1874 ἡ ἑταιρεία τῶν μεταλλουργείων ἐκ τῆς ἕνεκα τῶν ἱσπανικῶν καμίνων καταναλώσεως μείζονος ποσότητος τοῦ ἐξανθρακώματος. Εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι τῷ 1874 ἐχωνεύθησαν μὲν ἐν ὅλῳ 22,579 + 118,500 = 141,079 τόννοι σκωριῶν, ἐκβολάδων, πλυνίτου καὶ καπνοῦ, ἐκάησαν δὲ 4,786 + 16,112 = 20,898 τόννοι ἐξανθρακώματος καὶ ὀλίγου ἀνθρακίτου· ἐκ τῆς ἀναλογίας δὲ

$$20{,}898 : 141{,}079 = 1 : \chi$$

εὑρίσκομεν, ὅτι κατὰ μέσον ὅρον εἷς τόννος ἐξανθρακώματος ἔτηξεν 7 περίπου τόννους γομώσεως, ἐνῷ τώρα ἐν ταῖς νέαις τοῦ κυρίου Jaeger καμίνοις εἷς τόννος ἐξανθρακώματος τήκει 9 τόννους γομώσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἀρχῆθεν ὑπῆρχε σκοπιμωτέρα καὶ τελειοτέρα καμινευτικὴ μέθοδος ἐν τοῖς χωνευτηρίοις τῆς ἑταιρείας τῶν μεταλλουργείων, καὶ ἑπομένως ἐὰν ἀρχῆθεν εἷς

τόννος ἐξανθρακώματος ἐξήρκει εἰς χώνευσιν 9 τόννων γομώσεως, ἤθελον καταναλωθῆ εἰς χώνευσιν τῶν 141,079 τόννων σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων 15,675 τόννοι ἐξανθρακώματος μόνον, ἀντὶ 20,898, κατὰ τὴν ἀναλογίαν

$$9 : 1 = 141{,}079 : \chi$$
$$\chi = 15{,}675.$$

Ἐκ τοῦ ἁπλουστάτου τούτου ὑπολογισμοῦ γίνεται κατάδηλον, ὅτι ἐζημιώθη ἡ ἑταιρεία ἐκ τῶν ἱσπανικῶν καμίνων καὶ τῆς ἱσπανικῆς μεθόδου 20,898—15,675 = 5,223 τόννους ἐξανθρακώματος, ἤτοι ἐζημιώθη ἡ ἑταιρεία τῶν μεταλλουργείων τῷ 1874 δραχμὰς 417,840, ἑκάστου τῶν 5,223 τόννων λογιζομένου πρὸς 80 δραχμάς, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τοῦ ῥηθέντος ἔτους.

Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν 1874 ἐζημιώθη ἡ ἑταιρεία ἔκ τε ἀπωλείας μολύβδου καὶ ἐκ περισσοῦ καταναλωθέντος ἐξανθρακώματος

294,000 δραχμὰς ἐκ τῆς ἀπωλείας μολύβδου καὶ
417,840 » ἐκ περισσοῦ καταναλωθέντος ἐξανθρακώματος

ἤτοι 711,840 δραχμάς!

Καὶ τοσαῦτα μὲν εὑρίσκομεν ὅτι ἐζημιώθη τότε ἡ ἑταιρία, *ὑπὲρ τὰς 7 δηλαδὴ δραχμὰς ἑκάστη τῶν 100,000 μετοχῶν*, ἐὰν κατ' ἐλάχιστον ὅρον ὑπολογιζώμεθα. Μείζονα δὲ εὑρίσκομεν τὴν ζημίαν αὐτῆς, ἐὰν τὴν μὲν ἀπώλειαν τοῦ μολύβδου θέσωμεν ἴσην πρὸς 20 %₀ τοῦ ἐμπεριεχομένου ἐν τῇ γομώσει, ὅπως ἀλλαχοῦ ἐδείξαμεν, τὸ δὲ ἐμπεριεχόμενον εἰς ἑκάστην γόμωσιν μέταλλον ὑπολογίσωμεν ἀκριβέστερον, ἀναλύοντες μεταλλουργικῶς τὰ χωνευόμενα εἰς εὕρεσιν τῆς πραγματικῆς ἀπωλείας τοῦ μολύβδου. Προσέτι δὲ ἔτι μείζονα εὑρίσκομεν τὴν ζημίαν ταύτην, ἐὰν συνυπολογίσωμεν καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀργύρου, ἣν ἐν τῷ ὑπολογισμῷ ἡμῶν δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν.

Τοσαύτη λοιπὸν ἡ ζημία ἡ ἐκ τοῦ προτέρου τρόπου τῆς χωνεύσεως καὶ ἐκ τῶν ἱσπανικῶν καμίνων, αἵτινες εἶναι μὲν λίαν

εὐθηναὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ κυρίου Jaeger ἐπινοηθεῖσαι δὲν εἶναι πολὺ δαπανηραί.

Δυστυχῶς ἐξ ὅτου ἡ Ἑλληνικὴ ἑταιρεία τῶν μεταλλουργείων διεδέχθη τὴν γαλλικὴν, ὀλίγιστα κέρδη ἐδόθησαν εἰς τοὺς μετόχους, οἵτινες προςεδόκων ὑπερβαλλόντως μεγάλα· διὰ τοῦτο καὶ αἱ μετοχαὶ αὐτῆς ἔλαβον μεγίστην ὑποτίμησιν. Ἐσχάτως δὲ διεδόθησαν καὶ λόγοι τινὲς ἀπελπιστικοὶ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἑταιρείας, ὅτι αἱ μὲν σκωρίαι, αἱ καταπλουτίσασαι τὴν προκάτοχον, ἐξέλιπον, ἡ δὲ διὰ τοῦ μεταλλοπλυσίου γινομένη πλύσις τῶν ἐκβολάδων ἐπὶ πλουτισμῷ αὐτῶν δὲν ἔφθασεν ἀκόμη εἰς εὐάρεστα ἀποτελέσματα, διότι ἐκτὸς τῆς ἐν αὐτῇ ἀπωλείας μολύβδου 50 $^{0}/_{0}$, τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς τὰς ἀπλύτους, εἶναι καὶ πολυδάπανος, ὅπερ πολὺ ἐλαττώνει τῆς ἑταιρείας τὰ κέρδη.

Ὁποῖον δὲ θὰ ἦναι τὸ μέλλον τῆς ἑταιρείας, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, μὴ ἔχοντες πάσας ἐκείνας τὰς πληροφορίας, ὅσαι ἀναγκαῖαι εἰς τοιαύτην ἀπόφανσιν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἦναί τινες καὶ τοσοῦτον ἀπαισιόδοξοι, καὶ μάλιστα ἐὰν δὲν ἦναι οὐδὲ εἰδικοὶ περὶ τὴν μεταλλουργίαν, οὐδὲ νὰ καταδικάζωσιν εὐκόλως ἐπιχείρησιν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ πτωχὸς λαὸς πολλὰς ὑπέστη ζημίας, καὶ ἡ ὁποία δυνατὸν καὶ νὰ προκόψῃ.

Κατὰ τὴν ταπεινήν μου γνώμην ἡ ἑταιρεία εἶναι ἀνάγκη οὐ μόνον νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν της εἰς τὴν μετὰ συλλιπασμάτων χώνευσιν τῶν μολυβδικῶν ἐκβολάδων, ἀλλὰ καὶ διαφόρους ἄλλας νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπιχειρήσεις μεταλλευτικάς τε καὶ μεταλλουργικὰς, πρὸ πάντων δὲ καμίνευσιν καδμείας, ἤτοι ὀξυανθρακικοῦ ψευδαργύρου, ὁποῖος ἄφθονος ὑπάρχει ἐντὸς τῶν ἐν τῇ Λαυριωτικῇ μεταλλείων τῶν ἀρχαίων, οἵτινες δὲν ἐγνώριζον νὰ καμινεύωσι ψευδάργυρον, καὶ τούτου ἕνεκα κατέλειπον αὐτόν· π. χ. ὑπὸ τὸ ὄρος *Ῥιμπάρι* εὑρίσκονται πλῆθος τοιούτων (ἰδὲ τὴν περὶ γαληνίτου καὶ σφαλερίτου διατριβήν μου σελ. 35). Ἐκ τῶν ἐν ἀρχαίοις μεταλλείοις τοιούτων σωρῶν δύναται ἡ ἑταιρία δι' ὀλίγων ἐξόδων νὰ ἔχῃ κέρδος καθαρὸν 20 ἕως 60 δραχμὰς κατὰ τόννον, ἴσως δὲ καὶ περισσότερον.

Πλὴν τούτων δύναται ἡ ἑταιρεία νὰ χωνεύῃ καὶ ἄλλα μέταλλα, μάλιστα δὲ χαλκοῦ, ἀγοράζουσα αὐτὰ παρ' ἄλλων μεταλλευτικῶν ἑταιρειῶν, ἢ ἀγοράζουσα καὶ μεταλλεῖα, ἐξ ὁποίων εὐκόλως νὰ δύναται νὰ μεταφέρῃ μεταλλεύματα· διότι, ὡς γνωστὸν, ἡ θέσις τῶν Ἐργαστηρίων τοῦ Λαυρίου εἶναι λίαν εἰς τοῦτο ἐπίκαιρος. Τούτων γενομένων, καὶ ἐὰν ἐκλείψωσι τὰ θρύμματα σκωριῶν, δειχθῇ δὲ πολυδάπανος καὶ ἀσύμφορος ἡ πλύσις ἐκβολάδων, πάλιν ἡ ἑταιρεία δύναται νὰ ἐργάζηται προςποριζομένη ἀλλαχόθεν ἀκατέργαστον ὕλην, καὶ ποιοῦσα χρῆσιν τοῦ μεταλλοπλυσίου καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς μηχανημάτων. Τὰ μεταλλουργεῖα τῆς Φρεϋβέργης, ἂν καὶ εὑρίσκονται ἐν μέσῳ πολλῶν μεταλλείων, πάλιν ἀγοράζουσι καὶ μεταλλεύματα ἄλλων χωρῶν. Σπουδάζων ἐκεῖ ἐπὶ ἑξαετίαν εἶδον πολλάκις σωροὺς μεταλλευμάτων καὶ ἐξ Ἀμερικῆς, ὁποῖα ἀντὶ ἕρματος μετέφερον πλοῖα ἐκεῖθεν ἐρχόμενα εἰς Ἀμβοῦργον καὶ ἀλλαχόσε. Διὰ τί τάχα δὲν δύνανται νὰ πράττωσι τοιοῦτόν τι καὶ τὰ ἐν Ἐργαστηρίοις τῆς Λαυριωτικῆς μεταλλουργεῖα; Μεταλλεύματα, νομίζω, ἐκ Θήρας, ἐξ Ἀργολίδος, ἐξ Εὐβοίας καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας δύνανται κάλλιστα νὰχωνεύωνται ἐν Λαυρίῳ, καὶ νὰ δίδωσι κέρδος οὐχὶ εὐκαταφρόνητον.

Καλὸν εἶναι τέλος νὰ συστήσῃ ἡ ἑταιρεία καὶ μικρὸν ἐργοστάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ κατασκευάζωνται σωλῆνες δι' ὑδραγωγεῖα, πλάκες καὶ ἄλλα ἐκ μολύβδου ἀντικείμενα, ὧν μεγίστη χρῆσις γίνεται ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐὰν δηλονότι δειχθῇ ὀλιγοδάπανος ἡ ἐν Λαυρίῳ *ἀποκάθαρσις* τοῦ μολύβδου καὶ ὁ ἐκ τούτου ἀποχωρισμὸς τοῦ ἀργύρου, ὁποῖον δύναται νὰ γίνηται συμφερώτερον, ἐὰν ἡ ἑταιρεία καμινεύῃ καὶ ψευδάργυρον, δι' οὗ νὰ ἀποχωρίζῃ ἔπειτα ἐκ τοῦ μολύβδου τὸν ἄργυρον, ἀποφεύγουσα τὸν *παττινσωνισμόν*. Μεγάλως δὲ θέλει ἀνακουφισθῇ ἡ ἑταιρεία καὶ ἐὰν δυνηθῇ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς νὰ προμηθεύηται καύσιμον ὕλην καλὴν καὶ εὐθηνὴν, ὅπερ κατὰ δυστυχίαν δὲν ἔγεινεν ἄχρι τοῦδε δυνατόν. Ζωὴ ἀκμαιοτάτη τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας θὰ ἦναι ἡ ἀνακάλυψις λιθανθράκων καλῶν καὶ εὐ-

θηνῶν. Εἴθε νὰ ἀνακαλυφθῶσι καὶ παρ' ἡμῖν τοιοῦτοι ἄνθρακες! εἴθε! εἴθε!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΣ,
διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, μηχανικὸς μεταλλουργὸς
καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΟΝ ΤΟΠΩΝ.

1.

«Ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές», εἶπεν ὁ Πίνδαρος. Καὶ ἡμεῖς σήμερον ἐπιγραφὰς πάλιν λιθίνων μνημείων ἔχοντες νὰ ἐκδώσωμεν καὶ δὴ πρῶτον ἀναθηματικὰς τῷ Ἀσκληπιῷ, ἀρχὴν ποιοῦμεν ἀπὸ ἑνὸς λίθου, ὅστις πρὸς τῇ ἐπιγραφῇ ἔχει καὶ πρόσωπον τηλαυγὲς τῷ ὄντι καὶ δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ μοναδικόν, ἂν ὄχι διὰ τὸ εἶδος τῆς τεχνουργίας, ἀλλὰ τοὐλάχιστον διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν διατήρησίν του τὴν ἐξαίρετον· διότι οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν αὐτῷ εἶναι ἐντεθειμένοι ἐξ ἄλλων ποικιλοχρόων ὑλῶν καὶ σώζονται ἄριστα (*). Διηγούμεθα δὲ πρῶτον τὰ κατὰ τὴν εὕρεσίν του.

Ἐν τῇ ἀνασκαφῇ ταύτῃ τῶν περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον τόπων,

(*) Ὅσας λεπτομερείας περὶ ἐνθέτων ὀφθαλμῶν εὑρίσκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Βιγκελμάννου (τόμ. ί. τῆς ἐκδόσεως Donauöschingen, ἔτ. 1825, ἐν σελ. 75—77) μᾶς κάμνουν νὰ ὑπονοήσωμεν ὅτι ἐν τοῖς Μουσείοις τῆς Εὐρώπης, μέχρι τοὐλάχιστον τῶν χρόνων τῶν τοῦ Βιγκελμάννου ὑπομνηματιστῶν, ὀφθαλμοὶ τοιαύτης τέχνης καὶ διατηρήσεως δὲν ἐγνωρίζοντο. Νεώτερα βιβλία δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συμβουλευθῶμεν. Προφορικῶς δὲ μᾶς εἶπάν τινες ἐκ τῶν ἰδόντων προσφάτως τὰ πλουτισθέντα ἐπ' ἐσχάτων Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, ὅτι δὲν ἐνθυμοῦνται ν' ἀπήντησαν τεχνούργημα τοιοῦτο οὕτω σωζόμενον. Καὶ δύο δὲ ἢ τρία τοιαύτης τέχνης παραδείγματα, ἐν ταῖς Ἀθηναϊκαῖς ἡμῶν συλλογαῖς εὑρισκόμενα, εἶναι πολὺ κολοβὰ καὶ ἀνάξια νὰ παραληφθῶσιν εἰς σύγκρισιν πρὸς τοῦτο τὸ νῦν φανέν, ὅπερ μικροτάτην ἔχει μίαν βλάβην ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν, ἥτις κατὰ πρώτην πρόσοψιν οὐδὲ γίνεται αἰσθητή.

περὶ ἧς διελάβομεν ἐν προηγουμένοις τεύχεσι τοῦ 'Αθηναίου, εἶχεν ἐκκαλυφθῇ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἷς μακρὸς τοῖχος, ἐκ μεγάλων πωρίνων λίθων συγκείμενος, χωρῶν δὲ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, παραλλήλως ταῖς γνωσταῖς καμάραις τοῦ Σερπεντζὲ καὶ βορείως αὐτῶν ἐν ἀποςάσει 13 μέτρων, ὅστις παρεῖχε μὲν ἔμφασιν ἀρχαιότητος διὰ τὸ κανονικὸν τῶν ἐξ ὧν συνίστατο λίθων, ὑπεδήλου δὲ ὅμως τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὅτι εἷς τῶν αὐτοῦ λίθων εἶχε πλαγίως ἀναθηματικὴν τῷ 'Ασκληπιῷ ἐπιγραφήν (*), τὸ δὲ καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν τεκμηρίων, ὅτι θὰ κατεσκευάσθη ἐν Χριστιανικοῖς χρόνοις ἢ ὡς περίβολος πρὸς νότον τῶν αὐτόθι τριῶν ἐν ἐρειπίοις ἐκκλησιῶν ἢ ὡς τοῖχος μιᾶς αὐτῶν τούτων θεμέλιος. Ὅθεν ἀπεφασίσθη ἡ αὐτοῦ διάλυσις. Διαλυόμενος δὲ ἔδειξε, πλὴν ἄλλων ὑπὸ τοὺς κανονικοὺς λίθους τεθειμένων ἐν τοῖς θεμελίοις γλυπτῶν καὶ ἐνεπιγράφων μαρμάρων, ἔτι καὶ τρεῖς τέσσαρας ἐξ αὐτῶν τῶν μεγάλων ἐπιμήκων πωρίνων λίθων ἔχοντας τὴν μίαν τῶν τέως κεκρυμμένων ἐπιφανειῶν των οὕτω διεσκευασμένην, ὥστε ἐγίνετο ἐξ αὐτῆς φανερόν, ὅτι δὲν ἦσαν οἱ λίθοι οὗτοι ἀρχῆθεν ὡρισμένοι νὰ κῆνται ἐκτάδην, ἀπαρτίζοντες δόμους ὁριζοντίους τοίχου κοινοῦ, ἀλλὰ ὄρθιοί ποτε ἦσαν ἐνηρμοσμένοι καὶ ἀπετέλουν ἐπιφάνειαν ἐξωτέραν τοίχου ἢ τοῦ σηκοῦ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ 'Ασκληπιοῦ, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν εἰς τὸ 'Ασκληπιεῖον προσηκόντων οἰκοδομημάτων. Διότι οἱ λίθοι οὗτοι ἔχουσι πλείονα ἐπαλλήλως κοιλώματα διαφόρου σχήματος, στρογγύλα, τετράγωνα, ἡμικύκλια κτλ., ἐν οἷς ποτε ἦσαν ἐγκεκολλημένα γύψῳ καὶ ἄλλῃ τινὶ ὕλῃ ῥοδοχρόῳ ἀναθήματα μαρμάρινα ἢ μετάλλινα, τὰ ὁποῖα ἐξέλιπον πλὴν ἑνός. Τὰς ἐπιγραφάς των δὲ τὰς συντόμους εἶχον ταῦτα ἢ ἐφ' ἑαυτῶν ἢ εὐθὺς ὑποκάτω ἐπὶ τοῦ πωρίνου λίθου. Τοῦτο διεσαφήθη ἐκ δύο παραδειγμάτων (**). 'Επὶ ἑνὸς δηλ. τῶν πωρίνων λίθων διεσώθη ἡμῖν ἡ ἐπιγραφὴ μόνη, κενὸς δὲ ὁ κοῖλος τόπος τοῦ ἀναθήματος (***),

(*) Ἴδε αὐτὴν κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 3.

(**) Περὶ ἑνὸς τρίτου παραδείγματος ἀλλοίου ἴδε κατωτέρω τὸν ἀρ. 3.

(***) 'Ιδὲ τὴν ἐπιγραφὴν κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 2.

ἐπὶ ἄλλου δὲ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ καὶ τὸ ἀνάθημα, καὶ περὶ τούτου λέγομεν πρῶτον.

Εἶναι ὁ πώρινος οὗτος λίθος ὕψους 1,46, πλάτους 0,47, πάχους 0,40, καὶ ἔχει πλείονα κοιλώματα, ὡς ἐμφαίνονται ἐν τῷ ἑξῆς σχεδίῳ·

Καὶ τὰ μὲν ἄλλα κοιλώματα εὑρέθησαν κενά, τὸ δὲ ἔχον τὸ ἡμικύκλιον σχῆμα ἔσωζε τὸ ἐντὸς ἀνάθημα, ἀλλὰ πρηνές, διότι πρηνὴς καὶ ὁ λίθος ἔκειτο ἐπὶ ἄλλου λίθου τεθείς ποτε οὕτω ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, μυσαττομένων τὸ ἐν αὐτῷ ἀνάθημα, ὅπερ ὅμως κατὰ καλὴν ἡμῶν τύχην δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἐξαφανίσωσι, καὶ νῦν, αἰρομένου τοῦ λίθου ὑπὸ τῶν ἡμετέρων σκαφέων, ἔπεσεν ἐκ τοῦ κοιλώματος τὸ ἀνάθημα καὶ ἐγένετο δεκτὸν ἀσπασίως, ἀφοῦ τόσον μετεβλήθησαν οἱ καιροί. Εἶναι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, πρόσωπον λίθου Παρίου ἴσως, ἥμισυ δέ, ὄχι ὁλόκληρον, ἤτοι τὸ μέρος τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης τοῦ ὑπερμετωπίου τριχώματος μέχρι πλησίον τοῦ ἄκρου τῆς ῥινός, ἔνθα ὁ λίθος καθέτως δι' ὅλου τοῦ προσωπικοῦ πλάτους εἶναι ἀποπριονισμένος καὶ οὕτως, ὥστε ῥώθωνες δὲν φαίνονται· οὔτε δὲ ὦτα ὑπάρχουσιν εἰργασμένα κατὰ τὰ πλάγια· καὶ εἶναι πρόδηλον, ὅτι ὁ τεχνίτης, εἰς ὃν παρηγγέλθη ἀνάθημα ὑπὲρ ἰάσεως ὀφθαλμῶν, μόνους μὲν ὀφθαλμούς, (ὁποῖοι πολλάκις κατεσκευάζοντο δύο ἢ εἷς) δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ γλύψῃ, κατεσκεύασε δὲ περιεκτικώτερον τὸ τεχνούργημά του, περιθεὶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μέτωπον, παρειὰς καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ῥινός, ἀλλὰ ἔδειξεν ὅμως διὰ τῆς

μὴ προσλήψεως κόμης, ὤτων καὶ ῥωθώνων, ὅτι κυρίως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσκόπει, τοὺς ὁποίους καὶ ἐπιμελέστατα ἐξειργάσθη ὡς ἑξῆς· οἱ βολβοὶ ἐποιήθησαν ἐκ λευκοτέρας ἢ τὸ μάρμαρον τὸ Πάριον ὕλης, λίθου ἴσως μᾶλλον ἢ ὀστοῦ ἐλέφαντος, ἔχουσι δὲ ἄμεμπτον τὴν λειότητα καὶ φυσικὴν κυρτότητα· οἱ δὲ κύκλοι τῆς ὄψεως εἶναι ἐκ τριῶν ὑλῶν· ἡ μεσαιτάτη στρογγύλη ἐπιφάνεια, ἡ κυρίως δηλ. κόρη, τὸ κοινῶς νινί, μολυβδόχρους οὖσα (*) καὶ μόνον περὶ τὸ ἄκρον της ὑποκιτρίνην ἔχουσα ἅλω, εἶναι ἴσως ἐξ ὑάλου· ταύτης διάμετρος 0,005, ὁ περὶ ταύτην πρῶτος κύκλος τῆς ἴριδος εἶναι καστανόχρους, ἐκ λίθου ἴσως· τούτου πλάτος 0,004, ὁ δὲ δεύτερος ἐξώτατος κύκλος μελάντατος καὶ στιλπνότατος· τούτου πλάτος 0,001, αἱ δὲ λεγόμεναι ἐγκανθίδες εἶναι ἐπιμελῶς ἐξ ἐρυθρᾶς τινος ἀλαμποῦς ὕλης ἐνηρμοσμέναι, ἀπιδοειδεῖς τὸ σχῆμα· ἔτι δὲ ἐρυθροῦ χρώματος λείψανα σώζονται καὶ εἰς τὸ ἔσωθεν μέρος τῶν κάτω βλεφάρων, ἐκ λίθου τούτων καὶ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τοῦ λοιποῦ προσώπου οὐχὶ δὲ ἰδίᾳ πεποιημένων ἐξ ἄλλης ὕλης, ὡς οὐδὲ τὰ ἄνω βλέφαρα (**).

Καὶ αὕτη μὲν ἡ περιγραφὴ ὀλιγίστην, βέβαια, ἔχει ἐνάργειαν· ἀλλὰ τοιαύτην μόνον ἠδυνήθημεν νὰ δώσωμεν· ἡ τελειοτέρα ἀπῄτει εἰδικωτέρας ὑλῶν καὶ τέχνης γνώσεις, ὧν ἡμεῖς στερούμεθα. Τὸ κάλλιστον δὲ διὰ τοὺς ἀναγνώστας θὰ ἦτο ἡ διὰ χρωμάτων ἀπεικόνισις, ἣν δὲν εὐκολύνθημεν τώρα νὰ παρασκευάσωμεν, ἐλπίζομεν δὲ προσεχῶς.

Ἡ ὑπὸ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τοῦ πωρίνου λίθου ἐπιγραφή, κε-

(*) Ἄδηλον μένει, ἂν τὸ χρῶμα τοῦτο ἐκ τῆς μεταβολῆς προῆλθεν, ἣν ἔπαθεν ἡ ὕλη ἐκ τοῦ χρόνου, ἢ ἂν τοιοῦτο ἠθέλησεν αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς ὁ τεχνίτης, ἵνα ἐνδείξῃ ἴσως τὸ πάθος τοῦ ὀφθαλμοῦ.

(**) Κατὰ τοῦτο ὅλως διάφορος εἶναι ἡ ἐργασία τῶν ὀφθαλμῶν ἑνὸς ἐξ Αἰγύπτου ξυλίνου προσώπου, ὃ ἔχει τὸ Βαρβάκειον Μουσεῖον. Τὰ βλέφαρα τά τε ἄνω καὶ τὰ κάτω, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἡ γραμμὴ αὐτῶν ἡ ἔχουσα τὰς τρίχας, εἶναι, πρὸς δήλωσιν τῆς μελανότητος αὐτῶν, πεποιημένη ἐξ ὑελώδους τινὸς σκοτεινῆς ὕλης, τοῦ δὲ βολβοῦ τὸ σωζόμενον μέρος ἐξ ὀστοῦ ἐλέφαντος, ὁ τόπος δὲ τῶν κορῶν εἶναι νῦν κοῖλος καὶ κενός.

χαραγμένη οὖσα γράμμασι τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων, λέγει·

Ὑπὲρ τῆς γυναικὸς
εὐξάμενος
Πραξίας Ἀσκληπιῶι.

Ὑποθέτομεν δὲ, ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις κοιλώμασι ποτὲ ὄντα ἀναθήματα ἦσαν ἀνατεθειμένα ὄχι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πραξία καὶ εἶχον, ὡς προείπομεν, ἐφ' ἑαυτῶν τὰς ἐπιγραφάς. Ἐν τῷ ἐθνικῷ καὶ τῷ Βαρβακείῳ Μουσείῳ ὑπάρχουσιν, ἀποκτηθέντα πρὸ ἐτῶν, μικρά τινα ἀναθήματα Ἀσκληπιακὰ ἐνεπίγραφα, ὑποστηρίζοντα τὴν εἰκασίαν ἡμῶν.

2.

Ἱπποθέρσης Ἀσκληπιῶι.

Ταῦτα καὶ οὐδὲν ἄλλο ἔχει λίθος πώρινος ἐπιμήκης τετράγωνος, ἐξαχθεὶς ἐκ τοῦ τοίχου, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἴπομεν· ὕψους **1,36**, πλάτους 0,48, πάχους 0,39. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν καλῶν τῆς Ἑλλάδος χρόνων καὶ ἐχαράχθησαν ὄχι κατὰ μῆκος τοῦ λίθου, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλάτος του τὸ στενόν, διότι ὀρθὸς φαίνεται ἦτό ποτε ἱδρυμένος. Ἔχει δὲ καὶ οὗτος ὁ λίθος κοιλώματα τρία, ἐν οἷς ποτε ἦσαν ἐντεθειμένα καὶ γύψῳ κεκολλημένα μικρά τινα ἐκ μαρμάρου ἢ καὶ μετάλλου πεποιημένα ἀναθήματα. Ἐκ τούτων σώζεται ἐν τῇ θέσει του ἓν τετράγωνον μικρὸν μάρμαρον, οὗ ὅμως ἡ ἐξέχουσά ποτε γλυπτὴ ἐπιφάνεια εἶναι ὅλως ἀποτεθραυσμένη, ὥστε δὲν ηὑρομεν, τί παρίστανεν.

3.

Ἀσκληπιῶι
Ε;)ὐκράτης Σατύ-
ρο) Περγασῆθεν.

Ταῦτα ἐπὶ λίθου πωρίνου ἐπιμήκους τετραγώνου, ὁμοίου τῷ ἀνωτέρω καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τοίχου ἐξαχθέντος. Ὕψος **1,48**, πλάτος 0,38, πάχος 0,30. Ὁ λίθος ὅμως οὗτος οὐδὲν ἔχει κοίλωμα, ὡς οἱ δύο πρότεροι.

4.

'Επὶ ἱερέως Νικωνίδου Φλυέως·
Εὐπαλῖνος Μεγαρεὺς ἐπόησεν.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου λίθου Πεντελησίου ἐπιεικῶς βεβλαμμένου, ὕψους 0,64, πλάτους 0,35, πάχους 0,27. Τὰ γράμματα τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. 'Ο δὲ τεχνίτης Εὐπαλῖνος ὁ Μεγαρεὺς εἶναι πιθανώτατα ἀπόγονος ἐκείνου τοῦ Μεγαρέως Εὐπαλίνου, υἱοῦ Ναυστρόφου, οὗ μνημονεύει ὁ 'Ηρόδοτος ἐν βιβλ. 3 κεφ. 60, ὡς ἀρχιτεκτονήσαντος ἐν διὰ διάτρησιν ὄρους ἀξιοθαύμαστον ἐν Σάμῳ ὑδραγωγεῖον, κατὰ τοὺς χρόνους ἴσως τοῦ μεγαλοπράγμονος τυράννου Πολυκράτους, ὡς εἰκάζει ὁ O. Müller ἐν Handbuch der Arch. d. Kunst, § 81, 1. Ὅτι ἡ τέχνη τὸ πάλαι κατὰ διαδοχὴν γενεῶν ἐν τοῖς αὐτοῖς οἴκοις παρέμενεν, εἶναι γνωστόν. Ἄλλως δὲ ὀφείλω νὰ εἴπω, ὅτι τὸ ὄνομα Εὐπαλῖνος ἦτο, ὡς φαίνεται, σύνηθες ἐν τῇ Μεγαρίδι, διότι εὕρηται ἤδη πλεονάκις ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς χώρας ἐκείνης καὶ τῆς περὶ τὸν 'Ισθμόν. 'Εν Corp. Inscr. Gr. ὑπ' ἀριθ. 1097 ἀναγινώσκομεν· «Φίλιστος Εὐπαλίνου» καὶ ὑπ' ἀρ. 1103· «Εὐπα(λ)ῖνος Καλλ(ικρ)άτ(ου.» 'Ωσαύτως ἐν τρισὶ προξενικοῖς ψηφίσμασι τῶν Μεγαρέων τοῖς παρὰ τῷ Lebas-Foucart, Inscript. de Mégaride, ἀρ. 31. 32. 33 ἀναγινώσκεται τό· γραμματεὺς βουλᾶς καὶ δάμου Εὐπαλῖνος 'Ομόφρονος. Ἔτι ἀρ. 34 c Φίλιστος Εὐπαλίνου.

5.

'Επὶ ἱερέως Κάλχαν(τος
'Αμαξαντέως.

Ταῦτα ἐπὶ τεμαχίου κιονίσκου μικροῦ 'Υμηττίου λίθου, ὕψους 0,27. Οὔτε ἡ κορυφή του οὔτε ἡ βάσις σώζεται· ἀνωτέρω βεβαίως θὰ ὑπῆρχέ ποτε ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή. Πιθανῶς δὲ ὁ ἀναγεγραμμένος ἱερεὺς μὲ τὸ σπανιώτατον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ὄνομα τοῦ Κάλχαντος, ἦτο ἱερεὺς τοῦ 'Ασκληπιοῦ. Τὰ γράμματα δηλοῦσι τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους.

6.

Ἐχέστρατος
Ἀλκιστένου
Ἀχαρνεὺς ὑπὲρ τῶν
παιδίων ἀνέ(θη)κεν.

Ταῦτα ἐπὶ τετραγώνου βαθριδίου λίθου ὑμηττίου, ἔχοντος ἄνω κοίλωμα, ὕψους 0,10, πλάτους 0,31, πάχους 0,40. Ἡ ἐν τῷ β'. στίχῳ διὰ τῶν στ ἀντὶ σθ γραφὴ δὲν εἶναι πρωτοφανὴς ἐν παλαιαῖς ἐπιγραφαῖς. Καὶ οἱ σημερινοὶ δὲ Ἕλληνες πάντες οὕτω κοινῶς προφέρουσι τὴν συμπλοκὴν τοῦ σ καὶ τοῦ θ, παραλαβόντες τὸ ἔθος βέβαια ἐκ παλαιοῦ χρόνου.

7.

Ἀντ;)ίδοτος ἀνέθηκ(εν.

Ταῦτα ἔχει πλὰξ λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,28, πλάτους 0,23, πάχους 0,07, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἄνω ἐπὶ τοῦ ἐξέχοντος γείσου, ὑφ' ὃ μικρὸν ἀνάγλυφον, παριστάνον τὸν Ἀσκληπιὸν ὀρθὸν κατὰ μέτωπον, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ὑπὸ ὄφεως περιελίκτου ῥάβδου του καὶ στρέφοντα μικρὸν τὴν κεφαλὴν πρὸς δεξιὰ πρὸς ἄνδρα ἐν ἱματίῳ, μικροτέρων διαστάσεων, προσιόντα ἐν σχήματι σεβίζοντος τὸ θεῖον. Βεβλαμμένα τοῦ ἀναγλύφου εἶναι μάλιστα τὰ πρόσωπα.

8.

Μειδίας καὶ Δανάη
εὐξάμενοι Ἀσκληπιῶι
ὑπὲρ τῶν παιδίων, ὑπὲρ
Ἡδίστης καὶ Σωσικλέους
καὶ Ὀλυνπιοδώρου.

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου στήλης τετραγωνικῆς λίθου Ὑμηττίου, ὕψους 1,13, πλάτους 0,30, πάχους 0,24. Τὰ γράμματα τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Τὸ ἐν τέλει τοῦ γ'. στίχου ὑ π ὲ ρ θεωρῶ ὡς παρέλκον, ὄχι ὅμως ἀχαρίτως, ἀλλὰ μάλιστα καὶ αἰσθηματικῶς. Ἐπαναλαμβάνεται δηλ. ἡ λίαν ἐκφραστικὴ πρόθεσις εὐθὺς πρὸ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν παιδίων, διότι δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ἄλλων τι-

νῶν καὶ ὄχι τῶν παιδίων τὰ τρία ἑπόμενα ὀνόματα. Ἐφιστῶ δὲ τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τῶν παιδίων Δανάης, ὡς σπάνιον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις. Οἱ παλαιοὶ ἡμῶν πρόγονοι δὲν κατεχρῶντο τὰ ἐκ τῆς σεμνῆς μυθικῆς ἀρχαιότητος ὀνόματα ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, ἐν ὅσῳ ἔτι εἶχον τὸν ὑγιᾶ πρακτικὸν νοῦν καὶ ἐπολιτεύοντο φυσικῶς· ἡ κατάχρησις ἤρχισε μετὰ τὴν παρακμὴν καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν τῆς δουλείας χρόνων ἐπεχωρίασε μέχρι ἀηδίας.

9.

Ἀσκληπιῷ καὶ Ὑγείᾳ
καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς
πᾶσι καὶ πάσαις κατὰ ὄ-
νειρον Καικίλιος ὁ χρη-
ματίζων Βούλων Μοι-
ραγένους Φυλάσιος·
ζακορεύοντος ΜάΒ-
κου Κορτίου Ῥούφου
Ἁγνουσίου.

Βαθρίδιον κυλινδρικὸν λίθου Ὑμηττίου, σῶζον ἄνω ἐν μέρει τὸν ἀρχιτεκτονικόν του κόσμον, κάτω δὲ κολοβόν, ὕψους 0,41, διαμέτρου 0,26, ἔχει τ' ἀνωτέρω γράμμασι τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ὁ δὲ ἐν στίχ. ε'.—ς'. Βούλων Μοιραγένους Φυλάσιος ἀνεγνώσθη ἤδη καὶ ἐπὶ λίθου εὑρεθέντος ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ, τοῦ δημοσιευθέντος ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἀθηνῶν Ἐφημερίδι περιόδου Β'. ἀρ. 211, μόνον ὅτι ἐκεῖ δὲν προτίθενται ὡς ἐδῶ τὰ «Καικίλιος ὁ χρηματίζων», διότι ἴσως δὲν εἶχεν ἀκόμη τότε ὁ ἀνὴρ προσλάβει τὸ Ῥωμαϊκὸν γενεᾶς ὄνομα Καικίλιος, ὕστερον δὲ ἀφοῦ τοῦτο προσέλαβεν, ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ προσγράψῃ καὶ τὸ ὅτι ἐχρημάτιζεν ἤτοι ὠνομάζετο καὶ ἔζη καὶ ἐνήργει ἐξ ἀρχῆς ὡς Βούλων κτλ. Τὸ ἐν τέλει τοῦ ζ'. στίχου καθαρῶς ὁρώμενον Β ἐχαράχθη ἐσφαλμένως ἀντὶ Ρ. ἡ δὲ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ γραφὴ Κορτίου εἶναι ἡ παρ' Ἕλλησιν ἀρχαιοπρεπεστέρα, ἀντὶ Κουρτίου, τῆς ἔπειτα συνήθους καταστάσεως. Οὕτω εὕρηνται καὶ τὰ Κόριος, Κοριάτιοι, Καλπόρνιος ἀντὶ Κούριος, Κουριάτιοι, Καλπούρνιος.

10.

'Επὶ Διοτείμο(υ ἄρ-
χοντος//////////
Θεόδωρος, 'Εσ(τι-
αιόθεν ἱερεὺς (γε-
νόμενος 'Ασσ(κλη-
πιοῦ καὶ 'Υγεία(ς
ἐκ τῶν τοῦ θε(οῦ
προσόδω(ν
ἀνέθηκε(ν.

Ταῦτα ἐπὶ δοκοῦ ἐπιμήκους ἢ στήλης τετραγωνικῆς λίθου Πεντελησίου ὕψους 0,31, πλάτους 0,22, πάχους 0,17, ἥτις ἔχει καὶ ἓν κοίλωμα στρογγύλον ἐν τῷ μέσῳ τῆς κατὰ μῆκος ἐπιφανείας, τῆς ἐχούσης τὴν ἐπιγραφήν. Τοῦτο τὸ κοίλωμα ἴσως εἶναι ἐκ μεταγενεστέρας τοῦ λίθου χρήσεως. Τὰ γράμματα ἔχουσι σχῆμα τὸ τῶν 'Ρωμαϊκῶν χρόνων, ὥστε ὁ ἄρχων Διότειμος ἴσως εἶναι ὁ ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Dumont (ἐν Fastes éponymiques d' Athènes) ἀναγεγραμμένος ἄρχων τοῦ ἔτους 5 πρὸ Χριστοῦ Διότιμος.

'Εν τῷ β'. στίχῳ τῆς ἐπιγραφῆς ὁ τόπος ὁ μετὰ τά: χοντο· εἶναι ἐπίτηδες ἀπεξεσμένος ἔκπαλαι, ἔχων ποτὲ γράμματα, τὰς ἱ ε ρ ε (ύ ς), εἰ καλῶς διακρίνω.

Μεταβαίνομεν εἰς τὰς τιμητικὰς ἐπιγραφάς.

11.

Πομπηϊανὸν Κολ-
λυτέα τὸν συνγρα-
φέα Σωσιγένης
Παλληνεὺς ὁ σο-
φιστής, ψηφισαμέ-
νης τῆς ἐξ 'Αρείου
πάγου βουλῆς.

ΕΥΚΛ

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ ἀκεφάλου Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὕψους 1,80, πλάτους 0,32, πάχους 0,27. Οὐδὲν οὔτε περὶ τοῦ τιμωμένου συγγραφέως οὔτε περὶ τοῦ τιμῶντος αὐτὸν σοφιστοῦ ἠξεύρω ἀλλαχόθεν νὰ εἴπω.

12.

Ἀγαθῇ τύχῃ·
Δόγματι Ἀρεοπαγειτῶν
Ἐπαφρόδειτον Εὐτύχη.

Ταῦτα ἔχει Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκέφαλος μέν, σώζων δὲ τὸ κάτω μέρος μόνον τῶν γενείων καὶ τὸ ἄκρον τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κατιόντος ἱματίου, ἔτι δὲ καὶ τὸ αἰδοῖον. Ὁ λίθος Πεντελήσιος. Ὕψος 0,91, πλάτος 0,31, πάχους 0,27. Τὰ γράμματα λίαν ἀμελῶς κεχαραγμένα, καί, ἐννοεῖται, τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων τῶν μ. Χρ. Ἐν τῷ γ.ʹ στίχῳ βλέπομεν δύο ὁμοιοπτώτως κύρια ὀνόματα Ἑλληνικά, εἰς ἕνα ἄνθρωπον δεδομένα, ὅπερ ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐνίοτε ἀπαντᾷ, πρότερον δὲ ἦτο ἀσύνηθες. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρων (5, 21, 12) ὅτι πύκτης τις, Ἀλεξανδρεὺς τὴν πατρίδα, ἐζημιώθη χρήμασιν ὑπὸ τῶν Ἠλείων τὴν σιή. Ὀλυμπιάδα = 92 μ. Χρ. προσθέτει τάδε· «ὄνομα μὲν τῷ ζημιωθέντι Ἀπολλώνιος, ἐπίκλησιν δὲ ἦν Ῥάντης· καί πως καὶ ἐπιχώριον τὸ ἐς τὰς ἐπικλήσεις τοῖς Ἀλεξανδρεῦσίν ἐστι». Ἀλλὰ ἐκεῖνο τῶν Ἀλεξανδρέων τὸ ἔθος ἦτο, νομίζω, κατά τι διάφορον τοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν ταύτῃ φαινομένου.

13.

Λούκιος Ι

Τοῦτο τὸ ὄνομα μεθ' ἑνὸς ἑπομένου ἰῶτα καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐν τῇ ἑξῆς σωζομένῃ ἐπιφανείᾳ ἔχει Ἑρμῆς ἀκέφαλος τῆς τετραγώνου ἐργασίας, λίθου Πεντελησίου, κολοβὸς τὰ κάτω, ἄνω δ' ἔτι σώζων ἄκρον ἱματίου κατιὸν ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Ὕψος 0,50, πλάτος 0,26, πάχος 0,21.

14.

Ψηφίσματι τῆς
ἐξ Ἀρείου πάγου
βουλῆς Μέστρ
. Εὐφράτην
εὐνοίας ἕνεκεν
τῆς εἰς ἑαυτὴν
καὶ περὶ πᾶσαν
τὴν πόλιν.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,47, πλάτους 0,28, πάχους 0,24. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι πλήρης, πλὴν ὅτι τοῦ ἐν τῷ γ'. στίχῳ ὀνόματος Ῥωμαϊκῆς γενεᾶς δὲν ἐχαράχθη καὶ ἡ κατάληξις· ι ο ν, παρελείφθη δὲ καὶ τὸ συνήθως προηγούμενον προωνύμιον. Τίς δ' ὑπῆρξεν ὁ τιμώμενος οὗτος Μέστριος Εὐφράτης, ἄδηλον. Δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ εἶναι ὁ γνωςὸς Στωϊκὸς φιλόσοφος Εὐφράτης ὁ ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἀποθανὼν ἐθελοντής, ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τοῦτο τοῦ αὐτοκράτορος (ἴδε Δίωνα Κάσ. 69, 8.), διότι, πλὴν ἄλλων, δὲν γνωρίζομεν περὶ ἐκείνου ὅτι εἶχε καὶ τὸ Μέστριος ὄνομα. Ἴσως συσχετιστέος οὗτος ὁ τοῦ λίθου Μέστρ. Εὐφρ. μὲ ἕνα ἄλλον Μέστριον, ἀναγνωσθέντα ἐπὶ ἀναγραφῆς ἐφηβικῆς ὡς κοσμητὴν ἐφήβων, περὶ οὗ ἐκδίδων ποτ' ἐγὼ τὴν ἀναγραφὴν ἐν Φιλίστορος τόμ. δ'. σ. 340 εἶχα πιθανολογήσῃ, ὅτι ἔζη περὶ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων Γορδιανῶν, ἤτοι ἀρχὰς τοῦ γ'. μ. Χρ. αἰῶνος.

15.

Ἡ ἐξ Ἀρείου πά(γου βου-
λὴ καὶ ἡ βουλὴ (τῶν . .
καὶ ὁ δῆμος Τι . . . .
φαντον Ἀχαρν(έα.
Καὶ τὸν δ' ἠλύσιός τε δόμος καὶ χω. . . . .
Γλαυκίου υἷα μιῆς δεύτερον . . .
Ζηνὸς ἐνὶ προὔχοντα χοροστασίῃ(ι. . . . . .
αὐτοκασιγνήτωι ξύνδρομ(ον. . . .
ἀλλ' ἐπὶ καὶ τῶι στῆσε πόλις τόδ. . . . .

λάϊνον ἀτμήτου σᾶμα θε....

'Αντιφῶντος(..;..)

ζακορεύοντος Μαρκ.......
Βησαιέως.

Ταῦτα ἐπὶ ὀγκωδεστάτου καὶ κολοβοῦ τετραγωνικοῦ βάθρου, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 1,28, πλάτους 0,60, πάχους 0,44.

16.

Γάϊος καὶ Μαῦρος
τὸν διδάσκαλον
καὶ ὑπὲρ τῶν συμφοι-
τητῶν αἰτησάμε-
νοι παρὰ τῆς ἐξ 'Α-
ρείου πάγου βουλῆ(ς·

ζακορεύοντος Στατίου πυρφ(όρου
ἐξ ἀκροπόλεως Χολλείδου.

Ταῦτα ἐπὶ τετραγωνικοῦ βάθρου λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,60, πλάτους 0,50, πάχους 0,80, γράμμασι τῶν μ. Χρ. 'Ρωμαϊκῶν χρόνων. Τὸ ὄνομα τοῦ τιμηθέντος θὰ ἦτο ἐπὶ ἄλλου ἀνωτέρω λίθου, ὁ δὲ ἀνδριὰς πιθανῶς καθήμενος, ὡς ὑπεμφαίνει τὸ σχῆμα τοῦ βάθρου τὸ ἐπίμηκες. Περὶ τοῦ πυρφ. ἐξ ἀκροπ. πρβλ. Φιλίστορ. τόμ. γ'. σελ. 457, ἐπιγρ. 56· ἔτι δὲ καὶ C. I. G. ἀρ. 402.

Δίδομεν τώρα καὶ κείμενα δύο τριῶν ψηφισμάτων ἐκ τῶν πολλῶν.

17.

=οι πρέσβες ἐγ Λεοντ-
ίνον Hοὶ τὲγ χσυμμαχί-
αν ἐποίεσαντο καὶ τὸν H-
όρκον Τιμένορ 'Αγαθοκ-
λέος, Σõσις Γλαυκίο, Γέ-

λον Ἐχσεκέστο, γραμμα-
τεὺς Θεότιμος Ταυρίσ-
κο· Ἐπ' Ἀφσεύδος ἄρχοντ-
ος καὶ τε̃ς βολε̃ς, Ηε̃ι Κρ-
ιτιάδες ἐγραμμάτευε,
ἔδοχσεν τε̃ι βολε̃ι καὶ
τõι δέμοι, Ἀκαμαντὶς ἐ-
πρυτάνευε, Χαρίας ἐγρ-
αμμάτευε, Τιμόχσενος
ἐπεστάτε, Καλλίας ε—
ἶπε· τὲμ μὲν συμμαχία-
ν εἶναι Ἀθεναίοις καὶ
Λεοντίνοις καὶ τὸν ὅ(ρ-
κον δõναι καὶ δέχσα(σ-
θαι· κατὰ τά δε Ἀθενα(ιο-
ι) . . . . .ες. . .

Τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου, ὅλως ἀκοσμήτου, τὰ κάτω κολοβῆς, ὕψους 0,51, πλάτους 0,42, πάχους 0,13. Ἀνωτάτω πρὸ τοῦ α'. στίχου εἶναι ἐπιφάνεια κενὴ γραμμάτων, δυναμένη νὰ χωρήσῃ ἕνα στίχον, ἔνθα ὅμως δὲν δύναμαι νὰ διακρίνω ἀσφαλῶς, ἂν ὑπῆρχάν ποτε ἐγκεχαραγμένα γράμματα, ἀβαθέστερα τυχὸν καὶ ἀραιότερα, εἰ καὶ φαίνονταί τινες ὀλίγαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀμυχαὶ ἢ κρούσματα γραμματόσχημα, ἀλλ' οὐδὲν βεβαιῶ. Ὁ δὲ πρῶτος στίχος ἔχει εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ξέσμα τῆς ἐπιφανείας διὰ γλυφάνου σαφές, δι' οὗ ξέσματος ἐξηλείφθησαν ἐπίτηδες γράμματα δύο. Ἐπερίμενέ τις ἑνὸς μόνου γράμματος τοῦ δασέος Ⱶ ἀπόξεσιν δι' ὁντιναδήποτε λόγον, ἀλλ' ὅμως βέβαιον εἶναι, ὅτι δύο γραμμάτων τόπος ἀπεξέσθη καὶ ἐβαθύνθη. Καὶ τὰ ἀπομείναντα δὲ ΟΙ παρέχουσι πράγματα· διότι γραμματικῶς κάλλιον ὁ λόγος θὰ εἶχεν ἂν ἔλειπον ὅλως ταῦτα.

Ἡ γραφὴ εἶναι στοιχηδόν. Ἕκαστος στίχος ἔχει ἀνὰ 18 γράμματα, πλὴν τοῦ ά. ἐν ᾧ ἔμειναν μόνον 16, καὶ τοῦ ιέ. ὅστις ἐξ ἀρχῆς 16 εἶχε, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ιθ'. ὅστις ἔχει 17.

Ὁ Ἀψεύδης ἄρχων, ἐφ' οὗ ἐγένετο τὸ ψήφισμα, εἶναι τοῦ 433 πρ. Χρ. δηλ. δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοπον. πολέμου

καὶ λοιπὸν φαίνεται, ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς ἐκεῖνα, ἃ διὰ τοὺς Λεοντίνους καὶ Ἀθηναίους ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης ἐν βιβλ. γ'. κεφ. 86 βραχέως διὰ τῶν λέξεων «κατὰ παλαιὰν ξυμμαχίαν». Πλειότερα νὰ εἴπω δὲν εὐκαιρῶ. Ἂς ἴδωσι καὶ ἄλλοι. Σημειῶ δὲ μίαν ἐκ τούτου τοῦ νῦν διδομένου κειμένου ὠφέλειαν, προσγινομένην εἰς τὸ ἐν Corp. Inscr. Attic. ἀρ. 33 τυπωθὲν κολοβὸν ψήφισμα συμμαχίας Ἀθηναίων καὶ Ῥηγίνων, τὸ ἐπίσης ἐπὶ Ἀψεύδους γραφέν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐν στίχ. έ. καὶ τοῖς ἑξῆς ἀντὶ τῶν ἠκρωτηριασμένων . . ΔΗΣ . . ΑΘ . . ΔΡΙΑΣ . . KALL . . ἐνθετέα ἐκ τοῦ ἡμετέρου ψηφίσματος τά: Κριτιάδης . . Ἀκαμαντίς . . Χαρίας . . Καλλίας.

18.

Θ ε (ο) ί.

Ἐπὶ Νικοφήμο ἄρχοντος
συμμαχία Ἀθηναίων καὶ
Θετταλῶν εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον.
Ἔδοξεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δήμωι· Αἰαντὶς ἐπρυτάνε-
υεν, Χαιρίων Χαριναύτο Φαληρεὺς ἐγραμμάτευεν, Ἄρ-
χιππος Ἀμφιτροπῆθε(ν) ἐπεστάτει, δωδεκάτει τῆς πρ-
υτανείας, Ἐξηκεστίδης εἶπεν· περὶ ὧν λέγουσιν οἱ π-
ρέσβεις τῶν Θετταλῶν, ἐψηφίσθαι τῶι δήμωι· δέχεσθ-
αι τὴν συμμαχίαν, τύχηι ἀγαθῆι, καθ' ἃ ἐπαγγέλλοντα-
ι οἱ Θετταλοί· εἶναι δὲ αὐτοῖς τὴν συμμαχίαν πρὸς Ἀ-
θηναίος εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον, εἶναι δὲ καὶ τοὺς Ἀθην-
αίων συμμάχος ἅπαντας Θετταλῶν συμμάχος καὶ τὸς
Θετταλῶν Ἀθηναίων· ὀμόσαι δὲ Ἀθηναίων μὲν τὸς στρ-
ατηγὸς καὶ τὴν βολὴν καὶ τὸς ἱππ(άρ)χος καὶ τὸς ἱππέ-
α)ς τόν δε τὸν ὅρκον· βοηθήσω παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυ-
ν)ατόν, ἐάν τις ἴηι ἐπὶ τὸ κοινὸν τὸ Θετταλῶν ἐπὶ πολ-
έμ)ωι, ἢ τὸν ἄρχοντα καταλύηι ὃν εἵλοντο Θετταλοί, ἢ
τ)ύραννον καθιστῆι ἐν Θετταλίαι· ἐπομνύναι δὲ τὸν
νό(μ)ιμον ὅρκον· ὅπως δ' ἂν καὶ Θετταλοὶ ὀμόσωσι τῆι π-
όλε(ι), ἑλέσθαι τὸν δῆμον πέντε ἄνδρας ἐ(ξ) Ἀθηναίων ἁ-
πάντων, οἵτινες ἀφικόμενοι εἰς Θετταλία(ν) ἐξορκώ-
σοσιν Ἀγέλαον τὸν ἄρχοντα καὶ τὸς πολεμάρχος καὶ
τὸς ἱππάρχος καὶ τὸς ἱππέας καὶ τὸς (ἱερ)ομνήμονας
καὶ τοὺς ἄλλος ἄρχοντας, ὁπόσοι ὑπὲρ τõ κοινõ τõ Θε-

τταλῶν ἄρχοσιν, τόν δε τὸν ὅρκον· βοηθήσω παντὶ σθένει κατὰ τὸ δυνατόν, ἐάν τις ἴη(ι) ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν 'Αθηναίων ἐπὶ πολέμωι, ἢ τὸν δῆμον καταλύηι τὸν 'Αθηναίων· ὀμόσαι δὲ καὶ τὸς πρέσβεις τὸς τῶν Θετταλῶν ἐν τ(ῆ)ι βολῆι τὸς (ἐπι)δημõ(ν)τα(ς) 'Αθήνησιν τὸν αὐτὸν ὅρκον· τ)ὸν δὲ πόλεμον τὸν πρὸς 'Αλέ(ξ)ανδρον μὴ (ἐξεῖν)α(ι) κα(ταλ)ύσασθαι (μ)ήτε Θετταλοῖς (ἄ)νευ 'Α(θ)ην(αίων μήτε 'Αθηναίοις ἄνευ τõ ἄρχοντος καὶ τοῦ κοινοῦ (τοῦ) Θετταλῶν· ἐπαινέσαι δὲ 'Αγέλαον τὸν ἄρχοντα (κ)αὶ. . . . . .ν τῶν Θετταλῶν, ὅτι εὖ κ(α)ὶ (π)ροθυ(μω)ς ΕΝ;. . . . . .περὶ ὧν αὐ(τ)οῖς ἡ πόλις ἐπηγγείλατο, ἐπαινέσαι δὲ καὶ) τὸς πρέ(σβ)εις τῶν (Θ)εττα(λ)ῶν τὸ(ς) ἥκοντας καὶ καλέ)σαι αὐτὸς ἐ(πὶ) ξένια (ε)ἰς (τὸ) πρυτανεῖον (εἰς) αὔριον· τὸ)ν δὲ στ(ρ)ατηγὸν πρ(ὸς 'Α)λέξανδρον. . ΟΣΛΙΙΝΤΟΣ; . . . . . ς τῆς θεο. . .(π)ερ(ὶ τῆ)ς (σ)υμμμαχία(ς)· τοῖς δὲ πρέσβεσι δõναι τὸν τα(μ)ίαν τοῦ δήμο εἰς ἐφόδια . ΔΔ δραχμὰς ἑκάστωι· (τ)ὴ(ν δὲ) συμμαχία(ν) τή(ν) δε ἀναγράψαι τὸν γραμμ)ατέα τῆς βο(λ)ῆς ἐν (σ)τ(ήλη) λιθίνηι καὶ στῆσαι ἐν ἀκροπόλει· εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν τῆς στήλης δõναι) τὸν ταμίαν τõ δήμο ΔΔ(Δ δρ)αχμ(ά)ς, εἶναι; δὲ καὶ Θεαίτητον τὸν 'Ερχιέα οΝΑΣ;τοντα ἄριστα καὶ πράττοντα ὅτ)ι ἂν δύνηται ἀγα(θ)ὸν τῶι δήμωι τῶι 'Αθηναίων καὶ Θετταλ(ο)ῖς ἐν τῶι τεταγμένωι χ(ρόνωι. . . .;. . . .

Ταῦτα ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου ὕψους 0,67, πλάτους 0,41, πάχους 0,11. 'Ανωτάτω εἶναι κολοβή, καὶ ἐκ τοῦ ἐκεῖ ποτε ὑπάρχοντος ἀναγλύφου ὑπολείπονται μόνον τέσσαρες πόδες ἵππου καλπάζοντος καὶ ὁ ἄκρος δεξιὸς ποὺς τοῦ ἀναβάτου, συμβόλου τούτου ἁρμόζοντος εἰς τὸ ἱππικὸν ἔθνος τῶν Θετταλῶν, τὴν μετὰ τῶν ὁποίων συμμαχίαν τοῦ 'Αθηναίων δήμου ὑπόθεσιν ἔχει τὸ ἔγγραφον. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς στήλης μάλιστα πρὸς τὰ κάτω εἶναι πολὺ ἐφθαρμένη. Ἡ δὲ γραφὴ γίνεται στοιχηδὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ ε'. στίχου καὶ ἐξακολουθεῖ οὕτω μέχρι τέλους. Πᾶς στίχος εἶχεν ἀνὰ 41 γράμματα, πλὴν ἴσως τοῦ τελευταίου. Ὑπολείπεται δὲ καὶ μετ' αὐτὸν ἐπιφάνειά τις, ὡς τριῶν στίχων ὅλως ἄγραφος, ἂν καλῶς βλέπω.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἄρχων Νικόφημος εἶναι γνωστὸς ὡς ἄρξας τὸ 361 πρὸ Χριστοῦ ἔτος. 'Εν τούτῳ τῷ ἔτει παρὰ Διοδώρῳ τῷ

Σικελιώτῃ (15,95) εἶναι ἀναγεγραμμέναι συγκρούσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίων τυράννου, ἀποβᾶσαι πρὸς βλάβην τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει συμμάχων των. Κατὰ δὲ τὸν Δημοσθένην (ἐν τῷ πρὸς Πολυκλέα λόγῳ § 4) ἐν τῷ ἐπὶ Μόλωνος ἄρχοντος ἐνιαυτῷ ἤτοι τῷ 362 πρ. Χρ. εἶχεν ἐξανδραποδίσει ὁ Ἀλέξανδρος τὴν Τῆνον. Ἡ δὲ συμμαχία αὕτη τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν τοῦ ἐλευθεροφρονοῦντος δὲν μνημονεύεται παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς. Μνημονεύεται δὲ δυστυχῶς ἡ μετὰ τοῦ τυράννου ἐν ἔτει 368 πρ. Χρ. (Διόδ. Σικελ. 15, 71. Δημοσθ. κ. Ἀριστοκρ. § 120. Πλούταρχ. ἐν Πελοπίδᾳ § 31). Γνωστὸν δὲ ἐκ τῶν Ξενοφῶντος Ἑλληνικῶν (6, 4) καὶ ἄλλοθεν, ὅτι ἐφονεύθη τέλος ὁ Ἀλέξανδρος ὑπὸ τῆς γυναικός του.

Περίεργον δέ μοι φαίνεται, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ συνθήκῃ ταγὸς Θετταλῶν, ὡς ἐν ταῖς ἱστορίαις, δὲν μνημονεύεται, ἀλλὰ ἄρχων τοῦ κοινοῦ τῶν Θετταλῶν Ἀγέλαός τις, οὗ ἄλλη μνεία ἀλλαχοῦ ἴσως δὲν γίνεται. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ ταγοῦ νομίμου εἶχεν ἀποβῆ τύραννος καὶ οἱ κατ' αὐτοῦ συνασπισθέντες Θετταλοὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Ἀγέλαον ἐπρέσβευσαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔτυχον τῆς συμμαχίας.

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ ψηφίσματος εἶναι ἐπιεικῶς ἀνώμαλος. Τὸ ο ἀντὶ ου εἶναι συχνὸν καὶ σχεδὸν κανονικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ λέγουσιν ἀπαντᾷ καὶ τὸ τοὺς ἄλλος, καὶ τὸ τοῦ δήμο· ὡσαύτως ἀνωμαλία καὶ ἐν τῷ ἀεὶ τοῦ δ'. καὶ τῷ αἰεὶ τοῦ ιβ'. στίχου.

Τοσαῦτα εὐκαιροῦμεν νὰ σημειώσωμεν. Ἐπιλέγομεν δέ, ὅτι τὰ κενὰ τῶν τελευταίων στίχων, ἂν καὶ πολὺ ἐφθαρμένη ἐκεῖ ἡ ἐπιφάνεια, ὅμως δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ συμπληρωθῶσι τῷ χρόνῳ ἢ ἐξ εἰκασίας κρειττόνων ἢ ἡμεῖς ἐκδοτῶν ἢ καὶ κατ' ἀνίχνευσιν αὐτῶν τῶν ἐπὶ τοῦ λίθου σωζομένων ἔτι ἀμυδρῶς γραμμάτων.

19.

Ἐπὶ Πέλοπος ἄρχοντος, ἐπὶ τῆς Πτολεμαΐδος δωδεκάτης πρυτανείας, Σκιροφοριῶνος ἕκτει καὶ δε-

κάτει τῆς πρυτανείας, ἐκκλησία ἐν τῶι θεάτρωι· ἔδοξεν τεῖ βουλεῖ καὶ τῶι δήμωι, Αἰσχέας Θεοπείθου Κηφισιεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐν ἄστει Πρωταγόρας Νικήτου Περγασῆθεν πρόσοδον ποιησάμενος πρὸς τὴν βουλὴν ἀπήγγελκεν ἐν αἷς πεποίηται θυσίαις γεγονέναι τὰ ἱερὰ καλὰ καὶ σωτήρια πᾶσιν Ἀθηναίοις καὶ τοῖς οἰκοῦσιν τὰς πόλεις τὰς Ἀθηναίων, ἐπιμεμέληται δὲ καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ εὐκοσμίας καὶ τὰς θυσίας ἁπάσας τέθυκεν κατὰ τὰ ψηφίσματα, πεποίηται δὲ καὶ τὴν ἀναστροφὴν εὐσχήμον(α . . . ο . . . ο . . . ἱερω. . . . (δεδόχθαι τεῖ βουλεῖ, τοὺς λαχόντας προέδρους εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνώμην δὲ ξυμβάλλεσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δοκεῖ τεῖ βουλεῖ ἐπαινέσαι τὸν ἱερέα τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐν ἄστει καὶ στεφανῶσαι αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνωι εὐσεβείας ἕνεκα καὶ φιλοτιμίας, ἣν ἔχων διατελεῖ πρὸς τοὺς θεούς·—ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα ἐν στήληι λιθίνηι καὶ στῆσαι ἐν τῶι τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἱερῶι, τὸν δὲ ταμίαν τῶν στρατιωτικῶν μερίσαι τὸ γενόμ· νον ἀνάλωμα εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς στήλης.

ἡ βουλὴ
ὁ δῆμος
τὸν ἱερέα
Πρωταγόραν
Περγασῆθεν.

Τὰ ἀνωτέρω ἔχει στήλη λίθου Ὑμηττίου εἰς δύο τεμάχια τεθραυσμένη, ἄνω κεκοσμημένη μὲ ἁπλοῦν γεῖσον. Ὕψος τῶν δύο τεμαχίων 0,75, πλάτος 0,37, πάχος 0,09. Τὰ γράμματα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἡ γραφὴ ὄχι στοιχηδόν. Ὁ ἄρχων Πέλοψ πρώτην φοράν, ὅσον ἠξεύρω, ἐμφανίζεται.

Καὶ αὗται μὲν αἱ ἐπιγραφαὶ τοιαῦται· ἐκτυποῦμεν δὲ καὶ μίαν ἐκ Πειραιῶς τὴν ἑξῆς, οὖσαν λίαν περίεργον.

Ἀγαθῇ τύχῃ.
Ἐπὶ ἄρχοντος Κλαυδίου Φωκᾶ Μαραθωνίου· ὁ ὑμνητὴς τῆς Εὐπορίας θεᾶς Βελήλας καὶ τῶν περὶ

Ἱέρειαι πρὸς ἐνι-
αυτὸν ἀναλώματα
ποιήσασαι μεγάλα
Ἀπολλωνία Ζωσίμου
ἐκ Βησαιέων·
Εὐφροσύνη Φίλωνος
ἐκ Δαιδαλιδῶν·
Μαρθείνη Κορνηλιανο(ῦ)
ἐξ Οἴου·
Ἀρέσκουσα Κίττου
ἐξ Αἰθαλιδῶν·
Νείκη Ἀττικοῦ ἐκ Παι-
ανιέων·
Γλύκη Ἑρμέρωτος
ἐκ Γαργηττίων·
Κορνηλία Κλεονίκη
ἐκ Μαραθωνίων·
Νεικομὼ Μαρκιανοῦ
ἐκ Παιανιέων·
Ὑψίστη Φίλωνος
ἐκ Δαιδαλιδῶν·
Γλυκέρα Ἀθηναίου
ἐκ Λαμπτρέων·
Ἱερασαμένη τὸ Β′.
ἐπὶ ταῖς αὐταῖς φιλοτειμ[ίαις]
Εὔπλοια Εὐπορίστȣ
ἐξ Ἀθμονέων·
Ζωσάριον Ῥόδωνος
ἐξ Στειριέων·
Μεσσία Δημητρία Κοίν-
του ἐκ Πρασιέων·
ἱέρεια οραιας διὰ βίου
Τυχαρὼ Φίλωνος
ἐκ Δαιδαλιδῶν·
στεφανηφόρος
Ματρώνα
ἱέρεια Ἀφροδείτης
Νείκη Μηνοφίλου
ἐκ Μελιτέων ❦
ἱέρεια Συρίας θεοῦ
Ἑρμαῒς Εὐτύχους.

αὐτὴν θεῶν Πόπλιος,
Φυλάσιος τειμήσας τοὺ(ς
ὀργεῶνας καὶ ἀνκωνο-
φόρους καὶ τὰς ἱερείας ἀν(έ-
γραψεν ❦ ἱερεὺς διὰ βίου
Ἔρως Σμαράγδου Ἀραφήνιο-
ἱέρεια ἡ περι(ρά)πτρια Νεικ(ο-
στράτη Ἐπικτήτου ἐξ Ἀχ(αρ-
νέων ❦ πατὴρ ὀργεω(νι-
κῆς συνόδου Εὔπορο(ς,
Πειραιεύς ❦ ἵππος Χρύ(σε-
ρως· ἐπιθέτης Μηνόφ(ι-
λος, Μελιτεύς· ὀργεῶναι
Ἑρμέρως Ἀσμένου Γαργή(τ)-
Ἀγήσανδρος Φίλωνος Δαιδα-
Νεικηφόρος Μηνοδώρου Σουνι-
Κάλλιστος Εὐπόρȣ Τρινεμ-
Δαμιανὸς Δαμᾶ Ἀχαρνεύς
Εὐφρόσυνος Φίλωνος Δαιδαλ-
Παιδέρως Ἔρωτος Ἀραφήνιο-
Πρειμιγένης, Γαργήττιος
Ὑάκινθος Εὐτυχίδου Οἰν(?)
Μηνόφιλ- ος Μελιτ-
Πρεῖμος Καλλίστου
Διονύσιο ς, Εὐπυρίδης
Βάκχις Εὐτυ χίδου
Ἐπαφρόδειτος Μειλήσιος
Ζώσιμος,
Εὐφραντᾶς ❦ Εὐτυχίδο(υ
Διονύσιος Θεόκοσμος
Εὐτυχᾶς,

Τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς τὸ κείμενον ἀνεγνώσθη ἐπὶ Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὄχι φυσικοῦ μεγέθους, ὡς εἶναι οἱ συνήθεις Ἑρμαῖ, ἀλλὰ μικροτέρου κατὰ τὸ ἓν τρίτον περίπου. Ὕψος αὐτοῦ 1,38, πλάτος 0,20, πάχος 0,17. Ὁ λίθος Πεντελήσιος. Τὰ γράμματα τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὑρέθη ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὴν συνοικίαν Ὑδραίικα, καὶ ἀγορασθεὶς μετὰ καὶ ἄλλων πλειόνων γλυπτῶν τεμαχίων ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀπετέθη ἐν τῷ Βαρβακείῳ. Ἡ κεφαλὴ παριστᾷ νέον ἀγένειον μὲ κρικοειδῆ στεφάνην περὶ τὴν βραχεῖαν κόμην· ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου εἶναι ἰδεώδης, οὐδὲν ἔχουσα εἰκονικόν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἠξεύρω, ἂν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ παριστανόμενος εἶναι αὐτὸς ὁ ἐν τῇ κατὰ πρόσωπον ἐπιγραφῇ (*) λεγόμενος ὑμνητὴς κτλ. Πόπλιος Ποπλίου Φυλάσιος, διότι δὲν ἀναγινώσκομεν καὶ ἐδῶ τὰ ἐν ἄλλαις ὁπωσοῦν ὁμοίαις ἐπιγραφαῖς συνήθη ἐκεῖνα· «ὁ δεῖνα τειμήσας ἑαυτὸν καὶ τοὺς» ἀλλὰ μόνον· «τειμήσας τοὺς καὶ τὰς ἀνέγραψεν». Καὶ τοῦτο μὲν λοιπὸν ἔχει ἀπορίαν καὶ ἄλλα δὲ τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι περίεργα καὶ ἀνήκουστα μέχρι τοῦδε, καὶ πρῶτον, ὅτι θεά τις νέα καὶ ἄγνωστος ἐν τοῖς στίχοις τετάρτῳ καὶ πέμπτῳ ἐμφανίζεται, ὅπως καὶ ἂν ἐκλάβῃ τις τὴν δηλωτικὴν αὐτῆς φράσιν· διότι διττῶς καὶ τριττῶς δύναται νὰ ἐκληφθῇ. Ἡμεῖς ἐγράψαμεν τὸ Ε τῆς λέξεως Εὐπορίας κεφαλαῖον καὶ συνάπτομεν στενῶς τὰ «Εὐπορίας Θεᾶς Βελήλας» ὡς ἓν ὄνομα, καὶ ὑποπτεύομεν, μή τι ἡ θεότης αὐτὴ ἔχῃ κοινὸν μὲ τὸν Βῆλον καὶ Βάαλ καὶ Βελίαρ, θεὸν τῶν Βαβυλωνίων καὶ Τυρίων. Ἐν Πειραιεῖ, ὡς ἐν παραλίῳ πόλει, ἦσαν, ὡς γνωστόν, λατρευόμενοι πολλοὶ ξένοι θεοί, ἡ Θρᾳκικὴ

(*) Τοῦ δοθέντος κειμένου ἡ μὲν στήλη ἡ πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι εἶναι ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ τῆς ἐμπρὸς ἐπιφανείας τοῦ Ἑρμοῦ εὐθὺς ὑπὸ τὸ στηθαῖον μέρος καὶ κατωτέρω, ἔνθα που καὶ διακόπτονται τὰ γράμματα ἕνεκα τῆς θέσεως τοῦ αἰδοίου, ἡ δὲ στήλη ἡ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι εἶναι ἐγκεχαραγμένη ἐπὶ τῆς τοῦ πάχους ἐπιφανείας τῆς ἐπὶ δεξιὰ τῇ κεφαλῇ. Ἄρχεται δὲ αὐτὴ ἡ στήλη ὄχι τόσον ὑψηλὰ ὅσον ἡ ἄλλη.

Βένδις, ἡ Συρία Θεός, ἡ Ἶσις τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἄλλοι (*). Εἶχον δὲ οὗτοι καὶ θιάσους ἰδιαιτέρους διὰ τὴν λατρείαν των, ἐκ ξένων μετοίκων ἀλλὰ καὶ ἐγχωρίων συγκειμένους. Τοιαῦται καὶ αἱ ὀργεωνικαὶ σύνοδοι καὶ τὰ μέλη αὐτῶν οἱ ὀργεῶνες (οἵτινες καὶ ὀργεῶναι ἐν τῇ νῦν ἐπιγραφῇ λέγονται). Τόσα συντόμως περὶ τούτου. Τοὺς δὲ ἐν στίχῳ ή. ἀνκωνοφόρους ὡσαύτως πρώτην φορὰν εὑρίσκομεν καὶ ζητητέα ἡ σημασία των· ἡ δὲ ἐν στίχῳ ιβ'. περιράπτρια (εἰ καλῶς συνεπλήρωσα τὴν λέξιν, ἀχθεὶς ἔκ τινος οἷον λειψάνου τοῦ Ρ, φαινομένου πως μετὰ τὸ Ι') δὲν εἶναι ἴσως πάντῃ νέα, οὔτε δύσκολον νὰ νοηθῇ τὸ ἔργον της. Ἐν Αἰγύπτῳ ἦσάν τινες ἱερεῖς καλούμενοι ἱεροστολισταί. Ἀλλὰ καὶ «περιβάπτρια» δύναται ὅστις θέλει νὰ ἀναγνώσῃ. Τὸ ἁπλοῦν βάπτρια φέρεται παρὰ Πολυδεύκει ἐκ τοῦ Εὐπόλιδος. Ἐν τῷ ις'. στίχῳ τὸ ἵππος ἐκλαμβάνω ὡς προσηγορικὸν ὄνομα λειτουργοῦ τινος τῆς θεᾶς· τί παράξενον; ἀφοῦ ἄρκτοι τινὲς ἐν Ἀθήναις ἐλέγοντο ἱερατεύουσαι καὶ ἄλλοι ὡς λύκοι (hirpi) ἐν τῇ Σαβίνων χώρῃ ὠργίαζον. Οὕτω ἐκλαμβάνω καὶ τὸ ἐν στίχῳ ιζ'. ἐπιθέτης ὡς προσηγορικόν, δι' οὗ ἐδηλοῦτο ἔργον τι ἐν τῇ λατρείᾳ. Ὁ δὲ ἐπώνυμος ἄρχων Φωκᾶς νῦν πρῶτον γνωρίζεται.

Ἐκ τῶν τῆς β'. στήλης ἀξιοπεριέργων ἢ δυσνοήτων μόνον τὸ ἐν στίχῳ λζ'. «οραιας» προσψαύω, ὄχι ἵνα τὸ ἑρμηνεύσω, ἀλλ' ἵνα μόνον εἴπω, ὅτι πάνυ σαφῶς τὸ πρῶτον τῆς λέξεως γράμμα εἶναι Ο καὶ ὄχι Ω. Ὡς εἰκασίαν δὲ προσθέτω, ὅτι ἂν τὸ Ο εἶναι τεθειμένον ἀντὶ τοῦ Ω, δύναταί τις νὰ πνευματίσῃ καὶ τονίσῃ

(*) Κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ὄνομα «Βελήλας» μᾶς ἦλθε κατὰ νοῦν τὸ παρὰ Τακίτῳ ἐν Ἱστορ. IV, 61. 65 καὶ ἐν Γερμαν. 8, καὶ παρὰ Δίωνι Κασσίῳ 67, 5 ὄνομα τῆς Οὐελήδας (Veleda) γυναικὸς ἐν Γερμανίᾳ θεοφορήτου, ἥτις πολὺν χρόνον ἐπὶ Δομετιανοῦ καὶ ὡς θεὰ ἐθεωρεῖτο. Ἀλλ' ὕστερον δὲν μᾶς ἐφάνη πιθανὸν νὰ ἦλθεν ἕως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ τιμὴ Γερμανίδος ἢ Κελτικῆς γυναικός. Ἔτι λέγω, ὅτι ἀναφέρεται παρ' Αὐσονίῳ Κελτικός τις θεὸς Belenus, ταὐτόσημος τῷ Ἀπόλλωνι, ὁ παρ' Ἡρωδιανῷ (Ἱστορ. 8, 3) Βέλις, παρὰ δὲ Ἡσυχίῳ κεῖται· Εὐπορία ἡ Ἄρτεμις ἐν Ῥόδῳ. Ἂς ληφθῶσι καὶ ταῦτα ὑπ' ὄψιν.

«Ὡραίας» καὶ νὰ νοήσῃ ἐν τούτῳ τῷ ὀνόματι μίαν τῶν Ὡρῶν, αἵτινες συλλήβδην ἐλατρεύοντο ὡς θεαὶ ἐν Ἑλλάδι (ἴδε Παυσαν. II, 20, 5). Ἐν Ἀθήναις δὲ «τῇ ἑτέρᾳ τῶν Ὡρῶν νέμουσιν ὁμοῦ τῇ Πανδρόσῳ τιμὰς οἱ Ἀθηναῖοι, Θαλλὼ τὴν θεὸν ὀνομάζοντες» Παυσαν. IX, 35, 2. Αὐτόθι δὲ καὶ ἑορτὴ αὐτῶν ἦσαν τὰ Ὡραῖα (Ἡσύχ. ἐν λ. καὶ Φιλόχορος παρ' Ἀθηναίῳ τῷ δειπνοσοφιστῇ ΙΔ, 656). Ἢ ἂν δὲν θέλῃ τις ταῦτα, τότε τὴν «οραίαν» ἂς ἐκλάβῃ ὡς μίαν τῶν περὶ τὴν «Εὐπορίαν θεὰν Βελήλαν θεῶν» ἂς ὑπονοεῖ ἡ φράσις ἡ ἐν ε. καὶ ς.' στίχ. τῆς α. στήλης· ἢ τέλος, ἂς ἐπινοήσῃ ἄλλην πιθανωτέραν ἑρμηνείαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20 Φεβρουαρίου 1877.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1821, συγγραφεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Κωνσταντινίδου Μακεδόνος, βραβευθεῖσα δὲ τῷ 1876 ἐν τῷ ἱστορικῷ διαγωνίσματι τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Ἀθήνησι 1877, 8ον, σ. ις' καὶ 577.

Οἱ ἐν Παρισίοις Ἑλληνισταὶ καὶ ὁ Ἀμβρόσιος Φιρμῖνος Διδότος ὑπὸ Ἐλευθ. Θωμᾶ. Ἐν Σύρῳ 1877, 8ον, σ. 26.

Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος ἢ ὁδηγὸς τῆς ὑπηρεσίας τῶν ταχυδρομείων κατὰ τὸ ἔτος 1877. Ἐν Ἀθήναις 1877, 8ον, σ. 96.

Τὰ Σμυρναϊκὰ ἤτοι ἱστορικαὶ καὶ τοπογραφικαὶ μελέται περὶ τῆς Σμύρνης ὑπὸ Μ. Τζακυρόγλου. Μέρος α'. Ἐν Σμύρνῃ 1876, 8ον, σ. 89.

Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Περίοδος β'. ἔτος α'. 1875—1876. Ἐν Σμύρνῃ 1876, 8ον, σ. 148.

Περί τινος μήτρας σταθμῶν, ἀνακαλυφθείσης μὲν ἐν Ὑπαίποις, εὑρισκομένης δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως, ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγ. Σχολῆς. Ἐν Σμύρνῃ 1877, 4ον, σ. 9.

Αὐτοσχέδιος λόγος περὶ φιλίας, ἀπαγγελθεὶς ἐν τῷ ἑλληνικῷ Συλλόγῳ Σεραπείῳ ὑπὸ Δ. Βενετοκλέους. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1876, 8ον, σ. 32.

*Ἐπίλογος τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου μετὰ πίνακος ἀλφαβητικοῦ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν περιεχομένων εἰς τοὺς πέντε τόμους τῆς ἱστορίας ταύτης. Ἐν Ἀθήναις 1877, 8ον, σ. η' καὶ 455 καὶ πή.

*Ἄσματα εἰς εὐρωπαϊκὴν μελῳδίαν στιχουργηθέντα ὑπὸ Η. Ταντα-λίδου. Ἀθήνησι 1876, 8ον σ. 15 καὶ 52 καὶ 40 καὶ 75.

*Περὶ γάλακτος ὑπὸ Ι. Χ. Βάμβα ἰατροῦ. Πραγματεία ἐπὶ ὑφηγησίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον σ. 61.

École française d'Athènes. Bulletin de correspondance Hellénique. Δελτίον τῆς ἑλλ. ἀλληλογραφίας. Première année. Janvier, 1877. Ἀθήνησι 1877, 8ον, σ. 56 μετὰ δύο πινάκων.

*Στοιχεῖα ἀστυκοῦ δικαίου, τόμος α'. γενικαὶ ἀρχαὶ, νεωστὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ Β. Τ. Οἰκονομίδου. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον.

*Ἐγχειρίδιον χειρουργίας εἰδικῆς κατὰ χώρας ὑπὸ Β. Roser, καθηγητοῦ τῆς χειρουργίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Μαρβούργης, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς ζ' ἐκδόσεως ὑπὸ Σ. Μαγγίνα. Ἀθήνησι 1876, 8ον, ά τόμος.

Ἀνώμαλα καὶ ἐλλιπῆ ῥήματα πεζῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν οἷς προσετέθησαν καὶ αἱ αὐτῶν ἐτυμολογίαι ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου. Ἔκδοσις πέμπτη ὅλως μετεῤῥυθμισμένη. Ἐν Ἀθήναις, 1877. 8ον, σ. ιθ'. καὶ 402.

Παρνασσός, σύγγραμμα περιοδικὸν κατὰ μῆνα ἐκδιδόμενον. Τόμ. Α'. τεῦχ. ά. Ἰανουάριος 1877. Ἐν Ἀθήναις, 1877. 8ον, σ. 80.

Κωνστ. Πὼπ συγγραφαὶ ποικίλαι ἤτοι φιλολογικὰ πάρεργα. Μέρ. Α'. φυλλάδ. ά. καὶ β'. Ἀθήνησιν, 1875. 8ον, σ. γ'. καὶ 122.

Οἰκονομικὸς παράγων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1877, ὑπὸ Ζήνωνος. Ἀθήνησι, 1877. 8ον, σ. 53.

ΣΗΜ. Οἱ ἀστερίσκοι δηλοῦσιν ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ὀνομαζομένων νέων βιβλίων ἐλήφθησαν οὐχὶ ἀμέσως ἐξ αὐτῶν, διότι οἱ ἐκδόται δὲν ἔπεμψαν αὐτὰ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀθηναίου, ἀλλ' ἐξ ἐφημερίδων, αἵτινες προλαβοῦσαι ἐγνωστοποίησαν τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ὁ στίχος μδ'. τοῦ ἐν τῷ έ, τόμ. τεύχ. β'. σελ. 180 τοῦ Ἀθηναίου δημοσιευθέντος ἀττικοῦ ψηφίσματος φαίνεταί μοι συμπληρωτέος ὧδε:

καὶ τὸν ἐ)πιστάτην προςνομοθετῆ-
σ α ι, τ ὸ ἀ ρ)γύριον τοῦτο μερίζειν τ-
οὺς ἀποδ)έκτας κτλ.

Κατὰ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην ἡ σύνταξις θὰ ἔχῃ οὕτω: «τοὺς προέδρους καὶ τὸν ἐπιστάτην προςνομοθετῆσαι: τοὺς ἀποδέκτας μερίζειν τὸ ἀργύριον τοῦτο τῷ ταμίᾳ τοῦ δήμου κτλ.» οὕτως ὥστε τὸ ἀπαρέμφατον *μερίζειν* νὰ εἶνε ἀντικείμενον τοῦ *προςνομοθετῆσαι.*

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1877 Ἰανουάριος (Ε. Ν.)

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	754,06
Μεγίστη	»	760,50 (τὴν 9ην).
Ἐλαχίστη	»	745,95 (τὴν 14ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση	θερμοκρασία	9,93
Μεγίστη	»	18,3 (τὴν 14ην).
Ἐλαχίστη	»	—1,0 (τὴν 26ην).

Ἡμέραι βροχῆς 10 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 11,62χμ.), νιφάδων χιόνος 1 (0,03χμ.) δρόσου 3 (0,34χμ.), ἀστραπῶν 6. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 3 Δ, 4 ΒΔ, 5 Β, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 5 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον.

Μέση	θλίψις	751,51.
Μεγίστη	»	761,37 (τὴν 16ην).
Ἐλαχίστη	»	739,47 (τὴν 21ην).

Θερμόμετρον.

Μέση	θερμοκρασία	10,15.
Μεγίστη	»	16,7 (τὴν 14ην).
Ἐλαχίστη	»	0,4 (τὴν 8ην).

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,30χμ.), νιφάδων χιόνος 1 (0,08χμ.), ἀστραπῶν 2, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 9 Δ, 5 ΒΔ, 2 Β, 6 ΒΑ, 2 ΝΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 357, στίχ. 19 ἄνωθ. ἀντὶ «σφαῖραν S''» ἀνάγνωθι «σφαῖραν S'». Αὐτόθ. στίχ. 20, ἀντὶ «σφαιρῶν S, S,» ἀνάγνωθι σφαιρῶν S, S'»

Ἐν σελ. 382, στίχ. 10 κάτ. ἀντὶ «κηλῖδες δὲν φαίνονται» ἀνάγνωθι «κηλῖδες φαίνονται»

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

«*Πλατωνικοὶ διάλογοι ἐκδιδόμενοι κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ Γεωργίου Μιστριώτου, καθηγητοῦ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Γοργίας. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Κτενᾶ, 1872.*»

Πρό τινος καιροῦ ἀναγινώσκων «ἑρμηνείαν εἰς πέντε χωρία τοῦ Πλάτωνος Γοργίου ὑπὸ Κ. Κλεάνθους (ἐν Ἀθήναις 1876.)» ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ εὕρω καὶ μελετήσω τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Μιστριώτου γενομένην ἔκδοσιν τοῦ πλατων. Γοργίου. Νομίζων δὲ ὅτι ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων γινόμεναι ὑπὸ καθηγητοῦ πανεπιστημίου δὲν πρέπει νὰ παρέρχωνται ἀπαρατήρητοι, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ κρίνωνται, ἐξετάζωνται καὶ συνιστῶνται ὑπὸ τῶν εἰδημόνων καὶ ἐμπείρων, ὡς δυνάμεναι νὰ παρέχωσι πλείστην ὠφέλειαν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν φιλολογίᾳ, ἀπεφάσισα, καί περ ἀπειρότερος ὤν, μετὰ προσεκτικὴν μελέτην τῆς ἐκδόσεως ταύτης, νὰ δημοσιεύσω τὴν περὶ αὐτῆς κρίσιν μου, ἐπαινῶν μὲν τὰ ἄξια ἐπαίνου, καταδεικνύων δὲ τὰ κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ἐσφαλμένα. Ὅτι αἱ ἐκδόσεις ἑλλήνων συγγραφέων ἀναπληροῦσι σπουδαίαν ἐθνικὴν ἀνάγκην ἐν τῇ καθόλου ἀναπτύξει τοῦ ἔθνους ἡμῶν, οὐδεὶς πιστεύω ὁ ἀμφισβητῶν. Ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἀναντίῤῥητον ὅτι ὅσον δύνανται νὰ ὠφελήσωσι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα αἱ καλαὶ ἐκδόσεις, ἄλλο τόσον δύνανται νὰ τὰ βλάψωσιν αἱ κακαί. Διὰ ταῦτα εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν πάντα τὰ φιλολογικὰ ἔργα, τὰ ἄξια λόγου τινός—ὄχι δέ τινα μόνον κατ' ἐξαίρεσιν—ἐτύγχανον τῆς δεούσης μνείας καὶ ἐπικρίσεως ἐν τοῖς ἡμετέροις περιοδικοῖς, ὅπως τοῦτο γίνεται πάντοτε ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς. Οὕτω δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι συγγραφεῖς, οἵτινες, ὡς γνωστόν, σπανιώτατα ἀνταμείβονται ὑλικῶς, θὰ εἶχον τοὐλάχιστον ἠθικήν τινα ἱκανοποίησιν, καὶ

βλέποντες τὰ ἔργα αὐτῶν ἀξιούμενα προσοχῆς καὶ εὐρυτέρας διαδόσεως θὰ ἐφιλοτιμοῦντο καὶ ταῦτα νὰ βελτιώσωσι καὶ ἄλλα κρείττονα νὰ παραγάγωσι. Ἀλλὰ κατὰ κακήν τινα μοῖραν παρ' ἡμῖν ἡ βιβλιοκρισία συνήθως ἐξολισθαίνει ἢ εἰς ὑπερβολικὸν καὶ ἀνάξιον ἔπαινον, ἢ εἰς ἐμπαθῆ καὶ ἄδικον ψόγον, εἰς δύο ἄκρα ἐξ ἴσου κατακριτέα. Παράδειγμα συνηθέστατον τῆς πρώτης παρεκτροπῆς εἶνε οἱ τυπικοὶ ἐκεῖνοι καὶ ὑπέρμετροι ἔπαινοι τῶν ἐφημερίδων, πηγάζοντες, ὡς γνωστόν, μᾶλλον ἐκ δημοσιογραφικοῦ καθήκοντος, κακῶς ἐννοουμένου, ἢ ἐξ εὐσυνειδήτου μελέτης τῶν κρινομένων βιβλίων. Ἡ δὲ ἑτέρα παρεκτροπὴ εἶνε αἱ ἐμπαθεῖς καὶ ὑβριστικαὶ ἐκεῖναι ἐπικρίσεις ἐξαιρετικῶν τινων βιβλίων, αἵτινες ἀφίνουσαι τὸ βιβλίον στρέφονται κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως ἐπιῤῥίπτουσαι ἐπ' αὐτὸν πᾶσαν μομφὴν καὶ πᾶσαν ὕβριν καὶ ἀπολήγουσαι εἰς προσωπικοὺς διαπληκτισμούς. Ἀλλ' ὅμως ἀμφότεραι αὗται αἱ παρεκτροπαὶ καίπερ ἐπίσης κατακριτέαι ὡς παρεμποδίζουσαι τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἐξέλεγξιν τοῦ ψεύδους, δὲν παρέχουσιν ἀποχρῶντα λόγον πρὸς κατάργησιν καὶ τῆς σώφρονος βιβλιοκρισίας, ἧς καὶ μόνης ἡ συχνὴ χρῆσις, προϊόντος τοῦ χρόνου, θὰ κατισχύσῃ ἐπὶ τέλους τῆς ἐμπαθοῦς καὶ ἀδίκου ἐπικρίσεως. Ἐν ἐπιστημονικῇ συζητήσει βεβαίως πρόκειται περὶ πραγμάτων καὶ ὄχι περὶ προσώπων. Οὐδὲν εὐκολώτερον τοῦ ἀποκαλεῖν τοὺς ἄλλους ἀγραμμάτους καὶ ἀγύρτας καὶ τοιαῦτα κοσμητικὰ ἐπίθετα, ἀλλ' οὕτω τις πράττων ἢ δεικνύει ὅτι δὲν εὑρίσκει πράγματα νὰ ἐξελέγξῃ ἢ ἐπισύρει καὶ ἐφ' ἑαυτὸν τὰς ἰδίας ὕβρεις. Οὕτω δὲ ἡ ἐπιστημονικὴ συζήτησις μεταβάλλεται εἰς χυδαίαν καὶ ἀγροῖκον πάλην. Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐπομένῃ βιβλιοκρισίᾳ θὰ περιορισθῶ εἰς αὐτὴν μόνον τῶν πραγμάτων τὴν ἐξέλεγξιν, ἀφίνων εἰς τὸν εἰδήμονα ἀναγνώστην νὰ ἐκτιμήσῃ οἴκοθεν αὐτήν. Εἰς τὴν ἐπίκρισιν ταύτην μὲ παρεκίνησε πλὴν ἄλλων καὶ αὐτὴ ἡ μετριότης τοῦ Κ. Μιστριώτου, ὅστις ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεώς του (σ. ιβ'.) λέγει τάδε: «Θέλω ὁμολογήσει εὐγνωμοσύνην εἰς πάντα, ὅστις πραγματικὰ ἁμαρτήματα ἠδύνατο νὰ καταδείξῃ. Ὁ τοιοῦτος εὐεργετεῖ ἐμὲ καὶ τὴν ἐπιστήμην. Κακῶς ὑπό τινων θεωρεῖται οὗτος ὡς ἐχθρός, ἐν ᾧ εἶναι ὁ μέγιστος φίλος».

Ἡ νέα ἔκδοσις τοῦ Γοργίου εἶνε διηρημένη εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν περιέχει πρόλογον (ἐν σελ. ιδ'.), εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Πλάτωνα (σ. 1—38) καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Γοργίαν (σ. 39—78), τὸ δ' ἕτερον τὸ κείμενον μετὰ τῶν σημειώσεων (σ. 79—328). Ἐν τῷ προλόγῳ ἐκτίθησιν ὁ ἐκδότης τὰς ἀφορμάς, δι' ἃς ἐπεχείρησε τὴν ἔκδοσιν, λέγει ἱκανὰ περὶ τῆς ἐκ τῶν ἐκδόσεων ἑλλήνων συγγραφέων ὠφελείας καὶ ὅτι ἡ καλὴ ἔκδοσις εἶνε προτιμητέα τῆς μεταφράσεως. Ἐν τέλει δὲ ἀναφέρει καὶ τὰς πηγάς, ἃς εἶχεν ὑπ' ὄψιν. Ἐν δὲ τῇ εἰς τὸν Πλάτωνα εἰσαγωγῇ μετὰ μακρὸν προοίμιον (ἐν σελ. 4) ἐκτίθησι τὸν βίον τοῦ Πλάτωνος καὶ πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει καὶ παρεκβατικώτερον περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν διαλόγων. Ἐν δὲ τῇ εἰς τὸν Γοργίαν εἰσαγωγῇ μετά τινα γενικώτερα περὶ τῶν σοφιστῶν χαρακτηρίζει τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου καὶ ἐνδιατρίβει ἰδίως εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Καλλικλέους. Περὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰσαγωγῶν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι περιέχουσι πολλά τινα γενικὰ καὶ παρεκβατικά, ὀλίγα δὲ εἰδικά, σκόπιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς κατανόησιν τοῦ Πλατωνικοῦ Γοργίου. Π. χ. ἐν τῇ εἰς Πλάτωνα εἰσαγωγῇ γίνεται μακρότερος τοῦ δέοντος λόγος περὶ τοῦ: «ἂν οἱ μεγάλοι ἄνδρες δημιουργῶσι τὰς ἐποχάς, ἢ ἂν οὗτοι (ἀντί: ἐκεῖνοι) εἶναι γνήσια προϊόντα ἐκείνων (ἀντί: τούτων)», ἢ περὶ τοῦ γραμματολογικοῦ, ὡς λέγει, νόμου, ὅτι «οἱ μεγάλοι ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀντιπρόσωποι τῶν λαῶν, παρ' οἷς ζῶσι.» (σελ. 2). Μετὰ ταῦτα μόλις εἰπὼν ὀλίγας λέξεις περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Πλάτωνος, ὅτι «ὁ Πλάτων ἐγεννήθη τῇ 21 Μαΐου τοῦ 429 π. Χ., ἐν ᾧ τὸ ἑπόμενον φθινόπωρον ἐτελεύτα ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος πολιτικός, ὁ Περικλῆς», προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ (ἐν σελ. 5 καὶ 6) ὅτι «ἡ σύμπτωσις τῶν δύο τούτων κοσμοϊστορικῶν γεγονότων δὲν εἶναι τυχαία.» Ἀλλὰ πῶς ἀποδεικνύει τοῦτο, εἰς μάτην θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὃν παραπέμπομεν εἰς τὰς προμνημονευθείσας σελίδας. Περὶ τῆς ἀσαφείας πρβ. καὶ σ. 19 καὶ 25 ἐν τέλει. Τὰ πλεῖστα τούτων ἠδύναντο ἢ νὰ παραλειφθῶσιν ἢ συντομώτερον νὰ ἐκτεθῶσι· τοὐναντίον δὲ θὰ ἦτο σκοπιμωτάτη καὶ ἀναγκαιοτάτη πρὸς κατανόησιν τῶν πλατωνικῶν

συγγραμμάτων σύντομός τις καὶ σκόπιμος ἔκθεσις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος. Ἡ δὲ εἰς τὸν Γοργίαν εἰσαγωγή, ἂν καὶ ἔχῃ τινὰ καλά, οἷον τὰ περὶ τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν κυρίων προσώπων τοῦ διαλόγου, πάσχει ὅμως σπουδαῖον νόσημα, τὴν ἔλλειψιν ἀναλύσεως τοῦ διαλόγου. Ἀμφότεραι αἱ εἰσαγωγαὶ φαίνονται ἰσχναὶ μὲν καὶ ἐλλιπεῖς εἰς τὰ κύρια, ἐκτενεῖς δὲ εἰς τὰ ἀλλότρια (πρβ. σ. 70 καὶ σημ.). Ἐν ᾧ δὲ πολλὰ τῶν καθ' ἕκαστα καθ' ἑαυτὰ ἐξεταζόμενα ἔχουσι καλῶς, ὡς μέρη ἑνὸς ὅλου δὲν εἶνε τοιαῦτα. Ἐκ τῶν εἰσαγωγῶν τοῦ κ. Μιστριώτου μανθάνει τις πολλά, ὀλίγιστα ὅμως συντελεστικὰ εἰς κατανόησιν τοῦ Γοργίου. Νομίζει δέ τις ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀπεπλανήθη τοῦ κυρίου σκοποῦ ἕνεκα τῆς πολλῆς καὶ ποικίλης ὕλης, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν. Ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ οὕτως ἔχουσαι αἱ εἰσωγωγαὶ διδάσκουσι πολλὰ τοὺς στερουμένους μάλιστα τῶν νεωτέρων περὶ Πλάτωνος συγγραμμάτων. Ὀφείλομεν δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ σύνταξις τοιούτων εἰσαγωγῶν εἶνε ὅ,τι δυσχερέστατον. Περὶ τῶν εἰσαγωγῶν δὲν λέγω πλειότερα, τὸ μὲν διότι στεροῦμαι τῶν πλείστων συγγραμμάτων, ἅπερ εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Μιστριώτης, τὸ δὲ διότι τοῦτο δὲν εἶνε βεβαίως τὸ κύριον ζήτημα, περὶ ὃ ἔχει ν' ἀσχοληθῇ ἐπικριτὴς ἑλληνικῆς ἐκδόσεως.

Ἐκ προοιμίων ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἅμα μὲν ἡ ἀμέλεια καὶ ἀδεξιότης τοῦ τυπογράφου, ἅμα δὲ ἀβλεψία τις τοῦ ἐκδότου παρήγαγον τόσα ἁμαρτήματα, τόσας ἀνορθογραφίας καὶ ἀσυνταξίας καὶ ἐν ταῖς εἰσαγωγαῖς καὶ ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ἐν ταῖς σημειώσεσιν, ὥστε ἀποβαίνει δύσκολον καὶ εἰς τὸν εἰλικρινέστατον ἐπικριτὴν νὰ ἀποδώσῃ δικαίως ἑκατέρῳ τὰ οἰκεῖα ἁμαρτήματα, ἄγεται δέ τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ διόρθωσις τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων τοῦ πλατωνικοῦ Γοργίου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ τυπογράφου καὶ ὄχι ὑπὸ τοῦ ἑρμηνευτοῦ. Διὰ ταῦτα τὰς μὲν ἀνορθογραφίας ἢ δὲν θ' ἀναφέρω ἢ θ' ἀποδώσω εἰς τὸν τυπογράφον, τὰς δὲ ἀσυνταξίας καὶ ἄλλα τινὰ ἁμαρτήματα—ὅσα δὲν δύναται τυπογράφος ἀνὴρ νὰ δημιουργήσῃ—εἰς τὸν συγγραφέα. Παρακαλῶ δὲ τὸν κ. Μιστριώτην, καὶ ἄν που ἀδίκως ἀποδώσω ἢ εἰς αὐ-

τὸν ἢ εἰς τὸν τυπογράφον ἁμάρτημά τι, νὰ μή μου ὑπονοήσῃ κακὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀδυναμίαν περὶ τὴν δικαίαν διανομὴν τοιαύτης περιουσίας. Καὶ πρῶτον μὲν θὰ ἐξετάσω διὰ βραχέων τὰς εἰσαγωγὰς ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν, ἔπειτα δὲ θὰ ἐξελέγξω τὴν ἀξίαν τῶν σημειώσεων.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ σελίδι τοῦ προλόγου (σελ. ε'.) ὑπάρχει τὸ ἑξῆς χωρίον: «Δὲν ἐπιθυμῶ οὕτω σφόδρα νὰ ἀδικηθῇ ὁ ἐμὸς φίλος· διότι ὁ ζῆλος αὐτοῦ οὐδαμοῦ ἄλλοθι πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἢ ἐν τῷ γνωστῷ *τούτου* χαρακτῆρι τῷ διατυπωθέντι ἐν τῇ Κλειοῖ, ἣν ὄντως ἀνέδειξε τὸ σπουδαιότερον—ὄργανον καὶ ἧς ἡ γλῶσσα δικαίως ὁ εὐγενέστερος τύπος ὀρθοῦ ἅμα καὶ γλαφυροῦ ὕφους ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται». Τὸ *οὕτω σφόδρα* ἀκριβῶς εἰπεῖν ἔπρεπε νὰ τεθῇ μετὰ τὸ *ἀδικηθῇ*· τὰ δὲ συγκριτικὰ κεῖνται βεβαίως ἀντὶ τῶν ὑπερθετικῶν (πρβ. σ. 39: τὸ μεγαλοπρεπέστατον). Ἀλλὰ τὸ χωρίον ἐκεῖνο ἐσημείωσα κυρίως διὰ τὴν κακήν, ὡς νομίζω, χρῆσιν τῆς ἀντωνυμίας *τούτου*, ὡς φαίνεται καθαρώτερον καὶ ἐκ πλείστων ἄλλων χωρίων, οἷον ἐν σελ. 51: «Ἡττηθεὶς ὁ κομπορρήμων (Γοργίας) — ὑπὸ τοῦ μετριόφρονος γλύπτου δὲν ὀργίζεται κατ' αὐτοῦ, δὲν ὑβρίζει *τοῦτον*, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ δεικνύων σέβας πρὸς τὴν συζήτησιν καί, ὅτε ἡ κουφότης τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τείνει νὰ διαταράξῃ *ταύτην*, ἐπέρχεται ὡς ἀγαθὸς μεσίτης». Ἴδε καὶ σελ. 6 ἐν τέλει. 58. 53. 62. 68 καὶ ἀλλαχοῦ. Περὶ τῆς χρήσεως ἴδε Krüger 51, 5 σημ. 1. Ὁμοίως συγχέει τὴν *οὗτος* πρὸς τὴν *ἐκεῖνος*, οἷον σελ. 21:— «οἱ Ἕλληνες λόγιοι οὐδέποτε ὡμοίασαν πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου. Οὗτοι, ὅσα ἐγίνωσκον, δημοσίᾳ ἔλεγον κτλ.» Ὅπως κεῖται ἐνταῦθα ἡ *οὗτοι* ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου. Ὁμοίως ἐν σελ. 2. Ὁμοίως ἐν σελ. 75: «Οὕτως ἡ ῥητορικὴ— ὁμοιάζει πρὸς κατακτητήν—· ἐκεῖνος μὲν δουλοῖ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὅπλων, αὕτη δὲ διὰ τῆς τοῦ λόγου.» Πρβ. καὶ ἐν σελ. 11 *ὧν*. Ἐν δὲ σελ. 27 ἀναγινώσκω: «Βεβαίως ἐνταῦθα δὲν διανοούμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ταύτην (τὴν φιλοσοφίαν), ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ παραλείψωμεν τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ φιλόσοφος οὗτος θεωρεῖ

ταύτην. Κατὰ τοῦτον διαφέρει οὐ μόνον πρὸς τοὺς νεωτέρους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον.» Τὸ χωρίον τοῦτο ἀντιγράφω ὅλον, διότι πλὴν τῆς κακῆς χρήσεως τῶν ἀντωνυμιῶν ὑπάρχει καὶ ἡ πρωτοφανὴς σύνταξις: *διαφέρειν πρός τινα.* Ἡ σύνταξις αὕτη δὲν εὕρηται ἐνταῦθα μόνον, ὥστε νὰ ὑποθέσῃ τις τυπογραφικὸν ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, οἷον εὐθὺς μετ' ὀλίγους στίχους: «Πρὸς τὸν Σταγειρίτην διαφέρει ἐν πολλοῖς καὶ κατὰ τοῦτο.» Καὶ πάλιν κατωτέρω ἐν τῇ αὐτῇ σελ. Ὁμοίως ἐν σελ. 53. 76 καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶνε περιττὸν νὰ ὑπομνήσω ὅτι τὸ *διαφέρειν* δὲν συντάσσεται οὕτω ἐν τοῖς σωζομένοις τοὐλάχιστον ἑλλ. συγγράμμασι. Ἀλλ' ἴσως ὁ ἑρμηνευτὴς ἀπεπλανήθη ἐκ τῆς συντάξεως τοῦ μέσου *διαφέρομαι* καὶ τῶν παραγώγων, *διάφορος, διαφορὰ κτλ.*

Πολλαχοῦ δὲ συγχέονται, νομίζω, καὶ λέξεις καὶ ἔννοιαι, οἷον ἐν σελ. ζ': «Τίς τὴν *ἐθνοποιὸν* τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων δύναμιν παραγνωρίζει; Ναί. Τὴν θαυματουργὸν ἐκείνην δύναμιν, ἥτις — *λαοὺς* χύδην διεσκεδασμένους καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τῇ τύχῃ διεσπαρμένους *ἔθνη* ἀνέδειξεν. Πολλοὶ δὲ πάλιν λαοὶ ἐν δειναῖς περιστάσεσι τὴν ἰδίαν σωτηρίαν παρὰ τῶν ἑλλ. γραμμάτων ἐζήτησαν κτλ.» Ἴσως τὸ *ἐθνοποιὸν* εἶνε τυπογρ. ἁμάρτημα ἀντί: ἠθοποιόν. Ἀλλὰ πῶς ἆρά γε ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς τὰς λέξεις *ἔθνη* καὶ *λαοί*, διαφόρους, ὡς φαίνεται κατ' ἀρχάς, ἢ ταὐτοσήμους ὅπως φαίνεται κατόπιν; Ἴσως εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ γραφικόν: «ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν καινά;» Ὁμοίως ἐν σελ. 18 καὶ 19 συγχέει τὸν προσωπικὸν πρὸς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα. Δὲν ἀντιγράφω τὴν περικοπὴν ταύτην διὰ τὸ ἐκτενές. Ὁμοίως ἐν σελ. 63 συγχέει τὴν γνῶσιν πρὸς τὴν ἐπιστήμην: «—τὸ μεγαλεῖον τοῦ Σωκράτους κεῖται ἐν δυσὶ συνδέσμοις, ἐν τῇ ἑνώσει τῆς ἠθικῆς μετὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς θεωρίας μετὰ τοῦ βίου. Κατωτέρω δὲ: «ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἑνώσεως τῆς ἐπιστήμης μετὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς γνώσεως μετὰ τοῦ βίου. Ἐν σελ. α'. τοῦ προλόγου μετὰ τὸν *ἂν* εὕρηται *μή*, καὶ μετὰ ταῦτα *δέν*. Νομίζω ὅτι ἔπρεπε νὰ μεταχειρίζηται μετὰ τὸν *ἂν* ἢ τὸ *μὴ* κατὰ τὴν ἀρχαίαν, ἢ τὸ *δὲν* κατὰ τὴν νεωτέραν γλῶσσαν. Πρβ.

καὶ τὸ ἐν σελ. η'. *δὲν* μετὰ τὸ *ὥστε*, ἔνθα βεβαίως ἤθελε νὰ εἴπῃ: ὥστε νὰ μὴ δύναται. Ἐν σελ. 53 λέγει: «Κακῇ μοίρᾳ πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι δὲν περιέχουσιν ἴσην δόσιν μορφωτικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ *μάλιστα* μὲν ἡ φιλοσοφία, *ἥκιστα* δὲ ἡ ῥητορική. Νομίζω ὅτι ἀντὶ τῶν *μάλιστα* καὶ *ἥκιστα* ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: *μεγίστην*—*ἐλαχίστην*.

Ἐν σελ. θ'. λέγει: «Ἂν δέ τις ἐννοῇ καπηλικὸν ἔργον, δὲν εἶναι ἡμέτερον ἔργον νὰ ἐξετάσω.» Ἀνωμαλία συντάξεως ἀπαντῶσα καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ. Ἐν σελ. ιϐ'. λέγει: «—μάτην ἤθελέ τις πονήσει—νὰ διαγωνισθῇ πρὸς ἰνδάλματα, δι' ὧν ὁ θερμὸς ἡμῶν ἥλιος ἐπλήρωσε πολλὰς κεφαλάς.» Τὸ ῥῆμα *πληρῶ* δὲν συντάσσεται πρὸς τὴν *διὰ* καὶ γεν. νομίζω ὅτι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: ὧν ἐπλήρωσε. Ἐν σελ. ιγ'. τὸ *ἐν ᾗ* κεῖται ἀντὶ τοῦ: ᾗ, ἣ: *εἰς ἥν*. Ἐν σελ. ιδ'. λέγει: «Ἂν καὶ παλαιὰ ἔκδοσις, ὅμως ὁ χρόνος δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν μεγάλην αὐτῆς ἀξίαν». Νομίζω ὅτι ὀρθότερον θὰ ἔλεγεν: Ἂν καὶ (εἶναι) παλαιὰ ἡ ἔκδοσις. Ἐν σελ. 4: «διατυπωθῇ εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ τύπον» ὀρθότερον θὰ ἦτο, ἂν ἔλειπεν ἡ *εἰς*. Ἐν σελ. 5 λέγει: «Ναί· ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ὅστις τὴν πολιτικὴν μεγαλοπρεπῆ αἴγλην περιέβαλεν— —ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη ὁ εὐρυκρείων ἐκεῖνος πολιτικὸς τὰ ἐν εἰρήνῃ καὶ τὰ ἐν πολέμῳ διῴκησε» κτλ. Ὁ κ. Μιστριώτης τόσον ἐπιδιώκει τὴν ποικίλην καὶ εἰκονικὴν λέξιν, ὥστε σπανίως ἐπαναλαμβάνει διὰ τὰ κύρια ὀνόματα—ἴσως διὰ τοῦτο ἀποφεύγει καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας—· ἀλλὰ συνήθως μεταχειρίζεται ῥητορικὰ σχήματα καὶ καλλωπισμοὺς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπαναλήψεως· π. χ. ἀντὶ τῶν κοινῶν: Πλάτων, Σωκράτης, Περικλῆς λέγει: ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος ἢ ὁ υἱὸς τῆς Περικτιόνης, ὁ υἱὸς τῆς μαίας Φαιναρέτης, ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, ὁ κοσμήτωρ τῆς ἀκροπόλεως κτ.τ. Τοιαῦτα παραδείγματα εὑρίσκει τις ἐν ἑκάστῃ σελίδι, οἷον ἐν σελ. 2 περὶ τοῦ Περικλέους λέγει: «Ὁ περικλεὴς ἀνὴρ—οὗτος—τὸν κοσμήτορα τῆς ἀκροπόλεως—ὁ υἱὸς τοῦ Ξανθίππου». Ἐν σελ. 6: «Ὁ φιλόσοφος οὗτος —ὁ Πλάτων—ὁ υἱὸς τῆς Περικτιόνης» κτλ. ἀμφιβάλλω ἂν καὶ αὐτὸς ὁ Γοργίας μετεχειρίζετο ἐν τοῖς συγγράμμασί του τόσην

ποικιλίαν πρὸς ἔκφρασιν ἑνὸς ὀνόματος. Ἀλλὰ τὸ ἐν σελ. 5 χωρίον ἐσημείωσα καὶ διὰ τὴν σπανιωτάτην σύνταξιν τοῦ *περιβάλλω* πρὸς διπλῆν αἰτιατικήν. Μόνον ἐν ἑνὶ χωρίῳ τοῦ Ἡροδότου, 1,163, εὕρηται ἡ πρὸς διπλῆν αἰτ. σύνταξις τοῦ μέσου τύπου *περιβάλλομαι*: «τεῖχος περιβαλέσθαι τὴν πόλιν·» ὁ δὲ Kühner παραβάλλει τὸ Εὐριπ. ἐν Ἀνδρομ. 110: «δουλοσύναν στυγερὰν ἀμφιβαλοῦσα κάρα». Ὁ δὲ κ. Μιστριώτης δὲν μεταχειρίζεται ἅπαξ τὴν μοναδικὴν ταύτην σύνταξιν, ἀλλὰ σταθερῶς τὸ *περιβάλλειν* συντάσσει πρὸς διπλῆν αἰτ., οἷον ἐν σελ. 22: «τὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας τεχνηέντως τὸν πέπλον τοῦ μύθου περιβάλλει». ἐν σελ. 30, 34 κτλ. Ἐν γένει δὲ πόσον ὁ κ. Μ. ἀγαπᾷ τὴν πρὸς διπλῆν αἰτ. σύνταξιν δύναταί τις νὰ ἴδῃ καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς χωρίων· ἐν σελ. 56 λέγει: «—παρὰ λαῷ, ὅστις παλλάκις καὶ εὐτελῆ πρόσωπα ἀντὶ μικροῦ σκώμματος τῶν κωμικῶν ἐπώλησε τὴν παπυρίνην ἀθανασίαν.» Τοῦτο εἶνε ἆρά γε τυπογραφικὸν ἁμάρτημα, ἀφ' οὗ καὶ ἐν σελ. 32 συντάσσει τὸ *προσπελάζειν* πρὸς αἰτ.: «Ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος—προσπελάζει τοὺς γλυπτοὺς καὶ τορνευτοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους», καὶ ἐν σελ. 251: «Διὰ δὲ τῆς τοιαύτης προόδου προσεγγίζει τὴν ῥητορικήν.»;

Ἐν σελ. 8 λέγει: «πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον φιλόσοφον (Σωκράτη) εἰς στενὴν σχέσιν ἐλθὼν (ὁ Πλάτων) ἀπὸ τοῦ 2ου ἤδη ἔτους ἐγένετο πιστὸς αὐτοῦ ἀκροατής.» Τοῦτο εἶνε βεβαίως τυπογραφικὸν ἁμάρτημα, διότι ἄλλως πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι τὸ ἔργον τῶν μελισσῶν διέκοψεν ἡ σωκρατικὴ σειρήν. Ἐν σελ. 9 λέγει ὅτι: «Ἂν ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης *διαφέρῃ* τοῦ πρωτοτύπου, ἀναμφιλέκτως ἡ διαφορὰ κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι διετήρησε μὲν τὰς γραμμὰς τοῦ διδασκάλου κτλ.» Ἐκ τοῦ *Πλατωνικὸς* πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὡς ὑποκείμενον τοῦ *διετήρησεν* τὸ ὁ Πλάτων· διὰ δὲ τοῦ: *τὰς γραμμάς*, ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ (σελ. 49, 56, 60, 62 κτλ.) μεταχειρίζεται, τί ἐννοεῖ; Μόνον Γερμανὸς ἀνὴρ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ: die Lüge. Ἐν σελ. 12 λέγει: «μακροὺς λόγους ποιοῦντας»· ὁμοίως ἐν σελ. 58: «ποιεῖ μακρὸν λόγον», καὶ ἐν σελ. 65: «(ἕκαστον πρόσωπον) ποιεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἕτερον» ὁμοίως καὶ ἀλλαχοῦ. Μόνον δὲ ἐν σελ. 30 λέγει: «περὶ ἑλληνικῆς γραμμα-

τολογίας ποιούμενος τὸν λόγον,» ἴσως πρὸς μείζονα ἔμφασιν τῆς ἑλλ. γραμματολογίας. Ἐν δὲ σελ. 89 σχολιάζων τὸ πλατωνικόν: «τοὺς λόγους ποιεῖσθαι» λέγει τάδε: «Σχεδὸν ἰσοδύναμον πρὸς τὸ λέγειν. Ἀναλύομεν τὰ ῥήματα εἰς ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα ποιεῖν, ὁσάκις ἦναι ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν τὸ ἄρθρον, ὡς ἐνταῦθα εἰς τὸ ὄνομα ἢ εἰς τὸ ἐπίθετον ἢ νὰ δηλώσωμεν μέσον τύπον.» Τὸ σχόλιον δεῖται ἑτέρου σχολίου, ὅπερ εὑρίσκομεν ἐν σελ. 151, ἔνθα λέγει ὅτι τὸ «πλέοντες = ἐμπορικοὺς πλόας ποιοῦντες,» (πρβ. καὶ τὸ ἐν σελ. 2: οἱ νόες). Ὁ κανὼν οὗτος εἶνε ἐσφαλμένος, διότι τὰ ἁπλᾶ ῥήματα περιφράζονται ἐπὶ τὸ ἐμφαντικώτερον διὰ τῆς αἰτιατ. συστοίχου οὐσιαστικοῦ ἀνάρθρου καὶ τοῦ μέσου *ποιεῖσθαι*, οἷον: «Πλόον (Ἡροδ.), βουλήν, λήθην, ὀργήν, σπουδήν, λόγον, κατηγορίαν, μάθησιν, εἰσαγγελίαν, πόλεμον ποιεῖσθαι» σχεδὸν = «Πλεῖν, βουλεύεσθαι, λανθάνεσθαι, ὀργίζεσθαι, σπουδάζειν, λέγειν, κατηγορεῖν, μανθάνειν, εἰσαγγέλλειν, πολεμεῖν». Τὸ δὲ ἐνεργητικὸν *ποιεῖν* μετὰ τῶν τοιούτων οὐσιαστικῶν ἔχει διάφορον σημασίαν, οἷον: «φόβον, πειθὼ ποιεῖν = φ. π. ἐμποιεῖν· πόλεμον ποιεῖν = π. ἐμποιεῖν, κινεῖν·» ὁμοίως: «αἰσχύνην, ἄδειαν, κάθοδον ποιεῖν τινι = αἰ. ἄ. κ. παρέχειν τινί.» Κατὰ ταῦτα καὶ *λόγον ποιεῖν* = παρέχειν, διδόναι λόγον, Potestatem, copiam dicendi facere, audientiam facere, οἷον Δημοσθ. Φιλιππ. Β, 32: «— μετὰ παρρησίας ἐρῶ καὶ οὐκ ἀποκρύψομαι· οὐχ ἵν' εἰς λοιδορίαν ἐμπεσὼν ἐμαυτῷ μὲν ἐξ ἴσου λόγον παρ' ὑμῖν ποιήσω κτλ.» Ὁμοίως Δημοθ. Ἀριστοκρ. 81: «Οὐδὲ τούτῳ λόγον οὐδὲ κρίσιν πεποίηκεν,» ὅπερ εἶνε ἴσον τῷ ἀνωτέρω (78): «ἀπεστέρησε λόγον καὶ κρίσεως» πρβ. καὶ Δημ. Ὀλυνθ. Β, 11 καὶ 29. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἔν τισι τούτων παρατηρεῖται λεπτή τις μόνον διαφορά· ἀλλ' ἐκ τούτου βεβαίως δὲν ἕπεται ὅτι ἡμεῖς ἑλληνίζοντες δυνάμεθα ἀδιακρίτως νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτὰ καὶ συγχέωμεν τὴν συνήθη καὶ κανονικὴν πρὸς τὴν ἐξαιρετικὴν καὶ σπανίαν χρῆσιν.

Ἐν σελ. 16 εἶνε ἀξιοσημείωτος ἡ κατὰ τὴν γνώμην μου κακόζηλος ἔκφρασις: «Ἐκ τοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ εἰσερχόμενοι». Ἐπίσης καὶ τὰ μετά τινας στίχους:

«ὁ Πλάτων ἤντλησεν ἐκ προγενεστέρων φιλοσόφων» καὶ τὸ ἐν σελ. 64: «ἤντλησεν εἰς ἑαυτόν». Πρβ. καὶ τὸ κατωτέρω (ἐν σελ. 17) «ἀποῤῥέοντα,» διὰ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν θέσιν. Ἐν σελ. 24 σημ. ἀναγινώσκομεν: «Ἐπειδὴ τὸ Πλατωνικὸν ζήτημα ἀφορᾷ τὴν ἑνότητα τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων, ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἑνότητα τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ τὸ Πλατωνικὸν πρὸς τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα». Ὅσον καὶ ἂν ἐπροσπάθησα, δὲν ἠδυνήθην νὰ συντάξω τὸ χωρίον τοῦτο. Ἐν σελ. 29 ὑπάρχει τόδε: «Ἐπὶ Σωκράτους, ὅτε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἦτο ἐν ἀκμῇ, ὁ φιλόσοφος οὗτος ἔτρεχε *πανταχοῦ*, εἰς τὰ γυμνάσια, τοὺς περιπάτους κτλ.» Ἡ σύνταξις ἔχει οὕτως: «Ἐπὶ Σωκράτους ὁ Σωκράτης (=ὁ φιλόσοφος οὗτος) ἔτρεχε πανταχοῦ κτλ.» Κατωτέρω ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ἕπεται καὶ νέος ὁρισμὸς τῆς φιλολογίας, ὃν συνιστῶ τῷ ἀναγνώστῃ. Ἐν σελ. 32 εὕρηνται τάδε: «Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Δημοσθένους εἶναι ἡ γνησιωτέρα εἰκὼν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου (δηλαδὴ ἐκείνης, ἥτις ἦτο ἐν χρήσει ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου) ἢ ἡ τοῦ Πλάτωνος, ἧς τὸ ἰδανικὸν κάλλος κτλ.» Τὸ *ἡ γνησιωτέρα* εἶνε βεβαίως ἴσον τῷ *ἡ γνησιωτάτη*· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, πῶς ἔχει ἡ σύνταξις; Νομίζω ὅτι καὶ ἡ σύνταξις εἶνε ἡμαρτημένη καὶ ἡ θέσις τῶν λέξεων. Περὶ τῆς θέσεως τῶν λέξεων πρβ. καὶ σελ. 11, 52, 201 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν σελ. 36 ὑπάρχει ἡ ἐσφαλμένη σύνδεσις: «τὴν διαύγειαν—ἣν θαυμάζομεν ἔν τε τοῖς μνημείοις τῆς τε ἀρχαίας ἐπικῆς ποιήσεως καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν μυθολογίᾳ.» Πιστεύω ὅτι τὸ δεύτερον *τε* εἶνε τυπογραφικὸν ἁμάρτημα. Ἐν σελ. 56 ἀναγινώσκω τάδε: «ὁ Καλλικλῆς τοῦ διαλόγου ἔχει μεγίστην τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κριτίου, *τὸν υἱὸν* τοῦ Καλλαίσχρου.» Ἆρά γε ὁ χαρακτὴρ τοῦ Κρ. εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ Καλλ. ἢ ὁ Κριτίας; Ἂν τὸ δεύτερον, ὤφειλε, νομίζω, νὰ εἴπῃ: τοῦ υἱοῦ τοῦ Καλλ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τἆλλα ἡ ἔκφρασις δὲν εἶνε ὀρθή, διότι ὁ Καλλικλῆς, τὸ πρόσωπον, συγκρίνεται πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κρ. Νομίζω ὅτι ὁ κ. Μ. ἤθελε νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Καλλ. ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα κατὰ τὸν χαρακτῆρα πρὸς τὸν Κριτίαν κτλ. Ἐν σελ. 65 λέγει: «Ταύτης ἕνεκεν καὶ

σπανίως λαμβάνει μέρος ἐν τῷ διαλόγῳ (ὁ Χαιρεφῶν).» Ἡ ξενίζουσα αὕτη φράσις κεῖται ἀντὶ τῆς: μετέχει τοῦ διαλόγου.

Ἐν σελ. 71 λέγει: «Καὶ δέσις μὲν ὀνομάζεται ἐξ ἀρχῆς μέχρις ἐκείνου τοῦ σημείου κτλ.» Πιστεύω ὅτι τυπογραφικῇ ἀδείᾳ ἐξέπεσε πρὸ τοῦ *ἐξ ἀρχῆς* τὸ ἄρθρον *τά*. Ἐν σελ. 75 ἀναγινώσκω: «Ἐκ τῶν εἰρημένων κατάδηλον γίνεται, ἡλίκους— ἐχθροὺς πειρᾶται ὁ Πλάτων νὰ καταπολεμήσῃ, τὸ προσωπεῖον τῆς τοιαύτης ῥητορικῆς νὰ ἀποσπάσῃ καὶ ταύτην ὡς τὸν χείριστον τῆς σοφιστικῆς τύπον νὰ ἀναδείξῃ.» Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἑρμηνεύσω συντακτικῶς τὸ δύσκολον τοῦτο χωρίον. Ἂς προσπαθήσῃ καὶ ἄλλος. Ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου εἶνε τὸ *ἡλίκους*. Ἐν σελ. 77 προσέκρουσα εἰς τὰ ἑξῆς: «Διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγένετο (ὁ Σωκράτης) αἰτία, ἵνα ἡ ἐπιστήμη—ἐρευνηθῇ. Οὕτως ἐν τῇ αἰτίᾳ ταύτῃ (τ. ἔ. τῷ Σωκράτει ἢ τίνι αἰτίᾳ;) συμπίπτει τὸ πρὸς τὸν διδάσκαλον σέβας μετὰ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἐπιστήμην.» Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω πῶς εἶνε δυνατόν, ἐν τῇ αἰτίᾳ ταύτῃ, τ. ἔ. τῷ Σωκράτει, νὰ συμπίπτῃ τὸ πρὸς τὸν διδάσκαλον, τ. ἔ. τὸν Σωκράτην, σέβας μετὰ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Ἀλλ' ἂς δοκιμάσῃ καὶ ἄλλος, διότι ἴσως ἐγὼ παρενόησα τὸ χωρίον. Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ἐσημείωσα καὶ τὰ ἀττικίζοντα: «Ὁ Πλάτων—ἀναπτύξας τὴν διάνοιαν ὑψηλοτέραν καὶ τὴν καρδίαν εὐγενεστέραν κτλ.»

Ἐν σελ. 48 ἀναγινώσκω τάδε: «Αἱ τρεῖς αὗται ἀρχαὶ τοῦ Γοργίου, ὁσονδήποτε τολμηραὶ καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, οὐδὲν τὸ κακὸν *περιέχουσιν*, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκτείνουσι τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας κτλ.— — Τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν ὅμως τούτων ἐξαγόμενα ἦσαν ὀλεθριώτατα». Ταῦτα μοὶ φαίνονται ἀντιφατικά· εἰς τὸν συγγραφέα δὲ ἀπόκειται νὰ διασαφήσῃ ἢ ἄρῃ τὴν ἀντίφασιν ταύτην. Ἐπίσης ἐσφαλμένα μοὶ φαίνονται, ἢ τοὐλάχιστον οὐχὶ ἀποχρώντως δεδικαιολογημένα, καὶ τὰ ἐν σελ. 41 περὶ τῆς ἐκ τῶν σοφιστῶν ὠφελείας λεγόμενα. Ἐπειδὴ δὲ νομίζω ὅτι ταῦτα εἶνε ἴδιαι γνῶμαι καὶ κρίσεις τοῦ συγγραφέως, καλὸν εἶνε ν' ἀναπτυχθῶσι καὶ διασαφηθῶσιν ἔτι μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ· διότι, ὅπως ἔχουσιν, εἶνε ἐν πολλοῖς ἀσαφῆ.

Μεταβαίνω εἰς τὸ δεύτερον μέρος, τὸ κείμενον μετὰ τῶν σημειώσεων. Πολλὰ εἶνε τὰ ἀπαιτούμενα παρὰ διδακτικῆς ἐκδόσεως, ἀναγκαιότατα δέ, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὰ ἑξῆς δύο: 1) κείμενον καθαρεῦον ἁμαρτημάτων, καλῶς ἐστιγμένον καὶ διωρθωμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρίστων χειρογράφων τε καὶ ἐκδόσεων· καὶ 2) σημειώσεις σύντομοι καὶ σαφεῖς, ἑρμηνεύουσαι καὶ ἄλλα μὲν χωρία, μάλιστα δὲ τὰ δύσκολα καὶ σκοτεινά, καὶ διασαφοῦσαι πᾶν ὅ,τι χρήζει διασαφήσεως. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τούτων πάντες ἐκ συμφώνου θεωροῦσιν ὡς ὅρον ἀπαραίτητον καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Περὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἄλλοι ἄλλως κρίνουσι, καὶ ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Μ. (ἐν σελ. ια.'), «ὁ μὲν ἀποδίδει μείζονα σπουδαιότητα εἰς τὸ γραμματικόν, ὁ δὲ εἰς τὸ κριτικόν, ὁ τρίτος εἰς τὸ ἑρμηνευτικόν, ὁ τέταρτος εἰς τὸ αἰσθητικόν, ὁ πέμπτος εἰς τὸ πραγματικὸν καί, καθ' ὅλου εἰπεῖν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε παιδείας ἢ διαθέσεως.» Καλῶς δὲ ποιῶν ἐπροσπάθησε νὰ συμβιβάσῃ πάντα ταῦτα. «Ἐπειδή, λέγει, προεθέμην νὰ περιλάβω ὅσον οἷόν τε εὐρυτέρους καὶ ποικιλωτέρους κύκλους ἀναγνωστῶν καὶ ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν ἐμὴν ἔκδοσιν ἐπέχυσα παντοειδεῖς σημειώσεις, ἴσως κατὰ τοῦτο ὁ ἔλεγχος ἔσται ἀσθενέστερος» (σελ. ιβ.'). Ἐγὼ δὲ οὔτε τὴν ποικιλίαν τῶν σημειώσεων θέλω κατακρίνῃ οὔτε θὰ ἀποδώσω μείζονα σπουδαιότητα εἰς τοῦτο παρὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ εἶδος αὐτῶν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν θέλω ἐξετάσῃ διὰ βραχέων τὸ κείμενον, τὸν ἀναπόφευκτον ὅρον, καὶ δεύτερον, ἂν αἱ ὑπάρχουσαι ἤδη σημειώσεις εἶνε ὀρθαὶ ἢ ἐσφαλμέναι. Ἐπὶ δὲ τούτοις θὰ προσπαθήσω νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ συγγραφέως, «οὔτε εἰς τυπογραφικὸν ἁμάρτημα πονηρευόμενος καὶ ἀποδίδων εἰς αὐτὸ ἐπιστημονικὴν σπουδαιότητα, οὔτε τὴν διάφορον ἐμαυτοῦ γνώμην ἀνυψῶν διὰ ζωηρῶν φράσεων εἰς ἀσύγγνωστον ἁμάρτημα.» Πιστεύω δὲ σπουδαίως ὅτι ὁ συγγραφεὺς αθέλει ὁμολογήσει εὐγνωμοσύνην εἰς πάντα, ὅστις πραγματικὰ ἁμαρτήματα ἠδύνατο νὰ καταδείξῃ· θέλει δὲ θεωρήσῃ αὐτὸν ὄχι ὡς ἐχθρόν, ἀλλ' ὡς τὸν μέγιστον φίλον» (πρβ. σελ. ιβ.').

Δυστυχῶς τὸ κείμενον δὲν καθαρεύει ἁμαρτημάτων. Πλὴν ἡμαρτημένων στίξεων καὶ τόνων καὶ γραφῶν, καὶ λέξεις καὶ φρά-

σεις ὅλαι ἐλλείπουσιν· ὥστε ὁ ἔχων μόνον τὴν ἔκδοσιν τοῦ κ. Μ., μὲ ὅλας τὰς σημειώσεις ἀναγκάζεται καὶ πολλὰ νὰ παρανοήσῃ καὶ ἔτι πλείω ν' ἀφήσῃ ἀνεξήγητα. Ἡ δὲ ἀρχαία γλῶσσα δὲν εἶνε τόσον πρόχειρος, ὥστε νὰ δύναται ὁ ἀναγνώστης ν' ἀναπληροῖ οἴκοθεν τὰ ἐλλείποντα. Βεβαίως διὰ πάντα ταῦτα εὐθύνεται μὲν καὶ ὁ τυπογράφος, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ὁ συγγραφεύς. Εὐχῆς δὲ ἔργον θὰ ἦτο νὰ διορθωθῶσιν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει, διότι τὰ πλεῖστα τούτων καὶ τὸ νόημα συγχέουσι καὶ τὴν ἀξίαν τῶν σημειώσεων ἐλαττοῦσι. Πλὴν δὲ τούτων καὶ πολλὰ τῶν ἐν ταῖς σημειώσεσιν ἀναφερομένων χωρίων εἶνε ἡμαρτημένα. Ἐνταῦθα σημειῶ τὰ κυριώτατα. Ἐν σελ. 107: τῆς πειθοῦς τοῖς ἐν τοῖς δικ. ἀντί: τῆς. Ἐν σελ. 122: καὶ τοῦτο ἀντί: καὶ ταῦτα. Ἐν σελ. 132: ἣν καθέρξῃς ἀντί: ἥν. Ἐν σελ. 164: οἱ τρίποδες— ἐστιν ἀντί: εἰσιν. Ἐν σελ. 165 μετὰ τὸ διανοώμεθα παραλείπεται τὸ ἐρωτηματικόν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν σελ. 171: ἤ δὴ ἀμφότερα ἀντί: ἢ δι' ἀμφ. Ἐν σελ. 170 λείπει τὸ *ἡγεῖσθαι*. Ἐν σελ. 172: τούτον ἀντὶ τούτοιν. Ἐν σελ. 175: εἴ τίς *τε* ποιοῖ ἀντὶ: τι. Ἐν σελ 190: ἑταίρων ἀντί: ἑτέρων. Ἐν σελ. 226: τῷ ἀντὶ: τό. Ἐν σελ. 262: ἐάν *τε* διδῷ ἀντί τι. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ σελ. μετὰ τὸ ἀπαλλάττηται (ὅπερ πολλάκις γράφεται δι' ἑνὸς λ) λείπει ὁλόκληρος ἡ φράσις: καὶ σωφροσύνη μὲν ἐγγίγνηται, ἀκολασία δὲ ἀπαλλάττηται. Ἐν σελ. 271: σοι ἀντί: σε. Ἐν σελ. 274: εἰ ἀντί: ἢ. Ἐν σελ. 283: ἀνιάτους ἀντί: ἀνιάτοις. Ἐν σελ. 309 διακονήσαντα ἀντί: διακονήσοντα. Ἐν σελ. 314: αὑτῷ ἀντί: αὐτῷ. Ἐν σελ 316: προκεκαλυμμένον ἀντί: προκεκαλυμμένοι. Ἐν σελ. 235: κατὰ ἀντί: καὶ τό. Τὸ *οὐκοῦν* ἐν ᾧ πάντοτε γράφει διὰ μιᾶς λέξεως, ἐν σελ. 150 χωρίζει. Τὸ *τἄλλα* ἐν σελ. 152 προπερισπᾷ, ἐν δὲ σελ. 126 παροξύνει. Τῶν δ' ἐν ταῖς σημειώσεσι ἓν μόνον ἐκ πολλῶν ἀναφέρω. Ἐν σελ. 155 σημ. 8 ἀντὶ τοῦ *ἄλλως* γραπτέον: *ἄθλιος*.

Ἐν σελ. 80 σημειούμενος τὸ «πολλὰ καὶ καλὰ ἐπεδείξατο» λέγει: «Εἶναι βραχυλογία ἀντὶ ἐπιδεικνύμενος εἶπεν». Ὀρθότερον, μοὶ φαίνεται, θὰ ἔλεγεν ὅτι εἶναι=πολλὰς καὶ καλὰς ἐπιδείξεις ἐποιήσατο. Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, δεικνύουσι τὰ ἐν σελ.

81 καὶ 89 καὶ ἀλλαχοῦ χωρία αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος: ἐπίδειξιν ποιησάσθω, ἐπίδειξιν ποίησαι. Ἄλλως δὲ τὸ *ἐπιδείκνυσθαι* κεῖται καὶ ἀπολύτως, ἄνευ ἀντικειμένου· οἷον ὀλίγον κατωτέρω: «(Γοργίας) ἐπιδείξεται ἡμῖν»· τότε δὲ πῶς ἐξηγητέον;

Εἰς τὸ ἐν σελ. 81: «ἐπιδείξεται ἡμῖν, εἰ μὲν δοκεῖ, νῦν, ἐὰν δὲ βούλῃ, εἰσαῦθις» παρέλιπε νὰ σημειώσῃ τὴν αἰτίαν τῆς μεταλλαγῆς τοῦ *εἰ* καὶ *ἐάν*, ἂν καὶ ὁ Cron, ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν, σημειοῖ: «Ἡ αἰτία τῆς μεταλλαγῆς οἴκοθεν προφανής», ἐννοῶν βεβαίως ὅτι τὸ μὲν *εἰ* μετεχειρίσθη διὰ τὸ *νῦν*, ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὸ δὲ *ἐὰν* διὰ τὸ *εἰσαῦθις*, ἐπὶ τοῦ μέλλοντος. Ἀλλαχοῦ δέ, οἷον ἐν σελ. 254, ὁ Πλάτων μεταλλάσσει ἄνευ προφανοῦς αἰτίας τὸ *εἰ* καὶ *ἐάν*. Ταῦτα, πιστεύω, θὰ ἦσαν πολὺ σπουδαιότερα τῆς εἰς τὸ *δοκεῖ* σημειώσεως: «Ἐννοεῖται ἔξωθεν τὸ *σοὶ*» καὶ τῆς κατωτέρω: «Ἡ ἐπὶ μετὰ αἰτιατ. σημαίνει τὸ τελικὸν αἴτιον,» διότι τὰ τοιαῦτα εὑρίσκει ὁ μαθητὴς προχείρως ἐν οἱῳδήποτε συντακτικῷ, καὶ ὁ κ. Μ. τὸ πολὺ πολὺ ἠδύνατο νὰ παραπέμψῃ.

Εἰς τὸ ἐν σελ. 82: «ὅστις ἐστίν;» σημειοῦται ὅτι ἐννοεῖται τὸ *ἐρώτησον*»· ἀκριβέστερον θὰ ἦτο: ἐροῦ, ὅπερ καὶ προηγεῖται· ὁ δὲ Πλάτων τὸν ἀόριστον τοῦτον συνήθως μεταχειρίζεται. Τὸ ἐν σελ. 86: «ἀλλὰ πολὺ ἂν ἥδιον σέ» ὁ κ. Μ. παρὰ τὴν συνήθειάν του δὲν ἀναπληροῖ, ἂν καὶ ὁ Cron λέγει πόθεν ἀναπληρωτέον. Ὁ κ. Μ. ὅπου μὲν οὐδεμία δυσκολία ὑπάρχει, ἀναπληροῖ τὰ ἐλλείποντα, ὅπου ὅμως καὶ ἡ ἐλαχίστη ὑποφαίνεται, μεταβάλλεται. Τοιαύτας εὐκόλους ἀναπληρώσεις εὑρίσκει τις ἐν ἑκάστῃ σχεδὸν σελίδι, οἷον ἐν τῇ σελ. ταύτῃ αἱ σημ. 4, 8 καὶ 14. σ. 95, σημ. 10. σ. 108, σημ. 1. 129, 4. 118. 155. 235. 229 κτλ. εἶνε τοιαῦται. Ἐκ τῶν πολλῶν ἓν παράδειγμα (σ. 95, 10): «Ἐπεὶ γὰρ ἡ ῥητορικὴ τυγχάνει μὲν οὖσα τούτων τις τῶν τεχνῶν—τυγχάνουσι δὲ καὶ ἄλλαι τοιαῦται οὖσαι κτλ.» Σημείωσις: εἰς τὸ *τυγχάνουσι δὲ* «ἐκ τῆς προηγουμένης προτάσεως ἐννοητέον τὸ ἐπεί». Περὶ τῶν δυσκολιῶν, ἃς ἀποφεύγει, θὰ εἴπωμεν κατωτέρω τὰ δέοντα. Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. σχολιάζων τά: «ἐγκωμιάζεις μὲν αὐτοῦ τὴν τέχνην—, ἥτις δέ ἐστιν οὐκ ἀπεκρίνω» λέγει: «Οὐχ ὁμαλῶς ἔχει ἡ σύνταξις· διότι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: ἐγκωμιάζεις μὲν...

οὐκ ἀπεκρίνω δέ.» Προφανῶς ἐσφαλμένη παρατήρησις· τοιαύτην γεωμετρικὴν τάξιν καὶ ἀντιστοιχίαν τῶν λέξεων μόνον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει· καὶ τοῦτο βεβαίως εἶνε ἐκ τῶν μεγίστων προτερημάτων αὐτῆς.

Ἐν σελ. 87 λέγει: «Τὸ ὡς φέρεται πρὸς μετοχὴν πρὸς δήλωσιν ὑποκειμενικοῦ αἰτίου». Ἡ σημείωσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν ὅπου ὑπάρχει τὸ ὡς, οἷον ἐν σελ. 87, 133, 165, 208, 230 κτλ. Τοιαῦται δὲ καὶ ἄλλων σημειώσεων ἐπαναλήψεις εὕρηνται συχνάκις, οἷον περὶ τοῦ *πάνυ* ἐν σελ. 86, 91, 94· περὶ τοῦ *τάχα* ἐν σελ. 93,146 κτλ.

Εἰς τὰ ἐν σελ. 88: «Ἆρ' οὖν ἐθελήσαις ἂν— —τὸ μῆκος τῶν λόγων τοῦτο, οἷον καὶ Πῶλος ἤρξατο, εἰσαῦθις ἀποθέσθαι;» σημειοῦται: «Τὸ ῥῆμα (ἄρχομαι) συντάσσεται μετὰ ἁπλῆς γενικῆς ἢ ἐμπροθέτου. Ἐνταῦθα ἢ ἐγένετο ἕλξις ἢ πρέπει νὰ νοήσωμεν ῥῆμα μετὰ αἰτιατ. συντασσόμενον». Ποῖον εἶδος ἕλξεως ἐννοεῖ ὁ κ. Μ. δὲν διασαφεῖ. Θὰ ἠδυνάμεθα π. χ. νὰ εἴπωμεν κατὰ τὴν ἕλξιν ταύτην: εὗρον τὰ βιβλία ἃ δέομαι, ἀντί: ὧν δέομαι; Ἐπίσης δὲν λέγει ποῖον ῥῆμα ἐννοητέον.

Εἰς τὰ ἐν σελ. 89: «Εἰσὶ μέν, ὦ Σώκρατες, ἔνιαι τῶν ἀποκρίσεων ἀναγκαῖαι διὰ μακρῶν τοὺς λόγους ποιεῖσθαι» σημειοῦται: «Καθ' ἕλξιν ἀντί, ἔστιν ἀναγκαῖον ἐνίας τῶν ἀποκρίσεων κτλ.» Ἀλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ δυσκολία συνίσταται εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ ὑποκειμένου τοῦ *ποιεῖσθαι*. Ὑποκ. τοῦ *ποιεῖσθαι* εἶνε τὸ ἐνίας τῶν ἀποκρίσεων (καὶ πῶς τοῦτο;), ἢ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὸ *τινά*, τ. ἔ. ὥστε τινὰ διὰ μακρῶν τοὺς λόγους ποιεῖσθαι; Καὶ ὁ μὲν Cron, ἐξ οὗ ἡ σημείωσις, ὁμιλεῖ περὶ ἀμφοτέρων τῶν περιστάσεων ἀναφέρων καὶ παραδείγματα, ὁ δὲ κ. Μ. οὐδὲν λέγει.

Ἐν σελ. 90 (§ IV.) ὑπάρχει ἡ σημείωσις: «Τὸ ἱμάτιον μόνον κατὰ *τύχην* εἶναι ὑποκοριστικόν, οὐχὶ δὲ κατὰ σημασίαν. Τὸ πρωτόθετον, ἐξ οὗ τὸ ὑποκοριστικὸν εἶναι ἶμα=εἷμα ἐκ τοῦ ἕννυμι.» Ταῦτα ἀναφέρω, διότι ὁ κ. Μ. ἐπέχυσε πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ἐτυμολογικὰς καὶ γλωσσολογικὰς σημειώσεις εἰς τὴν ἔκδοσίν του. Τοιαῦται σημειώσεις ἐν πλατωνικῇ ἐκδόσει εἶνε ὅλως

ἀλλότριαι κατὰ τὴν γνώμην μου· ἢ ἔπρεπε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ αὐτὸ σύστημα εἰς ὅλας τὰς λέξεις τοῦ διαλόγου, ἢ ὅλως νὰ παραλίπῃ. Ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων ἀναφέρω ἓν μόνον, τὸ τῆς σελ. **97** : «Φαίνεται ὅτι τὸ α (τοῦ *ἀστὴρ*) εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη, διότι τοῦτο δὲν ὑπάρχει *εἰς* τὰς συγγενεῖς γλώσσας, *ἐν* τῇ σανσκριτικῇ staras, ἐν τῇ λατινικῇ stella, καὶ ἐν τῇ γερμανικῇ stern ἢ (διατί ὄχι καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ : στεροπή ;). Ἴδε καὶ σελ. **97, 117, 121, 123, 126, 129, 131, 147, 152, 252.** Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ὑπάρχει ἡ σημείωσις : «Τὸ ῥῆμα τοῦτο (διαιτῶ) ἔχει ἀνώμαλον αὔξησιν, παρακ. δεδιῄτηκα, ἀόρ. ἐδιαίτησα κτλ.» Ἀλλὰ μήπως τοῦτο μόνον ἐν ὅλῳ τῷ διαλόγῳ εἶναι ἀνώμαλον ; Ἐν τῇ αὐτῇ σ. σχολιάζων τὸ *διὰ βραχυτάτων* λέγει : «Quantum quidem fieri potest brevissime.» Ὁ κ. Μ. πολλαχοῦ, ἴσως χάριν εὐκολίας τῶν ἑλλήνων ἀναγνωστῶν, ἐξηγεῖ τὰ ἑλληνικὰ μόνον διὰ τῶν λατινικῶν, οἷον ἐν σελ. **145** σχολιάζων τό: «τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου ἂν πολὺ ἦν» λέγει : «Τοῦτο ὁ Stallbaum ἑρμηνεύει διὰ τῆς λατινικῆς φράσεως (διότι ἔγραψε λατινικά), late pateret ac frequens esset illud Anaxagoræ». Ἐν δὲ σελ. **169** ὑπάρχει καὶ ὅλως λατινικὴ σημείωσις, ἥδε : «Sancta simplicitas» ! Παρόμοια ἴδε ἐν σελ. **122, 145, 221, 253, 268, 269, 319** κτλ.

Εἰς τὰ ἐν σελ. **92** : «περὶ τὸ πρᾶγμα, οὗ ἑκάστη ἐστὶν ἡ τέχνη» σημειοῦται : «Ὅταν ἡ ἕκαστος συντάσσηται μετὰ ὀνομάτων, τὸ ἄρθρον δύναται νὰ τίθηται ἢ καὶ νὰ παραλείπηται». Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τούτου, ἀλλὰ περὶ τῆς συντάξεως καὶ σημασίας τῆς φράσεως. Ἄλλως δὲ *ἡ τέχνη*, ὡς παρατηρεῖ ὁ Cron, δὲν ἀνήκει εἰς τὸ *ἑκάστη*, ἀλλ' εἰς τὸ *οὗ*. Πρβ. καὶ σελ. **126** (XIV) : «καὶ περὶ τὰ ἄλλαι, ὧν αἱ ἄλλαι τέχναι.» Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. (§ V.) ὑπάρχει τὸ χωρίον : «Ἆρ' οὖν μανθάνω, οἵαν αὐτὴν βούλει καλεῖν ; τάχα δὲ εἴσομαι σαφέστερον,» ἔνθα ὁ κ. Μ. ἐπιδοκιμάζει τὴν γραφὴν τοῦ Κοραῆ, «ὅστις μεταβάλλει τὸ οὖν εἰς οὔ». Ἀλλ' ὁ Κοραῆς δὲν διορθοῖ μόνον τὸ *οὖν* εἰς *οὔ*, ἀλλὰ καὶ τὸ *ἆρ'* εἰς *ἀλλ'* : *ἀλλ' οὔ*, ἐξαλείφει δὲ καὶ τὸ ἐρωτηματικόν. Νομίζω ὅτι τὸ χωρίον δύναται νὰ μείνῃ ὅπως ἔχει

ἐξηγούμενον οὕτως: Ἆρά γε ἐννοῶ ὁποίαν θέλεις νὰ ὀνομάσῃς αὐτήν; τ. ἕ. Ἂν ἐνόησα ἢ μή, ὁποίαν ὀνομάζεις τὴν ῥητορικήν, δὲν ἠξεύρω· ἀλλ' ἴσως ἀκολούθως θὰ μάθω σαφέστερον.

Ἐν σελ. 94 περὶ τῶν: «τεχνῶν αἳ διὰ λόγου πᾶν περαίνουσι» λέγει ὅτι δέχεται τὴν διόρθωσιν τοῦ Κοραῆ, προστιθέντος τὸ ἄρθρον (τὸ πᾶν), ὄχι δι' οὓς καὶ ἐκεῖνος λόγους, ἀλλὰ «διότι καὶ ἡμεῖς λέγομεν τὸ ὅλον.» Ἀλλὰ πρὸς πίστωσιν τούτου ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ ἓν τοὐλάχιστον παράδειγμα, ἢ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ χωρίον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν.

Ἐν σελ. 100 (VII, C) σχολιάζων τὸ χωρίον: «Σκόπει δῆτα, ὦ Σώκρατες, ἐάν σοι πλούτου φανῇ τι μεῖζον ἀγαθὸν ὂν ἢ παρὰ Γοργίᾳ ἢ παρ' ἄλλῳ ὁτῳοῦν.» λέγει: «Τὸ ἢ ἐνταῦθα δὲν εἶναι συγκριτικὸν (διότι τὸ συγκριτικὸν ἐτέθη ἄνευ ὅρου συγκρίσεως), ἀλλὰ διαζευκτικός.» Ἐσφαλμένα· διότι τὸ συγκριτικὸν *μεῖζον* ἔχει δεύτερον ὅρον συγκρίσεως τὴν γενικὴν *πλούτου*.

Ἐν σελ. 104 (VIII, B) σχολιάζων «τὴν ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς πειθὼ» λέγει: «Γενικὴ ἐξ ὑποκειμένου, ἡ ῥητορικὴ πείθει.» Κατωτέρω σχολιάζων τά: «τοῦ οὖν ἕνεκα δὴ αὐτὸς ὑποπτεύων σὲ ἐρήσομαι, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς λέγω;» λέγει: «Ἴσως ἐνταῦθα ἥρμοζε μᾶλλον ὁ καὶ ἢ ὁ ἀλλά· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ προηγούμενον κῶλον ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄρνησιν (ἐρήσομαι = οὐκ ἐρῶ, δηλ. ὑπό τινα ἔποψιν), ἐτέθη ὁ ἀλλά»· ἐπομένως τὸ χωρίον θὰ εἶχεν οὕτω:—οὐ σὲ ἐρῶ, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς λέγω. Καὶ ἐκείνη μὲν ἡ σημείωσις μοὶ φαίνεται παράδοξος καὶ πρωτοφανής, νὰ ὀνομάζεται γενικὴ ἐξ ὑποκειμένου ἐμπρόθετος γεν. Αὕτη δὲ ἐσφαλμένη.—Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ὑπάρχει τὸ δύσκολον χωρίον: «Ὥσπερ ἂν εἰ ἐτύγχανον σε ἐρωτῶν τίς ἐστι τῶν ζωγράφων Ζεῦξις, εἴ μοι εἶπες ὅτι ὁ τὰ ζῷα γράφων, ἆρ' οὐκ ἂν δικαίως σε ἠρόμην ὁ τὰ ποῖα τῶν ζῴων γράφων καὶ *ποῖ' οὔ*;» (οὕτω φέρεται ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ κ. Μ. ἀντί: *ποῦ*). Ἀφ' οὗ ὁ κ. Μ. ἐπέκρινε ἐν τῇ σημειώσει πολλὰς ἄλλας διορθώσεις, παραδέχεται ἐπὶ τέλους τὴν ἀτυχεστάτην πασῶν διόρθωσιν τοῦ Ὁλλανδοῦ van Heusde, ἣν καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ κείμενον ἀνεξήγητον· διότι ἐν τῇ σημειώσει ἐξηγεῖ μόνον τὸ *ποῖα τῶν ζῴων*. Ἡ διόρθωσις *ποῖ' οὔ* εἶνε ἄτοπος καὶ περιττή, διότι ἀφ'

οὗ ὁρισθῇ ποῖα ζῷα γράφει τις, ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι πάντα τὰ ἄλλα ἀποκλείονται. Νομίζω ὅτι ὁ Cron ὀρθῶς ὑποστηρίζει τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων *ποῦ*. «Ὅταν, λέγει, θέλω νὰ δηλώσω ποῖος ζωγράφος εἶνε ὁ Ζεῦξις, δὲν ἀρκεῖ νὰ εἴπω ὅτι εἶνε ὁ γράφων ἢ γράψας τὰς εἰκόνας· ἀλλ' ἵνα διακρίνω αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων ζωγράφων, οἵτινες ἐπίσης γράφουσιν ἢ ἔγραψαν εἰκόνας, ὀφείλω νὰ ὁρίσω ἀκριβέστερον τὰς εἰκόνας αὐτοῦ, νὰ προσθέσω λοιπόν: ὁ γράψας τὴν Ἑλένην ἢ τὴν Πηνελόπην. Ἀλλὰ καὶ ὁ διορισμὸς οὗτος δὲν ἐπαρκεῖ, διότι καὶ ἄλλοι ζωγράφοι τὰς αὐτὰς εἰκόνας ἔγραψαν. Ἀκριβῶς ὁρίζεται ὁ Ζεῦξις, ἂν εἴπω: ὁ γράψας τὴν Ἑλένην ἐν Κρότωνι (ποῦ).» Ἔτι πλείω ἴδ. παρὰ Cron ἐν σελ. 39. Καὶ τὸ τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ: «ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ» ἴσως ἔχει τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. Λίαν δὲ ἀξιοσύστατος εἶνε καὶ ἡ ἐξήγησις τοῦ κ. Κλεάνθους, καθ' ὃν τὸ *ποῦ* σημαίνει: ἐπὶ πλαξίν· «ἐπειδή, λέγει, ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οἱ ζωγράφοι ἐζωγράφουν ἢ ἐπὶ τοίχοις ἢ ἐπὶ πλαξὶν ἢ ἐν ἀγγείοις». Περὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ «ὁ τὰ ζῷα γράφων» ὁ κ. Μ. λέγει: «Ἡ φράσις ζῷα γράφειν ἔχει εὐρυτέραν σημασίαν καὶ σημαίνει *ζωγραφίζειν* ἀντικείμενα ἔμψυχα ἢ ἄψυχα». Νομίζω ὅτι ἡ φράσις ζῷα γράφειν οὔτε εὐρυτέραν οὔτε στενοτέραν σημασίαν ἔχει, ἀλλὰ σημαίνει ζωγραφεῖν· τὸ *ζῷον* μόνον σημαίνει παντὸς εἴδους εἰκόνα, ὅπως σημειοῖ ὁ Cron. Ἐκεῖνο δὲ τὸ *ζωγραφίζειν* εἶνε ἐσφαλμένον ἀντὶ τοῦ *ζωγραφεῖν*. Πρβ. ὅμως τὴν σημείωσιν 6 τοῦ κ. Μ. ἐν σελ. 308, ἐξ ἧς ἴσως ἠπατήθη.

Ἐν σελ. 107 (IX) περὶ τοῦ: «ἀλλ' ἵνα μὴ θαυμάζῃς» λέγει: «Ἐπειδὴ ἐνταῦθα λείπει τὸ *ἀνεξάρτητον* ῥῆμα, ὁ Zindeisenius λέγει ὅτι πρέπει νὰ νοήσωμεν τὸ ὅρα. Κατ' ἐμὴν γνώμην δύναται κάλλιον νὰ νοηθῇ τὸ ῥῆμα ἐρωτῶ ἐκ τῆς προηγουμένης προτάσεως.» Ἀλλ' οὔτε ἐν τῇ προηγουμένῃ προτάσει οὔτ' ἐν τῇ πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει ῥῆμά τι τοιοῦτον ἢ παραπλήσιον. Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ὑπάρχει τὸ χωρίον: «ὅπερ γὰρ λέγω, τοῦ ἑξῆς ἕνεκα περαίνεσθαι τὸν λόγον ἐρωτῶ, οὐ σοῦ ἕνεκα, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐθιζώμεθα κτλ.», οὗ ἡ σύνταξις ἔπρεπε νὰ δηλωθῇ. Πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τά: «οὐ σοῦ ἕνεκα, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐθ.» ὡς ἐπεξήγησιν τοῦ «ἑξῆς

ἕνεκα περαίνεσθαι», ἢ πῶς ἄλλως; Περὶ τῆς ἐννοίας πρβ. VIII, C.

Παραλείπων ἄλλα τινὰ δευτερεύοντα μεταβαίνω εἰς τὸ ἐν σελ. 110 (X) χωρίον, ὅπερ ὁ κ. Μ. διώρθωσε καὶ τὴν διόρθωσίν του εἰσήγαγε καὶ εἰς τὸ κείμενον: «Φέρε δή, ἴδωμεν τί ποτε καὶ λέγομεν περὶ τῆς ῥητορικῆς· ἐγὼ μὲν γάρ τοι οὐδ' αὐτός πω δύναμαι κατανοῆσαι ὅ,τι λέγω. Ὅταν περὶ ἰατρῶν αἱρέσεως ᾖ τῇ πόλει σύλλογος ἢ περὶ ναυπηγῶν ἢ περὶ ἄλλου τινὸς δημιουργικοῦ ἔθνους, ἄλλο τι (ὁ κ. Μ.: ἄλλος τις) ἢ τότε ὁ ῥητορικὸς οὐ συμβουλεύσει; δῆλον γὰρ ὅτι ἐν ἑκάστῃ αἱρέσει τὸν τεχνικώτατον δεῖ αἱρεῖσθαι. Οὐδ' ὅταν τειχῶν περὶ οἰκοδομήσεως ἢ λιμένων κατασκευῆς ἢ νεωρίων, ἀλλ' οἱ ἀρχιτέκτονες· οὐδ' αὖ ὅταν στρατηγῶν αἱρέσεως πέρι ἢ τάξεώς τινος πρὸς πολεμίους ἢ χωρίων καταλήψεως συμβουλὴ ᾖ, ἀλλ' οἱ στρατηγικοὶ τότε συμβουλεύσουσιν, οἱ ῥητορικοὶ δὲ οὔ» κτλ. Ὁ κ. Μ. σημειοῖ τάδε: «Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν ἄλλο τι ἤ, ὅπερ παρέχει δυσκολίαν· διότι συγκρίνεται πρᾶγμα πρὸς ῥήτορα. Πρὸς διόρθωσιν ὁ Bekker παραλείπει τὸ ἤ. Ὁ Jahn ἐννοεῖ τὸ ῥῆμα ἔστι ἢ γίνεται, ὅπερ δὲν μοὶ φαίνεται πολὺ πιθανόν. Ἡμεῖς καίπερ σεβόμενοι τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ἐτολμήσαμεν νὰ διορθώσωμεν τὸ ἄλλο τι εἰς ἄλλος τις, ὅπερ αἴρει τὴν δυσκολίαν καὶ παρέχει σαφῆ ἔννοιαν, ὅταν πρόκηται περὶ ἐκλογῆς δημιουργοῦ τινος ἄλλος τις ἢ ὁ ῥητορικὸς δὲν θὰ συμβουλεύσῃ; Ἂν δὲ παρελείπετο τὸ οὐ, προέκυπτεν ἔννοια σαφεστέρα», τ. ἔ. ὁ ῥητορικὸς θὰ συμβουλεύσῃ; Ἡ διόρθωσις εἶνε ἀτυχεστάτη κατὰ τὴν γνώμην μου, προελθοῦσα ἐκ παρανοήσεως τοῦ κειμένου, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς τελευταίας φράσεως τῆς σημειώσεως. Νομίζω ὅτι τὸ χωρίον πρέπει νὰ συνταχθῇ καὶ ἐξηγηθῇ οὕτως: «ἄλλο τι ἔσται ἢ τότε· ὁ ῥητορικὸς οὐ συμβουλεύσει; τ. ἔ. οὐκ ἔσται ἄλλο τι, ἀλλ' ὁ ῥητορικὸς οὐ συμβουλεύσει.» Ὅτι δὲ τοιαύτη εἶνε ἡ προσδοκωμένη ἀπόκρισις φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἄλλων χωρίων αὐτοῦ τοῦ Πλατωνικοῦ Γοργίου, ἔνθα τοιαύτη ἀπόκρισις ὑπάρχει, οἷον ἐν σελ. 152 (XXIII, D), 173 (XXXI, D), 230 (L, C)· καὶ ἐκ τῶν κατωτέρω *οὐδέ*, ἔνθα οὕτω συμπληρωτέον: «καὶ οὐκ (=οὐδ') ἔσται ἄλλο τι, ὅταν τειχῶν περὶ οἰκ. κτλ. ἀλλ' οἱ ἀρχιτέκτονες συμβουλεύ-

σουσι». Τοῦτο δὲ τὸ νόημα ἐπαναλαμβάνεται δι' ἄλλων λέξεων καὶ ἀλλαχοῦ τῶν πλατωνικῶν συγγραμμάτων, οἷον ἐν Πρωταγ. X, B: «Ὁρῶ οὖν ὅταν συλλεγῶμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὰν μὲν περὶ οἰκοδομίας τι δέῃ πρᾶξαι τὴν πόλιν, τοὺς οἰκοδόμους μεταπεμπομένους συμβούλους περὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὅταν δὲ περὶ ναυπηγίας τοὺς ναυπηγούς, καὶ τἄλλα πάντα οὕτως, ὅσα ἡγοῦνται μαθητά τε καὶ διδακτὰ εἶναι» κέ. Τὸ δὲ *ἄλλο τι ἤ* εἶνε φράσις συχνοτάτη παρὰ Πλάτωνι μάλιστα· διὰ δὲ τὴν συχνὴν ταύτην χρῆσιν φαίνεται ὅτι προσέλαβε σημασίαν ἐρωτηματικοῦ μορίου (: δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα, ὅτι; δὲν εἶνε ἀληθινὸν ὅτι; n'est-ce pas?) τιθέμενον καὶ ἄνευ τοῦ *ἤ*. Τινὲς μάλιστα γράφουσιν αὐτὸ καὶ ἡνωμένον· ἴδ. λεξικ. Ἑλλην. Passow. Παραδείγματα πολλὰ δύναταί τις νὰ ἴδῃ καὶ παρὰ Kühner σ. 1029. Krüger 62, 3, 7 καὶ 8· ἔτι δὲ πλείω παρὰ Klotz ἐν τῷ β'. τόμῳ Matth. Devarii de particulis. Ἡ δὲ ἀπορία τοῦ κ. Μ. ὅτι «συγκρίνεται πρᾶγμα πρὸς ῥήτορα» δὲν ἔχει ὑπόστασιν, διότι δὲν συγκρίνεται τὸ *ἄλλο τι* πρὸς τὸ *ὁ ῥητορικός*, ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ πρότασις ἡ διὰ τοῦ *ἄλλο τι* ἐκφερομένη (: ἄλλο τι ἔσται) πρὸς τὴν διὰ τοῦ ἢ (διαζευκτικοῦ) πρότασιν: ὁ ῥητορικὸς οὐ συμβ. Ἐκ πολλῶν (ἴ. ἀνωτέρω) ἓν μόνον παράδειγμα ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος Λυσ. 222: «Ἄλλο τι (ἢ) ὁ ἀγαθὸς τῷ ἀγαθῷ μόνῳ φίλος;» Νομίζω ὅτι, καὶ ἂν ἡ φράσις αὕτη ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν ἐκδότην, ἠδύνατο νὰ συμβουλευθῇ γραμματικήν τινα ἢ λεξικόν, ὄχι δὲ τόσον ταχέως νὰ διορθώσῃ τὸ κείμενον. Ἂν δὲ ὁ Bekker παρέλιπε τὸ ἤ, ἔπραξε τοῦτο ὄχι διὰ δυσκολίαν, ἀλλ' ἢ διότι δὲν εὗρεν αὐτὸ ἔν τινι χειρογράφῳ, ἢ καὶ οἴκοθεν, διότι, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, μετὰ τὸ *ἄλλο τι* παραλείπεται πολλάκις τὸ *ἤ*. Ὅτι δὲ ὁ Ἕλλην κριτικὸς δὲν ἐνόησε τὸ χωρίον, φαίνεται προσέτι καὶ ἐκ τῶν ἄλλων χωρίων τοῦ Γοργίου, ἐν οἷς ἡ φράσις αὕτη οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης σημειώσεως ἀξιοῦται, καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐκδοτῶν διώρθωσε τὸ χωρίον. Πολλοὶ μάλιστα, ὡς ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς καὶ ὁ Cron, οὓς μόνον ἔχω ἐγὼ ὑπ' ὄψιν, οὐδὲν σημειοῦσι θεωροῦντες τὰ πράγματα λίαν γνωστά.

Εἰς τὸ ἐν σελ. 116 (XI, D): «Εὖ ἔχων» ὁ ἐκδότης σημειοῦ-

ται: «Ὁ D. καὶ ὁ Cron νομίζουσιν ὅτι τὸ μὲν εὖ ἔχων ἀναφέρεται εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν, τὸ δὲ πυκτικὸς γενόμενος εἰς τὴν μόρφωσιν. Νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι ἂν τὸ εὖ ἔχων εἶχε τοιαύτην σημασίαν, δὲν ἠδύνατο νὰ θέσῃ αὐτὸ μετὰ τὸ φοιτήσας. Ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ εὖ ἔχων ἐννοεῖ τὸ πάγιον σῶμα, ὅπερ κτᾶται ὁ φοιτῶν εἰς τὴν παλαίστραν. Ὥστε τὸ μὲν εὖ ἔχων σημαίνει ἀμυντικὴν δύναμιν, τὸ δὲ πυκτικὸς γεν. ἐπιθετικήν». Ἀλλ' ἂν ταῦτα εἶνε ἀληθῆ, τὸ *εὖ ἔχειν* ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ ἐν σελ. 140 (XVIII, D), ἔνθα γινομένου λόγου περὶ εὐεξίας πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται. Πλὴν δὲ τούτου κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Μ. ὁ Πλάτων ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: ἀγαθὸν κτησάμενος τὸ σῶμα ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον· ἀλλὰ τότε ἔπρεπε ἢ νὰ συνδέηται πρὸς τὰς ἄλλας μετοχάς, ἢ νὰ εἶνε τελικὴ μετοχὴ τοῦ φοιτήσας (κτησόμενος). Εἰς τὴν ἡμαρτημένην ταύτην γνώμην ἤγαγεν, ὡς φαίνεται, τὸν ἐκδότην ἡ θέσις τῆς τροπικῆς (τοῦ φοιτήσας) μετοχῆς: εὖ ἔχων. Ἡ σύνταξις ἔχει οὕτω: «ἐάν τις εὖ ἔχων τὸ σῶμα φοιτήσας εἰς παλ. καὶ πυκτ. γενόμενος».

Τὰ ἐν σελ. 117 περὶ τοῦ *ἔμβραχυ* λεγόμενα δὲν εἶνε ἀκριβῆ· ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε ταυτόσημον τῷ *ὡς ἔπος εἰπεῖν*· ἀλλὰ τὸ μὲν *ἔμβραχυ*, παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, τίθεται μετὰ τῶν *ὅστις*, *ὅστις ἄν*, *ὅ,τι βούλει*, *ὅπου περ*, *ὅ,τι περ* καὶ τῶν τοιούτων τοὐναντίον δὲ τὸ *ὡς ἔπος εἰπεῖν* μετὰ τοῦ *πάντες* καὶ τοῦ *οὐδέν* (Ταῦτα δὲ λέγει ὁ Heindorf, ὃν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Μ., κατὰ τὸν Cobet, Var. Lect. σ. 207 κ. ἑ.).

Παραλείπων καὶ αὖθις ἄλλα τινὰ δευτερεύοντα (ἐν σελ. 118, σημ. 1, 4 καὶ 10) μεταβαίνω εἰς τὸ ἐν σελ. 118 χωρίον: «Ἀλλ' ἐὰν περί του ἀμφισβητήσωσι καὶ μὴ φῇ ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον ὀρθῶς λέγειν ἢ μὴ σαφῶς, χαλεπαίνουσί τε καὶ κατὰ φθόνον οἴονται τὸν ἑαυτῶν λέγειν, φιλονεικοῦντας ἀλλ' οὐ ζητοῦντας τὸ προκείμενον ἐν τῷ λόγῳ»· ἔνθα ὁ κ. Μ. σημειοῖ: «Τὸ ὑποκείμενον ἐξάγεται ἐκ τῆς προηγουμένης προτάσεως ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον. Φυσικώτερον ἦτο νὰ εἴπῃ: οὐ ζητοῦντες τὸ προκείμενον ἀλλὰ φιλονεικοῦντες.—Τὴν γραφὴν ταύτην ἐδέξατο ὁ Hirschig κακῶς· διότι ὁ συγγραφεὺς ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, οἴεται ὁ ἕτερος τὸν

ἕτερον κατὰ φθόνον τὸν ἑαυτοῦ λέγειν φιλονεικοῦντα, ἀλλ' οὐ ζητοῦντα». Ταῦτα δὲν εἶνε ἀκριβῆ· ὁ ἐκδότης δὲν λέγει ποῖον εἶνε τὸ ἐννοητέον ὑποκείμενον, τὸ ἀμφότεροι, ὡς ἐννοεῖ ὁ Cron, ἢ ἄλλο τι. Νομίζω ὅτι ἐκ τοῦ ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ὑποκείμενον μὲν τοῦ «χαλεπαίνουσί τε καὶ οἴονται» τὸ *οἱ ἕτεροι*, ὡς ὑποκείμενον δὲ τοῦ λέγειν τὸ *τοὺς ἑτέρους*, διάφορον τοῦ προηγουμένου. Πρβ. τὸ ἐν σελ. **163, XXVII, E** : «οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους δοκοῦσιν ἐλέγχειν». Κατὰ δὲ τὴν σύνταξιν ταύτην φυσικωτέρα εἶνε ἡ αἰτιατική : «Φιλονεικοῦντας ἀλλ' οὐ ζητοῦντας», τ. ἔ. οἱ ἕτεροι τῶν ἀμφισβητούντων χαλεπαίνουσι καὶ οἴονται ὅτι οἱ ἕτεροι φιλονεικοῦντες ἀλλ' οὐ ζητοῦντες τὸ προκ. ἐν τῷ λόγῳ, κατὰ φθ. τὸν ἑαυτῶν λέγουσι. Ἂν δὲ ἦτο ὀνομαστική, πῶς θὰ ἐξηγεῖτο τὸ *οἴονται λέγειν* ; Περὶ τῆς ἐναλλαγῆς τοῦ ὑποκειμένου πρβ. τὸ ἐν σελ. **131** (XVI, D) χωρίον : «Καὶ ἐγὼ ἐθέλω τῶν ὡμολογημένων—ἀναθέσθαι», ἔνθα ὡς ὑποκείμ. τοῦ ἀναθέσθαι ἐννοεῖται τὸ *σέ*.

Ἐν σελ. **119** ὁ ἐκδότης σχολιάζων τά : «Ἐγὼ δὲ τίνων εἰμί; τῶν ἡδέως μὲν ἂν ἐλεγχθέντων, εἴ τι μὴ ἀληθὲς λέγω, ἡδέως δ' ἂν ἐλεγξάντων, εἴ τίς τι μὴ ἀληθὲς λέγει, οὐκ ἀηδέστερον μέντ' ἂν ἐλεγχθέντων ἢ ἐλεγξάντων», λέγει : «Ἡ εὐκτικὴ ἐνταῦθα τὸ προβληματῶδες σημαίνουσα ἥρμοζε νὰ τεθῇ εἰς τὸ στόμα τοῦ Σωκράτους». Τὸ στερεότυπον *προβληματῶδες*, ἀφ' οὗ τοσάκις ἐπαναλαμβάνεται, ἠδύνατο νὰ λείψῃ· σπουδαῖον δὲ ἦτο νὰ λεχθῇ διατί ἐκεῖ μὲν μετεχειρίσθη ὁ Πλάτων ὁριστικήν, ἐνταῦθα δὲ εὐκτικήν (περὶ οὗ λέγει τὰ δέοντα ὁ Cron)· διότι παραδείγματα τοιαύτης ἐναλλαγῆς τῶν ἐγκλίσεων εὕρηνται καὶ παρὰ Πλάτωνι καὶ παρ' ἄλλοις, οἷον Δημοσθ. **18, 141**. Πρβ. καὶ Ἡροδ. 3, 35. 9, 48.—Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χωρίῳ περὶ τοῦ *οὐκ ἀηδέστερον* παρατηρεῖ ὅτι : «Τὸ συγκριτικὸν δὲν προϋποθέτει πάντοτε τὸ θετικόν, ὡς ἐνταῦθα δὲν σημαίνει ὅτι τὸ νὰ ἐλέγξῃ εἶναι ἀηδές, διότι πρὸ ὀλίγου εἶπεν, ὅτι ἡδέως ἐλέγχει». Ἐσφαλμένα ταῦτα· τὸ *οὐκ ἀηδέστερον* κατ' ἔννοιαν εἶνε σχεδὸν=τῷ ἥδιον, τ. ἔ. ἡδέως ἂν ἐλέγξαιμι, *ἥδιον μέντ' ἂν ἐλεγχθείην ἢ ἐλέγξαιμι* (τ. ἔ. ἡδέως, ἢ οὐκ ἀηδῶς, ἂν ἐλέγξαιμι, ἥδιον μέντ' ἂν ἐλεγχθείην).

Τὸ συγκριτικὸν λοιπὸν προϋποθέτει τὸ θετικόν, καὶ σημαίνει ὅτι τὸ νὰ ἐλέγξῃ εἶνε οὐκ ἀηδές, τ. ἐ. ἡδύ, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπε, τὸ νὰ ἐλεγχθῇ ὅμως εἶνε οὐκ ἀηδέστερον, τ. ἐ. ἥδιον.

Ἐν σελ. 122 (XIII, D) λέγει περὶ τοῦ *τὸ λοιπὸν* ὅτι «πρέπει νὰ ληφθῇ ἐπιρρηματικῶς». Ἀλλ' ὁ Cron, ἐξ οὗ ταῦτα, λέγει ὅτι *τὸ λοιπὸν* δὲν σημαίνει, ὅπως συνήθως: εἰς τὸν λοιπὸν χρόνον, τἆλλα· ἀλλά: τέλος, τ. ἐ. πλησιάζει εἰς τὸ τῆς συνηθείας *λοιπόν*. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ σελ. περὶ τοῦ *ὑπολαμβάνω* σημειοῦται, ὅτι: «Οἱ λόγοι τοῦ σοφιστοῦ ὑποτίθενται ῥέοντες πρὸς τὰ κάτω, ἀλλ' ὁ Σωκράτης δὲν ὑποδέχεται αὐτοὺς ὀρθῶς». Ὁ νοῶν νοείτω.—Τὰ ἐν τῇ αὐτῇ σελ. περὶ τοῦ *οὐκ οἶδ' εἰ* λεγόμενα εἶνε ἀσαφῆ καὶ ὄχι ἀκριβῆ. Τὸ ἀκριβὲς ἴδ. παρὰ Kühner σ. 1033.

Ἐν σελ. 123 περὶ τοῦ *ἐν τοῖς μὴ εἰδόσιν* λέγει ὅτι «Ἡ μετοχὴ εἶναι ὀνοματική». Ἀλλ' ἐνταῦθα ἔπρεπε νὰ γείνῃ λόγος περὶ τοῦ *μή*, διότι κατωτέρω ἐπανειλημμένως λέγεται: «ἐν οὐκ εἰδόσι, τοῖς οὐκ εἰδόσι». Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. περὶ τοῦ «Δῆλον ὅτι» παρατηρεῖ: «Ἐνταῦθα ἐννοεῖται ὁλόκληρος ἡ προηγουμένη πρότασις *πλὴν τοῦ ὅτι*». Ὅσον καὶ ἂν ἐπροσπάθησα δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω τὴν σημείωσιν ταύτην.

Ἐν σελ. 125 (XIV, E) σχολιάζων τὸ «ἀφικέσθαι παρὰ σὲ» λέγει: «Τὸ ἀφικνεῖσθαι συντάσσεται μετὰ πολλῶν προθέσεων. Ὅταν δὲ τὸ ἀντικείμενον, πρὸς ὃ ἔρχεταί τις, εἶναι πρόσωπον, τότε συντάσσεται μετὰ τῆς *πρὸς* (?) καὶ αἰτιατικῆς». Ἐν δὲ σελ. 113 περὶ τοῦ «εἰσελθὼν παρά τινα» λέγει: «ἡ πρώτη (πρόθεσις εἰσ—) σημαίνει τὴν διεύθυνσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἡ δὲ δευτέρα τὴν προσέγγισιν *παρὰ τῷ ἀσθενεῖ*». Ἐν τῇ πρώτῃ σημειώσει ἡ *πρὸς* ἴσως εἶνε τυπογραφ. ἁμάρτημα ἀντὶ τῆς *παρά*· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ: παρὰ τὸν ἀσθενῆ· διότι τὸ προσέγγισις, προσεγγίζειν, δὲν σημαίνει στάσιν, ἀλλὰ κίνησιν, κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐν σελ. 81, σημ. 5 σεσημειωμένα πάλιν περὶ τῆς *παρά*. Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. λέγει ὅτι τὸ *ἐν τοῖς πολλοῖς* «ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὰ ἐν δήμῳ, ἐν πλήθει, ἐν ὄχλῳ». Ταῦτα δὲ διέκρινεν ἀλλήλων ἐν σελ. 107, 4.

Ἐν σελ. 126 σημειούμενος τὸ *μεμαθηκὼς* λέγει ὅτι «ὁ συγγραφεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ θέσῃ ἐνεστῶτα, διότι θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι ἔμαθε καὶ τὰ ἀποτελέσματα σώζονται. Τούτου ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἐξαιρέσεις. Πλάτ. ἐν Θεαιτ. 144: Ἀκήκοα μὲν τοὔνομα, μνημονεύω δ' οὔ». Τὸ παράδειγμα τοῦτο, ὅπερ παρέλαβεν ἐκ τοῦ Κρυγέρου, εἶνε ἀμφισβητήσιμον, διότι δύναταί τις νὰ ἠξεύρῃ πολλὰ ὀνόματα καὶ νὰ μὴ δύναται ν' ἀνακαλῇ αὐτὰ προχείρως εἰς τὴν μνήμην, ὅπως συμβαίνει πολλάκις· ἐν ᾧ μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἐνθυμεῖται αὐτά. Ἔπειτα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα καὶ μόνον ἡ προσθήκη τοῦ: *μνημονεύω δ' οὔ*;

Ἐν σελ. 129 (XV, E) σχολιάζων τὸ χωρίον: «ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον ὕστερον ἔλεγες, ὅτι ὁ ῥήτωρ τῇ ῥητορικῇ κἂν ἀδίκως χρῷτο, οὕτω θαυμάσας καὶ ἡγησάμενος οὐ συνᾴδειν τὰ λεγόμενα ἐκείνους εἶπον τοὺς λόγους, ὅτι κτλ.» παρατηρεῖ: «Κυρίως ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, οὕτω θαυμάσας.... ὥστε εἶπον. Ἐνίοτε ὅμως τὸ ὥστε παραλείπεται. Ἡροδ. III, 12 κτλ.» Περίεργος καὶ λυπηρὰ παρανόησις· ἀληθῶς ὁ ἐκδότης βουλόμενος τὰ ὑγιῆ ἰάσασθαι νοσεῖν ἐποίησε. Ἐνταῦθα τὸ οὕτως εἶναι συγκεφαλαιωτικὸν τῶν προηγουμένων· ἂν δὲ εἶχε τὴν σημασίαν, ἣν νομίζει ὁ κ. Μ., τὸ *θαυμάσας καὶ ἡγησάμενος* ἔπρεπε νὰ εἶνε εἰς ὁριστικήν. Πῶς ἄλλως;

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. (XVI) ὑπάρχει τὸ δύσκολον χωρίον: «Τί δέ, ὦ Σώκρατες; Οὕτω καὶ σὺ περὶ τῆς ῥητορικῆς δοξάζεις ὥσπερ νῦν λέγεις; ἢ οἴει, ὅτι Γοργίας ᾐσχύνθη σοι μὴ προσομολογῆσαι τὸν ῥητορικὸν ἄνδρα μὴ οὐχὶ καὶ τὰ δίκαια εἰδέναι καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθά, καὶ ἐὰν μὴ ἔλθῃ ταῦτα εἰδὼς παρ' αὐτόν, αὐτὸς διδάξειν, ἔπειτα ἐκ ταύτης ἴσως τῆς ὁμολογίας ἐναντίον τι συνέβη ἐν τοῖς λόγοις; τοῦθ' ὃ δὴ ἀγαπᾷς; αὐτὸς ἀγαγὼν ἐπὶ τοιαῦτα ἐρωτήματα κτλ.» Ὁ ἐκδότης, ἂν καὶ κατώρθωσε νὰ γράψῃ 14 σημειώσεις περὶ τοῦ χωρίου τούτου, οὔτε ἐξήγησεν οὔτε συνέταξεν αὐτό· τοὐναντίον δὲ τόσον συνέχεεν, ὥστε εἶνε δύσκολον καὶ νὰ μαντεύσῃ τις τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην του. Ἐν τῇ σημ. 7 λέγει περὶ τοῦ *συνέβη* ὅτι γραμματικῶς ἥρμοζε νὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ *οἴει*, κατ' ἔννοιαν ὅμως δὲν ἥρμοζε, διότι ὁ Σωκράτης δὲν ἐνόμιζεν ὅτι ἐναντίον τι συνέβη, ἀλλ' ὄντως ὁ Γοργίας

περιέπεσεν εἰς φανερὰν ἀντίφασιν.» Ἀλλὰ ταῦτα δὲν νομίζει ὁ Σωκράτης περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὁ Πῶλος περὶ τοῦ Σωκράτους. Ἐν δὲ σημ. 9 λέγει ὅτι τὸ *ἀγαγὼν* «ἴσως κάλλιον ἠδύνατο νὰ συνταχθῇ μετὰ τοῦ *οἴει*». Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ μὲν *συνέβη* δὲν ἁρμόζει νὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τοῦ *οἴει*, ἁρμόζει δὲ τὸ *ἀγαγὼν*, πῶς πρέπει νὰ συνταχθῇ καὶ ἐξηγηθῇ τὸ χωρίον; Περὶ τούτου οὐδὲν λέγει ὁ κ. Μ. Ἡ γνώμη μου εἶνε αὕτη: Τὸ *συνέβη* ἔπρεπε νὰ τεθῇ κατ' ἀπαρέμφατον, ἀλλ' ἀποχωρισθὲν τοῦ *οἴει*, διὰ τῆς παρεμπεσούσης αἰτιολογικῆς προτάσεως (ὅτι—διδάξειν) ἐτέθη καθ' ὁριστικήν· ἄλλως δὲ εὕρηνται καὶ ἀνάλογά πως παραδείγματα, ἐν οἷς μετὰ τὰ δοξαστικὰ ῥήματα ἀντὶ ἀπαρεμφάτου ἕπεται ὁριστικὴ ἢ εὐκτική, οἷον Θουκ. 1, 3: «Δοκεῖ δέ μοι οὐδὲ τοὔνομα τοῦτο ξύμπασά πω εἶχεν (ἡ Ἑλλάς). Ξεν. Ἀνάβ. 5, 7, 13: δοκοῦσι δέ μοι καὶ ὑμῶν τινες—πάλιν ἀπῆλθον. Ξεν. Κ. Π. 6, 1, 40: Ἔλθοις ἂν ὑμῖν πάντα εἰδὼς τὰ τῶν πολεμίων· οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βουλευμάτων κοινωνὸν ἄν σε ποιοῖντο.» Ἴδε πλείω παρὰ Kühner 871, ὅστις ῥητῶς παρατηρεῖ ὅτι εἶναι διάφορος ἡ περίστασις καθ' ἣν τὰ ῥήματα ταῦτα κεῖνται παρενθετικῶς. Τὸ ἐναντίον ἐγένετο ἐν σελ. 103 (VIII), ἔνθα μετὰ τὸ *ὅτι* ἕπεται ἀπαρέμφατον. Περὶ δὲ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου ἴ. σ. 191 (XXXVIII), ἔνθα ὁ Καλλικλῆς δι' ἄλλων λέξεων ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτὸ νόημα. Κατὰ ταῦτα νομίζω ὅτι τὸ χωρίον πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ οὕτως· ἢ φαντάζεσαι ὅτι—ἐπειδὴ (=ὅτι) ὁ Γοργίας ὑπ' αἰσχύνης προσωμολόγησεν ὅτι ὁ ῥητορικὸς ἀνὴρ καὶ τὰ δίκαια γνωρίζει καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθά, καὶ ὅτι, ἐάν τις μὴ γνωρίζων αὐτὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, αὐτὸς θὰ τὰ διδάξῃ—διὰ ταῦτα (σχεδὸν=ἔπειτα) ἐκ ταύτης ἴσως τῆς ὁμολογίας συνέβη τι ἀντιφατικὸν ἐν τοῖς λόγοις; Τὸ δὲ *ἀγαγὼν* εἶνε ἐναντιωματικὴ μετοχή: ἂν καὶ σὺ ἔφερες αὐτὸν ἑκόντα ἄκοντα εἰς τοιαῦτα ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκ φιλοτιμίας ἠναγκάσθη νὰ ἀποκριθῇ ὅπως σὺ ἐπεθύμεις, τ. ἔ. ὁ Γοργίας δὲν εἶνε ὑπεύθυνος. Διὰ δὲ τοῦ ἀνωτέρω *ἴσως* θέλει ὁ Πῶλος, ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Cron, νὰ καταστήσῃ ἀμφίβολον τὴν λογικὴν ὀρθότητα τῆς ἐκ τῆς προσομολογίας τοῦ Γοργίου προερχομένης ἀντιφάσεως.

Ἐν σελ. 135 (XVII, C) ἀναγινώσκω: «Οὔκουν (ἀντί: οὐκοῦν) καλόν σοι δοκεῖ ἡ ῥητορικὴ εἶναι, χαρίζεσθαι οἷόν τ' εἶναι ἀνθρώποις;» Ἔνθα ὁ ἐκδότης σημειοῦται: «Τὸ οὐκοῦν διώρθωσα εἰς οὔκουν, ὅπερ ἐξήγαγον ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ λόγου καὶ ἐκ τῆς ἑπομένης ἀποκρίσεως τοῦ Σωκράτους: Εἰ οὐ καλή μοι δοκεῖ εἶναι;» Ἀτυχὴς διόρθωσις εἰς οὐδενὸς ἄλλου ἐκδότου τὸν νοῦν ἐπελθοῦσα, διότι ὁ Πῶλος καὶ ἐνταῦθα περιμένει καταφατικὴν ἀπόκρισιν καὶ ἐν τῷ κατωτέρω: εἰ οὐ καλὴ δοκεῖ εἶναι· ὅτι δὲ ὁ Πῶλος τοιαύτην ἀπόκρισιν περιέμενε, φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀποκριναμένου τοῦ Σωκρ. καταφατικῶς (ἐν σελ. 139, XVIII,D) ἀπορεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Γοργίας λέγων: «Μὰ τὸν Δία, ὦ Σώκρ., ἀλλ' ἐγὼ οὐδὲ αὐτὸς συνίημι ὅ,τι λέγεις.» Καὶ περὶ μὲν τοῦ *οὐκοῦν* ἴ. καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῷ διαλόγῳ χωρία καὶ Krüger 69, 51. Περὶ δὲ τοῦ *εἰ οὐ* Kühner 1034, 25.

Περὶ τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι: «Ἐροῦ νῦν με, ὀψοποιΐα ἥτις μοι δοκεῖ τέχνη εἶναι» σημειοῦται ὅτι τὸ *ἥτις* «εἶνε κατηγορούμενον εἰς τὸ τέχνη.» Ὅτι ἡ παρατήρησις αὕτη εἶνε ἡμαρτημένη, φαίνεται εὐκόλως, ἂν ἀντικαταστήσωμεν τὸ *ἥτις* διά τινος ἐπιθέτου ἢ διὰ τοῦ *οὐδεμία*, ὅπερ κατωτέρω ἀποκρίνεται ὁ Σωκρ. τ. ἔ. ὀψοποιΐα δοκεῖ μοι εἶναι οὐδεμία τέχνη.

Περὶ δὲ τοῦ ἐν σελ. 136 (XVIII) *δοκεῖ* σημειοῦται: «Διαφέρει τὸ δοκεῖν τοῦ εἶναι καθ' ὅσον τὸ πρῶτον ἐκφράζει τι ὑποκειμενικόν, τὸ δὲ εἶναι ἀντικειμενικόν.» Κατὰ ταῦτα τί διαφέρει τὸ ἀποκρίνεσθαι τοῦ ἐρωτᾶν; ἢ μᾶλλον τί διαφέρει τὸ *νοεῖν* τοῦ *δοκεῖν* καὶ τοῦ *εἶναι;*

Εἰς τὸ ἐν σελ. 145 (XX, E) χωρίον: «λέγοντος γάρ μου βραχέα οὐκ ἐμάνθανες, οὐδὲ χρῆσθαι τῇ ἀποκρίσει, ἥν σοι ἀπεκρινάμην, οὐδὲν οἷός τ' ἦσθα κτλ.» σημειοῦται ὅτι τὸ *χρῆσθαι* «ἐξαρτᾶται πάλιν ἐκ τοῦ *ἐμάνθανες*.» Διατί ὄχι ἐκ τοῦ *οἷός τ' ἦσθα;*

Τὸ ἐν σελ. 149 (XXII, B): «Οὗτος ἀνὴρ» — λέγει ἐν τῇ σημειώσει ὅτι εἶνε κλητική. Ἀλλὰ προφανῶς δὲν εἶνε κλητική.

Τὸ ἐν σελ. 150: «ΠΩΛ. Οὐκ οὖν (ἀντί: οὐκοῦν) ποιοῦσιν ἃ βούλονται; ΣΩΚ. Οὔ φημι» σχολιάζων λέγει περὶ τοῦ *οὔ φημι*: «Ἡ φράσις αὕτη κατὰ μὲν τὸν τύπον εἶναι ἀρνητική, κατ' οὐσίαν

ὅμως καταφατική, δηλ. λέγω, ὅτι κάμνουσιν». Ἐσφαλμένον· τὸ *οὔ φημι*=φημὶ οὐ ποιεῖν αὐτοὺς ἃ βούλονται. Ὅτι δὲ μόνον ταύτην τὴν σημασίαν ἔχει ἐνταῦθα τὸ *οὔ φημι*, φαίνεται ἐκ τῶν ἐν σελ. 151 (XXIII, D): «ΣΩΚ. Ἄλλο τι οὕτω καὶ περὶ πάντων; ἐάν τίς τι πράττῃ ἕνεκά του, *οὐ τοῦτο βούλεται*, ὃ πράττει, ἀλλ' ἐκεῖνο, οὗ ἕνεκα πράττει;» καὶ 154 (XXIV, D): «ΣΩΚ. Ἀληθῆ ἄρα ἐγὼ ἔλεγον, λέγων ὅτι ἔστιν ἄνθρωπον ποιοῦντα ἐν πόλει ἃ δοκεῖ αὐτῷ μὴ μέγα δύνασθαι *μηδὲ ποιεῖν ἃ βούλεται*».

Ἐν σελ. 151 (XXIII, C) περὶ τοῦ «πίνειν τὸ φάρμακον καὶ ἀλγεῖν» λέγει ὅτι «ὁ καὶ ἔχει συμπερασματικὴν σημασίαν». Ἴσως ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ διὰ τοῦ *καὶ* συνδεόμενα δὲν εἶνε σύγχρονα ἢ ὅτι τὸ δεύτερον εἶνε συνέπεια τοῦ πρώτου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ *καὶ* εἶνε συμπερασματικός.

Περὶ τοῦ ἐν σελ. 169 (XXIX, D): «ὁ διδοὺς δίκην» λέγει: «Ἀντὶ τῆς φράσεως, ὁ διδοὺς δίκην, ὁ Winckelmannus τολμηρῶς ἔγραψεν ἁλούς, ὅπερ ἐν τοῖς νεωτέροις ἐδέξατο ὁ Jahn.» Δὲν εἶνε τολμηρὰ ἡ διόρθωσις, τὸ μὲν διότι τὸ *δίκην* ἐλλείπει ἐν τοῖς πλείστοις χειρογράφοις, τὸ δὲ διότι τὸ *διδοὺς* παλαιογραφικῶς δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ *ἁλούς*. Ἄλλως δὲ εἰς τὸ νόημα ἁρμόζει μᾶλλον τὸ *ἁλούς*.

Παραλείπων καὶ πάλιν πλεῖστα ἄλλα μεταβαίνω εἰς τὸ ἐν σελ. 217 (XLVI, D) δύσκολον χωρίον: «Τί δὲ αὐτῶν, ὦ ἑταῖρε; ἄρχοντας ἢ ἀρχομένους; Ἂν καὶ πολλὰ λέγει περὶ τοῦ χωρίου τούτου, πάλιν κατὰ τὸ σύνηθες οὔτε συνέταξεν οὔτε ἐξήγησεν αὐτό, οὔτε μίαν τοὐλάχιστον ἑρμηνείαν ἄλλου ἐκδότου ἀνέφερε. Τὸ χωρίον κατὰ τὴν γνώμην μου ἔχει οὕτω: «Τί δὲ ἑαυτῶν (ὄντας); ἄρχοντας (ἑαυτῶν) ἢ ἀρχομένους (ὑφ' ἑαυτῶν);» ὥστε τὸ *ἄρχοντας ἢ ἀρχομένους* νὰ εἶνε ἐπεξήγησις τοῦ *τί*. ἴδ. κατωτέρω περὶ τῆς ἐννοίας.

Εἰς τὸ ἐν σελ. 254 (LVII, B) χωρίον: «Τί δὲ ἡ σεμνὴ αὕτη καὶ θαυμαστή, ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις, ἐφ' ᾧ ἐσπούδακε; πότερόν ἐστιν αὐτῆς τὸ ἐπιχείρημα καὶ ἡ σπουδή, ὡς σοὶ δοκεῖ, χαρίζεσθαι τοῖς θεαταῖς μόνον, ἢ καὶ διαμάχεσθαι, ἐάν τι αὐτοῖς ἡδὺ

μὲν ᾖ καὶ κεχαρισμένον, πονηρὸν δέ, ὅπως τοῦτο μὲν μὴ ἐρεῖ, εἰ δέ τι τυγχάνει *ἀηδὲς* καὶ ὠφέλιμον, τοῦτο δὲ καὶ λέξει καὶ ᾄσεται, ἐάν τε χαίρωσιν, ἐάν τε μή;» σημειοῦται ὁ ἐκδότης τάδε: «Ἡ γραφὴ ἦτο ἀηδές, ἀνθ' ἧς ὁ Deuschle προὔτεινε τὴν γραφὴν ἀληθές, ἥτις παρ' ἀξίαν δὲν ἔγεινε δεκτὴ ὑπὸ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ———. Τὴν γραφὴν ταύτην δὲν εὑρίσκομεν κακήν· διότι ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης δὲν ἀπαιτεῖ ἵνα ὁ τραγικὸς ποιητὴς θηρεύῃ τὰ ἀηδῆ καὶ ὠφέλιμα, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ καὶ ὠφέλιμα. Καὶ τὰ ἀληθῆ δύνανται νὰ ἦναι ἡδέα καὶ μάλιστα *τὰ κατ' ἐξοχὴν* εἰς τοὺς νοῦν ἔχοντας θεατάς». Νομίζω ὅτι ὁ κ. Μ. οὐκ ἐννοήσας τὴν ἀντίθεσιν τοῦ *ἡδὺ καὶ κεχαρισμένον, πονηρὸν δὲ* εἰσήγαγεν εἰς τὸ κείμενον γραφὴν ἀνόητον, ἣν ἵνα ὑποστηρίξῃ ὑποβάλλει τολμηρῶς εἰς τὸν Πλάτωνα τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἰδέας. Ὁ Σωκράτης ἐννοεῖ ὅτι ὁ τραγῳδοποιὸς ὀφείλει νὰ λέγῃ ὄχι μόνον τὰ ἡδέα, πονηρὰ δέ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὠφέλιμα, καὶ ἀηδῆ ἀκόμη ἂν εἶνε. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, φαίνεται πρῶτον μὲν ἐκ τῶν κατωτέρω, ἐν οἷς —ἀποδείξας ὅτι ἡ ποιητικὴ εἶνε δημηγορία ῥητορικὴ—ἐπαναλαμβάνει καὶ περὶ τῆς ῥητορικῆς τὴν αὐτὴν ἰδέαν λέγων (ἐν σελ. 257, LVIII, B) ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ῥήτορες ὀφείλουσι νὰ διαμάχωνται λέγοντες «τὰ βέλτιστα, εἴτε ἡδίω εἴτε *ἀηδέστερα* ἔσται τοῖς ἀκούουσιν». Δεύτερον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος καὶ μάλιστα ἐκ τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει διὰ μακρῶν τὴν περὶ ποιητικῆς ἰδέαν του, φέρων μέλαιναν κατ' αὐτῆς ψῆφον καὶ «ἀποστέλλων ἐκ τῆς πόλεως», καὶ μεταξὺ ἄλλων λέγων τάδε: «Δοῖ μεν δέ γέ που ἂν καὶ τοῖς προστάταις αὐτῆς (τῆς ποιήσεως), ὅσοι μὴ ποιητικοί, φιλοποιηταὶ δέ, ἄνευ μέτρου λόγον ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ὡς οὐ μόνον *ἡδεῖα* ἀλλὰ καὶ *ὠφελίμη* πρὸς τὰς πολιτείας καὶ τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινόν ἐστι· καὶ εὐμενῶς ἀκουσόμεθα. Κερδανοῦμεν γάρ που, ἐὰν μὴ μόνον ἡδεῖα φανῇ ἀλλὰ καὶ ὠφελίμη» (Πολιτ. βιβ. 10, 608.) Περὶ δὲ τοῦ *ἀληθοῦς* λέγει ὅτι ἡ φύσις τῆς ποιητικῆς εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ παραστήσῃ τἀληθές: τοῦ δὲ ἀληθοῦς πόρρω πάνυ ἀφέστηκεν ὁ μιμητικὸς ποιητὴς (605 κέ.). Ἐκ πάντων τούτων πείθεταί τις 1) ὅτι καὶ *ἀληθὲς* ἂν ἦτο ἡ γραφὴ τῶν χειρογράφων, ἔπρεπε

νὰ διορθωθῇ εἰς ἀηδές· καὶ 2) ὅτι ἡ περὶ ποιητικῆς ἰδέα τοῦ Πλάτωνος εἶνε ὀλίγον διάφορος τῆς τοῦ κ. Μ. Καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ὁ Πλατων. Σωκράτης κρίνει ἄλλως ἢ ἡμεῖς.

Ἐν σελ. 262 (LX, E) ὑπάρχει τὸ δύσκολον χωρίον: «Τί γὰρ ὄφελος, ὦ Καλλίκλεις, σώματί γε κάμνοντι—σιτία πολλὰ διδόναι καὶ τὰ ἥδιστα ἢ ποτὰ ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν, ὃ μὴ ὀνήσει αὐτὸ ἔσθ' ὅτε πλέον ἢ τοὐναντίον, κατά γε τὸν δίκαιον λόγον καὶ ἔλαττον;» Ὁ ἐκδότης σημειοῦται τάδε: «Τὸ χωρίον τοῦτο διαφόρως ἑρμηνεύεται ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν· οἱ μὲν θεωροῦσι τὴν λέξιν ταύτην ὡς ὄνομα καὶ ὡς τοιοῦτον ἑρμηνεύει ὁ Κοραῆς λέγων· «Ἢ ἄλλο τι ἐναντίον τῷ ἡδίστῳ ποτῷ ἢ σιτίῳ, ἢ καὶ παντελὴς ἀσιτία.» Ἄλλοι ἑρμηνεύουσι τὴν λέξιν ἐπιρρηματικῶς, ἐν οἷς ὁ Stallbaum ἐξηγεῖ οὕτω· Quod ei quandoque non plus utilitatis afferet quam contrarium (h. e. quam ei omnino nihil praebere) si quidem rem recte aestimas, imo etiam minus? Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐκ τοῦ ὀνήσει πρέπει νὰ ἐξαγάγωμεν ῥῆμά τι, ὅπερ μετὰ τοῦ ἔλαττον νὰ δίδῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ βλάψει» (δηλ. τί;). Τὰ περὶ ὀνοματικῆς καὶ ἐπιῤῥηματικῆς ἑρμηνείας λεγόμενα ὅπως λέγονται, εἶνε ἐσφαλμένα· διότι καὶ ὁ Stallbaum ὡς ὄνομα ἐκλαμβάνει τὴν λέξιν τοὐναντίον: Contrarium h. e. quam ei omnino nihil praebere, ἤτοι τὸ μηδὲν αὐτῷ ὅλως διδόναι, τ. ἔ. ἡ παντελὴς ἀσιτία, ὅπως λέγει ὁ Κοραῆς. Μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ χωρίον ἔχει οὕτως: ἢ ἄλλ' ὁτιοῦν *ἀνόνητον* (=ὃ μὴ ὀνήσει) ἔσθ' ὅτε πλέον ἢ (διαζευκτ.) *τοὐναντίον*, ἤγουν κατά γε τὸν δίκαιον λόγον (=ἴσον, πρέπον, δίκαιον) καὶ ἔλαττον. Τ. ἔ. τὸ *τοὐναντίον* τοῦ *πλέον* εἶνε τὸ *οὐ πλέον*, ὅπερ πάλιν εἶνε ἴσον καὶ ἔλαττον. Τὰ δὲ ἐπίθετα σημαίνουσι τὰς διαφόρους δόσεις.

Ἀναγκάζομαι νὰ διακόψω ἐνταῦθα τὴν ἐπίκρισιν ταύτην· διότι ἂν ἐπεχείρουν νὰ ἐξετάσω πάσας τὰς ἡμαρτημένας σημειώσεις κατὰ πάσας αὐτῶν τὰς ἐπόψεις, ἤθελον βεβαίως ἀποτελέσῃ βίβλον ὀγκωδεστέραν τῆς ἐκδόσεως. Παρέλιπον δὲ νὰ ἐξετάσω οὐ μόνον τὰ γραμματικὰ περὶ τὴν σύνταξιν τῶν σημειώσεων ἁμαρτήματα, οὐ μόνον ὅσα κακῶς μετεφράσθησαν, ἢ παρενοήθησαν ἢ ἐκολοβώθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ αἰσθητικὸν

μέρος τῶν σημειώσεων. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πραγματικοῦ μέρους παρατηρῶ ὅτι ὁ κ. Μ. κατὰ ταύτην τὴν ἔποψιν οὐδὲν σχεδὸν ἔπραξε οὐδὲ παρακολουθεῖ ἐν τῇ ἐκδόσει του τὴν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν, τὸν τρόπον καθ' ὃν γίνεται ἡ μετάβασις τῶν ἰδεῶν κ.τ.τ., ὅπως ἐπιμελέστατα πράττει τοῦτο π. χ. ὁ Cron ἐν τῇ ἀρχῇ ἑκάστου κεφαλαίου. Ἡ δὲ ἔλλειψις αὕτη γίνεται λίαν ἐπαισθητή, 1) διότι ὁ ἐκδότης οὐδὲ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ του παρέθηκε σύντομόν τινα ἀνάλυσιν τοῦ διαλόγου καὶ 2) διότι ὁ ἀναγνώστης μάλιστα ὁ ἄπειρος ἅπαξ ἀποβαλὼν τὸν μίτον τὸν διήκοντα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ διαλόγου θὰ πλανηθῇ εἰς λαβύρινθον ἀδιεξίτητον· στερούμενος δὲ χειραγωγοῦ ἢ πρέπει νὰ ἐπαναλάβῃ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀνάγνωσιν ἢ ὅλως νὰ διακόψῃ αὐτήν. Περὶ δὲ τοῦ αἰσθητικοῦ μέρους παρατηρῶ, ὅτι ὁ ἐκδότης εἶχε μὲν νὰ δημιουργήσῃ ἐξ ὑπ' ἀρχῆς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν σημειώσεων, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀντὶ αἰσθητικῶν κατεσκεύασε θαυμαστικὰς σημειώσεις κατὰ τὸν *τόνον τῆς ἀναβοήσεως* (σελ. 215, 8) καὶ κατὰ τὸ σύστημα τῶν παλαιῶν ἀντιγραφέων, τῶν σημειούντων εἰς τὰ ἄκρα τῆς σελίδος κομψοῖς καὶ ἀραιοῖς γράμμασι τοιάδε τινά: πάνυ ὡραῖον· εὖγε, ὦ 'γαθὲ κ.τ.τ. Πρὸς ταῦτα παράβαλε: «Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι δραματικόν (σ. 209. 214.). Ὄντως ὑψηλὴ εἶναι ἡ περὶ ποινῆς ἰδέα τοῦ Πλάτωνος (σ. 181 πρβ. καὶ 177). Πόσον καλῶς γινώσκει ὁ Πλάτων τὰ διάφορα στάδια τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν! (σ. 237). Ἡ τοῦ Πλάτωνος γλῶσσα ἀξία τοῦ Διὸς (σ. 262). Ἡ Πλατων. αὕτη θεωρία εἶναι ἀξία τοῦ εὐαγγελίου (σ. 274)» κτλ. Γραμματικὰ δὲ ἁμαρτήματα πάμπολλα ὑπάρχουσι, οἷον ἐν σελ. 98, 1. 191, 6. 97, 7. 169, 5. 287, 1. 272, 289 κτλ. Ὅσα δὲ κακῶς μετεφράσθησαν ἢ ἐκολοβώθησαν ἢ παρενοήθησαν εἶνε ἐπίσης πολλά, οἷον ἐν σελ. 166, 1. 168, 2. 172, 1. 197, 11. 212, 9. 119, 1. 120, 2. 175, 6. 230, 5. 252, 4. 253, 6. κτλ. Ἐκ τούτων δὲ ἀναφέρω ὀλίγα μόνον παραδείγματα πρὸς πίστωσιν. Ἐν σελ. 171, 4 λέγει: «Ἡ χρῆσις τῆς διαλεκτικῆς μόνον *μεταξὺ ἑνὸς* εἶναι δυνατή»· ἀλλὰ τί ἆρά γε σημαίνει τὸ *μεταξὺ ἑνός*; Εἶνε κακὴ βεβαίως μετάφρασις τῶν: Die Uebung der Dialektik ist ihrer Natur nach nur mit einzelnen möglich

(Cron σ. 88). Ἐν σελ. 208, 11 λέγει: «ἐνταῦθα ἐρωτᾶται ἂν τὸ ἔδαφος τῶν δύο ἐννοιῶν συμπίπτῃ.» Τὸ ἔδαφος τῶν δύο ἐννοιῶν εἶνε: die Gebiete der beiden Begriffe (Cron, 123.). Ἐν σελ. 166, 6. λέγει: «Ἡ διαβεβαίωσις τοῦ Πώλου *ἠχεῖ κωμικῶς*» τ.ἔ. Klingt komisch. Ἐν δὲ σ. 201, s ἐκτίθησιν τὸν μῦθον τοῦ Ἀμφίονος καὶ Ζήθου ὡς ἑξῆς: «Ὁ Ἀμφίων καὶ ὁ Ζῆθος ἦσαν δίδυμοι ἀδελφοί, τέκνα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀντιόπης. Τούτους ἤγαγεν εἰς Θήβας ὁ θεῖος αὐτῶν Λύκος, οὗ ἡ γυνὴ Δίκη ἀπανθρώπως *μετεχειρίσθη*. Οἱ υἱοὶ τῆς Ἀντιόπης ἀνετρέφοντο καὶ ἠνδροῦντο ὑπὸ τὴν προστασίαν ποιμένος, ἐξ *ὧν* ὁ μὲν Ἀμφίων ἠσχολεῖτο περὶ τὴν κιθαρῳδίαν κτλ.» Ἂς μὴ νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ γνωστὸς οὗτος μῦθος ἄλλως ὑπ' ἄλλων ἐκτίθεται καὶ ὅτι ὁ κ. Μ. ἠκολούθησεν ἐνταῦθα ἄγνωστόν τινα παράδοσιν· εἶνε κακὴ μετάφρασις τῶν: Antiope hatte vonn Zeus Zwillingssöhne geboren den A. und Z., war von ihrem Oheim Lykos nach Theben gebracht und dort von Lyko's Gemahlin Dirke aufs grausamste behandelt worden. Unterdies wuchsen die beiden Sôhne bei einem Hirten» u. s. w.

Ἐπὶ τούτοις παρακαλῶ τοὺς μέλλοντας ν' ἀναγνώσωσι τὴν διατριβὴν ταύτην νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν τὸν διάλογον τοῦ Πλάτωνος, εἰ δυνατὸν δὲ αὐτὴν τὴν ἔκδοσιν τοῦ κ. Μ. διότι, ἀναγκασθεὶς ἕνεκα τοῦ πλήθους τῆς ὕλης νὰ μεταχειρισθῶ φράσιν ὅλως συνεπτυγμένην καὶ ν' ἀναφέρω τὰ ἐπικρινόμενα χωρία ὡς οἷόν τε διὰ βραχυτάτων, γνωρίζω ὅτι πολλὰ τῶν ἐν τῇ ἐπικρίσει λεγομένων θὰ φανῶσιν ἀσαφῆ εἰς τὸν μὴ ἔχοντα ὑπ' ὄψιν τὸ πλατωνικὸν κείμενον. Ἄλλως δὲ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ ἐγὼ θὰ ἔχω περιπέσῃ εἰς πολλὰ ἁμαρτήματα· ἀλλὰ παρηγοροῦμαι ἐκ τῶν προτέρων ἀναλογιζόμενος ἅμα μὲν ὅτι τὸ ἁμαρτάνειν εἶνε ἀνθρώπινον, ἅμα δὲ ὅτι θὰ εὑρεθῇ πάντως ὁ καταδείξων καὶ τὰ ἐμὰ ἁμαρτήματα. Ἂν δὲ ἐκ τῆς ὑποδοχῆς, ἧς ἡ ἐπίκρισις αὕτη θέλει τύχῃ παρὰ τοῦ κ. Μιστριώτου, πεισθῶ ὅτι θὰ προέλθῃ τις ὠφέλεια καὶ ὅτι ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει θὰ συμπληρωθῶσι μὲν τὰ ἐλλείποντα, θὰ ἐπανορθωθῶσι δὲ τὰ ἡμαρτημένα, ὑπισχνοῦμαι εἰς τὸν ἐκδότην ὅτι θέλω ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπίκρισίν μου μέχρι τέ-

λους τοῦ Γοργίου, καὶ λεπτομερέστερον ἂν ἐπιθυμῇ, ἀποβλέπων πρὸς τὸ κοινὸν καλόν. Νομίζω δὲ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐπισφραγίσω κάλλιον τὴν παροῦσαν ἐπίκρισιν ἢ παραθέτων τὸ ἐκ τοῦ Πλάτων. Γοργίου ἐκεῖνο χωρίον, ὅπερ βεβαίως καὶ ὁ κ. Μ. διὰ μνήμης ἔχει καὶ ἀποδέχεται: «Οἶμαι, ὦ Γ., καὶ σὲ ἔμπειρον εἶναι πολλῶν λόγων καὶ καθεωρακέναι ἐν αὐτοῖς τὸ τοιόνδε, ὅτι οὐ ῥαδίως δύνανται περὶ ὧν ἂν ἐπιχειρήσωσι διαλέγεσθαι διορισάμενοι πρὸς ἀλλήλους καὶ μαθόντες καὶ διδάξαντες ἑαυτοὺς οὕτω διαλύεσθαι τὰς συνουσίας, ἀλλ' ἐὰν περί του ἀμφισβητήσωσι καὶ μὴ φῇ ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον ὀρθῶς λέγειν ἢ μὴ σαφῶς, χαλεπαίνουσί τε καὶ κατὰ φθόνον οἴονται τὸν ἑαυτῶν λέγειν, φιλονεικοῦντας, ἀλλ' οὐ ζητοῦντας τὸ προκείμενον ἐν τῷ λόγῳ· καὶ ἔνιοί γε τελευτῶντες, αἴσχιστα ἀπαλλάττονται, λοιδορηθέντες τε καὶ εἰπόντες καὶ ἀκούσαντες περὶ σφῶν αὐτῶν τοιαῦτα, οἷα καὶ τοὺς παρόντας ἄχθεσθαι ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν, ὅτι τοιούτων ἀνθρώπων ἠξίωσαν ἀκροαταὶ γενέσθαι — —. Φοβοῦμαι οὖν διελέγχειν σε μή με ὑπολάβῃς οὐ πρὸς τὸ πρᾶγμα φιλονεικοῦντα λέγειν τοῦ καταφανὲς γενέσθαι ἀλλὰ πρὸς σέ· ἐγὼ οὖν, εἰ μὲν καὶ σὺ εἶ τῶν ἀνθρώπων, ὧν περ καὶ ἐγώ, ἡδέως ἄν σε διερωτῴην· εἰ δὲ μὴ ἐῴην ἄν· ἐγὼ δὲ τίνων εἰμί; τῶν ἡδέως μὲν ἂν ἐλεγχθέντων, εἴ τι μὴ ἀληθὲς λέγω, ἡδέως δ' ἂν ἐλεγξάντων, εἴ τίς τι μὴ ἀληθὲς λέγοι, οὐκ ἀηδέστερον μέντ' ἂν ἐλεγχθέντων ἢ ἐλεγξάντων· μεῖζον γὰρ αὐτὸ ἀγαθὸν ἡγοῦμαι, ὅσῳ περ μεῖζον ἀγαθόν ἐστι αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ τοῦ μεγίστου ἢ ἄλλου ἀπαλλάξαι· οὐδὲν γὰρ οἶμαι τοσοῦτον κακὸν εἶναι ἀνθρώποις, ὅσον δόξα ψευδὴς περὶ ὧν τυγχάνει νῦν ἡμῖν ὁ λόγος ὤν. Εἰ μὲν οὖν καὶ σὺ φῂς τοιοῦτος εἶναι, διαλεγώμεθα· εἰ δὲ καὶ δοκεῖ χρῆναι ἐᾶν, ἐῶμεν ἤδη χαίρειν καὶ διαλύωμεν τὸν λόγον.»

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ 7 Δεκεμβρίου 1876.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

Ἐπειδὴ ἡ Δογματικὴ δὲν εἶναι ἁπλῶς θετικὴ ἢ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ἀλλὰ θεωρητικὴ ἐπιστήμη, δὲν πρέπει ν' ἀρκῆται εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς συμφωνίας τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν περὶ πίστεως διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν μέχρι τοῦδε διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποδεικνύῃ καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν διδασκαλιῶν τῆς πίστεως πρὸς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ διδασκαλίαι τῆς πίστεως πηγάζουσιν ἐκ θείας ἀποκαλύψεως, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ἂν δύνανται διὰ τοῦ νοῦ νὰ ἐννοηθῶσι καὶ ἀποδειχθῶσιν αἱ ἀλήθειαι τῆς πίστεως καὶ ν' ἀποτελεσθῇ οὕτως ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῶν δογμάτων, καὶ ὁποῖος εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης γνώσεως αὐτῶν. Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἔννοια τῆς ἀποκαλύψεως καὶ πῶς ἡ θεία ἀποκάλυψις γίνεται προσιτὴ εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, τίς ἡ σχέσις τῆς ἐνεργείας τοῦ θείου πνεύματος πρὸς τὴν δεκτικότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ θείου πνεύματος μεταδόσεως ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι ἐνυπάρχουσαν δύναμιν πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Ἡ θεία ἀποκάλυψις κατὰ μὲν τὴν γενικωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν εἶναι φανέρωσις τοῦ Θεοῦ εἰς ἕτερόν τι. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἀρχῆς μόνος ὁ Θεὸς ὑπάρχει, ἡ ἀρχέγονος ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ συμπίπτει τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς ἐφανέρωσεν ἑαυτόν. Ὅθεν ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντι κόσμῳ καὶ ἰδίως ἐν τῷ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ δημιουργηθέντι ἀνθρώπῳ. Δημιουργήσας δ' ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀποκαλύψας ἑαυτὸν, ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸν πνεῦμα ζωῆς, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ τὸν Θεὸν ἐκ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας (Ῥωμ. Α', 19, 20). Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐκ τῆς ἀρχεγόνου ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ προερχομένη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συναίσθησις καὶ γνῶσις περὶ Θεοῦ ἐν τῇ φυσικῇ διὰ τῆς αὐτενεργείας τοῦ ἀν-

θρωπίνου πνεύματος καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἀναπτύξει αὐτῆς ἐσκοτίσθη καὶ διεστράφη, ὁ Θεὸς πρὸς φωτισμὸν τῆς σκοτισθείσης περὶ Θεοῦ συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν κατὰ ὑπερφυσικὸν καὶ ἄμεσον τρόπον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Αὕτη δὲ ἡ κατὰ ὑπερφυσικὸν καὶ ἄμεσον τρόπον φανέρωσις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ κατὰ τὴν μερικωτέραν καὶ κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως θεία ἀποκάλυψις, δι' ἧς μεταδίδοται εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ τοῦ θείου πνεύματος ὑψηλοτέρα τις ἀλήθεια, ἣν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ εὕρῃ διὰ μόνων τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Ἡ ὑπερφυσικὴ δὲ ἀποκάλυψις ὡς συνδεομένη μετὰ τῆς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι φυσικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ, ἣν ἀνακαινίζει δι' ἀποσοβήσεως τοῦ σκότους τοῦ ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας ἐπισκοτίσαντος καὶ διαστρέψαντος τὴν φυσικὴν περὶ Θεοῦ συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου (Ῥωμ. Α, 18, 21), δὲν αἴρει τὸ ἐν τῇ φυσικῇ ἀποκαλύψει ἐνυπάρχον, ἀλλὰ τελειοποιεῖ αὐτό· δὲν μεταδίδει γνώσεις ἐν ἀποτετελεσμένῃ μορφῇ, ἀλλὰ καθιστᾷ δαψιλεστέραν τὴν πηγήν, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, καὶ δὲν αἴρει τὴν αὐτενέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀλλὰ διεγείρει, ῥυθμίζει καὶ συμπληροῖ αὐτήν.

Κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως καὶ τῆς εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μεταδόσεως τῶν ἀληθειῶν αὐτῆς εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῶν ἀποκεκαλυμμένων ἀληθειῶν· διότι κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀποκαλυπτομένη θεία ἀλήθεια ὡς συνδεομένη μετὰ τῆς φυσικῆς ἀληθείας προσλαμβάνει μορφὴν ἀνθρωπίνης συνειδήσεως καὶ γνώσεως· αἱ δὲ ἀποκαλυπτόμεναι ὑπερφυσικαὶ ἀλήθειαι δὲν διαφωνοῦσιν, ἀλλὰ συμφωνοῦσι πρὸς τὰς φυσικὰς ἀληθείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἃς συμπληροῦσιν· ἐὰν δέ ποτε διαφωνῶσιν, ἡ διαφωνία προέρχεται ἐκ τῆς πλάνης, εἰς ἣν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα περιπίπτει ἐν τῇ γνώσει τῶν φυσικῶν ἢ ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν. Ἡ διὰ τῆς πίστεως δ' ἀποδοχὴ τῶν ἀληθειῶν τῆς ἀποκαλύψεως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι δὲν γίνε-

ται δι' ἄρσεως τοῦ νοῦ καὶ διὰ σβέσεως τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, ἀλλά, τοὐναντίον, δι' ἀποδόσεως τῆς ἀρχεγόνου λάμψεως, δι' εντάσεως τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ δι' ἀποσοβήσεως τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν σκότους τῆς ἀλογίας καὶ δεισιδαιμονίας. Ὅθεν ὁ Αὐγουστῖνος λέγει· «absit, ut ideo credamus, ne rationem accipiamus sive quaeramus, cum etiam credere non possumus, nisi rationales animas haberemus.» (epistol. 120 ad Consentium n° 3). Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῆς πίστεως οὐ μόνον δυνατὴ εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία. Ἐπειδὴ ἡ πίστις, εἰ καὶ προέρχεται ἐκ θείας ἀποκαλύψεως, δὲν αἴρει, ἀλλ' αἰτεῖ τὴν αὐτενέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, αἱ δὲ ἀλήθειαι τῆς πίστεως δὲν ἀντιφάσκουσι πρὸς τὰς ἀληθείας τοῦ νοῦ, ἀλλὰ συμπληροῦσιν αὐτάς, διὰ ταῦτα ὁ νοῦς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρευνήσῃ βαθέως τὴν πίστιν καὶ ν' ἀποδείξῃ, ὅσον ἔνεστι, τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς. Οἱ χριστιανοὶ ὀφείλουσι νὰ γινώσκωσιν, ὅσον ἔνεστι, τὸν λόγον τῆς πίστεως αὐτῶν «ὄντες ἕτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» κατὰ τὸν ἀπόστολον Πέτρον (Α'. Πέτρ. Γ', 15). Τίνι δὲ τρόπῳ δύναται ν' ἀποτελεσθῇ ἡ γνῶσις αὕτη τῆς πίστεως καὶ ὁποῖος εἶναι ὁ χαρακτὴρ αὐτῆς;

Ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῶν ἐξ ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως προερχομένων ἀληθειῶν ἀποτελεῖται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡ γνῶσις τῶν ἀληθειῶν τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως. Αἱ ἀλήθειαι τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱονεὶ γεγραμμέναι ἔν τε τῇ ἐξωτερικῇ φύσει καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι, ὅπερ δύναται ὁπωσδήποτε ν' ἀναγινώσκῃ καὶ ἐννοῇ αὐτὰς διὰ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δνάμεων. Οὕτως ἐκ μὲν τῶν διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων παραγομένων ἀντιλήψεων τῶν ὄντων τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως ἀποτελοῦνται αἱ ἀναπαραστάσεις, ἐξ αὐτῶν δὲ διὰ τῆς διανοίας ἀποτελοῦνται αἱ ἔννοιαι, αἱ κρίσεις καὶ οἱ συλλογισμοί· διὰ δὲ τοῦ ἐποπτικοῦ νοῦ ἀποτελεῖται ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς· διὰ δὲ τῆς ὑπερβατικῆς συναισθήσεως ἡ ψυχὴ οἱονεὶ πτεροφυοῦσα καὶ τὰ ὅρια τοῦ αἰσθητοῦ καὶ περιωρισμένου κόσμου ὑπερβαίνουσα ἀνίπταται εἰς

τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπερτάτου πνευματικοῦ Ὄντος, ἣν διὰ τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ διασαφηνίζει καὶ κατανοεῖ, ὅσον ἔνεστιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ τῆς ἁμαρτίας ἐσκοτίσθη καὶ διεςράφη ἡ δύναμις, δι' ἧς ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ ὀρθῶς τὸν Θεὸν, ἦτο ἀνάγκη τὴν φυσικὴν ταύτην ἀποκάλυψιν νὰ φωτίσῃ, ἐνισχύσῃ καὶ συμπληρώσῃ ὑπερφυσική τις ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι, ἔνθεν μὲν ἐξωτερικὴ φανέρωσις δι' αἰσθητῶν σημείων θείας τινὸς ἀληθείας, ἔνθεν δὲ ἐσωτερικὴ ἔμπνευσις ἢ θεοπνευστία ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ταύτης ἀποκαλύψεως δὲν μεταβάλλεται ὁ τρόπος τῆς γνώσεως τῶν θείων ἀληθειῶν καὶ ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀλλὰ μόνον ἡ πηγὴ τῶν θείων ἀληθειῶν καθίσταται δαψιλεστέρα καὶ καθαρωτέρα· διότι, ὡς ἐκ τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως καὶ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς πείρας τοῦ πνεύματος διὰ τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου παράγονται αἱ διάφοροι ἐπιστημονικαὶ γνώσεις, οὕτω καὶ ἐκ τῶν διὰ θείας ἀποκαλύψεως μεταδιδομένων ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν καὶ μετὰ τῶν φυσικῶν ἀληθειῶν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι συναπτομένων παράγεται διὰ τῆς διανοίας καὶ τοῦ ἐποπτικοῦ νοῦ ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις αὐτῶν.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀλήθεια, ἥ τε φυσικὴ καὶ ἡ ὑπερφυσική, δὲν παράγεται ὑπὸ τοῦ διασκεπτικοῦ καὶ ἐποπτικοῦ νοῦ, ἀλλ' εἶναι δεδομένη εἴτε ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἢ ἐσωτερικῇ πείρᾳ, εἴτε ἐν τῇ θείᾳ ἀποκαλύψει, ὁ δὲ διασκεπτικὸς καὶ ἐποπτικὸς νοῦς εἶναι οὐχὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τὸ ὄργανον ἢ μέσον τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως αὐτῆς· διότι ὁ νοῦς δὲν παράγει διὰ νοήσεως τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μόνον τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας, τῆς πηγαζούσης ἔκ τινος πηγῆς ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τοῦ νοῦ. Καθολικὴ δὲ μορφὴ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως προερχομένης ἀληθείας εἶναι ἡ πίστις, ἡ δὲ ἔννοια δὲν δύναται νὰ ἦναι καθολική, οὐσιώδης καὶ ἐντελὴς μορφὴ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς· διότι οὔτε πάντες δύνανται νὰ ἐννοῶσι διὰ τοῦ νοῦ τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλήθειαν, οὔτε οἱ δυνάμενοι νὰ ἐννοῶσι δύνανται νὰ ἐννοῶσιν αὐτὴν ἐντελῶς, ἀλλ'

ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ὑπὸ τοῦ περιωρισμένου ἀνθρωπίνου νοῦ ἡ ὑπερβαίνουσα τὰ ὅρια αὐτοῦ ὑπερφυσικὴ ἀλήθεια. Οὐ μόνον δὲ αἱ ὑπερφυσικαὶ ἀλήθειαι τῆς ἀποκαλύψεως δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν ἐντελῶς, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ φυσικαὶ ἀλήθειαι αἱ ἐκ τῆς φυσικῆς ἐν τοῖς δημιουργήμασιν ἀποκαλύψεως προερχόμεναι· διότι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ ἐν ἑαυτῷ οὔτε ἅπαντα τὸν ἄπειρον κόσμον, οὔτε τινῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἅπασαν τὴν οὐσίαν καὶ ἅπαντας τοὺς νόμους, καθ' οὓς ἐνεργοῦσι.

Φιλοσοφικόν τι σύστημα, οὗ τινος ἀρχηγέτης κατὰ τὴν νεωτέραν φάσιν τῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ Καρτέσιος, θεωροῦν τὸν μὲν νοῦν ὡς πηγὴν τῆς ἀληθείας, τὴν δὲ ἔννοιαν ὡς τὴν οὐσιώδη καὶ καθολικὴν μορφὴν τῆς συνειδήσεως αὐτῆς, σπουδάζει νὰ παραγάγῃ τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ ἐκ τῆς πείρας ἀλλ' ἐκ τοῦ νοῦ διὰ καθαρᾶς νοήσεως. Ἡ ἀρχὴ, ἐφ' ἧς στηρίζεται τὸ σύστημα τοῦτο συνεπάγεται ἀναγκαίως τὸν πανθεϊσμὸν, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ συστήματος τοῦ ἰδανισμοῦ, ὅπερ παράγει τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῶν προτέρων, ἤτοι ἐκ τοῦ νοῦ, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς πείρας· διότι ἐκ τοῦ συστήματος τοῦ Καρτεσίου ἀνεπτύχθη τὸ πανθεϊστικὸν σύστημα τοῦ Σπινόζα, μεθ' οὗ, ὡς καὶ μετὰ τοῦ συστήματος τοῦ Καντίου, συνδέονται στενῶς τὰ πανθεϊστικὰ συστήματα τοῦ Φιχθίου καὶ Σχελιγγίου καὶ μάλιστα τὸ τοῦ Ἑγέλου, ὅπερ εἶναι ἡ ἀναγκαία συνέπεια τῆς ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου τεθείσης ἀρχῆς, καίπερ μὴ πανθεϊστικῶς ὑπ' αὐτοῦ ἐννοουμένης. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἑγέλου ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι δεδομένη ἐν τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ παράγεται ἐκ τοῦ νοῦ διὰ καθαρᾶς νοήσεως· ἡ συνείδησις δ' αὐτῆς ἐν τῇ ἀντιλήψει, ἐν τῷ αἰσθήματι καὶ ἐν τῇ παραστάσει εἶναι κατὰ μὲν τὴν μορφὴν αἰσθητὴ, κατὰ δὲ τὸ περιεχόμενον περιωρισμένη. Μόνη δὲ ἡ θεωρητικὴ ἔννοια, ἐν ᾗ πᾶν αἰσθητὸν καὶ περιωρισμένον ἐξαλείφεται, ἡ δὲ ἀλήθεια λαμβάνεται ὡς αὕτη εἶναι καθ' ἑαυτὴν, εἶναι ἡ καθαρὰ καὶ ἀπόλυτος γνῶσις τῆς ἀληθείας. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν τῇ θεωρητικῇ ἐννοίᾳ συνείδησις τῆς ἀληθείας εἶναι ἐξ ἀνάγκης κατά τε τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ

τὴν μορφὴν διάφορος τῆς κοινῆς ἢ ἐμπειρικῆς συνειδήσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἀντιλήψει ἢ παραστάσει· ἑπομένως ἐν ἀμφοτέραις ταῖς μορφαῖς ταύταις, ἤτοι ἐν τῇ παραστάσει καὶ τῇ ἐννοίᾳ, δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ περιεχόμενον ἀλήθεια μόνον ἐν διαφόροις μορφαῖς, ἀλλ' εἶναι διάφορος κατά τε τὴν μορφὴν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον. Ἀλλ' ἡ φιλοσοφικὴ αὕτη συνείδησις τῆς ἀληθείας ἀντιτίθεται οὐσιωδῶς πρὸς τὴν καθολικὴν συνείδησιν αὐτῆς. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὴν καθολικὴν συνείδησιν γινώσκεται τὸ σφαλερὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ συστήματος τούτου, καθ' ἣν ὁ νοῦς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ ἔννοια ἡ οὐσιώδης μορφὴ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς· διότι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀλήθεια δυναμένη νὰ γνωσθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει αὕτη νὰ ἦναι προσιτὴ εἰς πάντας, ἵνα ἡ περὶ αὐτῆς πεποίθησις ἀποβῇ κοινὴ πεποίθησις πάντων, τοὐλάχιστον ἐκείνη ἡ ἀλήθεια, ἥτις εἶναι τοσοῦτον ἀναγκαία εἰς τὸν λογικὸν ἄνθρωπον, ὅσον εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον ἡ τροφή, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ, τὸ φῶς κτλ. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια δὲν δύναται νὰ ἦναι προσιτὴ εἰς πάντας, ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ πηγὴ καὶ πεποίθησις αὐτῆς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς ἐπιστημονικῆς νοήσεως καὶ ἄμεσος αὐτῆς συνείδησις, ἀλλὰ παράγηται μόνον ἐκ τοῦ νοῦ διὰ θεωρητικῆς νοήσεως ἐν τῇ μορφῇ τῆς θεωρητικῆς ἐννοίας. Κατὰ ταῦτα ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας εἶναι ἀναγκαίως ἐκτὸς τῆς νοήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὁ δὲ νοῦς καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως αὐτῆς, οὐχὶ δὲ ἡ πηγὴ αὐτῆς.

Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα δύναται ν' ἀποτελεσθῇ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τῶν δογμάτων. Ἡ διὰ τοῦ νοῦ γνῶσις τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως ἀποτελεῖται διὰ τῆς συναφείας αὐτῆς μετὰ τῆς γνώσεως τῆς φυσικῆς ἀληθείας τῆς παραγομένης διὰ τοῦ νοῦ ἐκ τῆς πείρας καὶ διὰ τῆς εὑρέσεως ἀναλογιῶν τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας πρὸς τὴν διὰ τοῦ νοῦ παραγομένην φυσικὴν ἀλήθειαν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν εὑρίσκεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἔννοια τοῦ δόγματος, εὑρίσκεται καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀλη-

θείας αὐτοῦ· διότι ἥ τε ἐπιστημονικὴ ἔννοια τοῦ δόγματος καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' εὑρίσκονται συγχρόνως. Ὡς δὲ ἡ φιλοσοφία διὰ τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ ἐρευνῶσα τήν τε ἐξωτερικὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον ὁρίζει καὶ ἀποδεικνύει τὰς φυσικὰς ἀληθείας καὶ οὕτως ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν αὐτῶν, οὕτω καὶ ἡ δογματικὴ διὰ τῆς διανοίας καὶ τοῦ νοῦ ὁρίζει καὶ ἀποδεικνύει, ὅσον ἔνεστι, τὰς ἐκ θείας ἀποκαλύψεως προερχομένας ἀληθείας τῆς πίστεως. Ὡς ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία ὁρμᾶται ἐκ τῶν ἐμπειρικῶς δεδομένων ἀληθειῶν, οὕτω καὶ ἡ δογματικὴ ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδασκαλιῶν τῆς πίστεως. Ὡς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἡ διάνοια καὶ ὁ νοῦς εἶναι τὸ ὄργανον, δι' οὗ αἱ διὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων παραγόμεναι ἀντιλήψεις τῶν ὄντων ἀνάγονται εἰς ἐπιστημονικὰς ἐννοίας καὶ ἀποδεικνύεται ἡ ἀλήθεια αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐν τῇ δογματικῇ ἡ διάνοια καὶ ὁ νοῦς εἶναι τὸ ὄργανον, δι' οὗ τὰ δόγματα τῆς πίςεως γινώσκονται ἐπιστημονικῶς καὶ ἀποδεικνύεται ἡ ἀλήθεια αὐτῶν.

Μετὰ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως τῶν δογμάτων συνδέεται καὶ ἡ ἀναίρεσις τῶν κατὰ τῆς γνώσεως ταύτης ἀντιταττομένων ἐνστάσεων. Κατά τινας δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὅτι τὰ μυστήρια τῆς πίστεως εἶναι ἀληθῆ καὶ ἀπόδεκτα εἰς τὸν νοῦν, ἀλλὰ μόνον ὅτι δὲν εἶναι λογικῶς καὶ μεταφυσικῶς ἀδύνατα, τουτέστιν ὅτι δὲν ἀντιφάσκουσι πρὸς ἑαυτὰ καὶ πρὸς ἀναντιῤῥήτους τινὰς ἀληθείας τοῦ νοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀπόδειξις ὅτι τὰ δόγματα τῆς πίστεως δὲν εἶναι λογικῶς καὶ μεταφυσικῶς ἀδύνατα στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς τὸν νοῦν συμφωνίας αὐτῶν· ἑπομένως δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ὅσον ἔνεστι, καὶ ὅτι τὰ δόγματα τῆς πίστεως εἶναι ἀληθῆ καὶ ἀπόδεκτα εἰς τὸν νοῦν. (*)

Εἴπομεν ὅτι ἡ Δογματικὴ προτίθεται ν' ἀποδείξῃ καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν διδασκαλιῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως πρὸς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ ν' ἀποτελέσῃ δι' αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν

(*) Πρβλ. Kuhn Einleitung in die catholische Dogmatik § 14.

γνῶσιν τῶν δογμάτων. Ἡ ἐπιστημονικὴ δ' αὕτη γνῶσις δὲν εἶναι ἄρσις τῆς πίστεως, ἀλλ' εἶναι αὐτὴ ἡ πίστις, ὡς διὰ τοῦ νοῦ γινώσκεται καὶ ἐννοεῖται, ὅσον ἔνεστιν· καθ' ὅσον ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη γνῶσις ὁρμᾶται ἐκ τῆς πίστεως, ἥτις προηγεῖται τῆς γνώσεως· διότι κατὰ τὸν Ἀλεξανδρέα Κλήμεντα· «πίστις μὲν οὖν ἐνδιάθετόν τί ἐστιν ἀγαθὸν καὶ ἄνευ τοῦ ζητεῖν τὸν Θεὸν ὁμολογοῦσα εἶναι τοῦτον καὶ δοξάζουσα ὡς ὄντα· ὅθεν χρὴ *ἀπὸ ταύτης ἀναγόμενον τῆς πίστεως καὶ αὐξηθέντα ἐν αὐτῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τὴν περὶ αὐτοῦ κομίσασθαι, ὡς οἷόν τέ ἐστι, γνῶσιν.*» (στρωμ. βιβλ. Ζ' σελ. 731, c). Περὶ δὲ τῆς σχέσεως τῆς πίστεως πρὸς τὴν γνῶσιν λέγει ὁ αὐτὸς Κλήμης· «ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, τῶν κατεπειγόντων γνῶσις· ἡ γνῶσις δὲ ἀπόδειξις τῶν διὰ τῆς πίστεως παρειλημμένων ἰσχυρὰ καὶ βεβαία διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομουμένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ' ἐπιστήμης καταληπτὸν παραπέμπουσα.» (σελ. 732, d). Ὁ δὲ Αὐγουστῖνος λέγει· «intelligere vis? crede; intellectus enim merces est fidei.» (Tract. in Joan. 29, 6) καὶ ἀλλαχοῦ· «ea recta quaerentis intentio est, quæ *proficiscitur a fide;* certa enim fides utcunque inchoat cognitionem. Cognitio vero certa non perficietur, nisi post hanc vitam. De credendis nulla infidelitate dubitemus; de intelligendis nulla temeritate affirmemus (de trinit. 9, 1). Ἡ πίστις, ἐξ ἧς ὁρμᾶται ἡ γνῶσις, ὡς ἐλευθέρα ἀποδοχὴ ἀληθειῶν ἐκ θείας αὐθεντίας προερχομένων, εἶναι προϊὸν οὐ μόνον τῆς θείας χάριτος, ἀλλὰ καὶ τινος ἠθικῆς ἅμα καὶ διανοητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου· ἑπομένως ἡ πίστις δὲν παράγεται μόνον διὰ τῆς διανοίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ ἑνότητι τῆς διανοίας, τῆς βουλήσεως καὶ πασῶν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Βάσις δὲ τῆς πίστεως εἶναι ἡ συναίσθησις, ἣν συνοδεύουσιν αἱ λοιπαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Αἱ ἀλήθειαι τῆς πίστεως δὲν δύνανται ν' ἀποδειχθῶσι μετὰ γεωμετρικῆς ἀναγκαιότητος οὐ μόνον ὡς ἐκ θείας ἀποκαλύψεως προερχόμεναι, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχουσαι ἠθικὸν χαρακτῆρα·

διότι αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην δὲν δύνανται ν' ἀποδειχθῶσι μετ' ἀκριβείας (Ἠθικ. Νικομ. I, 1, 1094, πρβλ. I, 7, 1098). Ἐὰν δ' ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ βεβαιότης ἡμῶν περὶ ἠθικῆς τινος γνώσεως, θέλομεν εὑρεῖ ὅτι αὕτη, εἰ καὶ δὲν εἶναι αὐθαίρετος, ἀλλὰ δύναται πολλαχῶς ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἀλήθεια αὐτῆς, οὐδέποτε ὅμως δύναται ν' ἀποδειχθῇ μετὰ λογικῆς ἀναγκαιότητος· διότι πᾶσα ἀπόδειξις περὶ ἠθικῆς τινος ἀληθείας εἶναι ἀνεπαρκὴς ἄνευ πεποιθήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ δύναμιν καὶ εἰς ὑψηλόν τινα προορισμὸν καὶ ἄνευ ἐνδομύχου βεβαιότητος περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ. Ὅπου δὲ ἡ ἄμεσος πεποίθησις εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ταύτην δύναμιν καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον προορισμὸν εἶναι νεκρὰ, ἐκεῖ οὐδεμία λογικὴ ἀπόδειξις δύναται νὰ ζωοποιήσῃ αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος πρὸς γνῶσιν τῶν ἠθικῶν ἀληθειῶν πρέπει νὰ θέλῃ νὰ πράττῃ αὐτάς. Τοῦτο δὲ ἀνεγνώρισαν καὶ οἱ ἐπισημότατοι τῶν φιλοσόφων, οἵτινες ἠρεύνησαν τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς ἀληθείας. Τὸ κατηγορικὸν πρόσταγμα τοῦ Καντίου «πράττε οὕτως, ὥστε τὸ ἀξίωμα τῆς βουλήσεώς σου νὰ δύνηται ἑκάστοτε νὰ ἰσχύῃ συγχρόνως ὡς ἀρχὴ γενικῆς τινος νομοθεσίας» καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Φιχθίου τεθεῖσα ἀρχὴ τῆς ἀπολύτως ἐλευθέρας νοήσεως, δὲν ἀποδεικνύονται μετὰ λογικῆς ἀναγκαιότητος. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ ἀλήθεια δὲν πρέπει νὰ χωρίζηται ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας· διότι πᾶσα ἠθικὴ ἀλήθεια δὲν δύναται νὰ παραχθῇ ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὡς σπουδάζει νὰ παραγάγῃ αὐτὴν ὁ Κάντιος καὶ ἄλλοι τινὲς φιλόσοφοι, οἵτινες, θέλοντες ν' ἀνυψώσωσι τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ἀπολύτου αὐτονομίας ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἀπολύτου νομοθέτου, παρεγνώρισαν ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀλήθεια, πρὶν ἢ γνωσθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὑπάρχει ἀϊδίως ἐν τῷ θείῳ νῷ· ἑπομένως καὶ αἱ περὶ τῶν ἠθικῶν ἀληθειῶν γνώσεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπαύγασμα τῶν ἐν τῷ ἀϊδίῳ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ περιεχομένων θείων ἰδεῶν. Ὅθεν καὶ ἡ ἠθικὴ γνῶσις καὶ ὁ ἠθικὸς βίος, ὡς καὶ ἡ θρησκευτικὴ γνῶσις καὶ ὁ θρησκευτικὸς βίος, ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἔν τινι ὑψηλοτέρᾳ δυνάμει, πρὸς ἣν πρέπει τὸ ἀν-

θρώπινον πνεῦμα ν' ἀνυψοῦται καὶ διατελῇ ἐν κοινωνίᾳ· διότι καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι ἔχουσι θρησκευτικόν τινα χαρακτῆρα.

Οὐ μόνον δὲ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀλήθειαι δὲν δύνανται ν' ἀποδειχθῶσι μετὰ λογικῆς ἀναγκαιότητος, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ φυσικαὶ ἀλήθειαι. Ὁ μέγας φιλόσοφος Λεϊβνίτιος λέγει· «ἀνεκάλυψα ὅτι οἱ νόμοι τῆς κινήσεως ἐν τῇ φύσει *δὲν δύνανται ν' ἀποδειχθῶσιν ἀπολύτως ὡς γεωμετρική τις πρότασις*, ἀλλ' οὐδὲ ἔχουσι ἀνάγκην ν' ἀποδειχθῶσι· διότι *δὲν προέρχονται ὅλως ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναγκαιότητος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς τελειότητος καὶ τάξεως, καθ' ὅσον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς καὶ σοφίας τοῦ Θεοῦ.* Δύναμαι μὲν ν' ἀποδείξω πολλαχῶς τοὺς νόμους τούτους, ἀλλὰ πάντοτε *πρέπει νὰ προϋποτεθῇ τι, ὅπερ δὲν εἶναι κατὰ γεωμετρικὴν ἀναγκαιότητα.* Οὕτως οἱ καλοὶ οὗτοι νόμοι εἰσὶν *ἀξιοθαύμαστος ἀπόδειξις σοφοῦ καὶ ἐλευθέρου Ὄντος, κατὰ τοῦ συστήματος τῆς ἀπολύτου ἀναγκαιότητος.*» (Theodicée 3 § 345). Καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλοι φιλόσοφοι καὶ φυσιογνῶσται ἐπισημότατοι ὁμολογοῦσι τὰ ὅρια τῶν περὶ φύσεως γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀτέλειαν αὐτῶν. Ἰδίως δὲ ὁ διάσημος φυσιογνώστης Du Bois-Reymond, καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἀποφαίνεται ὅτι «ἡ ἡμετέρα γνῶσις περὶ τῆς φύσεως περικλείεται μεταξὺ δύω ὁρίων, ἅτινα διαγράφουσιν εἰς αὐτὴν αἰωνίως ἔνθεν μὲν τὸ ἀδύνατον τῆς κατανοήσεως τῆς οὐσίας τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὕλης, ἔνθεν δὲ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐξηγήσεως τῶν διανοητικῶν φαινομένων διὰ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν ὅρων. Ἐντεῦθεν τῶν ὁρίων τούτων ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως εἶναι κυρίαρχος....πέραν δὲ τῶν ὁρίων τούτων παύει ἡ κυριαρχία αὐτῆς καὶ οὐδέποτε θέλει δυνηθῇ νὰ ὑπερπηδήσῃ αὐτά.» (Ueber die Grenzen der Naturerkenntniss. Leipzig τρίτη ἔκδ. Veit et comp. 1873, μετάφρ. γαλλικ. ἐν Revue scientifique de la France et de l' Etranger N° 15. ἔτ. 1874).

Ἂν λοιπὸν αἱ περὶ φύσεως γνώσεις καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀλήθειαι δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν ἐντελῶς καὶ ν' ἀποδειχθῶσι μετὰ

λογικῆς ἀναγκαιότητος, πολλῷ μᾶλλον αἱ ὑπερφυσικαὶ ἀλήθειαι δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν ἐντελῶς καὶ ν' ἀποδειχθῶσι μετὰ τοιαύτης ἀναγκαιότητος. Δυνάμεθα μὲν νὰ εἰσδύωμεν πάντοτε βαθύτερον εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἀληθειῶν τούτων καὶ νὰ καθιστῶμεν ταύτας ἐν ἡμῖν αὐτοῖς σαφεστέρας, οὐδέποτε ὅμως θέλομεν δυνηθῆ νὰ ἐννοήσωμεν αὐτὰς ἐντελῶς. Ὅθεν πᾶσα γνῶσις τοῦ ἀνθρώπου συνοδεύεται πάντοτε ὑπό τινος συνειδήσεως ἀγνοίας. Καὶ ὁ σοφώτατος τῶν φιλοσόφων μετὰ βαθεῖαν ἔρευναν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ σύμπαντος θέλει ὁμολογήσει ὁπωσδήποτε μετὰ τοῦ Σωκράτους ὅτι *ἓν οἶδεν ὅτι οὐδὲν οἶδε*, καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην γνῶσιν τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ εἶναι ὡς ὁ Σωκράτης πάντων σοφώτατος (Πλάτων. ἀπολογ.). Ἡ τοιαύτη δὲ γνῶσις τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ συνοδεύεται ὑπό τινος αἰσθήματος λύπης καὶ διεψευσμένης ἐλπίδος, ὡς ἡ τοῦ Ἐλεάτου Ξενοφάνους, ὅστις ὠδύρετο λέγων (Σέξτ. Ἐμπειρικ. ὑποτυπ. 1, § 224)·

Ὡς καὶ ἐγὼν ὄφελον πυκινοῦ νόου ἀντιβολῆσαι
ἀμφοτερόβλεπτος· δολίῃ δ' ὁδῷ ἐξαπατήθην
πρεσβυγενὴς ἔτ' ἐὼν καὶ ἀπενθήριστος ἁπάσης
σκεπτοσύνης· ὅππη γὰρ ἐμὸν νόον εἰρήσαιμι,
εἰς ἓν ταὐτό τε πᾶν ἀνελύετο· πᾶν δ' ἐὸν αἰεὶ
πάντῃ ἀνελκόμενον μίαν εἰς φύσιν ἵσταθ' ὁμοίην.

Ὁ δὲ ἀληθὴς θεολόγος ὁρμώμενος ἐκ τῆς πίστεως ὡς τῆς καθολικῆς μορφῆς τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας καὶ τῆς βάσεως πάσης γνώσεως αὐτῆς, σπουδάζει διὰ τοῦ νοῦ νὰ ἐννοήσῃ καὶ γνωρίσῃ τὰς ἀληθείας αὐτῆς, ὅσον ἔνεστιν. Ἡ γνῶσις δ' αὕτη δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν διάφορος τῆς πίστεως, ἀλλ' εἶναι αὐτὴ ἡ πίστις ὅσον ἔνεστι μετὰ λόγου. Τὴν τοιαύτην μετὰ λόγου πίστιν, ὅσον ἔνεστι, προτίθεται ν' ἀποτελέσῃ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως ἡ Δογματική. Ὅθεν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς Δογματικῆς δύναται νὰ ἐκφρασθῇ οὕτω· *πιστεύω, ἵνα ἐννοῶ, καὶ ἐννοῶ, ἵνα μετὰ λόγου πιστεύω*. Ἡ τοιαύτη πίστις δὲν συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς διεψευσμένης

ἐλπίδος, ὡς ἡ γνῶσις τῆς ἀγνοίας τοῦ φιλοσόφου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐν τῷ πολυκυμάντῳ ὠκεανῷ τοῦ προσκαίρου τούτου βίου παρηγόρου ἐλπίδος τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τῆς γλυκείας ἐκείνης ἐλπίδος, ἣν καὶ ὁ Πίνδαρος γινώσκει λέγων·

γλυκεῖά οἱ καρδίαν ἀτάλλοισα γηροτρόφος συναορεῖ
ἐλπίς, ἃ μάλιστα θνατῶν
πολύστροφον γνώμαν κυβερνᾷ.
(παρὰ Πλάτωνι ἐν πολιτείᾳ.)

ΖΗΚΟΣ ΡΩΣΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΝΗΣΟΣ ΚΑΙ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ.

Νῆσοι γενικώτερον ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐκαλοῦντο προσέτι καὶ οἱ τόποι, οὓς περιέχουσι κατὰ μέρος ἢ πάντοθεν καὶ διαῤῥέουσιν ὕδατα ἠπειρωτικά, λιμνῶν, πηγῶν, ῥυάκων, ποταμῶν καὶ εὐρίπων. Οὕτως ἡ τοποθεσία τοῦ 'Αρκαδικοῦ 'Ορχομενοῦ ἐκαλεῖτο κατὰ Διονύσιον τὸν 'Αλικαρνασσέα Νῆσος (Βουρσ. Γεωγρ. 2, 204, 1), ἀρδευομένη καὶ περιεχομένη ὑφ' ὑδάτων σχεδὸν πανταχόθεν, διότι ἀπὸ δυσμῶν διαῤῥέουσι τὸ ὑπέρτερον 'Ορχομένιον πεδίον τά τε ὕδατα τῶν πηγῶν τῶν περικειμένων προπόδων τῶν ὀρέων Θαυμασίου τε καὶ 'Οστρακίνας καὶ τὰ τῆς πηγῆς τοῦ ὄρους, τοῦ ἔχοντος τὰ ἐρείπια τοῦ 'Ορχομενοῦ (Παυσ. 8, 13, 2), συῤῥέοντα ἀπὸ μεσημβρίας δι' ἐδάφους ἐπικλινοῦς καὶ χαράδρας, μνημονευομένης ὑπὸ Παυσανίου, καὶ φερόμενα εἰς τὸ ταπεινότερον 'Ορχομένιον πεδίον (Παυσ. 8, 13, 4. 23, 2), καθ' ὃ ῥέουσιν ἀπ' ἀνατολῶν καὶ τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν Τενειῶν, ἀναβλυζουσῶν ἀπὸ τῶν βορειανατολικῶν ῥιζῶν τοῦ ὄρους Τραχέος (Παυσ. 8, 13, 4—5), συναποτελοῦντα καὶ μετὰ τῶν ὑδάτων τῆς Καφυάτιδος λίμνην καὶ ποταμόν, πίπτοντα εἰς βάραθρον ὄρους, κειμένου μεταξὺ τοῦ προσαρκτίου ὀρεινοῦ μέρους τοῦ ὑπερτέρου 'Ορχομενίου πεδίου καὶ Καφυάτιδος, ἔχον

ἔκρυσιν εἰς θέσιν Ῥεῦνος, ἔνθα ὑπάρχουσιν αἱ πηγαὶ τοῦ ἀενάου ποταμοῦ Τράγου (Παυσ. 8, 23, 2).

Νᾶσοι ἐκαλεῖτο καὶ ἡ κωμηδὸν τὸ πάλαι κατοικουμένη ταινιώδης κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ Τράγου (Παυσ. 8, 23, 2 καὶ 8) ἀπ' ἄρκτου τῶν ὀρέων Κνακάλου τε καὶ Θαυμασίου, ἣν διαῤῥέουσι τὰ πηγαῖα καὶ χειμέρια ὕδατα τῶν χωρίων Κώμης καὶ Δάρα (α), ὁ ποταμὸς Μαλοίτας ἐπὶ τῷ Μυλάοντι τοῦ Μεθυδρίου καὶ ὁ Τράγος, ὃν ἐργάζονται καὶ πάντα τὰ ἄλλα διὰ τῆς κοιλάδος αὐτοῦ ἐρχόμενα ὕδατα. Ἄλλαι Νᾶσοι τῆς Ἀρκαδίας ἦσαν ἐν Κλειτορίᾳ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Λάδωνος (Παυσ. 8, 25, 2), ἀφ' ὧν Νάσων χωρίον τι καλεῖται καὶ νῦν Νάσια. Κοράκων νᾶσος (Παυσ. 8, 25, 12) ὠνομάζετο ὁ δελτοειδὴς χῶρος μεταξὺ Ἀλφειοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν συμβαλλόντων βραχιόνων τοῦ Λάδωνος (Βουρσ. Γεωγρ. 2, 256, 4), περὶ πεντεκαίδεκα στάδια ἀπὸ Ἡραίας.

Καὶ ἐν τῷ Ὁμηρικῷ Καταλόγῳ πόλεις τῆς Ἀρκαδίας Ἐνίσπη, Στρατίη καὶ Ῥίπη ἦσαν νῆσοι ἐν τῷ Λάδωνι κατὰ τὴν πάλαι δόξαν τῶν εἰδημόνων τῆς Ὁμηρικῆς Γεωγραφίας, οὐχ ὑγιᾶ κατὰ Παυσανίαν (8, 25, 12—13), ἐπειδὴ ἀδύνατόν ἐστι νὰ περιέχωνται κύκλῳ πόλεις ὑπὸ τοῦ Λάδωνος. Ἐν τούτοις τόποι παραποτάμιοι, διαῤῥεόμενοι μάλιστα καὶ περιῤῥεόμενοι πάντοθεν ἢ ἐν μέρει ὑπὸ ποταμῶν ἢ βραχιόνων ποταμοῦ καὶ δι' εὐρίπων, καθάπερ ἡ Μαντίνεια ὑπὸ τῶν τοῦ συνωνύμου τῷ Λάδωνι Ὄφεως, ἠδύναντο οὐχὶ ἀλόγως νὰ ἔχωσι τὴν ἐπωνυμίαν τῶν νήσων ἢ ἄλλην συνώνυμον κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθος τοῦ ὀνομάζειν τὰ πράγματα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῶν. Καὶ νῦν ἔτι τόποι παραποτάμιοι καὶ κατάῤῥυτοι προσαγορεύονται ὁμοίως. Οἷον τὸ κατάῤῥυτον πεδίον μεταξὺ τοῦ Ἐνιπέως, συῤῥέοντος νῦν μετὰ τοῦ Κυθήρου ἢ Κυθηρίου ἢ Ἰάωνος (Βουρσ. Γεωγρ. 2, 288,

(α) Ὁ Λήκιος (Μωρ. 2, 270) τὴν λέξιν Τάρα θεωρεῖ πιθανὴν παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος Τράγου· ἡ λέξις ὅμως φαίνεται Ἀλβανική, διότι χωρίον Δάρα ὑπάρχει ἐν Τριφυλίᾳ καὶ Παλαιοντάρα ἐν Κλειτορίᾳ (Ῥαγκ. Ἑλλ. 2, σ. 200 καὶ 582), οἰκηθέντων καὶ τῶν τριῶν τούτων μερῶν ὑπ' Ἀλβανῶν.

1), ἀπὸ τῆς κοιλάδος τῆς πάλαι πόλεως καὶ πηγῆς Σαλμώνης, Ἀλφειοῦ καὶ τῆς πηγῆς Ἀρεθούσης κατὰ τὸ ἄλσος τῆς Ἀλφειονίας ἢ Ἀλφειούσης Ἀρτέμιδος, ἀπέχον τῆς Ὀλυμπίας περὶ τὰ ὀγδοήκοντα στάδια κατὰ Στράβωνα (343) καλεῖται ἔτι καὶ νῦν Νησίον. Νουσᾶς καλεῖται ποταμὸς ἐν Ψωφῖδι, ῥέων ἐξ ὁμωνύμου χωρίου καὶ ἐμβάλλων εἰς Ἐρύμανθον, καλούμενος ὑπὸ μὲν τοῦ Πολυβίου (4, 70) λάβρος χειμάῤῥους, ὑπὸ δὲ τοῦ Παυσανίου (8, 24, 3) Ἀροάνιος (Λήκ. Μωρ. 2, 241). Τὰ ὀνόματα Νουσᾶς καὶ Νοῦς, ποταμός, συνεμβάλλων εἰς Ἀλφειὸν ἐπὶ τῷ Μυλάοντι τῆς Θεισόας τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ Κυνουραίων (Παυσ. 8, 27, 4. 38, 9), ἔχουσιν ἐγγυτέραν μὲν συγγένειαν πρὸς τὸ νέω καὶ τὰ σύστοιχα αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ τὸ νῆσος, ἀπωτέραν δὲ πρός τε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὀνόματος Ἀροανίου καὶ τὴν λέξιν ἀνία, σημαίνουσαν ὕδωρ ἢ ποταμὸν ἐν τῇ Πελασγικῇ καὶ παλαιᾷ Αἰολικῇ διαλέκτῳ καὶ συγγενεύουσαν καὶ πρὸς τὸ ὄνομα τῶν ἐν Λατίῳ καὶ Ἤλιδι ποταμῶν Ἀνίανος καὶ Λευκυανία, καὶ πρὸς τὸ τῶν Αἰνιάνων, ἅτε κατοικούντων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχειοῦ (Λήκ. Μωρ. 2, 210). Καὶ ἐκ τῆς ταὐτότητος τοῦ Ἀροανίου τῆς Ψωφῖδος τῷ ποταμῷ Νουσᾷ ἀναφαίνεται τὸ ἔτυμον τούτων τῶν λέξεων· μεθ' ὧν φαίνονται συνεχόμεναι καὶ ἄλλαι, οἷον Ἀλίαι, ποταμὸς Λατίου, Ἀλείσιος, βραχίων Ἐνιπέως (Βουρσ. Γεωγρ. 2, 289, 2), Ἄνα ἢ Ἄνας, ποταμὸς Ἱσπανίας, ὁ καὶ Γουαδιάνας, τοῦ γούα Ἀραβιστὶ σημαίνοντος ὕδωρ, Τάναϊς ἢ Τάναι ἢ Τανός, πόλις παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν (Θησ. Λατ. Γλώσ. ἐν λ.), Tanas, ae ἢ Tanais, ποταμὸς Νουμιδίας (Sall. 6. j. 90), Τάναος, ποταμὸς Ἀργολίδος (Παυσ. 2, 38, 7). Καὶ τὸ ὄνομα χωρίου τινὸς Θάνα περὶ τὴν παλαιὰν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ, παλαιᾶς χώρας, ἤτοι πόλεως, καλουμένου ὑπὸ τῶν ἐντοπίων (Λήκ. Μωρ. 1, 117), τὸ αὐτὸ ἔτυμον φαίνεται ἔχον, καθόσον καὶ πηγή τις ἐν Καφυάτιδι ἐπί τινος ἐπιμήκους προβολῆς μέχρι Τράγου τοῦ ὄρους Σαϊτᾶ, Σκιάθεως κατὰ Λήκιον ἐκ παραφθορᾶς, καλεῖται ὁμοίως Θάνα.

Οἱ δὲ περιεχόμενοι τόποι κατὰ μέρος ὑφ' ὑδάτων ἠπειρωτι-

κῶν καὶ συνεχόμενοι ἑτέρωθεν μετ' ἠπείρων ἐπωνομάζοντο χερσόνησοι, καθὼς ἡ ἐν Συρίᾳ πόλις 'Απάμεια κατὰ Στράβωνα. Ἴσως οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ ὁ τόπος μεταξὺ τῶν ποταμῶν 'Αλφειοῦ καὶ 'Αρπινάτου καὶ τῆς πηγῆς Πίσης, συνεχόμενος μετὰ τῆς γεωλοφίας, καθ' ἣν ἔκειτο ἡ Ἅρπινα· διὰ τούτου τοῦ τόπου ἐφέροντο εἰς 'Ολυμπίαν καὶ τὰ ὕδατα τῆς Πίσης καὶ τῆς πηγῆς τοῦ ποταμοῦ Παρθενίας κατὰ Παυσανίαν ἢ Παρθενίου κατὰ Στράβωνα δι' ὑδραγωγείου Ἡρώδου τοῦ 'Αττικοῦ (Ald. Itin. 132). Εἰκάζω δὲ τοῦτο, διότι τὸ μὲν ἡ θέσις αὕτη καλεῖται νῦν φραγκονῆσι παρὰ τὸ χερσονῆσι ἴσως, κατὰ τὴν παρ' ἰδιώταις παραφθορὰν τῶν λέξεων ἐν ὁμοιότητι ἤχου, τὸ δ' ἐνταῦθα ἀνεσκάφη στήλη ἐνεπίγραφος, μνημονεύουσα ὀνόματος Χερσονησιτῶν, ἐν ἐρειπίοις Ἑλληνικοῦ ναοῦ, ἐξ ὧν μένουσι κατὰ χώραν βάθρα κιόνων καὶ παράκεινται σπόνδυλοι αὐτῶν καὶ κιονόκρανα περὶ τὰ δύο στάδια ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν μνηστήρων τῆς Ἱπποδαμείας (Παυσ. 6, 21, 8—9). Ἡ στήλη αὕτη ἐστὶ νῦν ᾠκοδομημένη ἐπὶ τῆς θύρας τῆς οἰκίας Β. Ῥαμιλάτου ἐν χωρίῳ Μιράκᾳ, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ἀκριβῶς ὧδε·

Χερσονησεῖται Βλ-
αστῶ ἀνέθηλαν ἰ-
δίω συνδούλω στή-
λλην μνήμης χάριν.

'Εν Σπάρτῃ τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1876.

Π. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΧΩΡΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΗΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ.

§ 1.

σ. 93 ἐκδ. Wunder·

εἰ ταῦτα λέξεις, ἐχθαρεῖ μὲν ἐξ ἐμοῦ,
ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι προσκείσει δίκῃ.

Ὁ Δινδόρφιος σημειοῦται: «'Ανωφελῶς καὶ σχεδὸν ἀνεπιτηδείως προστίθεται ἡ λ. δίκῃ, διότι ὁ λόγος τοσοῦτον γίνεται ἀμφίβολος

ὥστε ἡ Ἰσμήνη φαίνεται δίκαια πράττουσα, ἐὰν ἐχθρικῶς φέρηται πρὸς τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν». Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶνε λίαν ὀρθή, ἀλλ' ἡ προτεινομένη διόρθωσις εἶνε ἀπαράδεκτος· διότι ὁ Δ. γράφει οὕτως:

ἐχθρὰ δὲ τῷ θανόντι προστήσει κάσει.

Ἀλλ' ἄπορον ἡμῖν φαίνεται πῶς τὸ βεβλαμμένον τοῦτο χωρίον ὑπ' οὐδενὸς διωρθώθη, τοσοῦτον μάλιστα οὔσης εὐκόλου τῆς διορθώσεως. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἂν τὸ ἐπίθετον «ἐχθρὰ» γραφῇ κατὰ δοτικὴν «ἐχθρᾷ» καὶ συναφθῇ μετὰ τοῦ «δίκῃ», προκύπτει ἔννοια ὀρθοτάτη: «προσκείσει δίκῃ ἐχθρᾷ τῷ θανόντι» τ. ἔ. θέλεις τηρήσῃ δικαιοσύνην ἐχθρὰν πρὸς τὸν θανόντα, ἤτοι σεβομένη τὸν θετὸν νόμον τοῦ Κρέοντος, θὰ παραβῇς τοὺς ἀγράφους νόμους περὶ τῶν πρὸς τὸν θανόντα χρεῶν.

Περὶ τῆς μεταφορικῆς δὲ χρήσεως τοῦ ῥήματος «πρόσκειμαι» πρβ. Ἠλέκ. 240 «εἴ τῳ πρόσκειμαι χρηστῷ». 1040 «ᾧ σὺ πρόσκεισαι κακῷ». Οἰδ. Τ. 227 «ἡ χάρις (τῷ εἰπόντι) προσκείσεται» πρβ. καὶ Ἀντ. 1222 «ἀβουλία μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν».

§ 2.

σ. 128 κέ.

καί σφας ἐσιδὼν
πολλῷ ῥεύματι προσνισσομένους
χρυσοῦ καναχῇ θ' ὑπερόπτας
παλτῷ ῥιπτεῖ πυρὶ
ὁρμῶντα

Τὸ χωρίον εἶνε τῶν δυσχερεστάτων καὶ πᾶσα ἡ δυσχέρεια κεῖται ἐν τῷ ζητήματι: ποῦ ἀναφέρεται ἡ μετοχὴ «ὁρμῶντα». Ἀδύνατον νὰ ὑπονοῆται ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία τὶς ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, ὅπως φρονοῦσι τινές· διὰ τοῦτο ὁ νεώτατος ἐκδότης Γ. Οὐόλφιος μετέβαλε τὸ «ὑπερόπτας» εἰς «ὑπερόπτην», ἵνα δι' αὐτοῦ ἐννοῆται ὁ Καπανεύς.

Καὶ ὅτι μὲν τὸ χωρίον δεῖται διορθώσεως, εἶνε προδηλότατον· ὅτι δ' ὅμως ἡ ἐπινοηθεῖσα διόρθωσις ἀναιρεῖ πᾶσαν δυσχέρειαν, ἐξέ-

οτω ἡμῖν ν' ἀμφιβάλλωμεν. Τὸ χωρίον καθ' ἡμᾶς ἄριστα ἔχει ὡς ἑξῆς:

καί σφας ἐσιδὼν
πολλῷ ῥεύματι προσνισσομένους
χρυσοῦ, Καπανεῖ θ' ὑπερόπτας,
παλτῷ ῥιπτεῖ πυρὶ κτέ.

Ἡ δοτικὴ «Καπανεῖ» εἶνε τῆς αἰτίας (Krüg. § 48, 15, σ. 6)· ἐκ τῆς δοτ. δὲ ὑπονοεῖται ὡς ἀντικείμενον τοῦ «ῥιπτεῖ» ἡ ἀντωνυμία: αὐτὸν, πρὸς ἣν συμφωνεῖ ἡ μετοχὴ «ὁρμῶντα».

Παραδείγματα δὲ ὅμοια οὐκ ὀλίγα ὑπάρχουσι.

§ 3.

σ. 241.

εὖ γε στοχάζει, κἀποφάργνυσαι κύκλῳ
τὸ πρᾶγμα.

Τὸ ῥῆμα «στοχάζομαι» οὐδαμῶς ἁρμόζει ἐν τῷ προκειμένῳ· ὅθεν ὁ μὲν Ἰακώψιος ἔγραψε «στεγάζει», ὁ Βέργκιος «τὶ φροιμιάζει», ἄλλοι «στοχίζει» ἢ «σκεπάζει».

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι γραπτέον

εὖ γε, σκόφ', ἅζει κἀποφάργνυσαι κτέ.

=εὖ γε, σκοπέ, ἅζει. Ἡ δὲ σύνδεσις εἶνε παρατακτική:=ἁζόμενος, σκοπέ, εὖ γε ἀποφάργνυσαι τὸ πρᾶγμα. Πρβ. Οἰδ. Τ. 78: «ἀλλ' ἐς καλὸν σύ τ' εἶπας, οἵδε τε προστείχοντα σημαίνουσιν» =ἀλλὰ σοῦ εἰπόντος οἵδε σημαίνουσιν ἐς καλὸν προστείχοντα. Ὅθεν ἡ ἔννοια εἶνε ἡ ἑξῆς: καλῶς, ὦ φύλαξ, ἢ ἄγγελε, ὑπ' εὐλαβείας (εὐλαβούμενος) ἀποκρούεις τὴν πρᾶξιν.

Τῷ δὲ ῥήματι «ἅζομαι» ἐχρήσατο ὁ ποιητὴς καὶ ἐν Οἰδ. Τ. 155 «ἀμφὶ σοὶ ἁζόμενος».

§ 4.

σ. 280.

παῦσαι πρὶν ὀργῆς κἀμὲ μεστῶσαι λέγων.

Οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν ὁ σύνδεσμος καί. Ὁ Οὐόλφιος ἔγραψε

«κατά με μεστῶσαι»· ἀλλ' οὐδὲν ἐκώλυε τὸν ποιητὴν ἵνα καὶ ἄνευ τμήσεως εἴπῃ:

πρὶν ὀργῆς με καταμεστῶσαι

Ἡ παρένθεσις ἄρα τῆς ἀντωνυμίας «με» δηλοῖ ὅτι δὲν προηγεῖται ἡ κατά. Νομίζομεν ὅτι ἐὰν γραφῇ «ἔκ με μεστῶσαι»=ἐκμεστῶσαί με, τὸ χωρίον ἔχει ὑγιῶς. Πρβ. τὰ ἔκπλεως, ἐκπληρῶ. Περὶ δὲ τῆς τμήσεως τῆς ἐκ ὅρα Τραχ. 1055 «ἐκ μὲν βέβρωκε σάρκας, ἐκ δ' αἷμά μου πέπωκεν».

§ 5.

σ. 642.

Μή νυν ποτ', ὦ παῖ, τὰς φρένας γ' ὑφ' ἡδονῆς
γυναικὸς οὕνεκ' ἐκβάλῃς.

Τὰ χειρόγραφα ἔχουσιν: ὑφ' ἡδονῆς ἄνευ τοῦ γ', ὅπερ προσέθηκεν ὁ Βρούγκιος. Ἐπειδὴ δ' ὅμως «τὰς φρένας ὑφ' ἡδονῆς» ἔχει πλημμελῶς κατὰ τὸ μέτρον, πλεῖσται διορθώσεις τοῦ χωρίου ἐγένοντο.

Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ:

τὰς φρένας σὺ 'φ' ἡδονῆς

ὅ ἐ. τὰς φρένας σὺ ἐφ' ἡδονῆς. Κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην ἐξάγεται ἡ ἑξῆς ἔννοια: μὴ ἕνεκα γυναικὸς ἀποβάλῃς τὴν φρόνησιν πρὸς ἡδονὴν (=ἵνα ἡδονὴν ἔχῃς).

Ὅτι ἡ πρόθεσις «ἐπὶ» μετὰ γενικῆς σημαίνει τὴν εἴς τι τέλος διεύθυνσιν, ὡς προσδιορισμὸς τῶν κινήσεως σημαντικῶν ῥημάτων, ὑπάρχει γνωστὸν (Krüg. § 68, 40 σ. 3. Ἀσωπίου Ἑλλ. Συντ. Π. Β. σ. 617 § 126). Κατὰ τὴν σημασίαν ταύτην λαμβάνεται ἡ «ἐπὶ» μετὰ γενικῆς καὶ μεταφορικώτερον, ὡς ἐνταῦθα. Ὅμοιον παράδειγμα εὑρίσκεται ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ τοῦ Πλάτωνος 358 Β: «αἱ ἐπὶ τούτου πράξεις ἅπασαι, ἐπὶ τοῦ ἀλύπως ζῆν καὶ ἡδέως, ἆρ' οὐ καλαί;», ὅπερ ἄριστα ὁ Εἰνδόρφιος ἡρμήνευσεν actiones huc ducentes sive tendentes.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 18 Μαρτίου 1877.

Σ. Δ. ΒΑΛΒΗΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

§ 1. *τὸν ἄγνον — τὸ ἀγνόν.*

Εἰς τὸ *Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας (Bulletin de Correspondance Hellénique)*, περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς παρ' ἡμῖν Γαλλικῆς Σχολῆς, ἥτις δεξιωτάτου τυχοῦσα προστάτου, τοῦ *A. Dumont*, καθ' ὑπερβολὴν τὰ νῦν εὐημερεῖ, κατεχωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σάθα ἀπόσπασμα ἐκ τῶν τοῦ Ψελλοῦ (σελ. 127—133) γέμον παντοίων σφαλμάτων, ὧν τινὰ μὲν καὶ τοῖς ἰδιώταις εἶνε φανερά, οἷον «Οὗτος ὁ Πυθαγόρας οὐ *πάντων* ἀποδεικνύειν εἴωθε» (σελ. 128, 16), κτλ., τινὰ δὲ μόνους τοὺς ἐκ περιζώματος ἀκούοντας τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν δύνανται νὰ λανθάνωσιν, οἷον «Τὰς δὲ φύσεις, οἶμαι, τῶν γιγνομένων μὴ μάλα εἰδότες, σκίλλαν τιμῶσι καὶ κρόμμυα ὅτι αὐτομάτως βλαςάνουσι, καὶ *τὸ ἀγνὸν* ὅτι ὑποςρωννύμενον εἰς ἁγνείαν πιςεύεται» (σελ. 130, 15). Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ κεῖται *ὑποστρωννύμενος*, ὅπερ ὁ ἐκδότης, ἵνα συμφωνῇ πρὸς τὸ οὐδέτερον *τὸ ἀγνόν*, εἰς ὃ ἀναφέρεται, μετετύπωσεν ἄνευ τινὸς ὄκνου εἰς τὸ *ὑποστρωννύμενον*. Γελοῖος ἰατρός· ἰώμενος μεῖζον τὸ νόσημα ἐποίησεν. Ἡ κατ' ἀρσενικὸν γένος προενηνεγμένη μετοχὴ ἔχει ὀρθότατα, ἐπάναγκες δ' εἶνε ἀντὶ τοῦ ἀδιανοήτου *τὸ ἀγνὸν* ν' ἀναγνωσθῇ *τὸν ἄγνον*, τουτέστι *τὴν λύγον*· «σκίλλαν τιμῶσι καὶ κρόμμυα ὅτι αὐτομάτως βλαστάνουσι καὶ *τὸν ἄγνον* ὅτι ὑποστρωννύμενος εἰς ἁγνείαν πιστεύεται».

Οὐδενὶ δ' ἀσχοληθέντι ὁπωσδήποτε περὶ τὰ παλαιὰ πράγματα ἄγνωστος ὑπάρχει ἡ δόξα καθ' ἣν ὁ ἄγνος ὑποστρωννύμενος συνετέλει εἰς ἁγνείαν ἤτοι ἐκώλυε τὴν ἀφροδίσιον ὁρμήν.

Αἰλιαν. π. Ζῴ. Θ', 26 «Ἐλαύνει δὲ ἰσχυρῶς τοὺς ὄφεις ἡ ἔνδροσός τε καὶ νοτερὰ καλαμίνθη, φασί, καὶ ὁ ἄγνος. Τοῦτόν τοι καὶ ἐν Θεσμοφορίοις ἐν ταῖς στιβάσι τὰ γύναια τὰ Ἀττικὰ ὑποστόρνυται. Καὶ δοκεῖ μὲν καὶ ἐχθρὸς εἶναι τοῖς δακέτοις ὁ ἄγνος,

ἤδη δὲ καὶ ὁρμῆς ἀφροδισίου κώλυμά ἐστι, καὶ ἔοικε τό γε ὄνομα λαβεῖν ἐντεῦθεν».

Διοσκορίδ. Τόμ. Α', σελ. 130 «Ὠνόμασται δὲ ἄγνος διὰ τὸ τὰς ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἁγνευούσας γυναῖκας εἰς ὑπόστρωμα χρῆσθαι αὐτῇ».

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 808 «Ἐπέχει δὲ καὶ τὰς πρὸς ἀφροδίσια ὁρμὰς ὅ τε πεφρυγμένος καὶ ὁ ἄφρυκτος καρπός· καὶ τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τοῦ θάμνου (τοῦ ἄγνου) ταὐτὸ τοῦτο δύναται δρᾶν, ὥστε οὐ μόνον ἐσθιόμενα καὶ πινόμενα πρὸς ἁγνείαν πεπίστευται συντελεῖν ἀλλὰ καὶ ὑποστρωννύμενα. Ταῦτ' ἄρα καὶ τοῖς Θεσμοφορίοις αἱ γυναῖκες Ἀθήνησιν ὑποστρωννύουσιν ἑαυταῖς ὅλον τὸν θάμνον, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τοὔνομα αὐτῷ». Πρβ. καὶ Τόμ. ϛ', σελ. 550 «Περὶ ἄγνου σπέρματος. Καὶ καθ' αὑτὸ τοῦτο φρυγόμενον ἐσθίεται πεπιϛευμένον ἐπέχειν τὰς ἐπ' ἀφροδισίοις ὁρμὰς γινομένας, τροφὴν δ' ὀλίγην δίδωσι τῷ σώματι· ταύτην ξηραίνουσαν καὶ ψύχουσαν, ἄφυσον δ' ἱκανῶς. Κατὰ πάντ' οὖν ταῦτα τοῖς ἁγνεύειν ἀφροδισίων βουλομένοις ἐπιτήδειόν ἐστι· διὸ καὶ τοὔνομα τῷ φυτῷ τεθεῖσθαι τοῦτό φασιν». Γραπτέον «τροφὴν δ' ὀλίγην δίδωσι τῷ σώματι *καὶ* ταύτην ξηραίνουσαν κτέ.», ὡς ἀναγινώσκεται παρ' Ὀρειβασίῳ Τόμ. Α', σελ. 44, 1.

Ἐτυμολ. Μέγ. σελ. 11, 55 «Ἄγνος: Τὸ φυτὸν παρὰ τὸ τοὺς ἐσθίοντας ἀγόνους τηρεῖν, ἄγονόν τι ὄν, ἢ παρὰ τὸ εἰς ἁγνείαν συντελεῖν ἐσθιόμενον καὶ πινόμενον, ἔτι δὲ καὶ ὑποστρωννύμενον· ὃ καὶ λύγον καλοῦσι· τὸ τῆς σωφροσύνης δηλωτικὸν καὶ ἡδονῆς σβεστικόν· φασὶ γὰρ αὐτὸ ἐσθιόμενον σβεννύναι τὴν φλόγα τῶν ἡδονῶν. Ἁγνὸς δὲ λέγεται ὁ καθαρὸς ὀξυτόνως». Πρβ. καὶ Ἐτυμολ. Γουδ. σελ. 5,40 «Ἄγνος: Τὸ φυτὸν παρὰ τὸ εἰς ἄγνοιαν (Γρ. *ἁγνείαν*) συντελεῖν ἐσθιόμενον καὶ πινόμενον, ἔτι δὲ καὶ ὑποστρωννύμενον».

Σχολ. Νικάνδρ. Θηρ. 71 «Τὸ δὲ ἄγνου βρύα λευκά πρὸς ἀντιδιαστολὴν τέθεικεν, ἐπεὶ ἔστι καὶ μέλας ἄγνος. Πολυανθὴς δέ ἐστιν ὁ λύγος τοῦ ἄγνου, ὃν ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ὑπεστρώννυντο αἱ γυναῖκες· ἀντιπράττει γὰρ πρὸς συνουσίαν· διὸ καὶ ἄγνος λέγεται ἄγονός τις ὤν».

Πλίνιος XXIV, 38 «Alii agnon (vocant), quoniam matronae Thesmophoriis Atheniensium castitatem custodientes his foliis cubitus sibi sternunt».

Ἄξια παραθέσεως εἶνε καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς γεγραμμένα σελ. 834,34 «Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ λύγον φασὶν οὐχ ἁπλῶς τὸν τοῦ τυχόντος δένδρου ἁπαλὸν κλάδον ἀλλὰ φυτὸν ἱμαντῶδες (*) καὶ ἁπαλόν, ὃ καὶ οἶσον καλοῦσιν, ἐξ οὗ καὶ οἰσόκαρπον τὸ κατά τινας ἀγνόκοκκον, ἐπεὶ ὁ λύγος καὶ ἄγνος καλεῖται, οἱονεὶ ἄγονος· ὁ γὰρ αὐτοῦ καρπός, φασίν, ἐσθιόμενος ἀφανιστικός ἐστι τῆς γονῆς· διὸ καὶ οἱ ἱερεῖς κόμας τοῦ φυτοῦ τούτου ὑπετίθεντο τῇ στρωμνῇ ὡς φυσικήν τινα δύναμιν εἰς τὸ ἁγνεύειν ἐχούσας» καὶ σελ. 1639, 1 «Λύγος δέ, ὡς ἐρρέθη, ὁ ἄγνος φυτὸν ψυχρὸν καὶ ἐκ τῆς ἀγονίας ἄγνος λεγόμενον κατὰ συγκοπήν· διὸ καὶ οἱ ἁγνεύειν ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἐθέλοντες ὑπεστρώννυον ἑαυτοῖς τῶν τοῦ ἄγνου κλάδων, ἵνα μένοιεν ἄφυσοι». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. 305, 21 Βεκκ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 591, 44.

Ὁ ἄγνος ὠνομάζετο καὶ *λύγος*, ἰδιωτικῶς δὲ κατὰ μὲν τοὺς χρόνους τοῦ Εὐσταθίου ἐκαλεῖτο *λυγέα*, ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς *λυγαριά*. Ἐσήμαινε δ' ἡ λέξις λύγος τὸ πρῶτον πάντα ἁπαλὸν καὶ εὔκαμπτον κλάδον, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸν τοῦ ἄγνου κλάδον ὡς μάλιστα τοιοῦτον ὄντα. Ἐν τοῖς Μετεωρολογικοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους (Δ', θ', 6) γινομένου λόγου περὶ *καμπτῶν καὶ εὐθυντῶν* σωμάτων μνημονεύεται ὁ κάλαμος καὶ ἡ λύγος. Ἐκ τοῦ *λύγος* ἐσχηματίσθη τὸ *λυγίζω*, τουτέστι κάμπτω. Εὐστάθ. σελ. 834, 39 «Ἐκ δὲ τοῦ τοιούτου λύγου καὶ τὸ λυγίζειν καὶ οἱ κωμῳδούμενοι ἐν φαύλαις ὀρχήσεσι λυγισμοί. Λέγεται δὲ λυγέα ἰδιωτικῶς, ἧς οἱ ἁπαλοὶ ἀκρέμονες καὶ μᾶλλον αἱ παραφυάδες καὶ εἰς πλέγμα συστρέφονται καὶ δεσμοὺς κατά τινας σχοίνους τε καὶ ἱμάντας» (Πρβ. καὶ σελ. 1638, 13). Σχολ. Πλάτ.

(*) Ἐν Ἀμφίσσῃ αἱ εὔκαμπτοι ῥάβδοι θάμνου ἢ δένδρου καλοῦνται λ ο ῦ ρ ε ς (=λοῦραι) διὰ τὴν ὁμοιότητα αὐτῶν πρὸς τοὺς λώρους (τ ὰ λ ο υ ρ ι ὰ) ἤτοι ἱμάντας.

Πολιτ. σελ. 405, γ' «Λυγιζόμενος : στρεφόμενος, καμπτόμενος, ἀπὸ τῶν λύγων· λύγος δέ ἐστι φυτὸν ἱμαντῶδες. Τινὲς δὲ καὶ τὸ μετὰ τιμωρίας βασανίζειν λυγίζειν φασί· καὶ αἱ μάστιγες αἷς οἱ ἀθληταὶ τύπτονται λύγοι καλοῦνται». Σχολ. Θεοκρ. Α', 97 «Λυγίζω λυγίσω καὶ Δωρικῶς λυγιξῶ ἀπὸ τοῦ λύγος τὸ βεργίον καὶ ὁ δεσμός», κτλ.

Ἵνα σαφῶς παραστήσωμεν τὴν ἀδιαφόρως πολλάκις γινομένην χρῆσιν τῶν λέξεων *ἄγνος* καὶ *λύγος*, καταλέγομεν μαρτύρια ἐκ συγγραφέων καὶ γραμματικῶν.

Διοσκορίδ. Τόμ. Α', σελ. 129 «Ἄγνος ἢ λύγος. Θάμνος ἐστὶ δενδρώδης παρὰ ποταμοῖς καὶ πεδίοις ἐνύδροις τραχέσι τε τόποις καὶ χαράδραις φυόμενος — Ὠνόμασται δὲ ἄγνος διὰ τὸ τὰς ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἁγνευούσας γυναῖκας εἰς ὑπόστρωμα χρῆσθαι αὐτῇ, λύγος δὲ διὰ τὸ περὶ τὰς ῥάβδους αὐτῆς εὔτονον ἢ διὰ τὸ πινομένην (τὰς) ἐπὶ συνουσίᾳ ὁρμὰς ἐκλύειν» (Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 405. Ἔτι δὲ Παῦλ. Αἰγινήτ. Ζ', 3).

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 807 «Ἄγνος δὲ ἢ λύγος, τὸ θαμνῶδες φυτόν, θερμὸς μέν ἐστι καὶ ξηραντικὸς—Αὐτὰς μὲν δὴ τὰς λύγους ἀχρήστους ἔχει πρὸς ἰατρείαν, τὰ δὲ φύλλα καὶ τὸ σπέρμα ξηρὰ καὶ θερμὰ τὴν δύναμίν ἐστι καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν λεπτομερῆ». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρῶτον μὲν παραλαμβάνεται τὸ *λύγος* ὡς ἰσοδύναμον τῷ *ἄγνος*, ἔπειτα δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ πληθυντικοῦ *τὰς λύγους* πρὸς δήλωσιν τῶν ῥάβδων τοῦ ἄγνου γυμνῶν τῶν φύλλων οὐσῶν. Πρβ. καὶ Σχολ. Νικάνδρ. Θηρ. 71 «πολυανθὴς δέ ἐστιν ὁ λύγος τοῦ ἄγνου» καὶ Στράβ. σελ. 194 «συμπλέκοντες τὰς τῶν θάμνων λύγους βατώδεις οὔσας ἀπέφραττον τὰς παρόδους», κτλ. Ἐν τῷ περὶ Φυτῶν τοῦ Ψευδαριστοτέλους λέγεται «Εἰσὶ δὲ καὶ τὰ μέρη ἅπερ ὠνομάσαμεν ἐν πᾶσι τοῖς δένδροις — ὡς ἡ ῥίζα, οἱ λύγοι, οἱ φιτροὶ καὶ οἱ κλάδοι» καὶ μετ' ὀλίγα «Καὶ λύγοι δέ τινες βραχεῖς εἰσιν εἰς τὸ γεννᾶν ἐπιτήδειοι ἄνθη, ὡς ἐπὶ τῶν ἰτεῶν, κτέ.» (Α', 11).

Γεωπον. Β', δ', 1 «Ἔνθα πεφύκασι λύγοι αἱ ὑπό τινων λεγόμεναι ἄγνοι». Ἴδε Νικλάσιον *Γεωπον.* σελ. 74 κέξ. καὶ Σνειδῆρον *Histor. Plant.* Τόμ. Γ', σελ. 91 κέξ.

Τίμ. Σοφ. Λεξ. Πλάτ. σελ. 11 «Ἄγνος : φυτόν, ὃν καὶ λύγον». Σχολ. Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 230, β' «Ἄγνος : φυτόν τι θαμνῶδες, ἥ ἐστιν ἡ λύγος». Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 324, 15 «Ἄγνον : λύγον». Ζωναρ. σελ. 16 «Ἄγνος : φυτόν, ὃν ἔνιοι καὶ λύγον καλοῦσι· παρὰ τὸ τοὺς ἐσθίοντας ἀγόνους τηρεῖν». Ἐρωτιαν. σελ. 57, 7 «Ἄγνου : λύγου. Ἔστι δὲ ὄνομα φυτοῦ, ὡς καὶ Νίκανδρος ἐν Θηριακοῖς λέγων·

ἄγνου τε βρύα λευκὰ καὶ ἐμπρίοντ' ὀνόγυρον».

Ἡσύχ. «Λύγος : ῥάβδος ἀπαλή, ἄγνος ἢ δενδρύφιον θαμνῶδες, ἱμαντῶδες φυτόν».

Εὐστάθ. σελ. 1638, 10 «Λύγος δέ, ὡς καὶ ἐν Ἰλιάδι, φυτὸν εὔστροφον καὶ ὡς ἀπ' αὐτοῦ ἐκείνου εἰπεῖν εὐλύγιστον, ὃ δὴ καὶ ἄγνος λέγεται παρ' Ἀττικοῖς. Φησὶ γοῦν Αἴλιος Διονύσιος· ἄγνον ἀρσενικῶς, οὐ λύγον καλοῦσιν Ἀττικοί. Φέρει δὲ καὶ χρῆσιν Πλάτωνος ταύτην· ἥ τε γὰρ πλάτανος αὕτη μάλα ἀμφιλαφὴς καὶ ὑψηλὴ καὶ τοῦ ἄγνου τό τε ὕψος καὶ τὸ σύσκιον πάγκαλον». Πρβ. καὶ Σουίδ. «Ἄγνος : φυτόν, ὃν καὶ λύγον καλοῦσιν—Ἄγνον, οὐχὶ λύγον καλοῦσιν καὶ ἀρσενικῶς. Χιωνίδης Ἥρωσι·

καὶ μὴν μὰ τὸν Δί' οὐδὲν ἔτι γέ μοι δοκῶ
ἄγνου διαφέρειν ἐν χαράδρᾳ πεφυκότος.

Πλάτων· ἥ τε γὰρ πλάτανος αὕτη μάλα ἀμφιλαφὴς καὶ ὑψηλὴ καὶ τοῦ ἄγνου δὲ τὸ ὕψος καὶ τὸ σύσκιον πάγκαλον». Τὰ παρὰ τῷ Σουίδᾳ *Ἄγνον, οὐχὶ λύγον καλοῦσιν κτέ.* ἐλήφθησαν πάντως ἐκ τῆς *Λέξεων Συναγωγῆς* τοῦ Φωτίου μεταγράψαντος αὐτὰ ἐκ τῶν Αἰλίου Διονυσίου *Ἀττικῶν Ὀνομάτων*. Τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος κεῖται ἐν τῷ Φαίδρῳ σελ. 280, β'. Πρβ. καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 749, ά «καὶ ὅσα ἄλλα τοιούτων τόπων ἐπιλαβόμενοι γλίχονται τὸν Πλάτωνος Ἰλισὸν καὶ τὸν ἄγνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἠρέμα προσάντη πόαν πεφυκυῖαν προθυμότερον ἢ κάλλιον ἐπιγράφεσθαι».

Περὶ τοῦ ἐκ λύγου στεφάνου, τοῦ καὶ *λυγίνου* καλουμένου, ποιεῖται μακρὸν λόγον ὁ Ἀθήναιος ἐν Βιβλ. ΙΕ', σελ. 671 κἑξ. Ἐν τοῖς Λακωνικοῖς τοῦ Παυσανίου ΙΔ', 7 ἀναγινώσκεται «Τὸ

δὲ τοῦ Ἀγνίτα πεποίηται μὲν ἐν δεξιᾷ τοῦ Δρόμου, Ἀσκληπιοῦ δέ ἐστιν ἐπίκλησις ὁ Ἀγνίτας, ὅτι ἦν ἄγνου τῷ θεῷ ξόανον· ἡ δὲ ἄγνος λύγος καὶ αὐτὴ κατὰ ταὐτά ἐστι τῇ ῥάμνῳ». Πρβ. Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 702, 1 «Ῥάμνος: ὃ καὶ ἄγνον φασὶ διὰ τὸ συγγενές» καὶ Μεθόδ. παρὰ Φωτίῳ Βιβλ. 312, 15 «Ἡ δὲ ῥάμνος τὴν ἁγνείαν συνίστησι· τὸ γὰρ αὐτὸ δένδρον ῥάμνος καὶ ἄγνος ἐστί· καὶ τάχα διὰ τὸ συγγενὲς τὸ φυτὸν τοῦτο τῇ παρθενίᾳ ταύτῃ ῥάμνος καὶ ἄγνος προσηγορεύθη, ῥάμνος μὲν παρὰ τὸ στερέμνιον καὶ καρτερὸν πρὸς τὰς ἡδονάς, ἄγνος δὲ παρὰ τὸ διὰ παντὸς ἁγνεύειν». Παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται καὶ «*Πρόμαλος: μυρίκη ἢ ἄγνος*». Πρβ. Ἀθήν. σελ. 673, γ', κτλ.

Ἐκ τοῦ φυτοῦ ἄγνου ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ὁ δῆμος τῆς Ἀττικῆς *Ἀγνοῦς*. Στέφ. Βυζάντ. σελ. 19 Μειν. «Ἀγνοῦς: δῆμος ἐν τῇ Ἀττικῇ — Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ φυομένης ἄγνου» (Ἴδε Λόγ. Ἑρμῆν Τόμ. Ε', σελ. 158 κἑξ.). Ἀλλά τινες διατείνονται ὅτι ὀρθότερον ἔχει ἡ γραφὴ *Ἁγνοῦς* — *Ἁγνούσιος*. Πρβ. Ἐπιγρ. παρὰ Βοικκίῳ 138, 34 «Τελέστης Θεόγνιδος ΗΑΓΝΟΣΙΟΣ», κτλ. (*).

Περὶ τοῦ γένους τοῦ ὀνόματος *ἄγνος* γίνεται λόγος καὶ ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσσειαν Σχολίοις Ι, 427 «Λύγος ἐστὶν ἱμαντῶδες φυτόν, ὁ δὲ ἄγνος λέγεται παρ' Ἀττικοῖς ἀρσενικῶς».

Παρὰ Θεοφράστῳ ὁ Σνειδῆρος ἐξέδωκε Τόμ. Α', σελ. 90 «τοὺς δὲ ὄζους ὁμοίους ἔχουσιν ἄμφω *τῇ* ἄγνῳ». σελ. 98 «τὰς ῥίζας δὲ ὁμοίας ἔχειν *ταῖς* ἄγνοις». σελ. 152 «θαμνῶδες καὶ παρόμοιον *τοῖς* ἄγνοις». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ φέρουσιν οἱ κώδικες *τοῖς ἄγνοις* (Ἴδε Τόμ. Ε', σελ. 296). Πρβ. καὶ σελ. 152 «*ὁ* δὲ ἐλείαγνος καὶ *ἡ* σίδη» καὶ «ἔστι δὲ *ὁ* μὲν ἐλείαγνος» καὶ «*ὁ* μὲν οὖν ἐλείαγνος» (Ἴδε Τόμ. Γ', σελ. 353 καὶ σελ. 354). Παρατηρητέον δ' ὅτι γράφεται καὶ *ἐλαίαγνος*. Παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται «*Ἐλέαγνος*: φυτὸν θαμνῶδες».

Ἐν τοῖς Ἱπποκρατείοις ἀπαντᾷ οὐ μόνον «μάλιστα δὲ τούτων

(*) Ἴδε Σχοιμαννὸν Ἰ σ α ί. σελ. 453 καὶ Βοιμέλιον Δ η μ ο σ θ. κ α τ' Α ἰ σ χ ί ν. σελ. XIV.

ἕψειν *τὸν* ἄγνον καὶ τὴν συκῆν» (Τόμ. Γ', σελ. 252) ἀλλὰ καὶ «ἄγνου *λευκῆς νέης* ὅσον ὀξύβαφον ἐν οἴνῳ λευκῷ εὐώδεϊ δὸς πιεῖν τρίψας λεῖον» (Τόμ. Β', σελ. 622), κτλ. Πρβ. καὶ Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Α', 39, 7 «ἐπεκωμάσαμεν Δεξιμάχῳ κατὰ τὸν χρυσοῦν στενωπόν, ὡς ἐπὶ *τὴν* ἄγνον κατῆμεν» καὶ Γ', 8, 1 «ἧκε περὶ πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸν χρυσοῦν στενωπὸν τὸν ἐπὶ *τὸν* ἄγνον» (Ἴδε Σειλῆρον *Ἀλκίφρ.* σελ. 319).

Πολλὰ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους παραδείγματα παρέχει ἡμῖν ὁ Γαληνὸς λέγων Τόμ. ς', σελ. 446 «ἐσθίειν τὸ σπέρμα τοῦ ἄγνου» σελ. 449 «ἔοικέ πως τῷ ἄγνῳ». Τόμ. ΙΑ', σελ. 809 «τὸ γὰρ τοῦ ἄγνου σπέρμα» καὶ «τὸ τοῦ ἄγνου σπέρμα». σελ. 810 «θερμὸς μὲν καὶ ξηρὸς ὁ ἄγνος τὴν δύναμίν ἐστι» (Πρβ. καὶ σελ. 807 καὶ 808). Τόμ. ΙΒ', σελ. 818 «ἄγνου λευκοῦ ὀβολοὺς τρεῖς» καὶ «ἄγνου λευκοῦ τοῦ καρποῦ». Τόμ. ΙΓ', σελ. 318 «καὶ τὸ τοῦ ἄγνου σπέρμα» (Πρβ. καὶ Τόμ. ΙΔ', σελ. 448). Κεῖται δὲ καὶ παρ' Αἰλιανῷ π. Ζῴ. Θ', 26 «ἡ ἔνδροσός τε καὶ νοτερὰ καλαμίνθη, φασί, καὶ *ὁ* ἄγνος» καὶ «δοκεῖ μὲν καὶ ἐχθρὸς εἶναι τοῖς δακέτοις *ὁ* ἄγνος» καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ σελ. 97 «τὸ δένδρον ἡ πεπερὶς εἴκασται μὲν *τῷ* παρ' Ἕλλησιν ἄγνῳ τά τε ἄλλα καὶ τὸν κόρυμβον τοῦ καρποῦ, φύεται δὲ κτέ.». Πρβ. καὶ Σχολ. Νικάνδρ. Θηρ. 71 «ἐπεὶ ἔστι καὶ *μέλας* ἄγνος» καὶ «πολυανθὴς δέ ἐστιν ὁ λύγος *τοῦ* ἄγνου», κτλ.

Ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 641, δ' ἀναγινώσκεται «ὅμοιον ὡς εἴ τις οἴοιτο τῇ ἀνθήσει *τοῦ ἄγνου* πεπαίνεσθαι τὸν τῆς ἀμπέλου καρπόν, ὅτι δὴ τοῦτο τὸ λεγόμενον

ἡ ἄ γ ν ο ς ἀνθεῖ χὠ βότρυς πεπαίνεται».

Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 595, 34 «Μύρσος·

μύρσον ἐς ὠτώεντα π α λ α ι φ α μ έ ν η ς τ' ἄγνοιο.

Μύρσος πλεκτόν ἐστιν ἀγγεῖον ἐξ ἄγνου πλεκόμενον λύγων» (Ἴδε Μεινέκιον *Ἀποσπ. Κωμ.* Τόμ. Β', σελ. 6 καὶ Ὀθ. Σνειδῆρον *Καλλιμ.* Τόμ. Β', σελ. 726).

Θηλυκῶς εἶνε προενηνεγμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου Γ', ιδ', 7 «ἡ δὲ ἄγνος λύγος κτέ.» καὶ ὑπὸ

Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου σελ. 19, 3 «Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ φυομένης ἄγνου» καὶ ὑπ' ἄλλων. Πρβ. καὶ Διοσκορίδ. Τόμ. Α', σελ. 130 «Ὠνόμασται δὲ ἄγνος διὰ τὸ τὰς ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἁγνευούσας γυναῖκας εἰς ὑπόστρωμα χρῆσθαι αὐτῇ».

Περὶ τοῦ ὀνόματος *λύγος* παρατηροῦμεν ὅτι θηλυκὸν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀείποτ' ὂν ἐκφέρεται ἐνίοτε παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ ἀρσενικῶς, οἷον Ψευδαριστοτέλ. π. Φυτ. Α', 11 «ὡς ἡ ῥίζα, οἱ λύγοι, οἱ φιτροί» καὶ «λύγοι δέ τινες βραχεῖς εἰσιν». Λόγγ. Ποιμεν. Γ', 27 «ἧς τὸν λύγον αἱ σαί ποτε αἶγες κατέφαγον» (*). Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Δ', 6 «ὁ γὰρ τοῦ λύγου ἁπτόμενος ἀκίνδυνος ἦν». Σχολ. Θεοκρ. Α', 97 «ἁπαλὸς γὰρ ὁ λύγος· Ἀμερίας δέ φησι· λύγος, ῥάβδος, ἄγνος » (Γραπτέον ἴσως «λύγος, ῥάβδος *ἄγνου*»). Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδ. Α', 218 «λύγος γὰρ τὸ σκότος ἀπὸ τοῦ λύγου τοῦ φυτοῦ», κτλ. Ὁ Εὐστάθιος οὐ μόνον εἶπεν ἀρσενικῶς «ἐπεὶ ὁ λύγος καὶ ἄγνος καλεῖται» καὶ «ἐκ δὲ τοῦ τοιούτου λύγου» καὶ «παρὰ τὸν πρὸ ὀλίγων ῥηθέντα λύγον» καὶ «ἤγουν ὁ λύγος» καὶ «ἐκ τοῦ τοιούτου λύγου» (σελ. 834, 35 καὶ 39. σελ. 1639, 1—5), ἀλλὰ καὶ ἀξίαν σημειώσεως ὑπέλαβε τὴν παρ' Ὁμήρῳ κατὰ θηλυκὸν γένος ἐκφορὰν γράφων «τοὺς μέντοι λύγους θηλυκῶς προήγαγεν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ ἐφ' αἷς Κύκλωψ εὗδε» (σελ. 1638, 9).

Πᾶς δέ τις, νομίζομεν, καὶ μικρὸν ἐπιστήσας τὴν διάνοιαν κατανοεῖ ὅτι ἡ ῥῆσις «καὶ τὸν ἄγνον ὅτι ὑποστρωννύμενος *εἰς ἁγνείαν πιστεύεται*» δὲν εἶνε πλήρης, εὐκόλως δὲ δύναται νὰ εὕρῃ τὴν ἀπολομένην λέξιν, ἂν ἀποβλέψῃ μάλιστα εἰς τὸ τοῦ Γαληνοῦ «οὐ μόνον ἐσθιόμενα καὶ πινόμενα πρὸς ἁγνείαν πεπίστευται *συντελεῖν* ἀλλὰ καὶ ὑποστρωννύμενα».

§ 2. *οἴονταί τε — οἷόν τε.*

Ἐν τῷ αὐτῷ ἀποσπάσματι φέρεται «Μετροῦσι δὲ τὰς οὐρανίους κινήσεις ὡς ἄριστα, καὶ τὸν ἥλιον θεὸν ἥγηνται μέγιστον,

(*) Ὑπὸ τοῦ Βιλλοισῶνος ἐγράφη τ ὴ ν λ ύ γ ο ν. Ἴδε Σιννῆρον Λ ό γ γ. σελ. 198.

ψυχάς τε πᾶσι τοῖς ἄστροις δίδόασι, καὶ συμπάθειαν τοῖς οὖσιν εἰσάγουσιν ἄρρητον, *οἷόν τε* τὰ διῃρημένα, εἰ ἔλθοιεν εἰς ταὐτὸ πρὸς τόνδε ἢ τόνδε τὸν πλάνητα, συμπαθεῖν, οἷον Κρῆσσαν βοτάνην κτέ.» (σελ. 130, 22).

Τίς καὶ ἅπαξ μόνον τὴν περικοπὴν ταύτην ἀναγνοὺς δὲν αἰσθάνεται ὅτι ἀτοπώτατ' ἐν αὐτῇ κεῖται τὸ *οἷόν τε*; Τίνι δ' ὁπωσοῦν περὶ τὴν κριτικὴν τετριμμένῳ δὲν παρίσταται παραχρῆμα τὸ ὑγιῶς ἔχον «*οἴονταί τε* τὰ διῃρημένα, εἰ ἔλθοιεν εἰς ταὐτό, πρὸς τόνδε ἢ τόνδε τὸν πλάνητα συμπαθεῖν»;

Φανερὸν ὑπάρχει ὅτι, συγχεομένων ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τῆς καταλήξεως ΤΑΙ καὶ τοῦ συνδέσμου ΤΕ, εὔκολον ἦτο νὰ μεταπέσωσιν εἰς ἄλληλα τὸ *οἴονται* καὶ τὸ *οἷόν τε* (Ἴδε Λόγ. Ἑρμῆν Τόμ. Ε', σελ. 96 καὶ σελ. 99). Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ ἀνεγνώσθη μὲν *οἷόν τε* ἀντὶ τοῦ *οἴονται*, ἠφανίσθη δ' εὐθὺς τὸ ἐξ ἀρχῆς τεθειμένον μόριον *τε* πρὸς σύνδεσιν τοῦ *οἴονται* μετὰ τῶν ἡγουμένων. ΟΙΟΝΤΑΙ ΤΕ — ΟΙΟΝ ΤΕ ΤΕ — ΟΙΟΝ ΤΕ.

Τῆς τοῦ συνδέσμου ΤΕ καὶ τῆς καταλήξεως ΤΑΙ συγχύσεως καταλέγομεν τὰ ἑξῆς παραδείγματα.

ἄρχεται — *ἄρχει τε*. Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 216 «Καὶ τοῦτο οὖν λέληθεν αὐτούς, ὅτι οὐ πᾶν νόσημα καὶ *ἄρχει τε* καὶ ἐπιδίδωσι καὶ ἀκμάζει καὶ παρακμάζει». Γραπτέον *ἄρχεται*.

διαθρυλλεῖται — *διαθρυλλεῖ τε*. Θεμίστ. σελ. 461, 18 «*Διαθρυλλεῖ τε* ἡμῶν τὰ ὦτα». Ὁ Ἰακώψιος ἀποκατέστησε τὸ *διαθρυλλεῖται* ἐκ τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος σελ. 358, γ'. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε *διαθρυλεῖται* δι' ἑνὸς Λ.

κουφιεῖ τε — *κουφιεῖται*. Θεμίστ. σελ. 405, 18 «Καὶ δὴ τὰ πλείω πτερὰ μᾶλλον αὐτὴν *κουφιεῖται* καὶ ὑψηλοτέραν ποιήσει». Ὁ Κόβητος ἀνέγνω *κουφιεῖ τε* (*Μνημοσ*. 1860, σελ. 247). Καὶ τὸ ἐν σελ. 229, 26 «ὅπως ταύτην *ἁρμόσηται* καὶ εἰς τέλος διαφυλάξῃ» μετετύπωσεν ὁ κριτικὸς οὗτος εἰς *ἁρμόσει τε* καὶ — διαφυλάξει» (*Μνημοσ*. 1862, σελ. 413).

ἐξευρίσκῃ τε — *ἐξευρίσκηται*. Ξενοφ. Ἀπομν. Γ', δ', 5 «ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς τοὺς κρατίστους — *ἐξευρίσκηται* καὶ προαιρῆται». Ὁ Βαλκενάριος μετέγραψεν *ἐξευρίσκῃ τε* (Ἴδε τὴν

ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου ἔκδοσιν τῶν Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων σελ. 240).

εὕρισκέ τε — εὑρίσκεται. Ἡρόδ. Α′, 125 «φροντίζων δὲ εὑρίσκεται ταῦτα καιριώτατα εἶναι· ἐποίεε δὴ τάδε». Προκριτέα πάντως εἶνε ἡ γραφὴ «εὕρισκέ τε ταῦτα καιριώτατα εἶναι καὶ ἐποίεε τάδε».

Δαισιᾶται — Δαίσιοί τε. Ἀππιαν. Ἰλλυρικ. 17 «καὶ Δαλμάται καὶ *Δαίσιοί τε* καὶ Παίονες». Τὸ ὀρθὸν εἶνε *Δαισιᾶται*. Ἴδε Schweighäuser *Ἀππιαν*. Τόμ. Γ′, σελ. 673.

Πολλὰ ἄλλα παραδείγματα ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῷ *Λογίῳ Ἑρμῇ* Τόμ. Ε′, σελ. 170 κἑξ. Τὸ παρὰ Δημοσθένει σελ. 10, 3 «μὴ πανοῦργος ὢν καὶ δεινὸς ἄνθρωπος πράγμασι χρῆσθαι — *τρέψηται* καὶ παρασπάσηταί τι τῶν ὅλων πραγμάτων» ὁ μὲν Ῥείσκιος μετέβαλεν εἰς τὸ *δρέψηται*, ὁ δ' Οὐόλφιος εἰς τὸ *τρέψῃ τε*, ὁ δὲ Δοβραῖος εἰς τὸ *ἀνατρέψῃ τε*, ὁ δὲ Κόβητος εἰς τὸ *κλέψῃ τε* (*Ὑπερείδ*. *Ἐπιταφ*. σελ. 32 καὶ *Συμμ*. *Κριτ*. σελ. 11 καὶ σελ. 449).

§ 3. *ἀποτίσει — ἀποτίσεται*.

Αἰλιαν. παρὰ Σουΐδᾳ λ. *σοβαρός* (Τόμ. Β′, β′, σελ. 824 Βερν.) «Ἀλλὰ ταῦτα τεκμήρια ἐναργῆ τῆς Ταρταρώδους καὶ Ταντα-λείου αὐτοῦ τιμωρίας· ὃς κακὰ πόλλ' ἔρδεσκεν, ὃς κακὰ πόλλ' *ἀποτίσεται*».

Τὸ μέσον ῥῆμα *ἀποτίσεται* ἰσοδυναμοῦν τῷ *λήψεται δίκην* ἢ *τιμωρήσεται* οὐδαμῶς ἁρμόζει τῷ προκειμένῳ χωρίῳ. Ὁ Αἰλιανὸς ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ ἐνεργητικοῦ «ὃς κακὰ πόλλ' *ἀποτίσει*», τουτέστιν : *ὃς κακῶν πολλῶν δώσει δίκην* ἢ *ὑφέξει δίκην*. Τῆς ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων γινομένης συγχύσεως τῶν καταλήξεων ΕΙ καὶ ΕΤΑΙ πολλὰ ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν παραδείγματα, ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι σημειούμεθα μόνον ὅτι παρὰ μὲν τῷ Ἀπολλοδώρῳ Βιβλ. Α′, θ′, 29 παρέχουσι τἀντίγραφα «ὃν ἀμφιεσαμένη μετὰ τοῦ βοηθοῦντος πατρὸς πυρὶ λάβρῳ *καταφλέγει*» ἀντὶ τοῦ *καταφλέγεται*, παρὰ δὲ τῷ Δημοσθένει σελ. 112, 8 οἱ μὲν ἄλλοι κώδικες φέρουσι «τοὔνομα μὲν τὸ τῆς εἰρήνης,

ὑμῖν *προβάλλεται*, τοῖς δ' ἔργοις αὐτὸς τοῖς τοῦ πολέμου χρῆται», ὁ δ' ἐν Παρισίοις, ὁ πάντων ἄριστος, *προβάλλει*.

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ τὸ παρ' Ἡροδότῳ ς', 84 «ἐμοὶ δὲ δοκέει τίσιν ταύτην ὁ Κλεομένης Δημαρήτῳ *ἐκτῖσαι*» εἶνε μεταβεβλημένον ἔν τινι τῶν ἀντιγράφων εἰς τὸ μέσον *ἐκτίσασθαι*. Τοὐναντίον ἐν τῷ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 1406, 27 στίχῳ τοῦ Εὐπόλιδος:

κατ' ἀντιβολίαν δέκα τάλαντ' ἀ π ε τ ι σ ά μ η ν

κεῖται ἀτόπως τὸ μέσον ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ. Ἄνευ δέ τινος ὄκνου ἀποδεκτέον τὴν ὑπὸ τοῦ Κοβήτου γενομένην ἀνάγνωσιν *ἀπετίσαμεν* (*Nov. Lect.* σελ. 160).

§ 4. *ὁμοίωσιν θεῷ* — *ὁμοίωσιν θεῶν*.

Ἰουλιαν. σελ. 237, 3 Τεῦβν. «ὅτι, τὴν φιλοσοφίαν εἴθ', ὥσπερ τινὲς ὑπολαμβάνουσι, τέχνην τεχνῶν καὶ ἐπιστήμην ἐπιστημῶν, εἴτε ὁμοίωσιν *θεῶν* κατὰ τὸ δυνατόν, εἴθ', ὅπερ ὁ Πύθιος ἔφη, τὸ γνῶθι σαυτὸν ὑπολάβοι τις, οὐδὲν διοίσει πρὸς τὸν λόγον».

Ἐν σελ. 238, 12 φέρεται «τὸ τῷ θεῷ κατὰ δύναμιν ὁμοιοῦσθαι» καὶ σελ. 239, 24 «ἀλλὰ καὶ Πυθαγόρας οἵ τ' ἀπ' ἐκείνου μέχρι Θεοφράστου τὸ κατὰ δύναμιν ὁμοιοῦσθαι θεῷ φασι». Τὴν ἔννοιαν τοῦ *ὁμοιοῦσθαι θεῷ* δι' ὀνόματος παριστῶντες οἱ Ἕλληνες ἔλεγον *ὁμοίωσις θεῷ*, οὐχὶ *ὁμοίωσις θεοῦ* ἢ *θεῶν*. Οὐδὲν δὲ πρὸς τὸ προκείμενον διαφέρει ἂν ἐν τῇ τοῦ Ἰακώβου ἐπιστολῇ Δ', 9 ἀπαντᾷ «τοὺς ἀνθρώπους τοὺς *καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ* γεγονότας».

Καὶ παρὰ Θεμιστίῳ σελ. 39, 7 ἀναγινώσκεται κακῶς «ὅτι μηδὲν ἄλλο ἐστὶ φιλοσοφία ἢ ὁμοίωσις *θεοῦ* κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ» ἀντὶ τοῦ *ὁμοίωσις θεῷ* ἤτοι *πρὸς θεόν*. Πρβ. σελ. 94, 9 «ἐφικτὴ βασιλεῖ πρὸς τὸν θεὸν ἡ ὁμοίωσις».

Θαυμαστὸν ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ κριτικώτατος Μεινέκιος ἐξέδωκεν ἐν ταῖς Ἐκλογαῖς τοῦ Στοβαίου Τόμ. Β', σελ. 21 «Σωκράτης Πλάτων ταὐτὰ τῷ Πυθαγόρᾳ, τέλος ὁμοίωσιν *θεοῦ*. Σαφέστερον δ' αὐτὸ διήρθρωσε Πλάτων προσθεὶς τὸ κατὰ τὸ δυνα-

τόν». Ἡ ῥῆσις τοῦ Πλάτωνος ἐν Θεαιτήτῳ κειμένη (σελ. 176) ἔχει οὕτω· «Διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐνθένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα· φυγὴ δὲ *ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν*». Πρβ. Πλωτῖν. Ἐννεάδ. Α', β', 1 (σελ. 12) «Φευκτέον ἐντεῦθεν. Τίς οὖν ἡ φυγή; Θεῷ φησιν ὁμοιωθῆναι» καὶ Α', β', 3 (σελ. 13) «Λέγει δὴ ὁ Πλάτων τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς τὸν θεὸν φυγὴν τῶν ἐντεῦθεν εἶναι». Ἴδε Βυττεμβάχιον *Πλουτ. Ἠθικ.* Τόμ. ϛ', σελ. 335. Κρευζῆρον *Πλωτ. περὶ τοῦ καλοῦ* σελ. 289 καὶ Σταλβώμιον *Πλάτ.* Τόμ. Η', σελ. 170.

§ 5. *ἀνέχεσθαι* — *ἀναδέχεσθαι*.

Γαλην. Τόμ. ΙΒ', σελ. 235—6 «Σκωρία πᾶσα ξηραντικὸν ἱκανῶς ἐστι φάρμακον, ἡ δὲ τοῦ σιδήρου μάλιστα. Καὶ λειοτάτην γε ποιῶν αὐτὴν ἐν ὄξει δριμυτάτῳ καὶ μετὰ ταῦθ' ἕψων εἰς τὰ πυορροῦντα (Γρ. *πυορροοῦντα*) τῶν ὤτων χρονίως χρῶμαι φαρμάκῳ ξηραντικωτάτῳ, ὥστε θαυμάζειν τοὺς ἰδόντας σκευαζόμενον αὐτὸ καὶ ἀπιστεῖν αὐτῷ πρὸ τῆς πείρας, εἰ *ἀναδέχεσθαι* δύναται τὰ ὦτα τοιούτου φαρμάκου».

Τὸ *ἀνΑΔέχεσθαι* οὐδένα τόπον ἔχον ἐνταῦθα ὀφείλει νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ *ἀνέχεσθαι· εἰ ἀνέχεσθαι δύναται τὰ ὦτα τοιούτου φαρμάκου*. Πρβ.

ἀναπλῶσαι — *ἀναπΛΗΡῶσαι.*

κατεπόνουν — *κατεΔΑπάνων.*

πολεῖται — *Ἀποτελεῖται.*

καθεὶς — *καΤΑθεὶς.*

μεθεὶς — *μεΤΑθεὶς.*

κατεράσας — *κατΑΚεράσας.*

μετεράσας — *μετΑΚεράσας.*

κατελάσας — *κατΑΓελάσας.*

ἐπιλησομένους — *ἐπιΜΕλησομένους.*

παρεῶσθαι — *παρεωΡΑσθαι.*

μείλια — *ΚΕΙμήλια* ἢ *ΓΑμήλια*.

Γέται — *ΛΕγεται*.

σχενδυλητοί — *σχενδυΛΟληΠτοι*.

ἐπιπρόσθησις — *ἐπιπροσθΕΤησις*.

ὑποδῶν — *ὑπὸ ΠΟδῶν*

κτλ. Περὶ τῶν τοιούτων μετ' ἀκριβείας θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

§ 6. *οὐ* — *οὕτω(ς)*.

Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 21, 33 κἑξ. «Λέγεται δὲ τὸ ἀδολεσχεῖν ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἅδην καὶ λεσχηνεύειν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἀπὸ τοῦ ᾄδειν, προσγράφου τὸ Ι ἐν τῷ ἀοιδολέσχης· εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀηδοῦς, *οὕτως*. Οἱ γὰρ Ἴωνες τὴν ἀηδίαν συναλείφοντες τρισυλλάβως γράφουσι· διὸ καὶ ἐξετάθη».

Ἀναπληροῦντες τὰ ἐλλείποντα καὶ ἐπανορθοῦντες τὰ ἡμαρτημένα ἀναγινώσκομεν «Λέγεται δὲ τὸ ἀδολεσχεῖν ἤτοι ἈΠΟ ΤΟΥ (ἀηδοῦς ἢ ἈΠΟ ΤΟΥ) *ᾄδειν* καὶ λεσχηνεύειν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἀπὸ τοῦ ᾄδειν, *προσγράφεται* τὸ Ι ἐν τῷ (ἈΙΔΟΛΕΣΧΗΣ ὡς ἐκ τοῦ) ἈΕΙΔΟΛΕΣΧΗΣ· εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀηδοῦς, *οὔ*. Οἱ γὰρ Ἴωνες *τὸ ἀηδῆσαι* συναλείφοντες τρισυλλάβως γράφουσι· διὸ καὶ ἐξετάθη».

Τὸ *οὐ* καὶ *οὕτω (οὔ)* πολλαχοῦ ὑπὸ τῶν μεταγραφέων συνεχύθησαν.

Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 101, 8 «Κράζειν : *οὕτω* δεῖν φασι λέγειν, ἀλλὰ κραυγάζειν ἢ βοᾶν». Γραπτέον «*οὐ* δεῖν φασι λέγειν». Ἴσως δὲ καὶ τὸ ἐν σελ. 92, 26 «Εὐειδής : *οὕτω* φασὶν *ἀδόκιμον* εἶναι τὸ ὄνομα» ὀφείλει νὰ μετατυπωθῇ εἰς τὸ «*οὔ* φασι *δόκιμον* εἶναι τὸ ὄνομα».

Ἡσύχ. «Πόθεν : ἀπὸ τίνος μέρους ἢ μεθ' ὑποκρίσεως ἀντὶ τοῦ *οὕτως*». Πρβ. Σχολ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1455 «Πόθεν : ἀρνητικῶς ἴσον τῷ *οὐδαμῶς*». Σχολ. Εὐριπ. Φοιν. 1620 «Πόθεν : *οὐδαμῶς*» καὶ Ἑκ. 613 «Τὸ πόθεν καὶ τὸ *οὐδαμῶς* ταὐτὸ σημαίνει· διαφέρουσι δὲ κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ μὲν πόθεν ἐμφαίνει ἐρώτησίν τινα, τὸ δὲ οὐδαμῶς τελείαν ἀπόφασιν». Τῆς τοιαύτης χρήσεως τοῦ

πόθεν πολλὰ ἔχομεν συνηγμένα παραδείγματα, ἐξ ὧν μνημονεύομεν μόνον τὸ Δημοσθενικὸν «Ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα. Πόθεν; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ» (σελ. 241, 47).

Στράβ. σελ. 328 «τὸν μέντοι ποιητὴν *οὕτω* λέγειν Ἑλλοὺς ἀλλὰ Σελλοὺς ὑπολαμβάνει τοὺς περὶ τὸ ἱερόν». Ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε «*οὐ* λέγει Ἑλλοὺς ἀλλὰ Σελλοὺς κτέ.».

Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 365, 16 Δινδ. «*οὐ* χρὴ γράφειν τὸ ἥτις». Τὸ ὀρθὸν «*οὕτω* χρὴ γράφειν» βλέπει τις ἐν σελ. 316, 32. σελ. 326, 36 καὶ σελ. 354, 21. Πρβ. καὶ σελ. 381, 13 «*οὕτως* ὀφείλει ὁ παρὼν στίχος γράφεσθαι».

Ἐτυμολ. Μέγ. σελ. 652, 48 «Παρακρούεται: ἀπατᾷ· ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν παλαιστῶν (τῶν) οὐ καταβαλλόντων ἀλλ' ἐν ὥρᾳ παρακρουόντων ἢ ποδὶ ἢ χειρὶ καὶ *οὐ* ῥιπτούντων». Ἂν μὴ σφαλλώμεθα, ὁ Ἐτυμολόγος ἔγραψε «καὶ *οὕτω* ῥιπτούντων».

Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλιάδ. Τόμ. Α', σελ. 219, 22. σελ. 307, 28 καὶ Τόμ. Β', σελ. 99, 1 Δινδ. Ἔτι δὲ Τόμ. Β', σελ. 28, 27.

§ 7. *φιληδοῦντας* — *φιληδονοῦντας* καὶ *φιληδούντων* — *φιληδονούντων*.

Ὠριγέν. Τόμ. ΙΓ', σελ. 216 «Ἀπειλητικὸν γὰρ ἡ ἀρετή τε καὶ γνῶσις πρὸς τοὺς *φιληδονοῦντας* πλάναις καὶ μέθαις» καὶ Τόμ. Κ', σελ. 7 «ταῖς ἀπὸ τῶν θυσιῶν ἀναθυμιάσεσι καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν αἱμάτων καὶ ὁλοκαυτωμάτων ἀποφοραῖς τρεφόμενα αὐτῶν τὰ σώματα, *φιληδονούντων* τοῖς τοιούτοις».

Τὸ *φιληδονεῖν* δηλοῖ *φιλήδονον εἶναι*. Ἡ δ' ἔννοια τοῦ ἀρέσκεσθαι ἢ ἀσμενίζειν ἐνεφανίζετο παρὰ τοῖς Ἕλλησι διὰ τοῦ *φιληδεῖν*. Ὅθεν ἀναγνωστέον παρὰ τῷ Ὠριγένει *φιληδοῦντας* ἀντὶ τοῦ *φιληδΟΝοῦντας* καὶ *φιληδούντων* ἀντὶ τοῦ *φιληδΟΝούντων* (Πρβ. § 5).

Καὶ ἐν τῷ περὶ Ζῴων τοῦ Αἰλιανοῦ Βιβλ. Β', 15 φέρουσί τινα τῶν ἀντιγράφων «πομπίλον πελάγιον καὶ βυθῷ *φιληδονοῦντα* εἰδέναι χρὴ μάλιστα ἰχθύων ὧν ἴσμεν ἀκοῇ» ἀντὶ τοῦ *φιληδοῦντα*. Πρβ. Β', 41: φιληδοῦσι δὲ μᾶλλον τοῖς μεμιασμένοις καὶ κακόσμοις. Δ', 59: ἀλλ' οὐδὲ ἠπείροις φιληδεῖ οὐδὲ νήσοις ἀγαθαῖς.

Ε', 3 : τῷ πηλῷ καὶ τῇ ἰλύϊ φιληδοῦντες. Ἀριστοφ. Εἰρ. 1130 : οὐ γὰρ φιληδῶ μάχαις. Ἀντιφάν. παρ' Ἀθην. σελ. 95, ς': φιληδεῖ ταῖς ὑσίν. Καλλίμ. εἰς Ἀπόλλ. 56 : Φοῖβος γὰρ ἀεὶ πολίεσσι φιληδεῖ κτιζομένῃς. Διογέν. Λαέρτ. Β', 58 : ἢ σὺ φιληδῶν οὕτως ἀρέσκῃ. Πολύβ. ΛΔ', ι', 4 : φιληδοῦσι γὰρ τῇ τῆς ἀγρώστεως ῥίζῃ. Ἀθήν. σελ. 104, δ': ὃς διὰ τὸ φιληδεῖν τῷ βρώματι Κάραβος ἐπεκλήθη.

§ 8. *ἄν τι πταίσωσι — ἂν τυπτήσωσι.*

Ἀριστοτέλ. Τόμ. Α', σελ. 520, 3 Διδ. «Ἐγένετο δὲ καὶ Πιττακὸς νόμων δημιουργὸς ἀλλ' οὐ πολιτείας· νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν *τυπτήσωσι*, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων· διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας ἢ νήφοντας οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον».

Κρυγῆρος *Griech. Sprachl.* § 40 : τύπτω schlage, Fu. τυπτήσω, unatisch aber ist ἐτύπτησα (Aristot. Pol. 2, 9, 9 vgl. Lobeck Phryn. p. 764).

Κυννῆρος *Ausführl. Grammat.* § 343 : τύπτω—ἐτύπτησα Sp. seit Aristot.; dafür att. ἐπάταξα, ἔπαισα.

Κούρτιος *Verb.* Τόμ. Α', σελ. 384 : τύπτω — ἐτύπτησα erst bei Aristoteles Pol. II 12 (ἂν τυπτήσωσι), viel später τετύπτηκα (Pollux IX 129), τετύπτημαι (Luc.).

Καυσῆρος *Φιλοστρ.* Τόμ. Α', σελ. XIX Τεϋβν. : in 15, 11 τυπτήσας τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον scribit Philostratus auctore Aristotele Pol. II 9 (58, 10) νόμος δ' — τοὺς μεθύοντας, ἂν τυπτήσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων damnatum a Cobeto.

Ὁ ἀόριστος *ἐτύπτησα* εἶνε τοῦ πονηροῦ κόμματος. Καὶ ἄμεμπτος δ' ἂν ἦτο ὁ τύπος οὗτος, τὸ παρ' Ἀριστοτέλει κείμενον «τὸ τοὺς μεθύοντας, *ἂν τυπτήσωσι*, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων» θὰ εἶχεν ἀτόπως· διότι οὐ μόνον νὰ τύπτωσι δύνανται οἱ μεθύοντες ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς ἄλλως νὰ πλημμελῶσι καὶ ὑβρίζωσιν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψεν ἀναντιλέκτως *ἄν τι πταίσωσι*,

τουτέστιν *ἄν τι ἁμάρτωσι*. Πρβ. Ῥητορ. Β', κε', 7 «οἷον εἴ τις ἐνθύμημα εἶπεν ὅτι τοῖς μεθύουσι δεῖ συγγνώμην ἔχειν, ἀγνοοῦντες γὰρ *ἁμαρτάνουσιν*, ἔνστασις οὔκουν ὁ Πιττακὸς αἰνετός(*)· οὐ γὰρ ἂν μείζους ζημίας ἐνομοθέτησεν, ἐάν τις μεθύων *ἁμαρτάνῃ*» καὶ Διογέν. Λαέρτ. Α', 76 «Νόμους δ' ἔθηκε (Πιττακός)· τῷ μεθύοντι, *ἐὰν ἁμάρτῃ*, διπλῆν εἶναι τὴν ζημίαν· ἵνα μὴ μεθύωσι, πολλοῦ κατὰ τὴν νῆσον οἴνου γινομένου».

Τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐποιησάμεθα πρὸ πολλοῦ ἀγνοοῦντες ὅτι πάλαι ἤδη ὁ Μούρητος ἀποκατέστησε τὴν ἀληθῆ γραφὴν *ἄν τι πταίσωσι* (*Oper. Omn.* Τόμ. Β', σελ. 329 Ῥουγκ.). Ἐμάθομεν δ' ἔπειτα ἐκ βιβλίου τοῦ Βερνάρδυος ἐπιγραφομένου *Paralipomena Syntaxis Graecae* (σελ. 40) ὅτι καὶ ἄλλοι ἐπηνώρθωσαν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον (**). Διδάσκει δὲ νῦν ἡ ὑπὸ τοῦ Σουσεμιλίου ἔκδοσις τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (σελ. 149) ὅτι ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται οὐ μόνον *ἂν τυπτήσωσι* ἀλλὰ καὶ *ἄν τι πταίσωσι* ἢ *πταίωσι*

Παρὰ τοῖς δοκίμοις μόνου τοῦ μέλλοντος *τυπτήσω* καὶ *τυπτήσομαι* ἐγίνετο χρῆσις. Ἀριστοφ. Νεφ. στίχ. 1379:

> ἀλλ' αὖθις αὖ τυπτήσομαι.

στίχ. 1444:

> τὴν μητέρ' ὥσπερ καὶ σὲ τυπτήσω.

Πλούτ. στίχ. 20:

> οὐ γάρ με τυπτήσεις στέφανον ἔχοντά γε.

Σχολ. «Τὸ δὲ *τυπτήσεις* Ἀττικόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ τυπτέω ἀχρή-

(*) Ὁ Βαλλὴν ἔγραψε συνετός ἀντὶ τοῦ αἰνετός.

(**) Πρβ. καὶ Βυττεμβάχιον Πλουτ. Τόμ. Ϛ', σελ. 961 καὶ Σπέγγελον Ἀριστοτ. Ῥητορ. Τόμ. Β', σελ. 347. Καὶ ὁ Κοραῆς δ' ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐγκρίνας τὴν ἀνάγνωσιν ἄν τι πταίσωσι γράφει ἐν ταῖς Σημειώσεσι (σελ. 279) «Ἄν τι πταίσωσι.] ΕΔ, ΑΤ, ἂν τυπτήσωσι, ἀνθ' οὗ ὁ Σνεϊδέρος κατ' ἐνεστῶτα, ἄν τι πταίωσι».

ὅτου θέματος». Φώτ. σελ. 610, 23 «*Τυπτήσεις:* οὕτως λέγουσι τὸ μέλλον. Ἀριστοφάνης». Χοιροβοσκ. σελ. 640, 31 «οἷον τύπτω τύψω καὶ τυπτῶ τυπτήσω·

οὐ γάρ με τυπτήσεις στέφανον ἔχοντά γε

Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ» (Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 450, 30). Λεξ. Οὐϊνδοβ. σελ. 176, 13 «*Τυπτήσω:* Ἀττικῶς. Ἀριστοφάνης· οὐ γάρ με τυπτήσεις στέφανον ἔχοντά γε. Καὶ Λιβάνιος· κἂν ὑβρίσῃ, τυπτήσει γε προϊών».

Πλάτ. Γοργ. σελ. 527, ά «καί σε ἴσως *τυπτήσει* τις». Ἱππ. Μείζ. σελ. 292, β′ «ἢ καὶ σύ με ἄκριτον *τυπτήσεις*;». Δημοσθέν. σελ. 580, 204 «ἀλλὰ νομίζεις ἡμᾶς μὲν ἀνέξεσθαί σου, αὐτὸς δὲ *τυπτήσειν*;». σελ. 585, 221 «πεπίστευκε τῇ πολιτείᾳ μηδένα ἕλξειν μηδ' ὑβριεῖν μηδὲ *τυπτήσειν*». Πρβ. καὶ Ἀριστοτέλ. Τόμ. Α′, σελ. 281, 41 «ἄνθρωπον ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπους *τυπτήσει*». Γαλην. Τόμ. Η′, σελ. 572 «κἂν τούτῳ διανίστατο *τυπτήσων*». Σχολ. Ἀριστοφ. Ἱππ. 289 «τί δῆτ' ἄνω βλέπεις ὡς *τυπτήσων* τινά;», κτλ.

Τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου «*Τυπήσει:* πλήξει» μετετυπώθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου εἰς τὸ *τυπτήσει*. Περὶ τοῦ παρὰ Μοίριδι σελ. 373 «*Τυπτήσειν* Ἀττικῶς, *παίσειν* Ἑλληνικῶς» θὰ διαλάβωμεν ἀλλαχοῦ.

Ὁ ἀόριστος *ἐτύπτησα* καὶ *ἐτυπτήθην* καὶ ὁ παρακείμενος *τετύπτηκα* καὶ *τετύπτημαι* εἶνε τῶν μεταγενεστέρων ἴδιοι.

Πολυδεύκ. Γ′, 79 «τὸ δὲ μαστιγῶσαι καὶ *τυπτῆσαι*». Η′, 76 «ᾐκίσατο, *ἐτύπτησε*, πληγαῖς ἔκοψε». Η′, 78 «ᾔκισται κατῄκισται, *τετύπτηται*, διακέκοπται». Θ′, 129 «ὁ δὲ παίσας ἐρωτᾷ ποτέρᾳ *τετύπτηκεν*».

Λουκιαν. Δημών. 16 «οἱ μὲν παρόντες ἠγανάκτουν ὡς αὐτὸς ἕκαστος *τετυπτημένος*».

Φιλόστρατ. σελ. 18 «*τυπτήσας* τὸν ἑαυτοῦ δοῦλον». σελ. 555 «προστάξαι *τυπτῆσαι* αὐτήν». σελ. 588 «*τετυπτηκότος* τὸν τεθνάναι λεγόμενον».

Γαλην. Τόμ. Ε′, σελ. 17 «τὸ μηδέποτε *τυπτῆσαι* τῇ χειρί μου μηδένα».

Φίλων Τόμ. Ε′, σελ. 56 «ἄν, φησί, τις *τυπτήσῃ* πατέρα ἢ μητέρα καταλευέσθω» καὶ «τὰ μέρη οἷς *ἐτύπτησαν* τοὺς γονεῖς ἀκρωτηριάζεσθαι». σελ. 95 «ἐὰν δὲ μὴ εὐθὺς ἐκ τῶν πληγῶν οἱ *τυπτηθέντες* ἀναιρεθῶσιν». Τόμ. Ϛ′, σελ. 54 «ταῖς ἐλευθεριωτέραις καὶ πολιτικωτέραις μάστιξι *τετυπτημένων*».

Ἰουλιαν. σελ. 451, β′ «ὁ δὲ *τυπτήσας* ἱερόσυλος ἂν εἴη».

Κέλσ. παρ' Ὠριγέν. Τόμ. Κ′, σελ. 29 «τῷ δ' ἅπαξ *τυπτήσαντι* παρέχειν καὶ αὖθις τύπτειν». Πρβ. καὶ σελ. 39.

Ἀχιλλ. Τάτ. Ε′, 26 «*τετύπτησαι* βλεπούσης μου». Ἴδε Ἰακώψιον *Ἀχιλλ. Τατ.* σελ. 830.

Σιμπλίκ. Ἐξηγ. εἰς Ἐπικτ. Ἐγχειρ. σελ. 29, 31 Διδ. «ἢ χρημάτων ἀφαιρεθῆναι ἢ *τυπτηθῆναι*».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α′, σελ. 19, 12 καὶ σελ. 20, 2 «Διογένης ἰδὼν μειράκιον ἀτακτοῦν τὸν παιδαγωγὸν *ἐτύπτησε*». Τόμ. Β′, σελ. 21, 4 καὶ σελ. 282, 2 «ὡς ἐπὶ τοῦ Διογένους τοῦ *τυπτήσαντος* τὸν παιδαγωγόν». Τόμ. Δ′, σελ. 309, 13 «οἷον ἐν ὅρῳ τὸ *τετυπτηκέναι* Δημοσθένη». Τόμ. Η′, σελ. 228, 16 «*ἐτύπτησας* γάρ, φησίν, ἐπὶ τῆς ἑστίας κωμάζοντα». σελ. 502, 5 «ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα *ἐτύπτησεν* ἑταῖρόν μου». σελ. 651, 29 «συγγνώμης ἄξιοι ἦσαν οἱ *τυπτήσαντες* ἐκείνους». Τόμ. Θ′, σελ. 607, 12 «καὶ πάλιν Δημοσθένης φησὶ *τετυπτῆσθαι* ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας μέσης». Ἐν σελ. 521 ἀντὶ τοῦ «ὁ μὲν γὰρ ἐν οἰκίᾳ, φησίν, *ἐπλήγη*, ἐγὼ δ' ἐν ἱερῷ» ὁ ἄριστος κῶδιξ φέρει *ἐτυπτήθη*, ὅπερ εὖ ποιῶν προὐτίμησεν ὁ Σπέγγελος *Ῥητ. Ἑλλ.* Τόμ. Α′, σελ. 375, 30.

Μῦθ. Αἰσώπ. 66 «*τυπτήσαντα* δὲ πολλοῖς καλοῖς ἠμείψω».

Φώτ. Βιϐλ. σελ. 12, 36 «οἱ αἱρετικοὶ *ἐτυπτήθησαν* καὶ ἀνεθεματίσθησαν». σελ. 18, 3 «Ἰωάννης τις μοναχὸς ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ Χρυσοστόμου *ἐτυπτήθη*». σελ. 38, 1 «ὃν ὁ μάγος *τυπτήσας* ἐτύγχανε».

Ἐπιφάν. Τόμ. Β′, σελ. 211, 18 «ἐάν τίς σε *τυπτήσῃ* εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα». Τόμ. Γ′, σελ. 138, 26 «φάσκοντες πρεσϐύτερόν τινα τοῦ Μαρεώτου Ἀρσένιον *τετυπτῆσθαι*».

Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. ΙΔ′, 13 «ὡς *τυπτηθῆναι* παρά τινων».

ΙΔ', 22 «ὡς καὶ αὐτὴν *τυπτῆσαί* ποτε τὴν μητέρα τοῦ βασιλεύοντος». ΙΔ', 23 «τοὺς δ' αὐτῷ συναιρομένους ἐκ τῶν ἀρχόντων *τυπτήσας*».

Σουΐδ. Τόμ. Α', ά, σελ. 1258 «*τυπτηθεὶς* ὑπὸ Μειδίου». Πρβ. Λοβέκκιον *Φρυν*. σελ. 764.

Λιβάν. Ὑποθ. Δημοσθ. σελ. 1255 «λέγων ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ *τετυπτῆσθαι*». Πρβ. καὶ Σχαιφῆρον *Δημοσθέν*. Τόμ. Γ', σελ. 307 καὶ Τόμ. Ε', σελ. 366.

Σχολ. Δημοσθ. σελ. 537, 11 Δινδ. «τὸ γὰρ *τυπτηθέντα* μὴ λαβεῖν δίκην ἔοικε τῷ ἡττᾶσθαι». σελ. 561, 7 «πόσῳ μᾶλλον ὁ τὸν χορηγὸν *τυπτήσας*;». σελ. 572, 12 «καὶ φέρειν πληγὰς ἐπιστάμενος οὐκ ἤνεγκε *τυπτηθείς*» (Πρβ. καὶ σελ. 572, 21 καὶ 28). σελ. 640, 20 «οὐ γὰρ *ἐτύπτησεν* αὐτὸν οὐδὲ ὕβρισεν».

Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 48, 34 Διδ. «αὐτὸς δὲ πολλὰ κακοπαθήσας καὶ *τυπτηθεὶς* ἐν τῷ μαγειρείῳ». σελ. 133, 2 «ἀντὶ τοῦ *τυπτῆσαι* ἡμᾶς». σελ. 142, 5 «μὴ λυποῦ ὅτι *ἐτυπτήθης*». σελ. 161, 14 «λείπει *ἐτύπτησεν*». σελ. 164, 25 «ὁ οἰκέτης ἐξέρχεται *τυπτηθεὶς* ὑπὸ Φιλοκλέωνος». σελ. 204, 34 «καὶ ἐπιδραμόντες κατέλαβον καὶ *ἐτύπτησαν*».

Ἀρμενόπουλ. Δ', ιέ, 15 «εἰ δέ τις τὴν ἰδίαν γαμετὴν μάστιξιν ἢ ξύλοις *τυπτήσῃ*» καὶ «μάστιξιν ἢ ξύλοις *τυπτῆσαι* τὴν ἑαυτοῦ γαμετήν».

Παράφρ. Ἰλιάδ. Κ, 530 «*ἐτύπτησε* δὲ ὁ Ὀδυσσεύς». Ρ, 77 «*τυπτηθῆναι* ἢ ἐποχηθῆναι».

Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Γεωργίῳ Πισίδῃ εἰς τὸ Ἑξαήμ. 960:

φοβεῖ δὲ τὸν λέοντα τ υ π τ η θ ε ὶ ς κύων.

καὶ παρὰ Πλωχείρῳ Δραματ. 93:

ναί, τὰς μιαρὰς ὠκέως τ υ π τ ή σ α τ ε.

Ἐν ταῖς Νεφέλαις τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1409 οἱ ἄριστοι τῶν κωδίκων φέρουσι τὸ βάρβαρον:

καὶ πρῶτον ἐρήσομαί σε τουτί· παῖδά μ' ὄντ' ἐ τ ύ π τ η σ α ς;

ἀντὶ τοῦ «παῖδά μ' ὄντ' *ἔτυπτες*;»

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον *τυπτητέος* εὑρισκόμενον παρὰ Δημοσθένει σελ. 1271, 44 «οὐ *τυπτητέοι* οὐδὲ ὑβριστέοι δήπου ἐσμέν».

§ 9. *Ἐρευθαλίων—Εὐρυθαλίων, διηρθρωμένην—διωρθωμένην, γρῶνος—στῶνος, κέπφος—κέκφος καὶ οὐ δεόντως—οὐδὲ ὄντως.*

Ἡρωδιαν. Τόμ. Α', σελ. 20, 6 Λεντζ. «Εὐρυτίων, *Εὐρυθαλίων*, Ἀριστίων». σελ. 108, 12 «καὶ ἄνθρωπος ὁ *διωρθωμένην* ἔχων τὴν ὄπα». σελ. 177, 13 «ὦνος ἡ τιμή, *στῶνος*, χῶνος ἡ χώνη». σελ. 224, 21 «λόφος, *κέκφος* εἶδος ὀρνέου». σελ. 423, 9 «*οὐδὲ ὄντως* οὖν Ἀττικοὶ τὸ αἴτιαι ἥμεραι εὐπράξιαι τιμώριαι προπαροξύνουσιν».

Γραπτέον *Ἐρευθαλίων* ἀντὶ τοῦ *Εὐρυθαλίων*, *διηρθρωμένην* ἀντὶ τοῦ *διωρθωμένην*, *γρῶνος* ἀντὶ τοῦ *στῶνος*, *κέπφος* ἀντὶ τοῦ *κέκφος* (ἢ *κέμφος* Κραμ. Ἀν. Ὀξ. Τόμ. Α', σελ. 372, 13) καὶ *οὐ δεόντως* ἀντὶ τοῦ *οὐδὲ ὄντως*.

§ 10. *ὦ τιμία μοι κεφαλή—ὥστε μία μοι κεφαλή.*

Γαλην. Τόμ. ΙΘ', σελ. 684—5 «Τροφιμώτατος μὲν αὐτῶν ἐστὶ πάντων ὁ σιλιγνίτης καὶ ἐπιμονώτατος καὶ δυναμώτατος, δεύτερος δὲ κατὰ πάντα ὁ σεμιδαλίτης, ἥττων δὲ τούτων ὁ μέσος καὶ συγκόμιστος, πάντων δ' ἀσθενέστερος ὁ πιτυρίας. Σὺ δέ, *ὥστε μία μοι κεφαλή*, ὑγιαίνων μὲν χρῶ τῷ σιλιγνίτῃ· εἰ δὲ καὶ νεφρῖτις γένηταί σοι, ὅπερ ἀπέχομαι ἐν νόσῳ ὑπὸ ταύτης κατέχῃ, ἐὰν ὄρεξις νύττῃ σε, ἀβλαβῶς χρῶ κτέ.».

Ἡ ῥῆσις αὕτη γέμει σφαλμάτων· ἀποκαθίσταται δ' ὑγιής, ἂν ἀναγνωσθῇ «Τροφιμώτατος μὲν αὐτῶν ἐστι πάντων ὁ σιλιγνίτης καὶ ἐπιμονώτατος καὶ *δυναμικώτατος* — Σὺ δέ, *ὦ τιμία* μοι κεφαλή, ὑγιαίνων μὲν χρῶ τῷ σιλιγνίτῃ· εἰ δὲ καὶ νεφρῖτις γένηταί σοι, ὅπερ *ἀπεύχομαι*, ἐν *ὅσῳ* ὑπὸ ταύτης κατέχῃ κτέ.».

Ὀρθῶς ἐν σελ. 686 εἶνε γεγραμμένον «διὰ τοῦτο καὶ *δυναμικώτατον*». Πρβ. καὶ σελ. 685 «εἰ καὶ πολύτροφοι καὶ *δυναμικώτεροι*».

Τοῦ *τιμία κεφαλή* ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ Εὐστάθιος γράφων σελ. 713, 2 «Ἰστέον δὲ ὅτι ἐν τῷ *φίλη κεφαλή* τὸν ὅλον Τεῦκρον ἐδήλωσεν ἀπὸ τοῦ καιριωτάτου μέρους· καθόλου γὰρ οὐκ ἔστιν ἄλλως ἀπὸ μέρους καλέσαι τὸ ὅλον εἰ μὴ τὸ μέρος ἐκεῖνο εἴη λόγου ἄξιον—Ἰστέον δὲ ὡς, Ὁμήρου ἀρχὴν ἐνδόντος, λαλεῖται παρὰ τοῖς ὕστερον οὐ μόνον τὸ *ΤΙΜΙΑ ΚΕΦΑΛΗ* καὶ *ἀξία τοῦ παντός* καὶ *σεβασμία* καὶ ὅσα τοιαῦτα σεμνὰ ἀλλὰ καὶ ἀνάπαλιν· *κακὴ* γοῦν *κεφαλή* ποτε (καὶ) *ἀναιδὴς* καὶ *μισητὴ* καὶ τοιαῦθ' ἕτερα». Πρβ. καὶ σελ. 830, 5 «Καὶ ὅρα τὸ *κεφαλὰς* χρήσιμον ὂν εἰς τὸ *Τεῦκρε, φίλη κεφαλή* καὶ *τοίην γὰρ κεφαλὴν ποθέω*, ὡς ἀδιάφορον ὂν ψυχὴν εἰπεῖν ἢ κεφαλήν· τοῦτο δὲ διὰ τὸ δοκεῖν ἐν κεφαλῇ ἱδρῦσθαι τὸ τῆς ψυχῆς θειότατον». σελ. 1350, 27 «Ἡ δὲ *Ἑκτορέη κεφαλή* ἁπλοϊκῶς νῦν τὸν τοῦ Ἕκτορος φράζει νεκρόν· τὸ μέντοι *Τεῦκρε, φίλη κεφαλή* ἄλλην ἀγωγὴν ἔχει, οὗ πρὸς ὁμοιότητα *φίλτατον κάρα* φησὶ Σοφοκλῆς». σελ. 1421, 4 «Καθὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς λαλεῖ οὐ μόνον ἐν τῷ *Τεῦκρε, φίλη κεφαλή* καὶ ἐν τῷ *φίλης κεφαλῆς ὀλετῆρα* καὶ *Ἑκτορέης κεφαλῆς ἄποινα* ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ *τοίην γὰρ κεφαλὴν ποθέω* ἤτοι τὸν Ὀδυσσέα». Ἔτι δὲ Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 285 «*Ὦ μιαρὰ κεφαλή*: Ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρους τοῦ σώματος δηλοῖ τὸν ἄνδρα παραπλησίως Ὁμήρῳ *Τεῦκρε, φίλη κεφαλή* καὶ *τοίην γὰρ κεφαλήν*. Καὶ παρὰ Δημοσθένει *καὶ τοῦτ' ἔλεγες, ὦ μιαρὰ κεφαλή*» καὶ Σχολ. Εὐριπ. Ἑκ. 87 «Τουτέστι τὸν Ἕλενον. Ἀπὸ τοῦ κρείττονος μέρους αὐτὸν ὀνομάζει, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἀντὶ τοῦ τὸν δεῖνα εἰπεῖν *τὴν ἱερὰν* λέγομεν *κεφαλήν*» καὶ 676 «Τὸ μαντικόν, τὸ ἐνθουσιαστικὸν κάρα, ἤγουν τὸ σῶμα, ἀπὸ τοῦ κρείττονος μέρους τὸ ὅλον, ὡς φαμὲν καὶ *ἱερὰν κεφαλήν*, τῆς μάντεως Κασάνδρας φέρεις;» καὶ 1132 «Πολλαὶ δὲ χεῖρες, ἤγουν γυναῖκες, ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν, ὡς τὸ *τοίην γὰρ κεφαλὴν* ἀντὶ τοῦ ἄνδρα». Λέγει δὲ καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τοῖς Ἠθικοῖς σελ. 692, ἐ «ὥσπερ ψυχὴν καὶ *κεφαλὴν* τὸν ἄνθρωπον εἰώθαμεν ἀπὸ τῶν κυριωτάτων ὑποκορίζεσθαι», ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἀντὶ τοῦ *καιριωτάτου* παρ' Εὐσταθίῳ ἔκειτο κατ' ἀρχὰς *κυριωτάτου*.

Τὸ ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 264, ά «ἢ οὐδὲν εἶπον, *Φαῖδρε, φίλε κεφαλή*» εἶνε προφανῶς μίμησις τοῦ Ὁμηρικοῦ (Ἰλ. Θ, 281):

Τεῦκρε, φίλη κεφαλή, Τελαμώνιε, κοίρανε λαῶν.

Παρ' Ἡροδότῳ φέρεται Γ', 29 «*ὦ κακαὶ κεφαλαί*, τοιοῦτοι θεοὶ γίνονται ἔναιμοί τε καὶ σαρκώδεες καὶ ἐπαΐοντες σιδηρίων;», παρὰ δὲ Δημοσθένει σελ. 278, 153 «ἵν' εἰδῆτε ἡλίκα πράγματα *ἡ μιαρὰ κεφαλὴ* ταράξασα αὕτη δίκην οὐκ ἔδωκε» καὶ σελ. 552, 117 «καὶ ταῦτ' ἔλεγεν *ἡ μιαρὰ καὶ ἀναιδὴς αὕτη κεφαλὴ* ἐξεληλυθὼς τῇ προτεραίᾳ παρ' Ἀριστοκράτους κτέ.». Πρβ. καὶ Κλεομήδη σελ. 113 «οὐ καὶ σὺ οὖν, *ὦ θρασυτάτη καὶ ἀναισχυντοτάτη κεφαλή*, ἐκ φιλοσοφίας ἀποφθαρεὶς οἰχήσῃ ἐπὶ Λεόντιον καὶ Φιλαινίδα κτέ.;». Καὶ τοῖς παιδίοις δὲ γνωστὸν ὑπάρχει τὸ ἐν τοῖς Αἰσωπείοις Μύθοις κείμενον «*ὦ κακὴ κεφαλή*, σὺ λέοντα ἐδίωκες, οὗ οὐδὲ τὸν βρυχηθμὸν ὑπέμεινας;»

Τοῦ *ἱερὰ κεφαλή* παράδειγμα μνημονεύομεν τὸ ἐν Παλατ. Ἀνθολ. Ζ', 3:

Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει
ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα, θεῖον Ὅμηρον.

Γράφει δὲ καὶ ὁ Κλεομήδης περὶ τοῦ Ἐπικούρου εἰρωνικῶς σελ. 103 «Ταῦτα γὰρ ἀκολουθεῖ τῇ δόξῃ *τῆς ἱερᾶς κεφαλῆς* τῆς μόνης τὴν ἀλήθειαν εὑρούσης».

Ἔχει δ' ὁμοίως τὸ *ὦ τιμία ΜΟΙ κεφαλή* καὶ τὸ *σεβασμία ΜΟΙ κεφαλή*, οὗ γίνεται χρῆσις ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον Παρεκβολαῖς σελ. 203, 26 Διδ. «Τοίνυν ἔχεις ἰδού, σοφωτάτη καὶ *σεβασμία μοι κεφαλή*, εἰ μὲν τό σοι ποθούμενον οὐκ ἔχω εἰπεῖν—τὸ χρέος δ' οὖν, ὅπερ αὐτὸς μὲν ἤδη πολλάκις ἀπῄτησας, ἡμεῖς δὲ ἄρτι καταβαλλόμεθα». Εὑρίσκεται δὲ καὶ *βασιλικωτάτη μοι κεφαλή* παρὰ τῷ γραμματικῷ Θεοδοσίῳ σελ. 105, 11 Γοιτλ.

Τὸν τονισμὸν *συγκόμιστος* βλέπει τις καὶ ἐν Τόμ. Ε', σελ. 889 «καὶ ὅτῳ *συγκόμιστον*» καὶ ἐν Τόμ. Ϛ', σελ. 484 «καὶ τρίτος ὁ μέσος τε καὶ *συγκόμιστος*» (Πρβ. καὶ σελ. 483, 1 καὶ 6)

καὶ ἐν Τόμ. ΙΑ', σελ. 120 «ποτὲ δ' ἄρτον *συγκόμιστον*» καὶ ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 684 «ὃς καὶ *συγκόμιστος*». Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε *συγκομιστός*, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ θηλυκοῦ Τόμ. ΙΓ', σελ. 626 «ἢ καὶ τῆς *συγκομιστῆς* πευκίνης· ὀνομάζω δὲ *συγκομιστὴν* μὲν κτέ.». Πρβ. Τόμ. ΙΕ', σελ. 577 «ἢ καθαρὸν ἢ *συγκομιστόν*· ὅτι δὲ τὸν μὴ καθαρὸν ὀνομάζει *συγκομιστὸν* εὔδηλόν ἐστι κτέ.» καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 142 «*Συγκομιστοὶ* ἄρτοι: ῥυπαροὶ κτέ.». Ἔτι δὲ Διοσκορ. Τόμ. Α', σελ. 234 «εὐτροφώτερός ἐστι τοῦ *συγκομιστοῦ*». Ὀρειβάσ. Τόμ. Α', σελ. 28, 10 «ὡς ἀπολείπεσθαι μὴ πολὺ τοῦ πυρίνου *συγκομιστοῦ*». σελ. 257, 7 «οἱ αὐτόπυροί τε καὶ *συγκομιστοὶ* προσαγορευόμενοι». Ἀθήν. σελ. 109, γ' «σεμιδαλίτην, χονδρίτην, *συγκομιστόν*». σελ. 115, δ' «εἶθ' οἱ συγκομιστοὶ ἐξ ἀσήστων ἀλεύρων γινόμενοι». Ἡσύχ. «*Συγκομιστὸς ἄρτος: παρὰ* Διοκλεῖ τῷ ἰατρῷ».

Παρατηρητέον δ' ἐν τέλει ὅτι τὸ εἰς τὸν Γαληνὸν κοινῶς ἀναφερόμενον σύγγραμμα *Περὶ τῆς τῶν ἐν νεφροῖς παθῶν διαγνώσεως καὶ θεραπείας* (Τόμ. ΙΘ', σελ. 643—698), ἐξ οὗ παρεθέμεθα τὴν σφαλμάτων γέμουσαν ῥῆσιν, εἶνε ὑποβολιμαῖον, ὡς ἐξ ἄλλων τε πολλῶν τρανῶς μηνύεται καὶ ἐκ τοῦ *ἥλιε τῆς ἐμῆς ψυχῆς* (σελ. 680) καὶ τοῦ *ταῦτα δὲ βραχέα οὐκ εἰς διδασκαλίαν ἀλλ' εἰς μικρὰν ὑπόμνησιν ὁ δοῦλός σου προσφέρω* (σελ. 697). Φέρεται δ' ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ἑξῆς· «Καὶ ταῦτα δὲ διὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποτυγχάνειν δεῖ καὶ (Γραπτέον ἴσως *κἂν*) ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ἐπὶ τὰ καθ' ἡμᾶς μέγιστα καὶ κυρίως μυστηριώδη χωρεῖν» (σελ. 679)· ὅπερ σαφέστατα διδάσκει ὅτι ὁ συντάξας τὸ προκείμενον βιβλίον ἐπρέσβευε θρησκείαν, πρὸς ἣν ἀηδῶς ὁ Γαληνὸς διέκειτο γράφων «ἵνα μή τις εὐθὺς κατ' ἀρχὰς ὡς εἰς Μωϋσοῦ καὶ Χριστοῦ διατριβὴν ἀφιγμένος νόμων ἀναποδείκτων ἀκούῃ καὶ ταῦτα ἐν οἷς ἥκιστα χρή» καὶ «θᾶττον γὰρ ἄν τις τοὺς ἀπὸ Μωϋσοῦ καὶ Χριστοῦ μεταδιδάξειεν ἢ τοὺς ταῖς αἱρέσεσι προστετηκότας ἰατρούς τε καὶ φιλοσόφους» (Τόμ. Η', σελ. 579 καὶ σελ. 657). Πιθανὸν δ' ἡμῖν φαίνεται ὅτι τὸ *νόμων ἀναποδείκτων* εἶνε πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ *ΛόΓων ἀναποδείκτων*.

§ 11. *καίπερ πάντως—καὶ περὶ παντός.*

Διονύσ. Ἁλικαρν. Ῥωμ. Ἀρχ. Ϛ', 57 (σελ. 1168) «Ταῦτα εἰπόντος τοῦ Μενηνίου, θροῦς πολὺς ἐνέπεσε τῇ βουλῇ καὶ διελάλουν ἕκαστοι κατὰ συμμορίας, οἱ μὲν οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς δημοτικοὺς παρακαλοῦντες ἀλλήλους πᾶσαν εἰσφέρεσθαι προθυμίαν, ὅπως κατάξουσι τὸν δῆμον εἰς τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ προσειλήφεσαν ἡγεμόνα τῆς τότε γνώμης ἀνδρῶν ἀριστοκρατικῶν τὸν ἐπιφανέστατον, οἱ δὲ ἀριστοκρατικοὶ *καὶ περὶ παντὸς* θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τοῦ πατρίου κόσμου τὴν πολιτείαν ἀποροῦντες ὅ τι χρήσονται τοῖς παροῦσι, μεταθέσθαι μὲν οὐκ ἀξιοῦντες τὰς προαιρέσεις, μένειν δ' ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων οὐ δυνάμενοι».

Γραπτέον «οἱ δὲ ἀριστοκρατικοί, *καίπερ πάντΩς* θέλοντες μὴ κινεῖσθαι ἐκ τοῦ πατρίου κόσμου τὴν πολιτείαν, ἀποροῦντες κτέ.». Ἴσως δὲ καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ «Καὶ ἀχνύμενοί περ : *περιλυπούμενοι*» μετατυπωτέον εἰς τὸ «Καὶ ἀχνύμενοί περ : *(καί)περ λυπούμενοι*». Τοὐναντίον ἐν τοῖς εἰς Ἰλιάδα Σχολίοις Σ, 128 ἀναγινώσκεται «*διόπερ τῆς μοίρας* οὐ προεῖπεν αὐτῷ μὴ προέληται τὴν εἰς οἶκον ἀνακομιδήν» ἀντὶ τοῦ *διὸ περὶ τῆς μοίρας* καὶ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης Τόμ. Γ', σελ. 163, ά «*καίπερ τῶν λοιπῶν* ὡσαύτως ποιῶν» ἀντὶ τοῦ *καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.*

Περὶ τοῦ *ἀποροῦντες ὅ τι χρήσονται* καὶ τῶν ὁμοίων τούτῳ θὰ διαλάβωμεν μετ' ἀκριβείας ἄλλοτε. Ἐπὶ τοῦ παρόντος παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἐν Γ', 22 φέρεται «ἀπορούμενος δὲ τί χρήσεται τοῖς πράγμασι τελευτῶν διέγνω κτέ.» καὶ ἐν ΙΑ', 39 «καὶ οὐκ ἔχων ὅ τι χρήσεται τοῖς ἀνδράσι τὴν ὀλεθριωτάτην ἔγνω βαδίζειν ὁδόν». Πρβ. καὶ Δ', 19 «οὔτε δὴ χρήματα συνεισφέρειν τοὺς οὐκ ἔχοντας ὁπόθεν συνεισοίσουσιν — ᾤετο δεῖν». Ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ ἐν Ζ', 62 ἀπαντῶντος «οὐκ εἶχον δ' ὅ τι ἌΝ ἌΛλο ποιῶσι κτέ.» ἀναγκαῖον ἴσως εἶνε νὰ ἐκβληθῇ τὸ μόριον ἌΝ.

§ 12. *ἀλήθειν—ἀληθεύειν.*

Εὐστάθ. σελ. 1884, 38 «ἢ ῥα μύλην στήσασα, ἤγουν παύσασα τοῦ *ἀληθεύειν,* ἔπος φάτο σῆμα ἄνακτι».

Οὐχὶ *παύσασα τοῦ ἀληθΕΥειν*, ὅπερ ἀτοπώτατον, ἀλλὰ *παύσασα τοῦ ἀλήθειν* ἔγραψεν ὁ Εὐστάθιος. Πρβ. σελ. 868, 38 «ἢ παρὰ τὸ ἀλῶ τὸ *ἀλήθω* καὶ τὸ φῶ τὸ φονεύω, τὸ οἱονεὶ πεφασμένον ἐν τῷ *ἀλήθεσθαι*». σελ. 871, 64 «καὶ τὸ κνήθω, ὡς ἀλῶ *ἀλήθω*». σελ. 1270, 14 «τὰς κριθὰς εἰς τὸ πόμα καταλέουσιν ἤγουν *ἀλήθουσιν*». σελ. 1571, 37 «Ἕτεροι δὲ κρειττόνως ἐξηγούμενοι φασὶ τὰς ῥηθείσας γυναῖκας *ἀλήθειν* ἐν μυλῶνι σῖτον. Καὶ ἀλετρεύειν μὲν τὸ *ἀλήθειν* καὶ ἀλετὸν ποιεῖν». σελ. 1885, 10 «Ἀλετρὶς δὲ γυνὴ παρὰ τῷ ἀλέω τὸ *ἀλήθω*, ἐξ οὗ καὶ ἀλητός, ᾧ ἡ τοιαύτη ἐπιστατεῖ». σελ. 1885, 27 «Ὅτι δὲ μύλαι καί τινες ὀδόντες λέγονται δῆλόν ἐστι πᾶσιν ὅσοι καὶ μυλόδοντας καὶ *ἀλήθοντας* τοὺς τοιούτους καλοῦσι». σελ. 1885, 29 «Τὸ δὲ ἀλῶ, ἐξ οὗ τὸ *ἀλήθω*, οὐ μόνον πρώτης συζυγίας τῶν περισπωμένων ἐστὶν ἀλλά που καὶ δευτέρας, ὡς δῆλον παρ' Ἀθηναίῳ ἐν τῷ ἤλων ὄρθριαι τὰ σιτία· ἐκ δέ γε τῆς πρώτης, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ῥηθεὶς ἀλετός, ἔστι καὶ περιεκτικὸν ὁ ἀλετών, οἷον ἐπιβαλὼν τὸν σῖτον ἐπὶ τὸν ἀλετῶνα καὶ ἀλήσας ἐξένισεν αὐτούς». Ἡ τελευταία ῥῆσις εἶνε τοῦ Διευχίδα λέγοντος παρ' Ἀθηναίῳ σελ. 263, ά «Ἐλθὼν δ' εἰς οἶκον, ὡς οὐδὲν εὗρε παρεσκευασμένον, αὐτὸς ἐπιβαλὼν τὸν σῖτον ἐπὶ τὸν ἀλετῶνα καὶ τἄλλα τἀκόλουθα, ἔπειτα *ἀλέσας* ἐξένισεν αὐτούς». Μετ' ὀλίγα μνημονεύει ὁ Ἀθήναιος ἀπόσπασμα τοῦ Φερεκράτους, οὗ ὁ τρίτος στίχος κακῶς ἐν τοῖς κώδιξιν ἀναγινωσκόμενος:

εἶτα πρὸς τούτοισιν ἤ λ ω ν ὄρθριαι τὰ σιτία

καὶ *ἤλων* καὶ *ἦλον* καὶ *εἶλον* ἐπηνωρθώθη καθ' ὑφήγησιν τοῦ Πειρσῶνος μεταγράψαντος (*Μοίρ*. σελ. 18):

εἶτα πρὸς τούτοισιν ἤ λ ο υ ν ὄρθριαι τὰ σιτία.

Ἐκ τῆς πλημμελοῦς γραφῆς *ἤλων* ἀπατηθεὶς ὁ Εὐστάθιος ὑπέλαβεν ὅτι οὐ μόνον *ἀλέω-ἀλῶ* ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀλλὰ καὶ *ἀλάω-ἀλῶ*.

Ὁ τύπος *ἀλήθω* παντελῶς ἄγνωστος τοῖς παλαιοῖς ὢν εὑρίσκεται οὐχὶ σπανίως παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις.

Φρύνιχ. σελ. 151 «*Ἀλεῖν* ἐρεῖς οὐκ *ἀλήθειν* καὶ *ἤλει* οὐκ

ἤληθεν, ἀλοῦσα οὐχὶ δὲ *ἀλήθουσα*». Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 21, 14 «*Ἀλεῖν* οὐκ *ἀλήθειν*. Ἀριστοφάνης ἐν Νεφέλαις·

ὥσπερεὶ κάχρυς γυναῖκ' ἀλοῦσαν».

Οὐδὲν φροντιστέον τοῦ Ἀνταττικιστοῦ βοῶντος σελ. 78, 32 «*Ἀλήθειν:* οὐκ *ἀλεῖν*». Πρβ. καὶ σελ. 109, 23 «*Νήθειν*: οὐ μόνον *νεῖν*».

Ἐτυμολ. Μέγ. σελ. 62, 54 «*Ἀλήθειν:* τὸ ἐπὶ τῆς μύλης σῖτον ἢ κριθὴν ἀλευροποιεῖν. Ἀπὸ τοῦ ἀλῶ *ἀλήθω*, ὡς πρῶ πρήθω, νῶ νήθω, κνῶ κνήθω. *Ἀλήθω* τὸ αὐτὸ σημαίνει τῷ πρωτοτύπῳ». Ἀρκάδ. π. Τόν. σελ. 156, 3 «Τὰ διὰ τοῦ ΗΘΩ βαρύνεται· εἰ δέ τι περισπᾶται, ἀπὸ ὀνόματος γέγονεν· *ἀλήθω*, κνήθω, πήθω, ἐξ οὗ τὸ ἔπαθον, πλήθω, πρήθω. Τὸ δὲ βοηθῶ παρ' ὄνομα· ὅμοιον καὶ τὸ γηθῶ γηθήσω». Πρβ. καὶ Ψευδηρῳδιαν. Ἐπιμ. σελ. 245. Ἔτι δὲ Ἡρῳδιαν. Τόμ. Α', σελ. 440 Λεντζ.

Λουκίλλ. Ἀνθολογ. Παλατ. ΙΑ', 154 :

πᾶς ὃς ἂν ᾖ πτωχὸς καὶ ἀγράμματος οὐκέτ' ἀ λ ή θ ε ι,
ὡς τὸ πρίν, οὐδ' αἴρει φορτία μισθαρίου.

Βάβρ. 131, 5 Λαχμ. :

ὁ δέ γ' ὄνος αὖ τὴν ἑσπέρην μὲν ἤ λ η θ ε ν
πυρὸν φίλης Δήμητρος, κτέ.

Διόδωρ. Σικελ. Γ', 13 «καὶ παραστάντες ἀνὰ τρεῖς ἢ δύο πρὸς τὴν κώπην *ἀλήθουσιν*». Πρβ. καὶ Ἀγαθαρχίδ. παρὰ Φωτ. Βιβλ. σελ. 448, 35 «καὶ παραστᾶσαι τρεῖς ἑκατέρωθεν πρὸς τὴν μίαν κώπην — *ἀλήθουσιν*· *ἀλήθουσι* δὲ ἕως κτέ.».

Ψευδιπποκράτ. Τόμ. Γ', σελ. 412 «ἄνθρωπος σῖτον κόπτει, πλύνει, *ἀλήθει*».

Διοσκορίδ. Τόμ. Α', σελ. 49 «μετὰ γὰρ τὸ καθᾶραι εἰς μύλην ἀποδιδόντες τοὺς κρότωνας *ἀλήθουσιν* ἐπιμελῶς».

Γαλην. Τόμ. ΙΑ', σελ. 108 «ἐξ οὗ τὰς μύλας κατασκευάζουσιν, ἐφ' ὧν *ἀλήθουσι* τὸν σῖτον».

Σωραν. σελ. 145, 16 «καὶ *ἀλήθειν* καὶ σιτοποιεῖν καὶ στρωννύναι κοίτην».

Ἀέτ. Α′ «σκευάζεται δ' ὁμοίως τῷ ἀμυγδαλίνῳ, *ἀληθομένης* τῆς μυροβαλάνου».

Ἀριθμ. ΙΑ′, 8 «καὶ συνέλεγον καὶ *ἤληθον* αὐτὸ ἐν τῷ μύλῳ». Ματθ. ΚΔ′, 41 «δύο *ἀλήθουσαι* ἐν τῷ μύλῳ». Λουκ. ΙΖ′, 35 «ἔσονται δύο *ἀλήθουσαι* ἐπὶ τὸ αὐτό».

Ἰγνάτ. πρὸς Ῥωμ. 4 «σῖτός εἰμι θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων *ἀλήθομαι*». Πρβ. καὶ Εὐσέβ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Γ′, λζ′, 12. Ἔτι δὲ Πατέρ. Ἀποστολ. Τόμ. Β′, σελ. 292, 5. σελ. 314, 20 καὶ σελ. 315, 22 (Λειψ. 1876).

Ὠριγέν. Τόμ. Ι′, σελ. 379 «οὐκ *ἀλήθουσιν* ἐν τῷ μυλῶνι τούτῳ».

Κλήμ. Ἀλέξ. σελ. 284 «ὅτι *ἤληθεν* ὁ Μυτιληναίων βασιλεὺς ἐνεργῷ γυμνασίῳ χρώμενος». Πρβ. Κόβητον *Μνημοσ.* 1862, σελ. 386 καὶ *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α′, σελ. 487.

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α′, σελ. 266, 20 «ὡς δὲ *ἀλήθειν* ἀντὶ τοῦ πολεμεῖν ἠναγκάζετο, κτέ.». Τόμ. Β′, σελ. 48, 13 «καὶ σιδηρᾶς κριθὰς *ἀλήθειν* ἀναγκάσαι». Πρβ. καὶ σελ. 473, 29.

Αἰσώπ. Μῦθ. 18 «ποτὲ μὲν *ἀλήθων*, ποτὲ δὲ ἀχθοφορῶν». 174 «γέρων ἵππος ἐπράθη πρὸς τὸ *ἀλήθειν*».

Σχολ. Ὀδυσσ. Σ, 85 «πηρώσας ἠνάγκασεν *ἀλήθειν* κριθὰς σιδηρᾶς, τότε φήσας ἀποδώσειν τὰς ὄψεις, ὅταν *ἀλήσῃ* τὰς κριθάς». Πρβ. Μάρκ. Ἀντων. Ι′, 35 «ὅσα *ἀλήσουσα* κατεσκεύασται». Ὠριγέν. Τόμ. Ι′, σελ. 379 «μὴ συντριβῇ καὶ *ἀληθῇ* ὁ σῖτος». Γεωπον. Θ′, ιθ′, 6 «μετὰ δὲ τὴν ἄλησιν σκάφαις μικραῖς τὸ *ἀληθὲν* μετάφερε εἰς τὴν ληνόν».

Σχολ. Ἀριστοφ. Νεφ. 1357 «ᾄδουσι δὲ αἱ *ἀλήθουσαι* ὑπὲρ τοῦ παραπέμψασθαι τὸν κάματον».

Σχολ. Καλλιμ. Δ′, 242 «Ἀλετρίδες: αἱ θεράπαιναι αἱ *ἀλήθουσαι*».

Σχολ. Ἀπολλ. Ῥοδ. Α′, 1073 «τοῦ ὑπὸ μύλης τεθραυσμένου ἐν τῷ *ἀλήθεσθαι*» καὶ 1077 «ἐπὶ τῆς μύλης ἐπαλετρεύουσι καὶ *ἀλήθουσι* πελανούς».

Ἡσύχ. «Ἀλεῖ: *ἀλήθει*» καὶ «Ἀλείτω: *ἀληθέτω*» καὶ «Ἀλετρεύουσιν: *ἀλήθουσιν*».

Κυνοσόφ. 30 «βρόμον φρύξας μετὰ ταῦτα ἀπάγων εἰς μυλῶνα *ἄληθε*».

Φώτ. Ὁμιλ. εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥὼς Α', 1 «ἀλλ' ἀνθρώπων αὐτῶν οἰκτρῶς τὰ σώματα *συναλήθουσα* καὶ τὸ γένος ἅπαν πικρῶς ὀλεθρεύουσα».

Τοῦ ῥήματος *ἀλήθω* δὲν ἔχει τις παλαιότερον μάρτυρα νὰ παραγάγῃ τοῦ Θεοφράστου λέγοντος Αἰτ. Φυτ. Δ', ιϐ', 13 «ὅτι τοῖς μὲν *ἀλήθοντες* χρώμεθα, τοῖς δ' ὅλοις». Μετ' ὀλίγα ἀπαντᾷ «κἂν μὴ προσκόψῃ μηδὲ βουσὶν *ἀροτριᾷ* τις, οὐδὲν ἧττον ἀτέραμον γίνεται». Τοῦ πονηροῦ κόμματος εἶνε τό τ' *ἀλήθοντες* ἀντὶ τοῦ *ἀλοῦντες* καὶ τὸ *ἀροτριᾷ* ἀντὶ τοῦ *ἀροῖ*. Μοῖρ. σελ. 22 «*Ἀροῦν* Ἀττικῶς, *ἀροτριᾶν* Ἑλληνικῶς». Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 11, 13 «*Ἀροῦν* Ἀττικοί, οὐκ *ἀροτριᾶν*». Βεκκ. Ἀνέκδ. σελ. 446, 7 «Ἀροῦν: *ἀροῦν* οὐκ *ἀροτριᾶν* λέγουσιν». Ἀλλὰ περὶ τούτου ἀκριϐέστερον ἀλλαχοῦ.

Ἐν τοῖς Βεκκήρου Ἀνεκδότοις σελ. 406, 1 καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα φέρεται «Ἀνόδοντον: Κοριάννοις (Γρ. *Κοριαννοῖ*) Φερεκράτης·

ἀνὴρ γέρων ἀνόδοντος ἀ λ ή θ ε ι».

Ἀλλὰ παρὰ Πολυδεύκει Ι', 89 ἀναγινώσκεται «Ἀλλ' ὅταν Φερεκράτης ἐν Κραπατάλλοις φῇ·

Μάχαιραν ἆρ' ἐνέθηκας;—Οὔ.—Τί μ' εἴργασαι;
Ἀμάχαιρος ἐπὶ βόεια νοστήσω κρέα
ἀνὴρ γέρων ἀνόδοντος;»

Ὁ Μεινέκιος φρονεῖ ὅτι ὀφείλει νὰ μετατυπωθῇ μὲν τὸ παρὰ τῷ Πολυδεύκει *Κραπατάλλοις* εἰς τὸ *Κοριαννοῖ*, νὰ ἐξαλειφθῇ δὲ τὸ *ἀλήθει* ἐκ τοῦ ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βεκκήρου καὶ παρὰ τῷ Σουΐδᾳ κειμένου *ἀνὴρ γέρων ἀνόδοντος ἀλήθει* (*Ἀποσπ. Κωμ.* σελ. 101 καὶ 104 ἐκδ. μικρ. Πρϐ. καὶ Κόϐητον *Λογ. Ἑρμ.* Τόμ. Α', σελ. 491).

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀλέξιδος παρ' Ἀθην. σελ. 590, ϐ' ἄλλα μὲν τῶν ἀντιγράφων ἔχουσι:

πάλαι περιπατῶν ἀνδριάς, ἀ λ έ τ ω ν ὄνος,

ἄλλα δὲ *ἀλήθων ὄνος*. Πρβ. Πολυδεύκ. Ζ', 19 «Καὶ τὰ ἐργαλεῖα ὄνος ὁ *ἀλέτων* (*ἀλήθων*)—Τὸν δὲ νῦν μυλοκόπον ὀνοκόπον Ἄλεξις εἴρηκεν ἐν Ἀμφωτίδι·

ὀνοκόπος
τῶν τοὺς ἀ λ έ τ ω ν α ς τῶνδε κοπτόντων ὄνους».

καὶ Ἑλλάδ. παρὰ Φωτ. Βιβλ. σελ. 533, 8 «Καὶ ὁ ἀλέτων δὲ τοῦ μύλου· τὸν γὰρ ἄνω τοῦ μύλου λίθον οὕτως ἐπονομάζομεν, ὄνον δὲ τὴν κάτω μύλην». Τονίζεται δὲ καὶ *ἀλετών-ἀλετῶνας* (Πρβ. Ἀθήν. σελ. 263, ά καὶ Εὐστάθ. σελ. 1885, 30). Ἀλλά τινες ἀναγινώσκουσιν *ἀλετῶν-ἀλετῶντας* (Πρβ. Σμιδίτιον *Ἡσυχ*. Τόμ. Α', σελ. 118).

Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς δημώδει γλώσσῃ τὸ *ἀλήθω* καὶ τὸ *νήθω* προφέρονται *ἀλέθω* καὶ *νέθω* ἢ *γνέθω*. Ὁμοίως λέγεται *σίδερον* ἀντὶ τοῦ *σίδηρον*, *κερὶ* ἀντὶ τοῦ *κηρίον* καὶ ἄλλα πάμπολλα, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Μαρτίου 1877.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟ ΑΣΚΛΗΠΙΕΙΟΝ ΤΟΠΩΝ.

Ἐκ τῶν πολλῶν ψηφισμάτων τῶν περιμενόντων νὰ ἐκδοθῶσιν ἐκδίδομεν σήμερον ὀλίγα καὶ πρῶτον τὸ ἑξῆς, ἐν ᾧ γίνεται μνεία μιᾶς τῶν πράξεων Ἀλκιβιάδου τοῦ πάνυ.

1.

....
....γ)γ;ελλ...'Αθεν...
....ατα λογον κατ.
..Ηο;)μ;έρος δ' ενος εχο.
...τὸ λ)οιπὸμ μὲ λαμβάν-
εν; . . . Σελυμ)βριανὸς τὲμ πολι- .

....ὅτ;οι ἂν ἐπίστοντ-
αι ....ὀφ)ελε τὸ κοινὸν τὸ ΣΗ-
λυμβριανõν ἒ ἰδιότε'ς Σελυνβριανõν τõι
κοινõι ....)Ιτο χρέματα ἒ δεδεμε-
υ ; ....)ὄφελεν ἒ εἴ τις ἐτίμοτ-
αι..............)φεύγοσι Σελυμβριανõν
............ος πολεμιος δὲ καὶ φιλιος
..........α ;δε ἀπόλετο ἐν τοῖ πολέμοι
τõν Σελυμβριαν)õν ἒ τõν συμμάχον ῍Η εἴ τι ὀφελ-
......παρακ)αταθέκεν ἔχοντός το ἐπραχσα-
............μΗ ἒναι πρᾶχσιν πλΗγ γε̃ς καὶ οἰ-
κίας· τὰ δὲ ἄλλα χσύμβολα (τ)ὰ προτõ ἐν τοῖς ἰ-
διόταις πρ)ὸς τὸς ἰδιότας ἒ ἰδιΩτει πρὸς τὸ κ-
οινὸν ἒ κοι)νõι πρὸς ἰδιότεν ἒ ἐάν τι ἄλο γίγ-
νεται, δια)λύεμ πρὸς ἀλλέλος, ὅ τι δ' ἂν ἀμφισβΗ-
τõσι, δίκας) ἒναι ἀπὸ χσυμβόλον· τὰς δὲ χσυνθέκ-
ας ἀναγράφ)σαντας ἐ(ς) στέλεν θε̃ναι ἐς τὸ Ηιερὸ-
ν τ.........;)ς· ῍Ω(μο)σαν Ἀθεναίον οἱ στρατεγοὶ
καὶ Ηοι.....αρχο)ι καὶ Ηοι Ηοπλῖται καὶ εἴ τι
ἄλλλο τε̃ς στρατιᾶς) παρε̃ν καὶ ΣεΛυμβ[λ]ριανοὶ π-
άντες. Ἀλ)κιβ(ιάδε)ς εἶπε· καθ' ἃ χσυνέθεντο Σε-
λυμβριαν)οὶ πρ(ὸς Ἀθ)εναίος, κατὰ ταῦτα ποιε̃ν
καὶ καταθ)ε̃ναι ἐμ(πόλ)ει ἀναγράφσαντας τὸς τ-
ε ὅρκος καὶ τ)ὰς συνθέκας μετὰ τõ γραμματέος τ-
ε̃ς βολε̃ς ——————— ἐν στέλει λιθί-
νει τέλεσι)ν ; τοῖς αὐτõ(ν) καὶ τὸ φσέφισμα τό δε'
Ἀπολλόδο)ρ;ον δὲ τὸν Ἐμπέδο ἐπαινέσαι καὶ ἀφε̃ν-
αι.....τ;)Η;ς ὁμερέας καὶ (ἐ)χσαλε̃φσαι τὰ ὀνόμα-
τα τõν ὁμή)ρον τõν Σελυμ(β)ριανõν καὶ τõν ἐγγυε-
τõν αὐτõν Ἀγ;)ύριον τὸν γραματέα τε̃ς βολε̃ς (ὁπό-;)
σοι ἂν ἀπογεγ)ραμμένοι ἐναντίον τΩμ πρυτάνε-
ων ὦσι·......)αχον δὲ τὸν Σελυμβ(ρια)νὸν ἀναγρ-
άφσαι ἐν τε̃ι) αὐτε̃ι στέλει πρόχσε(νον Ἀ)θεναίον,
δõναι δὲ κα)ὶ Ἀπολλοδόροι τὲμ προ(χσε)νίαν κα-
θάπερ τõι) πατρὶ αὐτõ· τὸς δὲ πρέσβ(ες καὶ) Ἀπολ-
λόδορον κ)αλέσαι ἐς πρυτανεῖον ἐπ(ὶ χσένια ἐ-
ς αὔριον).—

Τὰ ἀνωτέρω ἀναγινώσκονται ἐπὶ τριῶν τεμαχίων στήλης λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,85, πλάτους 0,39, πάχους 0,19. Ἀνω-

τάτω, ἠκρωτηριασμένου ὄντος τοῦ λίθου, ὄχι ὀλίγοι στίχοι ἀπώλοντο, ὡσαύτως καὶ αἱ ἀρχαὶ πάντων τῶν ὑπολειπομένων στίχων ἀριστερόθεν τῷ ὁρῶντι, ἔνθα τὸ ἓν τρίτον περίπου τοῦ πλάτους τῆς στήλης ἐξέλιπεν, ὡς τοῦτο δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ κατωτάτω σχήματος τοῦ λίθου. Ἐκεῖ μετὰ τὸν μά. στίχον ὑπολείπεταί τις ἔτι ἄγραφος ἐπιφάνεια, εἶτα δὲ ὁ λίθος ἔχει τὴν ἐν πολλαῖς τῶν στηλῶν ὁρωμένην ἐν τῷ μέσῳ προεξοχήν, ἥτις ἐν τῇ λαξεύσει ἀφίνετο οὕτως ἵνα εἰσχωρῇ εἰς ἄλλον λίθον χάριν τῆς ἀσφαλοῦς ἱδρύσεως.

Ἡ γραφὴ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι μὲν ἡ στοιχηδόν, ἀλλ' ὄχι ἄνευ παρεκτροπῶν τοῦ συστήματος τούτου πολλῶν, ὥστε τὸ ποσὸν τῶν γραμμάτων τῶν ἐν ἑκάστῳ στίχῳ ποτὲ περιειλημμένων πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐποίκιλλε μεταξὺ 33 καὶ 38, καθὼς τοῦτο καὶ ἐκ τῶν δοκιμασθεισῶν παρ' ἡμῶν συμπληρώσεων ὑποδεικνύεται, τὰς ὁποίας ὅμως ὡς τὸ πολὺ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι συχνότατα οἱ στίχοι εἶχον ἀνὰ 36 γράμματα. Παραβληθήτωσαν μάλιστα οἱ στίχοι ιή. κ'. κζ'. κή. λά. μά. Ἀλλ' ὅ τι πρὸς τούτοις ἐδυσκόλευσε τὴν ἀνάγνωσιν, μεταγραφὴν καὶ συμπλήρωσιν εἶναι ἡ ὀρθογραφία, ἥτις πολὺ ἀστατεῖ, ἐπαμφοτερίζουσα μεταξὺ τῆς παλαιοτέρας καὶ τῆς νεωτέρας γραμματικῆς. Οὕτως ἀπαντᾷ πεντάκις τὸ ἦτα ἀντὶ τοῦ κανονικοῦ μακροῦ Ε, οὕτω καὶ τὸ ὠμέγα τρὶς ἀντὶ τοῦ μακροῦ Ο, λείπει δὲ δὶς καὶ τὸ δασὺ Η, ἔνθα προσεδοκᾶτο· ὅμως δὲ τὸ ου κανονικῶς ἀποδίδεται διὰ τοῦ Ο, ὄχι δὲ καὶ τὸ ει πάντοτε διὰ τοῦ Ε. Ἔτι καὶ εἰς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ὑπάρχουσιν ἀνωμαλίαι. Ἐνῷ λ. χ. τὸ λάμβδα γενικῶς ἔχει τὸ σχῆμα \|/, ἐν στίχῳ κέ. εὕρηται ἀντ' αὐτοῦ τὸ Λ. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσι καὶ σφάλματα, ὡς ἐν τῷ στίχῳ κέ. περιττεύει ἓν γράμμα. Ἀλλαχοῦ δὲ ὡς ἐν στίχῳ ιθ'. καὶ λέ. ἀντὶ δύο λάμβδα καὶ μῦ κεῖται ἕν. Τέλος ὑπάρχουσι καὶ ἐξαλείψεις γραμμάτων, ὡς ἐν στίχῳ μὲν λ'. πολλῶν, ἐν τέλει δὲ τοῦ λέ. ἴσως τριῶν, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐγώ, διακρίνας ὁπωσοῦν, ἀπέδωκα διὰ τῶν (ὁπό-)σ, ἴσως παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ ψηφισματογράφου, διότι πιθανὸν νὰ εἶχε γράψῃ ἐκεῖνος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑπομένου στίχου τὸ ἁπλοῦν ο ἵ. Τοσαῦτα περὶ τούτων.

Ὅτι δὲ τὸ ψήφισμα εἶναι τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐγράφη ἀφοῦ ὁ Ἀλκιβιάδης (ἐν ἔτει 409 ;) ἐκυρίευσε τὴν Σηλυμβρίαν, εἶναι πιθανώτατον. Δύο χωρία ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς τοῦ Ξενοφῶντος I, 1, 21 καὶ I, 3, 10, ἀναφέρονται εἰς τὰς κατὰ τὴν Σηλυμβρίαν πράξεις τοῦ Ἀλκιβιάδου. Κατὰ τὸ πρότερον προσπλεύσας ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπράξατο τοὺς Σηλυμβριανοὺς μόνον χρήματα, κατὰ τὸ δεύτερον προσπλεύσας πάλιν, μετὰ δύο περίπου ἔτη, καὶ ἐκυρίευσε τὴν πόλιν των. Ὁ δὲ Διόδωρος 13, 66 καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν Ἀλκιβ. 30 μόνον τὴν ἅλωσιν ἱστοροῦσιν. Ὑποθέτω δέ, ὅτι τὸ ψήφισμα, ἔχον τόσους λεπτομερεῖς ὁρισμοὺς περὶ τῶν σχέσεων τῶν Σηλυμβριανῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ μνημονεῦον ὅρκων καὶ συνθηκῶν γενομένων, ἐγράφη μετὰ τὴν ἅλωσιν, πόσον χρόνον μετ' αὐτήν, ἀγνοῶ· πιθανῶς ἀφοῦ ὁ Ἀλκιβιάδης κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὰ ἐν στίχῳ 26 : (Ἀ λ) κ ι β (ι ά δ η)ς εἶ π ε κτλ., τὰ ὁποῖα ἐκλαμβάνω ὡς προσθήκην ἐν τῷ ψηφίσματι, ῥηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διασήμου στρατηγοῦ καὶ ὄχι τυχὸν ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου του ἀνεψιοῦ, οὗ μνημονεύει ὁ Ξενοφῶν ἐν Ἑλλην. I, 2, 13, ὡς αἰχμαλώτου ἐν ταῖς τῶν Συρακοσίων ναυσὶ καὶ ἐλευθερωθέντος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Θρασύλου.

Δεύτερον ψήφισμα ἔστω τὸ ἑξῆς περὶ Ἰουλιητῶν τῶν ἐν Κέῳ, γραφὲν μετὰ πρᾶξίν τινα τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Χαβρίου.

2.

Θ ε ο ί.

Ἐπὶ Χαρικλείδο ἄρχοντος, Αἰαντὶς ἐπρυτάνευεν, Νικό-
στρατος Παλληνεὺς ἐγραμμάτευε, Φ ι λ ί τ τ ι ο ς Βοτάδης
ἐπεστάτει· ἔδοξεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δήμωι· Ἀριστοφῶν
εἶπεν· ἐπειδὴ Ἰουλιῆται οὓς κατήγαγον Ἀθηναῖοι ἀπο-
φαίνοσιν ὀφείλοσαν τὴν π(ό)λιν τὴν Ἰολιητῶν τῆι πόλε
τῆι Ἀθηναίων τρία τάλαντα τὰ ἐκ τõ λογισθέντος ἀργυ-
ρίου κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ δήμο τõ Ἀθηναίων ὃ Μενέξενο-
ς εἶπεν· δεδόχθαι τῶι δήμωι, ἀποδõναι Ἰολιήτας Ἀθηνα-

ίοις ταῦτα τὰ χρ(ή)ματα ἐν τῶι Σκιροφοριῶνι μηνὶ τῶι ἐ-
πὶ Χαρικλείδο ἄρχοντος· ἐὰν δὲ μὴ ἀποδιδῶσιν ἐν τῶι χ-
ρόνωι τῶι εἰρημένωι, εἰσπραξάντων αὐτὸς οἱ ἠ(ι)ρημέν-
οι ὑπὸ τὸ δήμο εἰσπράτ(τ)εν τὰ ὀφειλόμενα χρήματα παρ-
ὰ τῶν νησιωτῶν τρόπωι ὅτωι ἂν ἐπίστωνται· συνεισπρα-
ττόντων δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ στρατηγοὶ οἱ Ἰουλιητῶν Ἐχέ-
τιμος καὶ Νικόλε(ως) καὶ Σάτυρος καὶ Γλαύκων καὶ Ἡρακ-
λείδης· ὅπως δ' ἂν καὶ οἱ ὅρκοι καὶ αἱ συνθῆκαι ἃς συνέθ-
ετο Χαβρίας ὁ στρατηγὸς καὶ ὤμοσε Κείοις ὑπὲρ Ἀθηνα-
ίων καὶ Κείων ὃς κατήγαγον Ἀθηναῖοι κύριαι ὦσιν, ἀναγ-
ράψαι τὸς στρατηγὸς τὸς Ἰουλιητῶν, ὃς εἴρηται ἐν τῶι
ψηφίσματι συνεισπράττεν τὰ χρήματα, ἐν στήλη(ι) λιθί-
νη(ι) καὶ στῆσαι ἐν τῶι ἱερῶι τὸ Ἀπόλλωνος τὸ Πυθίο, καθ-
άπερ ἐν Καρθαίαι ἀναγεγραμμέναι εἰσί· ἀναγράψαι δὲ
καὶ τὸν γραμματέα τῆς βολῆς ἐστήλη(ι) κατὰ ταὐτὰ καὶ
στῆσαι ἐν ἀκροπόλει, εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν δὸναι τὸν τ-
αμίαν τὸ δήμο ΔΔ δραχμὰς ἐκ τῶν κατὰ ψηφίσματα ἀναλι-
σκομένων. Ἐπειδὴ δὲ Ἰουλιητῶν οἱ παραβάντες τὸς ὅρκ-
ος καὶ τὰς συνθήκας καὶ πολεμήσαντες ἐναντία τῶι δή-
μωι τῶι Ἀθηναίων καὶ Κείοις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχο-
ις καὶ θανάτο αὐτῶν καταγνωσθέντος κατελθόντ(ε)ς ἐς
Κέω τάς τε στήλας ἐξέβαλον ἐν αἷς ἦσαν ἀναγεγραμ(μ)έν-
αι αἱ συνθῆκαι πρὸς Ἀθηναίος καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παρα-
βάντων τὸς ὅρκος καὶ τὰς συνθήκας, καὶ τὸς φίλος τὸς Ἀ-
θηναίων, ὃς κατήγαγεν ὁ δῆμος, τὸς μὲν ἀπέκτειναν, τῶν
δὲ θάνατον κατέγνωσαν καὶ τὰς ὀ(σ)ίας ἐδήμευσαν παρὰ
τὸς ὅρκος καὶ τὰς συνθήκας Σατυρίδο καὶ Τιμοξένο κα-
ὶ Μιλτιάδο, ὅτι κατηγόρον Ἀντιπάτρο, ὅτε ἡ βουλὴ ἡ Ἀθην-
αίων κατέγνω αὐτὸ θάνατον, ἀποκτείναντος τὸν πρόξε-
νον τὸν Ἀθηναίων ΑΡΑΙΣ(ί)ωνα παρὰ τὰ ψηφίσματα τοῦ δή-
μο τὸ Ἀθηναίων καὶ παρὰ πάντα[ς] τὸς ὅρκυς καὶ τὰς συνθή-
κας· φεύγειν αὐτὸς Κέω καὶ Ἀθήνας καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶ-
ν δημοσίαν εἶναι τοῦ δήμου τοῦ Ἰουλιητῶν, ἀπογράψαι δ-
ὲ αὐτῶν τὰ ὀνόματα αὐτίκα (μά)λα ἐναντίον τὸ δήμο τῶι γ-
ραμματεῖ τὸς στρατηγὸς τὸς Ἰουλιητῶν τὸς ἐπιδημῶν-
τας Ἀθήνησι· ἐὰν δέ τινες τῶν ἀπογραφέντων ἀμφισβητ-
ῶσι μὴ εἶναι τούτων τῶν (ἀνδρῶ)ν, ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐνγυη-
τὰς καταστήσασι πρὸς τὸς στρατηγὸς τὸς Ἰολιητῶν τρ-
ιάκοντα ἡμερῶν δίκας ὑποσ(χ)ὲν κατὰ τὸς ὅρκος καὶ τὰς
συνθήκας ἐν Κέωι καὶ (ἐν τῆ(ι) ἐκκ)λήτωι πόλει Ἀθήνησι, Σ-

ατυρίδην δὲ καὶ Τιμό(ξενον καὶ) Μιλτιάδην ἀπιέναι εἰ-
ς Κέω ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν· ἐπαι(ν)έ(σαι) δὲ (τὸς) ἥκοντας Ἰολιητῶ-
ν Δημήτριον, Ἡρακλε(ίδη)ν, Ἐ(χ)έτ(ι)μο(ν), Ἀρχαί;φαντον· ἐπαι-
νέσαι δὲ καὶ Σατυρίδ(ην) καὶ (Τιμόξενο)ν καὶ Μιλτιάδην,
ἐπαινέσαι δὲ καὶ τὴν (π)όλι(ν) Κα(ρ)θει;ῶν κα(ὶ) Ἀγλώκρι-
τον καὶ καλέσαι αὐτὸς ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖον ἐς
αὔριον.
Τάδε συνέθεντο καὶ ὤμοσαν οἱ στρατηγοὶ οἱ Ἀθηναίων πρ-
ὸς τὰς πόλεις τὰς ἐν Κέωι καὶ οἱ σύμμαχοι— ὁ μνησικακήσω
τῶ)ν παρεληλυθότων πρὸς Κείος οὐδενὸς οὐδὲ ἀποκτενῶ Κ-
είων) ὀδένα οὐδὲ φυγάδα ποήσω τῶν ἐμμενόντων τοῖς ὅρκο-
ις καὶ τ)αῖς συνθήκαις ταῖς δε, εἰς δὲ τὴν συμμαχίαν εἰσά-
ξω καθάπ)ερ τὸς ἄλλος συμμάχος· ἐὰν δέ τις νεωτερίζηι τι
...... παρ)ὰ τὸς ὅρκος καὶ τὰς συνθήκας, οὐκ ἐπιτρέψω οὔ-
τε τέχνηι οὔ)τε μηχανῆι ὀδεμιᾶι εἰς τὸ δυνατόν· εἰ δέ τις
βόλεται κατ;οι)κεῖν ἐγ Κέωι, ἐάσω αὐτὸν ὅπο ἂν βόληται τῶ-
ν συμμμαχίδων πόλ)εων οἰκõντα τὰ ἑαυτõ καρπõσθαι. Ταῦτα
ἐμπεδορκήσω νὴ τὸν) Δία, νὴ τὴν Ἀθηνάαν, νὴ τὸν Ποσειδῶ, νὴ
τὴν Δήμητρα. Εὐορκõντι) μὲν πόλλ' ἀγαθὰ εἶναι, ἐπιορκõντ-
ι δὲ τἀναντία ....) καὶ τῶν πόλεων τῶν ἐν Κέωι προ
. . . . .καὶ Κείων ὃς κατήγαγον Ἀθη-
ναῖοι . . . .) τοῖς συμμάχοις καὶ οὐ
. . . . συμμάχων οὔτε αὐτὸς
. . . . . . οντας δὲ δίκας καὶ γ-
ραφὰς ; . . . . . .) πάσας ἐκκλήτος κ-
. . . . αιον δραχμὰς εα
. . οντας Ἀθηναιο-
. . τας συνθήκας
. . δ)εμιᾶι, βοηθή-
σω..........................Ταῦτα ἐμπ)εδορκήσω ν-
ὴ τὸν Δία, νὴ τὴν Ἀθηνάαν, νὴ τὸν Ποσειδῶ, νὴ τὴν Δ)ήμητρα· εὐ-
(ορκõντι μὲν κτλ.).. . . .ΚΛ. . .
. . .μν)ησικακ-
. . .ων οδε-
. .μενο
. . . . .ου
. .Ι
. . .

Ταῦτα ἐπὶ στήλης λίθου Πεντελησίου, ἐχούσης ἀετωμάτιον, τὰ

κάτω δὲ κολοβῆς. Ὕψος 0,94, πλάτος 0,40, πάχος 0,09. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Οἱ ἀπὸ τοῦ β'. μέχρι τοῦ νε'. στίχοι ἔχουσιν ἕκαστος ἀνὰ 43 γράμματα, πλὴν τοῦ μ'., ἐν ᾧ διὰ τὸ κατὰ σφάλμα τοῦ χαράκτου παραλειφθὲν καὶ ὑπ' ἐμοῦ προστεθὲν ς γίνονται τὰ γράμματα 44. Ἀπὸ δὲ τοῦ νζ'. στίχου καὶ ἑξῆς, πυκνοτέρας οὔσης τῆς γραφῆς, 45 γράμματα ἐν ἑκάστῳ στίχῳ χωροῦσι, πλὴν πάλιν τοῦ νή. ἔνθα παρεκτροπή, οὕτω δὲ ὡς φαίνεται καὶ ἐν τοῖς στίχοις ξς'. καὶ οή.—Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἀνωμαλίαι ὀρθογραφίας οὐκ ὀλίγαι ἐν τοῖς ο καὶ ου καὶ τοῖς ε καὶ ει καὶ εἴ τι τοιοῦτο.

Περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ψηφίσματος τούτου τοῦ κατὰ πολλοὺς λόγους ἀξιοπεριέργου, μάλιστα δὲ διὰ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐν Ἑλλάδι κομμάτων ἱστορίαν, δὲν ἁρμόζει νὰ εἴπω τι αὐτοσχεδίως ἐγώ. Εἶναι τοῦτο ἔργον τῶν ἐχόντων σχολὴν πολλήν. Σημειῶ μόνον, ὅτι ὁ ἄρχων Χαρικλείδης ἦρξε τῷ 363 πρ. Χρ., ὁ δὲ στρατηγὸς Χαβρίας, ὁ ἐν στίχῳ ιή. μνημονευόμενος, παρέτεινε τὸ ζῆν μέχρι τοῦ 358, κατὰ Διόδωρον 16, 7.

Ἐπισυνάπτομεν εἰς τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα καὶ τὸ ἑξῆς ἐξ ἄλλης μὲν βεβαίως στήλης περισωθὲν τεμάχιον, τῆς αὐτῆς δὲ περίπου ὑποθέσεως.

3.

..ο...
.ὤμο(σ)ε..Ι..
Κ;ει..τῶι Ἀ;πο...
..ς ἔδοξεν τῶι δήμ(ωι...
..π)ερὶ ὧν ἔδοξεν ἐκκλ(η..
..καὶ Σίμαλος καὶ /..
..ὅ)πως ἂν σχ;ῆι Κέως τω..
..αἱ πόλεις αἱ ἐγ Κέωι..
..ἦλθον εἰς τὸ συνέδρι(ον..
..π)όλεις καὶ ἀ(ναγ)ραφη...
.. ληι καὶ σύνταξιν συντ...
..κυ)ρίους μὲν εἶναι τοὺς ὅρκ(ους...
...ΛΙων ἃς συνέθετο Χαβρί(ας..

. . ω;ι καὶ πολιτεύεσθαι α. . .
. . τὰ)ς συνθήκας καὶ τὰ ψηφ(ίσματα. .
. . . εἰς τὰς ἐπὶ θαλάττηι Γ. . .
. . ης πεντηκοστῆς τῆς (μίλτου. .
. . δ;)ίκας εἶναι Κείοις ε. .
. . . ς κατὰ τοὺς ὅρκο(υς. .
. . ου Ἀθηναίων καὶ. .
. Ιηι πόλει προς. .
. . εων τινα Ε. .
. . . ΚΛ. .
. . . .

Εἶναι τἀνωτέρω ἐπὶ τεμαχίου στήλης λίθου Πεντελησίου πάντοθεν κολοβοῦ, ὕψους 0,22, πλάτους 0,27, πάχους 0,10. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Τὴν ἐν τῷ στίχῳ ιέ. συμπλήρωσιν ἐποιήσαμεν κατὰ τὰ ὑποδειχθέντα ἡμῖν ἐκ δύο ψηφισμάτων, ἐχόντων ὁρισμοὺς περὶ τῆς μίλτου τῆς ἐξαγομένης ἐκ τῆς νήσου Κέω, ἅπερ ἐτυπώθησαν ἐσχάτως καὶ ἐν τῷ C. I. A. ὑπ' ἀριθ. 546, εἶναι δὲ τοῦ δ'. πρ. Χρ. αἰῶνος.

4.

. . . . . μ-
. . . Ιων Χί-
(ων. . . . .)Ιας ὑπάρχ-
Ι. . . . . τὸ)ς ὅρκος καὶ τὰς
σ(υνθήκας. . . . .)συμμάχος δὲ ποι-
εῖσ(θα)ι (Χ)ίος ἐπ' ἐλευ(θε)ρίαι καὶ αὐτον-
ομίαι, μὴ παραβαίνο(ντ)ας τῶν Ἰν ταῖς σ-
τήλαις γεγραμμένων (π)Ιρὶ τῆς ἐρήνης
μηδέν, μηδὲ ἄν τις ἄ(λλ)ος παραβαίνηι π-
ειθομένος κατὰ τὸ δυ(να)τόν· στῆσΑι δὲ σ-
τήλην ἐν ἀκροπόλει (. . .) σθεν τõ ἀγάλμ-
ατος, ἐς δὲ ταύτην ἀνα(γρ)άφεν ἐάν τις ἴ-
ηι ἐπ' Ἀθηναίος, βοηθ(ε͂ν Χ)ίος παντὶ σθέ-
ν)ει κατὰ τὸ δυνατὸν (καὶ) Ιάν τις ἴηι ἐ(π-
ὶ Χί)ος, βοηθε͂ν Ἀθηναίο(ς π)αντὶ σθέ(νει
κατὰ τ)ὸ δυνατόν· ὀμόσα(ι δ)ὲ τὸ(.)ὅρκο(.) Ἀ-
θήνησι) μὲν τὴμ βολὴν κ(αὶ) τὸς στρατηγ-
ὸς καὶ τα)ξιάρχος, ἐγ Χί(ω)ι δὲ. . . . .

.........ας ἀρχάς· ἑ(λέσθαι δὲ.....
......οἵτι)νες πλεύ(σαντες...
............πόλιν...
...|....
.....
...........|......
. . . . .ρονο..
..ν τῶν Χί(ων ἐπὶ
ξένια ἐς τὸ πρυτανε)ῖον ἐς αὔριον.—
Οἵδε ηἱρέθησαν πρ)έσβεις· Κέφαλο(ς...
..........'Α)λωπεκῆθεν, Αἴσιμο(ς..
...........ς Φρεάρριος. Δημοκλεί'δη-
ς.....Οἵδ)ε ἐπρέσβευον Χίων· Βρύων 'Απε-
. . . .ρ;ιτος 'Αρχέλας.—

Ταῦτα ἐπὶ τριῶν τεμαχίων στήλης λίθου Πεντελησίου, συναρμοζομένων χαλαρῶς, ὕψους ἐν ὅλῳ 0,64, πλάτους 0,47, πάχους 0,11. Ἡ γραφὴ ςοιχηδὸν (30 γραμμάτων), πλὴν μιᾶς παρεκτροπῆς ἐν τῷ ί. ςίχῳ καὶ πλειόνων ἄλλων ἐν τοῖς τελευταίοις ςίχοις, ἔνθα τὰ κύρια ὀνόματα. Ὡς φαίνεται δὲ ἐκ τῆς ὀρθογραφίας, θὰ εἶναι τὸ ψήφισμα τοῦτο γεγραμμένον ὄχι πολλὰ ἔτη μετὰ τὴν ἀρχοντίαν τοῦ Εὐκλείδου. Ὁ λιθοξόος ἐν τοῖς στίχοις ζ'. ή. ί. καὶ ιδ'. παρημέλησε τὴν τελείαν χάραξιν τῶν γραμμάτων Η, Ε καὶ Α.

5.

....
..ς;επρα...
..ο ψηφισμ(α..
.αχοι προε...
..| ους καὶ δι..
..ν καὶ τοῖς..
..αὐτοῖς Π|..
..Α; 'Αθηνα..
...ιων κα..
..των οὔπω..
..|' Αθηνα(ι..
..|ναι τὴν...
..τοὺς τὴν στή(λην..
..ς Φίλιππον· ἐπ(αινέσαι δὲ..
..'Ακανθίων καὶ δ..

..τὸ πρυτανεῖον..
..ψήφισμα ἐν..
..κ..α..
......

Τὰ ἄνω ἔχει τμῆμα στήλης λίθου Πεντελησίου, πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένον, ὕψ. 0,20, πλάτ. 0,15, πάχους 0,08. Ἡ γραφὴ στοιχηδόν. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τοῦ δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ὑποθέτω, ὅτι ὁ ἐν στίχῳ ιγ'. Φίλιππος εἶναι ὁ 6^{ος} τοῦ ὀνόματος τούτου βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ὁ πατὴρ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀδυνατῶ δὲ νὰ εἴπω, διὰ τί εὐθὺς ἐν τῷ ἑξῆς στίχῳ μνημονεύονται οἱ Ἀκάνθιοι. Ἴσως διὰ πρεσβείαν τινά, ἣν τυχὸν ἔπεμψαν εἰς Ἀθήνας κινδυνεύοντες τότε, ὅτε ὁ Φίλιππος πολλὰς τῆς Χαλκιδικῆς πόλεις ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψεν, ἐν αἷς ὅμως δὲν συμπεριελήφθη καὶ ἡ Ἄκανθος, ὡς τοῦτο ἐξάγουσί τινες ἐκ τοῦ πρὸς Φορμίωνα λόγου τοῦ Δημοσθένους (§ 36). Ἴδε Schaefer, Demosthenes u. s. Zeit. II. σελ. 144.

6.

Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος	Ἡ βουλὴ καὶ	Ὁ δῆμος	Ὁ δῆμ(ος
	ὁ δῆμος	ὁ Τροζηνίω(ν)	ὁ Τροζ(ηνίων
ἱερέα	τὰς		
	τῶν προ-	εὐερ-	καὶ..
γενόμε-	γόνων τι-	γέτη(ν)	κοι;..
νον	μὰς ἀνα-		....
	νεωσά-	γενό-	...
	μενον	μενον	νομ...

Ἐπὶ Ἁγνοθέου ἄρχοντος, Σκιροφοριῶνος ὀγδόει μετ'(εἰκάδας
ἐκκλησία ἐν Πειραιεῖ· ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμ(ωι·
Καλλίμαχος Φαίδρου Ξυπεταιὼν εἶπεν· ἐπειδὴ (πρόσο-
δον ποιησάμενος πρὸς τὴν βουλὴν Ὄνασος Καλλί(ου; Ξυ-
πεταιὼν ἐμφανίζει, διότι καὶ κοινῆι ὁ δῆμος ὁ Τρο(ζηνίων
οἰκεῖος ὢν τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων ἐν πᾶσι τοῖς κα(ιροῖς τοῖς
γεγενημένοις περὶ τὴν πόλ(ι)ν τὴν εὔνοιαν ἀποδ(έδεικται
καὶ ἰδίαι οἱ Τελεσίου πρόγονοι πολλὰς καὶ μεγά(λας παρέ-
σχηνται χρείας ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καιρ(οῖς.......
τε(ς) κοινῆ τε τῶι δήμωι καὶ κατ' ἰδίαν Ἀθηναίων ἑκ(άστωι καὶ
διὰ ταῦτα ἐν τῆι δημοκρατίαι στεφανωθεὶς Λ......

ὑπὸ τοῦ δήμου χρυσῶι στεφάνωι καὶ πολιτείαι (κατὰ τὸ
ψήφισμα, ὃ Στρατοκλῆς Εὐθυδήμου Διομεεὺς εἶ(πεν
καὶ ἐκγόνοις διεφύλαξεν βεβ(α)ίαν καὶ ἀληθινὴ(ν
τὴν εὔνοιαν, ἐπέδειξεν δὲ|....
ἐν τῶι μητρώιω κατ . . . . (ἀγαθεῖ
τύχει, (δ)εδόχθαι τ.....
τὴν κ(αθ)ήκουσ(αν...
ς;νο.......

Τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα ἀναγινώσκεται ἐπὶ στήλης λίθου Ὑμηττίου, ἐχούσης ἄνω ἀετωμάτιον, ἠκρωτηριασμένον πρὸς δεξιὰ τῷ ὁρῶντι, ὡς ἐλλείπει καὶ ὅλον τὸ πρὸς δεξιὰ μέρος τῆς στήλης, ἔνθα τὰ τέλη τῶν στίχων. Ὅθεν καὶ ἄδηλον μένει, πόσα ἐκ τῶν τελευταίων ἑκάστου στίχου γραμμάτων ἐξέλιπον, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ γραφὴ δὲν εἶναι ἡ ςοιχηδόν, ἐξ ἧς θὰ ἠδυνάμεθα τοῦτο νὰ εἰκάσωμεν. Ἡ στήλη τώρα σύγκειται ἐκ τριῶν τεμαχίων ἀλλήλοις συναρμοζομένων καὶ ἔχει ὕψος 0,61, πλάτος 0,50, πάχος 0,14. Ἄνω ἐν μέσῳ τῷ τυμπάνῳ τοῦ ἀετωματίου βλέπομεν γλυφὴν κολοβὴν τὰ νῦν, ἀλλὰ σαφῆ, γυμνὸν ἄνδρα τὸν Θησέα διαβεβηκότα στεῤῥῶς τοῖς σκέλεσι καὶ αἴροντα μὲ τὰς δύο χεῖρας ἐντεταμένας πέτραν στενόμακρον, ὑπὸ τῇ ὁποίᾳ διακρίνονται πέδιλα καί τι ἐπίμηκες (μάχαιρα), βλέπομεν δηλ. ἐκείνην τὴν πρᾶξιν τοῦ νέου Θησέως, ἣν ὁ Ἀπολλόδωρος ἐν Βιβλιοθήκῃ 3, 15 καὶ 16 διηγεῖται. Διὰ τί δὲ ἔχει αὐτὴν ἡ στήλη; Διότι ἐν Τροιζῆνι ἐγένετό ποτε, σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν Ἀθηναίων παράδοσιν, τὸ δὲ ψήφισμα περὶ Τροιζηνίου ἀνδρός, πιθανῶς τοῦ ἐν ςίχῳ ις'. ἀναγεγραμμένου Τελεσίου ἐῤῥήθη ἐν τῷ Ἀθηναίων δήμῳ, ἀναφέρον καὶ τὴν καθόλου οἰκειότητα τῶν Τροιζηνίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Πολὺ δὲ ἀήθως εἶναι εὐθὺς ὑπὸ τὸ ἀετωμάτιον καὶ πρὸ τῶν λέξεων αὐτοῦ τοῦ ψηφίσματος ἀναγεγλυμμένοι τέσσαρες στέφανοι ἐλάϊνοι, ἐξ ὧν οἱ δύο πρῶτοι ἀριστερόθεν παριστῶσι τοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, τῶν Ἀθηναίων ὑποθέτω, δοθέντας στεφάνους τῷ Τελεσίᾳ, οἱ δὲ ἄλλοι δύο τοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Τροιζηνίων. Οἱ λόγοι δι' οὓς ἐδόθησαν οἱ στέφανοι εἶναι γεγραμμένοι ἐντὸς αὐτῶν. Ὁ Τελεσίας δηλ. οὗτος, ἀφοῦ ἐπολιτογραφήθη ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο ἐνταῦθα ἱε-

ρεύς, ἴσως τοῦ Ἱππολύτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θησέως, οὗ τὸ ἱερὸν ἦτο, ὡς γνωστόν, πρὸς νότον τῆς ἀκροπόλεως, δὲν ἔπαυσε δὲ καὶ τοὺς Τροιζηνίους εὖ ποιῶν, τοὺς ἀνέκαθεν πατριώτας του. Σημειῶ δέ, ὅτι ἡ στήλη αὕτη δὲν εὑρέθη ὅπου τις μᾶλλον ἤθελεν, ἐν τῷ δυτικωτέρῳ μέρει τοῦ Σερπεντζέ, ἔνθα ἱστορεῖται ὅτι ἦτο τὸ Ἱππολύτειον, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνατολικωτάτῳ, πλησίον τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἐνῳκοδομημένη ἐν μακρῷ τινι τοίχῳ, τῷ πρὸς νότον τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν, τὸν ὁποῖον ἐκρίναμεν καθαιρετέον καὶ καθῃρέσαμεν. Φανερὸν λοιπὸν καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι πολλαὶ ἔκπαλαι ἐγένοντο μετατοπίσεις τῶν ἀρχαίων λίθων.

Τοσαῦτα εἰπὼν ἐν γένει περὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου, προσθέτω ἔτι ὀλίγα, ὄχι εἰς τὴν ἐντελῆ ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου καὶ ἑρμηνείαν του ἀφορῶν, ἀλλὰ θέλων μόνον νὰ μὴ λείπωσι τὰ ἀναγκαιότατα.

Ἡ γραφὴ Τροζηνίων διὰ μόνου τοῦ ο ἀνεγνώσθη καὶ ἄλλοτε ἐπὶ λίθων καὶ ἴσως ἦτο ἡ ἐπίσημος. Ὁ δὲ Ἁγνόθεος ἄρχων, ἐφ' οὗ ἐγράφη τὸ ψήφισμα, δέν μοι φαίνεται νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ Ἁγνοθέῳ, ὅστις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ A. Dumont: Fastes éponymiques d'Athènes (καθὼς καὶ ἐν τῇ έ. ἐκδόσει τοῦ α'. μέρους τῶν τοῦ K. Fr. Hermann griech. Staatsalterthümer) τίθεται ὡς ἄρξας τὸ β^{ον} ἔτ. τῆς ρνή. Ὀλυμπιάδος ἤτοι τὸ 147 πρ. Χρ. (*). Καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς στήλης καὶ ἡ ἐν στίχῳ κ'. μνεία τοῦ γνωστοῦ δημαγωγοῦ Στρατοκλέους Εὐθυδήμου Διομεέως, ὡς εἰπόντος ψήφισμα πρὸς τιμὴν τοῦ Τελεσίου, ὑποδεικνύουσι πολὺ παλαιοτέρους χρόνους, τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλέων

(*) Ἁγνόθεος ἄρχων Ἀθήνησιν ἐπώνυμος ἐγνώσθη πρῶτον ἔκ τινος ἐν τῷ C. I. Gr. ἀρ. 121 ἀρχῆς ψηφίσματος, ἔνθα ἡ Ἀτταλὶς φυλὴ μνημονεύεται, ἥτις κατὰ τὰ παρὰ Πολυβίῳ 16, 25 πρῶτον τῷ δ'. ἔτει τῆς ρμδ'. Ὀλυμπιάδος ἤτοι τῷ 201 πρ. Χρ. συνέστη. Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ μνημεῖον δὲν δύναται νὰ ἀναβιβασθῇ εἰς παλαιότερον τοῦ 201 ἔτους, ἀλλ' ἄδηλον ἐπὶ πόσον δύναται νὰ καταβιβασθῇ. Τὸ δὲ 147 ἔτος ἐδέχθησαν οἱ δεχθέντες ἐξ ὑπολογισμῶν οὓς ἐποίησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς χωρίου τῶν Volumina Herculanensia, ἔνθα γίνεται ὡσαύτως μνεία Ἁγνοθέου ἄρχοντος, ὅπερ ἰδὲ παρὰ τῷ Dumont, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 20.

Ἀντιγόνου καὶ Δημητρίου καὶ Κασσάνδρου ἤτοι τὰς ἀρχὰς τοῦ γ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Ἀλλὰ τὴν λεπτομερεστέραν περὶ τούτου διάληψιν εἰς ἄλλους καταλείπω. Ἔστω δὲ ἐνταῦθα κατατεταγμένον τὸ ἑξῆς τεμάχιον, ὡσαύτως ὂν περὶ Τροιζηνίων, κατά τι δὲ ἴσως παλαιότερον.

7.

. . .
. . . ν| . . .
. . Ἀ)θηναι . . .
. . Τροζηνίων . .

. . . |σαντων τε . .
. . ἄ)νδρα ἢ γυναῖκα/ . . .
. . ξενοδίκαι γι . .
. . τα ταυτα τα . .
. . |ος ὃ ἂν λυ . .
. . τ;ων τω . .
. . . . .

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, πάντοθεν κολοβόν, ὕψους 0,15, πλάτους 0,17, πάχους 0,07. Ἡ γραφὴ ὄχι στοιχηδόν. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων. Ὁ μετὰ τὸν γ'. στίχον νῦν κενὸς τόπος εἶχέ ποτε γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐξηλείφθησαν ἐπίτηδες, τίς οἶδε διὰ τί.

Τοσαῦτα ψηφίσματα σήμερον. Πρὶν δὲ μεταβῶμεν εἰς ἀλλοίας ἐπιγραφάς, ἀνακοινοῦμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου, ὅτι ἀρτίως ἐδημοσιεύθη τὸ α^{ον} μέρος τοῦ Β^{ου} τόμου τοῦ Corpus Inscriptionum Atticarum, ἐκπονηθὲν ὑπὸ Ulr. Koehler καὶ περιέχον τὰ μετ' Εὐκλείδην μέχρι τῶν χρόνων Αὐγούστου ψηφίσματα, ἐν ᾧ εἴδομεν πάνυ εὐχαρίστως, ὅτι ἐξεδόθησαν, ἐν τοῖς Addenda καὶ Addenda nova καταταχθέντα, οὐκ ὀλίγα τῶν ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης μετευκλειδείων ψηφισμάτων, ἃ ἡμεῖς δὲν ἐξεδώκαμεν, προσέτι δὲ καὶ πάντα σχεδὸν ὅσα ἐξεδώκαμεν μέχρι πρὸ δύο μηνῶν. Καὶ ἐν τούτοις δὲ καὶ ἐν ἐκείνοις παρετηρήσαμεν μεγάλην ἀκρίβειαν, ἔν τισι δὲ καὶ ὀρθοτέρας τῶν ἡμετέρων ἀναγνώσεις καὶ συμπληρώσεις ἐπιτυχεστέρας, ὅπως

πᾶς τις ἐπερίμενε καὶ ἤλπιζε παρ' ἀνδρὸς λογίου καὶ πεπειραμένου, οἷος ὁ Koehler, ἐφ' ᾧ συγχαίρομεν τῇ ἐπιστήμῃ. Δύνανται νῦν οἱ ἀρχαιολογοῦντες, ἔχοντες καὶ τὸν α^{ον} τόμον τοῦ Corpus Inscr. Attic. τὸν περιέχοντα τὰ προευκλείδεια ψηφίσματα καὶ ἐκπονηθέντα ὑπὸ A. Kirchhoff, κατ' ἀντίγραφα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Koehler, νὰ βλέπωσιν εἰς ἓν συνηγμένα πάντα σχεδὸν τὰ τέως διεσκορπισμένα ψηφίσματα καὶ νὰ βαίνωσιν ἀσφαλέστερον εἰς τὴν αὐτῶν μελέτην. Εὐχῆς μόνον ἔργον εἶναι νὰ προστεθῶσιν ὡς τάχιστα καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόμον Addenda, συναχθείσης ἤδη ἱκανῆς ὕλης, ὑπὲρ οὗ ἐλπίζομεν, ὅτι θέλει φροντίσει ἡ ἐν Βερολίνῳ 'Ακαδημία τῶν ἐπιστημῶν. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον, καθ' ἃ αἱ γενναῖαι ἐν 'Αθήναις ἀνασκαφαὶ προαγγέλλουσιν, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ Corpus, καθὼς καὶ τὸ πρώην καθολικώτερον τοῦ Bœckh, ἐν βραχεῖ χρόνῳ θὰ καταντήσῃ membrum, ἀλλὰ τοῦτο πρέπει μάλιστα νὰ κάμῃ τοὺς ἀληθῶς ἐπιστήμονας νὰ εὐφραίνωνται, ὄχι νὰ ἀσχάλλωσι, εἰς ἐνέργειαν δὲ πλείονα κεντῶντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς νὰ φροντίζωσιν ἀπὸ τοῦδε περὶ παραρτημάτων ἢ καὶ συνταγμάτων ὅλων εὐρείας ἐκτάσεως, ἵνα ἀξίως τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος φιλολογῇ ἡ μέλλουσα νὰ διαδεχθῇ ἡμᾶς νεολαία.

8.

'Επὶ Καλλιμήδους ἄ(ρ)χ(οντος

'Επικηφίσιοι	Κοθωκίδαι	Αὐτοκλῆς
Κλεόλεως	Θρασυλέων	Πυθανδρίδης
Φίλων	Τιμόστρατος	Ὄφιος
Φυλάσιοι	Θριάσιοι	'Αθηνοκλῆς
Θύων	Ναυσικράτης	'Αντίδωρος
Εὐήνιος	Ξενοκλείδης	Δωρόθεος
Πτελεάσιοι	Νικόμαχος	'Επίστρατος
Διοκλῆς	Κλεόπομπος	'Ατάρβίων
'Ιπποτομάδαι	Μεγακλῆς	Γλαύκων
Φαιδριάδης	'Αρχίλοχος	Δημοκράτης
Λακιάδαι	Ναυσικράτης	Δημοσθένης
Δημόνικος	Οἴηθεν	Καλλιτέλης
'Αριστώνυμος	'Απόληξις	Νίκων

Βουτάδαι
Ναύτης
Λουσιῆς
Θεότιμος
Περιθοῖδαι
Ἐργοκλῆς
Ἀντιφῶν
Καλλικράτης

Κτησιφῶν
Πολυκράτης
Πολύϊδος
Χαριάδης
Ὄψιος
Ἀχαρνῆς
Σῶνδρος
Φιλωνίδης

Φανόμαχος
Φιλοκύδης
Διοκλῆς
Φιλιππίδης
Ἀρχέστρατος
Κηφισοφῶν
Καλλίστρατος.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου τετραγωνικοῦ, ἔχοντος ἄνω ἐν τῷ μέσῳ κοιλότητα τετραγωνικήν. Ὕψος 0,37, πλάτος 0,59, πάχος ἢ βάθος 0,50.—Ὁ ἄρχων Καλλιμήδης εἶναι γνωστὸς ὡς ἄρξας τὸ 360 πρὸ Χριστοῦ. Πάντες οἱ ἄνω δῆμοι, ὑφ' οὓς οἱ δημόται, ἀνήκουσι εἰς τὴν Οἰνηΐδα φυλήν. Οἱ ἐλλείποντες ἔτι δύο, οἱ Εἰτεαῖοι καὶ οἱ Τυρμεῖδαι, ὕστερον κατετάχθησαν εἰς ἄλλην φυλὴν τῶν μετὰ τὰς δέκα συστασῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὁμοιάζει τὴν τυπωθεῖσαν ἐν Ἀθηναίου τόμῳ δ'. σελ. 196, ἀλλ' ἐκεῖ οἱ ἀναγεγραμμένοι πεντήκοντα δημόται τῆς Λεωντίδος φυλῆς ἐλέγοντο ῥητῶς πρυτάνεις. Ἐδῶ δὲ εἶναι μὲν πεντήκοντα, ἀλλὰ δὲν λέγονται πρυτάνεις. Τί ἄλλο ὅμως θὰ εἶναι;

9.

Ἀθηνᾶι
Ἁγίας Νικάρχου Εὐωνυ-
μεὺς τὴν θυγατέρα
Ξ ε ν ο σ τ ρ ά τ η ν ἐῤῥηφο-
ροῦσαν καὶ ἡ μήτηρ Δημ(η-
τρία Βούλωνος Παιανιέω(ς
θυγάτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἄρ-
κετος Ἐπικράτης Βούλων
Ξενοφῶν ἀνέθηκαν.

Ταῦτα ἐπὶ τετραγώνου πλίνθου λίθου Πεντελησίου, μεταβεβλημένου εἰς ἐπίκρανον Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ πρόπαλαι. Ὕψ. 0,32, πλάτος 0,34, πάχος 0,13. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν τελευταίων Μακεδονικῶν χρόνων.

10.

Σωκράτης Σαραπίωνος Κηφισ(ιεὺς Ἀσκ)ληπιῶι καὶ Ὑγι(είαι
τὴν κρήνην καὶ τὴν εἴσοδο(ν........)εν καὶ ἐθύρωσεν.

Ταῦτα ἐπὶ λίθου Πεντελησίου, ἔχοντος σχῆμα ἐπίμηκες οἷον δοκοῦ, ὄντος δέ ποτε (ὡς φαίνεται ἔκ τινος κατεστραμμένης αὐτοῦ γεισοειδοῦς ἐξοχῆς) ἢ ἐπιστυλίου ἢ ἄνω φλιᾶς θύρας μετρίου μεγέθους. Τὸ ὅλον ἐξ ἀρχῆς μῆκός του δὲν σώζεται, εἶναι δὲ τὸ νῦν ὑπολειπόμενον, μετὰ διαλείμματος μικροῦ ἐν τῷ μέσῳ, 0,90, τὸ δὲ ὕψος, ὅλον σωζόμενον, εἶναι 0,21, τὸ βάθος ἢ πάχος 0,16. Τρίτος στίχος ἐξ ἀρχῆς δὲν ὑπῆρχεν, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν β'. στίχον σωζομένου κενοῦ γραμμάτων τόπου. Αὐτὰ δὲ τὰ γράμματα ἔχουσι σχῆμα τὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ δὴ τῶν Καισαρείων ἐν γένει.

Ηὔχετό τις νὰ εὑρίσκετο ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐν θέσει τινὶ ἐχούσῃ οἰκοδομικὴν σημασίαν, ἀλλὰ ἡ τύχη ἠθέλησε νὰ τὴν εὕρωμεν εἰς τρία διάφορα μέρη τῆς ἀνασκαφῆς καὶ εἰς τέσσαρα τεμάχια τεθραυσμένην καὶ εἰς τοίχους μεταγενεστέρους ὡς γόμον ἐκτισμένην, ἐν γένει δὲ ὁ τόπος τῆς εὑρέσεώς της εἶναι ὁ πρὸς τῷ σπηλαίῳ τῷ ἔχοντι ἐντὸς ὕδωρ καὶ πρὸς τῇ δυτικῇ ὑποδομῇ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ἄλλο τι ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ δὲν ποριζόμεθα εἰμὴ ἁπλῶς ὅ τι λέγουσι τὰ γράμματά της, ὅτι δηλ. ἀναφέρεται εἰς τὴν τοῦ Ἀσκληπιείου κρήνην, ποίαν δὲ καὶ ποῦ κειμένην ταύτην, ἀγνοοῦμεν ὡς καὶ πρότερον· καὶ οὐδὲν θαῦμα ὅτι τόσον μόνον ἐξ οὕτως ὀλίγων γραμμάτων συνάγομεν, ἀφοῦ καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ ἐπὶ Λυσάνδρου ἄρχοντος μακροῦ ψηφίσματος, τὸ ὁποῖον εἶχε τόσα περὶ οἰκοδομῶν τοῦ Ἀσκληπιείου, οὐδὲν ὡρισμένον καὶ διακεκριμένον κέρδος ὡς πρὸς τὰ ὑπολειπόμενα ἐρείπια ἠδυνήθημεν νὰ κερδήσωμεν. Ἄλλοι ἡμῶν εὐφυέστεροι ἴσως δυνηθῶσι.

11.

Ἡ πόλις
Τίτον Πομπήϊον Διονύσιον
Παιανιέα, τῶν ἀπὸ Μουσείου
φιλόσοφον, βασιλεύσαντα, τῆς
περὶ τοὺς θεοὺς εὐσεβείας καὶ
τῆς εἰς τὴν πατρίδα εὐνοίας
ἕνεκα.

Ταῦτα ἐπὶ βάθρου τετραγωνικοῦ λίθου Πεντελησίου, μετὰ κό-

σμου ἀρχιτεκτονικοῦ ἄνω καὶ κάτω, ὄχι ὅλως ἀβλαβοῦς σωζομένου. Ἐξήχθη ἐκ τῶν θεμελίων καθαιρεθείσης οἰκοδομῆς μεταγενεςέρας, τῆς πρὸ τοῦ σπηλαίου τοῦ ἔχοντος τὸ ὕδωρ. Ὕψ. αὐτοῦ 0,82, πλάτ. 0,80, πάχ. 0,59. Ὁ τιμώμενος μοὶ εἶναι ἀλλαχόθεν ἄγνωστος. Τὸ κύριον ἐπάγγελμά του ἦτο φιλόσοφος καὶ δὴ ἐκ τῶν τοῦ Μουσείου, βεβαίως τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου. Ὡς πολίτης δὲ Ἀθηναῖος ἐχρημάτισέ ποτε καὶ ἄρχων βασιλεύς, καὶ τοῦτο δηλοῦται διὰ τοῦ «βασιλεύσαντα». Ταῦτα χάριν τῶν ἀπειροτέρων.

12.

Ἀγαθῇ τύχῃ.
Ἐπὶ τοῦ μετὰ Μέμ.
Φλάκκον ἄρχον-
τα ἐνιαυτΩ ἱερο-
φύλακες Εὔκαρπος
Διονυσίου Φαλη-
ρεύς, Παρδάλας Εἰ-
σίωνος Μελιτεύς,
Φιλοκλῆς Βούλωνος
Φυλάσιος τὸ δεύτερον.

Ἀγαθῆι τύχηι.
Ἐπὶ ἄρχοντος Λουκίου
Γελλίου Ξεναγόρο.

Τὰ ἄνω ἔχει λίθος Ὑμήττιος κυβικοῦ σχήματος, ὕψους 0,44, πλάτους 0,36, πάχους ἢ βάθους 0,41, γράμμασι τῶν μ. Χρ. Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Οἱ πρῶτοι δέκα στίχοι εἶναι ἐντὸς πινακιδίου τοιούτου καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς ἐντὸς ἄλλου ὁμοίου, τοῦ ὁποίου

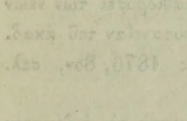

ὅμως δὲν πληροῦται γράμμασιν ὅλον τὸ ἐμβαδόν, ἀλλὰ μένει καί τι μέρος κενόν. Ὁ ἐν στίχ. β. καὶ γ. Μέμ(μιος) Φλάκκος ὡς ἄρχων ἐπώνυμος ἴσως πρώτην φορὰν παρουσιάζεται. Μέμμιός τις ἐπὶ βωμῷ καὶ ἄλλος Μέμμιος . . φρο . . Κολωνῆθεν ἐγνώσθησαν ὡς ἄρχοντες ἐξ ἐπιγραφῶν, δὲν δύνανται δὲ πάντως νὰ ταὐτισθῶσι

μὲ τοῦτον. Ὁ δὲ ἐν τοῖς τελευταίοις στίχοις ἕτερος ἄρχων Λούκιος Γέλλιος Ξεναγόρας εἶναι πάντῃ ἄγνωστος ἀλλαχόθεν. Ῥητέον δ' ἔτι ὅτι ὁ λίθος ἔχει κοίλωμα τετράγωνον, ὄχι ἄνω, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς τῶν πλαγίων ἐπιφανειῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 18 Ἀπριλίου 1877.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Inscriptiones Atticæ ætatis quæ est inter Euclidis annum et Augusti tempora: consilio et auctoritate Academiæ litterarum regiæ Borussicæ ed. Ulricus Kœhler. Pars prior voluminis alterius, decreta continens. Berolini 1877. Εἰς φύλλον, σελ. 429.

Annuaire de l' association pour l' encouragement des études grecques en France. 10e année 1876. Paris 1876, 8ον, σελ. LXXXIV, 324.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ λ' Νοεμβρίου 1875 ἐν τῇ ἐγκαθιδρύσει τῶν νέων ἀρχῶν τοῦ Πανεπιστημίου περὶ τῶν κατὰ τὴν Πρυτανείαν τοῦ ἀκαδ. ἔτους 1874—1875 πεπραγμένων. Ἐν Ἀθήναις 1876, 8ον, σελ. 131.

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Λογοδοσία τῶν κατὰ τὸ ἑνδέκατον ἔτος γενομένων, ἀναγνωσθεῖσα τῇ 19 Νοεμβρίου 1876 ὑπὸ Θ. Ἀγγελοπούλου Ἀθανάτου, προέδρου. Ἀθήνησιν 1877, 8ον, σ. 167.

Σύντομος πραγματεία περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς γαλλιστὶ συγγεγραμμένης γραμματολογίας τοῦ Al. Pierron ὑπὸ Πλουτ. Παπᾶ Ἰωάννου, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πύργῳ Γυμνασίου. ἐν Πύργῳ 1877, 8ον, σ. 15.

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Μητροπόλεως ναῷ ὑπὸ Νικηφόρου Καλογερᾶ τῇ 30 Ἰανουαρίου 1877 ἑορτῇ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν, τελουμένου τοῦ μνημοσύνου τῶν εὐεργετῶν καὶ συνδρομητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις 1877, 8ον, σ. 33.

Λυσίου λόγοι κατ' ἐκλογὴν ἐκδοθέντες μετὰ σχολίων ἑρμηνευτικῶν ὑπὸ Περικλέους Ἰασεμίδου, καθηγητοῦ. Ἀθήνησιν 1877, 8ον σελ. 176.

Πίναξ τῆς κινήσεως τοῦ ἐμπορίου κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1877 συγκριτικὸς πρὸς τὸν ὁμώνυμον μῆνα τοῦ 1876 διὰ τῶν κυριωτέρων τελωνείων τοῦ Κράτους. Ἐν Ἀθήναις 1877, μέγα 4ον, σελ. 55.

*Bibliotheca græca medii ævi. nunc primum edidit C. N. Sathas. Vol. VI. Assisæ et leges Cypriæ et alia. Ἐν Βενετίᾳ 1877, 8ον.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ ἐθνικὴν καὶ φυλετικὴν ἔποψιν ὑπὸ Ἰω. Σπηλιωτάκη. Ἐν Ἀθήναις 1877, 8ον, σ. 8.

*Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ Ζ. Openheimer, μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Σ. Μηλιαράκη. Ἐν Ἀθήναις 1877, 8ον, σ. 36.

*Ἀστέρες, ἤτοι συλλογὴ παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν ἐκφράσεων ἀρχαίων Ἑλλήνων μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐξηγήσεων ὑπὸ Ἰω. Φουστάνου, φοιτητοῦ. Ἀθήνησιν 1877, 8ον, σελ. 121.

*Ἀνατομικὴ περιγραφὴ τῶν ἀγγειωδῶν τε καὶ μυωδῶν χιτώνων τῶν βολβῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὑπὸ Λουκᾶ Παπαϊωάννου. Ἐν Ἀθήναις 1877, 8ον. σ. 62.

Ἀσμάτια χριστιανικὰ μετὰ δύο μουσικῶν μελῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνοπαίδων ὑπὸ Λ. Μελᾶ. Ἐν Ἀθήναις 1877, 12ον, σ. 46.

Περὶ τοῦ ἐν Παρισίοις διεθνοῦς συνεδρίου τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου. Πραγματεία προσαρτηθεῖσα «τῇ περιοδείᾳ τῆς Αἰγύπτου». Ἀθήνησι, 1876, 8ον, σ. 301—384.

Κριτικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ ἐθνικότητος Γεωργίου Καστριώτου τοῦ Σκενδέρμπεη ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα, αἷς προσήρτηται καὶ ἔλεγχος τοῦ ὑπὸ Κειπέρτου ἐκδοθέντος ἐθνογραφικοῦ πίνακος τῆς Τουρκίας. Ἀθήνησι, 1877, 8ον, σ. 256.

Inscriptions d'Asie mineure et de Syrie, recueillies par MM. Carabella, Choisy et Martin, publiées par G. Perrot. (Extrait de la Revue archéologique). Paris, 1877, 8ον, σ. 71.

ΣΗΜ. Οἱ ἀστερίσκοι δηλοῦσιν ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ὀνομαζομένων νέων βιβλίων ἐλήφθησαν οὐχὶ ἀμέσως ἐξ αὐτῶν, διότι οἱ ἐκδόται δὲν ἔπεμψαν αὐτὰ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀθηναίου, ἀλλ' ἐξ ἐφημερίδων, αἵτινες προλαβοῦσαι ἐγνωστοποίησαν τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1877 Μάρτιος (Ε. Ν.)

Βαρόμετρον.

Μέση	θλῖψις	750,88 χμ.
Μεγίστη	»	758,05 (τὴν 17ην).
Ἐλαχίστη	»	738,05 (τὴν 14ην).

Θερμόμετρον Ἑκ.

Μέση θερμοκρασία	12,88	
Μεγίστη »	22,6	(τὴν 24ην).
Ἐλαχίστη »	—2,7	(τὴν 4ην).

Ἡμέραι βροχῆς 7 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 32,43χμ.), νιφάδων χιόνος 2 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 5,90χμ.), πάγου 1, ἀστραπῶν 7. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 6 ἡμέρας ΝΔ, 11 Δ, 3 ΒΔ, 1 Β, 6 ΒΑ, 4 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	748,41. χμ.	
Μεγίστη »	755,60	(τὴν 4ην).
Ἐλαχίστη »	741,51	(τὴν 22αν).

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία	17,77	
Μεγίστη »	24,5	(τὴν 25ην).
Ἐλαχίστη »	9,4	(τὴν 4ην).

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 7,03χμ.), ἀστραπῶν 5. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 11 ἡμέρας ΝΔ, 9 Δ, 1 ΒΔ, 3 ΒΑ, 6 Ν.

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 435, στίχ. 24 δὲ τινὰ | 436, 26 ἄγροικον | 438, 3 ἔχει | 439, 17 οἷον τοῦ | 439, 22 τέλει καὶ | 439, 31 ὤν.— | 441, 23 δὶς τὰ | 442, 13 πολλάκις | 442, 31 die Züge. | 443, 20—21 potestatem | 443, 26 λόγου | 447, 17 ποιεῖ | 448, 7 σημειοῦται | 448, 17 ἐστὶν» | 448, 29 Σημείωσις εἰς | 448, 30 δέ: | 450, 27τὰ ἄλλα, | 452, 19 ζῷα | 452, 26 Findeisenius | 453, 14 σημειοῦται | 455, 21 τοιούτων. | 455, 23 δέν. Ταῦτα | 455, 33 φιλονεικοῦντες | 459, 17 Kühner | 460, 23—25 (τὰ μετὰ τὴν λέξιν ἀντικειμενικόν.» — τοῦ εἶναι ἀντικατάστησον διὰ τῶν ἑξῆς): Ταῦτα ἥρμοζον νὰ λεχθῶσι μᾶλλον περὶ τῶν συνωνύμων δοκεῖν καὶ φαίνεσθαι ἢ περὶ τῶν φύσει διαφόρων δοκεῖν καὶ εἶναι. | 461, 24 χωρίου | 462, 25 «Δοῖμεν | 463, 25 ἔλαττον; τ. | 464, 14 ἐξ ὑπαρχῆς | 465, 5 σ. 201, 3 ἐκτίθησι | 465, 14 hatte vom | 465, 18 w. (Cron σ. 117) | 465, 23 καὶ νὰ ὑποδείξω μόνον τὰ | Αὐτόθ. χωρία, | 466, 24 ἢ ἄλλον

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Ε΄ ΤΟΜΩ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Σελ.

Πρόλογος . . . . ά

Συλλογὴ ἀνεκδότων Παρίων ἐπιγραφῶν, ὑπὸ Θεμιστοκλέους Ι. Ὀλυμπίου, Δ. Φ. 3

Περὶ ἡλίου ὑπὸ Δ. Κ. Κοκκίδου 49, 143, 363

Ἔλεγχος ἀδίκων μομφῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη 68

Ἀττικὰ ψηφίσματα, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη 74, 164

Βιβλία νεοφανῆ 107, 192, 352, 431 530

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν 110, 194, 354, 433, 531

Περὶ τοῦ πλήθους τῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος κατοίκων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη 111

Ἀνασκαφαὶ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν.—Ἀναθηματικαὶ Ἀσκληπιῷ καὶ Ὑγιείᾳ ἐπιγραφαὶ, ὑπὸ Δ. Φίλιου, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας 153, 316

Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῶν περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον τόπων, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη 195, 323, 411, 513

Γλωσσολογικὰ, ἤτοι λείψανα τῆς πρωτογόνου ἑλληνικῆς γλώσσης, περισωθέντα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς δημοτικῇ, ὑπὸ Ἰωάννου Ν. Σταματέλου σχολάρχου . . . 209

Περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων κωμικῆς ποιήσεως καὶ ἰδίως τῆς τοῦ Πλαύτου, ὑπὸ Εὐθυμίου Καστόρχη 219

Περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν σχέσεως, ὑπὸ Νικηφόρου Καλογερᾶ 259

Ὁ μεταφραστικὸς ἀγὼν τοῦ κ. Δ. Α. Οἰκονόμου κατὰ τὴν γ΄ αὐτοῦ περίοδον, ἤτοι ἔκθεσις τῆς ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐπιτροπῆς, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου 288

Πρόγραμμα τῶν ἐπὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1876—1877 διδαχθησομένων ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ μαθημάτων 341

Θεωρία ἐπὶ τῆς ἠλεκτρικῆς μηχανῆς τοῦ Holzt, ὑπὸ Δ. Σ. Στρούμπου 355
Περὶ τοῦ ἂν ἐπικερδεῖς ἢ ζημιώδεις αἱ ἰσπανικαὶ κάμινοι τῆς ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων Λαυρίου, ὑπὸ Κωνσταντίνου Μητσοπούλου 386
Διόρθωσις ὑπὸ Γρηγορίου Ν. Βερναρδάκη 432
Παροράματα 433
Βιβλιοκρισία.—Περὶ τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων τῶν ἐκδιδομένων κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ Γεωργίου Μιστριώτου, Γ ο ρ γ ί α ς. Ἐν Ἀθήναις, 1872—ὑπὸ Γρηγορίου Ν. Βερναρδάκη 435
Περὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως τῶν δογμάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὑπὸ Ζήκου Ῥώση 467
Περὶ τῆς χρήσεως τῶν λέξεων νῆσος καὶ χερσόνησος, ὑπὸ Π. Α. Κομνηνοῦ 478
Διορθώσεις χωρίων τινῶν τῆς Σοφοκλέους Ἀντιγόνης, ὑπὸ Σ. Δ. Βάλβη, φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς 481
Κριτικὰ καὶ γραμματικά.—Μέρος πρῶτον.—ὑπὸ Σ. Κόντου, καθηγητοῦ ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ... 485
Ἡμαρτημένων διόρθωσις 532
Πίναξ τῶν ἐν τῷ Ε′ τόμῳ περιεχομένων 533